ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Cilt • 23

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle"

Cilt 23

Fransızca Kitaplar

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

Başbakanlık Tanıtım Fonu Katkılarıyla

Yayın Koordinatörü
Recep Cengiz

Baskıya Hazırlayan
Aykut Tanıtım Danışmanlık - Ankara
Tel: 0.312. 495 02 25•26•27

Kapak
Murat Mutluoğlu

Sayfa Düzeni
Murat Mutluoğlu • Yeter Mutluoğlu

Film
Candan Repro-Ankara
Tel: 0.312. 231 49 01

Baskı
Pelin Matbaası - Ankara
Tel: 0.312 418 70 93

Takım ISBN No:
975-95835-2-6

Cilt ISBN No:
975-8563-36-X

Tel: 0.312. 230 12 22
ANKARA • 2001

Orijinal metinlerde Atatürk'ün altını ve yanını çizdiği satırların Türkçeleri koyu harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
Bekir Koç • Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Fransızca tercümelerin bir kısmı ile İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Yunanca tercümelerin tamamı Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından yapılmıştır.

TÖMER Tercüme Editörü
Dr. Gülser Akdoğan • Tülin Yalman • Emel Zeytin

Fransızca Tercüme
Ali Osman Durmuş • Dilşad Özdamar • Özkan Güngör
Nurhayat Atan • Çelebi Akdaş • Şebnem Sunengin Çakır
Bayram Köse • Sebahat Alan

İngilizce Tercüme
Özlem Kitapçı Kara • Önay Çokluk • Fatih Ekinci

Almanca Tercüme
Ayşe Bahşi • Özmen Kara

İtalyanca Tercüme
Suna Ertekin

Yunanca Tercüme
Özge Ceylan

İçindekiler

Orijinal metinlerde Atatürk'ün [illegible] ve yazım çizgisi [illegible] Türkçeleri [illegible] harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
[illegible]
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

KİTABIN HAZIRLANIŞI HAKKINDA BİLGİ

Mustafa Kemal ATATÜRK kısa süren yaşamı boyunca, bir insan ömrüne kolay kolay sığmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Başarıyla sonuçlandırdığı Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi ile dünya tarihi içerisindeki onurlu yerini çoktan almıştır.

ATATÜRK'ün yaşamı ve yaptığı işlerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır. Çeşitli dillere çevrilen bu eserler sayesinde ATATÜRK dünyanın her tarafındaki entelektüel, asker, bilim ve siyaset adamları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Eylem ve düşünceleriyle bütün insanlığı etkileyen ATATÜRK'ün, düşünce yapısını tarihi süreç içerisinde hangi olaylar, düşünürler ve yazarlar etkilemiştir? İşte, bu sorunun yanıtlanmasına katkı niteliği taşıyan ve Gürbüz Tüfekçi tarafından hazırlanan "ATATÜRK'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eser istisna tutulursa bu amaca yönelik ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

O'nun düşünsel alt yapısını araştırmak isteyenler için, satırlarının altını çizdiği, özel işaretler, uyarılar koyduğu, notlar düştüğü veya bazı açıklamalarda bulunduğu eserleri Türkçe'ye çevirerek 20 cilt halinde sunulması plânlanan bu çalışma daha sonra temin edilen kitaplarla 24 cilt'e çıkmıştır. Bu çalışma yukarıdaki sorunun yanıtlanması amacına yönelik küçük bir katkı olarak algılanmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılabilmesi için ATATÜRK'ün okuduğu kitapların hepsine ulaşılmaya çalışılmışsa da, bu ana kadar ANITKABİR ve Çankaya'daki ATATÜRK Kitaplığı ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi dışındakilere henüz ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan kitapların sayısı mevcut kitap sayısı içerisinde çok önemli bir miktar olmamakla birlikte, yapılacak çalışmaya bütünlük sağlaması açısından önemlidir.

Bu güne kadar tespit edilen ATATÜRK'ün okuduğu kitapların sayısı; 1741'i Çankaya'da, 2151'i ANITKABİR'de, 102'si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 3'ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere

3997'dir. Cilt sayıları ile, dergi, harita, atlas ve nota albümleri bu sayının dışındadır.

Hazırlanan 24 ciltlik eserde; ATATÜRK'ün okuyup satır altlarını çizdiği, sayfa kenarlarına notlar aldığı, özel işaretler koyduğu, açıklamalar yaptığı kitap ve dergilerin bu bölümlerinin tamamına yer verdik.

Yalnız bu işaretli yerlerin çok az bir kısmının ATATÜRK dışındaki kişiler tarafından çizilmiş olması olasılığı üzerinde duranlar da vardır. Başkalarının işaretlediği birkaç eser, diğerlerinden, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından kolaylıkla ayırt edilebilir.

Yabancı dilden tercüme edilen metinlerin bugünkü dile aktarılışında özgün niteliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak; bu yapılırken yazım kurallarında ve noktalama işaretlerinin kullanımında özellikle Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "İmlâ Kılavuzu" ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen ilkeler esas alınmıştır.

Eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

• Çeviride ATATÜRK'ün altını çizdiği, işaret koyduğu veya bir açıklama yaptığı cümle, paragraf ve sayfalar dikkate alınmıştır.

• Aynı konuya ilişkin iki yer işaretlenmiş ya da çizilmişse daha ayrıntılı olana öncelik verilmiştir.

• Bütünlüğü ve anlamayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimesi çizili cümlelerin tamamı, bazen de bütün paragraf çevrilmiştir.

• Altı çizili sözcük, cümle ve paragraflar koyu olarak gösterilmiştir.

• ATATÜRK'ün el yazılarının çevirisi orijinal sayfanın yanına verilmiştir.

• Kitap ve dergilerdeki Önsöz, Giriş, Özelsöz ve Açıklamalar planlanan cilt sayısını aşmaması için çoğunlukla özet halinde verilmiştir.

• Köşeli parentezler çevirenlerin müdahalelerinde kullanılmıştır.

• Özellikle Osmanlıca çevirilerde okumayı ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin bugünkü kullanılışları tercih edilmiş ve daha çok okuyucu kitlesine hitap edebilmek amacıyla da o dönem kurum ve kuruluşlarına günümüz terminolojisine yakın bir karşılık verilmiştir.

• Değişik konulardaki yüzlerce özel isim doğrusuna ulaşıldığı ölçüde güncelleştirilmiş, ulaşılamıyanlar da ise Osmanlıca okunuşları esas alınmıştır.

• Yine Osmanlıca çevirilerde metnin dili sadeyse kesinlikle müdahale edilmemiş yazarın ifade şekli esas alınmıştır.

• Kitap ve dergiler konularına göre [Tarih, Edebiyat, Hukuk vb.] ayrılmış ve her cilt aynı konuda fakat farklı alanlarda yazılmış ve okuyucuyu sıkmıyacak hacimde ve konu yelpazesi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca kitabın teknik özelliklerini açıklayan bir bölüm hazırlanmıştır. Eserin, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için temel kaynak olacağı inancındayız.

Recep Cengiz
Yayın Koordinatörü

[illegible]

[illegible] Ancak, bu yapılan [illegible]

[illegible]

Devlet'in Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

• Çeviride [illegible] cümle, paragraf ve sayfalar [illegible]

• Aynı konuya ilişkin [illegible] daha uygun [illegible] verilmiştir.

• Bütünlüğü ve anlaşılmayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimelik [illegible] başlıklar [illegible]

• Alt-üst sırada, cümle ve paragraflar [illegible] olarak gösterilmiştir.

• [illegible] el yazmalarının [illegible] sayfa [illegible]

• Kaynak ve değerlendirme Önsöz, Giriş, Özetler ve Açıklamalar [illegible] için çoğunlukla [illegible] verilmiştir.

• [illegible] kullanılmıştır.

• [illegible] ve daha çok [illegible] verilmiştir.

• [illegible] doğrusunu [illegible]

A. C. HADDON
Professeur d'Ethnologie à l'Université de Cambridge

LES RACES HUMAINES ET LEUR RÉPARTITION GÉOGRAPHIQUE

ÉDITION CORRIGÉE ET AUGMENTÉE PAR L'AUTEUR

Traduite par
A. VAN GENNEP

NOUVELLE ÉDITION

PARIS
LIBRAIRIE FÉLIX ALCAN
108, BOULEVARD SAINT-GERMAIN
1930

A.C. HADDON
Cambridge Üniversitesi
Budunbilim Profesörü

İNSAN IRKLARI VE ONLARIN COĞRAFÎ DAĞILIMI

A.VAN GENNEP
TARAFINDAN ÇEVRİLMİŞTİR

YENİ BASKI

PARIS
FELIX ALCAN KİTABEVİ
108, Boulevard Saint-Germain
1930

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 725
Yazar	: Prof. Alfred Haddon
Cild	: Lacivert
Ebadı	:
	En : 19 cm.
	Boy : 13 cm.
Sayfa Adedi	: XV + 327
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Hülya LÜLE tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa : IX

Le présent livre, dont je donne une édition assez différente, sur un grand nombre de points essentiels ou secondaires, de l'édition anglaise, grâce aux rectifications et aux compléments que M. Haddon a bien voulu me faire parvenir, est un bon exemple des qualités scientifiques de l'auteur. Ce n'est pas seulement une réponse directe au cri désespéré de Non possumus d'Eugène Pittard (*Les races et l'histoire*, 1924), un complément précieux au traité actuellement bien en retard, même dans sa nouvelle édition (1926), de J. Deniker, un avertissement à ceux qui construisent des schémas simplifiés, comme Roland B. Dixon (*The racial History of Mankind*, 1923); c'est surtout une tentative à la fois prudente et hardie de construire une synthèse où il soit également tenu compte de tous les facteurs du problème : anatomique, physiologique, géographique strict, climatique, culturel au sens large, de l'époque préhistorique à nos jours. C'est, avec la même science approfondie des détails et avec la même prudence dans les formules générales, un complément indispensable à l'admirable traité de Marcellin Boule sur *Les Hommes fossiles* (1924).

Sayfa IX

Bay Haddon'un yaptığı düzeltmeler ve ilâvelerle temel veya ikincil birçok hususta İngiliz baskısından oldukça farklı olan bu kitap yazarın bilimsel nitelikleri konusunda iyi bir örnektir. **Sadace Eugene Pittard'ın Non possumus (Irklar ve tarih, 1924) ümitsiz feryadına doğrudan bir cevap, J.Deniker'in** yeni baskısında (1926) bile bugün oldukça geç kalmış olan kitaba değerli bir ilâve, **Roland B.Dixon** (İnsanlığın ırksal tarihi, 1923) gibi basit şemalar çizenlere bir uyarı değil, özellikle sorunun **tarihöncesinden günürhüze kadar olan anatomik, fizyolojik, salt coğrafi, iklimsel, geniş anlamda kültürel** tüm unsurlarını içeren bir sentez yaratmak için hem temkinli hem cesur bir denemedir. Detayların aynı şekilde derinlemesine incelenmesi ve genel formüllerdeki aynı ihtiyatla Marcellin Boule'un Fosil Adamalar (1924) adlı kitabına gerekli bir ilâvedir.

S a y f a : X

le néolithique asiatique est encore trop peu connu pour qu'il me paraisse possible de reconstituer dès à présent les périodes les plus anciennes des migrations humaines dans cette partie du monde. Mais M. Haddon déclare, dans ses conclusions, que ce qu'il offre au public, ce sont d'abord, et dans l'état actuel de la science, des « hypothèses de travail ». Or, nous n'avions pas encore de base bien construite et élastique en même temps sur quoi édifier nos classements futurs. C'est à ce titre que le livre de M. Haddon est plus que recommandable : nécessaire, non pas seulement aux spécialistes qui ont besoin d'un cadre où situer les découvertes nouvelles, mais aussi au public général que la force même des événements oblige à s'intéresser activement à la politique internationale.

Sayfa X

Şimdiden dünyanın o bölgesinde en eski insan göçlerini tasarlamak için Asyalı Cilâlı Taş Devri insanı henüz çok az tanınmaktadır. Ancak Bay Haddon sonuç kısmında halka sunduğunun her şeyden önce ve bilimin şu anki aşamasında **"çalışma varsayımları"** olduğunu açıklamaktadır. Oysa, ilerdeki sınıflandırmalarımızı inşa edeceğimiz sağlam ve esnek bir temele henüz sahip değildik. İşte bu yüzden Bay Haddon'un kitabı çok tavsiye edilmektedir. Hem yeni keşifleri bir çerçeveye ihtiyaç duyan uzmanlar için, hem olayların gücünün etkin bir şekilde **uluslararası politikayla** ilgilenmeye zorladığı genel kamuoyu için gereklidir.

S a y f a : X I

Le terme d'*Amérinde* et d'*Amérindien* a été adopté par les spécialistes il y a une vingtaine d'années pour simplifier l'expression *Indiens de l'Amérique* ;

Sayfa XI

Amerinde ve Amerindien sözcüğü yaklaşık yirmi yıl önce uzmanlarca Amerika Kızılderilileri ifadesini basitleştirmek için benimsenmiştir.

Sayfa :XI

M. Haddon, qui attribue, avec raison je crois, une grande importance, pour le classement des races, à l'indice nasal.

Sayfa XI
Bay Haddon, haklı olarak, ırkların sınıflandırmasında burun endeksine büyük önem vermiştir.

Sayfa :18

Un caractère de différenciation très important est la forme générale de la tête. Quand on les regarde d'en haut, certaines têtes se montrent allongées et d'autres rondes, les premières étant aussi étroites et les autres larges. Cette distinction est exprimée

Sayfa :19

par l'*indice céphalique* (C. I.), qui est le rapport de la largeur de la tête ou du crâne à sa longueur, celle-ci étant comptée pour 100. Si le rapport tombe au-dessous de 75, le crâne est dit *dolichocéphale* ; entre 75 et 80, il est dit *mésocéphale* ; au delà de 80 il est dit *brachycéphale*. Certains auteurs ne reconnaissent que deux groupes, les dolichocéphales jusqu'à 78 et les brachycéphales au delà de 78. On doit bien comprendre que ces deux groupes sont uniquement arbitraires; et en parlant de certaines aires terrestres, il nous sera parfois plus commode d'adopter une autre terminologie afin de marquer davantage le contraste qui existe entre diverses races locales.

Quand on ne parle que du crâne, il vaut mieux employer l'expression *indice cranien* de manière à réserver celle d'indice céphalique pour la tête du vivant. Grosso modo, l'indice céphalique a deux

Sayfa :19

unités de plus que l'indice cranien ; mais quelques anthropologues n'admettent qu'une différence d'une unité. Dans ce livre, je donne de préférence l'indice céphalique, et seulement celui des hommes, sauf dans quelques cas où je mentionnerai qu'il s'agit de l'indice cranien.

La hauteur de la tête est un caractère d'une importance considérable ; quelques têtes sont hautes et bien voûtées quand on les regarde de profil (*hypsicéphales*), d'autres sont basses et aplaties (*platy-*

Sayfa :20

céphales ou *chamécéphales*). Cette estimation est influencée par le plus ou moins de longueur de la tête ; il faut donc corriger l'impression en regardant le derrière de la tête. L'indice largeur-hauteur est plus important que l'indice longueur-hauteur.

INDICE LONGUEUR-LARGEUR

Cranien	Céphalique
—65 ultradolicho	
65—70 hyperdolicho	
70—75 dolicho	—77
75—80 méso	77—82
80—85 brachy...............	82+
85—90 hyperbrachy.........	
90+ ultrabrachy.........	

Sayfa 18

Ayırım yapmak için çok önemli bir özellik kafanın genel şeklidir. Bu ayırım **[sayfa 19]** kafatası endeksi ile ifade edilmektedir, bu da kafanın veya kafatasının genişliğinin uzunluğuna oranıdır, bu uzunlukta 100 olarak alınır. **Eğer bu oran 75'in altına inerse,** kafa dolikosefal olarak adlandırılır, **75 ile 80 arasında ise mezosefal, 80'in üstündeyse brakisefal olur.** Bazı yazarlar sadece iki grup tanımaktadır, **78**'e kadar olanlar dolikosefaller ve **78**'in üstünde brakisefaller. Bu iki grubun sadece keyfî olduğunu iyice anlamalıyız ve dünyadaki bazı alanlardan bahsederken bazen **çeşitli yerli ırklar** arasında var olan karşıtlığı daha da

vurgulamak için başka bir terminoloji kullanmak bizim açımızdan kolaylık sağlayacaktır.

Kafatasından bahsederken, kafatası endeksini kullanmak daha iyi olur, **kafa endeksi** terimi yaşayanın kafasına ait olanıdır.

Kafanın uzunluğu çok önemli bir özellik teşkil etmektedir.

Sayfa 20

En - yükseklik endeksi **uzunluk - yükseklik** endeksine göre daha önemlidir.

Uzunluk - en endeksi

Kafatası	Baş
-65 ultradoliko	
65-70 hiperdoliko.	
70-75 doliko	**.77**
75-80 mezo	**.77-82**
80-85 braki	**.82+**
85-90 hiperbraki.	
90+ altrabraki	

Sayfa :21

On trouve par exemple une tête longue avec une face large dans le type de Cromagnon et chez les Esquimaux, au lieu qu'une tête large et une face étroite sont caractéristiques des Basques français. Keith est convaincu que la face des Anglais modernes est devenue plus longue et plus étroite comparativement au type des crânes

Sayfa :22

anglais préhistoriques.

Sayfa 21-22

Örneğin, geniş bir kafa ile dar bir yüz Fransız Baskları'nın özelliği iken, Cro-Magnon tipinde ve Eskimolar'da uzun bir kafayla geniş bir yüze rastlanmaktadır. Keith modern İngilizlerin yüzünün tarihöncesindeki kafataslarına göre daha uzun ve dar olduğundan emindir.

Sayfa :22

Un front plat et fuyant est souvent considéré comme un signe d'infériorité, bien que le front bombé qui est si caractéristique des Nègres ne prouve pas nécessairement une supériorité intellectuelle.

Sayfa 22
Zencilerin büyük bir özelliği olan çıkık alın zihinsel bir üstünlüğün kanıtı olmasa da, yassı ve arkaya doğru eğik bir alın çoğunlukla bir **aşağılık** işareti olarak kabul edilmektedir.

Sayfa :22

En fait, ces caractères ont été exagérés par certains sculpteurs grecs pour donner plus de noblesse à l'expression ;

Sayfa 22
Aslında bu özellikler **bazı Yunan heykeltıraşlar tarafından ifadeye daha çok asalet katsın diye abartılmıştır.**

Sayfa :23

L'indice nasal du crâne est le rapport entre la largeur de l'ouverture nasale et la hauteur prise à partir du nasion (point de rencontre de la suture des deux os nasaux et de l'os frontal), jusqu'au point central du bord inférieur de l'ouverture.

Sayfa 23
Kafatasının burun endeksi, burun deliği genişliğinin, alın kemiği ile iki burun kemiğin eklemini kesiştiği yerden deliğin alt ucuna kadar olan yüksekliğe oranıdır.

Sayfa :24

Le nez dit « nez juif » est intéressant ; on ne peut l'appeler sémitique puisque les vrais Bédouins, qui sont des Sémites typiques, ne l'ont pas. Mais il caractérisait les anciens Hittites et se voit aussi chez les Arméniens, qui en sont les représentants modernes. Il faut donc admettre un croisement entre les Juifs et les Hittites, et les documents historiques prouvent qu'il y eut en effet des contacts entre les deux peuples.

Sayfa 24
"Yahudi burnu" denilen burun ilginçtir; onu Samî olarak adlandıramayız, çünkü tipik Samî olan gerçek Bedevîler'de böyle bir burun yoktur. Ancak bu burun eski Hititlerin özelliğiydi ve onların modern temsilcisi olan Ermeniler'de de rastlanır. Demek ki Yahudiler ile Hititler arasında bir melezleşme olduğuna kabul etmek gerekir ve tarihî belgeler bu iki halk arasında ilişkiler olduğunu kanıtlamaktadır.

Sayfa :25

Parfois chez les leucodermes et les nègres, mais en règle générale chez les peuples mongoloïdes on voit un pli de la peau, dit pli épicanthique ou pli mongol, couvrir la caroncule et l'angle intérieur de l'œil et qui peut s'étendre jusque vers les pommettes. Ce pli de la peau commence à trois ou quatre millimètres au-dessus du bord libre de la paupière supérieure qui porte les cils. Dans les cas extrêmes, ce pli peut retomber par-dessus le bord de toute la paupière supérieure et la cacher complètement, de sorte que les cils sont à peine visibles. L'œil mongol type est donc caractérisé par ce qu'on nomme la paupière mongole.

Sayfa 25
Bazen zencilerde ve lökodermlilerde , genel olarak Moğol halklarında, Epicanthe veya Moğol kıvrımı da denilen derinin bir kıvrımı gözün iç açısını ve eti kapladığı ve bazen elmacık kemiğine kadar yayıldığı görülmektedir. Bu deri kıvrımı kirpikleri taşıyan üst göz kapağının üç-dört milimetre üstünden başlar. Bazı uç vakalarda, bu kıvrım tüm üst göz kapağının üstünden düşebilir ve onu kapatmaktadır, böylece kirpikler neredeyse görülmez olur. Tipik Moğol gözü Moğol göz kapağı olarak adlandırılabileceğimiz bir göz kapağıyla tanımlanmaktadır.

Sayfa :28 CYMOTRIQUES

I. DOLICHOCÉPHALES

A) Peau sombre, de taille basse ou moyenne :

a) *Platyrhiniens* : Prédravidiens (Sakai, Vedda, tribus des jungles de l'Inde méridionale telles que Bhil, Gond, etc.; Oraon, Kolariens); Australiens;

Sayfa 28

CYMOTRİK'LER

I. Dolikosefaller

A) Koyu ten, orta veya kısa boy:

a) Düz burunlular: Predravidienler (**Sakai**, Vedda, Bhil, Gond, vs. gibi güney Hindistan kabileleri; Oraon, Kolarien); Avustralyalılar.

Sayfa :29

II. MÉSOCÉPHALES

A) Teinte brun-blanchâtre, cheveux noirs, taille moyenne : Pyrénéens, Atlanto-Méditerranéens.

B) Peau claire, cheveux clairs, grande taille : Nordiques.

Sayfa 29

II. Mezosefaller

A) Beyazımsı-esmer ten, siyah saçlar, orta boy: **Pyrenee'liler, Atlantik-Akdenizliler.**

B) Açık bir ten, açık renk saçlar, uzun boy: **Kuzeyliler.**

Sayfa :29

III. BRACHYCÉPHALES

Peau basanée, couleur des cheveux variable, taille moyenne ou Grande : Eurasiates : 1° Alpo-Carpatiens (Cévenols, Slaves, Pamiriens ou Iraniens) ; 2° Illyrio-Anatoliens (Illyriens ou Adriates ou Dinariques ; Anatoliens ou Arméniens)

Sayfa 29

III. Brakisefaller

Yanık bir ten, çeşitli saç rengi, orta veya uzun boy: Avrasyalılar: 1. Alp-Carpathe'lılar (Cevenoller, Slavlar, Pamirliler veya İranlılar); 2. Illyrio-Anadolular (Illyria veya Adriyatkliler veya Dinariler; Anadolulat veya Ermeniler).

Sayfa :30 LÉIOTRIQUES OU LISSOTRIQUES

I. DOLICHOCÉPHALES

Peau jaune-brunâtre ou jaune-rougeâtre, taille moyenne : Eskimo.

Sayfa 30
LEIOTRİK'LER VEYA LESSOTRİK'LER
I. Dolikosefaller
Esmerimsi-sarı veya kırmızımsı-sarı bir ten, orta boy: **Eskimo.**

Sayfa :30

III. BRACHYCÉPHALES

Peau blanc-jaunâtre à brun-cuivré, taille petite, moyenne ou grande : Turcs, Tongouses et Mongols, Paréens ou Mongoloïdes méridionaux, Polynésiens, Néo-Amérindiens, Tehuelches, Amérindiens de la Côte nord-ouest du Pacifique.

Sayfa 30

II. Brakisefaller

Sarımsı - beyazdan bakır - esmere kadar bir ten rengi, küçük, orta veya uzun boy: Türkler, Tunguzlar ve Moğollar, Pareliler veya Güney Moğollar, Polinezyalılar, Neo-Amerika Kızılderilileri, Tehuelche'liler, kuzeybatı Pasifik kıyısındaki Amerika Kızılderilileri.

Sayfa :44

Sémites. — Cheveux noir de jais ; face elliptique ; nez droit ou convexe ; le nez le plus beau et le plus étroit se trouve chez les Bedawin.

On peut distinguer deux groupes :

A. **Bedawin.** — Taille moyenne, 1,66, et davantage ; dolichocéphales (I. C. 75 ou moins).

Les Sémites se sont répandus dans le sud-ouest de l'Asie, l'Afrique septentrionale et orientale et ailleurs.

Sayfa 44
Samiler: kömür gibi siyah saçlar, elips biçiminde bir yüz, düz veya kalkık bir burun, en güzel ve dar burun **Bedawin**'lerdedir.
A. Bedawin'ler: orta boy, 1.66 ve yukarı, dolkosefal (K.E. **75** ve aşağı)
Samiler **Asya'nın güneybatısında, Kuzey ve Orta Afrika ve diğer yörelere dağılmışlardır.**

Sayfa :44

Les Juifs primitifs étaient un peuple sémite (variété Bedawin) mais qui dès des temps très reculés s'était déjà mélangé à des Amo-

Sayfa :45

rites (Murru), des Hittites et des Philistins ; leur prétendu « nez juif » a été acquis des Hittites.

Méditerranéens. — Cheveux noirs ondulés ou même frisés ; peau blanche ou blanc basané ; taille moyenne, environ 1,615 ; corps élancé ; dolichocéphales (I. C. 72 à 75) ; face étroite, ovale, nez généralement droit, leptorhinien, mais plutôt large ; yeux généralement sombres. Ceci est une description généralisée des peuples méditerranéens. Il est probable que c'est un groupe complexe formé par des survivants de peuples paléolithiques supérieurs et mésolithiques et peut-être d'autres dolichocéphales.

Pendant la période néolithique ils se sont étendus vers le nord dans la France occidentale et les Iles Britanniques. Autrefois nommés Libyens, Ibériens, Ligures, l'un des éléments des Pélages, etc. De nos jours confinés en Europe surtout dans la péninsule ibérique, les Iles de la Méditerranée occidentale, la France méridionale, l'Italie du Sud, beaucoup dans les îles grecques ; taches locales dans les Iles Britanniques. La population côtière de l'Afrique du Nord comprend des Méditerranéens et des Sémites, souvent avec adjonction de mélange nègre.

Race Brune. — Cette race est décrite par Elliot Smith comme formée de bruns dolichocéphales de petite taille (environ 1 m. 65 ou moins pour les hommes, et 1,52 pour les femmes) ; poils rares sur

Sayfa :46

le visage et le corps, mais touffe au menton ; corps élancé. Crâne long, étroit (irrégulier), pentagonoïde ou ovoïde, arcades sourcilières peu développées ; front étroit, vertical ou légèrement bombé ; occiput très bombé ; orbites d'ordinaire ellipsoïdes ou ovoïdes, horizontales, avec bords minces ; nez peu développé, petit, relativement large et à dos aplati ; menton pointu, mâchoires faibles ; face courte et étroite, ovoïde, généralement orthognathe ; dents moyennes ou petites ; squelette tout entier plutôt faible, avec tendance à la féminité.

Il découvre ce type parmi les anciens habitants néolithiques des Iles Britanniques, de France, sur les deux rives de la Méditerranée, les Proto-Lybiens, les Egyptiens anciens et modernes, les Nubiens, les Beha, Danakil, Hadendoa, Abyssins, Galla, Somali, dans toute la péninsule arabique, puis les côtes du golfe Persique (Perse méridionale), le pays de Sumer(?), la Mésopotamie, la Syrie, les régions côtières de l'Asie Mineure, Anau en Turkestan, et chez les Indonésiens primitifs tant du continent que des îles.

Sayfa 44

İlk Yahudiler bir Samî ırka aittirler **(Bedawin türü)**, ancak çok eski zamanlardan itibaren Amorilere (Murru), **Hititlere ve Filistinlilere** karışmışlardır, onların sözde "Yahudi burnu" **Hititler**'den alınmıştır.

[sayfa 45]

Akdenizliler.- Siyah dalgalı hatta kıvırcık saçlar, beyaz veya yağız-beyaz ten, orta boy yaklaşık 1,615, ince vücut, **dolikosefal (K.E. 72-75 arası)**, dar ve oval bir yüz, burun genelde düz ama oldukça geniş, gözler genellikle koyu renkli. **Bu Akdeniz halklarının genel bir tarifi. Muhtemelen Üst Yontma Taş Çağı halklarından geriye kalanlar ile Orta Taş Çağı halkları ve belki başka dolikosefallerin birleşiminden oluşan karışık bir grup teşkil etmektedirler.**

Cilâlı Taş Çağı devrinde kuzeye, **Batı Fransa ve Britanya Adaları'na** yayıldılar. Eskiden **Libyalı, Iberli, Pelage'lerin bir kolu olan Ligure'li, vs. olarak adlandırılmışlardı.** Günümüzde Avrupa sınırları içinde bulunmaktadırlar, özellikle İber yarımadası, Batı Akdeniz adaları,

Güney Fransa, güney İtalya, birçoğu Yunan adalarında, İngiltere adalarında birkaç yerleşim bölgesinde. **Kuzey Afrika'nın kıyılarında yaşayan halkın içinde hem Akdenizliler, hem Samîler vardır, çoğunlukla bir zenci karışımı da vardır.**

Esmer ırk.- Bu ırk Elliot Smith tarafından kısa boylu (erkeklerde yaklaşık 1m.65 ve aşağı, kadınlarda 1.52) **esmer dolikosefallerden** oluştuğu şeklinde tarif edilmektedir.

Sayfa 46

Vücut ve yüz az kıllı, ama çenede bir tutam kıl vardır, vücut narindir. Kafa uzun, dar (düzgün değil), beşgen veya ovalimsi, kaşlar çok belirgin değil, alın dar, düz veya hafif çıkık, artkafa çok çıkık, gözler genelde elips veya oval şekilde, düz ve ince kenarlı, burun çok belirgin değil, küçük, biraz geniş ve yassı, çene sivri, çene kemiği ince, yüz kısa ve ince, oval, diller orta büyüklükte veya küçük, tüm kemik yapısı genelde ince, kadınımsı.

Bu tipe Britanya Adaları'nda Cilâlı Taş Devri Çağı'nda yaşayanlarda, Fransa'da, Akdeniz'in iki kıyısında, İlk-Libyalılar'da, eski ve modern Mısırlılar'da, Nubiya'lılarda, Beha'larda, Danakil, Hadendoa, Habeşler'de, Galla, Somali, bütün Arap yarımadasında, İran körfezi kıyılarında, Sümerler ülkesinde (?9, Mezopotamya, Suriye, Anadolu kıyılarında, Türkistan'da Anau'da ve hem kıta, hem adalarda yaşayan ilk Endonezyalılar'da rastlanmaktadır.

Sayfa :47

Pyrénéens. — Cheveux châtains ; peau rose-brunâtre ; taille 1,66 (Aranzadi dit que la taille diminue sur les plateaux et dans quelques plaines et vallées jusqu'à 1,63), épaules larges ; essentiellement mésocéphales (l. C. 78-82) avec tendance à la platycéphalie.

Sayfa 47

Pyrenee'liler: Kumral saçlar, esmerimsi-pembe bir ten, boy 1.66 (Aranzadi'ye göre yaylarda ve birkaç vadi ve ovada boy 1.63'e kadar inmektedir), geniş omuzlar, tamamen mezosefal **(K.E. 78-82)** hatta **platisefaliye** bir meyil vardır.

Sayfa :47

Atlanto-Méditerranéens. — Cheveux très sombres ; yeux de même ; taille moyenne, 1,66 à 1,67 ; mésocéphales (l. C. 79 à 80).

Sayfa 47

Atlantik-Akdeniz'liler.- Çok koyu saçlar ve gözler, orta boy, 1.66-1.67, mezosefal (K.E. **79-80** arası).

Sayfa :48

Nordiques. — Cheveux jaunes, brun très clair ou rougeâtre, ondulés jusqu à frisés ; peau blanc-rose ou blanc-rougeâtre ; taille élevée, 1,73 ; tête longue, mésocéphale (I. C. 76 à 79) ;

Sayfa 48

Kuzeyliler,- Saçlar sarı, çok açık kahverengi veya kırmızımsı, dalgalı, kıvırcık, ten pembe-beyaz veya kırmızımsı-beyaz, uzun boy **1.73,** uzun kafa, mezosefal (K.E. **76-79** arasında).

Sayfa :49

III. BRACHYCÉPHALES

Peau jaunâtre ou basanée ; couleur des cheveux variable ; taille moyenne ou grande.

Eurasiates. — La plupart des brachycéphales européens sont d'ordinaire groupés sous le nom de race alpine et sont nettement apparentés aux groupes qui peuplent les plateaux et montagnes qui s'étendent de l'Himalaya par l'Asie Mineure jusqu'aux Balkans et aux axes montagneux de l'Europe. On peut distinguer deux stocks principaux :

A) 1° **Alpo-Carpatiens.** — Cheveux châtains ou noirs ; peau jaunâtre, taille moyenne 1,635 ; membres

Sayfa :50

épais, corps trapu ; très brachycéphales (I. C. 85-87) ;

Sayfa 49-50

III. Brakisefali

Sarımsı veya yanık bir ten, saçları değişik renklerde, boy orta veya uzun.

Avrasyalılar.- Avrupalı brakisefallerin bir çoğu Alpin ırk adı altında toplanırlar ve açık bir şekilde Himalaya'dan, Anadolu'dan geçerek Balkanlara ve Avrupa'nın dağlık eksenine kadar olan bölgedeki yaylalar ve dağlarda yaşayan halklarla akrabadırlar.

Alp-Karpat'lılar.- Kahverengi veya siyah saçlar, sarımsı bir ten, orta boy 1.635, kalın uzuvlar, bodur bir vücut, çok brakisefal (K.E. 85-87).

Sayfa :50

Dans l'aire au sud et au sud-est de la Baltique, en Pologne, dans une partie de la Prusse et probablement dans certains coins de Saxe et de Silésie, on trouve une variété à cheveux plus clairs, avec une brachycéphalie moins accusée (I. C. 82-83), une face large et carrée, un nez souvent concave et des yeux bleus ou gris. C'est la race Vistulienne ou Orientale de Deniker, qu'il a déterminée par un processus de moyennes successives ; un blanchiment local a pu se produire, mais il faut admettre aussi un métissage avec des Nordiques.

2° **Pamiriens** (ou *Homo alpinus* de Lapouge). — Cheveux bruns, le plus souvent sombres, parfois clairs, toujours abondants et ondulés ou frisés ; barbe fournie, brune, à reflet rougeâtre ou clair ; peau blanc-rosé ou bronzée ; taille au-dessus de la moyenne, 1,66 à 1,707 ; brachycéphales (I. C. 85 et au-dessus) ; face longue, ovale ; nez leptorhinien (I. N. 62,6 à 72)

Sayfa :51

proéminent, aquilin à droit ; yeux droits, couleur moyenne, quelquefois clairs et parfois même bleus. Galtcha, Tadjik, Wakhi, etc., de la Perse, du Pamir et des territoires voisins ; s'étendent vers le Nord-Est jusqu'en Mandchourie.

B) **Illyrio-Anatoliens.** — Cheveux bruns ou noirs ; peau blanc-basané ; taille moyenne ou grande ; tête haute (hypsicéphales), brachycéphales, avec un occiput vertical ; nez proéminent ; yeux sombres.

1° **Anatoliens (Arméniens).** — Cheveux sombres, peau blanc-basané ; taille moyenne, 1,63 à 1,69 ; corps lourd et épais, avec tendance à l'obésité ; très brachycéphales (I. C. 86 à 87) ; nez aquilin, proéminent, bout déprimé et ailes larges, très caractéristique.

Répandus dans l'Anatolie et l'Arménie ; les anciens Hittites étaient des membres typiques de cette race.

Sayfa 50

Baltık Denizi'nin güneyinde ve güneydoğusunda, Polonya'da, Prusya'nın bir bölümünde ve muhtemelen Saxe ve Silesiya'nın bazı bölgelerinde, daha açık saçlı, daha az belirgin bir brakisefali (K.E. 82-83), geniş ve kare bir yüz, çoğunlukla içbükey bir burun ve mavi veya gri gözlü bir tür bulunmaktadır. Deniker bunları **Vistule veya doğu ırkı** olarak tanımlamaktadır. Bu ırkı birbirini takip eden ortalamalarla tespit etmiştir. Bir yerel beyazlaşma olmuş olabilir, ama kuzeyliler bir melezleşmeyi de kabul etmek gerekir.

2) Pamirliler (veya Lapouge'un homo alpinus'u): Kahverengi, genellikle koyu, bazen açık, daima gür ve dalgalı veya kıvırcık saçlar, kırmızımsı veya açık, kahverengi gür bir sakal, pembe-beyaz veya yanık bir ten, ortanın üzerinde bir boy, 1.66-1.707 arasında, brakisefal (K.E. 85 ve yukarı), uzun, oval bir yüz, leptoriniyen bir burun (B.E. 62,6-72 arasında), [sayfa 51] **büyük, kartalsı veya düz, dik gözler, orta renkte, bazen açık ve hatta mavi.**

İran'ın, Pamir'in ve komşu yörelerde Galtcha, Tacik, Wakhi, vs'ler kuzeydoğuya Mançurya'ya kadar yayılmaktadırlar.

B) Illyrio-Anadolu'lular .- Kahverengi veya siyah saçlar, beyaz-yağız bir ten, orta veya uzun boy, uzun kafalı (Hipzisefal), brakisefal, düz bir artkafa, büyük burun, koyu gözler.

1. Anadolular (Ermeniler).- Koyu saçlar, beyaz-yağız bir ten, orta boy, 1.63-1.69 arasında, hantal ve kalın bir vücut, obeziteye yatkınlık, ileri derecede brakisefal (K.E. 86-87), kartalsı büyük bir burun, geniş, ucu içe dönük, çok karakteristik.

Bütün Anadolu ve Ermenistan'a yayılmışlardır, eski Hititler bu ırkın tipik örnekleridiler.

Sayfa :52

Prospecteurs. — Cheveux et yeux très sombres ; peau blême ; quelques individus grands ; robustes, avec épaules larges ; brachycéphales (I. C. 82 à 84) ; glabelle et arcades sourcilières peu proéminentes ; orthognathes ; mâchoires fortes et plutôt carrées.

Cette race a été ainsi nommée par Fleure, qui regarde les « Prospecteurs » comme une race maritime commerçante venue probablement de la Méditerranée orientale, qui a répandu certains types de monuments mégalithiques, s'adonnait surtout au commerce du cuivre et de l'étain, ainsi que de l'or. Gordon Childe regarde l'introduction de la civilisation néolithique dans les régions occidentales de la France et de la Grande-Bretagne comme due aux constructeurs de tombes en forme de dolmens ; il nomme cette civilisation *Atlantique*. Ces anciens explorateurs, sortis de la péninsule ibérique, étaient à la recherche de l'or, de l'ambre et du jais ; ce sont les *Arménoïdes maritimes* d'Elliot Smith.

Sayfa 52

Tarayıcılar.- Saçlar ve gözler çok koyu, soluk bir ten, iri yarı, güçlü, geniş omuzlu, brakisefal (K.E. 82-84 arasında), belce ve kaşlar çok belirgin değil, güçlü ve kare bir çene.

Bu ırk Fleure tarafından böyle adlandırılmıştır. "Tarayıcılar" deniz ticaretiyle uğraşan, muhtemelen Doğu Akdeniz'den gelen bir ırktır, bazı iri taşlı yapıtlar meydana getirmiş, özellikle bakır, kalay ve altın ticaretiyle uğraşırmış. Gordon Chile Fransa'nın batı bölgeleri ve Büyük-Britanya'ya Cilâlı Taş Devri medeniyetinin gelişini dolmen şeklinde mezarlar inşa edenlere bağlıyor, bu medeniyete Atlantik adını veriyor. İber yarımadasından çıkmış bu eski kaşifler, altın, amber ve kehribar peşindeydiler, Elliot Smith onlara Denizci Armenoidler adını vermişti.

Sayfa :53

Peuple du Gobelet.

C'est le groupe autrefois appelé « Hommes des tumulus ronds », « Hommes de l'Age du Bronze », etc. On peut les regarder comme un métissage d'Alpins et de Nordiques ; les derniers arrivés en Angleterre étaient plutôt Alpino-Carpatiens, c'est-à-dire moins massifs et moins grossiers.

Le Peuple du Gobelet semble avoir pris naissance dans l'Espagne centrale et avoir répandu sa civilisation ~~du métal dans l'Europe~~ centrale, où il entra en contact avec les Nordiques venant de Thuringe qui faisaient de la poterie cordée ; cette combinaison produisit les gobelets à zones qui furent importés en Angleterre.

Sayfa 53

Gobelet halkı.

Bu gruba eskiden "Kurgan İnsanları", "Bronz Çağı İnsanları" denirdi. Onları Alp'li ve kuzeylilerin bir karışımı olarak görebiliriz, **İngiltere'ye en son gelenler daha ziyade Alp-Karpatlılar'dı, yani daha az iri ve kalınlardı.**

Gobelet halkının **orta İspanya'da** doğduğu sanılmaktadır. Orada Thuringe'den gelen ve çömlekçilikle uğraşan kuzeylilerle ilişkiye girerler. Bu temastan İngiltere'ye ithal edilen bardaklar meydana çıkmıştır.

Sayfa :57

III. BRACHYCÉPHALES

Peau blanc-jaunâtre à brun-cuivré, taille petite, moyenne ou grande.

Turcs. — Cheveux sombres, visage poilu ; peau blanc-jaunâtre, avec légère tendance au brun ; taille moyenne à grande, 1 m. 675 ; tendance à l'obésité ; tête cuboïde, très brachycéphale et haute (I. C. 85 à 87) ; face allongée, ovale, pommettes larges ; nez droit, assez proéminent ; yeux sombres, sans pli mongol, mais souvent avec un repli à la limite extérieure du bord de l'œil ; lèvres épaisses.

Habitat primitif : l'Asie centrale occidentale. Le groupe oriental comprend les **Kirghizes**, **Kazak**, **Usbek**, etc., du Turkestan russe ; le peuple Kirghize est regardé comme un métissage de Paréens avec des Turcs (I. C. 84 à 88 ; I. N. 69 à 78) ; taille 1 m. 638 à 1 m. 676. Le groupe occidental est formé surtout des **Turcomans** à l'est de la Caspienne et des **Usmanlis** de l'Asie Mineure et de la Turquie d'Europe ; à ce groupe appartenaient les **Ougnouzes** et les **Ouïgours**, qui fondèrent jadis des États civilisés dans la Kashgarie du Nord (Turkestan chinois), les **Bulgares** et les **Magyars**.

Sayfa 57

III.Brakisefaller

Sarımsı-beyazdan esmer-bakıra kadar bir ten, küçük, orta veya uzun boy.

Türkler.- Koyu gözler, tüylü bir yüz, sarımsı-beyaz bir ten, hafifi esmerliğe yatkınlık, orta, uzun boy, 1.675, şişmanlığa meyilli, **küp** şeklinde bir kafa, **ileri derecede brakisefali** (K.E. 85-87 arasında), uzun, oval bir yüz, geniş elmacık kemikleri, düz, oldukça büyük bir burun, koyu gözler, **Moğol kıvrımı yok** ama göz kenarının dış tarafından, ucunda çoğunlukla bir kıvrım bulunmaktadır, kalın dudaklar.

İlk yerleşim yerleri: **Orta Batı Asya.** Doğu grubunda Rus Türkistan'ın **Kırgızları, Kazakları, Uzbekleri**, vs. vardır. Kırgız halkı Pare'liler ile Türklerin melezleşmesinin bir ürünü olarak görülmektedir (K.E. 84-88, D.E. 69-78 arasında), boy 1m 638 – 1m 676 arasındadır. Batı grubunda özellikle Hazar Denizi'nin doğusunda **Türkomanlar** ve Anadolu ile Türkiye'nin **Osmanlıları** bulunmaktadır. **Oğuzlar ve Uygurlar** bu gruba aitti ve o zamanlar **kuzey Kaşgar'da (Çin Türkistan'ı) medenî devletler kurmuşlardı.** Bulgarlar ve Macarlar da bu gruba aittirler.

Sayfa :58

Mandchous, Tongouses de Transbaïkalie, **Bouriates** (à l'est et à l'ouest du Baïkal méridional), **Sharra,** y compris les **Khalka** du désert de Gobi ; à l'Ouest sont les **Kalmyk** (Turkestan chinois, Djungarie et Mongolie, avec un rameau près de la Caspienne), les **Tarantchi, Torgoutes, Telengheutes** (Altaï), **Hazara** (Afghanistan). Les **Coréens** sont un type modifié de Mandchou avec un corps élancé, taille 1 m. 63 (I. C. 82 à 83,6) et forte tendance à l'hypsicéphalie ; face longue et étroite ; nez étroit, aquilin ; yeux avec pli mongol. Ce type occupe le bassin de la Sungari, la Corée et a pénétré au Japon.

C'est le groupe ordinairement appelé « **Mongol** », terme qui vient, dit-on, d'un clan ainsi nommé de la confédération Tatan dont les **Tatar** étaient un autre clan. Tous deux étaient en fait des **Tongouses**,

Sayfa 58

Mançuar, Transbaykalya Tunguzları, Buriya'lılar (Güney Baykal'ın doğusu ve batısında), Sharra, Gobi Çölü Khalka'ları dahil, batıda Kalmık'lar (Çin Türkistan'ı, Djungarie ve Moğolistan, bir kol Hazar denizi yakınlarında), Tarantchi'ler, Turgut'lar, Telenghe-ute'ler (Altay), Hazara (Afganistan). Koreliler, Mançu tipinin değiştirilmiş bir şeklidir, vücutları ince, boy 1m.63 (K.E. 82-83.6 arasında), hipzisefaliye büyük yatkınlık, yüz uzun ve ince, burun ince, kartalsı, Moğol kıvrımlı gözleri vardır. Bu tip **Sungari** havzası, **Kore**'de bulunmaktadır, **Japonya**'ya da girmiştir.

Genelde "Moğol" olarak tabir edilen bir ırktır. Bu sözcük , Tatarların da bir boyu teşkil ettiği **Tatan** konfederasyonunda böyle adlandırılan bir boydan gelmektedir. **Her ikisi de aslında Tunguz'du.**

Sayfa :59

Il y a maintenant une nation mongole, mais pas de race mongole à proprement parler, bien que le terme « mongol » ait été établi par un usage constant pour désigner ce groupe de peuples ; celui de Tongouse serait pourtant préférable. Quant au terme Tatar, il est complètement dissocié de nos jours des Mongols et s'applique inexactement à toutes sortes de populations de langue turque.

Sayfa 59

Bugün bir Moğol ulus vardır, ama gerçek bir Moğol ırkı yoktur. Oysa bu sözcük genel olarak bu grup halkı tanımlamak için kullanılmaktadır. Tunguz sözcüğü daha uygun olurdu. Tatar sözcüğüne gelince, bugünlerde **Moğollar'dan tamamen ayrı tutulmaktadır ve yanlış bir şekilde her türlü Türk diline sahip halklar için kullanılmaktadır.**

Sayfa :59

Paréens (Mongoloïdes méridionaux).

brachycéphales (I. C. 80 à 85) ;

La plupart des peuples de ce groupe se sont fortement métissés avec des races locales non mongoles en se dirigeant vers le Sud.

Sayfa 59

Pare'liler (güney Moğollar).

Brakisefali (K.E. 80-85 arasında)

Bu gruba ait halkların çoğu, güneye doğru ilerlerken, Moğol olmayan yerli ırklarla karışmışlardır.

Sayfa :59

Les membres du groupe qui se sont

Sayfa :60

étendus dans l'archipel Indien ont été nommés « Mongols océaniens »; mais le terme de « Proto-Malais » est meilleur ; c'est d'eux que descendent les Malais proprement dits.

Sayfa 59-60
Hint takımadalarına yayılan bu grubun üyelerine "Okyanus Moğolları" adı verilmiştir, ama "Proto-Malezyalı" sözcüğü daha iyi, gerçek Malezyalılar onlardan gelmektedir.

Sayfa :60

Polynésiens.

la moyenne de l'indice céphalique est 82,6 mais la dolichocéphalie et la mésocéphalie sont très répandues en Polynésie

Sayfa 60
Polinezyalılar.
Kafa endeksinin ortalama büyüklüğü **82.6**'dır, ancak **dolikosefali ve mezosefali** Polinezya'da çok yaygındır.

Sayfa :60

mais les caractères « mongoloïdes » sont très atténués et il existe probablement un autre élément non mongoloïde qui est très brachycéphale

Sayfa 60
Ancak "Moğol" özellikler çok hafiftir ve büyük bir ihtimalle **çok brakisefal** olan başka bir unsur vardır.

Sayfa :60

Néo-Amérindiens. brachycéphales

(I. C. 80 à 84; 87 à 89)

Sayfa 60
Neo-Amerika Kızılderilileri.
Brakisefal (K.E. 80-84 arasında, 87-89 arasında).

Sayfa :61

Tehuelches brachycé-

phales (I. C. 85);

Sayfa 61
Tehuelche'ler.
Brakisefal (K.E. 85)

Sayfa :171

Les premiers Asiates Centraux sur lesquels nous avons des renseignements historiques et qui formèrent une unité politique étendue furent les Hiung-nu des Chinois, les Huna des épopées indiennes et les Fuoni ou Uoni des géographes grecs ; c'était probablement un mélange de peuples Turki et Tongouzes sous la direction de chefs « Mongols ».

Sayfa 171
Tarihi bilgilere sahip olduğumuz ve yaygın bir politik birlik oluşturan ilk orta Asya'lılar Çinliler'in Hiung-nu'ları, Hint destanlarının Huna'ları ve Yunan coğrafyacıların Fuoni veya Uoni'leridir. Bunlar muhtemelen **Türki** ve Tunguz halklarının bir karışımı oluşturmaktadırlar, liderleri Moğollar'dır.

Sayfa :173

Les Ouigours (de race Turki) étaient groupés en deux branches, l'une moins civilisée au nord, les Toghuz-Ouigour dans le nord.ouest de la Mongolie, d'où ils s'étendirent jusqu'aux sources de l'Yénisêi ; et une branche méridionale, les On-Ouigour dans le Turkestan oriental ; ce fut la première nation Turki qui réussit à fonder un état relativement civilisé dans l'Asie Centrale.

Sayfa 173
Uygurlar (**Türkî ırkından**) iki kola ayrılmaktadırlar, biri kuzeyde, daha az medenî olan, Moğolistan'ın kuzeybatısındaki Toğuz-Uygurlar, buradan Yenisei'in kaynağına kadar yayılmışlardır. Diğeri ise bir güney kolu, doğu Türkistan'daki **On-Uygurlar'dır**, bunlar Orta Asya'da oldukça medenî bir devlet kurmayı başaran ilk **Türkî ulustur.**

Sayfa :173

Les Turcs occidentaux se sentirent assez forts en 620 pour rejeter la suzeraineté de la Perse ; peu après les Khazars, fragment de la nation Turki, avancèrent dans l'Europe orientale.

Sayfa 173
Batılı Türkler, 620'de, İran egemenliğini reddedecek kadar kendilerini güçlü hissetmişlerdir. Kısa bir süre sonra, **Türkî ulusunun** bir parçası olan Hazarlar Doğu Avrupa'ya doğru ilerlemişlerdir.

Sayfa :178

Il est raisonnable d'admettre que quelques-uns des membres les plus anciens du groupe septentrional de l'homme Néanthropique ont voyagé au loin pen-

Sayfa :178

dant une période ou il était encore dolichocéphale et à d'autres égards non encore différencié ; on peut les regarder comme appartenant au stock dont sont descendus les Proto-Nordiques.

Sayfa 178

Neantropik insanının kuzey grubunun en eski üyelerinden birkaçının **hâlâ dolikosefal olduğu** ve başka açıdan hâlâ farklılaşmadığı **bir dönemde** uzağa seyahat ettiklerini kabul etmek gerekir. Onları İlk-Kuzeylilerin geldiği ırka ait olduklarını düşünebiliriz.

Sayfa :179

Un peu plus tard apparut un stock à brachycéphalie faible qu'on a nommé *Nearcticus* (p. 168), représenté par les Tchouktches, qui allèrent jusque dans l'extrême nord-est de l'Asie.

Les Turcs Yakoutes (p. 57) sont des envahisseurs récents (XIIIe siècle) en territoire tongouze ;

Sayfa 179

Bir süre sonra, Nearcticus (s.168) adı verilen, Tchoukche'ler tarafında temsil edilne, Asya'nın kuzeydoğusunun en ucuna kadar ilerleyen, hafif brakisefal olan bir grup ortaya çıkmıştır.

Türk Yakutlar (s.57) Tunguz topraklarında daha yeni istilacılardır (XIII.asır).

Sayfa :183

Il y a aussi un élément brachycéphale dans l'Arabie du sud qui est dû à une migration non encore identifiée de brachycéphales occidentaux, Pamiriens ou Arménoïdes ?

Sayfa 183

Güney Arabistan'da da, **Pamirli veya Ermeni,** çok iyi tespit edilmemiş batılı brakisefallerin göç etmesinden kaynaklanan bir brakisefal unsur bulunmaktadır.

Sayfa :183

9° ASIE MINEURE, SYRIE, PALESTINE, ETC.

Il semble permis de supposer que les régions côtières de l'Asie Mineure tout au moins et les plaines méridionales furent primitivement occupées par des Méditerranéens ou par un stock apparenté ; en tout cas on les y trouve dès l'aurore de l'histoire. Les plateaux de l'Anatolie et de l'Arménie étaient certainement habités aux temps néolithiques par les brachycéphales occidentaux; c'est peut-être la variété la plus petite qui était la plus ancienne et a donné naissance à la variété plus grande, dite Arménoïde.

Sayfa 183

Anadolu'nun kıyı bölgeleri ve güney ovalarında ilk çağlarda **Akdenizliler veya onlara benzer bir grup yaşamaktaydı. Her hâlde, onlara orada daha tarihin başlangıcında rastlamaktayız.**

Cilâlı Taş Devri'nde kuşkusuz batılı brakisefaller Anadolu'nun yaylaları ve Ermenistan'da yaşamaktaydılar. Belki Ermeni denilen daha büyük bir tür doğuran ve en eski olan en küçük türdü.

Sayfa :184

Le Kurdistan est un territoire montagneux situé au sud-est des montagnes de l'Arménie; mais les Kurdes sont éparpillés dans d'autres régions voisines. Les Kurdes occidentaux sont dolichocéphales, I. C. 75; plus de 50 pour 100 d'entre eux sont blonds avec des yeux bleus ; la tête est devenue plus courte et plus large, les cheveux et les yeux plus sombres proportionnellement au métissage avec du sang Turki ou Arménien ; les Kurdes orientaux accusent un pourcentage plus élevé de pigmentation foncée et de brachycéphalie et sont beaucoup plus grossiers.

Sayfa 184
Kürdistan, Ermenistan dağlarının güneydoğusunda yer alan dağlık bir bölgedir, ancak Kürtler yakın başka bölgelere de dağılmışlardır. **Batılı Kürtler dolikosefaldir, K.E. 75, %50'den** fazlası sarışın ve mavi gözlüdür, kafa daha kısa ve geniş, **Türkî kanıyla** melezleşmeye oranla saçlar ve gözler daha koyudur, doğulu Kürtler'de daha koyu renk oranı ve **brakisefali** yüksektir ve onlar çok daha kalındırlar.

Sayfa :185

Ces mouvements Sémitiques peuvent avoir agi à quelque degré sur cet élément des Phéniciens qui, selon Hérodote, émigrèrent du Golfe Persique vers la côte Syrienne où ils s'établirent vers l'an 2.000 avant J.-C.

Sayfa 185
Samilerin istilâ ve göç hareketleri, Heredote'a göre İran Körfezi'nden Suriye kıyılarına göç eden ve M.Ö. 2000 yılında oraya yerleşen Finikeliler'in bir unsuruna bir ölçüde etki etmiş olabilir.

Sayfa :186

On doit se rappeler que le terme « Turc » en Asie Mineure et en Europe n'implique pas nécessairement une origine Turki, attendu qu'on l'applique à des individus d'autres races qui, à divers moments, ont été convertis, de gré ou de force, à l'Islam.

Des instruments de pierre de types du Paléolithique Inférieur ou Moyen ont été trouvés en Palestine et récemment on a découvert un crâne Néanderthaloïde typique en Galilée, associé à des instruments Moustériens ; c'est jusqu'ici la seule indication de l'existence de cette race hors d'Europe.

Sayfa 186

"Türk" sözcüğünün Anadolu'da ve Avrupa'da mutlaka bir Türkî köken ifade etmediğini hatırlamalıyız, zira bu sözcük, çeşitli zamanlarda, isteyerek veya zorla İslâm dinini kabul eden başka ırktan insanlar için de kullanılmaktadır.

Alt veya Orta Yontma Taş Çağı'na ait taştan yapılmış aletler Filistin'de bulunmuştur ve yakın zamanda da Galile'de Neandertaloid bir kafatası ile Mousteren aletler bulunmuştur. Bu ırkın Avrupa dışında yaşadığına dair tek göstergedir.

Sayfa :187

Il semble probable que l'évolution culturelle de la période néolithique a été due à un peuple brachycéphale

XX

Sayfa 187

Cilâlı taş devrinin kültürel gelişim brakisefal olan bir halkla oluşmuş görünmektedir.

Sayfa :187

les faits conduisent à admettre que cette civilisation s'est répandue à partir de l'Asie occidentale en Europe et en Egypte et de là en Afrique. On a proposé de supposer que la population de l'Asie Mineure a été primitivement en majeure partie de race Méditerranéenne, adonnée à la chasse, et qu'ensuite un peuple brachycéphale (Campigniens de Palestine) a introduit l'agriculture. Plus tard encore arriva de Mésopotamie un autre peuple probablement aussi brachycéphale, possédant une civilisation supérieure et connaissant le travail des métaux. La civilisation Sumérienne atteignit son apogée vers 3500 avant J.-C.;

Sayfa 187

Olaylara bakılırsa, bu medeniyet Batı Asya'dan Avrupa'ya ve Mısır'a, oradan da Afrika'ya yayılmıştır. Anadolu halkı başlangıçta çoğunluk olarak Akdeniz ırkına mensup olduğu, avla geçindiği, **daha sonra brakisefal olan bir halk (Filistin'deki Campignien'ler) tanımı geliştirdiğini varsayabiliriz. Daha sonra, Mezopotamya'dan brakisefal olan, daha üstün bir medeniyete sahip, demiri işlemesini bilen başka bir halk gelmiştir. Sümer medeniyeti M.Ö. 3500'lere doğru doruğa ulaşmıştır.**

Sayfa :191

On a des raisons de croire qu'une grande civilisation préhistorique, stimulée peut-être par le travail du cuivre, s'étendait depuis l'Asie Centrale par le

Sayfa :192

6000

plateau de l'Iran jusqu'à l'Elam, la Mésopotamie, la Syrie et l'Egypte vers le sixième millénaire avant J.-C. La poterie peinte de cette civilisation est déjà devenue conventionnelle avant 4.000 dans l'Elam et à Sumer ; et la même civilisation apparaît à Anau dans le Turkestan.

Sayfa 191

Tarihöncesinde büyük bir medeniyetin, M.Ö. **altıncı bin yıl civarında, Orta Asya'dan,** İran yaylasından Elam, Mezopotamya, Suriye ve Mısır'a kadar yayıldığını düşünmemiz için sebepler vardır.

Sayfa 192

Bu medeniyete ait boyalı çömlekler Elam ve Sümer'de 4000 yılından önce vardı ve aynı medeniyet Türkistan'da Anau'da ortaya çıkmıştır.

Sayfa :195

On peut distinguer deux groupes de Persans : 1° les Farsi, élancés et dolichocéphales de la région de Persépolis, qui ont la peau claire, des cheveux abondants et une barbe fournie.

Sayfa 195

İki tip İranlı vardır: 1) Persepolis civarında yaşayan **ince uzun, dolikosefal** olan, açık tenli, gür saçlı ve sakallı **Farsi'ler.**

LE

DARWINISME

CE QU'IL Y A DE VRAI ET DE FAUX
DANS CETTE THÉORIE

PAR

ÉDOUARD DE HARTMANN

TRADUIT DE L'ALLEMAND

PAR GEORGES GUÉROULT

QUATRIÈME ÉDITION

1892

PARIS

ANCIENNE LIBRAIRIE GERMER BAILLIÈRE ET Cie

FÉLIX ALCAN, ÉDITEUR

108, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, 108

—

1889

DARVİNCİLİK

BU TEORİNİN DOĞRULARI VE YANLIŞLARI

YAZAN

ÉDOUARD DE HARTMANN

GEORGES GUÉROULT TARAFINDAN
ALMANCADAN ÇEVRİLMİŞTİR

DÖRDÜNCÜ BASKI

PARİS

GERMER BAILLIERE ESKİ KİTAP EVİ VE ORTAKLARI
YAYIMCI: FELİX ALCAN
108, BOULEVARD SAİNT-GERMAİN

1889

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1170
Yazar	: Édouard de Hartmann
Cild	: Kırmızı
Ebadı	:
	En : 11.2 cm.
	Boy : 18.2 cm.
Sayfa Adedi	: 171 + 1
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ankara Ün. TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :2

Dans le monde scientifique même, s'établit, s'imposa l'idée que, dans le point de vue adopté jusque-là, il était impossible de combattre les nouvelles théories, et qu'il fallait, d'une façon ou d'une autre, s'incliner devant elles; seuls, de vieux savants, qui n'avaient plus l'élasticité intellectuelle suffisante pour refaire leur éducation, se montrèrent absolument réfractaires à l'influence du darwinisme. Les esprits réfléchis, qui cherchaient à démêler le vrai et le faux dans le nouveau système, étaient extrêmement rares; leur voix se perdait dans le vacarme de la lutte entre les partisans enthousiastes et les adversaires fanatiques.

Sayfa 2

Şu ana kadar kabul edilen bakış açısı içerisinde, bilim dünyasında bile, yeni teorilere karşı koymanın imkânsız olduğu ve şu ya da bu teorilere boyun eğmek gerektiği düşüncesi oluşmuş ve benimsenmiştir; **sadece, kendilerini geliştirmek için entelektüel esnekliğe artık sahip olmayan yaşlı bilim adamları, Darvinciliğin etkisine karşı gelir görünmüşlerdir.** Yeni sistemde doğruyla yanlışı ayırt etmeye çalışan düşünen beyinler son derece azdı; sesleri, coşkulu partizanlar ve fanatik düşmanlar arasındaki kavganın gürültü patırtısında kayboluyordu.

Sayfa :14

la découverte de formes intermédiaires paléontologiques a toujours une certaine importance pour combler les lacunes du système, mais elle ne prouve en rien que la forme intermédiaire spéciale, qui vient d'être trouvée, soit effectivement un terme de la série génétique supposée.

Sayfa 14

Paleontolojik ara formların bulunması, sistemin boşluklarını tamamlamak için her zaman belli bir öneme sahiptir, ancak bu buluş, yeni bulunan özel ara formun, varsayılan genetik dizinin gerçekten bir parçası olduğunu hiçbir şekilde kanıtlamaz.

Sayfa :15

Comme on sait, pour la théorie de la sélection, Darwin s'appuie sur le procédé de la sélection artificielle, dans laquelle le but poursuivi par l'homme joue un rôle prépondérant et directeur, et dont les résultats, par conséquent, peuvent être considérés, jusqu'à un certain point, comme des produits de l'industrie humaine. En partant de là, il ne sera pas inadmissible de rapprocher aussi par la comparaison, les produits de l'industrie humaine dans un sens plus général, et de les expliquer en eux-mêmes sous la même condition que dans le darwinisme, c'est-à-dire grâce à la faculté d'abstraction spécifique de notre intelligence, en ne les considérant que sous le rapport de leur nature.

Sayfa 15

Bilindiği üzere Darwin, ayıklanma teorisi için, yapay ayıklanma yöntemine dayanır. Bu yöntemde, insan tarafından izlenen amaç, temel ve baskın bir rol oynar. Şu hâlde, bu evrimin sonuçları belli bir noktaya kadar insan hünerinin ürünü olarak kabul edilebilir. Buradan yola çıkarak daha genel bir anlamda, insan hünerinin ürünlerine karşılaştırma yoluyla yaklaşmak ve bunları Darvincilik içerisinde aynı şartlarda, yani zekâmızın kendine özgü ayırt etme yeteneği sayesinde ve sadece kendi özellikleriyle ilişki içerisinde görerek **açıklamak** kabul edilemez bir şey olmayacaktır.

Sayfa :16

Cette genèse qui s'opère dans le temps, nous ne pouvons en aucune manière la transporter aux idées qui déterminent le *processus* de la nature; car, s'il en était de même dans cet ordre, il faudrait se représenter ces idées, non pas comme subissant une évolution dans le temps, mais comme en dehors du temps, comme éternelles, et les transitions des unes aux autres ne peuvent être que des formes intermédiaires dans un sens purement idéal

Sayfa 16

Zaman içinde gerçekleşen bu oluşu (yaratılış) doğanın seyrini belirleyen fikirlere hiçbir şekilde uyarlayamayız; zira bu düzendekiyle aynı biçimde olsaydı, **bu fikirleri zaman içinde bir evrime maruz kalarak değil, bilâkis zamanın dışında, sonsuz olarak düşünmek gerekir.** Türlerin birbirlerine geçişi tamamen ideal bir anlamda ancak ara türlerle gerçekleşebilir.

BIBLIOTHÈQUE SCIENTIFIQUE

Dr GEORGE MONTANDON

PROFESSEUR D'ETHNOLOGIE A L'ÉCOLE D'ANTHROPOLOGIE

A.128

LA RACE
LES RACES

MISE AU POINT D'ETHNOLOGIE SOMATIQUE

Avec 8 *graphiques, 20 figures, 3 cartes dans le texte, 24 planches et 1 carte hors texte.*

Il n'y a pas de facteurs d'évolution,
il n'y a que des facteurs de vie — laquelle
contient l'évolution.

DANIEL ROSA).

716

PAYOT, PARIS
106, BOULEVARD ST-GERMAIN

1933

BİLİM KÜTÜPHANESİ
Dr.GEORGE MONTANDON
Antropoloji okulunda Etnoloji Profesörü

IRK
IRKLAR

Somatik etnoloji açıklaması

Metin içinde 8 grafik, 20 şekil, 3 harita,
Metin dışında 24 levha ve 1 harita

Gelişim unsurları yoktur,
sadece yaşam faktörleri vardır – o da
gelişmeyi içerir

Daniel ROSA

PAYOT, PARIS
106, Boulevard St-Germain
1933

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 716
Yazar	: Prof. Dr. Gerge Montandon
Cild	: Mavi
Ebadı	: En : 14 cm. Boy : 22 cm.
Sayfa Adedi	: 299
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Hülya Lüle tarafından tercüme edilmiştir.

Ön Söz [Özet]

Bu kısa eserin altyazısının belirttiği gibi hem amatörlere, hem kendini etnolojiye adayanlara hitap eden bir açıklamadır. Bu konudaki ilk fikir, Antropoloji Okulunda 1932-1933 yılı etnoloji dersine katılan bir grup dinleyiciden çıkmıştır.

Bazıları ırk kavramı üzerine genel bir özet bulmayı arzu ediyordu. Onlar bu kitabın birinci bölümden memnun kalacaklardır.

Diğerleri daha özet bir hâlde -ve daha ucuza temin edilebilecek – yaratılışla ilgili ırkbilimsel verilerin yayınlanmasını istemiştir. Kitabın ikinci bölümü bu amaca yöneliktir.

Sayfa :99

Alors que la race *négroïde* s'arrête à la hauteur du Sahara aujourd'hui, des traces de son existence préhistorique en Europe ont été fournies, pour la Riviera par R. VERNEAU et pour la Bretagne par G. HERVÉ, pour ne citer que les trouvailles les plus caractéristiques sur notre continent; de plus, sans parler de crânes négroïdes de l'Asie centrale et orientale parce qu'ils sont relativement récents, on a découvert en Amérique du Nord des squelettes négroïdes précolombiens. Pour ce qui a trait à la grand'race *mongoloïde*, les crânes de Chancelade, décrit par TESTUT, et ceux du Roc, découverts par Henri MARTIN, témoignent de sa présence en Europe à la fin du paléolithique. Enfin, la grand'race *europoïde* a été représentée non seulement dans tout le Nord de l'Asie comme le prouve péremptoirement l'analyse des races actuelles; elle est non seulement encore aujourd'hui répandue dans toute la Polynésie, mais elle a habité l'Afrique orientale et l'Afrique méridionale, ainsi qu'en témoignent les fouilles récentes de la colonie du Kenya, d'Oldoway en Afrique orientale, de Boskop et autres lieux en Afrique du Sud.

Sayfa 99

Zenci ırkı bugün Sahara'ya kadar uzanıyorsa, onun tarihöncesinde Avrupa'daki varlığına ilişkin izleri Rivyera'da R.VERNEAU tarafından ve Britanya'da G.Hervé tarafından bulunmuştur. Bunlar kıtamızdaki en ilginç keşiflerdir. Ayrıca, oldukça yeni olan Or-

ta ve Doğu Asya'daki zenci kafataslarının dışında, Kuzey Amerika'da Kolombiyalılar öncesi zenci iskeletleri bulunmuştur. Büyük Moğol ırkına gelince, Henri Martin tarafından keşfedilen ve Testut tarafından tarif edilen Chancelade'ın ve Roc'un kafatasları, onun Yontma Taş Çağı'nın sonunda Avrupa'daki varlığını kanıtlamaktadır. Nihayet, büyük Avrupa ırkı, bugünkü ırkların incelenmesinin kesin olarak kanıtladığı gibi sadece tüm kuzey Asya'da değil, bütün Polinezya'ya yayılmıştır, Doğu ve Güney Afrika'da yaşamaktadır. Bunun kanıtları Kenya kolonisinde, Doğu Afrika'da Oldoway, Boskop ve Güney Afrika'da yapılan kazı çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır.

Sayfa :99

On constate donc que la thèse de la concentration de types raciaux à partir de la surface totale ou d'une grande surface de départ tout au moins, concentration accompagnant une accentuation pour ainsi dire orthogénétique de ces types, se laisse soutenir, et cette thèse, si elle est juste,

Sayfa :100

montre qu'*il n'y a pas eu de berceau de l'humanité* et qu'il est donc inutile de rechercher ce prétendu berceau;

Sayfa 99-100

Toplam alan veya en azından bir büyük başlangıç alanı itibariyle ırk çeşitlerinin yoğunlaşması tezinin desteklenebildiği ki bu yoğunlaşma beraberinde bu tiplerin ortojenez yönden belirginleşmesini getirir ve eğer bu tez doğruysa bir insanlık beşiğinin olmadığını ve onu aramanın gereksiz olduğunu göstermektedir.

Sayfa :100

En effet, des races mixtes, comme les Ethiopiens, comme

Sayfa :101

les Touraniens, comme les Amérindiens en particulier, pourraient bien être dus au maintien de types relativement indifférenciés, même si l'on peut subsidiairementadmettre

Sayfa :101

que ces types indifférenciés ont été maintenus, ou aggravés, par des métissages.

Un autre facteur externe est *l'isolement*. L'isolement géographique n'agit pas par lui-même, mais il favorise ou empêche d'autres actions, internes ou externes, adaptatives, sélectives, etc., permettant ainsi à l'occasion la formation de types très caractérisés. C'est ainsi que le milieu arctique joue aussi, pour les races qui l'habitent, le rôle d'isolant.

Sayfa 100-101

Gerçekte, Etyopyalılar, Turanlılar, özellikle Amerika Kızılderilileri gibi karışık ırklar, melezleştirme yüzünden olduğunu varsaysak bile, göreli olarak farklılaşmamış tiplerin varlığından kaynaklanabilir.

Diğer bir faktör izole olma konusudur. Coğrafi tecrit kendiliğinden etki yapmaz, ama başka iç veya dış uyarlayıcı, seçici, vs., eylemleri destekler veya engeller, böylece, bu vesileyle çok karakteristik tiplerin oluşmasına olanak sağlar. Bu yüzden kuzey kısım, orada yaşayan ırklar için bir tecrit vazifesi görmektedir.

Sayfa :108

On ne sait pas encore dans quelle relation génétique l'Homme se trouve par rapport à ces prédécesseurs, mais si l'on veut raisonner strictement selon HÆCKEL, il faut admettre que ces prédécesseurs se sont tous éteints, sauf un seul (ou un seul couple) qui aurait repeuplé à nouveau la Terre sous la forme humaine.

Sayfa 108

İnsan ve selefleri arasında ne tür bir genetik ilişkinin varolduğu bilinmemekte, ancak Haeckel gibi düşünecek olursak, **seleflerinin hepsinin yok olduğunu, sadece bir tanesinin (veya bir çiftin) kaldığını ve dünyayı yeniden insanlarla doldurduğunu kabul etmek gerekir.**

Sayfa :109

Quant aux trouvailles faites dans des zones intermédiaires actuelles (Nord de l'Afrique en sens large, par exemple, comme pour le squelette d'Asselar : voir note de la p. 113), leur morphologie n'est également pas accentuée, ce qui cadre avec les faits déjà exposés, mais frappe moins puisque les conditions mixtes actuelles pourraient avoir été régnantes à une époque ancienne.

Sayfa 109

Bugünkü ara bölgelerde yapılan buluşlara gelince (geniş anlamda kuzey Afrika, örneğin **Asse'lar iskeleti:** bkz s.113'deki not); onların yapıları da belirgin değil, bu da daha önce anlatılanlara uymakta ancak daha az çarpıcı olmakta, zira bugünkü karışık koşullar eski bir devirde var olmuş olabilir.

Sayfa :109

c) **La distribution des caractères raciaux actuels.** - La majorité des auteurs qui ont tenté de classer les races sont partis d'une première caractéristique (par exemple de la nature du cheveu) comme criterium de première division, puis d'une seconde (l'indice céphalique par exemple), puis éventuellement d'une troisième caractéristique, pour opérer les subdivisions des premiers groupements. Or, le fait que la caractéristique du 2e degré (ainsi la brachycephalie) peut se retrouver dans la plupart ou dans tous les groupements de 1re catégorie, devrait déjà faire admettre comme vraisemblable que ces caractères généralement

Sayfa :110

considérés comme étant du 2e degré ne sont pas à mettre en connexion génétique les uns avec les autres, mais qu'ils sont apparus indépendamment dans des groupes divers. La considération de la distribution géographique rend ce point de vue irréfutable et il n'y a pas de classification raciale plus artificielle que celle qui fut tentée par DIXON sur la base de l'apparentement génétique rigoureux des populations à même indice céphalique.

Sayfa 109

c) Bugünkü ırksal özelliklerin dağılımı:

Irkları sınıflandırmayı deneyen yazarların çoğu önce birinci bölünme kriteri olarak bir özellikten yola çıkıyor (örneğin **saçın cinsi**), daha sonra bir ikincisi **(örneğin kafatası endeksi), belki bir üçüncü özellik kullanıyor ve böylece ilk grupların alt bölümlerini oluşturuyor. Oysa,** [sayfa 110] **2.derece özelliğin (örneğin brakisefali)** 1.kategori gruplarının tamamında veya çoğunluğunda bulunabilir olması, genelde 2.derecede kabul edilen bu özelliklerin birbiriyle genetik olarak ilişkilendirmemek gerektiğini, çeşitli gruplarda birbirinden bağımsız olarak ortaya çıktıklarını kabul ettirmelidir. Coğrafi dağılımın dikkate alınması bu görüşü çürütülemez kılmaktadır ve Dixon'un **aynı kafatası endeksine sahip halkların** genetik akrabalığı temeline dayanarak yapmaya çalıştığı ırk sınıflandırması kadar yapay bir sınıflandırma yoktur.

Sayfa :111

I. **Il n'y a pas de berceau de l'humanité. Il n'y a pas de berceau des races humaines.** — Comme toute espèce zoologique, l'espèce humaine a pris naissance sur une aire immense, le point principal de cette affirmation étant que les individus de la nouvelle espèce descendent de tous les individus de l'espèce ascendante (d'où il s'en suit que le phénomène s'est produit sur une aire large).

Il reste cependant à donner une explication du fait que l'aire de naissance de l'espèce humaine est plus vaste que l'aire de naissance de toute autre espèce,car il serait possible

Sayfa :112

de prétendre que le genre hominien, plus haut la famille des Hominidés, etc., aient dû voir le jour sur une aire plus vaste que l'espèce humaine. Il est d'abord évident que même dans ce cas ordinaire, l'aire d'apparition de l'espèce humaine, restreinte par rapport à la Terre entière, serait de toute façon beaucoup plus vaste que tel ou tel autre foyer assigne généralement à la genèse de l'humanité. Mais chacun sait que l'Homo sapiens a une force d'expansion spéciale (il est la seule espèce zoologique répandue sur toute la Terre), et cela en sa qualité de rameau tardif par excellence, par rapport à tout le monde vivant. La force expansive actuelle reconnue pour l'espèce humaine aura déjà existé, quoique moins apparemment brutale, pour sa lignée directe, et cette lignée sera *restée* plus ou moins cosmopolite depuis l'éclosion de la vie.

Sayfa :112

En ce qui donc concerne l'Homme, le problème des concentrations se joue *pour ses races*, l'espèce elle-même étant née sur une surface qui correspondait à la majeure partie du monde habitable.

Sayfa 111

I. İnsanlığın beşiği yoktur. İnsan ırklarının beşiği yoktur. – Tüm zoolojik türler gibi insan da dev bir alanda doğdu, bu açıklamanın temel hususu şu ki bu yeni ırkın bireyleri ana baba kuşağı ırkının bireylerinden gelmektedir (bundan olayın geniş bir alanda meydana geldiği sonucu çıkıyor).

Ancak insan ırkının meydana geldiği alanın tüm diğer ırk türlerinkinden geniş olmasına bir açıklama getirmek gerekiyor, zira insanımsı türün, daha yukarıda insangiller familyasının, vs insan türünden daha geniş bir alanda meydana geldiğini iddia etmek mümkün olabilirdi. [sayfa 112] Bu olağan durumda bile insan türünün meydana geldiği bütün yeryüzüne göre kısıtlı olan alan, her hâlde yaratılışa genel olarak atfedilen şu veya bu mekandan daha büyük olduğu aşikardır. Ancak herkes Homo sapiensin özel bir yayılma gücü olduğunu biliyor (bütün dünyaya yayılmış olan tek zoolojik türdür), bu da tüm canlılara nazaran en üstün geç ortaya çıkan bir kol olması sebebiyle. İnsan türü için bugün kabul edilen yayılma gücü, görünürde daha yumuşak bir şekilde olmakla beraber daha önce kendi soyu için var olmuştur ve bu soy yaşam ortaya çıktığından beri az çok kozmopolit olmuştur. İnsana gelince, yoğunlaşma sorunu ırkları için söz konusudur, türün kendisi ise yaşanabilir dünyanın büyük kısmına tekabül eden bir alanda doğmuştur.

Sayfa :112

II. Il n'a pas eu de races pures à l'origine. Les races pures, relativement, sont dues à une évolution progressive. — Contrairement à la croyance habituelle, la protohistoire et la préhistoire n'ont en effet pas connu de races plus pures que celles d'aujourd'hui. Au contraire! Si on considère l'ensemble du processus évolutif, d'en haut pour ainsi s'exprimer, on peut dire que la race pure ne représente pas un passé, mais un devenir.

Sayfa 112

II. Başlangıçta saf ırk yoktur. Saf ırklar göreli olarak yavaş yavaş artan bir gelişmeden kaynaklanmıştır. – Alışılagelmiş inancın tersine ilk tarih ve tarih öncesinde bugünkünden daha saf ırklar görülmemiştir. Aksine! Gelişmenin tümünü ele alırsak, saf ırk bir geçmişi değil, ama mevcut bir durumu temsil ediyor diyebiliriz.

Sayfa :112

Il sera souvent difficile de distinguer un *type indifférencié* d'origine d'un type métissé. L'indifférenciation peut du reste être conçue comme remontant à des époques très différentes;

D

Sayfa 112

Çoğu kez, başlangıçta farklılaşmamış olan bir tipi melez bir tipten ayırt etmek zor olacaktır. Fraklılaşma çok eski zamanlara dayabilir;

Sayfa :114

Le Nègre devient donc aussi — sauf métissage ou domestication intentionnelle possible — toujours plus nègre. *Le Nègre descend d'un homme moins nègre que lui, d'un Négroïde. Le Nègre est un cas spécial du Négroïde.* Ce n'est pas le Nègre, mais bien le Négroïde, qui, *généalogiquement* représente le type ancestral d'où le Nègre est sorti.

Sayfa 114

Zenci de – melezleşme veya kasıtlı ehlileştirme haricinde – daha zenci olmaktadır. Zenci kendinden daha az zenci olan birinden, bir zencimsiden gelmektedir. Zenci zencimsinin özel bir halidir. Zencinin geldiği atayı zenci değil zencimsi temsil etmektedir.

Sayfa : 118

Le rameau tardif de l'Eurasiatique est ce qu'on pourrait appeler le *Lapeuropique*, dont les *Laponoïdes* peuvent être considérés comme rameau précoce par rapport à tous les autres *Europoïdes*. Ces dichotomies successives se laissent visualiser par le tableau suivant :

Sayfa 118

Avrasya tipinin geç ortaya çıkan kolu Lapeuropique olarak adlandırılabilir. Bunlar arasında Lapon'ları andıranlar da diğer tüm Avrupalıları andıranlara nazaran erken ortaya çıkan bir koldur.

Sayfa :145

les voyageurs étendent généralement cette désignation à la nation entière des Merina, au centre de l'île, où les individus métissés de sang javanais, qui forment la classe dominante, sont nombreux. Les *Hova* ainsi compris peuvent avoir, mais n'ont pas nécessairement, du sang javanais; les chiffres de BOUCHEREAU dénotent chez eux de la brachycéphalie (12 : 85.3), c'est-à-dire une tête encore plus large que celle des Sara sur le continent africain (cf. p. 154), et cela dénote une influence somatique malaise réelle. Quant aux tribus où prédominent les éléments négroïdes (africo-océanoïdes), ils sont dolichocéphales.

Sayfa 145

Geziciler genelde bu tanımı, egemen sınıfı oluşturan Javalı kanı taşıyan melezlerin çoğunlukta olduğu adanın merkezindeki Merina ulusunun tümü için kullanıyorlar. Buna dahil edilen Hova'larda Javalı kanı olabilir, Bouchereau'nun rakamlarına göre onlarda **brakisefali** bulunmaktadır (12:85.3), yani Afrika kıtasındaki Sara'lardan daha geniş bir kafa (bkz.s.154) ve bu da gerçek bir bedensel Malezya etkisi göstermektedir. Zenciyi andıran (Afrika-Okyanusya) unsurların ağırlıkta olduğu kabileler ise **uzun kafalıdırlar.**

Sayfa :147

D'autre part, si l'on remonte vers le Nord, en suivant d'abord le rebord du plateau éthiopien, puis en se rapprochant peu à peu du Nil, et cela jusqu'au 25° de latitude Nord, on circonscrit le domaine des Ethiopiens proprement dits, intermédiaires entre les Blancs et les Nègres.

Sayfa 147

Diğer yandan, Beyazlar ve Zenciler arasında olan Etiyopyalılar'ın yurdu, Etiyopya plaâtosunun kenarından Nil'e, 25 derece kuzey enleme kadar olan bölgedir.

Sayfa :147

On a encore considéré le parler bantou comme le langage nègre primitif, modifié, divisé, multiplié au Soudan par l'influence de parlers kamitiques et sémiti-

Sayfa :148

ques. Enfin, on ne peut plus parler du problème linguistique africain sans mentionner les coïncidences trouvées par Mlle L. Homburger entre l'égyptien (du premier mil-

Sayfa : 148

lénaire avant notre ère) et toutes les langues africaines, en particulier les parlers bantous, qui lui ont été comparées. Mais quoiqu'il en soit de cette question, le terme de « bantou », de même que, pour l'Europe, les termes de « latin », de « germain » et de « slave », doit être jeté au rebut, *anthropologiquement*, puisqu'on n'a pas une somme de particularités somatiques caractérisant globalement les tribus appartenant à ce groupe linguistique par rapport aux autres.

Sayfa 147

Bantou dilinin ilk zenci dili olduğu düşünülmektedir. Bu dil Sudan'da Kamitik ve Samî dillerinin etkisiyle değiştirilmiştir. [sayfa 148] **Son olarak, Bn.L.Homburger tarafından bulunan Mısır dili** (çağımızın ilk binyılında) **ile tüm Afrika dilleri,** özellikle karşılaştırıldıkları **Bantou** dilleri arasındaki benzerlikten bahsetmeden Afrika dili sorunlarından konuşamayız. Ne olursa olsun, "Bantou" terimi, Avrupa'da "Latin", "Cermen", "Slav" gibi terimler antropolojik açıdan artık kullanılmamalıdır çünkü bu dil grubuna ait kabileleri diğerlerine göre genel olarak tanımlayan bir bedensel özellikler bütünü yoktur.

Sayfa : 148

Stature des Nègres [1]. — Si l'on considère la stature dans la « coupe » envisagée, on constate qu'elle diminue presque régulièrement en allant du Nord-Est au Sud-Ouest.

Sayfa 148

Öngörülen kesitte zencilerin boylarını incelersek, **kuzeydoğudan güneybatıya** gittikçe küçüldüğünü görüyoruz.

Sayfa : 149

Dans le centre africain, *le milieu* se divise en deux grandes zones : la forêt et le pays ouvert.

Sayfa 149

Afrika'nın iç bölgelerinde, ortam iki büyük kuşağa ayrılmaktadır; **orman ve açık arazi.**

Sayfa : 150

Si l'on reporte sur une carte les moyennes des statures, on constate que la très grande majorité des statures dépassent 1 m. 70 au Nord de la zone des galeries. Les Téda ou Tibbou sont une des exceptions; habitants du Sahara oriental, parlant une langue soudanaise et non pas kamitique comme celle des Touareg, leurs voisins de l'Ouest, les Téda sont plus nègres de traits que ces derniers et la petitesse relative de leur stature a été relevée par divers explorateurs.

Sayfa 150

Bir harita üzerine boyların ortalaması işaretlendiğinde boyların çoğunun geçitler bölgesinin kuzeyinde 1.70 m'yi geçtiğini görüyoruz. **Doğu Sahara'da yaşayan Teda veya Tibbou'lar buna bir istisna teşkil ediyorlar.** Bunlar batı komşuları olan **Tuarek'ler** gibi bir **Kamitik** dil değil, bir **Sudan** dili konuşuyorlar, Teda'lar onlardan daha çok zenci hatlara sahipler ve boylarının göreli kısalığı birçok kaşif tarafından belirtilmiştir.

Sayfa : 151

Il n'y a donc pas à dissocier les habitants de la savane de ceux du marais pour constater la présence d'une *aire de très haute stature dans la région qui s'étend du Haut-Nil au lac Tchad.*

Sayfa 151

Yukarı-Nil'den Çad gölüne kadar olan bölgede çok uzun boylu insanların bulunduğu bir alanın varlığını keşfetmek için bozkırda yaşayanlarla bataklıkta yaşayanları ayırmaya gerek yoktur.

Sayfa :151

Du côté du Nord, c'est-à-dire de l'Egypte, les mélanges qui ont dû avoir lieu constamment le long du Nil ne permettent pas de discerner de type précis, à part des types locaux, entre le Nilotique et le Kamite d'Egypte relevant de la race brune et plus haut, de la grand race europoïde. Du côté de l'Est, on peut être plus strict, pour autant que le petit nombre des observations autorise quelque conclusion. Deux séries d'Ethiopiens d'Ethiopie ont donné l'une 169.3 (BENT-GARSON), l'autre 168.6 (GOFFIN-VERNEAU), la moyenne générale de la race éthiopienne étant de 168. Mais on a obtenu (MONTANDON) 166.3 pour 23 Ghimirra, population mixte éthiopo-nilotique

Sayfa 151

Kuzey tarafında, yani Mısır tarafında, Nil kıyıları boyunca meydana gelmiş olan karışımlar, Avrupalıyı andıran büyük ırkın özelliği olan daha uzun boylu ve esmer ırka ait Mısır Kamitik ve Nilotik tipi arasındaki yerli tipler dışında belirgin bir tip ayırt etmeye olanak vermiyor. Doğu tarafında, az sayıdaki gözlemden kaynaklanan birkaç sonuç itibarıyla, daha kesin bir şey söyleyebiliriz. **Etiyopya'da bir seri Etiyopyalının boy ortalaması 169.3 (Bent-Garson), diğeri de 168.6 (Goffin-Verneau) çıkmıştır, Etiyopya ırkının ortalama boyu ise 168'dir.** Ancak **Etiyopya-Nilotik** karışımı olan Ghimirra nüfusundan 23 kişi için ortalama boy 166.3 (Montandon) çıkmıştır.

Sayfa :152

Nous reviendrons sur ce que doit représenter cette population des confins, tandis que les très grands Bouroun (entre Sobat et Nil Bleu, au pied du plateau éthiopien), mesurés par PIRRIE (une série de 43 : 175.9, une série de 10 : 182.0) sont apparemment à rattacher aux Nègres du marais.

Sayfa 152

Bu sınırdaki nüfusun neyi temsil ettiğine sonra değineceğiz. Pirrie tarafından ölçülen (43'lük bir seri: 175.9, 10'luk bir seri: 182.0) büyük Bouroun'lar (Sobat ve Mavi Nil arasında, Etiyopya platosunun eteklerinde) görünüşte bataklık zencileriyle bağlantılıdır.

Sayfa :152

Quant au puissant peuple des Fang (autrefois appelés Pahouins), même si tous ne sont pas aussi grands que les Dzem, ils manifestent une taille plus élevée que les autres peuples de la forêt; la tribu des Iaoundé, qui forme vers le Nord l'avant-garde des Fang, fournit les plus beaux hommes du Cameroun et leur stature est de 171. Mais les Fang ont des chances de ne pas être un vrai peuple de la forêt. Ils ont occupé leur habitat actuel venant de l'Est et ont continué leur mouvement, montant du Gabon vers le Nord, jusqu'à ces dernières années. Par certaines analogies de leurs coutumes avec celles des Mangbétou, dans le Nord du Congo (entre Ouellé et Aruwimi) on avait supposé qu'ils avaient descendu le cours du Congo pour remonter ensuite vers le Nord.

Sayfa 152

Güçlü halk Fang'lara (eskiden Pahouin olarak adlandırılırlarmış) gelince, hepsi Dzem'ler kadar uzun olmasa da, ormanda yaşayan diğer halklara nazaran daha uzun boyludurlar; kuzeyde Fang'ların öncü birliğini oluşturan Iaounde kabilesinde Kamerun'un en güzel erkekleri bulunmaktadır ve boyları **171'dir**. Ancak Fang'lar gerçek bir orman halkı olmayabilirler. **Şu anki yerleşimlerine doğudan gelerek yerleşmişler ve son yıllarda kuzeye doğru Gabon'a ilerlemişlerdir.** Bazı âdetlerinin Kongo'nun kuzeyindeki (Ouelle ile Aruwimi arasında) **Mangbetou**'larınkine benzemesi yüzünden, onların Kongo kıyılarından aşağıya inip daha kuzeye doğru çıktıklarını düşünülmüştü.

Sayfa :153

Ne nous étonnons donc pas que les Fang, habitants de la forêt (ils l'ont légèrement dépassée vers le Nord), n'en puissent pas être tenus pour de vrais représentants,

Sayfa 153
Ormanda yaşayan (kuzeye doğru biraz ormanı aşmışlardır) **Fang'ların** onun gerçek temsilcileri olarak sayılmalarına şaşırmamalıyız.

Sayfa :153

En résumé, dans la coupe Nord-Est — Sud-Ouest à travers le centre africain, pour autant qu'on peut en juger d'après la seule stature et sans qu'il soit tenu compte des Pygmées (moins de 150 cm), on peut distinguer pour le moins 2 types fondamentaux : l'un de grande taille (175 cm et plus) occupant la savane nilo-charienne, l'autre à la limite de la taille moyenne et de la petite taille (autour de 160 cm.) habitant la forêt équatoriale.

Sayfa 153
Özet olarak, kuzeydoğu-güneybatı kesitinde **Orta Afrika'dan** geçerek, sadece boya göre bir değerlendirme yapacak olursak ve Pigmeleri (150 cm'den az) dikkate almazsak, en azından iki temel tip ayırt edebiliriz; biri uzun boylu (175 cm ve yukarı) ve **Nil-Charien** savanasında yaşar, diğeri orta ve kısa boy sınırında (160 cm civarı) ekvator ormanında yaşar.

Sayfa :153

De part et d'autre de la coupe envisagée, c'est-à-dire en Afrique du Sud et en Afrique occidentale, les populations nègres offrent toute une mosaïque de statures, mais il n'y a nulle part une opposition massive comme entre les Nilotiques et les Congolais.

Sayfa 153
Bu kesitin her iki yanında da, yani Güney Afrika ve Batı Afrika'da, zenci topluluklar tam bir boy mozaiği sergilemektedirler, ancak hiçbir yerde Nilotik'ler ve Kongo'lular arasında olduğu gibi büyük bir uyuşmazlık yoktur.

Sayfa :153

Si l'on procède, pour l'indice céphalique, à un examen de même ordre que celui passé pour la stature, on constate que les populations du marais du Haut-Nil, très grandes, sont aussi très dolichocéphales, que vers l'Ouest et vers le Sud du marais les

Sayfa :154

têtes s'élargissent et que, dans la région de la forêt, nous avons affaire à des populations à indice céphalique moyen. On rencontre cette mésocéphalie en abordant la forêt, soit qu'on s'avance de l'Est vers l'Ouest, soit qu'on marche du Nord vers le Sud.

Sayfa 153

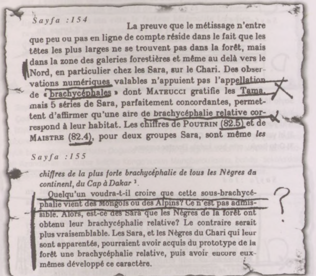
Kafatası endeksi için boy konusunda uygulanan yöntem kullanılırsa, **Yukarı-Nil** bataklığındaki toplulukların iri yarı ama aynı zamanda uzun kafalı olduklarını görüyoruz. Bataklığın batısı ve güneyine doğru ise kafalar genişlemekte ve ormanlık alanda, toplulukların kafa endeksi orta düzeydedir. **[sayfa 154]** Bu orta boy kafatasına, ister doğudan batıya giderken ister kuzeyden güneye giderken, ormana yaklaşınca rastlamaktayız. Luk'ların kafa endeksi orta düzeydir, bu **orta boy kafatasına,** ister doğudan batıya giderken, ister kuzeyden güneye giderken, ormana yaklaşınca rastlamaktayız.

Sayfa :154

la forêt équatoriale est une immense aire de mésocéphalie. Ce caractère ne s'arrête pas toujours exactement à la limite de la sylve; ainsi, sur sa lisière sud, beaucoup plus irrégulière que sa lisière nord, le grand peuple des Balouba et les Basonghé, qui se trouvent à la limite actuelle de la forêt, mais en dehors d'elle, n'en paraissent pas moins former bloc avec les populations de son intérieur.

Sayfa 154

Ekvator ormanı **orta boy kafataslarının** bulunduğu dev bir alan teşkil etmektedir. Bu özellik her zaman ormanın sınırında yok olmuyor, ormanının sınırında ama dışında yaşayan büyük **Balouba halkı ve Basonghe'ler** içerdeki topluluklarla bir blok oluşturmaktadır.

Sayfa :154

La preuve que le métissage n'entre que peu ou pas en ligne de compte réside dans le fait que les têtes les plus larges ne se trouvent pas dans la forêt, mais dans la zone des galeries forestières et même au delà vers le Nord, en particulier chez les Sara, sur le Chari. Des observations numériques valables n'appuient pas l'appellation de « brachycéphales » dont MATEUCCI gratifie les Tama, mais 5 séries de Sara, parfaitement concordantes, permettent d'affirmer qu'une aire de brachycéphalie relative correspond à leur habitat. Les chiffres de POUTRIN (82.5) et de MAISTRE (82.4), pour deux groupes Sara, sont même *les*

Sayfa :155

chiffres de la plus forte brachycéphalie de tous les Nègres du continent, du Cap à Dakar [1].

Quelqu'un voudra-t-il croire que cette sous-brachycéphalie vient des Mongols ou des Alpins? Ce n'est pas admissible. Alors, est-ce des Sara que les Nègres de la forêt ont obtenu leur brachycéphalie relative? Le contraire serait plus vraisemblable. Les Sara, et les Nègres du Chari qui leur sont apparentés, pourraient avoir acquis du prototype de la forêt une brachycéphalie relative, puis avoir encore eux-mêmes développé ce caractère.

Sayfa 154

Melezleşmenin az veya hiç etkili olmadığının kanıtı olarak, en geniş kafalar **ormanın içinde değil, orman geçitlerinin bulunduğu bölgede ve hatta ötesinde kuzeye doğru, özellikle Chari'de Sara'larda bulunmasıdır.** Geçerli bazı **sayısal gözlemler,** Mateucci'nin **Tama'ları** brakisefal olarak tanımlamasını desteklememektedir, ancak Sara'lardan tamamen uygun 5 **seri göreli bir brakisefali** alanının onların yerleşim bölgesine tekabül ettiğini açıklamaya olanak vermektedir. Hatta iki grup Sara için Poutrin **(82,5)** ve Maistre'nin **(82,4)** rakamları Cap'tan Dakar'a kadar kıtanın zencilerinin en yüksek brakisefali oranıdır.

[sayfa 155] Bu alt-brakisefali olayının Moğollar'dan veya Alpin'lerden geldiğine kim inanır? Bu kabul edilemez. O hâlde ormandaki zenciler göreli brakisefaliyi Sara'lardan mı aldılar? Tersi daha inandırıcı olurdu. Sara'lar ve onlarla akraba olan Chari zencileri ormandaki ilk örnekten göreli bir brakisefali almış olabilirler ve kendileri bu özelliği geliştirmişlerdir.

Sayfa :155

3 types du Haut-Nil à la bouche du Congo :

1° Très grand, fortement dolichocéphale : Haut-Nil;
2° Très grand, mésocéphale : Chari;
3° Moyen, mésocéphale : forêt équatoriale.

Sayfa 155

Yukarı-Nil'den Kongo'nun ağzına kadar 3 tip vardır:

1) İri yarı, uzun kafa özelliği güçlü: Yukarı-Nil;
2) İri yarı, orta boy kafalı: Chari;
3) Orta boylu, orta boy kafalı: Ekvator ormanı.

Sayfa :164

C'est en reconnaissant et en éliminant tout ce qui appartient à la sous-race sylvestre qu'on parviendra peut-être à définir une sous-race soudanienne distincte et de la sous-race nilocharienne et de la sous-race sud-africaine. Malgré l'éloignement de cette dernière, c'est par rapport à elle que le diagnostic est surtout à faire; en effet, par leur assimilation de sang berbère ou de sang éthiopien, elles offrent des points communs, en particulier un affinement relatif des traits.

Sayfa 164

Ormanın alt-ırklarına ait olan her şeyi tanıyarak ve yok ederek, belki hem Nil-Chari alt-ırkı, hem Güney Afrika alt-ırkından farklı bir Sudan alt-ırkı tanımlayabiliriz. Onun uzaklığına rağmen, tanı yine de ona göre yapılmalıdır; gerçekte Berberî veya Etiyopyalı kanı nedeniyle benzerlikleri, özellikle hatlarda göreli bir incelme vardır.

Sayfa :165

Autour de la cuvette du Tchad sont dispersés les bâtards de toutes les races et sous-races de l'Afrique. La grand'race europoïde, par l'entremise des races brune et éthiopienne, a fait sentir son influence dans quantité de tribus de ce *groupe somatique tchadien*. De son côté, le facteur hétéroclite tchadien rayonne à très grand rayon : à l'Est jusque chez les Nouba du Kordofan, au Sud-Est où il s'est infiltré à travers le type chariеn, jusque chez les Azandé et les Mangbetou du Congo belge septentrional, à l'Ouest chez les Haoussa du Sokoto, au Nord chez les Tibbou du Tibesti.

X

D

Sayfa 165

Çad yunağının etrafında Afrika'nın bütün ırkları ve alt-ırklarının melezleri dağılmıştır. Büyük Avrupalıyı andıran ırk, esmer ve Etiyopyalı ırkların sayesinde, bu Çad somatik grubunun nice kabilesi üzerinde etkisini hissettirmiştir. Diğer yandan, karışık Çad unsuru büyük bir çapta yayılmaktadır: Doğuda Chari tipiyle girdiği Kordofan'ın Nouba'larına kadar, Azandze'ler ve Kuzey Belçika Kongo'sunun Mangbetou'larına, batıda Sokota'daki Haoussa'lara, kuzeyde Tibesti'deki Tibbou'lara kadar, Çadlılar bulunmaktadır.

Sayfa :169

Quoique l'opinion courante considère les Éthiopiens proprement dits, dont les peuples principaux sont les Abyssins (Amhara) et les Galla, comme un produit de métissage du type noir et du type blanc, les Éthiopiens, très généralement, sont, dans les classifications, rangés parmi les Blancs.

D

Sayfa 169

Genel kanı olarak, başlıca halkları Amhara ve Galla olan gerçek Etiyopyalıları beyaz ve siyah tipin bir melezleşmesinin ürünü olarak görülmesine rağmen, **Etiyopyalılar, sınıflandırmalarda beyazlar arasında yer almaktadır.**

Sayfa :169

Enfin, même physiquement, un grand nombre d'Éthiopiens, par les traits se rapprochent plus des Européens que des Nègres.

Sayfa 169

Fiziki açıdan bile, birçok Etiyopyalı, **hatları itibariyle zencilerden çok Avrupalılara yakındır.**

Sayfa :169

dolichocéphalie (76 sur le vivant);

la face allongée, les traits affinés au point, souvent, n'était la couleur de la peau, de donner tout à fait l'impression d'individus européens.

Sayfa 169

Uzun kafalı (yaşayan insanda 76)

Uzun yüzlü, hatlar o kadar inceki, ten rengine rağmen, **tamamen Avrupalı havası vermektedir.**

Sayfa :170

Sans insister sur le fait que le type berbéroïde de la population éthiopienne paraît contenir une légère teinte alp-arménienne, pénétrons-nous de l'idée que les traits nègres, parmi les Éthiopiens, proviennent de ce qui peut être considéré comme le Nègre *actuel*.

Sayfa 170

Etiyopya nüfusunun Berberi'yi andıran tipinin hafif bir Alp-Ermeni unsuru taşıdığının üzerinde durmadan, Etiyopyalılar'daki zenci hatların bugünkü zenci diyebildiğimiz tipten gelmekte olduğunu kabul edelim.

Sayfa :170

il faut donc *concevoir l'Amhara comme le descendant d'un produit de métissage d'un Négroïde protomorphe avec un Europoïde également protomorphe.*

Sayfa 170

Amhara'yı ilk zencimsi tiple bir ilk **Avrupalıyı andıran** tipin melezleşmesinden geldiğini düşünmek gerekir.

Sayfa :174

le type mongoloïde aurait commencé à s'exprimer sur une aire vaste pour se concentrer et s'affirmer en Extrême-Orient.

Sayfa 174

Mongoloid tip geniş bir alanda kendini göstermiş ve Uzakdoğuda yoğunlaşmış ve ortaya çıkmış olabilir.

Sayfa :185

CHAPITRE VIII

LA GRAND'RACE MONGOLOÏDE

On comprend dans la grand'race mongoloïde les races paléo-amérindienne, néo-amérindienne, esquimienne, paléo-sibérienne, mongolienne et touranienne.

Le polymorphisme des Amérindiens, aussi bien que l'absence, chez eux, des divers facteurs sérosanguins (p. 71), permet de les considérer comme une grand'race, rameau précoce par rapport aux Eurasiatiques (Mongoloïdes à un sens plus restreint et Europoïdes).

Sayfa 185

VIII.Bölüm

Mongoloid büyük ırkı

Mongoloid büyük ırkı Paleo-Amerika Kızılderili, neo-Amerika Kızılderili, Eskimo, paleo-Sibiryalı, Moğol ve Turan ırkları kapsamaktadır.

- Amerika Kızılderililerindeki çoklu yapı ve onlardaki çeşitli serum-kan faktörlerinin eksikliği onları **Avrasyalılara** (daha dar bir anlamda Mongoloid ve Avrupalımsı) göre erken bir kol olan, büyük ırk gibi algılamaya olanak vermektedir.

Sayfa :185

D'autre part, nous estimons plus conforme à la réalité des faits que nous ne le pensions autrefois, de ne pas bloquer ensemble les Samoyèdes et les Lapons, en une race samienne mongoloïde. Les Samoyèdes sont un groupe somatique de la race mongolienne, tandis que les Lapons continuent à former une race, samienne ou laponienne, mais qui est à rattacher aux Europoïdes.

Sayfa 185

Ayrıca, **Samoyed ve Lapon'ların** bir Moğol Samî ırkına dahil edilmemesi gerektiğini eskiden düşündüğümüzden çok olayların gerçeğine daha yakın buluyoruz. Samoyed'ler Moğol ırkın bir somatik grubunu teşkil etmektedir, **Lapon'lar ise bir Samî veya Lapon ırkı temsil etmeye devam ediyorlar, ancak Avrupalıyı andıranlara bağlanmalıdırlar.**

Sayfa :186

Mais, en outre du fait que Hrdlicka met l'accent sur ce qui unit les divers Amérindiens, l'unité est essentiellement postulée par la circonstance que l'anthropologiste de Washington fait venir d'Asie tous les Amérindiens, et tous par le détroit de Behring. La majorité des ethnologues européens ne souscriront pas à cette thèse, même ceux qui ne sont pas ologénistes et qui font se peupler le Nouveau-Monde par des migrations.

Sayfa 186

Hrdlicka çeşitli Amerika Kızılderilileri birleştireni vurgulamaktadır. **Washingtonlu antropolog birliği şu durumdan dolayı ileri sürmektedir: Bütün Amerika Kızılderilileri Asya'dan gelmiştir ve hepsi Behring boğazından gelmiştir. Avrupalı etnologların çoğu, yaratılışla ilgili çalışanlar ve Yeni Dünya'nın göçlerle nüfuslandığını düşünenler bile bu iddiaya katılmayacaktır.**

Sayfa :192

les Ona sont une des trois tribus fuégiennes, avec les Yahgan à l'extrémité sud du pays et les Alakalouf sur la côte pacifique.

Sayfa 192

Ona'lar üç Fuegeli kabilelerden biridir, **Yahgan'lar** ülkenin güney ucunda, Alakalouf'lar Pasifik kıyısındadırlar.

Sayfa :192

En ce qui concerne l'*indice céphalique*, les Tchono seraient méso-sousbrachycéphales (81-82), de même que les Andins Araucans. Les Patagons sont connus comme brachycéphales (86). Or, les Fuégiens, dans leur ensemble, sont plus dolichocéphales que tous leurs voisins du Nord.

Sayfa 192

Kafatası endeksine gelince, Tchono'lar orta-alt-brakisefal (81-82) sayılırlar, And'lı Araucan'lar da aynıdır. Patagon'lar brakisefal (86) olarak bilinirler. Oysa, Fuege'liler, çoğunlukta, bütün kuzey komşularına göre daha uzun kafalıdırlar.

Sayfa :200

Signalement de l'Esquimien : peau jaune brunâtre, cheveux lisses et noirs, stature 1 m. 58, dolichocéphalie très prononcée (72).

Sayfa 200

Eskimo ırkının özellikleri: Sarı esmerimsi ten, düz ve siyah saçlar, **boy 1 m 58, çok belirgin dolikosefali (72).**

Sayfa :201

Diverses hypothèses ont été échafaudées pour expliquer leur présence en Amérique. La découverte du crâne préhistorique de Chancelade, en Dordogne, à caractères esquimoïdes, a donné lieu à deux suppositions qui, toutes deux, font émigrer les Esquimaux d'Europe en Amérique.

Sayfa 201

Eskimolar'ın **Amerika'daki varlıklarını** açıklayan çeşitli varsayımlar ortaya atılmıştır. Dordogne bölgesinde Chancelade'da bulunan Eskimoyu andıran özelliklere sahip tarihöncesine ait kafatası iki varsayıma yol açmıştır, **her ikisine göre de Eskimolar Amerika'ya Avrupa'dan göç etmişlerdir.**

Sayfa :203

C'est donc que les Esquimoïdes sont nés sur terre européenne.

Sayfa 203

O hâlde Eskimoid'ler Avrupa topraklarında doğmuşlardır.

Sayfa :205

13. — Race paléosibérienne
(Planche 14)

On pourrait aussi l'appeler race sibérienne tout court, car elle n'est pas confinée comme la culture paléosibérienne aux seuls peuples paléosibériens orientaux.

Une critique importante servira d'entrée en matière en

Sayfa :205

même temps que de « garde-à-vous » dans la consultation de l'ouvrage de DENIKER, *Les races et les peuples de la Terre*, et, quelque riche en renseignements que soit par ailleurs le livre, d'exemple des tours de passe-passe que provoque le système hybride de son auteur. Il s'agit des peuples appelés finno-ougriens, formant avec les peuples samoyèdes,le grand groupe linguistique appelé ouralien; or, ces dénominations n'ont précisément qu'une valeur linguistique et ne signifient rien du tout anthropologiquement; il n'y a pas de race finnoise, ni de race ouralienne, et ces peuples doivent être répartis entre plusieurs races, dont la paléosibérienne, à propos de laquelle il est indiqué d'en parler.

Sayfa 205

13.- Paleo-Sibirya ırkı

Ona kısaca Sibirya ırkı da diyebiliriz, zira Paleo-Sibirya kültürü gibi sadece Doğu Paleo-Sibirya halkları ile sınırlı değildir.

Önemli bir eleştiri Deniker'in Dünya ırkları ve Halkları adlı kitabını incelerken bir bir konuya giriş ve uyarı niteliği taşıyacaktır ve bu kitap bilgi yönünden ne kadar zengin olsa da, yazarın karma sisteminin doğurduğu aldatmaca örnekleri verecektir. Söz konusu olan Samoyed halkları ile Ural olarak adlandırılan büyük dil grubunu oluşturan Fin-Ugriya halklarıdır, oysa bu tanımlamaların sadece dilbilim yönünden değeri vardır ve antropolojik açıdan hiçbir şey ifade etmemektedir; bir Fin ırkı veya Ural ırkı yoktur ve bu halklar Paleo-Sibirya ırkının da dahil olduğu birkaç ırk arasında dağıtılmalıdır.

Sayfa :206

Les Hongrois rentrent, actuellement du moins, dans la sous-race alpine (cévenole) de la race alp-arménienne. Les Lapons forment une race spéciale.

Sayfa 206

Macarlar, en azından şimdilik, Alp-Ermeni ırkının Alp alt-ırkına (Cevennes) dahildir.

Lapon'lar özel bir ırk oluşturmaktadırlar.

Sayfa :207

Mais sont-ils à rapprocher de la race alp-arménienne qui, on le sait, domine dans le Sud de la Russie, ou de la race touranienne, à savoir de son groupe somatique turco-tatare? En l'absence de données très précises, on pencherait plutôt pour cette dernière alternative [1].

Sayfa 207

Mordve'liler, Rusya'nın güneyinde egemen olan **Alp-Ermeni** ırkına mı, yoksa Turan ırkına, yani Türk-Tatar somatik grubuna mı dahil edilmelidirler? Çok kesin bilgi olmadığından, bu son seçenek daha uygun görünmektedir.

Sayfa :208

CZAPLICKA et d'autres auteurs divisent les peuples de la Sibérie en Paléosibériens et en Néosibériens. Pour eux, les Paléosibériens sont : les Tchouktchi, les Koriak, les Kamtchadales, les Aïnou, les Ghiliak, les Esquimaux, les Aléoutes, les Ioukaghir, les Tchouvantsi, les Iénisséiens; et les Néosibériens sont : les tribus finnoises (Ostiak et Vogoul), les tribus samoyèdes, les tribus turco-tatares (Iakoutes et Tatares, les peuples du Turkestan n'entrant pas ici en ligne de compte), les tribus mongoliques (Kalmouk ou Eléoutes, Mongols, Bouriates), les tribus toungouz (Toungouz proprement dits, Tchapoghir, Goldes, Lamoutes, Mandchou, Manègres, Orotches, Orotchones, Orok, Solones).

Sayfa 208

Czaplicka ve başka yazarlar Sibirya halklarını Paleo-Sibiryalı ve Neo-Sibiryalı olarak ayırmaktadırlar. Onlara göre Paleo-Sibiryalılar şunlardır: Tchouktchi'ler, Koriak'lar, Kamtchadale'ler, Ainou'lar, Ghiliak'lar, Eskimolar, Aleoute'lar, Loukaghir'ler, Tchouvantsi'ler, Ienisssei'ler ve Neo-Sibiryalılar ise: Finli kabileler (Ostiak ve Vougoul), Samoyed kabileleri, Türk-Tatar kabileleri (Yakut ve **Tatarlar, Türkistan halkları buna dahil edilmezler**), Moğol kabileler (Kalmouk ve Eleoute'lar, Moğollar, Bouriate'lar), Toungoz kabileleri (Toungouz'lar, Tchapoghir, Golde, Lamoute, Mandchou, Manegre, Orotche, Orotchone, Orok, Solone'lar).

Sayfa :209

Dans une classification *somatique*, les Esquimiens et les Alniens sont préalablement à mettre à part, puis les autres peuples de la Sibérie sont à répartir — de par la majorité de leurs individus — entre 3 races de la grand'race mongoloïde : races mongolienne (dans laquelle tombent les tribus mongoliques, les tribus toungouz, les Soïotes et les Samoyèdes, les Ghiliak et les Aléoutes ainsi que peut-être les Iakoutes), touranienne (dans laquelle rentrent les Tatares) et paléosibérienne (dont l'énumération sera donnée en conclusion des développements qui suivent).

Sayfa 209

Somatik bir sınıflandırmada, Eskimolar ve Ainien'ler ayrı tutulmalıdır. Sibirya'nın diğer halkları ise – sayı çoğunluğuna göre – **Büyük Mongoloid ırkın 3 ırkı** arasında dağıtılmalıdır: **Moğol ırkı** (buna Moğol kabileleri, Toungouz kabileleri, Soiote'lar ve Samoyed'ler, Ghiliak'lar ev Aleoute'lar ve belki Yakut'lar), **Turan ırkı** (Tatarlar) ve Paleo-Sibirya ırkı (buna dahil olanların isimleri takip eden gelişmelerin sonunda verilecektir).

Sayfa :211

La séparation raciale des Ougriens et des Finnois orientaux n'épuise pas la question des connexions possibles des Ougriens avec l'Ouest. La dolichocéphalie des crânes des tumulus ou *kourganes* de Russie, alors que la population actuelle est méso-brachycéphale, pose la question d'un rapport éventuel de la population kourganique avec les Ostiako-Vogoul. Cette dolichocéphalie est expliquée de trois façons.

Sayfa 211

Ougrien ve Doğu Finlilerin ırk olarak ayrılmaları Ougrien'lerin batıyla olabilecek bağlantıları konusunu kapatmamaktadır. Şimdiki halkın mezo-brakisefal olmasına karşın, Rusya'daki **Kurganlarda** bulunan kafataslarındaki dolikosefali, bu kurgan halklarının Ostiako-Vogoul'larla olası bir ilişkisini akla getirmektedir. **Bu dolikosefali üç şekilde açıklanmaktadır.**

Sayfa :211

SERA veut que les Nordiques scandinaves soient venus du Caucase et que les squelettes des kourganes soient les témoins de ce passage des dolichocéphales nordiques.

Mais une vue ologénétique des choses permet une conciliation des origines nordique et ougrienne.

Sayfa 211

Sera'ya göre **Kuzey İskandinavyalılar Kafkasya'dan** gelmişlerdir ve kurganlardaki iskeletler bu kuzeyli dolikosefallerin geçişinin bir kanıtıdır.

Olaylara ologenetik yönden bir bakış **kuzeyli ve Ougriyen** kökenleri bağdaştırmaya olanak vermektedir.

Sayfa :212

Il est clair que la Scandinavie n'a été peuplée que par migration, puisque le pays était autrefois sous les glaces, mais les proto-Nordiques doivent avoir avancé sur un large front et non pas à partir d'un point; de plus, c'était des proto-Nordiques et non pas des Nordiques. En d'autres termes, la « nordisation » s'est faite, ou en tout cas s'est accentuée, en Scandinavie même. Cela dit, il se peut que les squelettes des kourganes représentent une partie des populations caucasiennes mises en branle, même tardivement, par la formation raciale qui s'élaborait dans le creuset scandinave, mais ces populations encore somatiquement proto-nordiques, pouvaient être en même temps proto-ougriennes, les proto-Caucasiens, les proto-Nordiques et les proto-Ougriens appartenant tous trois à une même

Sayfa :212

formation proto-europoïde. Or, tandis que les proto-Nordiques, dynamiquement progressifs, devenaient la race blonde, les proto-Ougriens, dynamiquement régressifs, réduisaient leur aire et leur nombre, en même temps qu'ils subissaient une mongolisation partielle.

La recherche de connexions du groupe ougrien actuel *avec le Sud* (Sud-Est) nécessite un exposé de ce que sont les populations des régions montagneuses voisines de X l'Altaï et du Saïan.

Sayfa 212

İskandinavya'nın sadece göçlerle nüfus kazandığı açıktır, zira ülke eskiden buzlarla kaplıydı. Ama ilk Kuzeylilerin tek bir noktadan değil, geniş bir cepheden ilerlemiş olmaları gerekmektedir. Üstelik onlar, Kuzeyli değillerdi. Başka bir deyişle, "kuzeyleştirme" İskandinavya'da olmuştur veya en azından orada belirginleşmiştir. Kurgan iskeletleri, geç de olsa, İskandinavya'da başlayan ırk oluşumuyla harekete geçirilen Kafkas halklarının bir kısmına ait olabilir, ancak somatik olarak hâlâ Proto-Nordik olan bu halklar aynı zamanda **Proto-Ougriyen** olabilir. Proto-Kafkasyalılar, Proto-Nordik'ler ve Proto-Ougriyen'ler aynı Proto-Avrupalı bir oluşuma aittir. Oysa, dinamik olarak ilerleyici olan Proto-Nordik'ler sarı ırkı oluştururken, dinamik olarak gerileyen Proto-Ougriyen'ler alanlarını ve sayılarını azaltıyorlardı, aynı zamanda **kısmî bir Moğollaşma yaşıyorlardı.**

Bugünkü Ougriyen grubunun güneyle (güneydoğu) bağlantılarının araştırılması komşu **Altay ve Saian** dağlık bölgelerin halklarının ne olduğunun anlatılmasını gerektirmektedir.

Sayfa :212

Or, ces peuples sont, ethnographiquement et linguistiquement, pour une part des Mongoliens, pour une plus grande part des Touraniens (Turco-tatares). Mais il s'agit d'anciennes

! ayırıyor.

Sayfa :213

populations envahies et dominées par des éléments mongoliens et touraniens. Ces anciennes populations doivent être appelées en bloc les *Paléo-altaïens*. Si ces Paléo-altaïens ne forment plus de tribus, ils ont cependant laissé des traces dans plusieurs des tribus actuelles. Linguistiquement, en outre de traces de parlers samoyèdes chez des peuples du groupe saïanien, l'on sait que des parlers spéciaux se sont éteints au cours des XVIIIe et XIXe siècles dans la région de l'Altaï.

Somatiquement, HILDEN, qui a visité les *Télenghètes*, les *Toubalar* et les *Lébédines*, a montré que si les premiers contiennent encore un léger élément qui n'est ni mongolien, ni touranien, les Toubalar et les Lébédines révèlent cette caractéristique de façon très nette. La stature de ces trois tribus est à peu près la même (163), mais l'I. C.de 86.2 et 85.4 chez les Télenghètes, hommes et femmes, c'est-à-dire mongolien ou touranien, est de 82.7 et 83.9 chez les Toubalar et seulement de 80.1 et 80.9 chez les Lébédines, comme chez les Ostiak. Alors que les Télenghètes ont un I. N. de 76.0, sexes mêlés, c'est-à-dire un nez moyen tendant à la leptorhinie comme les Mongoliens et les Touraniens, les Toubalar et les Lébédines l'ont de 79.2, c'est-à-dire comme les Vogoul. La complexion n'est pas toujours foncée; elle l'est dans 90 % des cas chez les Télenghètes, dans 87 % des cas chez les Lébédines et seulement dans 72 % des cas chez les Toubalar, les autres cas présentant une complexion mêlée, avec quelques roux chez les seuls Lébédines.

Postérieurement à HILDEN, IARKHO fit une vaste enquête sur la pigmentation dans les populations de la région de l'Altaï, de l'Ourianhkaï et de Minoussinsk. L'enquête a porté sur environ 1.500 aborigènes et donna les résultats

Sayfa :213

suivants. Les cheveux étant divisés en 4 classes, les trois groupes de populations, saïanien, khakassien et altaïen, présentent les pourcents suivants de cheveux très foncés : Soïotes (principaux représentants du groupe saïanien) 98 %, Altaïens 93 %, Khakassiens 92 %.

Sayfa 212

Oysa, budunbetim ve dilbilim açısından, bu halkların bir kısmı **Moğol**, büyük bir kısmı ise Turanlıdırlar (Türk-Tatar). [sayfa 213] **Ancak bunlar Moğol ve Turanlı unsurların istilâ ettiği ve egemen olduğu eski halklardır. Bu eski halkların tamamı Paleo-Altaylı olarak adlandırılmalıdır. Bu Paleo-Altaylılar kabile olmasalar bile bugünkü birçok kabilede izlerine rastlanmaktadır. Dilbilim açısından, Saianiyen grubuna ait topluluklarda Samoyed dilinin izleri haricinde, özel bazı konuşma lisanlarının XVIII ve XIX.asırlarda yok olduğunu biliyoruz.**

Somatik açıdan, Telenghete'lerle, Touba'larla ve Lebedine'lerle görüşen Hilden, şunu ortaya çıkarmıştır ki eğer Telenghete'ler, Moğol ve Turanlı olmayan bir unsur barındırıyorlarsa, Tovba'lar ve Lebedine'ler de bu özelliği çok net bir şekilde ortaya koyuyorlar. Bu üç kabilenin boyu yaklaşık olarak aynıdır (163), ancak kadın ve erkek Telenghete'lerde 86.2 ve 85.4 olan kafatası endeksi, Touba'lar da sadece 82.7 ve 83.9, Lebedine'lerde ve Ostiak'larda sadece 80.1 ve 80.9. Telenghete'lerde her iki cinste I.N. 76.0, yani Moğollar ve Turanlılar gibi orta bir burna sahipler. Toubalar ve Lebedine'lerde, Vogoul'lar gibi, I.N. 79.2. Renk hep koyu değil, Telenghete'lerde %90 koyu, Lebedine'lerde %87 ve Touba'lar da sadece %72, diğerlerinde karışık, sadece Lebedine'lerde birkaç kızıla rastlanmaktadır.

Hilden'den sonra Iarkho, Altay, Ouriankhai ve Minoussinsk bölgelerindeki halkların renklenmesi üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma 1.500 yerli üzerinde gerçekleşmiştir ve şu sonuçları vermiştir. Saçlar 4 kategoriye ayrılmış ve Saianyen, Khakasyen ve Altaylı, üç nüfus grubunun koyu saç yüzdesi şöyledir: Soiote'lar (Saianyen grubun başlıca temsilcileri) %98, Altaylılar %93, Khakasyen'ler %92.

Sayfa :218

D Les traits europoïdes sont parfaitement nets sur les portraits qu'on a des Paléosibériens orientaux et leur parenté avec les Ostiako-Vogoul indéniable.

Sayfa 218

Avrupalıyı andıran hatlar elimizdeki Doğu Paleo-Sibiryalılar'ın resimleri üzerinde çok nettir ve onların Ostiako-Vogoul'larla akrabalığı inkâr edilemez.

Sayfa :218

Or, tous ces derniers types sont dolichocéphales, à l'opposé des Mongoliques qui représentent l'élément le plus nouveau et le plus fort, majorisant de plus en plus les autres éléments chez les Paléosibériens. Cette majorisation oblige à faire rentrer les Paléosibériens dans la grand'race mongoloïde, tandis que les Aïniens ont su se conserver intacts, formant encore aujourd'hui une des 5 races europoïdes (même plus nettement europoïde que la race lapone).

Sayfa 218

Oysa, en yeni ve en kuvvetli unsur olan ve **Paleo-Sibiryalılardaki diğer unsurlara üstün gelen Moğollar'ın tersine, bu son tiplerin hepsi dolikosefaldir.** Bu da Paleo-Sibiryalıları büyük **Mongoloid ırkına dahil olmaya zorlamaktadır, oysa Ainyen'ler değişmeden var olmayı başarmışlar ve bugün Avrupalımsı 5 ırktan birini oluşturmaktadırlar (hatta Lapon ırkından daha çok Avrupalı).**

Sayfa :219

Même si, sautant l'étape des sous-races, on voulait établir une subdivision en groupes somatiques, celle-ci risquerait de ne répondre aussi qu'à des expressions géographiques ou à une répartition par peuples, puisque les trois types mongoloïde propre, europoïde et amérindoïde se rencontrent aussi bien à l'Ouest qu'à l'Est de la Sibérie. *Peut-être est-ce dans ce sens qu'il faudrait délimiter trois sous-races paléosibériennes : sous-race mongolo-sibérienne, souş-race europoïdo-sibérienne, sous-race amérindo-sibérienne.*

D

Il reste à déchiffrer ce que sont les *Iénisséiens* ou Kéto (!) (malencontreusement appelés autrefois Ostiak du Iénisséi).

Sayfa 219

Alt-ırklar aşamasını atlayarak somatik gruplar arasında bir alt-bölünme yapmak istesek dahi, bu sadece coğrafi ibarelere bir yanıt veya halklar itibariyle bir dağılım olacaktır. Çünkü üç tip, Moğolumsu, Avrupalımsı ve Amerika Kızılderilimsi tiplerine Sibirya'nın hem doğusunda, hem batısında rastlanmaktadır. Belki de üç Paleo-Sibirya altırkının sınırlarını böyle belirlemek gerekmektedir: Moğol-Sibirya alt-ırkı, Avrupalımsı-Sibirya alt-ırkı, Amerika Kızılderili-Sibirya alt-ırkı.

Geriye Ienissei'lilerin veya Keto'ların (eskiden yersiz bir şekilde Ienissei Ostiak'ları olarak adlandırılırlardı) kim olduğunu çözmek kalıyor.

Sayfa :219

En effet, CASTREN, RAMSTEDT, DONNER rattachent les Iénisséiens aux *Kottes*, des Paléoaltaïens, le dernier individu parlant kotte (terme s'apparentant à celui de Kéto) s'étant éteint dans les premières années du XXe siècle; le iénisséien et le kotte se rattacheraient à l'ancienne langue si-hia de l'Asie centrale, ainsi qu'au tibétain et, par là, au groupe indochinois.

Sayfa 219

Gerçekte, Castren, Ramstedt, Donner, Ienissei'lileri **Kotte'lere** bağlıyor, **Paleo-Altay'lılardan** en son Kotte dilini konuşan kişi XX. asrın ilk yıllarında yok olmuştur; Ienissei ve Kotte dilleri eski Orta Asya dili olan **si-hia diliyle ve Tibet diliyle, dolayısıyla Hindiçini grubuyla bağlantılı olduğu sanılmaktadır.**

Sayfa :220

Le type européoïde s'étendant autrefois à travers toute la Sibérie, s'y vit peu à peu dominé par le développement du type mongoloïde.

Sayfa 220

Avrupalıyı andıran tip eskiden tüm Sibirya'ya yayılmışken, Moğolu andıran tipin gelişmesiyle onun egemenliğine girmiştir.

Sayfa :224

Ce qui distingue tout d'abord ces deux sous-races, c'est la différence de stature : 163 dans la sous-race nord-mongolienne, 167 dans la sous-race sinienne. La différence est encore plus marquée dans l'indice céphalique : sous-race nord-mongolienne 86, sous-race sinienne 78.

Quand on veut parler de la caractéristique de la *sous-race nord-mongolienne*, on a plus spécialement en vue son *groupe somatique mongolique* que constituent, de façon presque compacte, 3 peuples : les Mongols en Mongolie (les Khalkhasses en sont la principale tribu), les Bouriates en Transbaïkalie et dans la province d'Irkoutsk, les Kalmouk dispersés du Koukou-Nor à la Volga (dont les Torgoout en Dzoungarie).

Sayfa 224

Bu iki alt-ırkı ayıran boy farklarıdır: Kuzey-Moğol alt-ırkında **163**, Siniyen alt-ırkında **167**. Fark, kafatası endeksinde daha belirgindir: Kuzey Moğol alt-ırkında **86**, Siniyen alt-ırkında **78**.

Kuzey Moğol alt-ırkının özelliğinden bahsetmek istediğimizde daha çok 3 ırkın oluşturduğu somatik Moğol grubu dikkate almaktayız: Moğolistan'da Moğollar (Khlakasse'ler başlıca kabilesidir), Transbaykali'de Bouriate'lar ve Irkoutsk bölgesinde Koukou-Nor'dan Volga'ya yayılmış olan Kalmouk'lar (Dzoungari'de Torgoout'lar).

Sayfa :225

Pour répondre à la question liminaire ci-dessus posée, il faut en définitive se demander si c'est la stature relativement élevée et la tête relativement allongée des Chinois du Nord ou bien la stature relativement basse et la tête très large du Mongol de Mongolie qui sont les caractères typiques du gros de la grand'race mongoloïde.

?Γ

Sayfa 225

Yukarıdaki soruya yanıt vermek için aslında kuzey Çinli'nin nispeten uzun boyu ile nispeten uzun kafası mı, yoksa Moğolistan'daki Moğol'un nispeten kısa boyu ile çok geniş kafası mı Moğol büyük ırkının şişmanının özellikleri olup olmadığı sorulmalıdır.

Sayfa :225

On écartera donc cette sous-race de sa prétention éventuelle à représenter le vrai type mongoloïde et l'on conférera cette fonction au groupe somatique mongolique (Mongols, Bouriates, Kalmouk).

Sayfa 225

Böylece bu alt-ırkı asıl Moğol tipini temsil edemeyeceği için ayırırız ve bu görevi somatik Moğol grubuna tevdi ederiz **(Moğollar, Bouriate'lar, Kalmouk'lar).**

Sayfa :233

BUXTON n'admet pas une différence essentielle entre l'Alp-arménien et le Mongolique, puisque pour lui le substratum du premier se trouve mêlé au second. Or, le voisinage, sur le terrain, de la brachycéphalie de l'Alp-arménien et de celle du Mongolique, n'est pas une raison de lui attribuer une même origine. La brachycéphalie, comme maint autre caractère, s'est produite à plusieurs reprises

Sayfa :234

et toujours sur des aires — séparées ou contiguës, peu importe;

Sayfa 233-234

[15. Turan ırkı]

Buxton Alp-Ermeni ve Moğol ırkı arasında büyük bir fark görmemektedir. Çünkü ona göre birincisinin kalıntısı ikincisine karışmıştır. Oysa Alp-Ermeni ırkındaki brakisefali ile Moğol'un brakisefalisinin mekan olarak birbirine yakın olmaları her ikisine de aynı kökeni mal etmek için bir sebep değildir. Brakisefali, birçok diğer özellik gibi, birçok kereler birbirine uzak veya yakın bölgelerde ortaya çıkmıştır. Mesafenin önemi yoktur.

Sayfa :234

En ce qui concerne les brachycéphalies alp-arménienne et mongolique, REICHER a du reste montré leur différence de caractère :

Sayfa 234

Alp-Ermeni ve Moğol brakisefali olguları ile ilgili olarak Reicher, aralarında bir fark oluğunu göstermiştir.

Sayfa :234

Et c'est le métissage de l'Alp-arménien et du Mongolique, essentiellement différents puisque l'un est un Européide et l'autre un Mongoloïde, qui a constitué ce qu'on appellera le Touranien.

Sayfa 234

Biri **Avrupalıyı andıran,** diğeri Moğol'u andıran tip olduğu için birbirinden farklı olan Alp-Ermeni ile Moğol'un melezleşmesinden Turanlı olarak adlandırdığımız ırk doğmuştur.

Sayfa :235

La race touranienne est donc une race intermédiaire européido-mongoloïde, dont un des traits fondamentaux est la forte brachycéphalie. La caractéristique donnée plus haut s'applique avant tout aux groupes somatiques occupant le centre du domaine de la race, le Turkestan russe, c'est-à-dire aux *Kirghiz* en particulier. Mais ce domaine s'étend bien au delà, les groupes relevant de la même origine s'infiltrant de tous côtés : *Turcomans* en Perse, *Turcs* en Anatolie et en Europe, tous *Tatares* répandus du lac Baïkal à la Crimée. Il est cependant des tribus tatares dont les éléments touraniens ont été majorisés par

Sayfa :235

des éléments d'autres races et qui donc, anthropologiquement, doivent être rattachés à ces autres races. C'est peut-être également le cas des Iakoutes de la Sibérie du Nord-Est (bassin de la moyenne et de la basse Léna); ils ont été mentionnés plus haut (p. 221) et il n'y a pas de doute que, linguistiquement, les Iakoutes soient des Turco-tatares;

Sayfa 235

Turan ırkı bir **Avrupalı-Moğol ara ırkıdır** ve başlıca özelliklerinden biri belirgin bir brakisefalidir. Yukarıda bahsedilen özellik her şeyden önce ırkın bulunduğu yerin merkezinde, Rus Türkistan'ındaki somatik gruplarda, yani özellikle Kırgızlar'da, görülmektedir. Ancak bu alan daha öteye yayılmaktadır, aynı kökenli gruplar her yönden sızarlar: **İran'daki Türkomanlar, Anadolu ve Avrupa'daki Türkler ve bütün Tatarlar, Baykal gölünden Kırım'a kadar yayılmışlardır.** Bazı Tatar kabilelerde Turanlı unsurlar başka unsurların egemenliği altında kalmış ve antropolojik açıdan başka ırklara bağlanmalıdırlar. Bu olay belki Kuzeydoğu Sibirya'daki (orta ve alt Lena havzası) Yakutlar için de geçerlidir. Yukarıda bunlara değinilmiştir (s.221) ve **dilbilim** yönünden Yakutların Türk-Tatar olduklarına şüphe yoktur.

Sayfa :235

Il est inutile de tenter une subdivision de la race touranienne, car elle courrait risque de n'être qu'une répartition linguistico-ethnographique.

C'est enfin dans la race touranienne que rentrent les Altaïens *actuels*, tandis que les Paléo-altaïens, dont il ne reste que des individus ou des facteurs épars, étaient des Ougriens.

Sayfa 235

Turan ırkının bir alt bölünmesini yapmaya çalışmak gereksizdir, zira sadece bir dilbilimsel-budunbetimsel bir dağılım olmaktan öteye gitmeyebilir.

Bugünkü Altaylılar Turan ırkına aittir, oysa sadece dağılmış kişiler ve unsurları kalan Paleo-Altaylılar, **Ougriya'lıydı.**

Sayfa :239 C'est la solution du problème européen, mais appliquée en dehors des frontières de notre continent, qui éclairera définitivement la question asiatique. Il y a donc lieu de poursuivre les races européoïdes en dehors de l'Europe; cela amènera non seulement à étendre le domaine européoïde des 3 races sus-mentionnées, mais à leur associer la race aïnienne et la race laponienne.

Sayfa 239

Avrupa sorunun çözümü, ancak **kıtamızın** sınırları dışında uygulanan bir çözüm, **Asya sorununa kesin bir açıklık getirecektir.** Bu yüzden Avrupalıyı andıran ırkları Avrupa dışında da izlemek gerekir; bu hem yukarıda bahsedilen 3 ırkın Avrupalı alanını genişletmeye, hem onları Ainiyen ve **Lapon** ırkı ile birleştirmeye yol açacaktır.

Sayfa :239 16. — RACE LAPONIENNE

(Planche 18)

On peut hésiter sur l'appartenance des Laponiens. La plupart des auteurs rattachent les Lapons actuels aux Mongoloïdes.

Sayfa 239

Lapon'ların hangi ırka ait olduğu konusunda tereddüt duyabiliriz. **Yazarların çoğu bugünkü Lapon'ları Mongoloid'lere bağlamaktadır.**

Sayfa :240 Une étude approfondie montre cependant que certains caractères communs aux uns et aux autres sont dûs à des phénomènes de convergence et de voisinage occasionnel; il en est ainsi de la stature, d'ailleurs plus petite chez les Lapons que les Samoyèdes, de la brachycéphalie, d'ailleurs plus forte chez les Lapons que chez les Samoyèdes.

Sayfa 240

Derin bir araştırma gösteriyor ki birine veya diğerine ait bazı özellikler tesadüfî benzerlik ve yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Bu boy için geçerlidir, hem Lapon'larda Samoyedlere nazaran daha küçüktür; **brakisefali** için geçerlidir, Lapon'larda Samoyedlere nazaran daha belirgindir.

Sayfa :240

1. Le terme de « samien », quoique mnémotechniquement commode pour englober Lapons et Samoyèdes, ne vient pas du terme russe de « Samoyèdes » (qui se mangent eux-mêmes), mais du nom de « Sami » par lequel les Lapons se désignent. Or ce terme de Sami, apparenté au nom de Souomi, qui est celui que se donnent les Finnois, est de même origine, la langue laponne n'étant pas le parler primitif, aujourd'hui perdu, des Lapons, mais une langue finnoise corrompue.

Sayfa 240

1. "Samîli" sözcüğü, Lapon'ları ve Samoyedleri kapsamak için bellekte tutmak açısından daha kolay olsa bile, Rus sözcüğü "Samoyed" (kendini kendini yiyenler)'den gelmemekte, Lapon'ların kendilerine taktıkları ad olan **"Samî"**den gelmektedir. Oysa, bu Samî sözcüğü Finlilerin kendilerine taktıkları ad olan **"Souomi** ile benzeştirilir ve aynı kökenlidir, Lapon dili Lapon'ların bugün kaybolmuş olan ilk konuşulan dili değildir, ilk konuşulan dilleri bozulmuş bir Fin dilidir.

Sayfa :241

Les premières traces d'une habitation humaine en Finlande datent d'environ 4.000 ans avant notre ère.
L'âge de la pierre dure de —4.000 à —1400. Dans le Nord et dans l'Est, elle est d'un peuple nomade, apparemment lapon.

Sayfa 241

Finlandiya'daki ilk insan yerleşimi izleri **çağımızdan önceki 4000 yılına** dayanır.

Taş Devri - 4000'den 1400'e kadar sürer. Kuzeyde ve doğuda göçebe bir halk yaşar, muhtemelen **Lapon'lar.**

Sayfa :241

L'âge du bronze dure de —1400 à —500. Au Nord et à l'Est, il est la transformation sur place de la culture primitive, tandis qu'à l'Ouest, il a le faciès suédois.

Sayfa 241

Tunç Devri -1400'den – 500'e kadar sürer. **Kuzeyde ve doğuda** ilkel kültürün yerinde bir değişime uğraması şeklinde tezahür eder, doğuda ise İsveç halkı yaşamaktadır.

Sayfa :243

Déjà LA PÉROUSE, porté dans ses voyages sur les rives de l'île de Hokkaido, alors nommée l'île Yézo, c'est-à-dire des sauvages (pour les Japonais), avait été frappé de la ressemblance des Aïnou avec les Blancs, et ce rapprochement fut confirmé par d'autres voyageurs. Aussi DE QUATREFAGES, puis VERNEAU dans un de ses premiers ouvrages, faisaient-ils des Aïnou une branche du tronc blanc. Le dernier auteur, il est vrai, taxait cette branche d'allophyle, c'est-à-dire laissait en suspens la question d'un lien génétique avec les Européens.

Mais, entre temps, se formait une conception romanesque de l'origine des Aïnou. VIVIEN DE SAINT-MARTIN, dans son dictionnaire, rattache racialement les Aïnou aux Océaniens, sans que nous puissions dire si cette vue des choses lui était propre ou si elle lui avait été suggérée par quelque auteur.

Sayfa 243

Daha o zaman La Perouse, seyahatlerinden birinde, eski adı Yezo yani vahşilerin adası (Japonlar için) olan **Hokkaido** adasına gittiğinde, **Ainou'lar ile Beyazlar** arasındaki benzerliğe çok şaşırmıştı ve bu yakınlık başka geziciler tarafından doğrulanmıştı. Böylece De Quatrefages, arkasından Verneau ilk kitaplarından birinde, **Ainou'ları beyaz ağacın** bir dalı olarak saymaktaydı.

Ancak, bu arada, Ainou'ların kökeni ile ilgili romansı bir görüş oluşmaktaydı. Vivien de Saint-Martin, sözlüğünde, Ainou'ları **Okyanuslularla** yakınlaştırmaktadır, ancak bu düşünce kendisinin mi yoksa başka bir yazar tarafından mı önerildi bilinmemektedir.

Sayfa :244

Les Aïnou étaient donc originairement des Océaniens, descendants de colonies laissées en route par ceux qui pérégrinaient vers l'Amérique et qui, se développant, avaient donné par convergence un type ressemblant au type européen. Aussi GIUFFRIDA-RUGGERI et BIASUTTI font-ils de l'Aïnou un Homo oceanicus ainu.

Sayfa 244

Ainou'lar başlangıçta Okyanuslular'dı, Amerika'ya göç edenler tarafından yolda bırakılan kolonilerden geliyorlardı ve gelişerek Avrupalı tipe benzeyen bir tip yarattılar. Bu yüzden, Giuffrida Ruggeri ve Biasutti Ainou'luyu bir Homo oecanicus ainu yaptılar.

Sayfa :244

GIUFFRIDA-RUGGERI, dans sa classification et sur sa carte, rattache l'Aïnou au Polynésien. Après ce qu'il y aura lieu de dire sur l'extension de la race méditerranéenne jusque dans le Pacifique, on peut se demander si la connexion entre l'Européen et l'Aïnou n'est en effet pas ainsi toute trouvée. Mais le développement du système pileux chez l'Aïnou suffit déjà pour faire tenir ce dernier à l'écart des glabres Méditerranéens. Cet argument du système pileux a moins de valeur si l'on rapproche l'Aïnou de l'Australien; de fait, BIASUTTI considère l'Aïnou comme un Australoïde, ou mieux comme descendant d'une grande couche primitive australo-caucasoïde dans le Pacifique qui aurait donné naissance aux Aïnou, aux Polynésiens, aux proto-Européens d'Europe. On peut être d'accord avec cette situation, qui trouve elle-même son explication générale dans l'ologénisme.

Sayfa 244

Giuffrida Ruggeri, sınıflandırmasında ve haritasında Ainou'luyu Polinezyalıya bağlamaktadır. Akdeniz ırkının Pasifik'e kadar yayılması üzerine söyleneceklerden sonra, Avrupalı ve Ainou arasındaki bağ böylece bulunmuş olduğu sorgulanabilir. Ancak Ainou'daki kıl sistemininin gelişmesi onu Akdeniz köseleri dışında tutmaya yeter. Ainou'yu Avusturyalıya yakınlaştırınca, bu argümanın daha az değeri oluyor. Gerçekte Biasutti Ainou'yu bir Avustralyalıyı andıran tip gibi kabul ediyor veya daha doğrusu Ainou'lara, Polinezyalılara, Avrupa'daki ilk-Avrupalıları meydana getiren Pasifik'teki bir ilkel Avustralya-Kafkas benzeri sınıftan geldiğini düşünüyor. Bunu doğru bulabiliriz, genel açıklama yaratılış tezinde yer almaktadır.

Sayfa :244

Nous avons trouvé à l'Aînou mâle 158 de stature, alors qu'on donne pour l'Australien 167 et pour le Polynésien 172.

Aînou et Australien sont dolichocéphales, tandis que le

Sayfa :245

Polynésien peut être dolichocéphale ou brachycéphale.

Sayfa 244

Erkek Ainou'nun boyu **158**, oysa Avustralyalı'nınki 167 ve Polinezyalı'nınki 172.

[sayfa 245] **Ainou'lu ve Avustralyalı dolikosefaldir, oysa Polinezyalı dolikosefal veya brakisefal olabilir.**

Sayfa :245

Ces caractères sont différents de ceux des quatre races européennes, mais ces quatre races diffèrent tout autant entre elles que les Aînou ne diffèrent d'elles (la différence de l'Aînou et du Lapon est si manifeste qu'il n'y a pas lieu d'y insister ici). L'Aînou est petit comme le Méditerranéen (l'Ibéro-insulaire) et l'Alpin, il est trapu comme l'Alpin; sa

Sayfa :245

peau se rapproche le plus de celle de ce dernier; par l'abondance du système pileux, l'Aïnou est le plus éloigné du Méditerranéen, mais dépasse encore l'Alpin et le Nordique.

Sayfa 245

Bu özellikler dört Avrupa ırkının özelliklerinden farklıdır, ama bu dört ırk Ainou'lar onlardan farklı olduğu kadar birbirinden farklıdır **(Ainou'lu ile Lapon arasındaki fark o kadar belirgindir ki burada bu konuda ısrar etmeye gerek yoktur).**

Ainou'lu Akdenizli ve Alp'li gibi küçüktür (İber-adalı) Alp'li gibi bodur, teni Alp'lininkine en yakın olanıdır, çok kıllı olduğundan Ainou'lu Akdenizli'den en uzak olanıdır, ancak Alp'li ve kuzeyliyi de geçer bu konuda).

Sayfa :246

Le grand nombre d'yeux relativement clairs (sur 90 individus, nous avons observé : 13 % de brun noir et brun foncé, 46 % de brun moyen, 41 % de brun clair, brun très clair et brun verdâtre) font penser aux proto-Nordiques qui ont laissé des traces dans le Nord et le centre de l'Asie

Sayfa 246

Oldukça açık renkli göz sayısı (90 kişide üzerinde yapılan gözlemde varılan sonuçlar şöyledir: %13 kahverengi-siyah ve koyu kahverengi, %46 orta kahverengi, %41 açık kahverengi, çok açık kahverengi ve yeşile çalan kahverengi) **Kuzey ve Orta Asya'da izler bırakan ilk-kuzeylileri akla getirmektedir.**

Sayfa :247

18. — RACE BLONDE

(Planche 20)

La race blonde apparaît aujourd'hui comme la plus spécifiquement européenne. On doit la diviser en deux sous-races principales. La *sous-race nordique* correspondra exactement à la « race nordique », blonde, grande et dolichocéphale, de la majorité des auteurs. La *sous-race subnordique* comprendra les nombreux groupes somatiques, blonds atypiques, qui, à l'Est de la Baltique, en Russie centrale et septentrionale, en Allemagne partiellement, en France jusqu'à la Loire, en Angleterre, entourent le domaine nordique d'un glacis semi-circulaire;

Sayfa 247

Sarışın ırk bugün en spesifi olarak Avrupalı sayılmaktadır. Onu başlıca iki alt-ırka ayırmak gerekmektedir. Yazarların çoğuna göre kuzey alt-ırkı tam olarak "kuzey ırkına" tekabül etmekte olup, **sarışın, uzun ve dolikosefaldır, Aşağıkuzey alt-ırkı Baltık denizinin doğusunda, orta ve Kuzey Rusya'da, kısmen Almanya'da, Fransa'da Loire'a kadar, İngiltere'de, yarım-çemberlik bir yayla kuzey alanı çevreleyen atipik sarışın birçok somatik grubu kapsamaktadır.**

Sayfa :247

Ce qui condamne les auteurs qui ont étudié ces groupes

Sayfa :248

à ne pas les rattacher au type blond classique, au Nordique scandinave, c'est le fait que leur analyse ne permet pas d'en faire des produits de métissage entre Nordiques purs et Alpins purs.

Sayfa 247-248

Bu grupları inceleyen yazarları klasik sarışın tipe, İskandinav kuzeyliye bağlamamak zorunda bırakan şey analizlerin bunları **saf kuzeyli ve saf Alp'li** arasında bir melezleşme ürünü yapmalarına izin vermemesidir.

Sayfa :248

La « race est-baltique », ainsi appelée pour la première fois par NORDENSTRENG, correspond à peu près aux deux races subnordique et orientale de DENIKER (cette dernière dénomination prête à confusion depuis que GÜNTHER et d'autres appellent race orientale la branche d'Arabie, dolichocéphale, à visage allongé, de ce qui est ici appelé race brune).

Sayfa 248

Doğu-Baltık ırkı", ilk defa Nordesntreng tarafından adlandırılmış olan aşağı yukarı Denicker'in **alt-kuzeyli** ve doğulu iki ırkına tekabül etmektedir. Burada esmer ırk olarak adlandırılan Günther ve başkalarının dolikosefal olan, uzun yüzlü Arabistan kolunun doğu ırkı olarak adlandırdığından beri bu adlandırma karışıklığa yol açmaktadır.

Sayfa :249

Sous-race nordique. — Grande stature (173), peau d'un blanc rosé, cheveux plutôt ondulés, blond rougeâtre, yeux bleus, dolicho-sous-dolichocéphalie (76-79 sur le vivant), tête relativement plate, face allongée, arcades sourcilières assez prononcées, nez proéminent, étroit et droit, menton proéminent.

Sayfa 249

Kuzeyli alt-ırkı – İri yarı (173), pembe beyaz tenli, daha çok dalgalı, kırmızımsı sarı saçlı, mavi gözlü, doliko-alt-dolikosefali (yaşayanda **76-79**), oldukça yassı kafalı, uzun yüzlü, oldukça belirgin kaşlı, çıkık, dar ve düz burunlu, çıkık çeneli.

Sayfa :249

Sous-race subnordique. — Beaucoup plus variée que la sous-race nordique, le signalement suivant est avant tout celui du groupe somatique est-baltique : stature moyenne (165), peau d'un blanc rosé, cheveux plutôt lisses, blond-filasse, yeux bleus ou gris, sous-brachycéphalie (82-83), tête de hauteur moyenne, profil du nez souvent concave.

Sayfa 249

Aşağı-kuzey alt-ırkı: Kuzeyli alt-ırkı daha çeşitli, tanım her şeyden önce doğu-Baltık somatik grubunkine uymaktadır; orta boy (165), pembe-beyaz bir ten, saçlar genelde düz ve soluk sarı, gözler mavi veya gri, **alt-brakisefali (82-83)**, orta uzunlukta bir kafa, burun profili genellikle içbükey.

Sayfa :249

La race blonde ne déborde pas l'Europe. A première vue, elle ne joue donc pas de rôle en Asie, mais il y a lieu de tenir compte de ce qu'avec HADDON on peut nommer les proto-Nordiques. Fréquemment, dans toute l'Asie septentrionale et centrale, on a affaire à des individus aux cheveux et aux yeux plus clairs que les autres Asiatiques, individus relativement grands et plus ou moins dolichocéphales, qui trahissent une influence différente de celle de l'élément mongolique. Avec les Saces, les Scythes, cet élément était autrefois plus fortement représenté en Asie centrale (Turkestan et contrées avoisinantes) que ce n'est le cas aujourd'hui (cf. p. 261). Il est parfaitement clair, d'autre part, que ces proto-Nordiques, dont les descendants ont été mangés par la prolifération mongolique, formaient lien entre les prédécesseurs des Européens et les prédécesseurs des Aïnou. Les Aïnou constituent une race européoïde,

Sayfa :250

différente des races européennes.

Sayfa 249-250

Sarı ırk Avrupa'nın dışında bulunmamaktadır. İlk bakışta Asya'da bir rolü yoktur, ancak Haddon'la birlikte ilk-kuzeyliler olarak adlandırabileceğimiz unsur dikkate alınmalıdır. Sık olarak, bütün Kuzey ve Orta Asya'da diğer Asyalılar daha açık renk saçlı ve gözlü insanlara rastlamaktayız. Bunlar oldukça uzun ve az-çok dolikosefaldirler, Moğol unsurundan farklı bir etki açığa vurmaktadırlar. Sace'liler, İskitya'lılarla birlikte bu unsur eskiden Orta Asya'da (Türkistan ve komşu ülkeler) bugün olduğundan daha fazla belirgindi (bkz.s.261). Diğer yandan, soylan Moğollar tarafından yok edilen bu ilk-kuzeylilerin Avrupalılar'dan öncekiler ve Ainou'lardan öncekilerle arasında bir bağ oluşturuyorladı. Ainou'lar, Avrupa ırklarından farklı olan, Ainou'lar Avrupalımsı bir ırk teşkil ediyorlar.

Sayfa :250

Il permet d'expliquer plusieurs types somatiques de l'Asie.

Cet élément proto-nordique est nettement manifeste dans la population qui est à cheval sur la frontière europo-asiatique formée par le Caucase. Les « peuples » caucasiens se laissent répartir entre 4 groupes ethniques : 3 sur la chaîne du Caucase et son versant nord, le 4ᵉ en Transcaucasie, c'est-à-dire au Sud de la chaîne, vers l'Ouest, dans la vallée du Rion et la haute Koura, tandis que la basse vallée de la Koura est occupée par un mélange d'Alp-arméniens et de Touraniens. **Le groupe du Nord-Ouest** est formé par les *Tcherkesses* (Circassiens) et les *Abkhazes*, le **groupe du Centre** par les *Ossètes*, le **groupe de l'Est** par les *Tchetchènes* et les *Lesghiens* (dont les Avar sont les principaux). Le **groupe du Sud-Ouest**, transcaucasien, est formé par les *Géorgiens* (Khartvel ou Grouzines, dont les Imères vers l'Ouest du domaine géorgien).

Sayfa 250

Bu tarihöncesine ait unsur Asya'da birkaç somatik tipi açıklamaya olanak vermektedir.

Bu proto-kuzeyli unsur Kafkasya'nın oluşturduğu Avrupa-Asya sınırında bulunan halkta çok belirgindir. Kafkas "halkları" 4 etnik gruba ayrılmaktadır: 3'ü Kafkasya dağ zinciri ve onun kuzey yamacı üzerinde, 4. Transkafkasya'da, yani dağ zincirinin güneyinde, batıya doğru, Rion vadisinde yüksek Koura'da, Koura'nın aşağı vadisinde ise

Alp-Ermeni ve Turanlı karışımı bir halk vardır. Kuzey-batı grubu Çerkezler ve Abhazlardan oluşmaktadır, orta kısımda Osset'ler, doğuda Çeçenler ve Lesghien'ler (bunların içinde Avarlar başlıcalarıdır) vardır.

Sayfa :251

Voulant tenir compte de ces caractères spéciaux, GIUFFRIDA-RUGGERI a créé, dans le détail de sa classification de l'Homme asiatique, une sous-race qu'il nomme *Homo brachimorphus georgianus.* Si justifiée que soit cette création, pourquoi insister sur cette brachycéphalie qui ne saurait être le caractère allant avec les autres traits géorgiens ou plutôt caucasiens? Cette brachycéphalie ne se trouve même pas chez tous les Géorgiens. ?

Sayfa 251

Bu özellikleri dikkate almak isteyen Giuffrida-Ruggieri, Asyalı insanı sınıflandırmasında **Homo brakimorfus georgianus adını verdiği bir alt-ırk yaratmıştır. Bu ne denli doğru olursa olsun, diğer Kafkas veya Gürcü hatlarına uymayan bu brakisefali üstünde ısrar etmenin gereği yoktur.** Gerçekte, Giuffrida Ruggieri orta bir kafatası endeksi 83 veren sadece üç istatistiğe sahipti, ama Deniker 67 Mingreli'lik ve İmere'lik (her ikisi de batı Gürcistanlı) bir seride 81.4'lük bir K.E.'den bahsetmektedir.

Sayfa :253

La plus connue ici est la *sous-race alpine* (race alpine, celtique de BROCA, occidentale ou cévenole de DENIKER) : stature petite relativement (163), corps trapu, peau blanc mat, cheveux bruns ou noirs, yeux brun clair ou foncé, forte brachycéphalie (85-87 sur le vivant), face large, nez étroit mais avec tendance à la mésorhinie, souvent concave.

Sayfa 253

Burada en tanınmış olanı Alp alt-ırkıdır (Alp ırkı, Broca'nın Celt ırkı, Deniker Ceven veya batı ırkı): Oldukça küçük bir boy (163), bodur bir vücut, beyaz mat bir ten, kahverengi veya

siyah saçlar, açık veya koyu kahverengi gözler, belirgin brakisefali (yaşayanda **85-87**), geniş bir yüz, dar bir burun ama orta büyüklükte, genellikle içbükey.

Sayfa :254

Mais, contrairement à la race blonde, la « race alpine » ne se confine pas à l'Europe. Chacun est d'accord qu'elle a son analogue en Asie antérieure et jusqu'en Asie centrale dans la race arménoïde de CHANTRE et de VON LUSCHAN, assyroïde de DENIKER; d'aucuns, la majorité même des anthropologues, font une même race de l'une et de l'autre. HADDON, qui la nomme eurasiatique, la subdivise comme ci-dessous; tous les groupes ont les cheveux foncés, sauf sa variété orientale, qui est la « race orientale » de DENIKER, et que nous avons agrégée plus haut à la race blonde :

Type eurasiatique :

A. — 1. Alpo-carpathien : définition correspondant à celle ci-dessus. Variété orientale : peau d'un blanc rosé, cheveux blond-filasse plutôt lisses, yeux bleus ou gris I. C. 82-83.

2. Pamirien : peau d'un blanc rosé ou bronzé, cheveux abondants et ondulés, forte barbe brune, rousse ou même plus claire, stature 166-171, I. C. 85, face longue, nez 62.6-72, aquilin ou droit.

B. — Illyro-anatolien : peau d'un blanc basané, tête élevée, occiput vertical, nez proéminent.

1. Anatolien : 163-169, charpente massive, souvent corpulence, I. C. 86-87, nez aquilin à pointe déprimée et ailes larges.

2. Illyrien : 168-172, face longue, nez étroit, droit ou convexe.

Sayfa 254

Ancak, sarı ırkın aksine, "Alpin" ırk sadece Avrupa'da bulunmamaktadır. Herkes hemfikir onun benzeri Eski Asya'da, Orta Asya'da Chantre ve von Luschan'ın Ermenoid ırkında, Deniker'in Asurları andıran ırkında vardır. Kimileri, hatta antropologların çoğu her ikisini aynı ırk olarak görmektedirler. Haddon onu Avrasyalı olarak tanımlar ve aşağıdaki gibi bir bölünmeye tabi tutar; Deniker'in "doğu tipi" olan ve yukarıda sarı ırka dahil ettiğimiz doğu tipi hariç bütün gruplar koyu kahverengi saçlıdır:

Avrasyalı tipi:

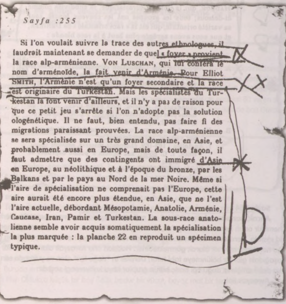
A. – 1. Alp-Karpat: Yukarıdaki tanıma uyar. Doğu tipli; pembe-beyaz bir ten, saçlar soluk sarı ve genelde düz, gözler mavi veya gri. K.E. 82-83.

B. Pamirli: Pembe-beyaz veya yanık, saçlar gür ve dalgalı, büyük koyu, kızıl veya daha açık renkte bir sakal, boy 166-171, K.E. 85, uzun bir yüz, burun 62.6-72 düz veya kartalsı.

C. İllyro-Anadolulu: Beyaz yağız bir ten, uzun bir kafa, dikey bir artkafa, iri bir burun.

I. Anadolulu: 163-169, iri kemikli, genellikle iriyarı, K.E. 86-87, kartalımsı, geniş kanatlı ve ucu içe kıvrık bir burun.

II. Illyriyen: 168-172, uzun bir yüz, ince, düz veya kalkık bir burun.

Sayfa :255

Si l'on voulait suivre la trace des autres ethnologues, il faudrait maintenant se demander de quel « foyer » provient la race alp-arménienne. VON LUSCHAN, qui lui conféra le nom d'arménoïde, la fait venir d'Arménie. Pour Elliot SMITH, l'Arménie n'est qu'un foyer secondaire et la race est originaire du Turkestan. Mais les spécialistes du Turkestan la font venir d'ailleurs, et il n'y a pas de raison pour que ce petit jeu s'arrête si l'on n'adopte pas la solution ologénétique. Il ne faut, bien entendu, pas faire fi des migrations paraissant prouvées. La race alp-arménienne se sera spécialisée sur un très grand domaine, en Asie, et probablement aussi en Europe, mais de toute façon, il faut admettre que des contingents ont immigré d'Asie en Europe, au néolithique et à l'époque du bronze, par les Balkans et par le pays au Nord de la mer Noire. Même si l'aire de spécialisation ne comprenait pas l'Europe, cette aire aurait été encore plus étendue, en Asie, que ne l'est l'aire actuelle, débordant Mésopotamie, Anatolie, Arménie, Caucase, Iran, Pamir et Turkestan. La sous-race anatolienne semble avoir acquis somatiquement la spécialisation la plus marquée : la planche 22 en reproduit un spécimen typique.

Sayfa 255

Diğer budunbilimcilerin izinde gidecek olursak, Alp-Ermeni ırkının kaynağı neredEdir diye sormak gerekir. Ona Armenoid ismini veren Von Luscan'a göre, kaynağı Ermenistan'dır. Elliot Smith'e göre, Ermenistan ikincil bir kaynaktır ve bu ırk Türkistan kökenlidir. Ancak Türkistan uzmanları onun başka bir yerden geldiğini düşünüyorlar ve eğer yaratılış tezini kabul etmezsek bu oyunun durması için bir sebep yok. Kanıtlanmış göçleri göz ardı etmemek gerekir. Alp-Ermeni ırkı büyük bir alanda, Asya'da ve muhtemelen Avrupa'da, gelişmiştir, ancak ne olursa olsun, Cilalı Taş Devri ve Tunç Devri'nde, bazılarının Asya'dan, Balkanlar ve Karadeniz'in kuzeyinde bulunan ülke üzerinden Avrupa'ya göç ettiğini kabul etmek gerekir. Gelişme alanı Avrupa'yı kapsamasa bile bu alan Asya'da bugünkünden daha genişti ve Mezopotamya, Anadolu, Ermenistan, Kafkasya, İran, Pamir ve Türkistan'ı aşmaktaydı. Anadolu alt-ırkı somatik açıdan en belirgin gelişmeyi gerçekleştirmiş görünmektedir: 22 sayılı levha bunun tipik bir örneğini sunmaktadır.

L'ÉVOLUTION DE L'HUMANITÉ

SYNTHÈSE COLLECTIVE

Dirigée par HENRI BERR

H. 196

L'HUMANITÉ PRÉHISTORIQUE

ESQUISSE DE PRÉHISTOIRE GÉNÉRALE

Avec 1 300 figures et cartes dans le texte

PAR

JACQUES DE MORGAN
ANCIEN DIRECTEUR DES ANTIQUITÉS DE L'ÉGYPTE
ANCIEN DÉLÉGUÉ GÉNÉRAL EN PERSE
DU MINISTÈRE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

LA RENAISSANCE DU LIVRE
78, BOULEVARD SAINT-MICHEL, 78, PARIS

1924

İNSANLIĞIN EVRİMİ
KOLLEKTİF SENTEZ
HENRI BERR tarafından yönetilmiştir

TARİH ÖNCESİ İNSANLIK
GENEL TARİH ÖNCESİ TASLAĞI

Metin içinde 1300 resim ve harita yer almaktadır

Mısır İlk Çağı eski yöneticisi
JACQUES MORGAN tarafından hazırlanmıştır
Halk Eğitimi Bakanlığı İran Eski Baş Murahhasıdır

LA RENAISSANCE DU LIVRE
78, BOULEVARD SAINT-MICHEL, 78, PARIS
1924

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 730
Yazar	: Jacques Morgan
Cild	: ----
Ebadı	:
	En : 15 cm.
	Boy : 21 cm.
Sayfa Adedi	: XIX + 336
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Orham ÖZTAŞKIN tarafından tercüme edilmiştir.

Ön Söz [Özet]

EL VE ALET

İnsanlığın Evrimi'nin ilk cildi, hem insanın doğa ile ilişkisini, hem de insanın doğadan ayrıldığı noktaları ortaya koyar. Canlıların gelişiminde insanın ortaya çıkışına şahit olmaktayız. İnsanlık elin ve dilin kullanılmasına dayalıdır. Bu eserde öncelikle aydınlığa çıkarılması gereken, zoolojik tarihin sonuna ve insanlık tarihinin başlangıcına damgasını vurmuş olan el ve dilin kullanılmasının keşfidir; pratik ve zihinsel zekânın kesin gelişimi söz konusudur. İnsanlığın evriminde fiziksel ortam ve ırk faktörü hatırı sayılır bir rol oynamakla birlikte, mantık unsuru temel teşkil etmiştir. Sosyal çevre de son derece önemli bir rol oynamıştır; toplum yoğun bir yaşam tarzıdır.

Mantık bizim için oldukça önemlidir. Yaşam, eylemlerde mantığın kullanılmasını gerekli kılar ve insan böylece içinde bulunduğu ortama adapte olur. Tarihin ise, en geniş tanımıyla ele alındığında, yaşanmış mantıktan ibaret olduğu söylenebilir. Tarihin tamamı, tam anlamıyla mantıklıdır. Bu bizim temel varsayımımızdır; eserimiz de değerli katılımcılarının yapmış olduğu çalışmalarla bunu ortaya koymaya çalışmaktadır ve plânımız bu varsayım şekillenmiştir.

Bu ciltte yer alan konular esasen el ve elin uzantıları olan aletler üzerinde durmaktadır. Beyin, tüm canlılarda iç uyumu sağlar ve dış ilişkileri yönetir. Canlılarda, beyin zamanla vücudun diğer bölümlerine nazaran oldukça hızlı bir değişim gösterir.

Öğrenme ve daha ileriyi görme isteği pratik hayata yöneliktir ve acil yaşamsal çıkarlar üzerine kuruludur. Elin kullanımı da beyinde bilincin ışığını teşkil etmektedir. Elin faaliyeti giderek aydınlanır ve kendinden emin bir hal alır. İnsan eli, hayvanlardan farklı olarak, beynin dış ve aktif bir uzantısıdır. El, insanın dış dünyayı tanımasına belirgin bir katkıda bulunur. Yaptığı jestlerle dilin işlevini de üstlendiği olur ve dolaylı yoldan insanlar arasındaki yakınlaşmayı aktif hâle getirir. Toplumun gelişmesi de zaten bu şekilde olacaktır.

"Elin kullanılmaya başlaması ne zamana dayanmaktadır? Bunu tam olarak belirlemek mümkün olmasa bile, çok uzun süre önceye dayandığını söylemek mümkündür. Çeşitli el aletleri, ilk basit makineler, en gerekli sanayi ürünleri, dokumacılık, seramik, madencilik, evcil hayvanlardan faydalanılması, tarımsal uygulamalar, taşın inşaatta kullanılması vs.. gibi kazanımlar tarih öncesi çağlara dayanmaktadır.

Ancak, giderek sağ elin kullanılması tercih edilmeye başlanmıştır; ilk icatlar belirleyici olmuştur; el yapımı aletlerin imalatı hayatın iyileştirilmesine yol açmıştır. Aletler tarafından tamamlanan eylem organı evrensel bir alet hâlini almıştır. Eli bu hâle getiren beyindir. İnsan türünün evrenselliği arttıkça, bireyin işlevsel olarak uzmanlaşmasına ilişkin kolaylıklar da artmıştır.

İlk aletlerin neler olduğuna dair varsayımlar mevcuttur. Aletlerin organları taklit ettiği ortadadır. İnsan Paleolitik Çağ'ın başından bu yana ateş yakmayı bilmekteydi ve gelecekteki tüm gelişmelerin temelinde yatan insan eyleminin mükemmelliği, tüm medeniyetlerin kurulmasını sağlamıştır. Ateş, tarih öncesine önemli bir damga vurmuştur, ancak bu buluşun iki derecesi vardır; kendiliğinden yanmış olan ateşi muhafaza etmek ve yapay olarak ateş yakmak. Burada, insan sanayisinde zekânın ve bireyin önemi ön plâna çıkar.

İnisiyatiflerin taklit edilmesi ve birbirini izleyen başarılar, toplumun eyleminden başka bir şey değildir.

Şüphesiz sosyal yaşam da çok çeşitli şekillerde tekniğin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ancak, bazen de gelenekler veya rutin gibi nedenlerle gelişime engel olduğu durumlar

söz konusu olmuştur.

Canlı bir organizma âdeta eylem hâlindeki bir zekâdır; "tüm organlarımız dış dünyayı objektif olarak belli bir ölçüye kadar tanırlar".

Teknik, teknoloji ve dolayısıyla bilimden önce gelişmiştir ancak bunların da hazırlayıcısı olmuştur. "Teknik, rasyonel mantığın anasıdır."

İcat ve keşiflerin işleyişine bakıldığında, ellerimizin hâkimiyetini geliştirenlerin sadece el becerimizi arttırmakla kalmayıp, aynı zamanda her türlü enerjiden faydalanmamızı sağladığı görülür. Bu da duyularımızın menzilini artırır ve bize âdeta "yapay duyular" kazandırır. Dolayısıyla, evrende yer değiştirmemiz ve birbirimizle iletişim kurmamız daha kolay hâle gelir. İnsan elini kullanarak yarattığı alet ve makineleri organlarının âdeta bir uzantısı gibi kullanmaktadır.

Bu ciltte insan değil, tarih öncesi insanlık ele alınmaktadır. Burada tarih öncesi antropoloji söz konusu değildir.

Tarih öncesine ilişkin kitapların hepsi "Doğuyu" göz ardı ederek bizim yaşadığımız bölgeleri esas alır. Burada bir doküman yetersizliğinin yanı sıra belki de bakış açısıyla ilgili bir hata da söz konusudur. Görünene bakıldığında, kökende öncelikli rolü "Doğu" oynamıştır. Her halükârda gerçek, bu bölgeler ile Batı, yani Avrupa arasında kurulan bir paralele dayalıdır.

Tarih öncesi çağlar paleolitik ve neolitik dönemleri kapsar ve burada temel rolü endüstri oynamaktadır. Tarih öncesi çağları ele alan tarihçi sayısı oldukça azdır. Bu konuda çalışmaya yeni başlamış olanlara insanlığın evrimini sunmak oldukça faydalı olacaktır. Tarih öncesini öğrenmek için yeryüzünün büyük bir bölümünde keşfedilecek çok şey mevcuttur ve bu alandaki araştırmalar da henüz organize değildir. Dolayısıyla, tarihi senteze ulaşmak için bilgileri bu şekilde bir araya getiren bir eser faydalı olacaktır.

Sayfa :202

Forcément le maniement de la glaise molle donne à l'artiste l'idée de façonner des figurines, et le modelage prend naissance. L'apparition du métal lui donne une plus grande importance encore. On modèle la cire, et bientôt on fond des statuettes à « cire perdue » ; on fait des moules dans lesquels il suffit de presser de l'argile molle pour obtenir, en grand nombre, des figurines : c'est ainsi qu'en Chaldée et dans l'Élam, en Égypte se fabriquaient les ex-voto, les pendeloques, les statuettes divines et funéraires.

Sayfa 202

Yumuşak kilin zorunlu olarak kullanılması sanatçıya küçük heykelleri biçimlendirme fikri verir ve bu şekilde taslaklar yapılmaya başlanır. Madenin ortaya çıkışı ise buna daha da büyük bir önem kazandırmıştır. Balmumu kullanılarak örnekler yapılır ve "balmumu artıklarından" heykeller dökülür; çok sayıda heykelin elde edilmesi için yumuşak kili içinde sıkıştırmanın yeterli olduğu döküm kalıpları yapılmıştır. **Mısır'daki Şalde ve Elam'da mezarlara koyulan kutsal heykeller bu şekilde üretilmekteydi.**

Sayfa :202

ce n'est que très tardivement qu'apparut la soudure ; à une époque que nous ne saurions préciser, on l'employa pour le bronze et pour l'or ; alors, dans la bijouterie parut le filigrane dont les joyaux égyptiens de la XIIe dynastie et de l'Élam nous fournissent de très remarquables et très anciens exemples. Les Grecs et les Étrusques ont tiré de ces procédés des œuvres incomparables longtemps après leur apparition chez les Orientaux, le filigrane se montre dans les pays du Nord, en Scandinavie, chez les tribus germaniques, et, chez ces peuples, il constitue même la base de la technique dans la bijouterie.

Sayfa 202

Lehim çok daha sonra ortaya çıkmıştır; tam olarak belirleyemediğimiz bir dönemde bronz ve altın için kullanılmıştır; takıcılıkta ise telkârî iş ortaya çıkmıştır; XII. Mısır Hanedanı ve Elam mücevherleri bu hususta son derece önemli ve eski örnekleri teşkil etmektedirler. **Yunanlılar ve Etrüskler bu işlemi kullanarak uzun süre eşsiz eserler ortaya koymuşlardır; bunun doğulularda ortaya çıkmasından sonra ise telkârî kuzey ülkelerinde, İskandinavya'da, Germen kabilelerinde ve bu halklarda görülmüştür. Hatta bu yöntem modern mücevherciliğin temelini teşkil etmiştir.**

Sayfa :206

car le caractère artistique des figurines aurignaciennes paraît résulter non pas de l'érotisme, mais bien de conceptions relatives à la fertilité de la femme, conception semblable à celle des Chaldéens primitifs,

Sayfa 206

Küçük orignasyen heykellerin sanatsal niteliğinin eskilikten değil, kadının doğurganlığına ilişkin kavramlardan kaynaklandığı sanılmaktadır. Bu kavram ise ilkel Şaldelilerinkini andırmaktadır.

Sayfa :207

Les figurines aurignaciennes présentent des caractères stéatopygiques très accentués (*fig. 100* n° 1 et 3), ce qui,

Sayfa :207

d'une part, les rapproche des statuettes céramiques de la vallée du Nil et de la Chaldée, et d'autre part de la conformation physique des Hottentotes; nous nous trouvons donc en présence de conceptions d'un caractère religieux ou bien de la représentation fidèle de la nature. Toutefois, dans le même gisement à Bassempouy, se trouvaient également des modèles plus élancés.

Sayfa 207

Küçük orignasyen heykeller son derece belirgin şekilde büyük kalçalı bir forma sahiptir; bu özellikleri, bu küçük heykelleri bir taraftan Nil Vadisi'ndeki ve Şalde'deki küçük seramik heykellere, diğer taraftan ise Hotantoluların [Güneybatı Afrika'daki göçebe bir çoban halktan olanlara verilen isim] **fiziksel yapısına yaklaştırmaktadır; dolayısıyla kavramların yanında dinî niteliğin veya doğanın aslına uygun şekilde temsil edilmesine rastlamaktayız. Bunun birlikte, Bassempouy'daki** [Basempuy] **aynı maden yatağında aynı zamanda daha narin modeller de bulunmaktaydı.**

Sayfa :218

Il est à remarquer que les Magdaléniens ne se contentaient pas des œuvres purement artistiques, mais qu'ils adaptaient l'art à l'ornementation des objets usuels, comme l'ont fait les Chaldéens, les Égyptiens et les Grecs primitifs, les Mexicains, les Australiens, les Mincopies et les Hyperboréens; d'ailleurs, pour la plupart, les peuples barbares ont appliqué l'art aux objets de la vie courante.

Sayfa 218

Magdalen'lerin tamamen sanatsal eserlerle yetinmedikleri ve **Şaldeli'lerin, Mısırlılar'ın, ilkel Yunanlılar'ın, Meksikalılar'ın,** Avusturalyalılar'ın, Moncopies'lerin [Minkopiler], Hyperboréen'lerin [Hiperboreen] yaptığı gibi sanatı kullanışlı objelerin süslemesine adapte etmeleri dkkat çekicidir; zaten barbar halklar çoğu zaman sanatı günlük yaşamda kullanılan objelere uygulamışlardır.

Sayfa 222

Les premiers hommes venus se fixer sur les monticules qui devaient plus tard porter la grande ville de Suse, la capitale de l'Élam, connaissaient le cuivre, nous l'avons dit, et s'en faisaient des armes en même temps qu'ils taillaient encore le silex

Sayfa 222

et l'obsidienne. Ces colons étaient déjà d'une culture très avancée, ils se vêtaient de tissus : l'oxyde des haches de cuivre de leurs tombeaux nous en a conservé les empreintes; ils étaient agriculteurs, éleveurs et se montraient fort habiles dans la fabrication des vases de pierre;

Sayfa 222

Daha sonra Elam'ın başkenti olan büyük Suse şehrinin kurulacağı tepelere yerleşmeye gelen ilk insanlar bakırı biliyorlardı ve bakırdan aynı zamanda çakmak taşı ve doğal camla yonttukları silâhlar yapmaktaydılar. Bu insanlar çok gelişmiş bir kültürden gelmekteydiler, dokunmuş kumaştan giysiler giymekteydiler. Mezarlarında bulunan bakır baltaların oksidi bizim için bunun izlerini muhafaza etmiştir; bunlar tarım, hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmışlardır ve taş vazo imalâtında son derece ustalardı.

Sayfa 222

Ce n'est pas en Susiane, ce n'est pas non plus en Chaldée

Sayfa 223

qu'est née cette curieuse céramique; elle est arrivée toute formée sur les rives de la Kerkha; or elle ne figure pas les animaux qui vivaient alors dans le pays des deux fleuves, l'hippopotame, le rhinocéros, peut-être même l'éléphant; son motif principal est le bouquetin aux longues cornes, animal des montagnes, absent en Chaldée et dans la plaine élamite, encore

Sayfa 223

Fig. 120. — Seconde phase de la céramique peinte susienne.

abondant, de nos jours, dans toutes les chaînes de l'Asie antérieure. On en doit donc conclure que c'est ailleurs, dans des districts montagneux, que sont nés les premiers rudiments de l'art proto-susien; mais où? dans quelle région? Nous l'ignorons encore. Toutefois la présence du métal, le cuivre, nous reporte vers le massif montagneux du nord, vers l'Anatolie, l'Arménie, la Transcaucasie, berceau, croyons-nous de la métallurgie.

Sayfa 222-223

Bu garip seramik türü ne Susian'da ne de Şalde'de ortaya çıkmamıştır; Kerkha [Kerka] kıyılarında ortaya çıkmıştır; ancak o dönemde iki nehir bölgesinde yaşayan hipopotam, gergedan ve hatta fil gibi hayvanları figürlerine yer vermemektedir; en önemli motifi, dağlarda yaşayan ve Şalde ve Elam Ovası'nda rastlanmayan, günümüzde hâlâ Ön Asya'daki tüm zincirlerde bol miktarda yaşayan uzun boynuzlu dağ keçisidir. Bu durumda, proto-susien sanatının ilk kavramlarının başka bir yerde, dağlık bölgelerde ortaya çıktığı sonucuna varılabilir; ancak söz konusu olan neresidir? Hangi bölgede yer almaktadır? Bunu hâlen bilmemekteyiz. Bununla birlikte, bakır madeninin varlığı bizi madenciliğin doğduğu yer olduğuna inandığımız Anadolu, Ermenistan ve Kafkas ötesi bölgeye, yani kuzey dağ çemberine yöneltmektedir.

Sayfa 224

Après cette seconde phase, la peinture céramique disparaît pour toujours de l'Élam, quoique lentement. A l'époque de sa naissance l'histoire n'a pas encore commencé, ce n'est que dans les assises situées beaucoup plus haut, dans les ruines de Suse, que paraissent les plus anciens textes des Patésis (1).

* Fig. 121. — Vase peint de Palestine.

La première de ces céramiques semblent être très spéciale à l'Élam; quant à la seconde, on en rencontre des vestiges en Chaldée, dans le Louristan, le pays des Bakthyaris et jusque dans les tells du sud-ouest du plateau iranien. Son extension paraît avoir été très grande, car, vers l'occident, elle semble avoir tout au moins influencé la Palestine (*fig. 121*) et la Phénicie.

* *Şekil 121 Filistin Vazosu*

Sayfa 224

İkinci aşamanın ardından, Elam'da, yavaş yavaş da olsa seramik resim neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Seramik resim ortaya çıktığında tarih çağları henüz başlamamıştı ve en eski Patesis (din adamı-prensler) metinleri, ancak Suse (Süz) kalıntılarında, yani çok daha yukarıda bulunan taş dizilerinde yer alır.

Bu seramiklerin ilki tamamen Elam'da özgü gibi görünmektedir; ikincisinin kalıntıları-ise Şalde'de, Bakthyaris'lerin (Baktiyaris) **ülkesi Louristan'da** (Luristan) **ve İran Platosu'nun güney batısına kadar görülür. Büyük bir alana yayıldığı sanılmaktadır, çünkü batıya doğru, en azından Filistin ve Finike'yi etkilemiş olduğu sanılmaktadır.**

Sayfa 225

Si l'Élam cessa de fabriquer des vases peints de la seconde période, il n'en fut pas de même dans le reste de l'Asie antérieure, où cet art s'était répandu. Nous en retrouvons en effet les traces en Assyrie (1), en Palestine et en Syrie (2), en Cappadoce (3), puis dans les îles de la mer Égée. Mais là se pose un grave problème que seule la chronologie peut résoudre. La technique des vases peints est-elle venue de Chaldée en Syrie ou de l'île de Crète, comme bien des archéologues le pensent?

Une grande indécision règne dans les évaluations chronologiques en ce qui regarde l'histoire des temps les plus anciens de l'Égypte, de la Chaldée, de la côte asiatique et des îles de la Méditerranée ; toutefois, mettant de côté des dates aussi discutées, ne devons-nous pas penser qu'un art qui s'est répandu jusqu'à la région d'Ispahan et d'Hamadan vers l'orient, ne peut avoir eu son foyer au milieu de la mer Méditerranée, et que c'est plutôt en Susiane qu'on doit chercher son origine ? La céramique de la Palestine et de la Syrie présente d'ailleurs plus d'affinités avec celle de l'Élam préhistorique qu'avec celle des îles. *

Ainsi l'art en Élam, dès ses débuts, est extrêmement stylisé et présente des caractères très spéciaux à ce pays ; il descend du naturalisme, et est agrémenté de quelques motifs géométriques ; mais la plupart de ces derniers ornements ne sont peut-être que des stylisations dont nous ne saisissons pas l'origine.

* *Evet*

Sayfa 225

Elam'da ikinci döneme ait boyalı vazoların üretilmesine son verilse de, **bu sanatın yayılmış olduğu** Ön Asya'nın geri kalanında durum aynı şekilde olmamıştır. Bunun izlerine **Asur, Filistin, Suriye, Kapadokya ve Ege Denizi adalarında** rastlamaktayız. Ancak burada ancak kronoloji ile çözülebilecek önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Vazoların tekniği,

arkeologların çoğunun düşündüğü gibi Suriye'deki Şalde'den veya Girit Adası'ndan mı gelmektedir?

Mısır, Şalde, Asya kıyısı, ve Akdeniz Adaları'nın en eski zamanlarının tarihine ilişkin kronolojik değerlendirmelerde büyük bir belirsizlik hüküm sürmektedir; bununla birlikte, böylesine tartışmalı tarihler bir kenara atıldığında, doğuya doğru İsfahan ve Hamadan bölgesine kadar yayılmış olan bir sanatın vatanının Akdeniz olduğu ve kökeninin ise daha ziyade Susian'da aranması gerektiği düşünülebilir. Filistin ve Suriye seramiği ve **tarih öncesi Elam seramiği,** adalardaki seramikten daha fazla benzerliğe sahiptir.

Böylece, **Elam'da sanat,** başlangıcından bu yana son derece **stilize** olmuştur ve bu ülkeye son derece özgü özellikler taşır; natüralizm belirgindir ve birkaç geometrik motifle süslüdür; ancak bu son süslemelerin çoğunda kökenini bilmediğimiz üslûplaştırmalar söz konusu olabilir.

Sayfa 228

Nous avons fait la même remarque pour l'Élam où, après la seconde phase des vases peints, vient une poterie grossière.

Sayfa 228
Boyalı vazoların ikinci aşamasının ardından kaba bir çömlekçilik döneminin geldiği **Elam için de aynı hatırlatmayı yapmıştık.**

Sayfa 230

Dans les îles méditerranéennes on retrouve la technique de tous les vases dont nous venons de parler à propos de l'Élam et de l'Égypte, sauf toutefois les peintures rouges fragiles de la haute vallée du Nil;

Sayfa 230
Akdeniz Adaları'nda, Yukarı Nil Vadisi'nin ince kırmızı resimleri hariç, Elam ve Mısır'da bahsettiğimiz tüm vazoların tekniğine rastlanmaktadır.

Sayfa 233

Avant de parler de l'Europe, jetons encore un coup d'œil sur l'Orient, sur le nord de la Perse et sur la Transcaucasie, pays dont

Sayfa 233

les arts céramiques diffèrent complètement de ceux de la Chaldée, de l'Élam, de la Phénicie et de la Grèce, qui, se reliant aux conceptions des peuples du Nord, ont en certains cas, joué un rôle important dans la culture européenne, en dehors des influences méditerranéennes ; car beaucoup des peuples caucasiens, et plus généralement asiatiques, faisaient partie jadis de groupes dont certaines fractions ont envahi l'Europe, alors que d'autres s'arrêtaient en chemin.

Quand on s'éloigne de ces régions pour pénétrer au cœur de l'Asie, dans le nord de la Perse, la Transcaucasie et la Sibérie, on se trouve en présence de deux conceptions artistiques très distinctes,

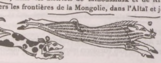
Sayfa 233

Avrupa'dan bahsetmeden önce, doğuya, İran'ın kuzeyine ve değişik seramik sanatlarının Şalde, Elam, Fenike ve Yunanistan'a nazaran tamamen farklılık gösterdiği Kafkas ötesi bölgeye bir göz atalım; **Kuzey Kafkasya'daki kavramlar, kuzey halklarının kavramlarıyla benzerlikler taşımaktadır ve bazı durumlarda Avrupa kültürlerinde, Akdeniz etkisinin yanı sıra önemli bir rol oynamıştır; çünkü pek çok Kafkas halkı ve genellikle de Asya kökenli olanlar, daha önce bazı fraksiyonları Avrupa'yı işgal etmiş olan gruplara mensuptu.**

Bu bölgelerden uzaklaşarak Asya'nın ortalarına gelindiğinde, İran'ın kuzeyinde, Kafkas ötesinde ve Sibirya'da birbirinden çok farklı iki sanatsal kavramla karşılaşmaktayız.

Sayfa 234

En Sibérie, dans les districts de Minoussinsk et de Krasnoïarsk, vers les frontières de la Mongolie, dans l'Altaï et jus-

* Fig. 129. — Chien et sanglier, d'après une fresque du palais de Tirynthe.

qu'à l'Oural et à la Volga, pays où les gisements de cuivre sont extrêmement nombreux, on a trouvé, soit dans les sépultures, soit isolément, de très nombreux objets dans lesquels les représentations animales jouent le principal rôle décoratif. Les

** Şekil 128 köpek ve sırtlan Tirynthe sarayında yer alan bir resim*

Sayfa 234

figures sont soit moulées, faisant partie des instruments et des armes, soit sous forme de statuettes, soit gravées au burin dans le métal, sur les objets divers, haches, poignards, vases, ceintures métalliques; et le goût comme la technique sont exactement ceux qui, de nos jours, guident encore les ciseleurs persans. On est tenté de voir dans l'apparition de cet art très caractérisé, venant supplanter l'ornementation géométrique, l'indice de l'arrivée des Iraniens sur le plateau persan, parmi ces populations d'origine inconnue, dont nous parlent les textes des rois d'Assour.

Nous devons constater que cet art naturaliste paraît être demeuré complètement en dehors de la Chaldée, de l'Assyrie, de l'Égypte et de tout le monde occidental. Il n'y a donc pas lieu de faire intervenir son influence dans le développement du naturalisme méditerranéen (*fig. 129*),

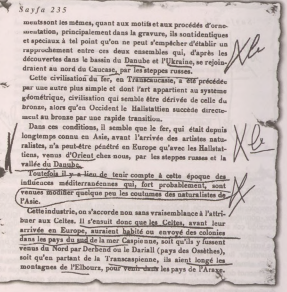
Sayfa 234

Çok sayıda bakır madeninin yer aldığı Sibirya'daki Minoussinsk [Minussinsk] ve Krasnoiarsk bölgelerinde, Moğolistan sınırlarına doğru Altay'da ve Ural ve Volga'ya kadar, gömütlerde veya münferit olarak, en önemli dekoratif işlevi hayvan figürlerinin gördüğü çok sayıda obje bulunmuştur. Kimi bir alet veya silâhın bir bölümünü teşkil eden figürlerin bir kısmı kalıba dökülmüş, bir kısmı küçük heykeller şeklinde, bir kısmı ise kazı kalemi ile, balta, hançer, vazo, metal kemer gibi çeşitli madenî objeler üzerine kazınmıştır. Bunların tekniği ve zevki günümüzde hâlâ İranlı maden işleyicilerine rehberlik etmektedir. Geometrik süslemenin pabucunu dama atan bu son derece kendi özgü sanat dalının ortaya çıkmasının, Asur krallarının metinlerinde bahsi geçen kökeni bilinmeyen bu halklardan İranlılar'ın İran Plâtosu'na gelişlerinin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Bu natüralist sanat dalının tamamen Şalde, Asur, Mısır ve tüm Batı dünyasının dışında kaldığı sanılmaktadır. Dolayısıyla, Akdeniz natüralizminin gelişimindeki etkisini söz konusu etmeye gerek yoktur.

Sayfa 235

Mais, si nous comparons cet ensemble artistique à celui qui s'est développé dans nos pays occidentaux, au début de l'industrie du fer, durant cette période qu'on désigne sous le nom de hallstattienne, on est frappé des analogies sans nombre qu'on releve entre l'art naturaliste oriental et celui de l'Occident. Fréquemment les formes des armes et des instru-

Sayfa 235

mentssont les mêmes, quant aux motifs et aux procédés d'ornementation, principalement dans la gravure, ils sont identiques et spéciaux à tel point qu'on ne peut s'empêcher d'établir un rapprochement entre ces deux ensembles qui, d'après les découvertes dans le bassin du Danube et l'Ukraine, se rejoindraient au nord du Caucase, par les steppes russes.

Cette civilisation du fer, en Transcaucasie, a été précédée par une autre plus simple et dont l'art appartient au système géométrique, civilisation qui semble être dérivée de celle du bronze, alors qu'en Occident le Hallstattien succède directement au bronze par une rapide transition.

Dans ces conditions, il semble que le fer, qui était depuis longtemps connu en Asie, avant l'arrivée des artistes naturalistes, n'a peut-être pénétré en Europe qu'avec les Hallstattiens, venus d'Orient chez nous, par les steppes russes et la vallée du Danube.

Toutefois il y a lieu de tenir compte à cette époque des influences méditerranéennes qui, fort probablement, sont venues modifier quelque peu les coutumes des naturalistes de l'Asie.

Cette industrie, on s'accorde non sans vraisemblance à l'attribuer aux Celtes. Il s'ensuit donc que les Celtes, avant leur arrivée en Europe, auraient habité ou envoyé des colonies dans les pays du sud de la mer Caspienne, soit qu'ils y fussent venus du Nord par Derbend ou le Dariall (pays des Ossèthes), soit qu'en partant de la Transcaspienne, ils aient longé les montagnes de l'Elbourz, pour venir dans les pays de l'Araxe.

Sayfa 235

Ancak bu sanatsal bütünü, hallstattienne [halstatien] şeklinde adlandırılan, demir sanayiinin başlangıcındaki bu dönem boyunca Batılı ülkelerde gelişen sanatla kıyasladığımızda, natüralist Doğu sanatı ile natüralist Batı sanatı arasındaki sayısız benzerlikler bizi şaşırtmaktadır. Çoğu zaman, silâh ve alet şekilleri aynıdır; **motif ve süsleme işlemlerine bakıldığında ise, temel olarak gravür açısından aynıdır ve öyle kendine özgüdür ki insan Tuna ve Ukrayna Havzası'ndaki keşiflere göre Rus bozkırlarıyla Kuzey Kafkasya'ya bağlanan bu iki küme arasında benzerlik koymaktan kendini alamaz.**

Transkafkasya'daki bu demir uygarlığından önce sanatı geometrik sisteme dahil olan daha sade başka bir uygarlık yaşanmıştır; Batıda doğrudan, hızlı bir geçiş döneminin ardından Hallstattien [halstatien] gelirken, bu uygarlık bronz medeniyetinden türemiş gibi bir görünüm arz etmektedir.

Bu koşullar altında, Asya'da uzun zamandır, natüralist sanatçıların gelişinden önce bilinmekte olan demir belki de Avrupa'ya, ancak Halstatienlerle girmiştir; bize Doğu-'dan, Rus bozkırlarından ve Tuna Vadisi'nden gelmiştir.

Bununla birlikte, o dönemdeki, büyük olasılıkla Asya natüralistlerinin alışkanlıklarını biraz olsun değiştirmiş olan Akdeniz kökenli etkileri de göz ardı etmemek gerekir.

Bu sanayiinin Keltlere atfedilmesi konusunda hemfikiriz. **Bundan, Keltler'in Avrupa'ya gelmeden önce Hazar Denizi'nin güneyindeki bölgelerde yer alan kolonilerde yaşamış oldukları veya bu bölgelere koloniler yollamış oldukları sonucu çıkmaktadır; bunların, kuzeyden, Derbend veya Dariall'dan (Osetlerin ülkesi) veya Hazar ötesindeki bölgeden yola çıkarak, Araxe** [Araks] **bölgesine gelmek üzere Elbourz** [Elburz] **Dağları boyunca uzanmış olmaları mümkündür.**

Sayfa 242

Somme toute, en dehors de l'Élam, de l'Égypte et du monde grec, chez qui nous rencontrons de véritables écoles artistiques, très nettement caractérisées par la technique

Sayfa 243

comme par l'art, les goûts, dans l'Ancien Monde, sont encore très confus, et la raison en est que nulle part, chez les nombreux peuples dont il nous est resté des traces, nous ne rencontrons la même originalité que dans les grands centres de l'Orient.

Mais le Nouveau Monde ne doit pas être négligé;

Sayfa 242-243

Elam, Mısır ve Yunan dünyası dışında, eski dünyada, sanat açısından olduğu gibi, kullanılan teknik açısından da net bir belirginlik arz eden gerçek sanat ekolleri hâlen çok belirsizdir ve bize iz bırakmış olan pek çok halka bakıldığında, hiçbir yerde **Doğu'nun büyük merkezlerinde** rastlanan orijinalliğe rastlamamaktayız.

Ancak yeni dünya da göz ardı edilmemelidir.

Sayfa 305

Quand se présentent ces nouveaux venus, nous voyons paraître l'élevage et l'agriculture, on cultivera désormais les céréales; cependant il n'est pas possible de dire avec certitude si ces découvertes sont l'œuvre des autochtones, ou si les envahisseurs ont apporté ces connaissances de pays lointains. X

Sayfa 305

Yeni gelenler kendini gösterdiğinde hayvancılık ve tarım ortaya çıkışına tanık olunmaktadır. Bundan böyle tahıl yetiştirmeye başlanacaktır; ancak, bu keşiflerin yerlilerin eseri olup olmadığını veya bu bilgilerin işgalciler tarafından uzaklardan getirilip getirilmediğini kesin olarak söylemek mümkün değildir.

Sayfa 307

Tant que subsista le barrage qui, aux temps glaciaires, fermait la route d'Asie centrale vers l'Europe et vers les pays fertiles du Tigre et de l'Euphrate, tant que le plateau persan et le Caucase furent couverts de neige, que le lac Aralo-caspien baigna le front des glaciers polaires, la civilisation évolua sur elle-même dans chaque pays, progressant lentement et sans secousses. Il est à croire que c'est dans ce milieu relativement homogène que des étrangers sont venus apporter des connaissances nouvelles, dès que les portes de l'Asie centrale furent ouvertes. Sans nul doute cette barrière, dont l'existence correspond à l'extension maxima des envahissements glaciaires, a pu se rompre plusieurs fois, au cours des temps pléistocènes, lors des reculs des neiges, et c'est à plusieurs reprises que les gens de l'Asie centrale se seraient présentés dans notre Occident méditerranéen comme dans l'Europe centrale. Peut-être les arts et les industries primitives de la Chaldée et de l'Élam, dont nous ignorons d'ailleurs le berceau, ont-ils tiré leur origine de ces mouvements; peut-être sont-ils venus du Nord de l'Asie antérieure, du pays des bouquetins et des moutons.

Sayfa 307

Buzul Çağı'nda Orta Asya'yı Avrupa'ya ve Dicle ve Fırat'ın verimli topraklarına bağlayan yolu kapatan engel yerinde durduğu sürece, İran Plâtosu ve Kafkasya karlarla kaplı kalmış, Aral-Hazar Gölü kutup buzullarını yıkamış, sekteye uğramaksızın ağır ağır ilerleyen uygarlıklar her ülkede kendi kendine gelişim göstermiştir. Göreceli olarak homojen olan bu bölgede, Orta Asya'nın kapıları açıldığından itibaren yabancıların yeni bilgiler getirmiş olması inandırıcıdır. Hiç şüphe yok ki mevcudiyeti buzul işgallerinin maksimum derecede yayılmasına tekabül eden bu bariyer, Pleistojen Zaman esnasında, karlar eridiğinde birçok kez kesintiye uğramış olabilir ve Orta Asya'daki insanların Orta Avrupa'ya olduğu gibi Akdenize, yani batıya birçok kez gelmiş oldukları sanılmaktadır. Belki kaynağını bilmediğimiz Şalde ve Elam'daki ilkel sanat ve endüstrinin de kökeni bu hareketlere bağlıdır; belki de bunların kökeni dağ keçileri ve koyunların diyarı olan Ön Asya'nın kuzeyidir.

Sayfa 308

Pendant des milliers et des milliers d'années, l'Orient a envoyé vers l'Europe occidentale et l'Asie antérieure d'innombrables flots humains qui tous, dans nos pays, ont soit créé, soit détruit, toujours modifié profondément l'état des choses existant lors de leur venue.

D'ailleurs ces flots successifs qui s'écoulèrent lentement ne portaient pas tous les mêmes notions. Dans les pays d'origine, certaines peuplades étaient plus avancées que leurs voisines, souvent elles mêmes très en retard. Si nous ne considérons que les vagues venues de l'Est dans les temps historiques, nous constatons de bien grandes différences dans les goûts et les aptitudes des divers flots, et il en a été de même pour les invasions beaucoup plus anciennes; les traces que nous en retrouvons le prouvent.

Toutefois ce ne sont là qu'hypothèses, permises, il est vrai, par l'état actuel de nos connaissances, mais au sujet desquelles il ne faut pas s'abuser: car, demain peut-être, elles s'écrouleront en présence de nouvelles découvertes. Cependant on peut tenir pour certain que la découverte du métal ne s'est produite ni en Chaldée, ni en Élam, parce qu'avant leur colonisation énéolithique, ces pays étaient inhabités, ni en Égypte, pour les mêmes causes

Sayfa 308

Binlerce yıl boyunca, Doğu, Batı Avrupa ve Ön Asya'ya sayısız insan dalgası yollamış ve bu insanların hepsi de, kimi inşa ederek, kimi ise tahrip ederek, geldikleri esnada varolan şeylerin durumunu büyük ölçüde değiştirmişlerdir.

Bu ağır ilerleyen ve birbirini takip eden dalgaların hepsi aynı kavramlara sahip bulunmamaktaydılar. Bazı halk grupları geldikleri ülkede, son derece geri kalmış olan komşularından daha ileri durumdaydılar. Tarih çağlarında sadece doğudan gelen dalgaları göz önünde bulundurduğumuz taktirde çeşitli insan dalgalarının zevk ve yeteneklerinde büyük farklılıklar bulunduğunu saptarız ve durum, çok daha eski işgaller için de aynı şekilde olmuştur; bulduğumuz kanıtlar bunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, elimizdeki bilgilerin mevcut durumunun müsaade ettiği varsayımlar bunlardan ibarettir, ancak bu hususta aldanmamak gerekir; çünkü, yarın yeni keşiflerle birlikte belki bunlar da geçerliliğini yitirecektir. Ancak, bazılarına göre madenin keşfi ne Şalde'de ne de Elam'da gerçekleşmemiştir, çünkü bunların Eneolitik Çağ'da koloniler hâlinde yaşamalarından önce, söz konusu bölgelerde kimse yaşamamaktaydı; aynı şey, aynı sebeplerden dolayı Mısır için de geçerlidir.

Sayfa 309

Quelles sont les causes de ces mouvements des peuples sibériens, nous l'ignorons. Très probablement doit-on les attribuer au refroidissement de leur pays et de l'Asie centrale. Mais nous sommes bien pauvres en documents pour nous permettre de nous prononcer avec certitude à cet égard : l'Asie centrale et la Sibérie sont encore presque inexplorées au point de vue archéologique. Les seules traces d'industrie magdalénienne dans l'Asie antérieure, mise à part la Syrie, sont celles, fort incertaines d'ailleurs, qu'il m'a été donné de relever dans les stations d'obsidienne de l'Allagheuz (Transcaucasie). Peut-être que les forêts et les vallées de l'Altaï, à peine peuplées aujourd'hui, nous ménagent de grandes surprises quant à la variété des causes de départ des populations sibériennes : il se peut en effet que l'énorme accroissement de la population chinoise soit la cause de l'émigration vers l'occident des dernières hordes de celles des Mongols et des Turcs.

Mais ces peuples venus de loin, s'ils ont apporté des usages nouveaux et de précieuses industries, n'ont pas tiré de leurs connaissances tous les avantages qu'ils en pouvaient obtenir.

Pour la plupart, ils sont demeurés des barbares en face des grandes civilisations de l'Égypte et de la Chaldée Tous d'ailleurs ne manquaient pas d'aptitudes et de génie personnel ; car c'est de leur sein que devaient sortir les Hellènes et les Latins, chez qui les conceptions ancestrales se complétèrent par les enseignements des cultures asiatique et africaine,

Sayfa 309

Sibirya halklarının bu hareketlerinin sebeplerinin neler olduğunu bilmemekteyiz. Büyük olasılıkla bu durum, ülkelerinin ve Orta Asya'nın soğumasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu hususu kesin şekilde dile getiremeyecek kadar az belgeye sahip bulunmaktayız: **Orta Asya ve Sibirya hâlen arkeolojik açıdan işlenmemiş bir bölgedir. Suriye hariç Ön Asya'da Magdalenyen sanayisiyle ilgili yegane izler Allagheuz [Alagöz] (Transkafkasya) obsidiyen [doğalcam] istasyonlarında ortaya çıkanlardır; bunlar da kesinlik arz etmemektedir. Belki, bugün fazla kişinin yaşamadığı Altaylar'daki ormanlar ve vadiler Sibirya halklarının göç sebeplerinin çeşitliliği hakkında bize büyük sürprizler hazırlamaktadır. Çin halkının nüfusundaki aşırı artışın da Moğol ve Türk halk gruplarının batıya doğru göç etmelerine yol açmış olması mümkündür.**

Ancak, çok uzaklardan gelen bu halklar beraberlerinde yeni alışkanlıklar ve değerli sanayiler getirmekle birlikte, bildiklerinin kendilerine sağlayabileceği tüm avantajları

kullanmamışlardır.

Bunların çoğu, büyük Mısır ve Şalde uygarlıkları karşısında barbar olarak kalmışlardır. Öte yandan, hiçbir yetenek veya kişisel zekâ açısından eksiklik taşımamaktaydı; çünkü Helenler'in ve Lâtinler'in bunların bünyesinden çıkmış oldukları tahmin edilmektedir; yine bu halklarda, atalardan kalma kavramlar Asya ve Afrika kültürlerinin öğrenilmesiyle tamamlanmıştır.

Sayfa 310 Parmi les autres peuples fixés en Europe, chacun prit alors sa part de progrès, mais tous n'étaient pas également aptes à recevoir les leçons, à s'assimiler avec fruit les conceptions élevées; c'est ainsi que la culture gréco-latine, qui domine aujourd'hui dans le monde entier, n'est pas également comprise dans tous les pays, et qu'en plein xxe siècle, bien des peuples ont encore conservé les instincts barbares de leurs ancêtres, quoiqu'ils soient, en apparence, de culture très avancée.

La pensée théorique qui consiste à créer une « période chronologique » lors de l'apparition d'un usage nouveau et à synchroniser cet événement dans les différents pays, a pendant longtemps porté grand préjudice aux études préhistoriques; car il est aujourd'hui prouvé que ces apparitions ont pris place en des temps très divers.

Sayfa 310

Avrupa'da yerleşmiş diğer halkların her biri kendi açısından gelişme kaydetmiştir, ancak ödevleri kavramakta, gelişmiş kavramların meyvesiyle asimile olmada hepsi aynı derecede yetenekli değildir. Bugün tüm dünyada egemen olan Yunan-Lâtin kültürü de tüm ülkelerde anlaşılmış değildir ve XX. yüzyılın ortasında bile, halklar, görünürde son derece gelişmiş bir kültür düzeyine ulaşsalar dahi, atalarından kalma barbarca içgüdüleri hâlâ muhafaza etmektedirler.

Yeni bir mantığın ortaya çıkışı esnasında "kronolojik bir dönem" oluşturmaya ve bu olayı çeşitli ülkelerde uyumlu hâle getirmeye dayalı teorik düşünce uzun süre boyunca tarih öncesi araştırmalara büyük zarar vermiştir; çünkü bugün bu olguların **çok farklı zamanlarda** ortaya çıktığı ispatlanmıştır.

Sayfa 311

Nous ne savons rien des souverains puissants qui ont construit les villes ruinées du Yucatan. Par ces quelques exemples tirés de l'histoire, on peut se rendre compte des causes d'incertitude relatives aux faits préhistoriques;

Sayfa 311

Yucatan, ören şehirlerini inşa eden güçlü hükümdarlar hakkında hiçbir şey bilmemekteyiz. Meselâ, tarihten alınan birkaç örneğe bakıldığında tarih öncesi olgulara ilişkin belirsizlik açığa çıkmaktadır.

Sayfa 313

Il semble que, dans les débuts, la vallée du Nil égyptienne, dans sa partie haute pour le moins, aurait été occupée par des tribus africaines aux cheveux crépus, peut-être aussi par quelques groupes Libyens, venus des côtes africaines de la Méditerranée. Ces gens succédaient, peut-être après un très long intervalle, aux hommes paléolithiques : ils en étaient à l'industrie de la pierre polie, quand le cuivre fit son apparition, apporté par des peuples asiatiques aux cheveux lisses qui, probablement déjà, occupaient le delta du fleuve.

Sayfa 313

Başlangıçta, Mısır'daki Nil Vadisi'nin, en azından yüksek kesimlerinin kıvırcık saçlı Afrika kabileleri ve aynı zamanda belki de Akdeniz'in Afrika'daki kıyılarından gelen birkaç Libyalı grup tarafından işgal edildiği sanılmaktadır. **Bu insanların çok uzun bir aradan sonra, paleolitik insanların ardından gelmiş olmaları muhtemeldir. Muhtemelen daha önce Nil deltasını istilâ etmiş olan düz saçlı Asya halkları tarafından getirilen bakır ortaya çıktığında Cilâlı Taş Çağı'nı yaşamaktaydılar.**

Sayfa 314

Si donc, suivant la thèse allemande rajeunissant la chronologie entière de mille ans, on place vers 3300 l'époque du roi Menès, il n'en reste pas moins que l'antiquité des débuts de la civilisation prépharaonique dépasse six mille ans avant nous; et, pour la Chaldée et l'Élam, les dates seraient quelque peu plus anciennes encore, puisque c'est de l'Asie qu'est venu le progrès en Égypte.

Nous ne parlerons ni des Indes, ni de la Chine, dont les légendes locales exagèrent comme à plaisir l'antiquité. Leurs civilisations ne sont pas aussi anciennes qu'on le pense généralement. Celle de la Chine date de sept ou huit siècles avant notre ère; quant à sa préhistoire, elle nous est encore complètement inconnue.

Sayfa 314

Almanlar'ın bin yıllık tüm kronolojiyi gençleştiren tezi göz önüne alınarak Kral Menes döneminin 3300 yılına doğru yaşandığı kabul edildiği taktirde, Firavunlar öncesi medeniyetin başlangıcının ilk dönemlerinin de en azından 6.000 yıldan daha eski bir döneme dayandığı düşünülebilir; **Mısır'da yaşanan gelişmelerin kökeni Asya'ya dayandığına göre, Şalde ve Elam için ise bu tarihlerin daha da eskiye dayandığı tahmin edilmektedir.**

Yerel efsanelerin âdeta zevk için İlk Çağı abarttığı Hindistan veya Çin'den bahsetmeyeceğiz. Bunların uygarlıkları genel olarak sanıldığı kadar eskiye dayanmamaktadır. Çin uygarlığı yedi veya sekiz yüzyıl önceye dayanmaktadır; bu medeniyetin tarih öncesi dönemdeki durumuyla ilgili olarak ise hiçbir şey bilinmemektedir.

Sayfa 329

TABLE DES FIGURES

Sayfa 329

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa 330

Sayfa 330

Sayfa 330

Sayfa 331

Sayfa 331

Sayfa 332

91. — Faucille en bois armée de silex (Égypte)........ 182

96. — Figurines tatouées (Roumanie, Hte-Égypte)...... 187

Sayfa 332

91- Çakmaktaşı ile donanmış ağaç orak **(Mısır)... 182**

96- Dövmeli figürler (Romanya, **Yukarı Mısır)... 187**

Sayfa 333

Fig. 125. — Couteau de silex blond garni d'une feuille d'or ornée au repoussé (Hte-Égypte)........................ 231

127. — Poterie incisée de la mer Égée.......................... 232
128. — Vase de Kamarès (Crète)................................ 233
129. — Chien et sanglier : fresque du palais de Tyrinthe.. 234

137. — Ornementation de vases. Industrie du fer (Transcaucasie).. 241

141. — Sculpture néolithique d'El Amrah (Hte-Egypte).. 247

147. — Distribution géographique des dolmens dans l'ancien monde.. 252
148. — Dolmen bâti de Nâmin (Perse)........................ 253

154. — Emblèmes religieux et insignes de tribus : vases peints d'Égypte prédynastique........................ 264
155. — Représentation de déesse : empreinte de cachet (Palais de Cnossos).. 265
156. — Représentation de déesse Nana (Astarté).......... 266

158. — Danse rituelle : bague d'or (Isopata, près Cnossos) 267

Sayfa 333

125- Çekiçle işlenmiş altın varaklı sarı çakmaktaşından bıçak (Yukarı Mısır) 231
127- Ege Denizi'nden kazıma usulü çömlekçilik. 232
128- Kamare vazosu (Girit).. 232
129- Köpek ve yabandomuzu: Tyrinthe [Tirint] Sarayı freski. 234

BIBLIOTHÈQUE DE SYNTHÈSE HISTORIQUE

L'ÉVOLUTION DE L'HUMANITÉ

SYNTHÈSE COLLECTIVE

INTRODUCTION GÉNÉRALE

LA RENAISSANCE DU LIVRE
78, BOULEVARD SAINT-MICHEL, PARIS

1920

HILAIRE DE BARENTON
TARİH SENTEZİ KÜTÜPHANESİ

İNSANLIĞIN EVRİMİ

KOLLEKTİF SENTEZ

GENEL GİRİŞ

LA RENAISSANCE DU LIVRE
78, BOULEVARD SAINT-MICHEL, PARIS
1920

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 724
Yazar	: Prof Edmond Perrier
Cild	: Siyah
Ebadı	: En : 14 cm. Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi	: XXVIII + 414
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ebru GENÇ tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :66

Le rêveur allemand Oken, fondateur d'une prétendue *Philosophie de la Nature* qui fit grand bruit au delà du Rhin, au commencement du XIXe siècle, avait déjà imaginé une *gelée primitive* qui aurait engendré tous les êtres vivants;

Sayfa 66

XIX. yüzyılın başında Rhin'de [Ren] büyük bir yankı uyandıran sözde bir Doğa Felsefesi'nin kurucusu olan Alman hayalperest Oken, tüm canlıların ortaya çıkmasını sağlamış olan ilkel bir jöle hayal etmiştir.

Sayfa :67

En 1821, M. de Montlivault pensait que des germes issus d'autres planètes, peut-être de plus loin, avaient été apportés sur la terre — on ne sait comment, car il n'y a pas de vents dans les espaces interplanétaires pour entraîner de la poussière. Ces germes s'étaient développés sur notre sol et avaient fourni les premiers êtres vivants. En 1853 l'hypothèse de M. de Montlivault fut reprise et développée par le comte de Keyserling. La vie, disait-il, est éternelle comme le monde: mais au cours des âges, elle change de place. Des germes voyagent incessamment d'un système stellaire à un autre, fécondent les astres prêts à les recevoir, raniment la vie là où quelque catastrophe prématurée l'avait éteinte, l'enrichissent là où elle existait déja, apportant avec eux plus de variété. Ainsi, sur la terre, les faunes éteintes à la fin d'une période géologique ont été remplacées par des faunes nouvelles au début de la période suivante, et le phénomène s'est répété un nombre très grand de fois.

Sayfa 67

1821 yılında, de Montlivault [dö Monlivo], belki daha da uzaktaki **diğer gezegenlerden gelen** tohumların yeryüzüne taşındığını düşünmekteydi – bunun nasıl olduğunu bilmemekteyiz, çünkü gezegenler arası mekanlarda tozu taşıyacak rüzgar mevcut değildir. **Bu tohumlar bizim topraklarımızda gelişmiş ve ilk canlıları teşkil etmişlerdir.** 1853 yılında, de Montlivault'un hipotezi, Kont de Keyserling [dö Keyserling] tarafından yeniden ele alınmış ve geliştirilmiştir. Bu şahsa göre, **yaşam da dünya gibi ezelî ve ebedîdir,** ancak çağlar boyunca, yer değiştirmektedir. **Tohumlar durmaksızın bir yıldız sisteminden diğerine seyahat etmekte ve kendilerini almaya hazır olan yıldızları döllemektedirler; birkaç vakitsiz felâketin hayatı söndürdüğü yerlerde yaşamı yeniden canlandırmakta, zaten mevcut bulunduğu yerlerde ise daha fazla çeşitlilik getirerek zenginleştirmektedirler. Böylece, bir jeolojik dönemin bitiminde son bulmuş olan hayvan toplulukları, bir sonraki dönemin başında yeni hayvan toplulukları ile yer değiştirir ve bu olgu defalarca tekrarlanır.**

Sayfa :67

En 1865, le comte de Salles-Guyon pense

Sayfa :68

qu'ils nous arrivent inclus dans les météorites ou pierres tombées du ciel; mais c'est supposer qu'ils viennent d'une planète brisée à qui il faudrait attribuer une très grande richesse de vie. Richter et Cohn préfèrent s'adresser aux poussières cosmiques ou aux comètes qui parcourent de vastes espaces, semant la vie sur leur passage. Les grands physiciens Helmholtz et lord Kelvin se rangent à cette hypothèse, ainsi que le chef de la botanique française, Philippe Van Tieghem (1). Les germes ne viennent pas seulement des planètes; ils peuvent aussi venir des étoiles,

Sayfa 67-68

1865 yılında, Salles-Guyon [Sal Güyon] **Kontu, bunların** [yaşamın doğuşuna yol açan tohumlar] **bize meteorların veya gökyüzünden düşen taşların içinde geldiğini düşünmüştür; ancak bu son derece büyük yaşamsal zenginlik, tohumların parçalanan bir gezegenden gelmesiyle açıklanmaktadır. Richter ve Cohn** [Rihter ve Kon] **ise, bunu açıklarken büyük mesafeleri kat eden ve geçtikleri yerlere hayat saçan kozmik toz veya kuyruklu yıldızlara başvurmuşlardır;** Helmholtz [Helmoltz] ve Lord Kelvin isimli büyük fizikçiler ise bu hipotezi savunmaktadırlar. Fransız botaniğinin en önemli şahsiyeti olan Philippe Van Tiegham [Filip Van Tiegam] da aynı şekilde düşünmektedir. **Tohumlar sadece gezegenlerden gelmemektedirler; aynı zamanda yıldızlardan gelmeleri de mümkündür.**

Sayfa :72

La vie ainsi comprise n'est donc plus l'œuvre d'une seule substance; elle résulte des réactions réciproques d'un certain nombre de substances déterminées.

Sayfa 72

Dolayısıyla, yaşam tek bir maddenin eserinden ibaret değildir; belli sayıda belirli maddenin karşılıklı reaksiyonunun sonucudur.

Sayfa :76

Reste une question particulièrement angoissante. Pourquoi, si la vie a pu apparaître sur la Terre, comme nous venons de

Sayfa :77

l'indiquer, ne se forme-t-il plus de substance vivante? Les conditions dans lesquelles la vie se maintient actuellement sur la Terre semblent indiquer la voie dans laquelle on peut espérer rencontrer une réponse à cette question. Les animaux herbivores tirent exclusivement leur nourriture des végétaux; les carnivores vivent de la chair des herbivores; eux aussi sont donc exclusivement nourris par les plantes; les champignons sont de même rivés à des plantes dont ils sont parasites, soit directement, soit par l'intermédiaire des animaux. Les végétaux verts sont donc les grands pourvoyeurs d'aliments des autres êtres vivants; eux-mêmes tirent leurs aliments minéraux et azotés du sol, et les hydrates de carbone, indispensables, de l'atmosphère, mais ils ne peuvent le faire que grâce aux radiations solaires. C'est donc, en définitive, le Soleil, et lui seulement, qui entretient la vie à la surface du Globe.

Sayfa 76-77

Geriye son derece kaygı verici bir soru kalmaktadır. Eğer açıkladığımız gibi yaşamın yeryüzünde ortaya çıkmış olması mümkünse, artık yaşayan maddeler oluşmamakta mıdır? Hayatın halihazırda yeryüzünde muhafaza olduğu koşullar bu soruya nasıl bir yanıt bulunabileceğinin yolunu göstermekte gibidir. Otobur hayvanlar besinlerini bitkilerden alırlar; etoburlar ise otobur canlıların etiyle beslenirler; mantarlar da aynı şekilde paraziti oldukları bitkilere doğrudan veya hayvanlar aracılığı ile sımsıkı yapışırlar. Dolayısıyla, yeşil bitkiler diğer canlıların büyük besin sağlayıcılarıdır; bu bitkiler de kendi besinleri olan mineral ve azotları topraktan, kendileri için vazgeçilmez olan karbonhidratları ise atmosferden almaktadırlar ancak bunu sadece güneşin ışınları sayesinde yapabilmektedirler. Dolayısıyla, kısacası sadece güneş yeryüzüne hayat vermektedir.

3me Année | N° 5.— Octobre 1927

REVUE TURQUE
•• D'ANTHROPOLOGIE ••

Publiée par l'Institut Turc d'Anthropologie

Présidents d'Honneur :

NEDJATI bey, Ministre de l'Instruction Publique de Turquie.
REFIK bey, Ministre de l'Hygiène de Turquie, Professeur honoraire à l'Université.
HAMDOULLAH SOUBHI bey, Ancien Ministre, Professeur honoraire à l'Université.

Directeurs Honoraires :

MM. PAPILLAULT, Professeur à l'Ecole d'Anthropologie de Paris.
PITTARD, Professeur d'Anthropologie à l'Université de Genève.
MAC-AULIFFE, Directeur-adjoint à l'Ecole des Hautes Études de Paris.

Membres du Comité :

NOUREDDINE bey, Professeur à l'Université, ancien Recteur, député de Stamboul.
NECHET EUMER bey, Recteur de l'Université de Stamboul.
KEUPRULU ZADÉ FOUAD bey, Doyen de la Faculté des Lettres.
SUREYA bey, Professeur à la Faculté de Médecine.
CHEMSEDDINE bey, Professeur à l'Université, Député de Sivas.
MOUCHET, Professeur à la Faculté de Médecine.
GALIB ATA bey, Professeur à la Faculté de Médecine.
MAHIR bey, Professeur adjoint à la Faculté de Médecine

Secrétaires Généraux :

Pour la partie française : M. MOUCHET.
Pour la partie turque : SUREYA bey.

CONSTANTINOPLE

Imp. Française L. BOURKIDÈS, Rue Luledji Hendek, 125

—

1927

3. Yıl 5. sayı – Ekim, 1927

Türk Antropoloji Enstitüsü tarafından yayımlanan

TÜRK ANTROPOLOJİ DERGİSİ

Onursal Başkanlar:
NECATİ Bey, Türkiye Millî Eğitim Bakanı.
REFİK Bey, Türkiye Sağlık Bakanı, Üniversite fahrî profesörü.
HAMDULLAH SUPHİ Bey, Eski Bakan, Üniversite fahrî profesörü.
Onursal Müdürler:
M.M. PAPILLAUT, Paris Antropoloji Okulu Öğretim Elemanı.
PITTARD, Cevnevre Üniversitesi Antropoloji Öğretim Üyesi.
MAC-AULIFFE, Paris Yüksek Öğretim Okulu Müdür Yardımcısı.
Kurul Üyeleri:
NURETTİN Bey, Üniversite Öğretim Üyesi, Eski Rektör, İstanbul Milletvekili.
NECDET ÖMER Bey, İstanbul Üniversitesi Rektörü.
KÖPRÜLÜZADE FUAT Bey, Edebiyat Fakültesi Dekanı.
SÜREYA Bey, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.
ŞEMSETTİN Bey, Üniversite Öğretim Üyesi, Sivas Milletvekili.
MOUCHET, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.
GALİB ATA Bey, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.
MAHİR Bey, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.
Genel Sekreterler:
Fransızca bölüm için: M. MOUCHET
Türkçe bölüm için: SÜREYA Bey

İSTANBUL
Fransız Yayın Evi L. MOURKIDÈS, Lüleci Hendek Sokak, 125

1927

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: S/140
Yazar	: Dergi
Cild	: Kırmızı
Ebadı	:
	En : 23.3 cm.
	Boy : 29.6 cm.
Sayfa Adedi	: ....
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Ankara Ün. TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından tercüme edilmiştir.

Ara kapak

REVUE TURQUE D'ANTHROPOLOGIE

Organe de l'Institut Turc d'Anthropologie

N° 5 — OCTOBRE 1927

La Revue Turque d'Anthropologie est publiée, tous les six mois, par les soins du Comité de fondation de l'Institut Turc d'Anthropologie.

Cet Institut est affilié a l'Institut International d'Anthropologie dont il forme une Section autonome.

ABONNEMENT :

Turquie. . . . . 1 an : 1 livre turque
Étranger . . . . » : 30 francs
Le N° 50 piastres

Adresser les communications

a

L'INSTITUT TURC D'ANTHROPOLOGIE

FACULTÉ DE MÉDECINE

HAIDAR-PACHA — CONSTANTINOPLE

Ara Kapak

Türk Antropoloji Enstitüsü [Yayın] Organı

TÜRK ANTROPOLOJİ DERGİSİ

5. SAYI – EKİM 1927

Türk Antropoloji Dergisi, Türk Antropoloji Enstitüsü vakıf kurulunun katkılarıyla her altı ayda bir yayımlanmaktadır.

Bu enstitü, bağımsız bir birim olan Uluslararası Antropoloji Enstitüsü'ne bağlıdır.

ABONE ÜCRETİ

Türkiye...	1 yıllık: 1 TL.
Yabancı Ülke...	1 yıllık: 30 Frank

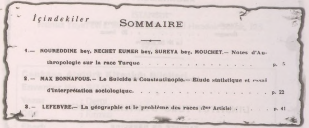
Her sayı 50 kuruştur.

Bildirilerin gönderilebileceği adres

TÜRK ANTROPOLOJİ ENSTİTÜSÜ

TIP FAKÜLTESİ

HAYDARPAŞA - İSTANBUL

İçindekiler

SOMMAIRE

İçindekiler

Sayfa :15

Tous ces excitants : météores, aliments, mouvements, idées, assiègent la matière dont il est fait, la secouent et la vivifient. Ces ondes, ces rayonnements, ces excitants gazeux, liquides et solides sont autant d'agents, par quoi le milieu extérieur stimule d'une façon incessante et multiple le milieu intérieur.

Sayfa 15

[Türk Irkı Üzerine Antropoloji Notları]

Meteorlar, besinler, hareketler, düşünceler gibi tüm bu uyarıcılar, imal edildikleri maddeyi kuşatır, onu uyarır ve yeniden diriltir. Bu dalgalar, ışınlar, katı ve sıvı hâldeki **gazlı uyarıcılar, dış ortam ile** birlikte çoğalarak sürekli bir biçimde iç ortamı etkileyen birçok etkendir.

THOMAS CARLYLE

LES HÉROS

LE CULTE DES HÉROS
ET L'HÉROÏQUE DANS L'HISTOIRE

Traduction et introduction

PAR

J.-B.-J. IZOULET-LOUBATIÈRES

Agrégé de l'Université,
Professeur de philosophie au lycée Condorcet.

« C'est vraiment le plus grand Anglais
qui ait paru depuis Shakespeare. »
(AUGUSTIN FILON).

ODIN, MAHOMET, X68
DANTE, SHAKESPEARE,
LUTHER, KNOX, **CROMWELL,**
JOHNSON, **ROUSSEAU,** BURNS,
NAPOLÉON.

TROISIÈME ÉDITION
avec index

1614

PARIS
ARMAND COLIN ET Cie, ÉDITEURS
5, RUE DE MÉZIÈRES, 5

THOMAS CARLYLE

KAHRAMANLAR

KAHRAMANLARIN VE KAHRAMANLIĞIN İNANCI

Çeviri ve Giriş J.B.J. IZOULET – LOUBATIERES tarafından yapılmıştır
Üniversite Görevlisi,
Condorcet Lisesi Felsefe Hocası

«Bu gerçekten, Shakespeare'den beri görülen en muhteşem İngilizce». (AUGUSTIN FILON).

ODIN, MAHOMET, DANTE, SHAKESPEARE, LUTHER, KNOX, CROMWELL, JOHNSON, ROUSSEAU, BURNS, NAPOLEON

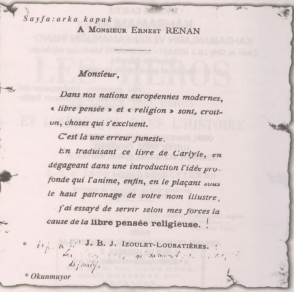
ÜÇÜNCÜ BASKI

İndeks'le birlikte

PARİS
ARMAND COLIN VE ARKADAŞLARI, YAYINCILAR
5, RUE DE MEZIERES, 5

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1614
Yazar	: Thomas Carlyle
Cild	: Kahverengi
Ebadı	: En : 11 cm. Boy : 18 cm.
Sayfa Adedi	: XLI + 386
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Orhan Öztaşkın tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa: arka kapak

A MONSIEUR ERNEST RENAN

Monsieur,

Dans nos nations européennes modernes, « libre pensée » et « religion » sont, croit-on, choses qui s'excluent.

C'est là une erreur funeste.

En traduisant ce livre de Carlyle, en dégageant dans une introduction l'idée profonde qui l'anime, enfin, en le plaçant sous le haut patronage de votre nom illustre, j'ai essayé de servir selon mes forces la cause de la **libre pensée religieuse.** !

* [illegible] J. B. J. IZOULET-LOUBATIÈRES. [illegible]

* *Okunmuyor*

Arka kapak

SAYIN ERNEST RENAN

Sayın Bayım,

Bizim modern Avrupa milletlerimizde, "serbest düşünce" ve "din", dışarda bırakılmış hususlar olarak düşünülmektedir.

Bu ölümcül bir hatadır.

Carlyle'ın bu kitabını tercüme ederken, onu harekete geçiren fikri bir "giriş"'e koyarken, nihayetinde onu sizin yüce isminizin emri altına yerleştirken,

- Dinî serbest düşünce'ye hizmet etmeyi deniyorum.

J. B. J. IZOULET-LOUBATIERES

Sayfa: VII

INTRODUCTION

LE

CRÉPUSCULE DES DIEUX

PROLOGUE

Il est vrai pourtant que les éclipses du soleil ne durent que quelques minutes, tandis que les éclipses de l'idéal peuvent durer des siècles.

Sayfa VII

GİRİŞ

TANRILARIN ÇÖKÜŞÜ

BAŞLANGIÇ

Güneş tutulmalarının ancak birkaç dakika sürdüğü, buna karşılık idealin tutulmasının birkaç yüzyıl sürebileceği bir gerçektir.

Sayfa: VII

Aussi accueillerons-nous avec transport quiconque se croira en droit de prononcer une forte parole d'espoir, les prophétiques paroles de la certitude, de la foi.

Or tel est précisément le cas de Carlyle, ce héros de la pensée britannique contemporaine. On l'a appelé le grand Censeur de son siècle.

Sayfa VII

Aynı şekilde, herhangi bir nakliye ile, kuvvetli bir ümit sözü, doğruluğun ve inancın peygambersi sözleri ifade edebilir miyiz? Yoksa, İngiliz düşüncesinin kahramanı olan Carlyle'ın durumu nedir? **Çağının büyük kritikçisi olarak adlandırılıyordu.**

Sayfa: VIII

Mais il le subit, ou plutôt il l'accepte, comme une transition nécessaire, comme la condition inéluctable d'un bien futur.

Sayfa VIII
Fakat, o bunu gerekli bir geçiş gibi, geleceğin zorunlu bir koşulu gibi destekliyor, daha doğrusu kabul ediyor.

Sayfa:VIII

L'optimisme de Carlyle est un optimisme mélancolique, un espoir souffrant, une allégresse douloureuse, un « quand même héroïque ». Quand se ferment les portes de l'espérance, les hommes ou bien se roulent dans les cris et les convulsions, ou bien s'asscoient dans une immobilité muette, comme pour la suprême veillée funèbre, la veillée du néant. A la fin du monde antique, on vit l'humanité méditerranéenne, dans une sorte de grève immense, délaisser l'outil, le champ, le toit, c'est-à-dire le travail, la famille, la cité, et détourner son regard de cette terre maudite... mais c'était pour regarder les cieux! Aujourd'hui les cieux sont fermés:

Sayfa VIII
Carlyle'ın iyimserliği, melankolik bir iyimserlik, acılı bir ümit, ağrılı bir dinçlik, bir "her şeye rağmen kahramanlık"tır.
Ümitin kapıları kapandığı zaman insanlar ya çığlık ve çırpınmalara düşüyor, ya da büyük bir cenaze gecesi gibi, **hiçliğe giden bir gece** gibi dilsiz bir hareketsizlik içinde kalakalıyor. **Eski dünyanın sonunda, bir tür geniş kıyının üzerinde, aletleri, tarlaları, çatıları, yani çalışmayı, şehri bırakarak ve bakışlarını bu lânetli topraktan kaçırarak Akdeniz insanlığı yaşanıyor... Fakat bu göklere bakmak içindi ! Bugün bu gökler kapalıdır.**

Sayfa:VIII

Toutes les questions y sont abordées : questions religieuses, questions politiques, questions littéraires; toutes les grandes forces sociales : le dieu, le prophète, le poète, le prêtre, l'homme de lettres, le roi; toutes les sortes de personnages : Odin, Mahomet, Dante, Shakespeare, Luther, Knox, Johnson, Rousseau,

Sayfa:IX

Burns, Cromwell, Napoléon. Mais deux grandes idées surtout s'en dégagent : la société est travaillée d'une métamorphose éternelle; les héros sont les agents de cette transformation. Cette seconde idée, le rôle des héros dans l'humanité, c'est un problème controversé et dont la discussion déborderait les limites de cette étude.

Sayfa VIII

Bütün sorulara ulaşılmıştır: Dinî sorular, siyasî sorular, edebî sorular, bütün sosyal güçler, Tanrı, peygamber, yazar, din adamı, edebiyatçı, kral, her türlü insan tipleri: Odin, **Muhammet**, Dante, Shakespeare, Luther, Knox, Johnson, Rousseau, [sayfa IX] **Burns, Cromwell, Napoleon. Fakat iki büyük fikir oraya çıkmaktadır: Toplum ölümsüz bir değişimden çalışılrak üretilmiştir, kahramanlar bu değişimin ögeleridirler. Bu ikinci fikir, kahrmanların insanlıktaki rolüdür.** Bu, tartışılması bu çalışmanın sınırlarını aşan, zıtlıklarla yüklü bir meseledir.

Sayfa:IX

Ces trois grandes civilisations de l'Europe historique, Carlyle les désigne ainsi : Antiquité et Paganisme, Moyen Age et Christianisme, Temps modernes et. . Le mot, on ne l'a pas trouvé encore, mais la chose suffit à défaut du mot.

Sayfa IX

Tarihî Avrupa'nın üç büyük uygarlığını Carlyle şu şekilde sıralamaktadır: Antikite [eski çağ uygarlığı] **ve Paganizma, Orta Çağ ve Hristiyanlık, Modern çağlar ve... Buraya henüz kelime bulunamamıştır, fakat kelimenin eksikliğine rağmen, bu bile yeterlidir.**

Sayfa:X

Mesurez le temps écoulé depuis le commencement de la décadence gréco-latine : il a fallu plus de mille ans pour la dissolution lente du monde païen et pour l'élaboration lente du monde chrétien! A son tour, la civilisation du moyen âge périclite, et la civilisation moderne se prépare. Et l'Europe moderne différera au moins autant de l'Europe médiévale que celle-ci différait elle-même de l'Europe antique. La transition sera donc ici aussi très longue.

Sayfa X

Yunan – Lâtin düşüşünün başlamasından itibaren geçen süreyi ölçünüz: **Pagan dünyasının yavaş bir şekilde çözülmesi ve Hristiyan dünyasının yavaş bir şekilde gelişmesi için bin seneden fazla bir süre gerekmiştir! Orta Çağ uygarlığı gerilemekte ve modern uygarlık hazırlanmaktadır. Modern Avrupa, Orta Çağ Avrupasından, en azından Orta Çağ Avrupa'sının antik çağ Avrupasından fark ettiği kadar fark etmektedir. Dolayısıyla geçiş süresi burada da çok uzun olacaktır.**

Sayfa: X

Les conservateurs de l'antiquité païenne, dit Carlyle, n'étaient-ils pas autorisés à gémir ou à s'irriter, en voyant périr leur belle civilisation? Et pourtant la civilisation suivante devait être plus belle encore! Pareillement, au-

Sayfa: XI

(×

jourd'hui, reprend Carlyle, ne sont-ils pas bien naturels, les gémissements des conservateurs du moyen âge, du grand moyen âge catholique? Cependant la civilisation de demain doit être aussi supérieure à celle d'aujourd'hui que celle-ci le fut elle-même à celle d'hier!

Oui, Carlyle le croit et l'affirme énergiquement : cette métamorphose éternelle dont est travaillée l'humanité, ce ne sont là ni des changements stériles, ni à plus forte raison, des rétrogradations et des décadences, mais bien les phases grandioses d'une ascension qui se poursuit irrésistiblement à travers nos doutes et nos espérances, nos joies et nos pleurs. Antiquité, Moyen Age, Temps Modernes : ce sont là les trois grands élans successifs de notre histoire. Une mystérieuse destinée emporte l'Europe inconsciente ou éperdue. L'humanité d'Occident est embarquée sur les caravelles d'un invisible et impérieux Colomb. Elle vogue à la poursuite de la Terre Inconnue. Mais parfois elle s'effare. Alors un des navigateurs, le plus habile, *lève le point*, s'assure que l'orientation est bonne, et essaie de rassurer ses compagnons. Ainsi nous rassure Carlyle. Voguons donc sur la foi des étoiles!

+/

Sayfa X

Carlyle, Pagan eski çağının korumacılarına, o güzel uygarlıklarının gerilemesini görürken haykırmaya veya rahatsız olmaya müsaade edilmemiş miydi? Bununla birlikte, takip eden medeniyetin, daha da güzel olması gerekmekteydi! [sayfa XI] **Carlyle, aynı şekilde, bugün, Orta Çağ korumacılarının, büyük Katolik ortaçağı korumacılarının haykışları çok doğal değil midir? Yarının uygarlığının bugünün uygarlığından yüksek olması gerektiğinden dolayı, bu yarınki uygarlığın dünkünden yüksek olması gerekmez mi?**

Evet, Carlyle böyle olduğuna inanmakta ve enerjik bir şekilde cevaplamaktadır: **Bu sonsuz değişim, insanlığın hareketinden kaynaklanmış, burada ne bağımsız değişmeler, ne de daha kuvvetli nedenler olarak gerileme ve düşüşler yoktur. Fakat, bir yükselişin, şüphelerimiz ve ümitlerimizi, sevinçlerimizi ve üzüntülerimizi dayanılmaz bir şekilde takip eden devasa aşamaları bulunmaktadır.** Eski Çağ, Orta Çağ, Modern çağlar; bunlar tarihimizin birbirini takip eden üç büyük atağıdır. Esrarlı bir kader, şuursuz veya paniklemiş bir Avrupa'yı alıp götürmektedir. Batının insanlığı, bir görülmez ve muhteşem Kolomb'un

karavela'larına [kadırgadan küçük] binmiştir ve **bilinmeyen bir toprağın peşinde seyahat edip gitmektedir. Fakat bazen tedirgin olmaktadır. O zaman, denizcilerden biri, en becerikli olanı, duruma müdahele etmekte, gittikleri yönün doğru olduğunu doğrulamakta ve arkadaşlarını sakinleştirmeye çalışmaktadır. Carlyle bizi böyle sakinleştirmektedir. Öyleyse, yıldızların inancı üzerinde biz de seyredip gidelim.**

Sayfa:XI

I

ANTIQUITÉ ET PAGANISME

La première religion historique de l'Europe, ce fut le Paganisme. Mais il faut distinguer dans le Paganisme même : il y a, par exemple celui du sud-est, le paganisme hellénique, et celui du nord-ouest, le paganisme scandinave. Carlyle laisse de côté le premier et s'attache à étudier le second, sans doute parce qu'il touche directement sa race.

Sayfa XI

I

ESKİ ÇAĞ VE PAGANİZMA

Avrupa'nın ilk tarihî dini, Paganizma olmuştur. Fakat Paganizma'nın içinde de şunlara dikkat etmek gerekmektedir: Güneydoğuda, **Yunan Paganizma'sı ve kuzeybatıda, İskandinav Paganizma'sı bulunmaktadır. Carlyle, Yunan Paganizma'sını bir tarafa bırakmış ve ikincisini, yani İskandinav Paganizma'sını ele almıştır. Bu da hiç şüphesiz, doğrudan doğruya kendi ırkını ilgilendirdiği içindir.**

Sayfa:XIII

« Charlatanisme et duperie abondent certes; dans les religions, surtout dans les phases les plus avancées des religions, dans les phases de décadence, ils ont terriblement abondé; mais le charlatanisme ne fut jamais l'influence originelle en de telles choses; il ne fut pas la santé et la vie de telles choses, mais leur maladie, le sûr précurseur de leur imminente mort! N'oublions jamais ceci.

Sayfa XIII

Şarlatanlık ve dolandırıcılık yaygındır. Şarlatanlık ve dolandırıcılık dinlerde ve daha ziyade dinlerin en ileri aşamalarını oluşturan **gerileme aşamalarında, korkunç bir şekilde artmıştı. Fakat şarlatanlık hiçbir zaman, bu tip şeylerin** [dolandırıcılık] **orijinal nedeni olmamıştır. Böyle şeylerin sağlığı ve hayatı olmamıştır, fakat hastalıkları, kesin ölümlerinin habercisi olmuştur. Bunu hiçbir zaman unutmayalım.**

Sayfa: XIII

« Les hommes, dis-je, jamais n'ont cru des chants oiseux, jamais n'ont risqué la vie de leur âme sur des allégories... c'est une fort sérieuse chose que d'être vivant en ce monde; mourir n'est pas un jeu pour un homme. La vie de l'homme jamais ne fut un jeu pour lui; c'était une sévère réalité, tout à fait une sérieuse question que d'être vivant! » * a ✓

** Okunamadı*

Sayfa XIII

"Bana kalırsa, insanlar hiçbir zaman kuşların şarkılarına inanmamışlardır, düşünce hayatlarını hiçbir zaman hayali görüntülerle riske etmemişlerdir... Bu da, bu dünyada yaşamanın ciddî bir ögesidir.

Ölmek insan için bir oyun değildir. İnsan hayatı, onun için hiçbir zaman bir oyun olmamıştır. Bu ciddî problemdir. Bir gerçeklik olup, yaşamak, tamamıyle ciddî bir meseledir!"

Sayfa: XIII

Toute religion comprend une conception du monde et une règle de conduite, c'est-à-dire une *méta-physique* et une *éthique*, s'impliquant l'une l'autre.

Sayfa XIII

Bütün dinler, birbirleriyle uyuşan bir dünya kavramı ve bir yürütme kuramı, yani bir metafizik ve bir ahlâk kavramı içerirler.

Sayfa: XIV

Carlyle a horreur de la théorie moderne de l'univers, la théorie mécanique. Un Univers-*Machine!* s'écrie-t-il avec colère : l'Univers est un être vivant et divin ! Nos ancêtres le savaient bien :

Sayfa XIV

Carlyle evrenin modern teorisinden, yani mekânik teoriden korkmaktadır. Kızgınlıkla: "Bir Makina Evren: **Evren yaşayan ve kutsal bir varlıktır! Atalarımız bunu iyi biliyorlardı" demektedir.**

Sayfa: XIV

Carlyle n'a pas moins d'horreur pour la conception *utilitaire* de la vie que pour la conception *mécanique* du monde. Au fond du monde, il cherche et trouve la divinité; au fond de la vie, il cherche et trouve l'héroïsme Un monde sans âme et une vie sans idéal lui sont en

Sayfa:XV

abomination. Et ici encore ses ancêtres scandinaves lui paraissent avoir été mille fois mieux inspirés que nos générations sceptiques. Ils avaient une forte croyance :

Sayfa XIV-XV

Carlyle hayatın faydacı kavramı hakkında, dünyanın mekanik kavramı için duyduğundan daha az bir korku duymuyordu. Dünyanın özünü, araştırmış ve Tanrı'yı; **hayatın özünü araştırarak ise kahramanlığı bulmuştu. İnançsız bir dünya ve ülküsüz bir hayat onun için bir korkudur.**

Sayfa:XVI

Sans doute la vérité engendre nécessairement la force et la vitalité. Mais d'une part la vérité n'est pas une substance incorruptible; elle peut s'altérer, se vicier, se tourner même en son contraire, le mensonge ou la fausseté, et alors engendrer, nécessairement aussi, la faiblesse et le dépérissement.

Sayfa XVI

Hiç şüphesiz, gerçek, gücü ve hayatiyeti ortaya çıkarmaktadır. Fakat bir taraftan, gerçek, bozulamayan bir şey değildir. Değişebilir, bozulabilir, hatta kendi tersine, yanlışlığa veya hataya dönebilir ve gene, zayıflığa ve yokolmaya dönüşebilir.

Sayfa:XVII

Cette voix d'outre-tombe nous le déclare donc nettement : la première civilisation historique de l'Europe, la civilisation païenne, contenait de l'erreur, et par là elle était caduque, le temps l'a bien fait voir : mais la seconde civilisation de l'Europe, la civilisation chrétienne, bien que fort supérieure à la précédente, ne laisse pas non plus d'avoir sa part d'erreur et de caducité. Tandis qu'il assiste du haut de l'histoire à la chute du Paganisme, un pressentiment tragique s'empare de Carlyle. Cette Carthage fait trembler pour sa Rome cet âutre Émilien : « Un jour aussi verra tomber Troie, la cité sainte, et Priam, et son peuple invincible! »

Sayfa XVII

Bu mezardan gelen ses, bize net bir şekilde şunları söylemektedir: Avrupa'nın ilk tarihî uygarlığı, Pagan uygarlığıdır. Korku içermekteydi. Bundan dolayı işlevsiz hâle geldi. Zaman bunu gayet iyi bir şekilde göstermiştir. Fakat, Avrupa'nın ikinci uygarlığı olan ve bir önceki uygarlıktan çok üstün olan Hristiyan uygarlığı da kendi adına hata yap-

maktan ve işlevsiz hâle düşmekten kurtulamadı. Tarihin yüce devirlerinden, Paganizma'nın düşüşüne şahit olduğu için, trajik bir önsezi, Carlyle'ı rahatsız etti. Bu, Roma'nın Kartaca'sı Emiline'i titretti: "Bir gün kutsal şehir Truva'nın ve Priamos'un ve yenilmez halkının da düştüğünü göreceğiz!"

Sayfa:XIX

« ... Dante, l'homme Italien, a été envoyé dans notre monde pour incarner musicalement la Religion du Moyen Age, la Religion de notre Moderne Europe, sa Vie intérieure... »

Sayfa XIX

"...Dante, İtalyan insanı, dünyamıza, Orta Çağ'ın dinini, Modern Avrupa'mızın dinini, kendi iç hayatını müzikal olarak yeniden yaratmaya..."

Sayfa:XXII

Puis elle l'étudie, cherche à le comprendre, et plaide pour lui pour ainsi dire les circonstances atténuantes; enfin, arrivée au vrai point de perspective, elle en embrasse les vastes proportions extérieures et en saisit le sens intime, et elle exprime naïvement sa profonde admiration : « Sublime Catholicisme! Noble Féodalité! » Oui, dit Carlyle, cette civilisation féodale et épiscopale, papale et impériale, c'est « la plus haute chose » que notre Europe ait encore faite!

Mais voyez... Carlyle ajoute aussitôt : et pourtant, elle aussi, à son tour, elle a péri, et péri irrémissiblement. L'admiration, chez Carlyle, ne saurait altérer la sûreté du coup d'œil et du diagnostic. La belle Europe d'hier a été frappée à mort. Et c'est chimère, dit-il, c'est folie que de croire qu'elle puisse se relever jamais. Et, dit-il encore, elle devait nécessairement périr.

Pourquoi? Il est aisé de s'en rendre compte. Carlyle commentant le Purgatoire de Dante nous a montré dans le Repentir le grand acte chrétien. La « Montagne de Purification », tel était le point de l'horizon mystique vers lequel se tournaient, au Moyen Age, tous les regards de la chrétienté. Repentir, douleur amère, contrition, pénitence, rénovation et purification, en un mot, réconciliation de l'âme avec la vérité et la vertu, avec le bien, avec Dieu, et, par conséquent, pardon final, « merci » suprême : telle était la profonde vue, psychologique et morale, qui laissait entr'ouverte au pauvre genre humain la porte de l'espoir, qui laissait accessible, « après des années, des âges, et des éons », le Trône de Miséricorde.

Sayfa XXII

Carlyle daha sonra zayıflatıcı şartları inceledi, anlamaya çalıştı ve onları savundu. Sonunda, gerçek perspektif noktasına gelerek, geniş dış oranları kapsar ve samimî bir yönünü yakalar, **derin hayranlığını doğal bir şekilde ifade eder. "Yüce Katoliklik! Asil Feodalite"** Evet, bu uygarlık feodal ve dinsel, papalık kökenli ve imparatorluk kökenlidir. Bu, Avrupamızın bugüne kadar başardığı "en yüce şeydir."

Ama işte... Carlyle daha sonra şunları ekliyor: Ve bununla birlikte, o da zayıflıyor, kesin bir şekilde zayıflıyor. Arzu, Carlyle'de, gözle muayenenin ve teşhisin güvenliğini bozamıyor. Dünün güzel Avrupa'sı ölümüne vurulmuş durumda. Ama bu hayal, bunun hiçbir zaman ortadan kalkmayacağını düşünmek çılgınlık, bu da bir gün çökecek diyor, Carlyle.

Niçin? Bundan emin olmak kolay. Carlyle, Dante'nin Ceza'sını yorumlarken, Araf'ta büyük Hristiyan eylemini göstermiştir. Orta Çağ'da, Hristiyanlık dünyasının bütün bakışlarının yöneldiği esrarlı ufuk "Arınma Dağı"ydı. Yüce Bağışlayan'ın tahtı nezdinde derin psikolojik ve moral görüşlerin "yıllar, çağlar, şafaklar sonunda" zavallı insan türüne ümit kapısını aralık bırakması gibi, ağlamak, zorlu ızdırap, pişmanlık, ceza, yenilenme ve arınma, bir tek kelimeyle, ruhun gerçekle ve erdemle, iyilikle, Tanrı'yla ve buna bağlı olarak nihaî afla, "yüce" teşekkürle uyumluluğu da bu kapıyı aralayabiliyordu.

Sayfa:XXII

Rachat, rédemption, absolution, *pardon* enfin : c'est bien là le fond du Christianisme.

Sayfa XXII

Ödeme, alışveriş, af, nihaî bağışlama. Bunlar tabii ki Hristiyanlığın temelidir.

Sayfa:XXIV

Oui, suicide. Et c'est pourquoi Luther, le pauvre et obscur Luther, le modeste et pieux Luther, épouvanté, se dresse tout à coup, et jette le cri tragique des vieux prophètes d'Israël : Malheur à toi, Jérusalem! Il était temps. Le monde réveillé en sursaut s'arrachera à l'abîme où il s'enlisait, et sera sauvé, — mais au prix de quelles sueurs mortelles et de quelles effusions de sang?

Le spirituel est l'âme du temporel; leur distinction n'étant que celle du dedans et du dehors. Si donc la vérité et la vertu intérieures et centrales s'altèrent, les autres vérités et vertus pour ainsi dire périphériques, ne tarderont pas à s'altérer aussi, en vertu même de la solidarité et de l'unité profonde de l'organisme.

Vérité et vertu, en effet, engendrent santé et force; fausseté et vice au contraire engendrent maladie et imbécillité.

Sayfa XXIV

Evet, intihar. İşte bunun için Luther, zavallı ve karanlık Luther, mütevazi ve inançlı Luther, şaşırmış bir vaziyette, birden fırlar ve eski İsrail peygamberlerinin trajik çığlığını atar: "Lânet olsun sana, ey Kudüs!" Zamanı gelmişti. Sıçrayarak uyanan dünya, saplandığı çukurdan kopanlırcasına çıkacak ve kurtulmuş olacaktı, - fakat hangi ölümcül solumalar ve ne kadar kan kaybı pahasına?

Kutsal olan, bedensel olanın ruhudur. Bunların ayrımı, içerde ve dışarda olanın farkında başka bir şey değildir. Şayet, içsel ve merkezî gerçekler ve erdemler farklısalar, çevresel diyebileceğimiz diğer gerçekler ve erdemler de, teşkilâtlanmanın derin dayanışma ve birliğinde bile farklı olmakta gecikmeyeceklerdir.

Gerçek ve erdem, aslında sağlık ve gücü meydana getirirler, yanlışlık ve kötülük, tersine hastalığı ve aptallığı ortaya çıkarırlar.

Sayfa:XXV

La Papauté, au lieu de santé et de force, versait au genre humain paralysie, corruption et néant. Aussi Carlyle la poursuit-il de ses invectives les plus étranges, l'appelant Fausseté, Mensonge, Simulacre, noir et spectral Cauchemar, Chimère à triple chapeau! En un mot le Moyen Age était touché au cœur : la mort n'était plus qu'une question de temps.

Mais Luther, d'un profond regard, sonda cet abîme, et poussa un long cri d'alarme, — dont le retentissement et la répercussion se prolongent depuis trois cents ans sur l'Europe. Toute l'histoire moderne, en effet, pour Carlyle, n'est que le spectacle des nations européennes réveillées et hagardes, se dressant une à une du fond de leur léthargie, s'arrachant une à une aux étreintes funèbres de la « Chimère » italienne. *

L'Europe s'arrache aux étreintes mortelles du Moyen

** Okunamadı*

Sayfa:XXVI

Age. Le drame, dit textuellement Carlyle, le drame est en trois actes, ou plutôt en trois spasmes: Réforme, Puritanisme, Révolution. Ce sont, dans trois pays et dans trois siècles contigus, trois déchirements convulsifs. ** L'Allemagne entre en scène la première, au xvie siècle, avec Luther; ensuite l'Angleterre au xviie avec Cromwell; enfin la France, au xviiie, avec Mirabeau, Danton, et puis Bonaparte.

*** Okunamadı*

Sayfa XXV

Hristiyanlık, Orta Çağ uygarlığının ve "bağış" doktrini de, Hristiyanlığın temelidir. Dinin ve Hristiyan kilisesinin efendisi olan bu doktrin, gerçek ve erdem bozulmuş, yanlış hâle getirilmiş, değiştirilmiş, karıştırılmıştır.

Papalık, sağlık ve gücün yerine, insan türüne, uyuşukluk, karışma ve hiçlik boşaltmaktadır. Aynı şekilde Carlyle, onu izleyerek, yanlışlığa, dolandırıcılığa, hayalciliğe, kara ve gösterişli karmaşaya, üç şapkalı hayalciliğe atıfta bulunarak en vahşî saldırılarını yapmaktadır! Bir tek kelimeyle, Orta Çağ, kalbe düşmüştür; ölüm artık bir zaman meselesi değildir.

Fakat Luther, derin bir görüşle, bu uçurumu ölçmüş ve bir alarm çığlığı atmıştır, - bu çığlığın tınısı ve titremesi üçyüz yıldır Avrupa'nın üzerinde uzanıp gitmektedir. **Bütün modern tarih, aslında Carlyle için, uykulardan birer birer uyanmakta olan ve çılgın, İtalyan hayallerinin ölümcül sıkıntılarından kurtulan Avrupa milletlerinin görünümüdür .**

Avrupa, Orta Çağ'ın ölümcül sıkıştırmalarından kurtulmuştur. [sayfa XXVI] Dram, Carlyle'a göre tam olarak üç eylemden, daha doğrusu şu üç kasılmadan oluşan bir durumdur: Reform, Püritanizm [İlgiltere'de sert bir protestan mezhebi], Devrim. Bunlar, üç ülkede ve takip eden üç üstüste asırda, üç sancılı yırtılma hâline gelecektir. **Almanya, sahneye ilk olarak XVI. yüzyılda Luther'le, İngiltere daha sonra XVII. yüzyılda Cronwell'le, en sonunda ise Fransa, XVIII. yüzyılda Mirabeau, Danton ve daha sonra Bonaparte ile girmiştir.**

Sayfa:XXVI

« Ce sont temps de révolution que les nôtres, dit Carlyle, et ils sont tels depuis longtemps.

Sayfa XXVI
Carlyle, "bunlar bizim zamanlarımıza göre, devrim zamanlarıdır ve uzun zamandan beri de böyledirler" demektedir.

Sayfa:XXVII

Le protestantisme est la grande racine d'où toute notre subséquente histoire Européenne pousse ses branches. »

Sayfa XXVI
Protestanlık, daha sonraki bütün Avrupa tarihimizin dallarını uzattığı büyük köktü.

Sayfa:XXVII

« Brutale léthargie », « tombe fétide », disait-elle encore, que voulez-vous de moi?

Sayfa XXVI
Carlyle, "Hayvansal uyku", "pis kokulu mezar", benden ne istiyorsunuz, demektedir.

Sayfa: XXXI

« Cette oscillation a un sens. La pauvre vieille papauté ne périra pas entièrement, comme Thor a péri, *de quelque temps encore*; et d'ailleurs elle ne le doit pas. Nous pouvons le dire, l'ancien jamais ne meurt, jusqu'à ce que ceci advienne, *jusqu'à ce que toute l'âme de bien qui était en lui se soit transférée dans la pratique du nouveau.* Tant qu'il reste possible, par la forme Romaine, de faire une bonne œuvre; ou ce qui inclut tout, tant qu'il reste possible de mener, par elle, une *pieuse vie*, juste aussi longtemps, si nous y réfléchissons, telle ou telle autre âme humaine l'adoptera, ira çà et là comme un vivant témoignage d'elle.

Sayfa XXXI

Bu salınımın bir yönü vardır. Zavallı ihtiyar papalık, tamamen ortadan kalkmayacaktır. Thor, birkaç zaman önce ortadan kalktığı için, papalık ortadan kalkma durumunda değildir. **Şunu söyleyebiliriz ki eski hiçbir zaman ölmez, öyle ki tekrar ortaya çıkar. Kendisinde bulunan bütün iyilik ruhu yeniden uygulamaya geçer. Roma biçimiyle iyi bir iş yapmak mümkün olduğunda veya herşeyi** içerir bir şekilde, mümkün olduğu kadar uzun bir süre kutsal bir hayat yaşayacaktı. Şayet düşünürsek, şu veya bu başka bir insan oğlu, bunu doğrulayabilmek için onunla birlikte yaşayacak sağa, sola onunla birlikte sürüklenecekti.

Sayfa: XXXI

La solution catholique ou néo-catholique une fois écartée par Carlyle, reste la solution protestante. Le Protestantisme, peut-on dire, le Protestantisme, dit-on, a redressé la vérité chrétienne faussée par l'Église romaine, et par conséquent, il a rétabli dans son ancienne pureté et dans son ancienne force l'orientation spirituelle de l'Europe. Le Protestantisme est la vérité définitive; c'est le viatique cherché et trouvé. La révolution religieuse internationale est close, l'Europe moderne a trouvé sa voie. Telle est la seconde solution.

Sayfa XXXI

Katolik veya yeni Katolik çözüm, bir kez Carlyle tarafından saf ışı edildiğinde, geriye Protestan çözüm kalıyordu. Protestanlık, Roman Kilisesi tarafından bozulan Hristiyanlık gerçeğini yeniden kurmuştur. Buna bağlı olarak, Avrupa'nın tinsel yönlenmesini, eski saflığı ve gücüyle yeniden kurmuştur. Protestanlık kesin gerçekliktir. Bu araştırılan ve bulunan destektir. Uluslararası dini devrim kapalıdır, modern Avrupa yolunu bulmuşdur. Bu da ikinci çözümdür.

Sayfa: XXXI

En Allemagne, dit-il, le Protestantisme dégénéra vite en une sorte de glapissement théologique ! Et en Angleterre? En Angleterre, le Presbytéria

Sayfa: XXXII

nisme, par exemple, ne trouve pas davantage grâce devant lui.

Sayfa XXXI-XXXII

[Carlyle] **Almanya'da Protestanlığın bir tür dinî çığlık içerisinde çabuk dejenere olacağını söylemektedir! Ya İngiltere'de? İngiltere'de Meselâ Presbiteryanizm onun karşısında avantajlı değildir.**

Sayfa: XXXII

Mais les vérités nouvelles, quel labeur ne faut-il pas pour les dégager, les constituer, les formuler, les établir dans le monde, d'abord, et ensuite, pour les concilier et les combiner avec les vérités anciennes! Tout le monde sait combien la foule est réfractaire aux vérités nouvelles. Mais, même quand la vérité nouvelle a enfin conquis des adhésions et des forces respectables, rien,

Sayfa: XXXIII

semble-t-il, n'est fait encore. On a seulement réussi à diviser l'humanité en deux camps hostiles, en deux factions irréconciliables. Car, l'opinion courante est que la vérité d'aujourd'hui est radicalement incompatible avec la vérité d'hier, que les deux s'excluent, et que celle des deux, quelle qu'elle soit, qui vaincra, ne vaincra qu'en détruisant l'autre. Or, tout au contraire, les vérités d'hier et d'aujourd'hui, pourvu toutefois qu'elles soient purgées d'alliage, rectifiées et purifiées, se combinent avidement l'une avec l'autre, pour la plus grande force et la plus grande gloire de toutes deux. Il n'y a pas simplement juxtaposition mélange, pour ainsi dire; il y a combinaison, synthèse.

Sayfa XXXII

Fakat yeni gerçekler, ki bunlar için eskileri bırakmak, yenileri oluşturmak, formüle etmek, bunları dünyada yerleştirmek ve daha sonra bunları eskilerle uyuşturmak ve bir araya getirmek için hangi gayret gerekmez ki! Herkes, kitlelerin yeni gerçeklere ne kadar düşman olduğunu bilmektedir. Fakat, bununla birlikte yeni gerçek, sonunda tutunmalar ve hatırı sayılır güçlere sahip olduğunda, [sayfa XXXIII] **hâlâ hiçbir şey yapama-**

mıştır. Sadece insanlık birbirine düşman iki uca, birbirine zıt iki tarafa ayrılmıştır. Zira, bugünkü düşünceye göre, bugünün gerçeği, dünün gerçeği ile kökten uyuşmaz durumdadır ve her ikisi de hâkim durumda değildir. Gene aynı düşünceye göre her ikisinden biri galip gelecekse, ancak diğerini yok ederek galip gelecektir. Bazen tersine, dünün ve bugünün gerçekleri, bazen biraraya gelirler ve düzgün ve saflaştırılmış olarak, canlı bir şekilde, her ikisinin de en büyük güçleri ve gayretleriyle birbirleriyle birleşirler. Burada sadece, yanyana gelme karışımı değil, bir sentez birleşimi vardır denilebilir.

Sayfa:XXXIII

Il ne s'agissait donc pas seulement, pour le monde moderne, de voir quelques membres de l'Église chrétienne redresser la vérité *ancienne* que leur chef avait faussée. Ceci n'était qu'une révolution intérieure, domestique, pour ainsi dire, bien que fort importante d'ailleurs. Non, le vrai problème moderne n'est pas là. Il s'agissait, en outre, pour l'Europe, de dégager les vérités *nouvelles* qu'elle sent sourdre irrésistiblement au fond de son âme en ces derniers siècles, et de leur conquérir une place au soleil.

Sayfa XXXIII
Modern dünya için bazı kilise mensuplarının, liderlerinin daha önce saptırdığı eski gerçeği yeniden bulmalarını görmekten başka bir şey kalmamıştır. Bu bir içsel, yerli bir devrimden başka bir şey değildir. Diğer taraftan, bunu söyleyebilmek de, daha önemlidir. Hayır, gerçek modern problem burada değildir. **Bunun dışında, Avrupa için, son yüzyıllarda ruhunun derinliklerine aktığını hissettikleri yeni gerçeklikleri boşaltmak ve onlara güneşin altında bir yer fethetmek gerekmektedir.**

Sayfa:XXXIII

Et le rhythme hégélien s'applique ici à merveille : thèse, antithèse... la *synthèse* reste à opérer, c'est-à-dire la conciliation profonde de deux vérités qui se croient ennemies et incompa-

Sayfa:XXXIV

tibles et qui sont au fond la même et unique vérité.

Sayfa XXXIII-XXXIV
Hegelien [Hegel öğretisine değin] **ritmi, burada azamî bir şekilde uygulanmaktadır: Tez, antitez...Sentezi işletmek gerekmektedir. Bu da, tabanda aynı ve tek gerçek olan, düşman ve uyuşmaz olarak düşünülen iki gerçeğin uyuşması demektir.**

Sayfa: XXXIV

Par exemple, le *courage* fut la vertu fondamentale des civilisations païennes. La *pitié* fut celle de la civilisation chrétienne. L'antithèse saute d'abord aux yeux. Pourtant si la pitié est vraie, le courage est vrai aussi; on l'a senti. et la synthèse s'est faite.

Sayfa XXXIV

Örneğin, cesaret, Paganizma uygarlıklarının temel erdemidir. Merhamet, Hristiyan uygarlığının temel erdemidir. Antitez önce gözlere sıçrar. Buna rağmen, şayet merhamet gerçekse, cesaret de gerçek olur. Bunu hissederiz ve sentez de yapılmış olur.

Sayfa: XXXIV

En d'autres termes, c'est par des obscurcissements que la nature travaille à ses transfigurations. La voix adolescente qui mue, s'éteint, avant d'éclater virile. Les « crépuscules » sont la condition des jaillissantes aurores. Un mystère prélude aux « Thabors ». En ces crises étranges et déconcertantes, les superficiels et les pusillanimes s'effarent et ont grand besoin que les profonds et les magnanimes soient là pour les rassurer.

Eh bien, ne sont-ils pas là, ces profonds et ces magnanimes? Ne sont-ils pas là, les élus de nos races, les grands fils de l'Europe moderne, les incarnations puissantes du souffle vital qui la soulève? Ne sont-ils pas là les Shakespeare, les Gœthe, les Lamartine, les Shelley, les Hugo, les Emerson, les Channing, les Carlyle... tous ces grands optimistes mélancoliques, tous ces cœurs ingénus et forts, au robuste espoir, tous ces cœurs prophétiques? Car il est vrai-

Sayfa: XXXV

ment surprenant d'entendre dire que, dans nos siècles modernes, l'élite incline à douter. Sur quoi donc se fonde-t-elle cette affirmation étonnante? Tout au contraire, n'est-il pas flagrant que les plus hauts précisément des penseurs de l'Europe moderne, loin de douter et de désespérer, espèrent et croient, eux, eux surtout... sans doute parce qu'ils sondent mieux les lointains horizons de l'avenir?

On le voit, d'*anciennes vérités à restaurer*, comme l'a très justement remarqué M. Paul Janet, c'est à quoi visa uniquement Luther; mais ce n'est pas à quoi pouvait se terminer l'obscur effort de l'Europe moderne; ce qu'elle prétendait sourdement, elle, c'était *instaurer des vérités nouvelles*.

Sayfa XXXIV

Başka kelimelerle ifade etmek gerekirse, doğa, değişimlerini gizleyerek yapmaya çalışmaktadır. Değişen ergin sesi, yiğitliği haykırmadan evvel sönmektedir. "Alacakaranlık akşamlar" parlayan ufukların ön şartıdır. Bir giz, "Thabor"lara giriş yapar. Bu vahşî ve sıkıcı krizlerde, yüzeysel olanları ve korkak olanları, paniğe kapılırlar ve derin ve bağışlayıcı olanlara ihtiyaç duyarlar. Onlar da, bunun için oradadırlar.

Öyleyse, bu derin ve bağışlayıcı olanlar orada değiller midir? Bizim ırkımızın seçilmişleri, modern Avrupa'nın büyük oğulları, kendisini ortaya çıkaran hayatî rüzgarın değişime uğramış çeşitleri orada değil midir? Shakespeare'ler, Goethe'ler, Lamartine'ler, Shelley'ler, Hugo'lar, Emerson'lar, Channing'ler, Carlyle'lar... bütün bu melankolik iyimserler, bütün bu kuvvetli ümitlere sahip basit ve kuvvetli, haberci ve öncü yürekler, burada değil midir? [sayfa XXXV] **Zira, modern yüzyıllarımızda, seçkin eğilimden şüphe edilmesini duymak gerçekten şaşırtıcı değil midir? Bu şaşırtıcı onaylama neye dayanmaktadır? Tam tersine, modern Avrupa'nın düşünürlerinin en büyükleri, şüphe etmekten ve ümitsizliğe kapılmaktan uzak bir şekilde düşünmekte ve inanmaktadırlar. Onlar inanmaktadırlar, herkesten fazla onlar inanmaktadırlar. Hiç şüphesiz, geleceğin uzak ufuklarını en iyi onlar görebildikleri için onlar inanmaktadırlar.**

Bay Paul Janet'nin büyük bir isabetle belirttiği **gibi, düzeltilecek eski gerçekler bulunmaktadır. Bu sözün de patenti aslında Luther'e aittir.** Fakat, modern Avrupa'nın karanlık gayretini ne ortadan kaldırabilir? Gizli bir şekilde önerdiği ise, ancak yeni gerçeklerdir.

Sayfa:XXXVI

Aux jours de Jean et de Pierre, et dans les bourgades de la Galilée, qui eût pu prévoir ou osé prédire la vaste papauté, la puissante théocratie du Moyen Age, la Rome, enfin, des Grégoire et des Innocent? Que de penseurs et que de siècles, que de Pères et que de Conciles, il a fallu pour dégager et accorder les idées multiples et diverses qui fermentaient au fond de l'humanité d'alors, pour établir un Credo universel, pour organiser un clergé immense, en un mot, pour édifier, pierre à pierre, l'Église!

Sayfa XXXVI

Havari Aziz Jean ve Havari Aziz Pierre zamanında ve Galile'nin kasabalarında kim Papalığın büyüklüğünü, Orta Çağ'ın güçlü teokrasisini, Roma'yı ve nihayet Gregoryenler'i ve Innocent'ları görebilirdi ki? **İnsanlığın temelinde mayalanmakta olan çoklu fikirleri boşaltmak ve birbirleriyle uyumlaştırmak için, bir uluslararası inanç oluşturmak için, geniş bir kilise oluşturmak için bir tek kelimeyle, yani taşları teker teker koyarak bir Kilise oluşturmak için ne kadar Papaz ve ne kadar Konsey gerekmektedir?**

Sayfa:XXXVI

Jésus et Paul furent des iconoclastes. Ils brisèrent les formes creuses du pharisaïsme antique, fruit décevant, écorce d'or et cœur de cendre. La forme et l'apparence vide leur étaient en horreur; et la substance et la réalité nues leur paraissaient mille fois préférables, — à bon droit. Mais il fallut des siècles après eux, des siècles de pensée et d'efforts, pour reconstruire une société. Pareillement, Luther et Knox, iconoclastes aussi, ont brisé « les mensonges emparchemínés » et les « bois peints » des Pharisiens du Moyen Age, — à bon droit encore. Mais il faudra aussi des siècles, après eux, pour reconstituer la société européenne. Une idée circule, ou plutôt un instinct, un obscur instinct, respire dans l'Europe moderne. « Quelque chose de mystérieux agite ce peuple », a dit profondément M. Renan. Cette idée ou cet instinct saura se recruter peu à peu une armée de penseurs et d'apôtres.

Sayfa XXXVI

İsa ve Havari Paul barbardılar. Eski inançların oyulmuş biçimlerini, yanıltıcı meyvalarını, altın kabuklarını ve külden yüreklerini parçaladılar. Boş biçim ve görünüm onlarda korku yaratıyordu ve çıplak madde ve gerçek onlara bin kere daha tercih edilir gözüküyordu. Fakat onlardan sonra bir toplum oluşturmak için yüzyıllar geçmesi, düşünce ve gayret yüzyılları geçmesi gerekmiştir. **Buna benzer bir şekilde, Luther ve Knox'ta barbardı ve bunlar da "yazılı dolandırıcılıkları" ve "boyalı tahtaları", Orta Çağ inançlarını parçaladılar. Fakat onların arkasından da, Avrupa toplumunu yeniden oluşturmak için de yüzyıllar gerekti.** Modern Avrupa'da bir fikir dolaşmakta, daha doğrusu bir içgüdü, karanlık bir içgüdü, modern Avrupa'da solumaktadır. **Renan, inançlı bir şekilde "esrarlı bir şeyler bu halkı harekete getirmekte" denmektedir. Bu fikir veya bu içgüdü, yavaş yavaş bir fikir adamları ve misyoner ordusunu istihdam edecektir.**

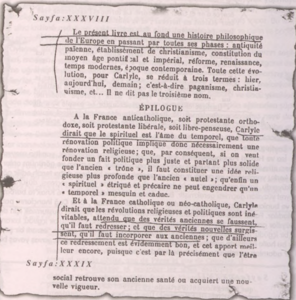
Sayfa:XXXVII Mais que de temps avant que le bégaiement s'articule en Verbe! Les religions ne s'élèvent jamais autrement. Une fois la grande impulsion initiale donnée, elles sont l'œuvre lente et collective d'une légion de grands esprits et de grands cœurs. Pour Carlyle, les Shakespeare, les Milton, les Gœthe, etc., tous ces esprits graves, profonds, religieux, sont ni plus ni moins les Prêtres, les Pères, les Héros et les Saints de l'Église à venir.

* *Okunamadı*

Sayfa XXXVII

Fakat, başlangıç gerçekleşmeden ne kadar da zaman gerekmektedir! Dinler, hiçbir zaman başka türlü gelişmemektedir. Bir kere ilk atak verildiğinde, büyük ruhların ve büyük yüreklerin işbirliğinin yavaş yavaş gelişen ve ortak eserleridirler. **Carlyle için, Shakespe-**

re'ler, Milton'lar, Goethe'ler, vs. bütün bu ciddî, derin, dinsel dehalar, ne eksik, ne fazla din adamlarıdır, papazlardır, kahramanlardır ve gelecek kilise azizleridir

Sayfa:XXXVIII

Le présent livre est au fond une histoire philosophique de l'Europe en passant par toutes ses phases : antiquité païenne, établissement de christianisme, constitution du moyen âge pontifical et impérial, réforme, renaissance, temps modernes, époque contemporaine. Toute cette évolution, pour Carlyle, se réduit à trois termes : hier, aujourd'hui, demain ; c'est-à-dire paganisme, christianisme, et... Il ne dit pas le troisième nom.

ÉPILOGUE

A la France anticatholique, soit protestante orthodoxe, soit protestante libérale, soit libre-penseuse, Carlyle dirait que le spirituel est l'âme du temporel, que toute rénovation politique implique donc nécessairement une rénovation religieuse ; que, par conséquent, si on veut fonder un fait politique plus juste et parlant plus solide que l'ancien « trône », il faut constituer une idée religieuse plus profonde que l'ancien « autel » ; qu'enfin un « spirituel » étriqué et précaire ne peut engendrer qu'un « temporel » mesquin et caduc.

Et à la France catholique ou néo-catholique, Carlyle dirait que les révolutions religieuses et politiques sont inévitables, attendu que des vérités anciennes se faussent, qu'il faut redresser ; et que des vérités nouvelles surgissent, qu'il faut incorporer aux anciennes ; que d'ailleurs ce redressement est évidemment bon, et cet apport meilleur encore, puisque c'est par là précisément que l'être

Sayfa:XXXIX

social retrouve son ancienne santé ou acquiert une nouvelle vigueur.

Sayfa XXXVIII-XXXIX

İşbu kitap, temelde Avrupa'nın bütün evrelerinden geçen bir felsefe tarihidir. Bu evreler şunlardır: Paganizma antikitesi, Hristiyanlığın kuruluşu, dinsel ve imparatorluk Orta Çağ'ının oluşması, reform, rönesans, modern zamanlar, çağdaş kayıt. Bütün bu evrim, Carlyle için üç terimle özetlenmektedir: Dün, bugün, yarın. Bu da Paganizma, Hristiyanlık ve... Carlyle üçüncü ismi söylememiştir.

SONUÇ

Antikatolik Fransa'da, ister Ortodoks Protestan olsun, ister Liberal Protestan olsun, ister hür düşünceli olsun, **Carlyle, manevî olanın fiziksel olanın ruhu olduğunu,** her türlü siyasî yeniliğin mecburen bir dinî yenilenmeye sebep olduğunu, sonuç olarak, daha doğru ve

eski "tahta" göre daha sağlam bir şekilde bir politik olay kurmak gerekiyorsa, eski "sunaklara" göre daha derin bir dinî fikir oluşturmak gerekir. Zira, sıkıştırılmış ve belirsiz bir maneviyat, ancak sınırlı ve modası geçmiş bir lâik yaratır.

Carlyle, Katolik veya yeni Katolik Fransa'da, dinsel ve siyasî devrimlerin kaçınılmaz olduğunu, eski gerçeklerin hata yaptığını, bunları yeniden kurmak gerektiğini, yeni gerçeklerin ortaya çıktığını, bunları eski gerçeklerle uyuşturmak gerektiğini, bu yeniden kuruluşun doğal olarak iyi olduğunu, bu katkının daha da iyi olduğunu, zira bununla sosyal varlığın eski sağlığını bulduğunu veya yeni bir ciddîyet kazandığını ifade etmektedir.

Sayfa:XXXIX

Un philosophe contemporain, profondément commenté par M. Félix Ravaisson, a dit : « C'est l'esprit qui est l'histoire. La cause des changements dans les religions, les institutions, les philosophies, c'est l'esprit... *à la recherche de l'absolu* » ; entendez à la recherche de l'idéal, à la recherche de Dieu. Les chercheurs sont les plus vrais fils, les fils aînés de Dieu.

« Tant qu'on a cru les étoiles immobiles et les montagnes éternelles... », dit un savant britannique, on a pu croire les civilisations, les sociétés, les dogmes également immuables. Mais l'esprit humain a découvert que rien, absolument rien, n'est fixe; que rien n'est « incorruptible », que la *genèsis* et la *phthora* régissent les astres et les cités aussi bien que les flores et les faunes, — mais aussi que les destructions ne sont jamais au fond que des transformations :

« Toute mort n'est que du corps, non de l'essence ou âme; toute destruction, par révolution violente ou de toute autre façon quelconque, n'est qu'une nouvelle création sur une plus vaste échelle. »

Que penser par conséquent des convulsions révolutionnaires de l'histoire moderne? Carlyle répond :

« Dans toute cette œuvre révolutionnaire sauvage, à partir du protestantisme en descendant jusqu'à nous, *je vois se préparer le plus béni des résultats.*

« Le protestantisme est... le premier coup d'honnête démolition porté à une ancienne chose devenue fausse et idolâtre; *préparatoire de loin à une nouvelle chose, qui sera vraie, et authentiquement divine!* »

Sayfa XXXIX

Felix Ravaisson tarafından derinlemesine yorumlanan çağdaş bir filozof: "Tarih olan maneviyattır. Dinlerdeki kurumlardaki felsefelerdeki değişime sebep, **kesin doğrunun arayışındaki maneviyattır". İdealin aranışında, Tanrı'nın aranışında anlaşınız.**

Bir İngiliz bilim adamı, "Yıldızların durağanlığına ve dağların ölümsüzlüğüne inanıldığı müddetçe..." uygarlıklara, toplumlara, aynı şekilde sürekli dogmalara da inanılabi-

lir. Fakat, insan zekâsı, hiçbir şeyin, kesinlikle hiçbir şeyin, durağan olmadığını bulmuştur. Hiçbir şeyin "bozulamaz" olmadığını, yaratılış ve phthora'nın [efsaneleri] yıldızları ve şehirleri, flora ve fauna'yı [bitki küre ve hayvan küre] yönettiğini, fakat yıkımların hiçbir zaman temelde olmadığını, bunların ancak değişmeler olduğunu bulmuştur.

"Her türlü ölüm, sadece bedenin ölümüdür, özün veya ruhun ölümü değildir. Şiddetli veya diğer her türlü şekilde devrimle her türlü yok olma, çok daha büyük bir ölçekte yeniden yaratılmadan başka bir şey değildir."

Bunun sonucu olarak modern tarihin çırpınmaları hakkında ne düşünülebilir? Carlyle şu şekilde cevap vermektedir:

"Protestanlıktan günümüze kadar gelirken, bütün bu vahşî devrimci eserde, sonuçların en kutsalının hazırlandığını görmekteyim.

Protestanlık... yanlış ve Pagan hâle gelen eski bir şeye vurulan ilk gururlu yıkım darbesidir ve uzaktan, gerçek ve kökeninden kutsal olan yeni bir şeyin hazırlayıcısı olmuştur!"

Sayfa: XL

« Le scepticisme... il nous faut le considérer comme la décadence de vieilles voies de la croyance, *la préparation lointaine de nouvelles et meilleures et plus larges voies*, — une inévitable chose. »

Sayfa XL

"Kötümserlik... Bunu, inancın eski yollarının gerilemesi, yeni ve daha geniş müstakbel yolların hazırlanması gibi kabul etmemiz gerekmektedir. Bu kaçınılmaz bir şeydir."

Sayfa: XL

Oui, à travers nos ténèbres et nos détresses, un monde supérieur s'élabore. Les plus vieilles religions, dit Carlyle, avaient compris cette divine loi de la métamorphose, — même la religion scandinave; témoin, ce mythe profond, le *Crépuscule des Dieux* :

« C'est une très frappante conception que celle du Ragnarökc, Consommation, ou *Crépuscule des Dieux*. Elle est dans le Chant de Völuspa; à ce qu'il semble une idée très vieille, une idée prophétique. Les Dieux et les Jötuns, les divines Puissances et les Puissances chaotiques et brutes, après longue lutte et partielle victoire des premières, se rencontrent à la fin dans un combat universel, dans un duel embrassant le monde; le Serpent du Monde contre Thor, force contre force; jusqu'à extinc-

Sayfa: XLI

tion mutuelle; et la ruine, « le crépuscule », s'abîmant dans les ténèbres, engloutit l'Univers créé. Le vieil *Univers* avec ses *Dieux*, s'est abîmé.

« Mais ce n'est pas la mort finale; il doit exister un nouveau Ciel et une nouvelle Terre : *un plus haut Dieu suprême*, et la Justice doivent régner parmi les hommes.

Sayfa XL

Evet, alacakaranlıklarımız ve sıkıntılarımız boyunca, bir dış dünya gelişmektedir. Carlyle, en eski dinler, değişimin bu kutsal kanununu anlamışlardır demiştir. Carlyle'a göre, İskandinav dinî bile, bu derin inancı, Tanrıların Alacakaranlığını anlamıştır :

"Ragnaröke'nin Tüketim'i, veya T**anrıların Alacakaranlık'ı** çok çarpıcı bir kavramdır. Bu çok eski bir fikre, peygambersi bir fikre benzeyen Völuspa'nın Şarkısı'nın içindedir. Tanrılar ve Jötün'ler, kutsal güçler ve karmaşacı ve vahşî güçler, uzun bir mücadeleden ve Tanrıların kısmî zaferiyle, sonuçta dünyayı saran bir düello içerisinde uluslararası bir savaşa girmişlerdir. Thor'un karşısında Dünya Yılanı vardı. Kuvvete karşı kuvvet, karşılıklı yokolmaya kadar [sayfa XLI] ve harabolma, alacakaranlıklarda ortaya çıkan "gece", yaratılmış olan Evren'i yutar. **Yaşlı Evren, tanrılarıyla birlikte, harap olmuştur.**

"Fakat bu nihaî ölüm değildir. Yeni bir Gök ve yeni bir Yer bulunmalıdır : Daha yüksek bir kutsal Tanrı bulunmalı ve adalet insanlar arasında hüküm sürmelidir."

J.B.J. IZOULET-LOUBATIERES.

Sayfa:1

LES HÉROS

LE CULTE DES HÉROS
ET L'HÉROÏQUE DANS L'HISTOIRE

CONFÉRENCE I.

LE HÉROS COMME DIVINITÉ. ODIN. PAGANISME : MYTHOLOGIE SCANDINAVE.

[Mardi, 5 mai 1840.]

SOMMAIRE

Les Héros : l'Histoire Universelle consiste essentiellement dans leurs Biographies réunies. La Religion n'est pas le credo d'église d'un homme, mais sa *croyance* pratique touchant lui-même et l'Univers : à la fois pour les Hommes et pour les Nations c'est l'Unique fait en eux qui crée et détermine tout le reste. Paganisme : Christianisme : Scepticisme moderne. Le Héros comme Divinité. Le Paganisme est un fait ; non un Charlatanisme, ni une Allégorie : il ne doit pas être prétentieusement « expliqué » ; il doit être considéré comme vieille Pensée, et avec sympathie (p. 2).

La Nature ne semble plus divine, excepté au Prophète ou au Poète, parce que les hommes ont cessé de *penser* : pour le Penseur Païen, comme pour un homme-enfant, tout était ou divin ou Dieu. Canope : l'Homme. Le Culte des Héros, base de la Religion, de la Loyauté, de la Société. Un Héros n'est pas la « créature du temps » : Culte des Héros, indestructible. Johnson : Voltaire (12).

Le Paganisme Scandinave est la Religion de nos Pères.

Sayfa 1

KAHRAMANLAR

TARİHTE KAHRAMANLARIN VE KAHRAMANLIĞIN İNANCI

1. KONFERANS

TANRI OLARAK KAHRAMAN. ODİN. PAGANİZMA: İSKANDİNAV MİTOLOJİSİ

(Salı, 5 Mayıs 1840)

Kahramanlar: Evrensel Tarih, esasen onların birleşik biyografilerinden ibarettir. Din, bir insanın inandığı kilise değildir, fakat onu ve evreni ilgilendiren pratik inancıdır. Aynı zamanda hem insanlar, hem de milletler için bu onlarda geri kalan herşeyi yaratan ve belirleyen tek olaydır. Paganizma: Hristiyanlık: Modern kötümserlik. Kahraman, bir tanrıdır. Paganisma gerçek bir olgudur, ne bir şarlatanlıktır, ne de bir hayali semboldür: "Gururla" izah edilmesi gerekmez. Eski düşünce olarak görülmesi ve saygı gösterilmesi gerekir.

Doğa artık, peygamber ve şair hariç kutsal değildir. Zira, insanlar düşünmeyi bırakmışlardır: Pagan düşünürü için, çocuk – insan'da olduğu gibi, her şey ya kutsaldır, ya da tanrıdır. Canope: İnsan. Kahramanların inancı, dinin, sadakatin, toplumun temelidir. Bir kahraman "zamanın yaratığı" değildir: Kahramanların inancı, tahrip edilemez bir şeydir. Johnson: Voltaire.

İskandinav Paganizm'i, babalarımızın dinidir.

Sayfa:2

Le Monde de la Nature, pour tout homme, est une Fantaisie de Lui-même (34).

Odin, inventeur des Runes, des Lettres, et de la Poésie. Sa réception comme Héros : le type de l'Homme-Norse; un Dieu : son ombre sur toute l'Histoire de son peuple (44).

L'essence du Paganisme Norse, non pas tant Moralité, que reconnaissance sincère de la Nature : la Sincérité meilleure que la Grâce.

Sayfa 2

Doğa'nın Dünyası, bütün insanlar için, **kendiliğinden bir fantezidir.**

Eski İskandinav harflerinin, edebiyatın ve şiirin kaşifi Odin'dir. Kahraman olarak algılanması Kuzeyli İnsan'ın modeli ve bir Tanrı'dır: Gölgesi, halkının bütün tarihi üzerindedir.

Kuzeyli Paganizmasının özü, o kadar da manevîyat değildir. Daha ziyade doğanın tanınmasıdır: Doğruluk, bağışlamadan üstündür.

Sayfa:2

Comment le vieux cœur Norse aime le Dieu-Tonnerre et joue avec lui : énorme génie de Brobdignac, n'ayant besoin que d'être dompté pour se convertir en des Shakespeare, des Gœthe. Vérité des Chants Norses : ce monde est une apparence. Invasion de Jötunheim par Thor. Le Ragnarök, ou Crépuscule des Dieux : il faut que l'Ancien meure, pour que le Nouveau et le Meilleur puissent naitre. Dernière apparition de Thor. La Croyance Norse est une Consécration de la Valeur. Elle est, et le Passé tout entier avec elle, une possession du Présent (55).

Sayfa 2

Nasıl oluyor da yaşlı Kuzeyli kalbi, yıldırım tanrıyı seviyor ve onla oynuyordu: **Brobdignac'ın büyük dehası, Shakespeare'lere, Goethe'lere dönüşmek için sadece kullanılmaya gereksinim duyar.** Kuzeyli şarkılarının gerçeği: Bu dünya bir görünümdür. Jötunheim Thor tarafından feth edilmiştir. Ragnarök veya tanrıların gecesi: **Yeninin ve daha iyinin doğması için, eskinin ölmesi gerekir.** Bu Thor'un son ortaya çıkışıdır. Kuzeyli inancı bir değer bağışıdır. Bu inanç ve onunla birlikte bütün geçmişi, bugünün bir sahipliğidir.

Sayfa:63

Le Héros n'est plus maintenant regardé comme un Dieu, parmi ses semblables ; mais comme un Inspiré de Dieu, comme un Prophète. C'est la seconde phase du Culte des Héros : la première, ou la plus ancienne, nous pouvons le dire, est passée, a disparu sans retour; dans l'histoire du monde, il n'y aura plus de nouveau d'homme, si grand soit-il, que ses semblables prennent pour un dieu. Et même nous pourrions raisonnablement le demander : est-ce que jamais groupe d'êtres humains a réellement pensé que l'homme qu'on *voyait* là debout à côté de soi était un dieu, le créateur de ce monde? Peut-être non : c'était d'ordinaire quelque homme dont on se souvenait, ou qu'on *avait* vu. Mais ceci même ne peut plus jamais être. Le Grand Homme n'est plus reconnu comme dieu désormais.

C'était une rude et grossière erreur que de prendre ainsi le Grand Homme pour un dieu. Disons pourtant qu'il est en tous temps difficile de savoir *ce qu'*il est, ou comment on doit le considérer et le recevoir ! Le trait le plus significatif dans l'histoire d'une époque, c'est la manière qu'elle a d'accueillir un Grand Homme.

Sayfa 63

Kahraman benzerleri arasında artık bir tanrı olarak görülmemekte, fakat Tanrı'nın bir habercisi gibi, bir Peygamber gibi görülmektedir. Bu, kahraman inancının ikinci aşamasıdır: Birincisi, ya da daha eski olanı, artık geçmiş bir inançtır diyebiliriz. Artık, bir daha geri dönmemek üzere dünya tarihininin içinde ortadan kaybolmuştur. **Artık, benzerleri arasında bir tanrı sayılacak bir insan bir daha gelmeyecektir.** Hatta mantıklı olarak şunu sorabiliriz: Acaba, dünyada hiçbir insan grubu, yanında ayakta duran bir insanın bir tanrı, dünyanın bir yaratıcısı olduğunu gerçekten düşünmüş müdür? Belki de hayır: **Böyle olduğu takdirde birilerinin hatırlaması gerekirdi veya birilerinin görmüş olması gerekirdi. Fakat bu belki de hiç olmamıştır. Belki de büyük bir insan, belki de hiçbir zaman bir tan-**

rı olarak kabul edilmemiştir.

Bir büyük adamı tanrı olarak kabul etmek kaba ve büyük bir hatadır. Bununla birlikte, ne olduğunu bilmenin zor olduğunu söylemek gerekmektedir. Peki böyle bir insanı ne olarak görecek ve kabul edeceğiz! **Bir devrin tarihinde en anlamlı çizgi, bir büyük insanın kabul ediliş şeklidir.**

> *Sayfa:70*
>
> Le don le plus précieux que le Ciel puisse donner[1] à la Terre ; un homme de « génie », comme nous l appelons ; l'Ame d'un Homme réellement envoyé des cieux ici-bas avec un message de Dieu pour nous, — voilà ce que nous dissipons comme un vain feu d'artifice, envoyé pour nous amuser un peu, et ce que nous réduisons en cendres, épave et inefficacité[2] : une *telle* réception faite à un Grand Homme, je ne l'appelle pas très parfaite non plus.

Sayfa 70

Göklerin, yere verebileceği en değerli hediye, "dahi" dediğimiz bir insandır. Bir insanın ruhu, buraya, aşağıya, Tanrı'dan bize bir mesajla gelmektedir. **İşte, bizi biraz eğlendirmek için gönderilen ve küller içerisinde, harabe ve yetersizliğe indirgediğimiz, bir maytap ateşi gibi dağıttığımız insanlar bunlardır.** Bir insan böyle algılandığında, artık onu çok mükemmel olarak adlandıramıyorum.

> *Sayfa:70*
>
> Tomber dans un pur et irraisonné *deliquium* d'amour et d'admiration, n'était pas bon ; mais cet irraisonné, bien plus, cet irrationnel mépris, ce pas d'amour du tout[3], c'est peut-être pis encore ! —

Sayfa 70

Saf ve şuursuz bir aşk ve arzu içerisine düşmek iyi değildir, fakat bu şuursuz, bunun da ötesinde, mantıksız böbürlenme, sadece aşk değildir, bu belki de kötü bir şeydir!

> *Sayfa:71*
>
> Nous avons choisi Mahomet, non comme le plus éminent des Prophètes, mais comme l'un de ceux dont nous sommes le plus libres de parler. Il n'est

Sayfa:71

en aucune façon le plus vrai des Prophètes, mais je l'estime certes un vrai Prophète. En outre, comme il n'y a nul danger que n'importe qui d'entre nous se fasse Mahométan, je me propose de dire de lui tout le bien que j'en puis justement dire. C'est le moyen de pénétrer son secret : efforçons-nous de comprendre ce qu'*il* pensait du monde; alors, à cette question, qu'est-ce que le monde pensait et pense de lui, il sera plus facile de répondre. Notre hypothèse courante sur Mahomet, que c'était un Imposteur, ourdisseur d'intrigues, une Fausseté incarnée, et que sa religion est un pur amas de charlatanisme et d'infatuation, commence réellement à être maintenant insoutenable pour qui que ce soit.

Sayfa 71

Muhammet'i sadece peygamberlerin en etkilisi olduğu için değil, fakat hakkında en serbest konuşabildiğimiz peygamberlerden biri olduğu için seçtik. Hiçbir şekilde peygamberlerin en gerçek olanı değildir. Ama ben onu gene de gerçek bir peygamber olarak görüyorum. Bunun dışında, aramızdan birilerinin Muhammetçi [Müslüman] olması tehlikesi olmadığı için, ben onun hakkında söyleyebileceğim en iyi şeyleri söyleyeceğim. Bu onun gizine girebilmenin yoludur: Dünya hakkında ne düşündüğünü anlamaya çalışalım. Bu soruya karşı dünya onun hakkında ne düşünüyordu ve hâlen ne düşünüyor şeklinde bir soruyu ortaya koyarsak, daha rahat cevap verebiliriz. Muhammet hakkındaki şu andaki varsayımımız, onun bir şarlatan, bir entrikacı, bir bedenlenmiş yanlış olduğu ve dininin de bir şarlatanlık ve bir gülünç hayranlık olduğu, bugün her durumda sürdürülemez hâle geldiğidir.

Sayfa:76

De tous les actes, n'est-ce pas, pour un homme, le *repentir* qui est le plus divin? Le plus mortel péché, dis-je, ce serait cette même orgueilleuse conscience d'être sans péché; — voilà la mort; le cœur qui a conscience d'être ainsi est divorcé d'avec la sincérité, l'humilité et le fait; est mort : il est « pur » comme le sable mort et sec est pur.

Sayfa 76
Bütün bu eylemlerden, bir insan için, ağlamak en kutsal olanı değil midir? En ölümcül günah, **bu günahsız olma inancı değil midir?** İşte ölüm, böyle olduğu inancına sahip olan yürek, doğruluktan, tevazudan uzaklaşmış, ölmüştür: Ölü ve kuru kumlar kadar "saf"tır.

Sayfa:76

Est-ce que la marche d'un homme, en vérité, n'est pas toujours cela : « une succession de chutes » ? L'homme ne peut faire rien d'autre.

Sayfa 76
Bir insanın yürüyüşü, aslında, her zaman "birbirini takip eden düşüşler" değil midir? İnsan başka hiçbir şey yapamaz.

Sayfa:77

Je crois que nous méjugeons des fautes de Mahomet, même comme fautes : mais son secret à lui on ne l'obtiendra jamais en s'en tenant là.

Sayfa 77
Ben, Muhammet'in hatalarını, hata olarak bile küçümsediğimizi düşünüyorum; fakat böyle yaparak da onun gizine hiçbir zaman ulaşamayız.

Sayfa:77

Il y a quelque chose de fort agile, actif, et pourtant de fort méditatif, enthousiaste, dans le caractère Arabe.

Sayfa 77
Arap karakterinde, çok canlı, hareketli, ama buna rağmen dalgın, düşünceli, sarhoş gibi bir şeyler vardır.

Sayfa:78

Ils sont, comme nous savons, de race Juive : mais avec ce terrible et mortel sérieux des Juifs, ils semblent combiner quelque chose de gracieux, de brillant, qui n'est pas Juif. Ils avaient chez eux des « Tournois poétiques » avant le temps de Mahomet. Sale dit qu'à Ocadh, dans le Sud de l'Arabie, il y avait des foires annuelles, et que là, quand le trafic était terminé, les Poètes chantaient pour se disputer des prix : — le sauvage peuple s'assemblait pour entendre cela.

Une qualité juive que ces Arabes manifestent, le produit de maintes hautes qualités ou de toutes : c'est ce que nous pouvons appeler l'instinct religieux. De toute antiquité, ils avaient été des adorateurs zélés, selon leurs lumières. Ils adoraient les étoiles, comme des Sabéens ; ils adoraient maints objets naturels, — les reconnaissaient comme symboles, manifestations immédiates du Créateur de la Nature. C'était mal, et pourtant pas entièrement mal. Toutes les œuvres de Dieu sont encore, en un sens, des symboles de Dieu.

Sayfa 78

Onlar, [Araplar] bildiğimiz gibi Yahudi ırkındandırlar: **Fakat, Yahudilerin bu korkunç ve ölümcül ağırbaşlılıklarıyla, Yahudi olmayan bazı medenî, parlak şeyleri bir araya getirmişler gibi gözükmektedir. Bunlarda, Muhammet devrinden evvel "Şiir yarışmaları" vardı. Sale'de Ocadh'da, Arabistan'ın güneyinde yıllık fuarların olduğunu ve burada alışveriş bittiğinde, şairlerin fiyatları tartışmak için şarkı söylediklerini söylemektedir.** Bütün yabanî halk da bunu dinlemek için toplanırdı.

Bu Arapların gösterdiği bir Yahudi özelliği de, ürünlerin oldukça veya çok kaliteli olmasıdır. **Bunu da dinî bir içgüdü olarak adlandırabiliriz. Bütün bir eski çağda, bunlar takip ettikleri yola göre gayretli müminlerdi.** Saba'lılar gibi yıldızlara taparlardı. Bununla birlikte, doğal nesnelere de taparlardı. Bunları, doğanın yaratılışının kesin gösterimleri olan semboller olarak kabul ederlerdi. Bu kötüydü, ama tamamen de kötü değildi. Tanrı'nın bütün eserleri de gene, bir anlamda Tanrı'nın sembolüydü.

Sayfa:79

Ils avaient beaucoup de Prophètes, ces Arabes ; Éducateurs chacun de sa tribu, chacun selon les lumières qu'il avait.

Sayfa 79
Bu Araplar, birçok peygambere sahip olmuşlardır. Bunlardan her biri, sahip olduğu kendi bilgilerine göre kendi kabilesini eğitmiştir.

Sayfa:79

Les critiques de la Bible semblent s'accorder à dire que notre propre Livre de Job a été écrit dans cette région du monde

Sayfa 79
İncil hakkında yapılan kritikler, bizim kendi **"Job Kitabımız"**ın da dünyanın bu bölgesinde yazıldığı konusunda hemfikir gibidirler.

Sayfa:79

Si *vrai* de toutes manières; vraie vue et vision pour toutes choses; choses matérielles non moins que spirituelles: le Cheval: — « as-tu vêtu son cou de *foudre?* » — il « *rit* quand on brandit la lance! » De si vivants portraits,

Sayfa:80

on n'en a jamais dessiné depuis. Sublime douleur, sublime réconciliation; la plus vieille mélodie chorale sortie comme du cœur de l'humanité; — si douce, et si grande; comme les minuits d'été, comme le monde avec ses mers et ses étoiles! On n'a rien écrit, je pense, dans la Bible ou ailleurs, d'un égal mérite littéraire. —

Pour les idolâtres Arabes, un des plus anciens et des plus universels objets de culte, c'était cette Pierre Noire, conservée encore dans l'édifice appelé Caabah, à la Mecque. Diodore de Sicile mentionne cette Caabah de façon à ne pas s'y méprendre, comme le plus ancien, le plus honoré des temples de son temps; c'est-à-dire quelque demi-siècle avant notre Ère. Silvestre de Sacy dit qu'il y a quelque vraisemblance que la Pierre Noire soit un aérolithe. En ce cas, quelque homme a pu la *voir* tomber du Ciel! Elle se trouve maintenant à côté de la source Zemzem; la Caabah est construite sur les deux. Une Source est en tous

Sayfa:80

lieux un objet beau et émouvant, jaillissant comme la vie de la dure terre; — encore plus en est-il ainsi dans ces chaudes et sèches contrées, où elle est la première condition de l'être.

Sayfa 79

Her durumda, gerçek bir şekilde, her şey için gerçek görüş ve vizyon bulunmakta, maddî şeyler, manevî şeylerden daha az bulunmamaktadır: At: - "Onun boynunu yıldırımdan korudun mu? – **O "mızrak kaldırıldığı zaman gülüyordu!"** O zamandan beri bu kadar canlı portreler çizilemedi.

Sayfa 80

En büyük acı, en büyük uyum, **insanlığın yüreğinden çıkarmışçasına en eski koro melodisi,** - o kadar yumuşak ve o kadar büyük, **yaz geceyanları gibi,** denizleri ve yıldızlarıyla birlikte dünya gibi! İncil'de veya onunla aynı edebî değere sahip başka eserlerde, hiçbir şey yazılmadığını düşünüyorum.

Arap putperestleri için, inanç nesneleri arasında en eskilerinden ve en bilinenlerden biri, hâlâ Kâbe denilen evde korunmakta olan bu Kara Taş (hacer-ül esved)'tı. **Sicilyalı Diodora, bu Kâbe'den, hiç karıştırılmayacak bir şekilde, kendi zamanının ki bu çağımızdan yarım yüzyıl kadar öncesidir, en eski en onurlu mabedlerinden biri olarak bahsetmektedir.** Silvestre de Sacy Kara Taş'ın göktaşı olması ihtimalinin büyük olduğunu söylemektedir. Bu durumda, bazı insanların bunu görmüş olması mümkündür. Bu Kara Taş şimdi Zemzem kaynağının yanında bulunmaktadır. Kâbe, bunların ikisinin birden üzerinde kurulmuştur. **Bir su kaynağı, bu yörelerde iyi ve etkileyici, bunun da ötesinde bu sıcak ve kuru bölgelerde, var oluşun birinci şartı olarak sert toprağa hayat akıtan bir kaynaktır.**

Sayfa:81

C'est le *Keblah* de tous les Musulmans : de Delhi toujours en avant jusqu'au Maroc, les yeux d'innombrables hommes en prière sont tournés vers *lui*, cinq fois, aujourd'hui et tous les jours : un des plus notables centres de l'Habitation des Hommes.

C'est au caractère sacré attaché à cette Pierre de la Caabah et à la Source d'Agar, aux pèlerinages de toutes les tribus d'Arabes en ce lieu, que la Mecque a dû son élévation comme Ville. Grande ville jadis, quoique bien déchue maintenant. Elle n'a aucun avantage naturel pour une ville; elle se trouve dans un creux sablonneux, au milieu de collines nues et

Sayfa:81

stériles, à distance de la mer; ses provisions, son pain même, doivent être importés. Mais tant de pèlerins avaient besoin de logements : et puis tous les lieux de pèlerinage en effet, dès le début, deviennent des lieux de commerce. Le premier jour que des pèlerins s'y rencontrent, des marchands s'y rencontrent aussi : où les hommes se voient rassemblés pour une chose, ils trouvent qu'ils peuvent bien accomplir d'autres choses qui exigent qu'on soit réunis.

Sayfa 81

Burası [Kâbe] bütün Müslümanların Kıble'sidir: **Delhi'den Fas'a kadar ibadet eden sayısız insanın gözleri, bugün ve her gün beş defa ona dönmektedir.** Burası Dünya'nın en önemli yerleşim merkezlerinden biridir.

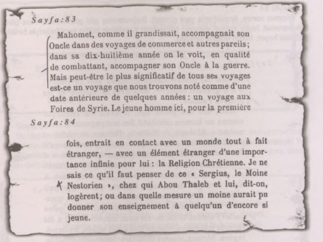
Mekke, bir şehir olarak kuruluşunu, bütün Arap kabilelerinin hac için ziyaret ettiği Kâbe'nin bu Kara Taşı'na ve Zemzem kaynağına borçludur. Her ne kadar, bugün küçülmüşse de bir zamanlar büyük bir şehirdi. **Bir şehir için doğal hiçbir avantajı yoktur.** Çıplak ve verimsiz, denizlerden uzak tepelerin ortasındaki bir kum çukurunda kurulmuştur. Gıda ihtiyaçları ve ekmek bile ithal edilmek durumundadır. **Fakat, çok yüksek sayıda hacı barınma ihtiyacı duymaktadır: Bir de, aslında başlangıçta hac mekânı olan bütün yerler, ticaret mekânları hâline gelmektedir. Hacıların bir araya geldikleri ilk gün, tacirler de onları bulmaktadır: İnsanlar bir şey için bir araya geldiklerini fark ettiklerinde, bir araya geldiklerinde yapabilecekleri başka şeylerin olduğunu da fark edebilirler.**

Sayfa:82

Les Koreishs étaient la tribu principale au temps de Mahomet; sa propre famille était de cette tribu. Le reste de la Nation, fractionné, coupé et séparé par des déserts, vivait sous de semblables formes rudes et patriarcales de gouvernement par un ou plusieurs : pasteurs, porteurs, marchands, généralement voleurs aussi; très souvent en guerre l'un avec l'autre, ou avec tous : n'étant retenus ensemble par aucun lien visible, sauf cette réunion à la Caabah, où toutes les formes de l'Idolâtrie Arabe s'assemblaient dans une commune adoration; — retenus surtout par l'*intérieur* et indissoluble lien d'une communauté de sang et de langue.

Sayfa 82

Kureyşliler, Muhammet döneminin başlıca kabilesiydi. Kendi ailesi de bu kabileye mensuptu. Milletin geriye kalanı, bölünmüş, kesilmiş ve çöllerle birbirinden ayrılmış bir şekilde, çoban, hamal, tacir gibi bir veya birkaç ayrı şekilde, benzer kaba ve ataerkil bir hükümet biçimi altında yaşıyordu. **Bunlar genellikle birbirleriyle, ya da herkesle savaş halindeydiler. Bütün Arap putperestliği biçimlerinin ortak bir ibadet için bir araya geldikleri Kâbe'deki bu toplantı hariç, onları bir arada tutan hiçbir görünür bağ yoktur.** Kâbe'deki bu toplantı, bir kan ve dil birliğinin içsel ve çözülmeyen bağıdır.

Sayfa: 83

Mahomet, comme il grandissait, accompagnait son Oncle dans des voyages de commerce et autres pareils; dans sa dix-huitième année on le voit, en qualité de combattant, accompagner son Oncle à la guerre. Mais peut-être le plus significatif de tous ses voyages est-ce un voyage que nous trouvons noté comme d'une date antérieure de quelques années : un voyage aux Foires de Syrie. Le jeune homme ici, pour la première

Sayfa: 84

fois, entrait en contact avec un monde tout à fait étranger, — avec un élément étranger d'une importance infinie pour lui : la Religion Chrétienne. Je ne sais ce qu'il faut penser de ce « Sergius, le Moine Nestorien », chez qui Abou Thaleb et lui, dit-on, logèrent; ou dans quelle mesure un moine aurait pu donner son enseignement à quelqu'un d'encore si jeune.

Sayfa 83

Muhammet, büyürken amcasına ticarî ve diğer seyahatlerinde refakat ediyordu. Onsekiz yaşındayken ise onu, savaşta amcasına refakat ederken, bir savaşçı olarak görüyoruz. Fakat bütün seyahatlerinin içinde belki de en anlamlısı olarak, birkaç sene öncesine dayanan Suriye panayırları seyahatiydi. Genç adam, burada, ilk defa olarak, tamamen yabancı bir dünyayla **[sayfa 84]** temas kurdu. Bu kendisi için sonsuz bir öneme sahip olan yabancı bir ögeydi: Hristiyanlık Dini. Ebu Talib ve onun, evine yerleştikleri **"Nasturi** Keşişi Sergius" hakkında ne düşünmek gerektiğini ve bir Keşiş'in bu kadar genç birine öğretisini ne derece aktarabileceğini" bilemiyorum.

Sayfa:84

L'art d'écrire venait à peine d'être introduit en Arabie; l'opinion qui semble avérée, c'est que Mahomet ne sut jamais écrire! La vie dans le Désert, avec ses expériences, fut toute son éducation.

Sayfa 84

Yazma sanatı, Arabistan'a yeni girmişti. Doğrulanmış gibi gözüken bir fikre göre, Muhammet, hiçbir zaman yazmayı bilmemişti! Kendisinin bütün tecrübeleriyle birlikte, çöldeki hayat, bütün eğitimi olmuştu.

Sayfa:85

II

est seul là, profondément enfoui au sein du Désert; il a à grandir ainsi, — seul avec la Nature et ses propres Pensées.

Mais, dès son jeune âge, il avait été remarqué comme un homme méditatif. Ses compagnons le nommaient « *Al Amin*, le Fidèle ». Homme de vérité et de fidélité; vrai dans ce qu'il faisait, dans ce qu'il disait et pensait. Ils remarquaient que toujours *il voulait dire* quelque chose. Homme assez taciturne en parole; silencieux quand il n'y avait rien à dire; mais judicieux, sage, sincère, quand il prenait la parole; toujours jetant de la lumière sur la question. Voilà la seule sorte de parole qui *mérite* qu'on parle! Pendant toute sa vie nous trouvons qu'il a été regardé comme un homme tout à fait solide, fraternel, ingénu. Sérieux, sincère caractère; cependant aimable, cordial, sociable, enjoué même; — un bon rire en lui avec tout cela : il y a des hommes dont le rire est aussi faux que n'importe quoi en eux; qui ne savent pas rire.

Sayfa 85

Derinlemesine çöle saklanmış olarak, orada tek başınaydı. Burada tabiatla ve kendi düşünceleriyle büyüdü.

Fakat, çok küçük yaşından beri, düşünceli bir insan olarak ortaya çıkmıştı. Arkadaşları, onu "El Emin, Dürüst insan" olarak adlandırıyorlardı. **Doğruluğun ve dürüstlüğün insanı,**

yaptığında, dediğinde ve düşündüğünde doğruydu. Arkadaşları her zaman onun bir şeyler söylemek istediğini farkederlerdi. O, oldukça sessiz bir insandı. Söyleyecek bir şey olmadığı zaman susan, fakat sözü aldığı zaman, akılcı, mantıklı, doğru, her zaman sorunlara ışık tutan bir insandı. **İşte, konuştuklarımızı gerektiren tek söz tipi budur! Bütün hayatı boyunca, onu tamamen sağlam, kardeşçe, basit bir insan olarak görüyoruz. Ciddî, dürüst karakterli, bununla birlikte sevimli, içten, sosyal, hatta neşeli bir insan.** Bununla birlikte onda kuvvetli bir gülüş var mıydı: Gülmenin hiç de yakışmadığı bazı insanlar vardır. Bunlar gülmeyi bilmezler.

Sayfa:86

C'était une sorte de trait dans la famille de Hashem, cette veine noire qui se gonflait sur le front; Mahomet l'avait saillante, paraît-il. Homme spontané, passionné, pourtant juste, vrai d'intention! Plein de faculté sauvage, de feu et de lumière; de vertu sauvage, tout inculte; accomplissant la tâche de sa vie dans les profondeurs du Désert, là.

Sayfa 86

Bu Haşimoğulları ailesinde bir iz gibidir. Yüzde şişen bu kara damar, Muhammet'te de çıkık duruyordu ve belirgindi. **İçten, ateşli, bununla birlikte dürüst, doğru davranışlı!** Yabanî özelliklerle, ateşle ve ışıkla, yabanî yetenekle yükümlüydü. Hayatının amacını, orada çölün derinliklerinde tamamladı.

Sayfa:86

Il atteignit quarante ans avant de parler d'aucune mission du Ciel. Toutes ses irrégularités, réelles et supposées, datent d'après sa cinquantième année, quand la bonne Kadijah fut morte.

Sayfa 86

Tanrı'dan gelen bir görevden bahsetmeden kırk sene bekledi. Bütün gerçek ve varsayılan düzensizlikleri, elli yaşından sonra, iyi huylu Hatice'nin ölümünden sonrasına tarihlenmiştir.

Sayfa:86

Il aurait donc attendu le moment où il deve-

Sayfa:87

nait déjà vieux, où l'ardent prurit¹ de sa vie s'était tout consumé et évaporé, où la *paix* commençait à être la principale chose que ce monde pût lui donner, pour se lancer dans la « carrière de l'ambition »; et, démentant tout son caractère et toute son existence passés, pour se poser en misérable et vide charlatan, afin d'acquérir ce dont maintenant il ne pouvait plus jouir! Pour ma part, je n'ai foi aucunement en cela.

Sayfa 86-87
Hayatındaki bütün yangının sönerek tükenip gideceği, yaşlanacağı vakti bekliyor olmalıydı. Yaşlılığında, huzur, onun için "ihtirasının kariyer"ine atılmak için ihtiyacı olan başlıca şey olacaktı. Bütün karakterini ve bütün geçmiş varlığını inkar ederek, sefil ve boş şarlatanı oynamaktan ise hiç hoşlanmayacaktı! Ben kendi adıma, buna hiç inanmıyorum.

Sayfa:87

Grande âme silencieuse; il était un de ceux qui ne peuvent *que* prendre les choses au sérieux; que la Nature elle-même a destinés à être sincères.

Sayfa 87
Büyük, sessiz ruh, o olayları ancak ciddiye alabilecek ruhlardan, doğanın da ancak dürüst olmak üzere yönlendirdiği insanlardan biridir.

Sayfa:88

Le jargon des raisonneuses Sectes Grecques, les vagues traditions des Juifs, la stupide routine de l'Idolâtrie Arabe : il n'y avait aucune réponse en ces choses.

Sayfa 88
Düşünceli Yunan mezheplerinin argosu, Yahudilerin belirsiz efsaneleri, Arap putperestliğinin saçma uygulaması; bu hususlarda hiçbir çözüm yoktur.

Sayfa: 88

Usage et coutume, respectable oui-dire, respectable formule : toutes ces choses sont bonnes, ou ne sont pas bonnes.

Sayfa 88
Kullanım ve gelenek, saygıdeğer söylentiler, saygıdeğer formül; **bütün bunlar iyidir veya iyi değildir.**

Sayfa: 90

Que toutes ces Idoles et Formules n'étaient rien, misérables petits morceaux de bois; qu'il y avait Un Dieu dans et sur tout; et qu'il nous fallait laisser toutes les Idoles, et regarder vers Lui. Que Dieu est grand, et qu'il n'y a rien autre de grand! Il est la Réalité. Les Idoles de bois ne sont pas réelles; Il est réel.

Sayfa 90
Bütün bu putlar ve formüller birer hiçlikten, sefil küçük tahta parçalarından başka bir şey değildirler. Her şeyin içinde ve üstünde bir tek Tanrı vardır. Bize düşen de, bütün bu putları bırakarak, ona doğru bakmak olmalıdır. **Büyük olan sadece Allah'tır ve büyük olan başka bir şey yoktur! O gerçekliktir. Tahta putlar gerçek değildir. O gerçektir.**

Sayfa: 90

Pour ce monde, et pour l'autre! La chose qu'Il nous envoie, fût-ce la mort et pis que la mort, doit être bonne, doit être la meilleure; nous nous résignons nous-mêmes à Dieu. — « Si c'est là l'*Islam* », d.t Gœthe, « ne vivons-nous pas tous dans l'*Islam?* » Oui, tous ceux d'entre nous qui ont quelque moralité dans leur vie; nous tous vivons ainsi. Il a toujours été tenu pour la plus haute sagesse chez un homme, non pas simplement de se soumettre à la Nécessité, — la Nécessité le forcera bien à se soumettre — mais de savoir et de bien croire que

Sayfa: 91

la chose sévère que la Nécessité a ordonnée, était la plus sage, la meilleure, la chose dont il était besoin là. D'abandonner sa prétention frénétique de mesurer ce grand Monde de Dieu dans sa petite fraction de cerveau; de savoir que ce monde a véritablement, bien qu'elle soit profondément insondable pour lui, une Juste Loi, que l'âme en est Bonne; — que son rôle à lui est de s'y conformer à la Loi du Tout, et dans un dévot silence de suivre cette loi, sans la discuter, lui obéissant comme à une loi indiscutable.

Je le dis, ceci est encore la seule vraie moralité connue. Un homme est droit et invincible, vertueux et sur la route qui mène à la sûre conquête, précisément tant qu'il se joint lui-même à la grande et profonde Loi du Monde, en dépit de toutes lois superficielles, apparences temporaires, calculs par profits et pertes; il est victorieux tant qu'il coopère avec cette grande Loi centrale, non victorieux autrement : — et sûrement sa première chance de coopérer avec elle, ou d'entrer dans son cours, c'est de connaître avec toute son âme qu'elle *est*; qu'elle est bonne, et seule bonne! Ceci est l'âme de l'Islam; c'est proprement l'âme du Christianisme; — car l'Islam peut être défini une forme confuse de Christianisme; s'il n'y eût pas eu de Christianisme, lui non plus n'eût pas été.

Sayfa 90

Bu dünya ve öteki dünya için! Bize gönderdiği şey, bu ölüm iyi bir şey olmalıdır, en iyi şey olmalıdır. Kendimizi Tanrı'ya teslim etmeliyiz. **Goethe, "İşte İslâm budur, hepimiz İslâm'ın içinde yaşamıyor muyuz?" demektedir.** Evet, aramızdan, hayatında bir miktar manevîyat bulunan herkes, hepimiz, onun içinde yaşamaktayız. O sadece gereksinime cevap vermemekte, bir insanda olabilecek en büyük bilgeliği sunmaktaydı. Gereksinim, onu zaten kendisini sunmaya zorlayacaktı.

Sayfa 91

Fakat şunu da bilmek ve inanmak gerekir ki gereksinimin gerektirdiği en ciddî şey, burada ihtiyaç duyulan en akılcı, en iyi şeydir. Bu, büyük dünyayı, beyninin küçük bir kısmında ölçümleme varsayımını terkederek, bu dünyanın kendisi için muhteşem bir şekilde ve derinlemesine, ölçümlenemez olduğunu bilmektir. Bu runun iyi olduğunu bilmek, kendi ro-

lününün ise bütün kurallara, tartışılmaz kurallarmış gibi, hiç tartışmaksızın, kutsal bir sessizlikle izlemektir.

Ben bundan, tek tanınmış gerçek manevî değer diye bahsediyorum. Bir insan, dünyanın büyük ve derin kanununa katıldığında, dürüst ve yenilmezdir, saftır ve onu kesin fethe götüren yolun üzerinde, dünyanın yüzeysel bütün kanunlarına, geçici görünümlerine, kâr ve zarar hesaplarına rağmen, tam olarak dünyanın büyük ve derin kanununa katıldığı zaman, **bu merkezî büyük kanunla işbirliği yaptığı zaman zafer kazanmış demektir.** Başka durumlarda ise zafer kazanmış olmaz. İlâveten, onunla ilk işbirliği yapma şansı, veya onun eğitimine girme şansı, onun ne olduğunu tanıma, ne kadar iyi olduğunu, ve tek iyinin o olduğunu anlama şansıdır! Bu İslâm'ın ruhudur, bu Hristiyanlığın da bizzat ruhudur. **Zira, İslam, Hristiyanlığın karışık bir şekli olarak da tanımlanabilir. Şayet Hristiyanlık olmasaydı, o da hiç var olmayacaktı.**

Sayfa:92

L'Islam se propose à sa manière la Négation de Soi, l'Annihilation de Soi. Ceci est encore la plus haute Sagesse que le Ciel ait révélée à notre Terre.

Sayfa 92
İslâm bu şekilde [insana] **kendini reddetmeyi, kendini yok saymayı öneriyordu. Bu, Tanrı'nın dünyamıza bahşettiği en yüksek bilgeliktir.**

Sayfa:93

« Il est certain », dit Novalis, « que ma Conviction gagne infiniment, du moment qu'une autre âme veut bien y croire. »

Sayfa 93
Novalis: "Başka bir ruh ona inanmayı isterken, benim imanımın sonsuz bir şekil aldığı kesindir" demektedir.

Sayfa:94

Quant à ce jeune Ali, on ne peut que l'aimer. Créature à l'âme noble, comme il se montra, alors et toujours par la suite; plein d'affection, d'une audace de feu. Quelque chose de chevaleresque en lui; brave comme un lion; cependant avec une grâce, une vérité et une affection dignes de la chevalerie Chrétienne.

Sayfa 94

Bu genç Ali'ye gelince, onu ancak sevebiliriz. Şimdi de, bundan sonra da gösterećeği gibi asil ruhlu yaratık, sevgi dolu, bir cesaret yumağı. Onda şövalyemsi bir şeyler vardı: Hristiyan şövalyeliğine mahsus olan şefkat ve yumuşaklığa rağmen, arslan gibi cesurdu.

Sayfa:95

Ses puissantes relations protégeaient Mahomet lui-même; mais bientôt, sur son propre avis, tous ses adhérents eurent à quitter la Mecque, et à chercher refuge en Abyssinie, outre-mer.

Sayfa 95

Güçlü ilişkileri, Muhammet'in kendisini de koruyordu. Fakat daha sonra, bizzat kendi fikriyle, bütün inananları Mekke'yi terkederek, deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan **[Etyopya]**'a yerleşmeye gittiler.

Sayfa:96

Tout l'Orient date son ère de cette Fuite, *Hegira* comme ils la nomment: l'An I de cette Hégire est l'année 622 de notre Ère, la cinquante-troisième de la vie de Mahomet. Il devenait maintenant un vieillard; ses amis disparaissant autour de lui un à un; son sentier désolé, entouré de danger: à moins qu'il ne pût trouver

Sayfa:97

de l'espoir dans son propre cœur, la face extérieure des choses n'était que désespoir pour lui.

Sayfa 96

Bütün Doğu bu kaçışın tarihiyle dönemini başlatır. Bu tarihe Hicret denilir. Hicretin 1. senesi, bizim dönemimizin 622. senesidir. **Muhammet'in ömrünün ise elli üç'üncü senesidir.** Artık bir ihtiyar hâline gelmişti. Arkadaşları birer birer etrafından kayboluyordu. Onun harap yolu ise tehlikelerle çevriliydi. Kendi kalbinde bile ümit bulamıyordu. **[sayfa 97]** Nesnelerin dış yüzü, onun için ümitsizlikten başka bir şey değildi.

Sayfa:97

Mais maintenant, ignominieusement chassé de son pays natal, puisque des hommes injustes, non seulement n'avaient pas du tout prêté l'oreille à son sérieux

Sayfa: 97

message du Ciel, au profond cri de son cœur, mais ne voulaient même pas le laisser vivre s'il continuait à le déclarer, — le sauvage Fils du Désert résolut de se défendre, en homme et en Arabe.

Sayfa 97

Fakat şimdi, şimdi doğduğu topraktan, sadece Tanrı'nın ciddî mesajına kulak vermedikleri için değil, fakat bu mesajı beyan etmeye devam ederse, onu yaşatmak bile istemeyen adaletsiz insanlar tarafından aşağılık bir şekilde kovuluyordu. **Çölün yabanî oğlu, kendinî insanlarla ve de Arapça olarak korumaya karar verdi.**

Sayfa: 97

Ce furent dix années de plus pour ce Mahomet; toutes de combat, de haletant et impétueux labeur et d'effort; avec quel résultat, nous le savons.

Bien des choses ont été dites sur ce fait de Mahomet propageant sa Religion par l'épée. Il est sans aucun doute beaucoup plus noble que nous puissions nous glorifier que la Religion Chrétienne se soit propagée pacifiquement par la voie de la prédication et de la conviction. Cependant, si nous prenons ceci comme un argument pour la vérité ou la fausseté d'une religion, il y a là une radicale méprise. L'épée, en vérité : mais où la prendrez-vous, votre épée ! Toute opinion nouvelle, à son apparition, est précisément une *minorité d'un*. Dans la seule tête d'un homme, voilà où elle

Sayfa: 98

habite jusqu'ici. Un seul homme dans le monde entier croit à elle; voilà un homme contre tous les hommes. Qu'*il* prenne une épée et s'efforce de la propager par ce moyen, cela l'avancera peu. Il vous faut d'abord trouver votre épée ! En somme, une chose se propage comme elle peut. Nous ne voyons pas, pour ce qui est de la Religion Chrétienne non plus, qu'elle ait toujours dédaigné l'épée, lorsqu'une fois elle en avait trouvé une.

Sayfa 97

Bu Muhammet için on sene daha gerektirdi. Bu soluk soluğa ve ateşli gayret, her türlü savaş, hangi sonucu getirdi biliyoruz.

Muhammet'in bu dinî kılıçla yayma gerçeği üzerinde bir çok şey söylenmiştir. Bu hiç şüphesiz ki **Hristiyan dininin pasif şekilde, vaaz ve inanma yoluyla yayılması dolayısıyla kendimizi yüceltmemizden daha asildir** . Bununla birlikte, şayet bunu bir dinin gerçekliği veya yanlışlığı için kanıt olarak alırsak, burada kökten bir hata bulunmaktadır. Kılıç, evet, fakat kılıcı nerede elinize alacaksınız? **Her türlü yeni fikir, ilk defa ortaya çıktığında, bir kişilik bir azınlıktır. Bir tek kişinin kafasındadır. İşte bütün yerleştiği yer burasıdır.** [sayfa 98] **Bütün dünyada ona bir tek kişi inanmaktadır. İşte bir kişi, bütün insanlara karşı. O insan kılıcı kapıyor ve onu bu yolla yaymaya gayret ediyor. Bu oldukça yavaş ilerleyecek bir işlem olur. Önce kılıcınızı bulmanız gerekmektedir! Kısacası, bir şey olabildiği kadar yayılır. Her zaman kılıcı aşağılamış olan Hristiyan dininden olan biri olarak, biz, eline bir kılıç geçiren birinin ne yapacağını bilemiyoruz.**

Sayfa:98

Nous la laisserons prêcher, et pamphléter[1], et combattre, et se démener à outrance, et de bec et d'ongles, faire tout ce qui peut être en elle; bien sûrs que, à la longue, elle ne saurait rien conquérir qui ne mérite d'être conquis. Ce qui est meilleur qu'elle-même, elle ne peut le supprimer, mais seulement ce qui est pire. En ce grand Duel, la Nature elle-même est arbitre, et ne peut faire aucune injustice : la chose qui est la plus profondément enracinée dans la Nature, celle que nous appelons *la plus vraie*, c'est cette chose et non l'autre qui se trouvera grandir à la fin.

Sayfa 98

Bırakalım onu vaaz versin, metinler yazsın, dövüşsün, **büyük kuvvetlere karşı, gagasıyla ve tırnaklarıyla boğuşsun, yapabildiği her şeyi yapsın, gayet tabiidir ki uzun dönemde, fethedilmeye değer olandan fazlasını fethedemiyecektir.** Kendisinden iyi olanla zaten başedemeyecek, sadece kendisinden kötü olanla baş edebilecektir. Bu büyük düelloda, doğanın kendisi hakem olacak ve hiçbir adaletsizlik yapamayacaktır. Doğa'da en derin bir şekilde kök salmış olan şey, en büyük gerçek olarak adlandırdığımız şey, en sonunda büyüyecek olan şeydir.

Sayfa:98

Vous prenez du froment pour le jeter dans le sein de la Terre · votre froment peut être mêlé de balle, de

Sayfa:99

paille hachée, de balayures de grange, de poussière et de tous les rebuts imaginables; peu importe : vous le jetez dans la bonne et juste Terre; elle fait pousser le froment, — tous les rebuts, elle les absorbe silencieusement, *les* ensevelit; elle ne dit rien des rebuts. Le froment jaune est là qui croît; la bonne Terre est silencieuse sur tout le reste, — elle a silencieusement tiré quelque parti de tout le reste aussi, et elle ne fait aucune plainte à ce sujet! Ainsi en est-il partout dans la Nature! Elle est vraie et non un mensonge; et cependant si grande et juste, et maternelle en sa vérité. Elle ne requiert d'une chose que d'*être* ingénue de cœur; elle la protégera, s'il en est ainsi; non, s'il n'en est pas ainsi. Il y a une âme de vérité dans toutes les choses auxquelles elle a jamais donné asile.

Sayfa 98-99

Buğdayı toprağa, tarlaya atmak için alırsınız: Buğdayınız başka şeylerle, samanla, kiler süprüntüsüyle, tozla ve düşünülebilecek her türlü çöple karışık olabilir. Bunun fazla bir önemi yoktur. Onu iyi ve doğru toprağa atarsınız, buğday verir. Bütün çöpleri ise toprak sessizce emer. Gömer onları, çöpler hakkında da hiçbir şey söylemez. Orada büyüyüp gelişen sarı buğdaydır. İyi toprak, geriye kalanların hepsi için sessizdir. Geriye kalanlardan da sessizce bir şeyler çıkartır. Bu konuyla ilgili olarak da hiçbir şikayette bulunmaz! Doğa'da her yerde bu böyledir! Tabiat doğrudur ve hiçbir aldatmacası yoktur. **Buna rağmen o kadar büyük, doğru ve özüyle gerçektir. İçtenlikle basit olmaktan başka bir şeye gereksinim duymaz. Şayet böyleyse onu korur. Böyle değilse korumaz. Sığınma hakkı vermediği her şeyde bir gerçeklik ruhu bulunmaktadır.**

Sayfa:99

Le corps de toute Vérité meurt; et pourtant, dans toute vérité, dis-je, il y a une âme qui jamais ne meurt; qui dans une nouvelle et toujours plus noble incarnation vit immortelle comme l'homme lui-même! Telles sont les voies de la Nature. L'ingénue essence de vérité jamais ne meurt.

Sayfa 99

Her türlü gerçeğin bedeni ölmüştür, ben, bununla birlikte her türlü gerçekte, hiç öl-

meyen bir ruh bulunduğunu söylüyorum. Yeni ve her zaman daha asil bir yeniden canlanma, insanın kendisi gibi, daima süregitmektedir! Bunlar doğanın yollardır. Gerçeğin basit özü, hiçbir zaman ölmemektedir.

Sayfa:100

La Croyance de Mahomet, nous l'avons appelée une espèce de Christianisme ; et réellement, si nous considérons les sauvages ravissements de ferveur avec lesquels elle fut crue et prise à cœur, je dirais une meilleure espèce que celle de ces misérables Sectes Syriennes, avec leurs vaines querelles sur *Homoiousion* et *Homoousion*, la tête pleine d'un méprisable bruit, le cœur vide et mort ! Sa vérité est amalgamée d'erreur et de fausseté monstrueuses ; mais c'est sa vérité qui lui suscite des croyants, non sa fausseté : elle réussit par sa vérité. Bâtarde espèce de Christianisme, mais vivante espèce ; avec une vie du cœur en elle ; non morte, hachant menu de la stérile logique purement !

Sayfa 100

Muhammet'in inancı ki biz onu bir tür Hristiyanlık olarak adlandırıyoruz. Hatta, ben, kalpte uyandırdığı yabanî sevinçler göz önünde tutulursa, **Suriye'nin zavallı mezheplerinin en iyi bir türü olarak adlandırabilirim. Onlar da Homoiousion ve Homoousion üzerinde boş kavgalarda bulunmaktadırlar. Kafaları hor görülebilecek bir gürültüyle doludur, kalpleri ise boş ve ölüdür! Gerçeği devasa hata ve yanlışlıklarla harman olmuştur.** Fakat, inananlarını uyaran, yanlışlığı değildir. O gerçeği ile başarmaktadır. **Hristiyanlığın soysuz fakat yaşayan bir türü, kendi içinde kalbinden gelen, ölü olmayan, verimsiz saf mantığın verilerini doğrayan kalbiyle yaşayan bir türüdür, bu din.**

Sayfa:103

Très curieux : si on recherchait « les différences de goût national », c'est ici sûrement qu'en serait l'exemple le plus saillant! Nous aussi, nous pouvons lire le Coran; la Traduction que nous en avons, par Sale, est connue pour être très fidèle. Il faut que je le dise, c'est une des plus pénibles lectures que j'aie jamais entreprises. Un confus et fastidieux fouillis, indigeste, informe; redites sans fin, longueurs à perdre haleine [1], enchevêtrement; très indigeste, informe; — insupportable stupidité, enfin ! Il n'y a rien qu'un sentiment de devoir qui puisse conduire n'importe quel Européen d'un bout à l'autre du Coran.

Sayfa 103

Çok gariptir: Şayet "millî lezzetlerin farkı" arandığı takdirde, en şişkin farklılık örnekleri kesinlikle burada bulunacaktır! Biz de Kur'an'ı okuyabiliriz. Elimizde Sale tarafından yapılmış tercüme, **aslına çok sadık olmasıyla tanınmaktadır. Şunu ifade etmem gerekiyor ki bu okumaya giriştiğim eserler arasında en zor okunanlardan biridir. Bir karışık ve yorucu, hazmedilmemiş, biçimlendirilmemiş, sonsuz tekrarlara sahip, nefesi kesecek derecede uzun metinlere sahip, düzensiz, dayanılmaz saçmalıkları olan bir metin, sonunda! Her hangi bir Avrupalı'yı, Kur'an'ı baştan sona okumaya, ancak bir görev hissi razı edebilir.**

Sayfa:103

Les sectateurs de Mahomet ont trouvé le Coran gisant tout en fragments, tel qu'il avait été écrit lors de sa première promulgation; en grande partie, disent-ils, sur des omoplates de mouton, jetées pêle-mêle dans un coffre : et ils le publièrent, sans ordre saisissable, chronologique ou autre; — tâchant simplement, semblerait-il, et ceci pas bien strictement, de mettre les plus longs chapitres les premiers. Le

* ref.

Sayfa:104

* *Okunamadı*

commencement réel, de cette manière, s'en trouve presque à la fin : car les plus anciennes parties étaient les plus courtes. Lu dans sa suite historique il ne serait peut-être pas si mauvais. Une grande partie aussi, dit-on, en est rhythmique; une sorte de sauvage et chantante mélopée, dans l'original. Ceci peut être un grand point; beaucoup peut-être a été perdu dans la Traduction ici. Cependant, avec toutes ces concessions, on sent qu'il est difficile de voir comment jamais mortel a pu considérer ce Coran comme un Livre écrit dans le Ciel, trop bon pour la Terre; comme un livre bien écrit, ou en vérité comme un *livre* du tout; et non comme une rapsodie égarée; *ecrite*, si écrite on peut dire, aussi mal que presque aucun livre le fut jamais! Voilà pour ce qui regarde les différences nationales, et la règle du goût.

Sayfa 103

Muhammet'in taraftarları, Kur'an'ı bildirildiği ilk anda yazıldığı şekliyle parçalar hâlinde oluşmuş olarak bulmuşlardır. Bunlardan büyük kısmının bir sandık içerisine düzensiz olarak atılmış koyun kürek kemiklerine yazılı olduğu söylenmektedir. Taraftarla-

rı bunları, belli bir kronolojik veya başka bir düzene uymaksızın, sadece, en uzun bölümleri en başa koyarak ki buna da pek sıkı uydukları söylenemez, yayınlamışlardır. [sayfa 104] **Bu şekilde başlama, ancak sonunda belli olmaktadır: Zira, en eski kısımlar, en kısa olanlardır.** Kronolojik sırasıyla okumak, belki de bu kadar kötü olmayacaktır. Büyük bir kısmının ise ise, orijinalinde bir cins yabanî ve tek düze şarkı gibi ritmik olduğu söylenmektedir. **Bu büyük bir nokta olabilir. Bunlardan pek çoğu, burada tercüme esnasında kaybolmuş olabilir.** Bununla birlikte, bütün bu bağışsal verilere rağmen, her hangi bir ölümlünün bu kitabı gökte yazılmış bir kitap, yerde yazılmış olmak için fazlasıyla iyi bir kitap, iyi yazılmış bir kitap veya aslında bir ozan deyişi değil de, bir kitap olarak olarak görmesini anlamak zordur. **Bu kitap, şayet yazıldığı söylenebilirse, hiçbir kitabın olmadığı kadar kötü yazılmıştır!** İşte, millî farklılıklara ve lezzet kurallarına bakanlar için de söylenebilecek olanlar bunlardır.

Sayfa:104

Si un livre vient du cœur, il trouvera moyen d'arriver à d'autres cœurs; tout l'art et le métier d'auteur sont de peu de résultat pour cela. On dirait que le caractère premier du Coran, c'est ce fait de son *ingénuité*, le fait d'être un livre de *bonne foi*. Prideaux, je sais, et d'autres l'ont représenté comme un pur tissu de jongleries; chapitre à chapitre fabriqué pour excuser et masquer les péchés successifs de l'auteur, seconder ses ambitions: et son charlatanisme : mais réellement il est temps

Sayfa:105

de rejeter tout cela. Je n'affirme pas la continuelle sincérité de Mahomet : qui est continuellement sincère? Mais je confesse que je ne m'explique pas du tout le critique qui, en ces temps-ci, l'accuserait de fourberie *préméditée*, de consciente fourberie généralement, ou même de fourberie du tout; — encore plus, qui l'accuserait d'avoir vécu dans un pur élément de fourberie consciente, et d'avoir écrit ce Coran comme un faussaire et un jongleur l'auraient fait! Tout œil candide, je pense, lira le Coran bien autrement qu'ainsi. C'est là confuse fermentation d'une grande et rude âme humaine; rude, inculte, qui ne sait pas même lire; mais fervente, sérieuse, luttant véhémentement pour s'exprimer en paroles. C'est avec une sorte d'intensité haletante qu'il s'efforce

Sayfa:105

de s'exprimer; les pensées affluent vers lui pêle-mêle: en raison de la multitude même de choses à dire, il ne peut arriver à rien dire. L'idée qui est en lui ne s'ordonne en aucune forme de composition, elle est posée sans aucune suite, méthode, ou cohérence; — elles ne sont pas *formées* du tout, ces pensées de Mahomet; projetées informes, comme elles luttent et tombent là, dans leur état inarticulé et chaotique. Nous avons dit « stupide » : cependant une stupidité naturelle n'est en aucune façon le caractère du Livre de Mahomet; c'est une inculture naturelle plutôt. L'homme n'a pas étudié l'art de parler; dans la hâte et la presse d'un continuel combat, il n'a pas le temps de se mûrir en parole savante. La haletante et pantelante hâte ou véhémence d'un homme luttant au plus épais de la bataille pour la vie et le salut : voilà la disposition dans laquelle il est! Une hâte à corps perdu, en

Sayfa:106

raison de la grandeur même de la pensée, il ne peut arriver à s'articuler en paroles.

Sayfa 104

Şayet bir kitap yürekten geliyorsa, diğer kalplere ulaşmak için bir yol bulur. Her türlü sanat ve yazarlık mesleği, bunun sonucuna pek az etkisi bulunmaktadır. Kur'an'ın birici özelliğinin doğallığı, bir dürüst düşünce kitabı olmasıdır. Ben biliyorum ki Prideaux ve diğerleri, onu yazanın birbiri ardısıra gelen günahlarını affetmek ve örtmek, ihtiraslarını ve şarlatanlıklarını desteklemek için bölüm bölüm üretilmiş bir hokkabazlık kumaşına benzetiyorlar. **Fakat bütün bunları reddetmenin gerçekten tam zamanıdır.** [sayfa 105] **Muhammet'in dürüstlüğünün sürekliliğinden hiçbir şüphem yoktur. Sürekli dürüst olan kimdir?** Fakat, öngörülen bütün bu yalnışlıkların yapıldığı suçlamalarını açıklayamadığım beyan etmek istiyorum. Daha doğrusu yanlışlık kelimesini açıklayamıyorum. Bunun da ötesinde, kim, birini şuurlu bir yanlışlık ögesi içinde yaşamış ve bir hokkabazın yapabileceği bir yanlışlık şeklinde bu Kur'an'ı yazabileceği şeklinde suçlayabilir! Bundan sonra okumaya aday bütün gözlerin, Kur'an'ı daha önce olduğundan farklı okuyacağını düşünüyorum. **Bu, büyük ve kaba bir insan ruhunun, kaba, boş, hatta okuma yazma bilmeyen, fakat sıcak, ciddî, kendinî sözlerle anlatabilmek için kuvvetle mücadele eden bir ruhun karışık bir şekilde mayalanmasıdır. Soluk soluğa bir gayretle kendisini ifade etmeye çalışmakta, fikirler kendisine doğru karışık bir şekilde akmaktadır. Hatta söylenecek şeylerin çokluğundan ötürü, hiçbir şey söyleyememek noktasına gelmektedir. Kendisinde bulunan fikir, hiçbir biçimde düzenlenmemiş, hiçbir düzen, metod veya tekdüzelilik takip etmemiştir.** Muhammet'in bu fikirleri bir biçime bile sahip olmamış, **mücadele ettikleri ve dü-**

zensiz ve Kaotik bir biçimde buraya düştükleri şekilde ortaya sürülmüşlerdir. "Saçma" diyoruz: Bununla birlikte doğal bir saçmalık, hiçbir şekilde Muhammet'in kitabının bir özelliği olmamıştır. Bu daha ziyade doğal bir cahilliktir. **Bu insan, sürekli bir savaşın içerisinde konuşma sanatını incelememiştir. Bilgece konuşmanın olgunlaştırılması için vakti olmamıştır. Soluk soluğa ve çarpıntılı acelesi veya hayat ve selâmet için en büyük bir savaşta mücadele eden bir insanın yamanlığı, işte onda** [Kur'an'da] **olan budur!** Fikirlerin büyüklüğünden ileri gelmiş bile olsa, [sayfa 106] kaybolmuş gövdeli bir acele sözler hâlinde ifade edilememektedir.

Sayfa: 106

Batailles avec les Koréishs et les Païens, querelles parmi son propre peuple, défaillances de son propre cœur sauvage; tout ceci le tenait dans un perpétuel tourbillon, son âme ne connaissant plus de repos. Dans les nuits d'insomnie, comme on peut imaginer, l'âme sauvage de l'homme, ballottée parmi ces tourbillons, saluait toute lumière de décision en ces difficultés comme une véritable lumière venue du Ciel; *toute* résolution de sa pensée, ainsi bénie, indispensable pour lui là, lui semblait l'inspiration de quelque Gabriel. Faussaire et jongleur? Non, non! Ce grand cœur de feu, bouillant, sifflant comme une grande fournaise de pensées, n'était pas celui d'un jongleur.

Sayfa 106

Kureyşliler'le ve putperestlerle yapılan savaşlar, kendi halkı ile yapılan savaşlar, kendi yabanî kalbinin zayıflığı, **bunların hepsi onu sürekli bir bunalımda tutuyor, ruhu hiç dinlenme tanımıyordu. Uykusuz gecelerde, düşünülebileceği gibi, bu insanın yabanî ruhu, bu bunalımlarla sallanan yabanî ruhu, bu güçlükler arasında bulunan her kararlılık pırıltısına, gökten gelen gerçek bir ışık gibi selâmlıyordu.** Kendi fikrinin her çözümü, bu şekilde kutsanarak, kendisi için vazgeçilmez bir şekilde, ona **Cebrail'in getirdiği vahiyler gibi geliyordu. Dolandırıcı ve hokkabaz mı? Hayır, hayır! Bu ateşli, kaynayan, bir büyük fikirler fırını gibi soluyan büyük kalp, bir hokkabaza ait değildir.**

Sayfa: 106

Mais pour un misérable Simulacre, un famélique Imposteur sans yeux ou sans cœur, pratiquant pour une assiettée de potage une si blasphématoire escroquerie, contrefaçon de documents célestes, continuelle haute trahison contre son Créateur et Lui-même, voilà pour quel homme nous ne voulons ni ne pouvons le prendre.

Sayfa 106
Fakat sefil bir hayalet için, bir tas çorba için çalışan gözsüz veya kalpsiz bir fakir şarlatan için, kutsal belgelere tamamen karşı bir vaziyette bu kadar dinsiz bir dolandırıcılık, Yaratıcı'sına ve kendine karşı sürekli suçlama... İşte bu adam için bunları düşünemeyiz.

Sayfa: 107

La sincérité, en tous sens, me semble être le mérite du Coran; ce qui l'avait rendu précieux pour les auvages Arabes Elle est, après tout, le premier et le dernier mérite d'un livre; elle donne naissance aux mérites de toutes sortes, — oui, au fond, elle seule peut donner naissance au mérite de n'importe quelle sorte.

Sayfa 107
Dürüstlük, her durumda, bana Kur'an'ın üstünlüğü gibi gelmektedir. Bu da yabanî Araplar'a çok değerli gelmektedir. Oysa, dürüstlük bir kitabın ilk ve son üstünlüğüdür. **Her türlü üstünlüğün oluşmasına o sebep olur.** Evet, temelde, her hangi bir şekilde üstünlüğe, sadece o sebep olabilir.

Sayfa: 107

Mahomet retourne sans cesse aux vieilles histoires des Prophètes, comme elles avaient cours dans la mémoire Arabe : comment Prophète après Prophète, le Prophète Abraham, le Prophète Hud, le Prophète Moïse, Chrétiens et autres réels et fabuleux Prophètes. étaient venus dans cette Tribu et dans celle-là, avertissant les hommes de leur péché; et avaient été reçus par eux précisément comme Mahomet l'était, — ce qui est une grande consolation pour lui. Ces choses, il les répète dix, peut-être vingt fois; de nouveau, et toujours de nouveau, avec de fastidieuses redites; il n'a jamais fini de les répéter.

Sayfa 107
Muhammet, hiç durmaksızın Arap hafızasında belirdikleri şekilleriyle, peygamberlerin eski tarihlerine dönmektedir. Peygamber arkasından peygamber gelecek şekilde, İbrahim Peygamber, Hud Peygamber, Musa Peygamber, Hristiyanlar ve diğer gerçek ve meşhur peygamberler bu kabileden gelmişler, insanları günahları konusunda uyarmışlar ve tam

Muhammet gibi, insanlar tarafından algılanmışlardır. Bu, onun için büyük bir rahatlamadır. Bu hususları on kez, belki de yirmi kez yeniden, her zaman yeniden yorucu bir şekilde tekrarlamıştır. Onları tekrarlamayı hiçbirakmamıştır.

Sayfa:107

Il a effectivement un œil pour le monde, ce Mahomet : avec une certaine droiture et une âpre vigueur, il rapporte

Sayfa:108

à notre cœur la chose à laquelle son propre cœur a été ouvert. Je ne fais que peu de cas de ses louanges d'Allah, louanges que beaucoup de personnes louent; elles sont empruntées, je suppose, principalement à l'Hébreu, du moins elles sont bien surpassées là.

Sayfa 107

Aslında bu Muhammet'in bir gözü dünyaya bakmaktaydı. Belirli bir doğrulukla ve katı bir ciddiyetle, [sayfa 108] **kendi kalbinin açık olduğu şeyi, bizim kalbimize bildiriyordu. Pek çok insanın ilgilendiği bu Allah'ı yüceltme terimleriyle pek az ilgileniyorum. Bunların temel olarak İbranice'den alındığını düşünüyorum. En azından oradan geçmişler.**

Sayfa:108

Mahomet ne peut opérer aucun miracle : il répond souvent impatiemment : « Je ne puis opérer aucun miracle. » Moi? « Je suis un Prédicateur Public »; chargé de prêcher cette doctrine à toutes les créatures. Pourtant le monde, comme nous pouvons voir, avait réellement de tout temps été tout entier un grand miracle pour lui. Embrassez d'un regard le monde, dit-il; n'est-il pas merveilleux, l'ouvrage d'Allah; entièrement « un signe pour vous », si vos yeux étaient ouverts! Cette Terre, Dieu l'a faite pour vous; il vous y a ménagé des sentiers »; vous pouvez y vivre, y marcher çà et là. — Les nuages, dans le sec pays d'Arabie, pour Mahomet, ils sont très merveilleux : Les grands nuages, dit-il, nés dans le sein profond de l'Immensité d'En-haut, d'où viennent-ils!

Sayfa:108

Ils pendent, là, les grands monstres noirs; ils versent leurs déluges de pluie « pour revivifier une te: morte », et l'herbe pousse, et « les hauts palmiers feuillus avec leurs bouquets de dattes pendant autour. N'est-ce pas là un signe? »

Sayfa 108

Muhammet hiçbir mucize göstermedi: Her zaman sinirli bir şekilde şöyle cevap verirdi: **"Ben hiçbir mucize gösteremem." Ben? "Bu doktrini bütün varlıklara vaaz etmekle görevli bir haberciyim."** Bununla birlikte, dünya bütünüyle, göreceğimiz gibi, onun için gerçekten bir mucizeydi. Dünya'ya bir göz atınız diyordu. Şahane değil mi? O, Allah'ın eseridir, gözleriniz açıksa sizin için bir işarettir! Bu dünya, Tanrı, onu sizin için yaptı, onun üzerinde size yollar düzenledi. Buralarda yaşayabilir, şuraya, buraya yürüyebilirsiniz. **Bulutlar, Arabistan'ın kupkuru ülkesinde çok muhteşemdi: Büyük bulutlar, diyordu, yukardaki muhteşemlikte doğmuş olan bulutlar, nereden geliyorlar! Büyük siyah devler, oradan sarkıyorlar, yağmur tufanlarını «ölü bir toprağı yeniden canlandırmak için" boşaltıyorlar ve otlar çıkıyorlar ve etraftaki "yüksek palmiyeler, hurma salkımlarıyla örtünüyorlar. Burada bir işaret yok mu?"**

Sayfa:109

Forte et inculte intelligence; vision, cœur : homme fort et sauvage, — qui aurait pu prendre forme de Poète, de Roi, de Prêtre, de toute sorte de Héros.

A ses yeux, il est à jamais clair que ce monde, en son entier, est miraculeux. Il voit ce que, comme

Sayfa:110

nous l'avons dit une fois déjà, tous les grands penseurs, les rudes Scandinaves eux-mêmes, de façon ou d'autre, sont arrivés à voir : Que ce monde matériel, si solide d'aspect, n'est, au fond, dans le fait même, Rien; que c'est une visuelle et tangible Manifestation de la puissance et de la présence de Dieu, — une ombre suspendue au dehors par Lui sur le sein du vide Infini; rien de plus. « Les montagnes, dit-il, ces grandes montagnes rocheuses, elles devront se dissiper « comme des nuages »; se dissoudre dans le

Sayfa:110

Bleu comme font les nuages, et n'être plus! » Il figure la Terre, à la façon Arabe, nous dit Sale, comme une immense Plaine ou Plate étendue de terre, sur laquelle les montagnes sont posées pour la *maintenir*.

Sayfa 109

Kuvvetli ve verimsiz zekâ, anlayış, yürek: Şair, kral, din adamı biçiminde her türlü kahraman şeklini alabilen kuvvetli ve yabanî insan.

Onun gözünde, bu dünya hiçbir zaman pek açık olmamıştı ve dünyanın kendisi mucizeviydi. Daha önce de bir kere dediğimiz gibi, [sayfa 110] bütün büyük düşünürler, kaba İskandinavlar bile, öyle veya böyle, bir şekilde, şunu görmüşlerdir: Bu maddî dünya, temelinde başka hiçbir şeye değil, **ancak Tanrı'nın gücünün görülür ve gerçek bir görünümüne sahiptir. Dışarıda bir gölge, onun tarafından sonsuz boşluğa asılmıştır.** "Dağlar, demektedir, bu büyük kayalık dağlar, "bulutlar gibi" dağılacaklar, bulutların yaptığı gibi maviliğin içinde eriyecekler ve artık var olmayacaklar. **Sale: "O, dünyayı, Arap usulü, dağların üzerinde ancak onu desteklemek için konulduğu, topraktan geniş bir ova veya plato olarak görmektedir" demektedir.**

Sayfa:111

La meilleure science, sans ceci, n'est que comme du *bois de charpente* mort; ce n'est pas l'arbre croissant et la forêt, — qui donne du bois de charpente toujours nouveau, entr'autres choses! L'homme ne peut *savoir* non plus, à moins qu'il ne puisse *adorer* de quelque façon. Sa connaissance est pédantisme, et chardon mort, autrement.

Bien des choses ont été dites et écrites touchant la Sensualité de la Religion de Mahomet; plus qu'il n'était juste. Les indulgences, criminelles pour nous, qu'il a permises, ne furent point son œuvre; il les a trouvées pratiquées, indiscutées, de temps immémorial en Arabie; ce qu'il a fait, c'est de les diminuer, de les restreindre, non d'un seul, mais de maint côté. Sa Religion n'est pas facile : avec ses jeûnes rigoureux, ses ablutions, ses strictes et complexes formules, ses prières cinq fois le jour, et son abstinence de vin, elle n'a pas « réussi comme étant une religion facile ». Comme si en vérité religion, ou cause tenant à la religion, pouvait réussir par là! C'est une calomnie

Sayfa:111

contre les hommes que de dire qu'ils sont incités à l'action héroïque par facilité, espoir de plaisir, récompense, — friandises ' de n'importe quelle sorte, dans ce monde ou dans le suivant! Dans le plus vil mortel, il gît quelque chose de plus noble.

Sayfa 111

Bu olmaksızın en iyi bilim, marangozun ahşabı gibidir, burada, başka şeylerin yanında, marangozun ahşabına sürekli birşeyler katan, büyüyen ağaç ve orman yoktur! Bu olmaksızın, bilime sahiplik, ukalalık ve ve dikenlerden ibarettir.

Muhammet'in dininin nefs hazlarıyla ilgili söylenenler ve yazılanlar hiç de doğru değildir. Onun [Muhammet'in] müsaade ettiği, bizim için suç olan, **cezayı affetme, onun eseri değildir, o bunları Arabistan'da hatırlanamadığı bir tarihten beri uygulanır bulmuştur. Onun yaptığı ise bunları bir tek kalemde değil, yüksek sayıda daraltmak, sınırlamaktır.** Dini, kolay bir din değildir: Sıkı oruçları, abdest alma gelenekleri, sıkı ve karışık formülleri, günde beş defa ibadetleri ve şarap yasağıyla **"kolay bir din olarak başarılı olmamıştır". Aslında, gerçekte din veya dine dayalı neden buradan hareketle başarılı olabilir!** Bu, kolaylık, mutluluk ümidi, ödül, bu dünyadaki veya öbür dünyadaki şeker vaatleriyle kahramanlık eylemi yapmaya cesaretlendirilen insanlara yapılan bir suçlamadır! **Bu aşağılık ölümlü hayatta, daha asil birşeyler de bulunmaktadır.**

Sayfa:112

Ce n'est pas à goûter de douces choses, mais à faire de nobles et vraies choses, et à revendiquer pour lui sous le Ciel de Dieu son titre d'Homme fait par Dieu, que le plus pauvre fils d'Adam obscurément aspire. Montrez-lui la voie pour cela faire, le plus morne esclave s'enflamme en héros. On fait injure à l'homme grandement quand on dit qu'il peut être séduit par la facilité. Difficulté, abnégation, martyre, mort, voilà les *appâts* qui agissent sur le cœur de l'homme. Allumez sa généreuse vie intérieure, vous avez une flamme qui consume toutes plus basses considérations. Ce n'est pas le bonheur, mais quelque chose de plus haut : on voit ceci même dans les classes frivoles, avec leur « point d'honneur » et autres choses pareilles. Ce n'est pas en flattant nos appétits; non, c'est en éveillant l'Héroïque qui sommeille en tout cœur, qu'une Religion quelconque peut gagner des adhérents.

Sayfa 112

Bu, kolaybir şeyler değil, fakat asil ve gerçek şeyler yapmak ve Tanrı'nın göğü altında, **Tanrı tarafından verilen insan adıyla, hak iddia etmekti. Adem'in en zavallı oğlu bu ismi ancak düzensiz bir şekilde soluyordun. Bunu yapmak için gerekli yolu gösterirseniz, en sefil köle bile, bir kahraman olarak parlar.** Kolaylık tarafından ayartıldığı söylenerek, insana önemli bir şekilde aşağılamada bulunulmuştur. Zorluk, fedakârlık, şehitlik, ölüm, insan kalbine etki eden yemlerdir. **Yürekli iç hayatını ateşleyiniz, bütün daha aşağı görüşleri yokeden bir alevle karşılaşırsınız.** Bu mutluluk değil, fakat daha fazla bir şeydir. Onur noktalarına veya benzerlerine sahip havaî sınıflarda bile bunu görebiliriz. **Herhangi bir din, iştahlarınızı teşvik ederek değil, bütün varlığıyla uyuyan kahramanlığı uyandırarak taraftar kazanabilir.**

Sayfa: 112

Sa maison était des plus frugale; sa nourriture ordinaire, du pain d'orge et de l'eau: parfois, pendant des mois, il n'était pas allumé de feu une seule fois à son foyer. On rappelle avec un juste orgueil qu'il raccommodait lui-même ses chaussures, rapiécait lui-même son manteau.

Sayfa 112

Evi, en sade olanlardan biriydi. Yemeği olağan yemeklerden olan arpa ekmeği ve su'ydu. Bazen, aylar boyunca, ocağında bir kez bile ateş yanmazdı. Doğru bir böbürlenmeyle kendi ayakkabılarını tamir ettiği, kendi paltosunu yamadığı hatırlanabilir.

Sayfa: 113

C'étaient des hommes sauvages, s'emportant de temps à autre en querelles, en toutes sortes de farouche sincérité; sans vrai mérite et sans virilité, nul homme n'aurait pu les commander. Ils l'appelaient Prophète, dites-vous? Eh bien! il était là debout face à face avec eux; nu, sans être enveloppé d'aucun mystère; à la vue de tous ravaudant lui-même son manteau, réparant lui-même sa chaussure; combattant, conseillant, ordonnant au milieu d'eux: ils doivent nécessairement avoir vu quelle sorte d'homme *c'était*, qu'il soit *appelé* comme il vous plaira! Aucun empereur avec ses tiares n'a été obéi comme cet homme en manteau rapiécé de sa propre main. Durant vingt-trois années de rude et positive épreuve. Je trouve quelque chose d'un véritable Héros nécessaire pour cela, de soi-même.

Sayfa 113

Bunlar, yabanî dürüstlüğün her türlüsünün içinde zaman zaman savaşa giren yabanî insanlardır. **Gerçek bir yeteneği ve cesareti olmadan, hiçbir insan onlara komuta edemez. Bu insanlar onları peygamber olarak adlandırırlar, siz de adlandırır mısınız?**

Şimdi bakalım! Orada, onlarla yüz yüze, hiçbir gizle çevrili olmaksızın çıplaktı. Herkesin gözü önünde kendi paltosunu yamıyordu, kendi ayakkabılarını tamir ediyordu. Onların ortasında savaşıyor, tavsiyeler veriyor, emrediyordu. Onların, bu şahsın nasıl bir insan olduğunu görebilmiş olmaları gerekir, bu şahsı sizin hoşunuza gidecek şekilde mi adlandırmaları gerekirdi! Tacı ve tahtıyla hiçbir imparatora, bu paltosunu kendi elleriyle yamayan adama itaat edildiği kadar itaat edilmemiştir. Bu adamın yirmi üç senelik zor ve müspet deneyi bunu göstermiştir. Ben, gerçek bir kahramanın bunun için nelere sahip olması gerektiğinine dair bir şeyler buldum.

Sayfa:114

Mahomet dit, Que c'était bien; Séid avait fait l'ouvrage de son Maître, Séid maintenant était allé vers son Maître : tout était bien pour Séid. Cependant la fille de Séid le trouva pleurant sur le corps; — le vieillard à cheveux gris fondant en larmes! « Que vois-je? » dit-elle. — « Vous voyez un ami pleurant sur son ami. » — Il sortit une dernière fois pour se rendre à la mosquée, deux jours avant sa mort; il demanda, S'il avait fait du tort à quelqu'un? Que son propre dos endure les coups de lanière. S'il devait quelque chose à quelqu'un? Une voix répondit : « Oui, à moi trois drachmes, » empruntées dans telle occasion. Mahomet ordonna qu'on les payât : « Il vaut mieux avoir honte maintenant », dit-il, « qu'au Jour du Jugement ». — Vous vous rappelez Kadijah, et le « Non, par Allah! » Des traits de cette espèce nous montrent l'homme ingénu, le frère de nous tous, rendu visible à travers douze siècles, — le véritable Fils de notre commune Mère.

En outre, j'aime Mahomet comme totalement franc de cant. C'est un rude fils du désert ne comptant que sur soi; il ne prétend pas être ce qu'il n'est pas. Il n'y a nulle ostentation orgueilleuse en lui; mais il n'incline guère non plus à l'humilité : il est là comme il peut être, en manteau et en souliers rapiécés de sa main; il dit nettement à toute sorte de Rois Persans, d'Empereurs Grecs, ce qu'ils sont tenus de faire; il sait

Sayfa:114

bien assez, à propos de lui-même, « le respect à toi dû ». Dans une guerre de vie et de mort avec les Bédouins, des choses cruelles ne pouvaient manquer; mais les

Sayfa:115

actes de merci, de noble et naturelle pitié et de générosité, ne font pas défaut non plus. Mahomet ne fait aucune apologie pour les uns, aucune vanterie pour les autres. Ils étaient chacun la libre dictée de son cœur; chacun demandé, là, et alors. Pas homme à langue doucereuse! Une candide férocité, si le cas le demande, est en lui; il ne mâche pas les choses! La guerre de Tabûc est une chose dont il parle souvent: ses hommes, beaucoup d'entr'eux du moins, refusaient de marcher dans cette occasion; ils alléguaient la chaleur de la température, la moisson, et ainsi de suite; il ne peut jamais oublier cela.

- Sayfa 114

Muhammet, iyi olduğunu söyledi. Zeyd, efendisine doğru ilerledi: **Zeyd için her şey iyiydi. Bununla birlikte Zeyd, onu bedenin yanında ağlarken buldu. Gri saçlı ihtiyar gözyaşlarına boğulmuştu! "Neler görüyorum?" dedi, kızı. "Bir arkadaşı, arkadaşının üzerinde ağlarken görüyorsunuz" diye ilâve etti. Ölümünden iki gün önce, camii'ye gitmek üzere evden çıktı.** Birine bir haksızlık yapıp yapmadığını sordu. Kendi sırtı, kamçılara açıktı. Birine bir borcu var mıydı? Bir ses cevap verdi "Evet, bana üç dirhem borcu vardı", şu sebepten dolayı aldığı. Muhammet ödenmesini emretti: "Şimdi utanmak, yargı günü utanmaktan iyidir" dedi. Hatice'yi hatırlıyor musunuz ve "Allah için, hayır!". Bu cinsin çizgileri, **bize basit insanı, hepimizin kardeşini, ortak anamızın gerçek oğlu, on iki yüzyıl öteden göstermektedir.**

Bunun da ötesinde, Muhammet'i tamamen samimî sevgisinden ötürü seviyorum. O çölün, **sadece kendisine güvenen zorlu bir oğludur. Olmadığı bir şeyi olduğunu iddia etmez. Kendisinde hiçbir böbürlenme bulunmaz. Fakat tevazuya da fazla yönelmez.** Olabileceği şekliyle, kendi paltosunu ve ayakkabılarını yamamış vaziyette oradadır. Her türlü Pers kralına, Yunan imparatorlarına, ne yapmakla yükümlü olduğunu net olarak anlatmıştır. Kendisine duyulması gereken saygıyı yeterince biliyordu. Bedevîlerle bir hayat ya da ölüm mücadelesinde, vahşî şeyler yok değildir. [sayfa 115] **Fakat, şükran eylemleri, asil ve doğal acıma ve şefkat eylemleri de yok değildir.** Muhammet, bunların ne bir tarafı için af, ne diğerleri için böbürlenme getirmektedir. Bunların her biri, kendi kalbinin sesini dinlemekte serbesttir. Burada herkesten gerekli talepte bulunulmuştur. Gerisi onlara kalmıştır. O yumuşak dilli bir insan değildir! **O, durum gerektirdiği takdirde samimî bir şiddete sa-**

hiptir. Olayları pek hazır lokma hâline getirmez! Tebük Savaşı, her zaman söz ettiği bir şeydir: Adamları, en azından içlerinden pek çoğu, bu amaçla yürümeyi reddetmişlerdi. Sıcaklığın yüksekliğinden şikayet etmişler ve hasatlarını bahane etmişlerdi. Daha sonra ne oldu? O bunu hiç unutamadı.

Sayfa:116

Les faussetés même de Mahomet sont plus vraies que les vérités d'un tel homme. Il est l'homme insincère : lisse et poli, respectable en quelque temps et lieux; inoffensif, ne dit rien de dur à qui que ce soit; fort *innocent*, — justement comme l'acide carbonique, qui est mort et poison.

Sayfa 116

Muhammet'in hataları bile, her hangi bir insanın gerçeklerinden daha doğruydu. İçten olmayan bir insandı; yumuşak ve kibar, bazı zamanlar ve bazı yerlerde saygılıydı. Saldırgan değildi. Kim olursa olsun, sert bir şey söylemezdi. Çok masumdu. **Tam ölüm ve zehir anlamına gelen karbonik asit gibiydi.**

Sayfa:116

Le sublime pardon du Christianisme, le fait de tour ner l'autre joue quand l'une a été frappée, n'est pas ici : vous *devez* vous venger, mais ce doit être avec mesure, pas trop, ou au delà de la justice. D'autre part, l'Islam, comme toute grande Foi, et intuition dans l'essence de l'homme, est un parfait égaliseur[1] d'hommes : l'âme d'un seul croyant pèse plus que toutes les royautés terrestres; tous les hommes, d'après l'Islam aussi, sont égaux. Mahomet n'insiste pas sur la convenance, mais sur la nécessité de faire l'aumône; il fixe par une loi combien vous devez donner, et c'est à vos risques et périls si vous le négligez. La dixième partie du revenu annuel d'un homme, quel que puisse

Sayfa:117

être ce revenu, est la *propriété* des pauvres, de ceux qui sont affligés et ont besoin d'assistance.

Sayfa 116-117
Hristiyanlığın yüce affediciliği, biri, bir yanağa vurunca, diğer yanağını da çevirmek burada yoktur: İntikamınızı alabilirsiniz, fakat bu ölçülü olmalıdır, aşırı gitmemelidir ya da adaletin ötesinde olmamalıdır. Diğer taraftan İslâm, bütün büyük inançlar ve insanın özündeki duygu gibi, eksiksiz bir eşitleyicidir. Bir tek mümin'in ruhu, dünyanın bütün krallıklarından daha ağır çekmektedir. İslâm'a göre de bütün insanlar eşittir. Muhammet, sadaka vermenin uygunluğu üzerinde değil, fakat gereksinimi üzerinde durmaktadır. Bir kanunla ne kadar vermeniz gerektiğini belirlemiştir. Şayet vermezseniz bu sizin sorumluluğunuz altındadır. Bir insanın yıllık gelirinin onda biri, bu meblağ ne olursa olsun, fakirlerin, sıkıntıya düşenlerin ve yardıma muhtaçların hakkıdır.

Sayfa:117

Mais nous devons nous rappeler que la chose était déjà ainsi chez les Arabes; que Mahomet, dans les changements quelconques qu'il a pu y apporter, a adouci et diminué tout cela. Les pires sensualités, aussi, sont l'œuvre des docteurs, ses disciples, non son œuvre. Dans le Coran, il est réellement dit très peu de chose sur les joies du Paradis; on les donne à entendre plutôt qu'on n'y insiste. Pas plus qu'on n'y oublie de dire que les plus hautes joies, même là, doivent être spirituelles : la pure Présence du Très-Haut, voilà ce qui surpassera infiniment toutes autres joies.

Sayfa 117
Fakat, Araplarda her şeyin aynı durumda olduğunu, Muhammet, getirebildiği her hangi bir değişmede, bütün bunları yumuşatmış ve azaltmıştır. Kötü zevkler de, doktorların, bilim adamlarının işidir, onun işi değildir. Kur'an'da, aslında Cennet'in zevkleriyle ilgili pek az şey söylenmektedir. Üzerlerinde fazla durulmamakta, sadece duyurulmaktadır. Burada da en yüksek sevinçlerin bile, manevî zevkler olması gerektiğinin hatırlatılması unutulmamıştır. En Yüce'nin varlığı, bütün diğer zevkleri geçecek olan şeydir.

Sayfa:117

Vous vous aimerez les uns les autres librement; pour chacun de vous, dans les yeux de ses frères, il y aura assez de Ciel!

Pour ce qui est de cette question du Paradis sensuel et de la sensualité de Mahomet, le plus pénible chapitre de tous pour nous, il y aurait bien des choses à dire; dans lesquelles il ne convient pas d'entrer ici.

Sayfa 117

Birbirinizi serbestçe seveceksiniz. İçinizden her biriniz için, kardeşlerinizin gözünde, **yeterince Gökyüzü olacaktır.**

Bu, cinsellikle ilgili Cennet ve Muhammet'in cinselliği konusu ise, **hepimiz için en zor bölümü oluşturmaktadır. Tabii ki söylenecek şeyler vardır. Ama onlara burada girmek uygun düşmemektedir.**

Sayfa:118

Il y a, ce me semble, une grande justesse en ceci. Jouir des choses qui sont agréables, là n'est pas le mal : c'est de réduire par elles notre personne morale en esclavage, qui est le mal. Qu'un homme affirme d'ailleurs qu'il est roi de ses habitudes; qu'il pourrait en secouer et en secouerait le joug, sur motif fourni : ceci est une loi excellente.

Sayfa 118

Bunda, bana göre büyük bir doğruluk bulunmaktadır. Hoş olan şeylerden zevk almak kötü bir şey değildir. Kötü olan, onların vasıtasıyla, manevî şahsiyetimizi köleliğe indirmektir. Geneleklerinin sahibi olduğunu ifade eden bir insan, boyunduruğunu kıpırdatabilir ve ancak yukarıdaki üretilen nedenle boyunduruğu kıpırdatabilir: Bu, en geçerli bir kuraldır.

Sayfa:118

Mais il y a autre chose à dire sur le Ciel et l'Enfer Mahométans. Ceci nommément, que, quelque grossiers et matériels qu'ils puissent être, ils sont un emblème d'une éternelle vérité, dont il n'est pas toujours aussi bien fait mémoire ailleurs. Ce grossier et sensuel Paradis, cet horrible Enfer flambant, le grand et énorme

Sayfa:119

Jour du Jugement sur lequel perpétuellement il insiste; qu'est-ce que tout cela sinon une ombre grossière, dans la rude imagination d'un Bédouin, de ce grand Fait spirituel, et Commencement des Faits, qu'il est mauvais pour nous aussi de ne pas tous connaître et sentir : la Nature Infinie du Devoir? Que les actions de l'homme ici-bas sont d'une importance *infinie* pour lui, et jamais absolument ne meurent ou ne finissent, que

Sayfa:119

l'homme, avec sa petite vie, s'élève aussi haut que le Ciel, descend aussi bas que l'Enfer et, dans ses soixante années de Temps, tient une Éternité terriblement et merveilleusement cachée : tout cela avait pénétré, pour s'y imprimer comme en caractères de flamme, dans cette âme sauvage d'Arabe. Comme en flamme et en éclair, cela se trouve écrit là ; redoutable, ineffable, toujours présent à lui. Avec des éclats de ferveur, avec une sauvage et farouche sincérité, n'articulant qu'à demi, incapable d'articuler, il s'efforce de dire cela, l'incarne en ce Ciel et en cet Enfer.

Sayfa 118

Müslüman Cenneti ve Cehennemi'yle ilgili olarak, söyleyecek başka bir şey daha vardır. Bu, **nominal olarak, bir sonsuz gerçeğin amblemi olan bazı kaba ve maddî nesnelerin bulunabileceği yerler** olup, bundan dolayı çok iyi hatırlanamayabilirler. Bu kaba ve cinsel ögeleri de olan Cennet, bu korkunç ve alevli Cehennem, **[sayfa 119]** üzerinde sürekli olarak ısrar ettiği büyük ve devasa Hesap günü, bu büyük manevî olay bir Bedevinin düşüncesinde kaba bir gölge değilse ne olabilir ki? Bunun hakkında herşeyi bilememek ve hissedememek bizim için de kötü değil midir? Görevin sonsuz doğası? Aşağıdaki insanın eylemleri, kendisi için sonsuz bir öneme sahiptir ve hiçbir zaman ölmezler ve bitmezler. **İnsan, küçük hayatıyla, Cennete kadar yükselebilir veya Cehenneme kadar inebilir ve altmış senelik süresi içerisinde, korkunç ve şahane bir şekilde saklanmış sonsuzluğu yakalar. Bütün bunlar, Arap'ın yabanî ruhunda alev karakterleri hâlinde yayınlanmak için oraya girmiştir. Alev ve şimşek buraya, korkunç, anlatılamaz olarak, ona her zaman sunulmuş olarak yazılmış bulunuyordu. Yarı yarıya hareket edebilen, tam hareket edemeyen sevgi patlamalarıyla, yabanî ve yaman bir dürüstlükle, bu Cennette ve Cehennemde cisimleneceğini söylemeye girişmiştir.**

Sayfa:120

Le Dieu Scandinave *Desir*, le dieu de tous les hommes rudes — ce dieu a été élargi en Ciel par Mahomet; mais un Ciel Symbolique du Devoir sacré, et qu'il faut gagner par la foi et le bien-faire, par la vaillante action, et par une divine patience qui est encore plus vaillante. C'est le Paganisme Scandinave, et un élément vraiment céleste surajouté à cela. Ne l'appelez pas fausse, cette Religion; n'en considérez pas la fausseté, considérez-en

Sayfa:120

la vérité. Pendant ces douze derniers siècles, elle a été la religion et le viatique de la cinquième partie de la famille entière de l'Humanité. Par-dessus toutes choses, elle a été une religion *crue* du fond du cœur. Ces Arabes croient à leur religion, et s'efforcent de vivre par elle! Nuls Chrétiens, depuis les premiers âges,

Sayfa:121

sauf peut-être les Puritains Anglais dans les temps modernes, ne se montrèrent jamais inébranlables dans leur Foi comme les Musulmans font dans la leur, — y croyant entièrement, affrontant le Temps avec elle, et l'Éternité avec elle.

Sayfa 120

Bütün kaba insanların tanrısı olan İskandinav Tanrısı Desir [İstek], Muhammet tarafından bütün bir Tanrı olarak genişletilmiştir. **Fakat, kutsal görevin sembolik bir Tanrısıdır** ve onu inanç ve iyilikle, kahramanca eylemle ve daha da kahramanca olan kutsal bir sabırla kazanmak gerekmektedir.

Bu İskandinav paganizmasıdır ve gerçekten kutsal bir öge buna ilâve edilmiştir. Yanlış adlandırmayınız, bu din, bir yanlışlık dinî değildir, onu bir gerçeklik dinî olarak kabul ediniz. Bu son on iki yüzyıldır, bütün insanlık ailesinin beşinci kısmının dinî ve kurtuluşu olmuştur. Bütün bunların üzerinde, o, kalbin derinliklerinde iman edilen bir din olmuştur. Bu Araplar dinlerine inanmışlar ve onun vasıtasıyla yaşamaya çalışmışlardır! Hiçbir Hristiyan, [sayfa 121] **belki modern çağlardaki Püriten [İngiltere'deki sert bir Protestan mezhebi] İngilizler hariç olmak üzere ilk çağlardan beri, dinlerinde Müslümanların kendi dinlerinde oldukları kadar sağlam olamamışlardır. Onlar** [Müslümanlar], **zamana ve sonsuzluğa da dinleriyle karşı koymuşlardır.**

Sayfa:121

De zélés missionnaires la prêchent au dehors parmi les Malais, les noirs Papous, les brutaux Idolâtres; — supplantant ce qui est pire, rien de ce qui est meilleur ou bon.

Pour la Nation Arabe, ce fut comme une naissance des ténèbres à la lumière; l'Arabie, pour la première fois, devint vivante, grâce à elle. Un pauvre peuple

Sayfa:121

pasteur, errant, inconnu dans ses déserts depuis la création du monde : un Prophète-Héros leur fut envoyé d'en haut avec une parole en laquelle ils pouvaient croire : voyez, l'inconnu devient connu du monde entier, le petit a grandi à la mesure du monde; moins d'un siècle après, l'Arabie est à Grenade d'un côté, à Delhi de l'autre; — étincelante de valeur et de splendeur et de lumière de génie, l'Arabie brille à travers de longs âges sur toute une grande section du monde. La Croyance est grande, et donne la vie. L'histoire d'une Nation devient féconde, élévatrice d'âme [1], grande, aussitôt qu'elle croit. Ces Arabes, cet homme Mahomet, et ce seul siècle-là, — n'est-ce

Sayfa:122

pas comme si une étincelle, une seule étincelle, était tombée sur un monde de ce qui semblait du sable noir indigne d'attention; mais voilà que le sable se trouve être de la poudre explosive, flambe haut comme le ciel de Delhi à Grenade! Je l'ai dit, le Grand Homme fut toujours comme un éclair jailli du Ciel; les autres hommes l'attendaient comme du combustible, et alors eux aussi s'enflammaient!

Sayfa 121

Malezyalıların dışında, siyahî Papualılar, hayvanî putperestler de, **kötü olanı en iyiyle veya iyiyle değiştirmişlerdir.**

Arap Milleti için, bu, karanlıkların ışığa dönüşümü olmuştur. Onun sayesinde, Arabistan, ilk defa yaşayan bir hâle gelmiştir. **Dünya'nın kuruluşundan beri kendi çöllerinde bilinmeksizin gezen, fakir bir çoban halka, yukarıdan inanabilecekleri sözlerle bir peygamber – kahraman gönderildi. Görüyor musunuz, bilinmeyen, bütün bir dünya tarafından bilinir hâle geldi, küçük olan,** dünya çapında büyüdü. Üzerinden bir asır geçmeden, Arabistan bir yanda Granada'ya, öbür yanda ise Delhi'ye ulaşmıştı ve Arabistan kıvılcımlı bir değerle, uzun dönemler boyunca, dünyanın büyük bir kısmında parladı. İnanç büyüktü ve hayat veriyordu. **Bir milletin tarihi, verimli, ruhu yüceltici ve ne kadar inanıyorsa, o kadar büyüktür. Bu Araplar, bu Muhammet, ve** [sayfa 122] **bu tek yüzyıl, bir kıvılcım, bir tek kıvılcım, dikkatsizlikten suçlu bir kara kuma benzeyen bir dünyaya düşmemiş midir? Fakat, bu kum, patlayıcı barut gibi, yukarıda, Delhi göğünde olduğu gibi**

Granada'da da alev almaktadır! Ben, büyük insan, her zaman gökte parlayan bir şimşeğe benzetiyorum, diğer insanlar ise yanıcı maddeler gibi beklemektedirler ve büyük insan parladığında, onlar da alev almaktadırlar diyorum.

Sayfa:123

CONFERENCE III.

LE HÉROS COMME POÈTE. DANTE ; SHAKESPEARE.

[Mardi, 12 Mai 1840.]

SOMMAIRE :

Le Héros comme Divinité ou comme Prophète, incompatible avec les progrès modernes de la sience : Le Poète Héros, figure commune à tous les âges. Tous les Héros au fond sont le même; c'est la différence de sphère qui constitue la grande distinction. Exemples. Variétés d'aptitude (p. 125).

Le Poète et le Prophète se rencontrent dans le *Vates* : Leur Évangile est le même, car le Beau et le Bien ne font qu'un. Tous les hommes ont quelque chose du poète; et les Poètes les plus hauts sont loin d'être parfaits. Prose, et Poésie, ou *Pensee musicale*. Le Chant est une sorte d'insondable parole inarticulée : Toutes les choses profondes sont des Chants. Le Héros comme Divinité, comme Prophète, et puis seulement comme Poète, cela n'indique nullement que notre appréciation du Grand Homme aille diminuant : Le Poète semble perdre caste, mais c'est plutôt que notre notion de Dieu va s'élevant (128).

Sayfa 123

KONFERANS III

ŞAİR OLARAK KAHRAMAN: DANTE, SHAKESPEARE.

Salı, 12 Mayıs 1840

ÖZET:

Tanrı veya peygamber olarak kahraman, bilimin modern gelişmesiyle uyumsuzdur: **Şair kahraman, bütün çağlarda ortak olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün kahramanlar temelde aynıdır. Büyük farkı ortaya çıkaran alan farklılığıdır. Örneğin tutum çeşitliliği gibi** (sayfa 125).

Şair ve peygamber, Vates'da bir araya gelmektedirler: **İncilleri aynıdır. Zira, güzel ve iyi aynı şeydirler.** Bütün insanlar biraz şairdirler ve en yüksek şairler, mükemmel olmaktan uzaktırlar. Düzyazı ve **şiir veya müzikal düşünce; şarki akıl ermez bir belirsiz söz grubudur. Bütün derin şeyler, şarkılardır.** Tanrı olarak, peygamber olarak ve daha sonra sadece şair olarak kahraman, büyük adamı değerlendirmemizin ancak giderek azalmasını gösterir. Şair, kastını kaybetmişe benzemektedir. Ama bu, daha ziyade tanrı kavramımızın giderek yükselmesinden ileri gelmektedir.

Sayfa:124

Sa Divine Comédie est un Chant : Allez assez *profond*, il y a de la musique partout. Le plus sincère de tous les Poèmes. Il a tout été comme fondu, au plus brûlant de la fournaise de son âme.

Sayfa 124

Onun [Dante'nin] İlâhî Komedya'sı bir şarkıdır: Yeterince derine gidiniz. Her yerde müzik bulunmaktadır. Bu bütün şiirlerin en içtenidir. **Herşey, orada ruhunun en ateşli fırınında erimiştir.**

Sayfa:124

s.157

Mahomet et Dante mis en contraste. Qu'un homme *fasse* son œuvre; le *fruit* de cette œuvre, cela regarde un Autre que lui (154).

Comme Dante incarne musicalement la Vie Intérieure du Moyen Age, ainsi Shakespeare incarne la Vie Extérieure qui germe de celle-là. L'étrange éclosion de l'Existence Anglaise que nous appelons « Ere d'Élisabeth ».

Şayfa 124

Muhammet ve Dante birbirlerine tersdirler. Bir insan işini yapmaktadır. Bu eserin meyvesi, bu, kendisinden bir başkasının eseridir (154)

Dante, Orta Çağ'ın içsel hayatını müzikal olarak canlandırırken, Shakespeare buradan doğan dış hayatı canlandırmaktadır. Bu da "Elizabet devri" dediğimiz İngiliz varlığının yabanî bir şekilde ortaya çıkışıdır.

Sayfa:124

Ses œuvres sont une partie de la Nature, et participent à sa profondeur inépuisable. Shakespeare plus grand que Dante; en ce qu'il a non seulement souffert, mais triomphé de ses souffrances. Sa gaieté et son sincère et débordant amour de rire. Ses Pièces Historiques, sorte d'Épopée Nationale.

Sayfa 124

Eserleri, doğanın bir parçasıdır ve yorulmaz bir derinliği paylaşır. Shakespeare, sadece çektiği acılardan dolayı değil, acılarını yendiğinden ötürü de Dante'den daha büyüktür. **Mutluluğu, dürüstlüğü ve aşırı gülme aşkı bilinmektedir. Tarihî piyesleri ise millî destanlardır.**

Sayfa:124

Shakespeare, « Prophète inconscient »; est par là plus grand et plus vrai que Mahomet. Ce pauvre Paysan du Warwickshire plus précieux pour nous que tout un régiment de très hauts Dignitaires : Empire Indien, ou Shakespeare, — lequel?

Sayfa 124

"Şuursuz Peygamber" Shakespeare, bundan dolayı Muhammet'ten daha büyük ve daha gerçektir. Bu zavallı Warwickshire köylüsü bir dizi yüksek otoriteden daha değerlidir: Hint İmparatorluğu ya da Shakespeare. Hangisi?

Sayfa:158

Si la grande Cause de l'Homme et de l'œuvre de l'Homme sur la Terre de Dieu, ne retire aucun progrès du Calife Arabe, alors il n'importe combien de cimeterres il a tiré, combien de piastres d'or il a empochées, et quel tumulte et quel tapage il a fait dans ce monde, — *il* n'a été qu'une retentissante

Sayfa:159

inanité ou futilité; au fond, il n'a pas *été* du tout. Honorons le grand empire du *Silence*, encore une fois! Le trésor sans bornes que nous ne faisons *pas* sonner dans nos poches, ou que nous ne comptons pas et n'exhibons pas devant les hommes! C'est peut-être de toutes les choses la plus utile à faire pour chacun de nous, dans ces temps bruyants. — —

Sayfa 158

Şayet Tanrı'nın toprağı üzerinde insanın varlık sebebi ve insanın eseri, Arap halifesinden gelişmesine hiçbir katkı görmemişse, ne kadar kılıç çektiği, ne kadar altın biriktirdiği, bu dünyada ne kadar karışıklık ve gürültü yaptığı öne çıkmaktadır. [sayfa 159] **Temelde sadece titreşip giden bir hata veya anlamsızlık yoktur. Sessizliğin büyük imparatorluğunu bir kez daha onurlandıralım! Ceplerimizde şıngırdatamadığımız ve sayamadığımız sınırsız bir hazineye sahipler! Bugünkü patırtılı devirlerde de, belki herbirimizin yapması gereken en faydalı şey de budur.**

Sayfa: 182

Luther; sa naissance obscure et, ce semble, insignifiante. Sa jeunesse formée à l'école de l'adversité et de la réalité sévère. Il se fait Moine. Son désespoir religieux : Il découvre une Bible Latine : Pas étonnant qu'il vénère la Bible. Il visite Rome. Répond au Pape, feu pour feu. A la Diète de Worms : Le plus grand moment de l'Histoire moderne des hommes (p. 202)

Sayfa 182

[DİN ADAMI OLARAK KAHRAMAN]

Luther'in, doğumu karanlık ve önemsiz gibi gözükmektedir. Gençliği zıtlıklarla ve ciddî gerçekle oluştu. Keşiş oldu. Dinsel ümitsizliği şuydu: Lâtince bir İncil buldu: İncil'i yüceleştirmesi şaşırtıcı bir şey değildi. **Roma'yı ziyaret etti. Papa'nın ateşine ateşle cevap verdi. Worms Konseyi'nde insanların modern tarihinin en büyük zamanları yaşandı.**

Sayfa: 182

Nul cœur mortel qu'on doive appeler *plus brave*, n'a jamais vécu dans cette Race Teutonique, dont le caractère est valeur : Cependant un cœur fort doux aussi, plein de pitié et d'amour, comme est toujours le cœur vraiment vaillant : Traits de caractère tirés de ses Propos de Table : Le Lit de mort de sa fille : Le Miraculeux dans la Nature. Son amour de la Musique Son Portrait (218).

Sayfa 182

Bu Cermen ırkında Luther kadar cesur hiçbir ölümlü yürek yaşamamıştır. **Onun karakteri özelliğini oluşturmaktadır.** Kuvvetli bir kalbi vardı, ama bu kalp, gerçekten yaman olan bütün kalpler gibi aynı zamanda merhamet ve sevgi doluydu. Onun bu tablodan çıkarılan karakter özellikleri şunlardır: Doğadaki en olağanüstü ölüm yatağı olan, kızının ölüm yatağı, müzek aşkı, portresi.

Sayfa: 182

Dans l'Histoire de l'Ecosse, il n'y a proprement qu'une époque qui intéresse le monde, — la Réformation par Knox : Une « nation de héros »; une nation *croyante*. Le Puritanisme de l'Ecosse devint celui de l'Angleterre, de la Nouvelle-Angleterre (p. 225).

Knox « coupable » d'être le plus brave de tous les Écossais : Il n'a pas recherché le poste de Prophète. Au siège du Château de Saint-André. Absolument un homme sincère. Galérien sur la *Loire*. Un Prophète Vieil-Hébreu, sous forme d'un Ministre d'Edimbourg au Seizième Siècle (p. 230).

Sayfa 182

İskoçya'nın tarihinde, bütün dünyayı ilgilendiren sadece bir özel bir dönem vardır: Knox tarafından gerçekleştirilen reform: "Bir kahramanlar ulusu", **bir inançlı ulus.** İskoçya'nın Püritanizmi [sert bir Protestan mezhebi] İngiltere'den, Yeni İngiltere'den ileri gelmektedir (sayfa. 230).

Knox, İskoçyalılar'ın en yamanlarından biri olmakla suçlanmaktadır: O, peygamberlik rütbesini aramamıştır. Saint Andre Şatosu'n kuruluş yerinde bulmaktadır. **Kesinlikle dürüst bir insandır.** Loire Nehri üzerinde tutukludur. Onaltıncı yüzyıldaki bir Edinburg biçimindeki eski bir Yahudi peygamberidir (Sayfa. 230).

Sayfa:141

CONFÉRENCE V.

LE HÉROS COMME HOMME DE LETTRES — JOHNSON. — ROUSSEAU. — BURNS.

[Mardi, 19 Mai 1840.]

SOMMAIRE.

Avec les * Livres, la Démocratie est inévitable. La *Pensée* est la véritable influence thaumaturgique, par laquelle l'homme opère toutes choses (249).

Organisation de la « Corporation Littéraire » : Nécessité de la discipline; « leçons sans prix » de la Pauvreté. La Prêtrise Littéraire et son importance pour la société. Gouverneurs Littéraires Chinois. Tombés sur d'étranges temps; et d'étranges choses exigent qu'on spécule sur elles (258).

Un âge de scepticisme : La possibilité même de l'Héroïsme formellement niée. Le Benthamisme, un Héroïsme *sans yeux*. Scepticisme, Paralysie spirituelle. Insincérité : Héros sortis: Charlatans entrés. Notre brave Chatham lui-même a vécu la plus étrange vie de comédien tout ce temps. Violentes révul-

Sayfa:242

sions réparatrices : Chartismes, Révolutions Françaises : L'Age de Scepticisme s'en va. Que chaque Homme veille à amender sa propre vie (267).

*ölümcül

Sayfa 241

KONFERANS V.

EDEBİYATÇI OLARAK KAHRAMAN – JOHNSON – ROUSEAU – BURNS.

(Salı, 19 Mayıs 1840)

ÖZET

Demokrasi, kitaplarla kaçınılmazdır. Düşünce, insanın bütün işleri yürüttüğü, şahane büyülü etkidir.

"Edebî Şirket" teşkilâtlanması: Disiplin gereksinimi, fakirliğin "ücretsiz dersleri",

edebiyatçılık ve toplum için önemidir. Çinli edebiyatçı valiler mevcuttu. Üzerinde spekülasyon yapılacak garip şeyler vardı (258). Bir kötümserlik çağı: Kahramanlık ihtimali resmen reddedilmiştir.

Benthamisme, gözleri olmayan bir kahramanlıktır. Kötümserlik, manevî felç, dürüst olmama: Kahramanlar çıkmış, şarlatanlar gelmiştir. Biz'im cesur Chatham'ımız da, bütün bu zamanın en garip komedyen hayatını yaşamıştır. Şiddetli tedavi edici hacamatlar: (sayfa: 242) Kötümserlik alıp gidiyordu. İnsan, kendi hayatını geliştirmeye devam ediyor (267).

Sayfa:242

Rousseau, homme morbide, excitable, spasmodique, intense plutôt que fort. N'avait pas l'inappréciable « talent du Silence ». Sa Face, expression de son caractère. Son Égoïsme : Affamé des louanges des hommes. Ses livres : Appels passionnés, qui en effet, encore une fois, s'efforçaient de revenir à la Réalité : Un Prophète pour son Temps : comme il pouvait, et comme le Temps pouvait. Fard, et attifement artificiel.

Sayfa 242

Hastalıklı, şüpheci, sinirli, kuvvetliden öte yoğun insan Rousseau. **Çok değerli bir "sessizlik özelliği"ne sahip değildir.** Yüzü, karakterinin ifadesidir. Egoizmi: İnsanların onaylamasından mahrumdur. Kitapları: Bir kere daha gerçeğe dönmeyi deneyen Fanatik çağrılar: Kendi dönemi için bir peygamber: Kendisinin ve zamanın olabileceği gibi. **Üstü kapalı ve son derece yapay sözler.**

Sayfa:242

Culte des Héros en d'étranges conditions. La plus notable phase de l'histoire de Burns, c'est sa visite à Édimbourg. Pour un homme qui sait supporter la prospérité, il y en a cent qui supporteront l'adversité.

Sayfa 242

Kahramanların inancı en garip şartlarda bulunuyordu. Burns'ün hikayesinin en kayda değer dönemi Edinburg'a yaptığı ziyarettir. **Refahı desteklemeyi bilen bir kişiye karşılık, yüz kişi bunun tersini desteklemektedir.**

Sayfa:307

CONFERENCE VI.

LE HÉROS COMME ROI. CROMWELL, NAPOLEON.

RÉVOLUTIONNISME MODERNE.

[Vendredi, 22 Mai 1840.]

SOMMAIRE.

Sayfa:307

Le Roi, le plus important des Grands Hommes : le résumé de *toutes* les formes variées d'Héroïsme. Introniser l'Homme le plus Capable, c'est la véritable affaire de toute Procédure sociale : l'Idéal des Constitutions. Tolérables et intolérables approximations. Droits Divins et Torts Diaboliques (p. 309).

Sayfa 307

KONFERANS VI.

KRAL OLARAK KAHRAMANLAR. **CROMWELL**, NAPOLEON, MODERN DEVRİMCİLİK.

(Cuma, 22 Mayıs 1840)

ÖZET

Büyük insanların en önemlisi, Kral: Kahramanlığın bütün değişik türlerinin bir özetidir. **En yetenekli insanı bulmak, bu bütün sosyal işlerin en güzelidir. Bileşimlerin idealidir. Tahammül** edilebilir ve edilemez tahminler. Kutsal haklar ve şeytanî haksızlıklar (Sayfa: 309).

Sayfa:307

Le Puritanisme, section de l'universelle guerre de la Croyance contre la Feinte. Laud, un faible Pédant, né sous une mauvaise étoile : dans sa véhémence spasmodique, n'écoutant aucune voix de prudence, aucun cri de pitié.

Sayfa 307

İnancın yanlışlık karşısındaki üniversel savaş bölümü Püritanizm (Sert bir Protestan mezhebi)'dir. Zayıf bir geveze olan Laud, kötü bir yıldız altında doğmuştur: Kasıntılı yamanlığı içinde, hiçbir tedbir sesi, hiçbir merhamet çığlığı bulunmamaktadır.

Sayfa:308

Hypocondrie de Cromwell : La soi-disant confusion de sa parole : Son habitude de prier. Ses discours improvisés et pleins de sens. Ses *réticences;* appelées « mensonge » et « dissimulation »; Pas une seule fausseté prouvée contre lui (338).

Mahmut Sotte accusation d' « ambition ». Le grand Empire du Silence : Nobles hommes silencieux, épars çà et là, chacun dans son département : pensant silencieusement, espérant silencieusement, travaillant silencieusement. Deux sortes d'ambitions; l'une entièrement blâmable, l'autre louable, inévitable: ce qu'il en était effectivement pour Cromwell (347).

Théorie de l'Hypocrite-Fanatique de Hume. Combien indis-

Sayfa:308

pensable partout est un *Roi*, dans tous les mouvements des hommes. Cromwell, comme Roi du Puritanisme, de l'Angleterre. Bavardage constitutionnel - Renvoi du Parlement Croupion. Parlements de Cromwell, son Protectorat : Les Parlements ayant failli, il ne lui restait plus rien que la voie du Despotisme. Ses derniers jours : Sa pauvre vieille Mére. Ce n'est pas au jugement des hommes qu'il en appelait; au surplus, les hommes ne l'ont pas jugé très bien (357).

Sayfa 308

Cromwell'in kötümserliği: Kendi sözünün karışıklığı: **Onun ibadet etme geleneği. İçten gelen ve anlam dolu nutukları. Üstü kapalı sözleri "aldatmaca" ve "dolandırma" olarak adlandırılmaktadır.** Oysa bir tek aldatmacası kanıtlanamamıştır (338).

Ona karşı "ihtiras" suçlaması saçmalığında da bulunulmaktadır: Sessizliğin büyük imparatorluğu ["Materlink"]: Sağa sola dağılmış, her biri kendi bölümünde bulunan: Sessiz bir şekilde düşünen, sessiz bir şekilde çalışan asil insanlar. İki tip ihtiras bulunmaktadır: Birincisi tamamıyla suçlanabilir, ikincisi ise iyi olan, kaçınılmaz olan: Bu ise tamamıyla Cromwell için geçerli olandır (347).

İkiyüzlülük – yalayıp yutma teorisi. İnsanların bütün hareketlerinde, bir kral ne kadar vazgeçilmezdir. Cromwell, İngiltere'nin Püritanizm [sert bir Protestan mezhebi] kralı gibidir. Hukukî tartışma. Reziller parlâmentosu gönderilmiştir. **Cromwell'in parlâmentoları, onun koruması altındaki parlâmentolar: Parlâmentoların başarısız olmasıyla, ona despotluk yolundan başka bir yol kalmamıştır. Son günleri: Zavallı ihtiyar annesi. Bu, aslında ondan bahseden insanların kararından ileri gelen bir zavallılık değil, bunun da ötesinde insanların çok iyi karar verememesidir (357).**

Sayfa:309

Nous arrivons maintenant à la dernière forme d'Héroïsme; celle que nous appelons Royauté. Le Comman deur des hommes, celui à la volonté de qui nos volontés doivent se subordonner et se livrer loyalement, et trouver leur bien à agir ainsi, peut être reconnu le plus important des Grands Hommes. Il est pratiquement le résumé pour nous de *toutes* les formes variées d'Héroïsme; Prêtre, Enseigneur, tout ce que nous pouvons imaginer de dignité terrestre ou spirituelle résidant dans un homme, s'incarne ici, pour nous *commander*, pour nous fournir un enseignement constant et pratique, pour nous dire chaque jour et

Sayfa:309

chaque heure ce que nous devons *faire*. Il est appelé *Rex*, Régulateur, *Roi* : notre propre mot vaut encore mieux ; King, *Könning*, qui signifie *Can*-ning [1], homme Capable.

CX

Sayfa 309

Şimdi, kahramanlığın en son biçimine geliyoruz. Buna da krallık denir. **İnsanların komutanları, bizim isteklerimizin sadakatle taabi olacağı ve güveneceği ve iyiliklerinin bu suretle gerçekleşeceği isteklere sahip, büyük insanların en önemlisi krallardır. Kral, bizim için, pratik olarak, kahramanlığın bütün türlerinin bir özetidir. Din adamı, öğretici, düşünebileceğimiz maddî veya manevî her türlü yücelik, bize sürekli ve pratik bir eğitim sağlamak için, ne yapacağımızı her gün ve her saat bize söylemek için, bize komuta etmek üzere bir kişide toplanmıştır. Rex yani düzenleyici, Roi. Bizim kendi kelimemiz olan King daha anlamlıdır, bu kelime Könning kelimesinden gelmekte olup Can-ning yani yetenekli insan anlamına gelmektedir** .

Sayfa:309

Comme Burke disait que peut-être l'équitable *Jugement par Jury* était l'âme du Gouvernement, et que toute législation, administration, discussion parlementaire, et le reste, avaient cours, dans le « but d'amener douze hommes impartiaux à un banc de jury » ; — ainsi, à bien plus forte raison, je puis dire ici que découvrir votre *homme Capable* et

Sayfa:310

l'investir des *symboles de capacité*, de dignité, d'élection (*élite*)[1], de royauté, de souveraineté, peu importe le mot, de telle sorte qu'*il* puisse effectivement être à même de guider conformément à sa faculté de le faire, — c'est la besogne, bien ou mal accomplie, de toute procédure sociale quelconque en ce monde! Discours d'élections, Motions Parlementaires, Bills de Réforme, Révolutions Françaises, tout signifie au fond ceci. ou autrement rien. Trouvez dans un pays l'Homme le plus Capable qui existe là ; élevez-*le* à la place suprême,

CX

Sayfa:310

et révérez-le loyalement: vous avez un gouvernement parfait pour ce pays; pas de scrutin, d'éloquence parlementaire, de vote, de construction constitutionnelle, ou autre mécanisme quelconque, qui puisse l'améliorer d'un brin. Il est dans l'état parfait; un pays idéal. L'Homme le plus Capable; cela signifie aussi l'Homme le plus vrai de cœur, le plus juste, le plus Noble: la chose qu'il *nous dit de faire* doit être de toute nécessité précisément la plus sage, la plus pertinente, qui puisse, n'importe où et n'importe comment, nous être enseignée; — la chose que, de toutes façons, avec une droite et loyale gratitude, et sans douter aucunement, il conviendra pour nous de faire! Nos *faits et gestes* et notre vie seraient alors, autant que le gouvernement peut régler cela, bien réglés; ce serait l'idéal des constitutions.

* Okunamadı

Hélas! nous savons très bien que l'Idéal ne peut

Sayfa:311

jamais être complètement incarné dans la pratique. L'idéal doit toujours nécessairement se tenir à une très grande distance; et nous nous contenterons avec une vraie gratitude de quelque approximation passable en ceci! Que nul homme, comme dit Schiller, trop dolemment ne « mesure à une échelle de perfection le maigre produit de la réalité » dans ce pauvre monde où nous sommes. Nous ne l'estimerions aucunement un homme sage; nous l'estimerions un homme maladif, mécontent, sot. Et pourtant, d'un autre côté, il ne faut jamais oublier que l'Idéal existe réellement, que si on ne s'en approche pas du tout, toute l'affaire marche à la ruine! Infailliblement [1]. Nul maçon ne bâtit un mur *parfaitement* perpendiculaire, mathématiquement ceci n'est pas possible; un certain degré de perpendicularité lui suffit; et lui, en bon maçon, qui est forcé d'en finir avec sa besogne, laisse la chose ainsi.

Sayfa 309

Burke, Jüri tarafından alınan tarafsız kararın belki de hükümetin ruhu olduğunu, her türlü mevzuat, idare, demokrasi tartışması, ve geri kalanı, "bir jüride on iki tarafsız adam bulundurma amaçlı" bir mahkemeye sahiptirler. Aynı şekilde, aynı nedenle, burada yetenekli adamınızı keşfetmek ve [sayfa 310] **kapasite, zerafet, seçkinlik, krallık, imparatorluk sembollerini, kelime ne olursa olsun, bunu ne kadar yapabilirse yapsın, iyi veya kötü gerçekleştirmiş olsun, bu dünyadaki her hangi bir sosyal işlem çalışmasıdır!** Seçim nutukları, parlâmenter hareketleri, reform kanunları, Fransız devrimleri, bunların hepsi, bunun altında anlam kazanır, yoksa tek başlarına bir anlamları yoktur. **En yetenekli insanın bulunduğu bir ülkede, onu bulunuz, onu en büyük makama yükseltiniz ve onu sadakatle onurlandırınız.** Bu ülke için mükemmel bir yönetime sahip olursunuz. Seçim yok, parlâmenter gevezelik yok, oy yok, anayasal teşkilâtlanma veya yetersiz birini büyütebilecek başka hiçbir şey yok. Böylelikle, ideal bir ülke, en mükemmel durumda bulunmaktadır. **En yetenekli insan, bu aynı zamanda en gerçek, en doğru, en asil kalpli insan demektir: Bizim yapmamız gereken, bize ne yapılacak ve nasıl öğretildiği hiç önemli olmayan, en mantıklı, en uygun şeyi yapmaktır. Bu da her durumda, düzgün ve sadık bir minnetle ve hiç tereddüt etmeden yapılmalıdır. Olaylarımız ve jestlerimiz ve hayatımız, hükûmet bunu ayarlayabildiği müddetçe, iyi düzenlenmiş olacaktır. Bu da mevzuatların en idealidir. Heyhat!** Çok iyi biliyoruz ki [sayfa 311] ideal, hiçbir zaman pratik içinde tamamıyla ortaya çıkamamıştır. İdeal her zaman çok uzak bir mesafede bulunmalıdır ve biz de burada geçerli bir saygının gerçek bir minnetiyle tatmin oluruz! **Schiller'in dediği gibi, hiç kimse, bizim de olduğumuz bu fakir dünyada, büyük bir dolandırıcılıkla "gerçeğin zayıf ürününü bir mükemmeliyet olarak" ölçümleyemez. Onu, hiç mantıklı bir insan olarak düşünemiyoruz, bir hastalıklı insan, bir mutsuz, bir aptal insan olarak düşünüyoruz. Bununla birlikte, diğer taraftan, idealin gerçekten mevcut olduğunu, ona hiç de yaklaşılamadığı takdirde, bütün işlerin kaçınılmaz bir şekilde çökeceğini de hiçbir zaman unutmamak gerekmektedir. Hiçbir duvarcı, tamamen dikey bir duvar inşa edemez. Matematik olarak bu olanaklı değildir. Belirli bir derecede dikeylik ona yeter. İyi bir duvarcı olarak, o, kendi çabasıyla bitirecek ve olayı öyle bitirecektir.**

Sayfa:311 L'homme trop dénué

Sayfa:312

de noblesse, de vaillance, trop infatué. Vous avez oublié qu'il y a une règle, ou une nécessité naturelle quelconque, qui veut qu'on place l'Homme Capable là. Il faut que la brique pose sur la brique, comme il lui est permis et possible.

Sayfa 311-312

Asaletten, yamanlıktan çok mahrum, çok hayranlık duyulan bir insandır. Yetenekli insanı buraya koymamızı isteyen bir kural veya doğal gereksinim olduğunu unutmuşsunuz. Onun müsaade ettiği gibi tuğla üzerine tuğla konulmalıdır.

Sayfa:312

Assurer que dans le premier venu dont votre choix s'est emparé (par tel ou tel autre moyen de se saisir de lui), et sur la tête de qui vous avez planté une

Sayfa:313

pièce ronde de métal, et que vous avez appelé Roi, — il est venu résider aussitôt une vertu divine, de sorte que *cet* homme est devenu une espèce de Dieu, et qu'une Divinité lui a inspiré la faculté et le droit de régner sur vous sans restriction : ceci, — que pouvons-nous faire de ceci, sinon le laisser pourrir silencieusement dans les Bibliothèques Publiques? Mais, je dirai aussi, et c'est ce que ces hommes de Droit Divin entendaient, Que dans les Rois, et dans toutes les Autorités humaines, et les relations que les hommes créés par Dieu peuvent former les uns avec les autres, il y a là véritablement ou bien un Droit Divin ou autrement un Tort Diabolique [1]; l'un des deux!

Sayfa 312

İlk olarak, sizin tercihinize ulaşıldığından (ondan temin edilen şu veya bu olanakla) emin olunuz ve bu [sayfa 313] **başının üzerine yuvarlak bir metal parçası koyduğunuz ve Kral olarak adlandırdığınız kişi, daha sonra kutsal bir özellik taşıyarak, âdeta bir cins tanrı hâline gelir ve bu kutsal özellikle hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın sizi yönetme hakkına sahip olur. Ya bunu kabul ederiz ya da onun Halk Kütüphanelerinde sessizce çürüyüp gitmesine göz yumarız.** Fakat ben, bu kutsal hukukun insanlarının krallar ve bütün insan otoriteleri arasında sayılabileceğini ve Tanrı tarafından yaratılmış insanlar arasındaki ilişkilerin ya bir kutsal hukuk **ya da bir şeytanî haksızlık olarak, ikisinden biri olarak ortaya çıkacağını söylüyorum.**

Sayfa:313

Il n'y a aucun acte plus moral entre les hommes que celui du gouvernement et de l'obéissance. Malheur à qui réclame l'obéissance lorsqu'elle n'est pas due; malheur à qui la refuse quand elle l'est! La loi de Dieu est dans cela, dis-je, de quelque façon que les Lois de Parchemin puissent être conçues : il y a un Droit Divin ou autrement un Tort Diabolique au cœur de toute réclamation qu'un homme élève sur un autre.

Sayfa 313
Yönetimin insanları ve itaat eden insanlar arasında daha manevî hiçbir işlem olamazdı. İtaat etmediği hâlde ettiğini beyan edene lânet olsun. İtaat ettiği hâlde etmediğini beyan edene de lânet olsun. Tanrı'nın kanunu buradadır, diyorum. Kağıt üzerindeki kanunlar ise tasarlanmış kanunlar olabilirler: Bir insanın başka bir insan üzerindeki şikayetinin özünde, ya bir ilâhî hak, ya da şeytanî bir haksızlık bulunmaktadır.

Sayfa:314

C+ Trouvez-moi le vrai *Könning*, King, ou Homme Capable, et il *a* un droit divin sur moi.

Sayfa 314
Bana gerçek Könning, King [Kral]'i ya da yetenekli insanı bulunuz. Onun benim üzerimde bir kutsal hakkı vardır.

Sayfa:314

Le vrai Roi, comme guide du pratique, a toujours quelque chose du Pontife en lui, — guide du spirituel, d'où tout temporel tire son origine. Ceci aussi est une parole vraie, Que le *Roi* est la tête de l'*Église*

Sayfa 314
Uygulamanın rehberi olarak, gerçek kral, her zaman bazı dinsel özelliklere sahiptir. Manevî rehber, bu özelliğini, geçici olarak kendisini yaratandan almaktadır. Kral'ın Kilise'nin başı olduğu sözü, gerçek bir sözdür.

Sayfa:314

C× Certainement c'est une terrible affaire que d'avoir, votre Homme Capable à *chercher*, et de ne savoir comment procéder à cette recherche! C'est là la triste situation du monde dans ces temps où nous sommes. Ce sont temps de révolution, et ils sont tels depuis longtemps. Le maçon avec sa maçonnerie, ne faisant plus attention au fil à plomb ou à la loi de la gravitation, ont penché, croulé, et tout cela gît en ruines comme nous voyons! Mais le commencement de cela ce ne fut pas la Révolution Française; elle en est plutôt la *fin*, nous pouvons l'espérer. Il serait plus vrai

Sayfa:315

de dire que le *commencement* en fut trois siècles plus loin en arrière : dans la Réformation de Luther. Que la chose qui s'appelait encore elle-même Église Chrétienne fût devenue une Fausseté, et effrontément en fût venue à prétendre pardonner les péchés des hommes pour un métal frappé en monnaie, et faire beaucoup d'autres choses que dans l'éternelle vérité de la Nature elle ne faisait *plus* alors : ici gisait la maladie vitale.

Sayfa 314

Yetenekli insanınızı aramak, ve bu arayışa nereden başlayacağını bilememek, gerçekten korkunç bir şeydir! İşte dünyanın içinde bulunduğumuz zamanlardaki üzüntülü durumu budur. Bunlar devrim zamanlarıdır ve uzun zamandan beri de öyledir. Duvarcı, duvarcılığını gerçekleştirirken, kurşunlu ipine veya yer çekimi kanununa, ipin eğilmiş olmasına hiç dikkat etmez. Bu da gördüğümüz gibi, bir yıkım hâlinde devam eder, gider! Fakat bunun başlangıcı Fransız Devrimi değildir. Daha ziyade sonu olduğunu ümit etmekteyiz. [sayfa 315] Bunun başlangıcının üç yüzyıl öncesinde, Luther'in reformunda olduğunu söylemek daha gerçekçi olur. **Ona göre, Hristiyan Kilisesi bir hata hâline gelmiş ve küstahça**, para biçiminde basılmış bir metal karşılığında insanların günahlarını affetmeye ve doğanın sonsuz gerçeğinde artık yapılmayan çok başka şeyleri de yapmaya girişmiştir: Hayatî hastalık işte buradadır.

Sayfa:315

De cette première assertion nécessaire de Luther, « Vous, qui prenez le titre de *Papa*, vous n'êtes pas du tout un père en Dieu ; vous êtes — une Chimère, que je ne sais comment nommer en langage poli ! » — de cette assertion en allant jusqu'à l'acclamation qui s'éleva autour de Camille Desmoulins au Palais-Royal, « *Aux armes !* » quand le peuple eut éclaté contre *toutes* sortes de Chimères, — je trouve un enchaînement historique naturel.

Sayfa 315

Luther'in bu ilk gerekli beyanı: "Papa adinî alan siz, tanrı'dan gelen bir baba değil, kibar lisanda nasıl adlandırabileceğimi bilemediğim bir hayalsiniz!" bu beyan, Palais Royal'de Camille Desmoulins'in etrafında yükselen ayaklanmaya kadar gider. **Halk, "Silâh başına" çığlıklarıyla, her türlü hayale karşı ayaklanmıştı.**

Sayfa:316

Le creux, l'insincère *doivent* cesser. Une sincérité de quelque sorte doit commencer. Coûte que coûte, règnes de terreur, horreurs de la Révolution Française, ou autres choses encore, nous devons retourner à la vérité. Ici est une Vérité, comme je l'ai dit : une Vérité vêtue de feu d'enfer, puisqu'on ne la voulait qu'ainsi ! —

C'était une théorie commune et courante, parmi de considérables groupes d'hommes en Angleterre et ailleurs, que la Nation Française était, en ce temps-là, pour ainsi dire devenue *folle*; que la Révolution Française était un acte général d'insanité, une conversion temporaire de la France et de larges sections du monde en une sorte de Bedlam.

Sayfa 316

Yararsız, sahte olan ona ermelidir. Bir şekilde dürüst olan başlamalıdır. Neye mal olsursa olsun, terör dönemleri, Fransız Devriminin dehşetleri veya gene başka şeylerle de olsa, gerçeğe dönmek zorundayız. Bu benim dediğim gibi bir gerçektir: Bu, öyle istendiği için cehennem ateşi giydirilmiş bir gerçektir!

İngiltere'nin ve diğerlerinin hatırı sayılır insan grupları arasında, Fransız Devrimi genel bir çılgınlık eylemi, Fransa'nın ve dünyanın geniş kısımlarının geçici olarak çılgına dönüşümü olduğu için, Fransız milletine deli denmekteydi.

Sayfa:316

Pour les philosophes qui avaient fondé leur système de vie sur le quiescat[1] de cette « folie »,

Sayfa:317

aucun phénomène ne pouvait être plus alarmant. Le pauvre Niebuhr, dit-on, le Professeur et Historien Prussien, en est tombé le cœur brisé; il est devenu malade, si nous pouvons le croire, et il est mort des Trois Jours?

Sayfa 316

Hayat sistemlerini bu "çılgınlığın" sessizliği üzerine kuranlar için, [sayfa 317] hiçbir olay daha alarm verici olamazdı. Prusyalı zavallı Profesör ve tarihçi Niebuhr'un bu konudan ötürü kalbi kırılmış, hasta düşmüş ve buna inanabilirsek, üç gün içinde ölmüştür.

Sayfa:317

Vraiment, sans la Révolution Française, on ne saurait s'expliquer du tout un âge comme celui-ci. Nous saluerons la Révolution Française, comme des marins naufragés pourraient saluer les plus sombres rochers, dans un monde autrement tout de mer et de vagues sans base. Vraie Apocalypse, bien que terrible, pour ce temps faux, desséché, artificiel; attestant une fois de plus que la Nature est *sur*naturelle; sinon divine, alors diabolique; que le Semblant n'est pas la Réalité; qu'il a à devenir Réalité, ou bien le monde prendra feu sous lui, — le brûlera et le convertira en ce qu'il est, à savoir, Rien! La Plausibilité a *

Sayfa:318

pris fin; la vide Routine a pris fin; bien des choses ont pris fin. Ceci, comme avec une Trompette du jugement, a été proclamé à tous les hommes. Ce sont les plus sages qui apprendront ceci le plus tôt. Longues et confuses générations avant que ceci soit appris; paix impossible jusqu'à ce que ceci le soit! L'homme sérieux, entouré, comme toujours, d'un monde d'inconsistances, peut attendre patiemment, patiemment s'efforcer de faire *son* œuvre, au milieu de cela. La sentence de Mort est inscrite dans le Ciel contre tout cela; la sentence de Mort est maintenant proclamée sur la Terre contre cela: c'est ce qu'il peut voir de ses yeux.

* *Zorlama mükemmelik teorisi*

Sayfa 317

Gerçekten, Fransız Devrimi olmasaydı, bütün bir devir böyle izah edilecekti. Fransız Devrimini, gemisi batmış denizcilerin, dipsiz deniz ve dalgalar karşısında, en karanlık kayaları selâmlamaları gibi selâmlıyoruz. Doğa'nın, kutsal değilse, şeytanî, doğa üstü olduğunu bir kere daha onaylayan, bu yanlış, kuru, yapay zamanlara, gerçek kıyamet diyebiliriz. **Görünümü gerçek değildir, fakat gerçek olmak zorundadır, aksi takdirde dünya, onu ateşe verecek, yakacak ve onu eski hâline çevirecektir. Bilmek gerekirse hiçliğe çevirecektir.** [sayfa 318] Olasılık son bulmuş, **içi boş sıradan uygulama son bulmuş, bazı şeyler son bulmuş.** Bu, bir kararın duyurulması gibi, bütün insanlara ilân edilmiştir. Bunu, en önce, en akıllı insanlar anlamışlardır. **Bundan önceki ve karışık nesiller bunu anlamışlardır, bunu**

anlayıncaya kadar da barış olmamıştır! Her zaman olduğu gibi bir belirsizlikler dünyasıyla çevrelenmiş olan ciddî insan, sabırla bekleyebilir, bunun ortasında sabırla eserine başlayabilir. **Bugün, bunun karşısında, yer yüzünde idam kararı verilmektedir: Bunu kendi gözleriyle de görebilir.**

Sayfa: 318

Pour moi, dans ces circonstances, ce fait du « Culte des Héros » devient un fait inexprimablement précieux, le fait le plus consolant qu'on voie dans le monde à présent. Il y a un éternel espoir en lui pour la direction du monde. Quand toutes les traditions, organisations, croyances, sociétés qu'aient jamais instituées les hommes, auraient sombré et disparu, ceci resterait. La certitude qu'il y a des Héros qui nous sont envoyés, la faculté que nous avons, la nécessité où nous sommes de révérer les Héros quand ils nous sont envoyés : cela brille comme une étoile polaire à travers les nuages de fumée, les nuages de poussière, et toute sorte d'écroulement et de conflagration.

Sayfa 318

Benim için, bu şartlar altında, **bu "Kahramanlar İnancı" olağanüstü değerli, bugüne kadar dünyada gördüğümüz en sakinleştirici bir olay hâline gelmektedir. Onda, dünyanın yönlendirilmesi için sonsuz bir ümit bulunmaktadır. İnsanları hiçbir zaman eğitemeyen bütün efsaneler, teşkilâtlar, inançlar, cemiyetler solup ortadan kaybolduklar zaman, bu daima kalacaktır. Bize kahramanların gönderildiği doğrudur. Bizim anlama yetimiz, bize gönderildikleri zaman kahramanları onurlandırma ihtiyacımız önemlidir: Bir kahraman, duman bulutları, toz bulutları ve her türlü düşüş ve ateş arasında parlayan bir kutup yıldızı gibidir.**

Sayfa: 319

La Nature, changée en une « Machine », était comme épuisée maintenant, ne pouvait plus désormais produire de grands hommes : — je puis le lui dire, elle peut se retirer du commerce tout à fait, alors; nous ne pouvons faire sans Grands Hommes! — Mais je n'ai pas non plus à quereller à propos de cette devise de « Liberté et Égalité »; à propos de

Sayfa:319

cette foi que, de sages grands hommes étant impossible, une plate immensité de sots petits hommes suffirait. C'était une foi naturelle alors et là. « Liberté et Égalité; nulle Autorité nécessaire désormais. Le Culte des Héros, le respect pour de *telles* Autorités, s'est montré faux, est lui-même une fausseté; plus de cela! Nous avons eu de telles *contrefaçons*, que maintenant nous ne voulons plus nous fier à rien.

*Düzene karşı olma

Sayfa 319

Bir "makina" hâline değişmiş olan doğa, şimdi hemen hemen ezilmiş bir vaziyette olup, artık büyük adamlar üretememektedir. Bunu ona söyleyebilirim, tamamıyle ticaretten çekilebilir. **Öyleyse, büyük adamlar olmaksızın yapamayız. Fakat ben, artık akıllı büyük insanların olmadığı ve küçük saçma insanların bol miktarda bulunmasının yeterli olduğu ortamda, bu "Hürriyet ve Eşitlik" pankartı uğruna artık döğüşemem. Bu bir kere orada doğaldı. "Hürriyet ve eşitlik, artık hiçbir otorite gerekmemektedir. Kahramanlığın inancı, bu otoriteler için saygı, yanlış olarak gösterilmiştir. Bunun da ötesinde kendisi de yanlışlıktır! Bu tip dolandırıcılıklarımız bulunduğu için, bugün hiçbir şeyden gurur duymayı istemiyoruz.**

Sayfa:320

S'incliner devant des hommes », si ce ne doit pas être une pure grimace vide, dont il vaut mieux se dispenser que d'user, c'est le Culte des Héros, — c'est reconnaître qu'il habite réellement dans cette présence de notre frère quelque chose de divin; que tout homme créé, comme a dit Novalis, est une « révélation dans la Chair ».

Sayfa 320

İnsanların önünde eğilmek, şayet bu tamamen boş bir mimik değilse, bunu kullanmaktan ziyade yaymak daha iyidir. Bu kahramanların inancıdır. Bu, kardeşimizin [İsa] içinde gerçekten bir kutsallık bulunduğuna, **yaratılmış her insanın, Novalis'in dediği gibi, "bedenlenmiş bir vahiy" olduğuna inanmaktır.**

Sayfa:320

Ne pouvons-nous pas dire, de plus, tandis que tant de nos derniers Héros ont travaillé plutôt en révolutionnaires, que néanmoins tout Grand Homme, tout homme ingénu, est de par sa nature un fils de l'Ordre, non du Désordre? C'est une position tragique pour un vrai homme de travailler en révolutions. Il semble un anarchiste; et en vérité un douloureux élément d'anarchie l'entrave à chaque pas, — lui à l'âme entière de qui l'anarchie est hostile, odieuse. Sa mission est Ordre, c'est celle de tout homme. Il est ici pour faire que ce qui était désordonné, chaotique, se change en une chose réglée, régulière. Il est le missionnaire de l'Ordre. Toute œuvre d'homme en ce monde n'est-elle pas une *création d'Ordre?* Le charpentier trouve des arbres bruts; il leur donne une forme, il les contraint à prendre des proportions équarries, des fins d'utilité. Nous sommes tous ennemis nés du Désordre: il est tragique pour nous tous de se mêler de bris d'images et de renversement; pour le Grand Homme

Sayfa:321

plus homme que nous, c'est doublement tragique.

* *Ben, bunu okumadan evvel de böyle düşünüyordum.*

Sayfa 320-321

Son kahramanlarımızdan pek çoğu, daha ziyade devrimci olarak çalıştıkları için, bütün büyük insanların, bütün basit insanların, doğaları gereği bir düzensizlik insanı olmayıp, düzen insanı olduklarını söyleyemez miyiz? Gerçek bir insan için, devrimler için çalışmak ne kadar trajik bir durumdur. Bir anarşiste benzeyecekti ve anarşinin acılı bir ögesi, aslında onu, anarşinin saldırgan ve tiksindirici davrandığı onu, her adımda rahatsız edecekti. Onun görevi düzendi, bütün insanların düzeniydi. O, düzensiz, karmaşalı olanı, düzeltilmiş, düzenli bir hâle getirmek üzere buradaydı. O düzenin görevlisiydi. Bu dünyadaki bütün insan eserleri, bir düzenin yaratığı değil midir? Marangoz, ham ağaçlar bulur. Onlara bir biçim verir. Onları kesilmiş, biçilmiş oranlar hâline, kullanım amacı olan nihai ürünler hâline getirir. Bizler düzensizlikten doğma düşmanlarız: Hayallerle ve karışıklıklarla karışmak, bizim için trajiktir. [sayfa 321] **Bizden iki misli daha insan olan büyük insan için, bu iki misli trajiktir.**

Sayfa:321

Pas de chaos qui ne cherche un *centre* pour graviter autour. Tant que l'homme est l'homme, quelque Cromwell ou Napoléon est la fin nécessaire d'un Sans-culottisme.

Sayfa 321

Hiçbir kaos, etrafında yoğunlaşmak için bir merkez aramaz. İnsan, insan olduğu müddetçe, birkısım Cromwell veya Napoleon, kimseyi suçlamama davranışının gerekli olan sonudur.

Sayfa:321

L'histoire de ces hommes, c'est ce que nous avons maintenant à considérer, comme notre dernière phase d'Héroïsme. Les vieux âges sont ramenés pour nous; la manière dont se faisaient les Rois, et dont la Royauté elle-même pour la première fois prit naissance, est de nouveau exposée dans l'histoire de ces Deux.

Sayfa 321

Bu insanların tarihi, bugün, kahramanlığın son aşaması olarak göz önüne almamız gereken şeydir. İhtiyar dönemler bizim için getirilmiştir. Kralları yaratan metotlar ve krallığın bizzat kendisi ilk defa ortaya çıkmış ve krallık, tarih içinde, kahramanlıkla kralların bir sunumu olmuştur.

Sayfa:321

Nous avons eu maintes guerres civiles en Angleterre; guerres des Roses Rouge et Blanche, guerres de

Sayfa:322

Simon de Montfort; assez de guerres, qui ne sont pas très mémorables. Mais cette guerre des Puritains a une signification qui n'appartient à pas une des autres. Me confiant à votre bonne foi, qui vous suggérera d'autre part ce que je n'ai pas le temps de dire, je l'appellerai un fragment encore une fois de cette grande

Sayfa:322

guerre universelle qui seule constitue la vraie Histoire du Monde, — la guerre de la Croyance contre l'Incroyance! La lutte des hommes attachés à l'essence réelle des choses, contre les hommes attachés aux semblants et aux formes des choses.

Sayfa 321

İngiltere'de birçok sivil savaşımız olmuştur. Kırmızı Güller ve Beyaz Güller Savaşları, [sayfa 322] **Simon de Monfort Savaşları, çok hatırlanmaya değmeyen birçok savaş. Fakat Püritenler'in bu savaşı diğerlerinde bulunmayan bir öneme sahiptir. İyi niyetinize sığınarak, aksi takdirde, söylemeye vakit bulamadığımı düşüneceksiniz,** dünyanın gerçek tarihini oluşturan bu büyük evrensel savaşın bir kısmını isimlendirmek istiyorum. İnancın, **inançsızlık karşısındaki savaşı! Eşyaların gerçek özüne bağlı insanların, eşyaların görüntülerine ve biçimlerine bağlı insanlara karşı mücadelesi.**

Sayfa:322

Comme un homme faible, il s'avance avec une véhémence spasmodique vers ce but, s'y cramponne,

* C'est la théorie des efforts spasmodiques des puritains que j'ai soutenue

Sayfa:323

n'écoutant aucune voix de prudence, aucun cri de pitié : Il entend que ses Règles de Collège soient obéies de ses Collégiens; cela d'abord; et jusque-là, rien.

* *Bu benim desteklediğim prensiplerin heyecanlı gayretlerinin teorisidir.*

Sayfa 322

Zayıf bir insan, bu hedefe doğru heyecanlı bir böbürlenmeyle ilerlerse, [sayfa 323] hiçbir tedbir çağrısını duymaksızın, hiçbir merhamet çığlığını duymaksızın bu hedefe tutunursa: Sadece kendi topluluğunun mensupları tarafından itaat edilen, kendi topluluğunun kurallarını duymaktadır. Başka hiçbir şeyi değil.

Sayfa:324

Vous avez perdu votre fils unique; vous êtes muet, atterré, sans larmes même : un importun vous offre importunément de célébrer des Jeux Funéraires pour lui à la manière des Grecs ! Une telle momerie n'est pas seulement inacceptable, — elle est odieuse, intolérable. C'est ce que les vieux Prophètes appelaient « Idolâtrie », adoration de creuses *apparences*; ce que tous les hommes sérieux rejettent en effet et rejetteront. Nous pouvons en partie comprendre ce que ces pauvres Puritains prétendaient.

Sayfa 324

Tek oğlunuzu kaybetmişsiniz. Dilsiz, yıkılmış bir durumdasınız, ağlayamıyorsunuz bile: Bir densiz, size densiz bir şekilde, onun için eski Yunanlılarda olduğu gibi, cenaze oyunları düzenlemenizi istiyor! Böyle bir maskaralık, sadece kabul edilemez bir şey değil, tiksinti verici ve tolere edilemez bir şeydir. Bu, eski peygamberlerin "putperestlik" olarak, aptalca şeylere tapma olarak adlandırdıkları, bütün ciddi insanların aslında reddettikleri ve reddedecekleri bir şeydir. Bu zavallı Püritenler'in neyi ifade etmek istediklerini kısmen anlayabiliriz.

Sayfa:325

Oui, un homme prêchant du fond de son *âme* fervente et pénétrant les *âmes* ferventes des hommes : ceci n'est-il pas virtuellement l'essence de toutes les Églises quelles qu'elles soient?

Sayfa 325

Evet, ruhunun bütün bir ateşli derinliğinden vaaz veren ve insanların ateşli ruhuna giren bir insan: Bu muhtemelen, ne olurlarsa olsunlar, bütün Kiliselerin özü değil midir?

Sayfa:325

L'homme vivant une fois donné, il se trouvera un *vêtement* pour lui; il trouvera lui-même un vêtement. Mais le vêtement complet, prétendant qu'*il* est les deux à la fois, le vêtement et l'homme — ! — Nous ne pouvons « battre les Français » avec trois cent mille uniformes rouges; il faut qu'il y ait des *hommes* dedans!

Sayfa 325

Bir kere doğmuş olan insan, kendisi için bir elbise bulacaktır. Bizzat kendisi bir elbise bulacaktır. Fakat, komple bir elbise, ayın anda ikisini de, yani hem elbiseyi, hem de insanı içerecektir! Fransızlan üç yüz bin kırmızı üniforma ile "yenemeyiz", içinde insanların da olması gerekir.

Sayfa:327

Un seul Puritain, je pense, et presque lui seul, notre pauvre Cromwell, semble pendre encore au gibet, et ne trouver aucun apologiste de cœur nulle part. Lui, ni saint ni pécheur ne l'absoudra de l'accusation de grande méchanceté.

Sayfa 327

Ben düşünüyorum ki bir tek Püriten ve hemen hemen sadece o, bizim zavallı **Cromwell'imiz**, kelleyi koltuğa almış, ve hiçbir şekilde kendine gönülden inanan birini bulamamıştır. **O, ne aziz, ne günahkâr olarak, büyük bir kötülüğün suçlamasını affetmeyecektir.**

Sayfa:328

Le Roi venant à eux à l'état rude et *informulé* ne doit être pour eux nullement Roi.

Sayfa 328

Onlara kaba ve biçimlendirilmemiş olarak gelen kral, onlar için kral değildir.

Sayfa:328

Ce sont là de très nobles hommes ; ils s'avancent, de leur majestueuse allure, avec leurs euphémismes mesurés, leurs philosophies, leurs éloquences parlementaires, leurs Ship-moneys [1], leurs *Monarchies de l'Homme* ; groupe d'hommes très constitutionnels, irréprochable, digne. Mais le cœur reste froid devant eux ; l'imagination seule s'efforce de leur vouer un culte. Quel cœur d'homme, en réalité, éclate en feu de fraternel amour pour ces hommes ?

Sayfa 328

Burada, çok asil insanlar, en gösterişli halleriyle, ölçülü konuşma yetenekleriyle, felsefeleriyle, parlamenter düşünceleriyle, denizcilik kazançlarıyla, insan monarşileriyle öne çıktılar. **Bunlar, çok düzenli, eleştirilemez, onurlu insanlardı. Fakat, kalpler onlar karşısında soğuk kalıyor, sadece düşünce gücü, onlara bir inanç atfediyordu. Hangi insan kalbi aslında bunlara bir kardeş sevgisinin ateşini tutuşturabiliyordu ki?**

Sayfa:330

La liberté de se *taxer* soi-même? De ne pas compter d'argent de sa poche, sinon sur motif fourni? Aucun siècle, je pense, si ce n'est un siècle assez stérile, n'aurait fixé cela comme le premier droit de l'homme. Je dirais, au contraire : un homme juste aura généralement un meilleur motif que l'*argent* sous quelque forme que ce soit, pour se décider à la révolte contre son Gouvernement.

Sayfa 330

Kendi kendini vergilendirme hürriyeti? Belirlenen bir amacı olmadan, kendi cebinden para saymamak? Düşünüyorum ki bu hiç verimsiz bir yüzyıl olmadıkça, hiçbir yüzyıl, bunu insanın ilk hakkı olarak belirlememiştir! Ben tersine, dürüst bir insanın, her hangi bir biçim altında, kendi yönetimine karşı koymak için bir kısım para ayırmak için sebebi olacağını söylüyorum.

Sayfa:331

Ce n'est pas la *Faim* seule qui a produit même la Révolution Française; non, mais le sentiment de l'insupportable *Fausseté* qui envahissait tout et qui s'était maintenant incarnée dans la Faim, dans l'universelle Rareté ou Non-entité matérielle, et par là était devenue *incontestablement* fausse aux yeux de tous! Nous laisserons le Dix-huitième Siècle avec sa « liberté de se taxer soi-même ». Nous ne nous étonnerons pas que la signification d'hommes tels que les Puritains soit restée obscure pour lui

Sayfa 331

Fransız İhtilâli'ni doğuran tek başına açlık değildir. Fakat, aynı zamanda her şeyi kapsayan ve şimdi açlık içinde, evrensel az bulunurluk veya maddî bütünsüzlük içinde

ortaya çıkan ve buradan herkesin gözünde tartışılmaz bir şekilde hata hâline gelen sahteliktir! On sekizinci yüzyılı, "kendi kendisini vergilendirme hürriyeti"yle başbaşa bırakalım. Püritenler gibi insanların anlamının on sekizinci yüzyıl için karanlık kalması bizi şaşırtmayacaktır.

Sayfa:332

De tout temps, je le confesserai, cette théorie de la fausseté de Cromwell a été incroyable pour moi.

Sayfa 332
Her zaman, Cromwell'in bu hata teorisinin benim için inanılamaz olduğunu kabul edeceğim.

Sayfa:332

N'est-il pas étrange que, après toutes les montagnes de calomnie sous lesquelles cet homme a été accablé, après avoir été représenté comme le prince même des menteurs, qui jamais, ou presque jamais, n'a dit la vérité, mais toujours quelque astucieuse contrefaçon de vérité, il n'ait pas encore été clairement convaincu d'une seule fausseté? Prince des menteurs, et pas un mensonge dit par lui.

Sayfa 332
Bu adamın [Cromwell], hem prens, hem de yalancılar tarafından suçlanmış olduğu, hiçbir zaman, ya da hemen hemen hiçbir zaman gerçeği yansıtmayan, **fakat bir şekilde gerçeğin haince tersini yansıtan bütün suçlamalardan sonra, hâlâ bir tek yanlışlığın belirlenememiş olması şaşırtıcı değil midir? Yalancıların prensi denilmektedir, fakat onun için bir tek yanlışlık ortaya konulamamıştır.**

Sayfa:333

Son nerveux et mélancolique tempérament indique plutôt un sérieux *trop* profond pour lui.

Sayfa 333
Sinirli ve melankolik tabiatı, daha ziyade çok derin bir mantığa sahip olduğunu göstermektedir.

Sayfa:333

Une nature si excitable et si profondément sentante, dans cette force âpre et obstinée qu'il avait, n'est pas le symptôme de la fausseté; c'est le symptôme et la promesse de toute autre chose que la fausseté! X

Sayfa 333
Bu kadar rahatsız edici ve bu kadar derin bir şekilde duygulu bir tabiatın, sahip olduğu bu kadar zorlu ve inatçı güç içinde, yanlışlığın değil, yanlışlıktan başka bir şeyin işareti ve sözüdür.

Sayfa:334

Il cultive la terre; il lit sa Bible; chaque jour il rassemble ses serviteurs autour de lui pour adorer Dieu.

Sayfa 334
Toprağı işliyor, İncil'ini okuyor. Her gün hizmetkârlarını, Tanrı'ya yalvarmak için etrafında topluyor.

Sayfa:335

Son influence est la plus légitime possible; dérivée de la connaissance personnelle qu'on a de lui, comme d'un homme juste, religieux, raisonnable et déterminé.

Sayfa 335
Etkisi, mümkün olan en hukukî etki olup, dürüst, dindar, makul ve kararlı bir insan olarak kendisine duyulan saygıdan ileri gelmektedir.

Sayfa:336

C'est une grave affaire que de tuer un Roi! Mais si une fois vous entrez en guerre avec lui, cela gît *là*; cela et tout le reste gît là.

Sayfa 336
Bir kralı öldürmek, ciddî bir iştir. Fakat bir kez onunla savaşa girerseniz, bu devam eder, bu ve diğerleri devam eder.

Sayfa:336 Un homme qui, une fois pour toutes, ne pouvait pas et ne voulait pas *comprendre :* — à qui sa pensée ne représentait en aucune mesure le fait réel de la question; bien pis encore, dont la *parole* ne représentait pas du tout la pensée.

Sayfa 336
Düşüncesi hiçbir şekilde, sorunun gerçek olayını temsil etmeyen, dolayısıyla sözün de zaten düşüncesini temsil etmediği insan, herşeyi anlayamayan ve anlamak istemeyen insandır.

Sayfa:336
Un homme dont la *parole* ne vous informe pas

Sayfa:337
du tout de ce qu'il projette ou veut faire, n'est pas un homme avec qui vous puissiez faire marché. Il vous faut ou sortir du chemin de cet homme, ou l'écarter du vôtre! Les Presbytériens, dans leur désespoir, étaient encore pour croire Charles, quoiqu'il eût été trouvé faux, incroyable maintes et maintes fois. Mais non pas Cromwell : « Pour toutes nos batailles, dit-il, nous aurions un petit morceau de papier? » Non! —

En fait, partout nous avons à noter *l'œil* pratique et décisif de cet homme; comment il s'avance vers le pratique et le praticable; comment il a une intuition naturelle de ce qui *est* fait.

Sayfa 336
Sözün, ne yapmak istediği hakkında sizi bilgilendirmediği bir insan, [sayfa 337] **Sizin birlikte yürümek istemediğiniz bir insan mıdır? Size ya bu adamın yolundan çıkmak, ya da yolunuzu ayırmak gerekmektedir! Presbiteryen'ler, kendi ümitsizlikleri içerisinde,**

hâlâ birçok ve birçok kereler yanlış bulunmuş olan Charles'a inanmaktadırlar, fakat Cromwell'e inanmamaktadırlar. O da: "Bütün savaşlarımıza karşılık, bir küçük kağıt parçası mı alacağız? Hayır." demektedir.

Aslında, her yerde, bu adamın pratik ve kararlı gözünü, uygulamaya ve uygulanabilir olana doğru nasıl ilerlediğini, yapmış olduğuyla nasıl bir duyguya sahip olduğu belirlenecektir.

Sayfa:338

Vraiment c'est une triste chose pour un peuple, comme pour un homme, de tomber dans le Scepti cisme, dans le dilettantisme, l'insincérité, de ne pas reconnaître une Sincérité quand il la voit.

Sayfa 338

Bir halk için, aynı bir insan için olduğu gibi, kötümserliğe düşmek, heveskârlığa düşmek, sadakatsizliğe düşmek, onu gördüğü zaman bir saygı duymamak gerçekten üzücü bir şeydir.

Sayfa:339

Car étant un homme qui vaut quelque millier d'hommes, la réponse que votre Knox, que votre Cromwell s'attire, c'est une discussion de deux siècles pour savoir s'il fut même un homme.

Sayfa 339

Zira, birkaç bin insan değerinde olaraktan, sizin Knox'unuzun, sizin Cromwell'inizin alacağı cevap, bunların bir tek insan olup olmadıklarını bilebilmek için iki asır süren bir tartışmadır.

Sayfa:339

« Démasquer les charlatans » ? Oui, faites pour l'amour du Ciel; mais connaissez aussi les hommes en qui on doit croire! Jusqu'à ce que nous connaissions cela, qu'est-ce que toute notre science; comment saurons-nous même seulement « démasquer » ?

Sayfa 339

"Şarlatanların maskesini düşürmek?" Evet, bunu Allah aşkına yapınız. Fakat kime inanacağınızı da biliniz! Bunları tanıyıncaya kadar da, bütün bildiğimiz ne olacak, yanlız maskelerini düşüreceğimizi nasıl bileceğiz?

Sayfa:340

mais, de toutes les *dupes*, il n'y en a aucune dans une situation aussi fatale que celle qui vit dans la terreur indue d'être dupée.

Sayfa 340
Fakat, bütün doğalların içerisinde, doğal olduğundan dolayı, bu kadar abartılı bir terör içerisinde yaşadığından dolayı bu kadar tehlikeli bir durumda olan hiç yoktur.

Sayfa:340

(+ Le sincère seul peut reconnaître la sincérité. Ce n'est pas d'un Héros seulement qu'il est besoin, mais d'un monde digne de lui, qui ne soit pas un monde de *Valets;* — le Héros vient presque en vain pour lui autrement !

Sayfa 340
Sadece dürüst olan, dürüstlüğe saygı duyabilir. Sadece bir kahraman, dürüstlüğe ihtiyaç duymaz, fakat, onurlu bir dünya da, bir hizmetkârlar dünyası olmayan dünya da ona ihtiyaç duyar. Aksi takdirde bir kahraman, zaten anlamsız olacaktır!

Sayfa:341

Pauvre Cromwell, — grand Cromwell ! L'inarticulé Prophète ; le Prophète qui ne pouvait *parler*. Rude, confus, luttant pour s'exprimer, avec sa sauvage profondeur, avec sa farouche sincérité ; et il paraissait si étrange, parmi les élégants Euphémismes, les délicats petits Falkland, les didactiques Chillinworth, les diplomatiques Clarendon !

Sayfa 341
Zavallı Cromwell, büyük Cromwell! Seçilmemiş peygamber, konuşamayan peygamber. Kaba, karışık, yabanî derinliğiyle, utangaç dürüstlüğüyle kendini ifade etmek için çabalayan Cromwell. Zarif güzel konuşma sanatlarının arasında, seçkin Falkland'lerin, diplomatik Clarendon'ların arasında ne kadar da garip durmaktadır.

Sayfa:341

La profondeur et la tendresse de ses sauvages affections : la quantité de *sympathie* qu'il avait avec les choses, — la quantité d'intuition qu'il voulait encore obtenir en pénétrant le cœur des choses, la maîtrise qu'il voulait encore obtenir sur les choses : c'était là son hypocondrie. La misère de l'homme, comme fait toujours la misère d'un homme, venait de sa grandeur. Samuel Johnson aussi est de cette espèce d'homme. Frappé du cha-

* Je retiens cette quantité de sympathie avec les choses comme une caractéristique du génie

Sayfa:342

grin, à demi égaré ; le vaste élement de *noir* funèbre l'enveloppant, — vaste comme le monde. C'est le caractère d'un homme prophétique ; un homme avec toute son âme *voyant*, et luttant afin de voir.

Sur ce terrain aussi, je m'explique que Cromwell fut réputé pour la confusion de sa parole.

* *Bu sempati miktarını dehanın özellikleri olarak kabul ediyorum.*

Sayfa 341

Bu yabanî eğilimlerin derinliği ve yumuşaklığı: **Nesnelerle birlikte gelen sempatinin miktarı, nesnelerin ruhuna girerek elde etmek istediği duygu miktarı,** nesnelerin üzerinde elde etmek istediği uzmanlıktır ki bu onun melankolisiydi. **İnsanın sefaleti, kendi büyüklüğünden ileri gelen bir sefalettir.** Samuel Johnson da, bu tür bir insandır. **[sayfa 342]** Dünyalar kadar geniş, cenaze siyahının geniş ögesi üzüntüyle vurulmuş olarak, yarı yarıya kaybolmuştu. **Bu, görmek için bütün görünen karakteriyle mücadele eden önder bir insanın karakteriydi.**

Sayfa:342

Il avait *vécu* silencieux ; une grande mer innomée de l'ensée autour de lui, tous les jours de son existence ; et dans son genre de vie presque rien ne l'invite à essayer de *nommer* ou d'exprimer cela. Avec sa puissance aiguë de vision, sa puissance résolue d'action, je ne doute pas qu'il

Sayfa:342

n'eût pu apprendre à écrire des Livres aussi, et à parler d'une façon assez coulante ; — il a fait des choses plus ardues que d'écrire des Livres. Un homme de cette espèce est précisément celui qui est apte à faire virilement toutes les choses que vous lui donnerez à faire. L'intelligence, ce n'est pas parler et raisonner ; c'est voir et s'assurer. Vertu, *Vir-tus*, virilité [1],

Sayfa:343

héro-ité, ce n'est pas là régularité immaculée au beau langage ; c'est avant tout ce que les Allemands nomment excellemment, *Tugend* (*Taugend*, *dow*-ing, ou *Dough*-tiness), le courage et la faculté de *do* (agir). Cette base de l'affaire Cromwell l'avait en lui.

Sayfa 342

Bu alanda da, **Cromwell'in sözlerinin düzensizliğiyle meşhur olduğunu ifade etmek isterim.**

Sessiz bir şekilde yaşadı, varlığının her gününde, etrafında büyük bir yetersiz fikirler denizi vardı. Onun hayat tarzında, hiçbir şey onu bu denizi isimlendirmeye veya ifade etmeye davet etmiyordu. Sivri dünya görüşü gücüyle, kararlı eylem gücüyle, kitaplar yazmayı **ve yeterince akıcı bir şekilde konuşmayı öğrenemediğine eminim. Kitap yazmaktan daha zor bir şeyler yaptı.** Bu tür bir insan, ondan yapmasını istediğiniz şeyleri cesurca yapmaya tam olarak yetenekli bir insandır. **Zekâ, konuşmak ve düşünmek değildir, görmek ve temin etmektir. Vertu [Fazilet], Vir-tus, yani virilite** [yiğitlik]**'den gelmektedir.** [sayfa 343] Bu iyi lisanda doğal olan her şey değildir. Bu bütün Almanların şahane bir şekilde, Tugend (Taugend, dow-ing, veya Dough-tiness), yani yapabilme cesareti ve kabiliyeti olarak adlandırılmalarından öncedir. Cromwell, bu işin temeline sahipti.

Sayfa:344

Les prières de Cromwell, il est vraisemblable qu'elles étaient « éloquentes », et bien plus que cela. Son cœur était celui d'un homme qui *savait* prier.

Sayfa 344
Cromwell'in duaları, "güzel sözlü" dualar gibi ve hatta bunun da ötesinde görünüyorlardı. Kalbi, dua etmeyi bilen bir insanın kalbiydi.

Sayfa:344

Avec sa rude voix passionnée, on comprenait toujours qu'il *voulait dire* quelque chose, et on désirait savoir quoi. Il

Sayfa:345

dédaignait l'éloquence, bien plus la méprisait et la haïssait ; il parlait toujours sans avoir prémédité les mots dont il devait se servir.

Sayfa 344
Ateşli kaba sesiyle, her zaman bir şeyler söylemek istediği anlaşılmaktadır ve ne söylediği de bilinmek istenmektedir. [sayfa 345] Güzel konuşmayı küçümsüyordu. Hatta aşağılıyor ve ondan nefret ediyordu. Kullanacağı kelimeleri, her zaman önceden belirlemeksizin kullanıyordu.

Sayfa:345

C'est que si les paroles étaient des paroles vraies, on pouvait les laisser se tirer d'affaire elles-mêmes.

Sayfa 345
Şayet, sözler gerçek sözler ise, konuyu bunlardan çıkarabiliriz.

Sayfa:345

Il n'y a aucun avantage pour un homme quelconque à fixer sa demeure dans une maison de verre. Un homme toujours doit être luimême le maître de juger dans quelle mesure il montrera sa pensée aux autres hommes; même à ceux

Sayfa:346

qu'il voudrait prendre pour collaborateurs.

Sayfa 345

Normal bir insanın, kendi hayatını camdan bir ev içine tespit etmesinde hiçbir avantaj yoktur. Bir insan, her zaman, kendi düşüncesini, [sayfa 346] **ortak olarak almak istedikleri dahil olmak üzere, diğer insanlara ne ölçüde göstereceğine karar verme hürriyetine sahip olmalıdır.**

Sayfa:346

Cromwell, il n'y a aucun doute à cela, a parlé souvent le dialecte de petits partis subalternes; leur a exprimé une partie de sa pensée.

Sayfa 346

Hiç şüphe yok ki Cromwell, onlara düşüncesinin bir kısmını izah etmek için her zaman küçük grupların dilini kullanmaktadır.

Sayfa:347

Je pourrais avoir ma main pleine de vérité, disait Fontenelle, et n'ouvrir que mon petit doigt ».

Et si cela est le fait, même en matière de doctrine, combien plus dans tous les départements de la pratique! Celui qui ne peut aussi *garder sa pensée pour lui-même* ne peut pratiquer rien absolument de considérable. Et nous l'appellons « dissimulation », tout cela? Que penseriez-vous, si on appelait dissimulé le général d'une armée, parce qu'il n'a pas dit à tout caporal ou à tout simple soldat, à qui il a plu de lui poser la question, quelles étaient ses pensées sur toute chose? — Cromwell, dirais-je plutôt, a conduit tout ceci d'une manière qu'il nous faut admirer pour sa perfection.

Sayfa 347

Fontenelle, "elim gerçekle dolu olabilir, fakat sadece küçük parmağımı açıyor olabilirim" demektedir.

Şayet bu, doktrin olarak bile gerçekleşmişse, uygulamanın bölümlerinde ne kadar gerçekleşmiş olabilir! **Fikrini sadece kendisine saklayan, önemli hiçbir şey gerçekleştiremez.**

Biz de bütün bunları, sahtekârlık olarak mı adlandıracağız? Bir orgenerali, bütün düşündüklerini bir onbaşıya veya basit bir askere söylemediği için sahtekâr olarak adlandırırsak, buna ne dersiniz. Cromwell, bunu, daha ziyade bizi mükemmelliğine hayran bırakmak için böyle yaptı diyeceğim.

Sayfa:347

La première c'est ce que je pourrais appeler la substitution du *terme* de leur

Sayfa:348

carrière à son cours et à son point de départ. L'Historien vulgaire d'un Cromwell s'imagine qu'il avait résolu d'être Protecteur d'Angleterre, au temps où il était occupé à labourer les marais du Cambridgeshire.

Sayfa 347-348

Birincisini [arzu], kariyerlerinin, kendi öğretilerinin içinde ve kendi çıkış noktalarına göre değişmesi olarak adlandırabilirim. Olağan bir Cromwell tarihçisi, Cambridgeshire bataklıklarını ekip biçmeye çalışırken, Cromwell'i İngiltere'nin koruyucusu olarak düşünebilir.

Sayfa:348

Dans quelle mesure l'un de *nous* prévoit-il sa propre vie? A une courte distance en avant de nous, elle est tout obscure; un écheveau indévidé de possibilités, d'appréhensions, de tentatives, de vagues lueurs d'espérances. Ce Cromwell n'avait *pas* sa vie tout étalée ainsi à la façon d'un Programme, de manière à n'avoir plus besoin dès lors, avec son insondable astuce, que de la jouer dramatiquement, scène après scène! Il n'en était pas ainsi.

Sayfa 348

İçimizden biri, hangi ölçüde onun hayatını öngörebilir? Bizden kısa bir süre önce, o tamamen karanlıkta, olanaklardan, kuşkulardan, girişimlerden, belirsiz ümit ışıklarından mahrum labirentlerin içindeydi. Bu Cromwell, bütün hayatını, eşsiz zekâsıyla, ihtiyacı olmadığı bir şekilde bir programa uygun bir şekilde, dramatik olarak, bir sahneden sonra başka bir sahne olarak oynamamıştır. Durum böyle [programlı] değildir.

Sayfa:349

Un vrai Shakespeare comme faculté, ou plus que Shakespeare, celui qui pourrait *jouer* la biographie d'un de ses frères humains, voir avec les yeux de cet homme, son frère, à tous les points de sa carrière, les choses qu'*il* voyait; bref, *connaître* sa carrière et lui, comme peu d' « Historiens » vraisemblablement le font.

Sayfa 349
Özellikleri bakımından gerçek bir Shakespeare'di. Beşerî kardeşlerinden birinin biyografisini oynayabilir, bu insanın kariyerini, onun gözleriyle, onun gördüğü şekilde görebilir, kısaca kendinin ve onun kariyerini, ancak pek az tarihçinin gerçekten yapabildiği gibi algılayabilirdi.

Sayfa:349

Nous exagérons l'ambition des Grands Hommes; nous nous méprenons sur sa nature. Les Grands Hommes ne sont pas ambitieux en ce sens; c'est un petit et pauvre homme que celui qui est ambitieux ainsi.

Sayfa 349
Büyük insanların ihtiraslarını abartıyor, tabiatları üzerinde hataya düşüyoruz. Büyük insanlar bu şekilde özentili değillerdir. Ancak, küçük ve zavallı bir insan bu şekilde özentilidir.

Sayfa:350

Parce qu'il n'y a rien en lui, il est affamé et assoiffé de vous voir trouver quelque chose en lui.

Sayfa 350
Kendisinde hiçbir şey olmadığı için, kendisinde bir şeyler bulmanıza ihtiyacı vardır ve buna susamıştır.

Sayfa:350

Lui, Cromwell, il était déjà là; aucune remarque ne *le* ferait autre qu'il n'était déjà.

Sayfa 350
Cromwell, o, buradaydı. Hiçbir not onu olduğundan başka bir şekle sokamayacaktır.

Sayfa:350

Toute sa vie était enveloppée comme d'une mer de Pensées sans nom, que nulle

Sayfa:351

parole de mortel ne pouvait nommer.

Sayfa 350-351
Bütün hayatı, isimsiz bir düşünce denizi gibi, hiçbir ölümlü sözün isimlendiremeyeceği gibi örtülüdür.

Sayfa:351

Ah! oui, dirai-je encore : Les grands hommes *silencieux!* Si l'on considère à la ronde la bruyante inanité du monde, paroles de petit sens, actions de petit mérite, on aime à réfléchir sur le grand Empire du *Silence*. Les nobles hommes silencieux, dispersés * ça et là, chacun dans son département, pensant silencieusement, agissant silencieusement, dont aucun Journal du Matin ne fait mention! Ils sont le sel de la Terre. Un pays qui n'a que peu ou point de ces hommes est dans une mauvaise voie. Comme une forêt qui n'aurait pas de *racines;* qui aurait tourné

Sayfa:352

toute en feuilles et branches; — qui devrait nécessairement bientôt se dessécher et n'être plus forêt. Malheur à nous si nous n'avions rien que ce que nous pouvons *montrer*, ou dire.

* *Okunamadı*

Sayfa 351

Gene, "Ah, evet" diyeceğiz: Büyük sessiz insanlar! Şayet dansları, dünyanın gürültülü safsatasını, küçük anlamlı sözleri, küçük hedefli sözleri göz önüne alırsak, sessizliğin büyük İmparatorluğunu düşünmek daha iyi olur. **Sessiz asil insanlar, şurada burada, herbiri kendi bölümünde dağılmış bir vaziyette, sessizce düşünmekte, sessizce hareket etmekte olup, bundan dolayı hiçbir sabah gazetesi bundan bahsetmemektedir! Onlar toprağın tadı tuzudur. Bu insanlardan az bir miktara sahip olan veya bunlara hiç sahip olmayan bir ülke, kötü yoldadır. Kökü olmayan bir ormanın, tamamen yaprak ve dala dönüşmesi hâlinde, [sayfa 352]** neticede kuruyacağı ve artık hiç orman kalmayacağı buna örnek oluşturmaktadır. **Söyleyeceğimiz veya göstereceğimiz bir şeyimiz yoksa, yazıklar olsun bize.**

Sayfa:352 J'espère que nous Anglais nous maintiendrons longtemps notre *grand talent pour le silence.*

Sayfa 352

Biz İngilizler'in, sessizlik için uzun süre yeteneklerimizi koruyacağımızı düşünüyorum.

Sayfa:352 « Vraiment », répondra-t-il, je suis *continent* de ma pensée jusqu'ici; heureusement j'ai eu encore le pouvoir de la garder en moi; je n'ai subi aucune contrainte assez forte pour me la faire exprimer. Mon « système » n'est pas fait pour être promulgué avant tout; il est fait pour me servir à vivre. C'est là son grand but pour moi. Et alors l' « honneur »? Hélas, oui; — mais comme Caton disait de la statue: « Tant de statues dans votre Forum, est-ce qu'il ne vaudrait pas mieux qu'on demandât : Où est la statue de Caton? »

Sayfa 352

"Gerçekten, ben bu noktaya kadar fikrime sadığım. Ne mutludur ki onu hâlâ kendimde muhafaza edebiliyorum. **Onu ifade etmek için, kuvvetli bir sıkıntı ile karşılaşmadım. Benim sistemim, herkesin önünde yayınlanmak üzere değil, benim hayatıma hizmet etmek üzere yapılmıştır. Benim için önemli olan hedefi de budur. Ya "gurur"? Heyhat, evet. Fakat, Caton'un heykeller hakkında söylediği gibi: "Grubunuzda ne kadar da çok heykel var, şunu da sormak gerekmez mi: Caton'un heykeli nerede?"**

Sayfa:353

La signification de la vie ici sur terre pourrait être définie comme consistant en ceci : Développer son *moi*, faire la chose à laquelle on est apte. C'est là une nécessité pour l'être humain, la première loi de notre existence.

Sayfa 353

Hayatın, burada, dünyadaki anlamı, şunla ilgili olarak tanımlanabilir: Onun kişiliğini geliştirmek, yapabileceği şeyi yapmaktır. Bu insan olmak için bir gereksinimdir, **varlığımızın ilk kuralıdır.**

Sayfa:354

Est-ce que l'âme entière de l'homme ne se serait pas enflammée d'une divine clarté, d une noble outrance, et d'une résolution d'agir; jetant tous les chagrins et toutes les craintes sous ses pieds; comptant toute affliction et contradiction pour peu de chose, — tout le sombre élément de son existence flamboyant en un rayonnement articulé de clarté et d'éclair [1]? Ce serait une vraie ambition ceci! Et pensez maintenant comment il en était effectivement pour Cromwell.

Sayfa 354

Acaba, insanın bütün ruhu, bütün üzüntülerini ve sıkıntılarını ayaklarının altına atarak, bir kutsal ışıkla, asil bir taşkınlıkla ve bir harekete geçme kararlılığıyla aydınlanmayacak mıdır? **Bütün üzüntü ve şikayetlerini pek az bir şey farz edecek, ateşli varlığının bütün karanlık ögelerini bir kesikli ışığa ve şimşeğe dönüştürmeyecek midir? Bu, gerçek bir ihtiras olacaktır. Şimdi de, bu, Cromwell için nasıl gerçekleşti, onu düşününüz.**

Sayfa:355

Il prit la parole, là, — âpres éclats de ferveur, d'une vérité qu'on a vue soi-même, où on retrouve une lueur de ces explosions. Il travailla, là; il combattit et lutta, comme un fort et vrai géant d'homme

Sayfa:355

qu'il était, à travers le tumulte du canon et tout le reste, — encore et encore, jusqu'à ce que la Cause *triomphât*, ses ennemis naguère si formidables tous balayés de devant elle, et que l'aurore de l'espérance fût devenue une claire lumière de victoire et de cer titude. Qu'*il* ait surgi, là, comme l'âme la plus forte d'Angleterre, le Héros indiscuté de toute l'Angleterre, — qu'avez-vous à dire à ceci?

Sayfa 355
Burada sözü aldı, sevgi patlamalarından sonra, bu patlamaların bir ışığını bulduğumuz kendisinde bir gerçeği görmekteyiz. Burada çalıştı, mücadele etti ve yendi. O, silâhın ve geri kalanların düzensizliğinde, kuvvetli ve gerçek bir dev adam olduğundan dolayı, gerçek, zafer kazanıncaya kadar, düşmanları tekrar ve tekrar, yeniden önünden süpürülmüşler ve ümidin şafağı, bir parlak zafer ve inanç ışığı hâline gelmiştir. **O, burada, İngiltere'nin en kuvvetli ruhu, bütün İngiltere'nin en tartışılmaz kahramanı olarak ortaya çıkmıştır. Buna ne dersiniz?**

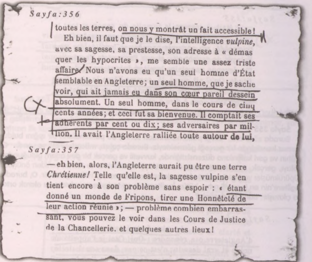
Sayfa:356

La plus forte intelligence pratique d'Angleterre osa répondre : Oui! Ceci je l'appelle un noble et vrai dessein; n'est-ce pas, dans son dialecte, le plus noble qui pût entrer dans le cœur d'un homme d'État ou d'un homme?

Sayfa 356
İngiltere'nin en kuvvetli pratik zekâsı cevap vermeyi deneyecekti: Evet! Bunu bir asil ve gerçek hedef olarak adlandırıyorum. Kendi inancında, bir devlet adamının ve adamın kalbine girebilecek en asil ve gerçek bir hedef olarak adlandırıyorum.

Sayfa:356

Je tiens cela pour le point culminant du Protestantisme; la plus Héroïque phase que « la Foi en la Bible » fût destinée à produire ici-bas. Imaginez cela : qu'on rendît manifeste à l'un de nous le moyen de rendre le bien souverainement victorieux du mal, et que, tout ce que nous aurions désiré et imploré, comme le plus haut bien pour l'Angleterre et pour

Sayfa:356

toutes les terres, on nous y montrât un fait accessible!

Eh bien, il faut que je le dise, l'intelligence *vulpine*, avec sa sagesse, sa prestesse, son adresse à « démasquer les hypocrites », me semble une assez triste affaire. Nous n'avons eu qu'un seul homme d'État semblable en Angleterre; un seul homme, que je sache voir, qui ait jamais eu dans son cœur pareil dessein absolument. Un seul homme, dans le cours de cinq cents années; et ceci fut sa bienvenue. Il comptait ses adhérents par cent ou dix; ses adversaires par million. Il avait l'Angleterre ralliée toute **autour de lui,**

Sayfa:357

—eh bien, alors, l'Angleterre aurait pu être une terre *Chrétienne!* Telle qu'elle est, la sagesse vulpine s'en tient encore à son problème sans espoir : « étant donné un monde de Fripons, tirer une Honnêteté de leur action réunie »; — problème combien embarrassant, vous pouvez le voir dans les Cours de Justice de la Chancellerie. et quelques autres lieux!

Sayfa 356

Ben bunu Protestanlığın baskın noktası, "İncil'e inancın" aşağıda belirtilmiş en kahramanca aşaması olarak görüyorum. Şunu bir düşününüz: İçimizden birine, İngiltere'nin ve bütün toprakların en yüksek iyiliği için, kötülüğün zaferi için bütün olanakları ve her arzu ve talep ettiğimiz şeyi kullanma olanağını verseler, bize erişilebilir bir olay göstermiş olurlar.

Öyleyse, tilkice zekâ, mantığıyla, canlılığıyla, ikiyüzlülerin maskesini düşürmeye yönelik konuşmasıyla, bana yeterince üzüntülü bir iş gibi gözükmektedir. **İngiltere'de buna benzer bir tek insan vardır. Ben bir tek insan biliyorum, onun da kalbinde kesinlikle böyle bir hedef yoktur. Beş yüz sene içerisinde bir tek insan, bu da onun uygunluğudur. Kendine bağlı olanları yüz veya on olarak kabul ediyor, rakiplerini ise milyon olarak görüyordu. Bütün İngiltere onun etrafında toplanmıştı.** [sayfa 357] Öyleyse, İngiltere bir Hristiyan toprağı olabilirdi! Olduğu şekliyle, tilki zekâsı, ümitsiz problemini hâlâ sevmektedir: **"Bir hırsızlar dünyasında, ortak tepkilerinden bir dürüstlük çıkarmak"tadırlar.** Bu problem o kadar rahatsız edicidir ki onu Adliye koridorlarında ve diğer bazı yerlerde de görebilirsiniz.

Sayfa:357

Mais pour ce qui regarde Cromwell et ses desseins, Hume, et une multitude à sa suite, fond sur moi ici, admettant que Cromwell *était* sincère d'abord, un « Fanatique », sincère d'abord, mais qu'il devint graduellement un « Hypocrite », à mesure que les voies s'ouvrirent autour de lui. Cette théorie de l'Hypocrite-Fanatique, c'est celle de Hume sur cette question, appliquée depuis par extension, — à Mahomet et à bien d'autres.

Sayfa 357

Fakat, Cromwell'e ve hedeflerine bakanlar, kişilik üzerine dayanan bir çeşitlilik görürler ve **Cromwell'in önce samimî, "fanatik" bir samimî olduğunu, fakat etrafındaki yolların açılmasıyla giderek bir riyakâr hâline geldiğini kabul ederler. Bu fanatik riyakâr teorisi, bu konu üzerindeki hissetmedir** ve teori, yayma suretiyle Muhammet'e ve diğerlerine de uygulanmıştır.

Sayfa:358

Il n'était aucunement un professeur dilettante de « perfection », de « conduites immaculées ». C'était un âpre Orson[1], frayant sa rude voie à travers une *œuvre* vraie et effective, — sans doute avec mainte chute là dedans. Insincérités, fautes, maintes fautes par jour et par heure : cela n'était que trop bien connu de lui; connu de Dieu et de lui ! le Soleil s'était obscurci maintes fois; mais le Soleil ne s'était pas fait Obscurité.

Sayfa 358

O hiçbir zaman "saf öğretilerin" "mükemmeliyet"e inanan hevesli bir öğreticisi olmamıştır. O, gerçek ve etkili bir eser boyunca kendi kaba yolunu açan kaba bir Orson'dur. Burada hiç şüphesiz, çok miktarda düşüş vardır. Her gün ve her saat sahtekârlıklar, yanlışlar, birçok hata bulunmaktadır: Bu ancak onun tarafından çok iyi bilinmekte, daha doğrusu ancak Allah ve onun tarafından bilinmektedir! Güneş birçok kereler kararmış, fakat karanlığa sebep olmamıştır.

Sayfa:358

L'homme s'était très bien accommodé de l'obscurité jusqu'à ce que sa tête fût grise; et maintenant il *était*, puisqu'il se tenait là reconnu sans reproche, le Roi virtuel de l'Angleterre.

Sayfa 358

İnsan, saçları aklaşıncaya kadar karanlıktan çok iyi bir şekilde faydalanmayı bilmiş ve şimdi, şikayete maruz kalmadan saygı duyulmayı bildiği için, İngiltere'nin potansiyel kralıdır.

Sayfa:359

Remarquons cependant, combien un *Roi* est partout indispensable, dans tous les mouvements des hommes. Il est montré d'une façon frappante, dans cette Guerre même, ce qu'il advient des hommes lors qu'ils ne peuvent trouver un Chef, et que leurs ennemis le peuvent.

Sayfa 359

Bununla birlikte, bir kralın, insanların bütün hareketleri üzerinde ne kadar vazgeçilmez olduğunu belirleyelim. Bu savaşta bile, düşmanları bir şef bulurken, diğer insanların bir şef bulamaması durumunda neler olduğu gösterilmiştir.

Sayfa:359

Mais il n'y avait là aucun grand Cromwell parmi eux; de pauvres Argyles tremblants, hésitants, diplomatiques, et autres personnages pareils; aucun d'eux n'avait un cœur assez vrai pour la vérité, ou n'osait se confier à la vérité. Ils n'avaient aucun chef; et le parti Cavalier épars dans ce pays en avait un : Montrose, le plus noble de tous les Cavaliers; homme accompli, de cœur vaillant, splendide, ce qu'on peut appeler le Cavalier-Héros.

Sayfa 359

Fakat burada, onların arasında, zavallı titreyen, tereddüt eden, diplomat Argyle'ler ve benzerleri arasında hiçbir büyük Cromwell yoktur. **Aralarında hiçbiri gerçek için yeterince**

gerçek bir kalbe sahip değildir ve gerçeğe güvenmeye cesaret edemezler. Hiçbir şefleri yoktur ve bu ülkede yayılmış olan edepsiz takımı bir şefe sahiptir: Bu bütün edepsizlerin en asili olan, yiğit kalpli, başarılı ve parlak insan, edepsizlerin kahramanı olarak adlandırabileceğimiz Montrose'dur.

Sayfa:359

Les sujets sans Roi ne peuvent rien faire; le Roi sans sujets peut faire quelque chose. Ce Montrose avec une poignée d'Irlandais ou de sauvages Highlanders.

Sayfa:360

peu d'entre eux ayant à peine des fusils aux mains, se précipite sur les armées Puritaines bien exercées, comme un furieux tourbillon; coup sur coup, quelque cinq coups de suite, les balaie de la campagne, devant lui.

Sayfa 359

Kralsız insanlar hiçbir şey yapamazlar. İnsanları olmayan kral ise bir şeyler yapabilir. Bu Montrose, pek azının ellerinde tüfek olan İrlandalılar'dan veya yabani İskoçyalılar'dan bir avucuyla, [sayfa 360] çılgın bir yağmur gibi iyi eğitilmiş Püriten ordularının üzerine saldırarak, elinde kırsal kesim süpürgesiyle, beş kere darbe üzerine darbe vurmuştur.

Sayfa:360

Voir et oser, et décider; etre une colonne fixe dans le bouillonnement de l'incertitude; — un Roi parmi eux, qu'ils l'aient appelé ainsi ou non.

Sayfa 360

Görmek ve teşebbüs etmek ve karar vermek, belirsizlik çalkantısının içerisinde bir sabit bir sütundur. Aralarında bir kral onları böyle veya böyle değil şeklinde isimlendirmiştir.

Sayfa:361

Pendant trois ans, dit Cromwell, on avait fait sonner cette question aux oreilles du Parlement. Ils ne pouvaient faire aucune réponse; rien que parler, parler. Peut-être cela gît-il dans la nature des corps parlementaires; peut-être nul Parlement ne pouvait-il dans un tel cas faire d'autre réponse que précisément celle-là : parler, parler!

Sayfa 361

Cromwell, üç sene süreyle, bu mesele Parlâmentonun kulaklarına fısıldanmıştır, demektedir. **Hiçbir cevap verememekte, sadece konuşmakta ve konuşmaktadırlar. Belki de bu, parlâmenterlerin özünde bulunmaktadır. Belki de böyle bir şart altında, hiçbir parlâmenter, bundan başka bir tepkide bulunamayacak, sadece konuşacak ve konuşacaktır.**

Sayfa:363

Bill de Réforme, libre suffrage des Anglais? Mais, les Royalistes eux-mêmes, réduits au silence, en vérité, mais non exterminés, nous surpassent peut-être en *nombre;* la grande majorité numérique d'Angleterre a toujours été indifférente à notre Cause, s'est contentée de la regarder et de s'y soumettre. C'est en poids et en force, non en supputation de têtes, que nous sommes la majorité! Et maintenant, avec vos Formules et vos Bills de Réforme, toute l'affaire, douloureusement gagnée par nos épées, devra se lancer de nouveau à la mer, devenir une pure espérance et une probabilité, *petite* même comme probabilité?

Sayfa 363

Reform yasası, İngilizlerin kendi tercihi midir? **Fakat, kralcıların kendisi de, aslında sessizliğe gömülmüş, fakat sona ermemiş olarak, belki de bizi sayısal olarak geçmektedir. Bugün, İngiltere'nin sayısal olarak büyük çoğunluğu, bizim davamıza hâlâ kayıtsız olup, sadece bakmakla ve onaylamakla yetinmektedir. Biz, kafa sayısı tahmini açısından değil, ağırlık ve güç açısından çoğunluk durumundayız! Şimdi, formülleriniz ve reform kanunlarınızla, acılar çekerek kılıçlarımızla kazandığımız her şey, yeniden denize dökülecek ve saf bir ümit ve bir olasılık hâline gelecek, bir olasılık hâline kadar küçülecektir.**

Sayfa:363

La Réalité avait balayé au loin les Formules devant cela. J'imagine que la plupart des hommes qui étaient des réalités en Angleterre a pu pénétrer la nécessité de cela.

Sayfa 363

Gerçek, bunun karşısındaki her şeyi, uzaklara süpürmüştür. Ben, İngiltere'nin gerçeğini oluşturan insanların pekçoğunun bunun gereksinimine kabul edeceğin düşünüyorum.

Sayfa:364

De tous les cantons de l'Angleterre les Ministres dirigeants et les principaux Fonctionnaires Puritains nomment les hommes les plus distingués par leur réputation religieuse, leur influence et leur attachement à la vraie Cause : ceux-ci sont assemblés pour ébaucher un plan. Ils sanctionnèrent ce qui était passé; déterminèrent comme ils purent ce qui devait venir. Ils furent dédaigneusement appelés *Parlement de Barebones* [1] : le nom de l'homme, semble-t-il, était non *Barebones*, mais Barbone, — un assez brave homme.

Sayfa 364

İngiltere'nin bütün bölgelerini yöneten bakanlar ve başlıca Püriten yüksek memurlar, dinî yapıları ve gerçek nedene bağlılıklarıyla tanınan insanları tayin ederler: **Bunlar bir işe başlamak için bir araya getirilmişlerdir. Bunlar geçmiş olanı cezalandırır, gelmesi gerekeni belirlerler. Bunlar böbürlenmeli bir şekilde, İskeletler Parlâmentosu olarak adlandırılırlar. Bu insanın adının Barebone, değil fakat oldukça yiğit insan anlamına gelen Barbon olduğu sanılmaktadır.**

Sayfa:364

Ils faillirent, semble-t-il, et échouèrent, en essayant de réformer la Cour de la Chancellerie! Ils finirent par se dissoudre, comme incompétents; remirent leur pouvoir de nouveau entre les mains du Lord Général Cromwell, pour en faire ce qu'il lui plairait et ce qu'il pourrait.

Sayfa:364

Que *voudra*-t-il en faire? Le Lord Général Cromwell, « Commandant en chef de toutes les Forces levées et à lever »; il se voit par là, dans cette conjoncture sans exemple, pour ainsi dire la seule Autorité valable qui restât en Angleterre, rien entre l'Angleterre et l'ex-

Sayfa:365

trême Anarchie que lui seul. Tel est le Fait indéniable de sa position et de celle de l'Angleterre, là et alors. Qu'en fera-t-il? Après délibération, il décide qu'il *l'acceptera*, qu'il dira formellement, avec une solennité publique, et en jurant devant Dieu et devant les hommes : « Oui, le Fait est ainsi, et, cela étant, je ferai du mieux que je pourrai! » Protectorat, Instrument de Gouvernement, — ce sont là les formes extérieures de la chose, élaborées et sanctionnées comme elles pouvaient l'être dans ces circonstances, par les Juges, par les Administrateurs dirigeants, par le « Conseil des Administrateurs et des Personnages influents dans la Nation : » et quant à la chose elle-même, assez incontestablement, à la passe où les affaires en étaient venues maintenant, il n'y *avait* aucune alternative que l'Anarchie ou cela.

Sayfa 364

Adalet Bakanlığını yenileştirmeye çalışırlarken, bunlar başarısızlığa uğramış ve ıskalamış gibi gözükmektedirler! **Beceriksiz gibi, çözünmüşler, iktidarlarını, istediğini ve yapabileceğini yapması için Lord General Cromwell'in ellerine teslim etmişlerdir.**

O bunla ne yapacaktır? "Kurulmuş ve kurulacak bütün güçlerin komutanı" Lord General Cromwell, bu iktidarla ne yapacaktır? **Bu eşsiz konjonktürde, bu terimden de İngiltere'de kalan tek geçerli otorite olarak, daha doğrusu İngiltere ile aşırı anarşi arasında otorite olarak ondan başka bir şey kalmamıştır.** [sayfa 365] **Kendinin ve İngiltere'nin durumunun kesin olayı buradadır. Ne yapacaktır? Tartışmalardan sonra, kabul edeceği kararını vermiştir. Tanrının ve insanların huzurunda, resmen ve açık bir ciddilikle: "Evet, olay bu ve durum buyken, elimden gelenin en iyisini yapacağım!" demiştir. Koruyuculuk, hükümetin enstrümanı, bunlar,** hâkimler, yönetici idareciler, "İdareciler ve milletin etkili insanları Konseyi" tarafından **bu şartlarda olabilecekleri kadar geliştirilen ve**

cezalandırılan, eşyanın dış biçimleriydi ve olay, tartışılmaz bir şekilde, bugün bulunduğu boğaza gelmişse, **anarşi veya bundan** [Cromwell] **başka bir seçenek yoktu.**

Sayfa:366

Une impuissance d'expression, avec une telle pensée pleine à éclater.

Sayfa 366
Patlamak üzere olan böyle bir düşünceyle, bir ifade zayıflığı.

Sayfa:367

« Vous avez eu une occasion comme aucun Parlement en Angleterre n'en eut jamais. » La loi de Christ, le Juste et le Vrai, il s'agissait d'en faire en quelque mesure la Loi de ce pays. Au lieu de cela, vous êtes tombés dans vos oiseux pédantismes, vos constitutionnalités, vos chicanes sans fond et vos questions sur les lois écrites pour *ma* venue ici; — et vous replongeriez toute l'affaire dans le Chaos, parce que je n'ai aucun parchemin de Notaire, mais seulement la voix de Dieu sortie du tourbillon des batailles, pour être Président parmi vous!

Sayfa 367
"Siz, İngiltere'de hiçbir parlâmentonun hiçbir zaman sahip olmadığı bir olanağa sahipsiniz." **İsa'nın kanununu, dürüst ve gerçek olanı, bu ülkenin kanunu yapmak gerekmektedir.** Bunun yerine, siz, gereksiz ukalalıklarınıza, hukukî meselelerinize, dipsiz tartışmalarınıza ve benim buraya gelişimle ilgili yazılı kanunlarla ilgili sorularınıza düştünüz. **Bütün işleri kaosa sokacaksınız, zira, benim hiçbir Noter belgem yok. Fakat, size rağmen Başkan olmak için, savaşların karmaşasından çıkan Tanrının sesi var.**

Sayfa:367

Nous avons dit plus haut quelles choses informes, enveloppées et chaotiques sont les Discours imprimés de Cromwel.

Sayfa 367
Yukarıda bazı biçimsiz, kaplanmış ve karmaşalı şeylerin, Cromwell'in basılmış nutukları olduğunu söylemiştik.

Sayfa:368

Les Histoires et Biographies écrites sur ce Cromwell, écrites dans des générations superficielles et sceptiques qui ne pouvaient pas reconnaître ou concevoir un profond croyant, sont beaucoup plus *obscures* que les Discours de Cromwell. Vous n'avez vue à travers elles que dans l'infini vague du Noir et du Vain. « Effervescences et défiances », dit lord Clarendon lui-même : « effervescences et défiances », pures lubies revêches, théories et billevesées ; voilà ce qui induisit les lents, modérés, tranquilles Anglais à laisser là leurs charrues et leur travail, et à éclater en rouge furie et en confuse guerre contre le mieux établi des Rois ! *Essayez* de voir si vous pouvez trouver cela vrai. Le Scepticisme écrivant sur la Croyance peut avoir des dons remarquables; mais c'est réellement *ultra vires* cela. C'est le Cécité établissant les Lois de l'Optique. —

Le troisième Parlement de Cromwell se brisa sur le même rocher que son second. Toujours la Formule constitutionnelle : Comment êtes-*vous* venu là ? Montrez-nous quelque parchemin de Notaire ! Aveugles pédants : — « Eh bien, mais, sûrement le même pouvoir qui vous a fait Parlement, c'est cela, et quelque chose de plus, qui m'a fait Protecteur ! » Si mon Protectorat n'est rien, qu'est-ce donc, je vous prie, que votre Parlementariat, son reflet et sa création ? —

Sayfa 368
Bu Cromwell üzerine yazılmış tarihî eserler ve biyografiler, derin bir inançlı insanı tanıyamayan veya yaratamayan yüzeysel ve şüpheci nesiller tarafından yazılân bu eserler, Cromwell'in nutuklarından daha karamsardır. Bunlar vasıtasıyla ancak, karanlığın ve anlamsızlığın sonsuz belirsizliğini görürsünüz. Lord Clarendon'un bizzat kendisi: "kaynama

ve çekingenlik", saf ve hırçın kaprisler, teoriler ve saçmalıklar, **işte, yavaşları, orta kararları, sakin İngilizleri, arabalarını ve çalışmalarını bırakmaya ve en iyi yetişmiş krallardan birine karşı taşkın bir öfke ve bulanık bir savaş ilân etmeye götüren budur.** Bunu gerçek gibi buluyorsanız, bunu görmeye çalışınız. İnanç üzerine yazılan şüphecilik, hatırı sayılır verilere sahip olabilirler. Fakat bu, çok değişken bir şeydir. **Bu, optik kurallarını kuran katarakt'tır.**

Cromwell'in üçüncü parlâmentosu da, ikincisinin de çarparak kırıldığı kayanın üzerinde kırıldı. Her zaman bir mevzuat formülü soruluyordu: Buraya nasıl geldiniz? **Bize noter belgeleri gösteriniz! Kör ukalalar: "Peki öyleyse, sizi parlâmento yapan güçlerin tamamen aynısı, benide koruyucu yapmıştır!". Şayet benim korumacılığım bir hiçse, rica ediyorum size, sizin parlâmenter sisteminiz, yansıması ve yaratılışı nedir?**

Sayfa:370

La pauvre vieille mère ! — — Qu'avait-il gagné cet homme? qu'avait-il gagné? Il eut une vie de douloureuse lutte et de labeur, jusqu'à son dernier jour. Renommée, ambition, place dans l'Histoire? Son cadavre fut pendu enchaîné; sa « place dans l'Histoire », — place dans l'Histoire vraiment! — a été une place d'ignominie, d'accusation, de noirceur et d'opprobre; et ici, aujourd'hui, qui sait s'il n'est pas téméraire à moi d'être parmi les premiers qui se soient jamais aventurés à le déclarer non un coquin et un menteur, mais un ingénument honnête homme !

Sayfa 370

Zavallı ihtiyar anne! Bu insanı kazanmış mıydı? Kazanmış mıydı? Son güne kadar acılı bir uğraş ve gayretten oluşan bir hayatı oldu. Tarihteki adı, ihtirası, yeri nedir? Cesedi zincirlenmiş olarak asılmıştı. Tarihte bir utanç, suçlama, karanlık ve onursuzluk yeri işgal ediyordu. **Bugün, kim benim, niye onu bir alçak ve bir yalancı fakat masumca onurlu bir insan ilân eden ilk insanlardan biri olmadığımı bilebilir!**

Sayfa:371

C'est proprement l'acte troisième et final du Protestantisme, l'explosif et confus retour de l'humanité à la Réalité et au Fait, alors qu'on périssait de Semblant et de Feinte.

Sayfa 371
Bu, Protestanlığın üçüncü ve son eylemi, biçimsellik ve yanlışlıktan tükenirken, insanlığın gerçeğe ve olaya **patlayıcı ve karmaşık dönüşüdür.**

Sayfa:371

La Révolution Française, ou acte troisième, nous pouvons bien l'appeler final; car plus bas que ce sauvage *Sans-culottisme* les hommes ne peuvent aller.

Sayfa 371
Fransız Devrimi veya üçüncü eylem, ki bunu son eylem olarak da adlandırabiliriz. Zira, insanlar bu vahşi vatanseverlikten daha da öteye gidebilirler.

Sayfa:372

L'explosion Française, comme l'Anglaise, a trouvé son Roi, — qui n'avait aucun parchemin de Notaire à exhiber.

Sayfa 372
Fransız patlaması, İngiliz patlaması gibi, gösterebileceği hiçbir noter belgesi olmayan kralını bulmuştur.

Sayfa:372

Ses énormes victoires qui s'étendirent sur toute l'Europe, tandis que Cromwell resta surtout dans notre petite Angleterre, ne sont pour ainsi dire que les hautes *échasses* sur lesquelles on voit l'homme debout; la stature de l'homme n'est pas modifiée par là. Je ne trouve aucunement en lui la même *sincérité* qu'en Cromwell; je n'en trouve qu'une d'espèce bien inférieure.

Sayfa 372
Onun, [Napoleon] devasa zaferleri Avrupa'ya yayılırken, Cromwell'in zaferleri küçük İngiltere'mizde kalmakta, insanı ne kadar uzun cambaz ayakları üzerinde görsek de, insanın boyu bununla değişmez. Onda, Cromwell'de olan dürüstlük, hiçbir şekilde bulunmaz. Ben ancak çok daha az bir miktarını bulabildim.

Sayfa:372

Napoléon vivait dans un âge où on ne croyait plus en Dieu; la signification de tout Silence, de toute Latence, était considérée comme Non-entité : il avait à prendre son point de départ non dans la Bible Puritaine, mais dans de pauvres *Encyclopédies* Sceptiques.

Sayfa 372

Napoleon, Tanrı'ya inanılmayan bir devirde yaşadı, her türlü sessizliğin, her türlü beklentinin anlamı birlik dışı olarak yorumlandı: Bu devir, çıkış noktasını, Püriten İncil'inde değil, fakat şüpheci ansiklopedilerinde buldu.

Sayfa:373

Au lieu d'un « *muet* Prophète s'efforçant de parler », nous avons une monstrueuse mixture du Charlatan aussi!

Sayfa 373

Konuşmaya kalkışan bir dilsiz peygamber yerine, biz devasa bir şarlatan karışımına da sahibiz.

Sayfa:373

« Faux comme un bulletin » devint un proverbe au temps de Napoléon. Il s'excuse comme il peut sur cela : qu'il était nécessaire d'induire en erreur l'ennemi, de maintenir le courage de ses propres hommes, et ainsi de suite.

Sayfa 373

"Bir bülten gibi yanlış" sözü, Napoleon devrinde bir deyim hâline geldi. O, bu konuda yapabildiği kadar özür dilemektedir: Düşmanı hataya düşürmek, kendi insanlarının cesaretini sürdürmek ve daha da ötesini yapmak gerekmektedir.

Sayfa:373

Les mensonges sont décou verts; une ruineuse pénalité est exigée pour eux. Personne ne croira le menteur la fois suivante même s'il dit la vérité, s'il est de la dernière importance qu'on le croie. C'est le vieux cri « au loup »!

Sayfa 373
Yalanlar ortaya çıkarılmış olup, onlar için yıkıcı bir ceza öngörülmektedir. Hiç kimse yalancıya bir dahaki sefere inanmaz. Ona inanmak, en son yapılacak şeydir. Bu eski "Kurt vaar" çığlığıdır!

Sayfa:375

Ne dites rien, si vous ne pouvez rien faire ! • Il parle souvent ainsi, à ses pauvres et mécontents compagnons ; il est comme un bloc de force silencieuse au milieu de leurs morbides jérémiades, là.

Sayfa 375
"Hiçbir şey yapamayacaksanız, hiçbir şey söylemeyiniz!" Zavallı ve hiç memnun olmayan arkadaşlarına, sürekli bu şekilde konuşmaktadır. **Oradaki hastalıklı şikayetlerinin ortasında sessiz bir kuvvet bloku gibidir.**

Sayfa:375

Napoléon, dans sa première période, était un vrai Démocrate. Et pourtant par sa nature, renforcée aussi par son métier militaire, il savait que la Démocratie, si elle était le moins du monde une vraie chose, ne pouvait être une anarchie : l'homme avait une haine de cœur pour l'anarchie.

Sayfa 375
Napoleon, ilk döneminde, gerçek bir demokrattı. Kendi askerlik mesleğinin de kuvvetlendirdiği, kendi doğası gereği, demokrasinin, en azından gerçek bir şey olması nedeniyle, bir anarşi olamayacağını biliyordu; bu insanın kalbinde anarşiye karşı bir kin vardı.

Sayfa:376

Une telle foi dans la Démocratie, et pourtant la haine de l'anarchie, c'est ce qui soutient Napoléon à travers toute sa grande œuvre.

Sayfa 376
Demokrasiye belli bir inanç ve anarşiye karşı bir kin, Napoleon'u bütün büyük eseri boyunca destekleyen ögelerdir.

Sayfa:376

Brider cette grande et dévorante Révolution française, qui se dévore elle-même; la *dompter*, de telle sorte que son dessein intrinsèque puisse venir à bien, qu'elle puisse devenir *organique*, et capable de vivre parmi d'autres organismes, et d'autres choses *formées*, non comme une dévastation et une destruction seulement: ceci n'est-il pas encore ce à quoi en partie il a visé, comme au vrai but de sa vie; bien plus ce qu'il est effectivement venu à bout de faire?

Sayfa 376

Kendi kendini paralayan bu büyük ve yırtıcı Fransız devrimini frenlemek, onu, temel hedefi iyi yola gelecek şekilde, organik olacak şekilde ve diğer organizmalarla birlikte yaşayabilecek şekilde, sadece bir bozulma ve yıkım olarak değil de, diğer şeyleri oluşturacak şekilde kontrol etmek, hayatının gerçek amacı olarak belirlediği şeylerin bir kısmına uygun değil miydi?

Sayfa:377

Mais à ce point, je pense, le fatal élément de charlatanisme prit la haute main. Napoléon fit apostasie de sa vieille foi aux Faits, se prit à croire aux Semblants, s'efforça de s'allier avec les Dynasties Autrichiennes, les Papautés, avec les vieilles et fausses Féodalités dont il voyait jadis clairement la fausseté, — considéra qu'*il* fonderait « sa Dynastie » et ainsi de suite; que l'énorme Révolution Française voulait seulement cela! L'homme était donc « abandonné à une forte illusion, qu'il dût croire un mensonge »; chose terrible mais très sûre. Il ne distinguait plus le vrai du faux maintenant, quand il les considérait, — la plus terrible pénalité qu'un homme paye pour avoir cédé à l'invéracité du cœur. La fausse ambition pour *soi* était maintenant devenue son dieu : une fois qu'il a cédé à la déception de *soi*, *toutes* les autres déceptions suivent naturellement de plus en plus. Dans quel misérable rapiéçage de manteaux de théâtre en papier,

Sayfa:377

de paillon et de momerie, cet homme n'avait-il pas enveloppé sa propre grande réalité, pensant la faire plus réelle par là! Son creux *Concordat* avec le Pape, qui prétendait être un rétablissement du Catholicisme, et que lui-même sentait être la méthode pour l'extirper, « *la vaccine de la religion* » : les cérémonies de ses Couronnements, de ses consécrations par la vieille Chimère Italienne à Notre-Dame, — « où il ne manquait rien pour compléter la pompe », comme disait Angereau, « rien que le demi-million d'hommes qui était mort pour mettre fin à tout cela! » L'Inaugura-

Sayfa:378

tion de Cromwell eut lieu par l'Épée et la Bible; ce que nous pouvons appeler une inauguration ingénument *vraie*.

Sayfa 377

Fakat, bu noktada, ben, şarlatanlığın ölümcül ögesinin yükseldiğini düşünüyorum. **Napoleon, eski olaylara olan inancından şekillere inanmaya başlamış, Avusturya hanedanlarıyla, papalıklarla, daha önce yanlışlıklarını gördüğü yaşlı ve hatalı feodalitelerle işbirliği yapmaya girişmiştir. Kendi hanedanını kuracağını ve bunun da ötesinde, devası Fransız İhtilâli'nin de sadece bunu istediğini düşünüyordu!** Bu insanın, "kuvvetli bir hayale kapılarak, bir sahtekârlık düşünmüş olması gerekir." Bu, korkunç fakat gerçek bir şeydir. Onları, bir insanın kalp çarpıntılarına iyi gelmesi için ödenen cezalar olarak gördüğünden beri, **artık, gerçeği, yanlıştan ayıramamaktadır. Kendine olan yanlış güveni, şimdi âdeta tanrısı hâle gelmiştir. Bir kere kendisiyle ilgili olarak yanlışa düştüğünde, doğal olarak diğer yanlışlar da ardından geldiler. Bu insan, kendi büyük gerçekliğini, daha da büyük yapmak için, kağıttan tiyatro paltosu yamalarına bürünmemiş midir?** Papa'yla yaptığı anlamsız anlaşma, Katolikliğin bir yeniden kuruluşunu öngörmekte ve o "din aşısı" bir yeni metod gibi gelmekteydi. Kendisinin taç giyme töreni, ihtiyar İtalyan hayaleti tarafından Notre Dame Kilisesi'nde kutsanması, Angereau'nun dediği gibi, **"bunları ortadan kaldırabilmek için ölen yarım milyon kişinin ölmesine rağmen", "yüceltilmesi için gerekli hiçbir şeyi eksik bırakmayacaktı".** [sayfa 378] Cromwell'in kutsanması, kılıç ve İncil'le olmuştur.

Sayfa:378

Mais ce pauvre Napoléon se méprit : il crut trop à la *Dupabilité*[1] des hommes; il ne vit aucun fait plus profond dans l'homme que la Faim et ceci !

Sayfa 378
Fakat, bu zavallı Napoleon böbürlenmiştir: **O, insanların aldatılabilirliğine çok inanmıştır. O, insanda, açlık ve bundan daha derin bir şey görmemiştir!**

Sayfa:378

L'œuvre de Napoléon, par conséquent, qu'était-ce avec tout le bruit qu'elle fit? Un éclair de poudre pour ainsi dire, largement épandu; une flambée comme de bruyère sèche.

Sayfa 378
Sonuç olarak, Napoleon'un eseri, sadece yaptığı bu gürültü müdür? **Geniş bir şekilde yayılmış bir barut ışığı, kuru makilik alevi midir?**

Sayfa:379

Il fut une grande *ébauche*, une grossière esquisse jamais complétée: et en vérité quel grand homme est autre chose? Laissé dans un état trop grossier, hélas!

Sayfa 379
Bu Napoleon'culuk bir adaletsizlik, bir sahtekârlıktı ve devam edemezdi. Bu büyük bir taslak, hiçbir zaman tamamlanamamış bir kaba eskizdi. Aslında hangi büyük adam başka bir şeydi ki? Çok kaba bir durumda kalmak, heyhat!

Sayfa:380

Sa compacte, clairvoyante, décisive nature Italienne, forte, ingénue, qu'il a eue jadis, s'est enveloppée, s'est mi-dissoute, dans une trouble atmosphère de fanfaronnade Française.

Sayfa 380

Onun daha önce sahip olduğu, yoğun, açık görüşlü, kuvvetli, basit, kararlı İtalyan tabiatı, yarı yarıya çözülerek, Fransız şamatacılığının bulanık atmosferiyle sarılmıştır.

Sayfa:380

S'étant une fois séparé de la Réalité, il culbute impuissant dans la Vacuité; aucun secours pour lui.

Sayfa 380

Gerçekten bir kere ayrılmış olarak, boşluk içinde zayıf bir şekilde sallanmaktadır, ona hiç kimse yardım etmemektedir.

Sayfa:381

FIN

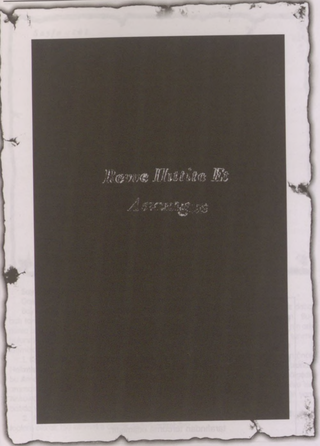
relu cette partie en août 1912

R.S.

Sayfa 381

SON

"Bu kısmı, Ağustos 1912'de tekrar okudum"

Revue Hittite Et
Asianique

HİTİT VE ASİANİK DERGİSİ

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: s/2121
Yazar	: Dergi
Cild	: Siyah
Ebadı	:
	En : 15 cm.
	Boy : 23 cm.
Sayfa Adedi	: ...
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Orhan ÖZTAŞKIN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :101

L'extension de la zone des Gasgas à l'Ouest (1)

En lisant l'intéressant article de M. Götze sur les textes géographiques (2), je me suis étonné une fois de plus de la timidité avec laquelle on restreint, du côté de l'Ouest, le domaine des peuples Gasgas. Il y a pourtant, dans la liste la plus longue, un nom de ville qui devrait orienter dans ce sens : Ankuwa (3). On s'accorde généralement à identifier cette ville avec Ancyre, et pour de bonnes raisons :

1° Quand le roi Mursil expose ses déplacements de la neuvième année (4), il nous raconte que, revenant de Harran, il rentre d'abord à Hakmissa : MM. Götze et Forrer s'accordent à reconnaître dans cette ville Amasia (5), et, bien que la position soit terriblement septentrionale, c'est en tous cas dans cette région qu'il faut chercher. De là, Mursil va à Hattusa (Boghaz-keui), puis à Ankuwa. Ankuwa est donc, par rapport à Boghaz-keui, du côté opposé à Amasia, soit à l'Ouest ou au Sud-Ouest ;

2° Ankuwa est à trois journées de marche de Hattusa, pour le roi ; c'est-à-dire qu'on peut bien évaluer les trois étapes à 150 kilomètres (6).

Sayfa 101

Gasgas Bölgesinin Batı'ya Doğru Genişlemesi

Bay Götze'nin coğrafî metinleri üzerindeki ilgi çekici makalesini okurken, bir kez daha batı tarafında sınırlarını bulduğumuz Gasgas halkı bölgesinin utangaçlığına şaştım. Bununla birlikte, en uzun listede bu anlamda yönlenecek olan bir şehrin, yani **Ankuwa**'nın adı bulunmaktadır. Genellikle bu şehir, aşağıdaki iyi nedenlerden ötürü Ancyre ismiyle tanımlanmaktadır :

1. Kral Mursil, , dokuzuncu sene seyahatlarını anlatirken, bize Harran'dan gelirken önce **Hakmissa'ya** girdiğini ifade etmektedir. Bayan Götze ve Forrer onu çok kuzeyde bulunan bu **Amasya** şehrinde tanıdıkları konusunda aynı fikirdedirler. Dolayısıyla onu bu bölgede aramak gerekmektedir. Bundan dolayı Mursil, önce Hattusa (Boğazköy), daha sonra ise Ankuwa'ya gitmiştir. **Ankuwa,** öyleyse Boğazköy'e göre Amasya'nın ters tarafındadır, yani batıda veya güneybatıdadır.

2. Ankuwa, Hattusa'dan üç günlük yürüme mesafesindeydi. Bu üç günlük etapları, toplam olarak 150 kilometre olarak değerlendirebiliriz

Sayfa :102

Nous partons naturellement de Boghaz-keui (Hattusa). C'est la capitale du pays proprement hittite (Hatti).

Sayfa 102
Gayet tabii ki Boğazköy (Hattusa)'den söz ediyoruz. Bu **Hittite (Hatti)** denilen ülkenin başşehridir.

Sayfa :102

Il est à Kumanni et à Kizzuwatna (nous reparlerons de ces régions). Il va de là à Karchémish et à Harran.

Sayfa 102
Kumanni ve Kizzuwatna'daydı (bu bölgelerden tekrar söz edeceğiz). Buradan Karchemish ve Harran'a gitti.

Sayfa :102

A droite se trouvent, de l'avis unanime, les pays d'Arzawa. L'Arzawa propre lutte avec le Hatti pour la possession de Tawanuwa (Tyane) (10). Il est situé en face d'Alasia (Cypre). Il s'y rattache une série de petits Etats qu'il faut tous chercher vers l'Ouest : même pour le Hulaja et le Haballa, que M. Forrer plaçait dans la Cilicie orientale, M. Götze me semble avoir bien montré que les documents orientent plus à l'Ouest, au sud du lac Tatta (11). Pour le Vilusa, le fleuve Seha, etc., il n'y a pas

Sayfa 102
Genel fikre göre, sağ tarafta **Arzawa** ülkeleri bulunuyordu. Arzawa'nın kendisi de **Tawanuwa** (Tyane)'nin sahipliği için Hatti ile mücadele ediyordu. Burası **Alasya**'nın karşısında bulunuyordu (Kıbrıs). Bununla ilgili olarak batıda aramamız gereken bir dizi küçük devlet bulunmaktaydı: Bay Forrer'in Doğu Kilikya'ya yerleştirdiği Hulaja ve Haballa'nın bile, Bay Götze daha batıya, **Tatta** Gölün'ün güneyinde olduğuna dair belgeler göstermiş gibidir. Vilusa ise, hiç şüphesiz Seha Gölünün'ün kenarındadır.

Sayfa :103

de doute. A l'Extrême-Ouest se trouvent les Ahhijiwa (Achéens) ; la seule question est de savoir si les rois achéens dont nous parlent les Hittites sont confinés en Asie-Mineure ou si leur domination s'étend jusqu'en Europe. Comme Etats-tampons, entre eux et le Hatti, on nous signale le Millawanda (Milyade) et l'Assuwa (probablement le Méandre) (12).

Sayfa 103

En batıda Ahhijiwa (Akal)'lar bulunmaktadır: Tek sorun, bize Hititler'in söz ettiği Akalar'ın Küçük Asya'da mı yerleştikleri, yoksa hâkimiyetlerinin Avrupa'ya kadar gidip gitmediğidir. Bunların arasındaki tampon devletler olarak, Hititler bize Millawanda (Milyade) ve Assuwa (muhtemelen Meandre)'yı göstermektedir.

Sayfa :103

Arrêtons-nous pourtant un instant sur la lettre d'Aménophis III au roi d'Arzawa Tarhundaraba.

Sayfa 103

Bir an, Amenophis III'ün **Arzawa Kralı Tarhundaraba'ya** yazdığı mektup üzerinde duralım.

Sayfa :104

En tous cas, au nord du Mitanni se trouvent l'Isuwa et le Tegaramma : l'Isuwa à gauche de l'Euphrate, vers Kharpout, le Tegaramma à droite, entre Samosate et Mélitène (24). Sur ces points on est d'accord

Sayfa 104

Her neyse, Mitanni'nin kuzeyinde **Isuwa ve Tegaramma** bulunmaktadır : Isuwa, Fırat'ın solunda Harput'a doğru, Tegaramma sağda, Samosate ile Melitene arasında bulunmaktadır. Bu noktalar üzerinde anlaşmaya varılmış bulunulmaktadır.

Sayfa :105

Il n'en va pas de même pour le Kizzuwatna. Ce pays est certainement en rapports étroits avec Kumanni, qui est une des deux Comana (25). Mais laquelle ? La Comana du Pont, ou la Comana de Cappadoce ? Entre les deux, il y a plus de 200 kilomètres.

Sayfa 105

Aynı şey, Kizzuwatna için geçerli değildir. Bu ülke, kesinlikle, iki Comana'dan biri olan Kumanni ile yakın ilişkiler içerisindeydi. Ama hangisi ile ? Pontus Comana'sı ile mi, ya da Kapadokya Comana'sı ile mi ? İkisinin arasında, 200 kilometreden fazla mesafe vardı.

Sayfa :105

Dans l'opinion commune on intercalerait entre eux l'Etat important du Hajasa qu'on place sur l'Euphrate supérieur, vers Erzindjan et Erzeroum. J'avoue qu'alors tout le traité me devient inintelligible.

Sayfa 105

Ortak fikirde, Yukarı Fırat'ta Erzincan ile Erzurum arasına yerleştirilmiş olan **Hajasa**'nın mühim devletini onların arasına ilâve etmek gerekmektedir. Bütün bir sözleşmenin benim için anlaşılmaz olduğunu düşünüyorum.

Sayfa :105

Je sais que, dans le traité avec Sunassura, Subbiluliuma, voulant donner la description précise de la frontière, commence par ces mots : ISTU TAMTI « depuis la mer » (29).

Sayfa 105

Sunassura ile yapılan sözleşmede, Subbiluliuma, hududun, **ISTU TAMTI** "denizden itibaren" kelimeleriyle başlayan tarifini vermek istiyordu.

Sayfa :108

Commençons par placer le Tumanna. La ville d'Istaraha est située dans le voisinage de Hakmissa, vers Amasia (41).

Sayfa 108
Tumanna'yı yerleştirmekle başlayalım. Istaraha, Amasya yakınlarındaki Hakmissa'ya yakındır.

Sayfa :108

Précisément, nous trouvons là, à l'époque grecque, la Domanitis (43).

Sayfa 108
Tam olarak burada, Yunan döneminde, **Domanitis'i** buluyoruz.

Sayfa :108

Non loin du Tumanna est le Pâla. Sous Mursil, Hutupijanza, le gouverneur donné au Pâla à la fin du règne de Subbiluliuma, réorganise le Tumanna reconquis (47).

Sayfa 108
Pala, Tumanna'dan uzak değildir. Mursil'in altındaki Hutupijanza, Subbiluliuma döneminin sonunda, Pala'ya valilik yapmış olup, yeniden fethedilmiş olan Tumanna'yı yeniden organize etmiştir.

Sayfa :109

Dans les mêmes parages se trouve le Kalasma, qui a obéi à Dudhalija III et à Subbiluliuma (50).

Sayfa 109
Aynı çevrelerde, Dudhalija III ve Subbiluliuma'ya itaat etmiş bulunan **Kalasma** da bulunmaktadır.

Sayfa :110

S'ils ont laissé des descendants, c'est parmi les Paphlagoniens ou les Bithyniens de l'époque grecque, — à moins que leur sang, comme leur nom (56), n'ait été complètement éliminé de ces régions par les nouveaux apports thraco-phrygiens (57).

Université de Strasbourg. E. CAVAIGNAC

Sayfa 110
[Gasgas'lar] şayet halef bırakmışlar ise, bunlar Yunan döneminin Paflagonyalıları ve Bithynien'leri arasındadırlar. Bunların kanları da, isimleri gibi, yeni **Trak – Frigyalı** akımlarıyla tamamen ortadan kaldırılamamıştır.
Strasbourg Üniversitesi E. CAVAIGNAC

Sayfa :111

Etudes sur l'archéologie de l'Asie Mineure et du Caucase

PREMIÈRE PARTIE

Dans son étude sur la période archaïque en Russie méridionale (1), le professeur B.-V. Pharmakovsky a exprimé en détail sa pensée au sujet de la parenté de style et de religion entre les Hittites et l'Ionie (2). Les Ioniens, selon son opinion, ont transporté et développé aux bords de la Mer Noire le style scythique animal primitif. Je prends la liberté de n'être pas d'accord avec cet illustre savant ; non pas que je rejette ses brillants arguments sur les liens qui unissent la culture ionienne à celle des Hittites, mais parce que je suppose cependant que la partie principale du fardeau doit porter sur la seconde, en d'autres termes la cul-

Sayfa :111

ture ionienne est en majeure partie dérivée de la culture hittite, elle dérive du monde préhellénique de la partie orientale de la Méditerranée ; nous avons donc dans les cultures du Minoen récent et de l'Helladique récent (3) un mélange d'influences hittites et d'influences qui n'ont pas leurs origines dans l'Asie antérieure. Et par conséquent le style animal primitif n'a pas été transporté aux bords de la Mer Noire par les Ioniens, mais par les Hittites.

Si les poissons, les chèvres et les autres figures de même genre,

Sayfa :112

en faïence, de l'art égéen (4) sont étrangers, dans leur facture, au style animal de l'Asie antérieure, les griffons du sarcophage d'Aghia Triada (5), celui de la salle du trône à Cnosse (6), les griffons en ivoire de Mycènes (7), le dessin sur le poignard en bronze de Psychro (8), les bas-reliefs de la Porte des Lions à Mycènes (9) et les rondelles d'or de la même ville (10), ainsi qu'une série de cachets (11) sont indubitablement apparentés aux monuments de l'Asie Mineure, aux bas-reliefs des tombes phrygiennes (12), aux statues et aux bas-reliefs de Sendjirli et de Karchémish (13), et à des cachets hittites (14).

Nous ne poserons pas aujourd'hui la question de savoir qui, de l'Egée ou de l'Asie Mineure, a eu la plus grande influence sur l'autre. Je crois plus probable que c'est la seconde, et cela en considération de son étendue. Les liens linguistiques (15) et politiques (16) qui les unissent sont démontrés aussi bien que l'identité de religion par le culte de la déesse-mère, du labrandeus, etc. (17). La même jonction en ce qui concerne les monuments de la culture matérielle, selon notre opinion, s'éclaircira à mesure que se développera l'exploration de l'Asie Mineure. Les fouilles du professeur Bedrich Hrozný à Kul-tépé (ancienne

Sayfa :113

ville de Kanes), en 1926, ont déjà fait connaître un nouveau type de céramique très semblable à la céramique minoenne, et cette découverte marque des relations entre l'Egée et l'Asie Mineure avant 1200, époque où fut détruite cette ville par les invasions venues du Nord (18).

Une autre question intéressante doit aujourd'hui retenir notre attention : le lien ou l'identité de langue et de culture entre les peuples de l'Asie Mineure et ceux de la Transcaucasie et des

Sayfa :113

régions situées plus loin vers le Nord. Le docteur Forrer, qui a exploré la collection des textes cunéiformes de Boghaz-keui, a indiqué (19) que l'une des langues de ces textes est proche de la langue géorgienne, c'est-à-dire d'une langue non indo-européenne. La parenté des noms des parties du corps dans la langue hittite et dans les langues caucasiennes est montrée par un savant émérite dans les langues de l'Asie Mineure, le professeur Sayce (20). Rappelons que les langues antiques de l'Asie Mineure (cappadocienne, lydienne, lycienne, etc.) et les langues de la Mer Egée ne sont pas des langues indo-européennes : on le sait par les inscriptions et par les gloses des lexicographes (21). Nous pensons que l'Egée, l'Asie Mineure, la Transcaucasie et les régions plus lointaines vers le Nord et vers l'Est forment une chaîne (22) et nous signalerons quelques parallèles qui, malgré leur caractère encore hypothétique, ne sont pas dénués d'intérêt.

A toutes les personnes et aux institutions savantes qui nous ont aidé dans notre travail, nous exprimons notre plus vive reconnaissance.

Sayfa 111

Küçük Asya ve Kafkasya Arkeolojisi Çalışmaları
BİRİNCİ BÖLÜM

Güney Asya'daki Arkaik Dönem araştırmasında, Profesör Pharmakovsky, **Hititler ve İyonya stilinin ve dininin akrabalığı** konusundaki düşüncesini ayrıntıları olarak ifade etmiştir. Onun fikrine göre, İyonyalılar, Karadeniz kıyılarına İskitler'in ilkel hayvan stilini getirmişlerdir. Ben bu meşhur bilgeyle aynı fikirde olmamak hürriyetini kullanıyorum. Bu da, **İyonya kültürünü Hitit kültürüne** bağlayan bağlar hakkındaki parlak delillerini reddettiğimden dolayı değil, yükün büyük kısmının aslında ikinci tarafta olduğuna inanmamdandır. Başka bir deyişle, **İyonya kültürü, büyük çapta Hitit kültüründen türemiştir.** İyonya, Akdeniz'in doğusunun Helen dönemi öncesinden kültürünü almıştır. O yüzden, yakın Minoen ve yakın Yunan kültüründe, Hitit etkilerinin ve kökenlerini Ön Asya'dan almayan etkilerin bir karışımı bulunmaktadır. Sonuç olarak, ilkel hayvan stili, Karadeniz kıyılarına İyonyalılar tarafından değil, fakat Hititler tarafından taşınmıştır.

Şayet, seramikten yapılmış aynı türden, Ege sanatından balıklar, **[sayfa 112]** keçiler ve diğer şekiller tarz olarak Ön Asya'nın stilinden farklıdır. **Aghia Triada'nın etleri kemiren akbabaları, Cnosse taht salonundaki akbabalar, Mikenes'in fildişi akbabaları, Psychro'nun bronz kaması üzerindeki şekil, Mikenes'deki Aslanlar Kapısı'nın kabartmaları ve aynı şehrin altın kalkanları, aynı şekilde bir dizi mühür, kesinlikle Küçük Asya'nın eserlerine, Firigya mezarlarının kabartmalarına, Sencirli ve Karchemish'in heykellerine ve kabartmalarına ve Hitit mühürlerine mensupmuş gibi gözükmektedirler.**

Bugün, Ege'nin mi Küçük Asya'nın mı yekdiğerinin üzerinde daha fazla etkiye sahip

olduğu sorusunu sormayacağız. Ben daha ziyade ikincisinin daha fazla etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü çok daha geniş bir yüzölçümüne sahipti. Onları birleştiren dilbilimsel ve siyasî ilişkiler ve Ana Tanrıça inancındaki benzerlikler gösterilmiştir. Maddî kültürle ilgili olarak aynı bağlantı, kendisi ortaya çıktıkça, bizim fikrimize göre, Küçük Asya'nın keşfini aydınlatacaktır. Bedrich Hrozny'nin 1926 yılındaki Kültepe'deki kazıları (eski Kanes şehri), [sayfa 113] Minoen seramikine çok benzeyen yeni bir tip seramik ortaya çıkarmıştır. Bu keşif, bu şehrin kuzeyden gelen akınların kendisini yıktığı 1200 yılından evvel Ege'yle Küçük Asya arasında ilişkilerin varlığına işaret etmektedir.

İlgi çekici başka bir mesele, bugün ilgimizi çekmelidir : Küçük Asya ve Transkafkasya ve daha kuzeye yerleşmiş bölgeler halklarının dilleri ve kültürleri arasındaki ilişkidir. Boğazköy çivi yazıları koleksiyonunu keşfeden Doktor Forrer, buradaki dillerden birinin Gürcüce'ye yakın olduğunu, yani Hint – Avrupa olmadığını vurgulamıştır. Gövdenin kısımlarının Hitit dilindeki ve Kafkas dillerindeki isimlerinin Küçük Asya dillerinde de bulunduğu meşhur bir bilgin olan Profesör Sayce tarafından gösterilmiştir. Asya'nın eski dillerinin (Kapadokya dili, Lidya dili, Likya dili vs.) ve Ege denizi dillerinin Hint – Avrupa dilleri olmadığını hatırlamak gerekmektedir : Bunu yazıtlardan ve sözlükçülerin yorumlarından biliyoruz. Biz, Ege, Küçük Asya, Transkafkasya ve kuzeye doğru ve doğuya doğru daha uzak bölgelerin bir zincir oluşturduğunu düşünüyoruz ve hâlâ şüpheli olan karakterlerine rağmen, ilgi çekici olan bazı paralelliklere dikkati çekiyoruz.

Bize çalışmamızda yardım eden bütün bilge kişilere ve kuruluşlara en derin saygılarımızı arz ederiz.

Sayfa :114

Dans l'étude des diverses cultures de l'Asie antérieure on rencontre inévitablement les cultures caucasiennes et principalement celles de la Transcaucasie. La raison en est très nette géographiquement, la Transcaucasie est la partie septentrionale du système complexe de montagnes qui, sous le nom de plateau d'Asie Mineure, s'étend depuis la Mer Egée vers l'Orient et à travers l'Iran s'en va rejoindre le système montagneux de l'Asie Centrale. Tout ce plateau est habité depuis très longtemps, au moins dans sa partie méridionale, qui a une issue, par les vallées du Titre et de l'Euphrate, vers le golfe Persique. L'Elam, Sumer, plus à l'Ouest les nombreuses tribus qui ont parlé dans l'antiquité des langues analogues, groupées sous le terme « japhétique », par N.-J. Marr, ou sous le terme « asianique » selon Ramsay (23), tous ces peuples ont composé la frontière méridionale de la Transcaucasie qui, à certaines époques historiques, est entrée plus ou moins par violence dans l'une ou l'autre unité politique.

Sayfa :114

Il est très difficile de montrer l'unité culturelle de la Transcaucasie, de l'Elam, de la Mésopotamie et, en partie au moins, de l'Asie Mineure aux époques paléolithique et néolithique, car nous ne possédons pas encore des matériaux suffisants, mais il est à remarquer que le savant docteur Herzfeld pense, en s'appuyant sur ses recherches récentes, que la culture néolithique de Damghan (ancienne Hécatompolis) et celle de Fars (ancienne Persépolis) sont unies à la culture de Suse I. La culture du bronze, qui a traqué la culture néolithique, — d'après l'opinion de l'explorateur allemand qui s'appuie sur l'analyse de la céramique, — est unie par les liens les plus étroits avec la plus ancienne civilisation de l'Asie Mineure. A l'aube de l'époque historique, affirme-t-il, une civilisation homogène a existé en ces régions ; cette civilisation a été créée et développée

Sayfa :115

par les peuplades apparentées qui ont occupé toute l'Asie antérieure, depuis la partie occidentale de l'Asie Mineure, à travers la Syrie septentrionale et la Mésopotamie, l'Arménie, et tout le plateau iranien jusqu'aux frontières de l'Inde.

Sayfa 114

Ön Asya'nın farklı kültürlerinin incelenmesinde kaçınılmaz olarak, Kafkas ve özellikle Transkafkas kültürlerine rastlıyoruz. Bunun nedeni çok açıktır: Coğrafi olarak, Transkafkasya, Küçük Asya adı ile Ege Denizi'nden doğuya doğru uzanan bir dağlar sisteminin kuzey kısmıdır ve İran üzerinden Orta Asya'nın dağlık sistemine bağlıdır. Bütün bu plâto, en azından Dicle ve Fırat vadileriyle İran Körfezi'ne doğru uzanan güney kısmı çok uzun süredir iskân edilmektedir. Elam, Sümer, daha batıda, antik dönemlerde, N. J. Marr'a göre "Japhetique", Ramsay'a göre ise "Asianique" adı altında toplanan aynı dilleri konuşan farklı kavimlerdir. Bu kavimlerin hepsi, Transkafkasya'nın güney hududunu oluşturmuşlar ve tarihin belirli devirlerinde, zor kullanımı karşısında şu veya bu siyasî birlik altına girmişlerdir.

Transkafkasya'nın, Elam'ın, Mezopotamya'nın ve Küçük Asya'nın en azından bir kısmının kültürel birliğini göstermek çok zordur. Zira hâlâ yeterince malzemeye sahip değiliz. Fakat, bilge Doktor Herzfeld yakın geçmişteki araştırmalara dayanarak, **Damghan** (eski Hecatompolis) neolitik kültürünün ve Fars (eski Persepolis) kültürünün, Suse I. kültüründe **birleştiğine** işaret etmektedir. Neolitik kültürü takip eden bronz kültürü, seramik analizine dayanan Alman kaşifine göre, **Küçük Asya'nın** en eski medeniyetine en sıkı bağlarla bağlıdır. Ona göre, eski dönemin şafağında, buralarda **homojen** bir medeniyet mevcuttu. **[say-**

fa 115] Bu medeniyet, **Küçük Asya'nın batı kısımlarından Kuzey Suriye ve Mezopotamya, Ermenistan ve Hindistan hudutlarına kadar bütün bir İran plâtosu boyunca bütün Ön Asya'yı işgal etmiş gibi gözüken halklara mensup gruplar tarafından yaratılmış ve geliştirilmiş gibi gözükmektedir.**

Sayfa :117

Il est donc clair que nous avons ici la forme TE-I-SE-BA avec la prononciation Tejšeba, c'est-à-dire, sur le sol khaldien, un parallèle absolu au Teshoub hittite (34) ».

Sayfa 117
Burada, Tejseba okunan, TE-I-SE-BA biçimine, yani Kalde toprağı üzerinde Hitit **Teshoub'a** kesinlikle paralel bir biçime sahibiz.

Sayfa :117

Nous devons toutefois indiquer encore un détail. Le docteur G.-A. Wainwright (37) a analysé les noms keftiens qui se rencontrent sur une palette à écrire du Musée britannique (38). Par la comparaison avec les noms recueillis dans les inscriptions de l'Asie Mineure, il montre que trois ou, peut-être, quatre noms de rois vanniques ont des racines keftiennes : ce sont les noms des rois LUTIPRIS (vers 1000 av. J.-C.), VEDIPRIS (vers 733 av. J.-C.), RUSAS (VIIIe-VIIe s. av. J.-C.), et SARDURIS. Les deux premiers ont peut-être la même racine *t p r* ou *d p r* que le nom keftien BNDBR ; dans le troisième, il y a peut-être le nom keftien RS et, enfin, dans SARDURIS on peut supposer un

Sayfa :118

nom théophore composé avec le nom divin SANDAN, si l'on admet la variante dialectale SANDSARD (Cf. SANDUARRI (39), nom d'un roi de Cilicie).

Sayfa 117
Bununla birlikte bir detaya daha işaret etmek zorundayız. Doktor G. A. Wainwright, British Museum'e yazmak üzere bir levha üzerindeki **Keft'çe** yazılmış isimleri analiz etmiştir. **Küçük Asya yazıtlarından toplanmış isimlerle karşılaştırmak, bize, üç veya dört seçilmiş kralın isimlerinin Keft'ce köklere sahip oldukları gösterilmektedir. Bunlar Kral LUTIPRIS**

(M.Ö 1000 yıllarına doğru), VEDIPRIS (M.Ö 733 yıllarına doğru), RUSAS (. M.Ö VIII – VII. yüzyıllar) ve SARDURIS. İlk iki isim, Keftçe'deki BNDBR aynı t p r köküne veya d p r köküne sahip olabilirler. Üçüncü isim belki de Keftçe RS bulunmakta olup ve en sonunda SARDURIS isminde, diyalekt farklılığı arzeden SANDSARD (bir Kilikya kralının adı olan SANDUARRİ) tarzını kabul edersek [sayfa : 118] Kutsal SANDAN ismiyle birleşik bir dinî özelliği olan isim çıkmıştır.

Sayfa :127

L'attitude des statuettes n'est pas exceptionnelle ; elle se rencontre plusieurs fois, par exemple sur le vase aux guerriers de Mycènes où un groupe de guerriers tient de la main gauche le bouclier et, de la main droite levée, une lance, tandis qu'un autre groupe porte le casque à deux cornes entre lesquelles se dresse une crête (69).

Sayfa 127

Heykelciklerin tutumu istisnaî değildir. Birçok defa karşılamışlardır. Örneğin Miken'li savaşçıları gösteren bir testide bir grup savaşçı sol ellerinde birer kalkan tutarken, yukarı doğru kalkmış sağ ellerinde birer mızrak tutmaktadırlar. Başka bir grup ise başlarında ucu sivri ve ikişer de boynuza sahip birer kask taşımaktadırlar.

Sayfa :127

Sir Arthur Evans (74) voit dans des statuettes de même attitude, trouvées en Grèce minoenne et mycénienne, des images du dieu du tonnerre syrien, Resheph. Il constate que ces statuettes proviennent de : 1° Nesero, en Thessalie septentrionale (argent) ; 2° la caverne d'Hermès Kranaios, à Patro, près Sybrita

Sayfa :128

(bronze) ; 3° Vatro, en Crète ; 4° Tirynthe (Perrot et Chipiez, tome VI, p. 757, fig. 353) ; 5° Mycènes (*ibid.*, p. 758, fig. 354) ; 6° Beyrouth (Evans, p. 479, fig. 334), et 7° la Syrie septentrionale (*ibid.*, fig. 338).

Il existe encore d'autres parallèles non moins intéressants. Les doubles cornes sur les casques se trouvent dans la série des statuettes en bronze de la Sardaigne (75) et, quoique Perrot (76) affirme l'existence de cette forme du casque chez plusieurs peu-

Sayfa :128

ples, W.-M. Müller a montré très justement (77) que, en Occident, les casques à cornes se rencontrent seulement, en dehors de la Sardaigne, dans l'Italie méridionale et en Etrurie (78). Enfin, le casque à cornes est l'arme défensive caractéristique des Sardanes sur les monuments égyptiens. Dans plusieurs cas, ils portent en outre une sphère placée entre les cornes, mais cet ornement ne se rencontre pas toujours (79).

Le casque à crête, comme dans nos statuettes des n°s 2 et 5, se retrouve dans une statuette de Marash (80) ; le casque pointu, dans une statuette de Tortose (81). Hérodote (VII, 76) parle, à ce sujet, des Bithyniens et des Pisidiens.

Tout ce que nous venons de dire nous fait penser que les statuettes ci-dessus décrites sont l'œuvre de quelque peuple d'Asie Mineure, qui a appartenu au groupe des Peuples-de-la-Mer et qui, plus tard, a émigré plus loin vers le Sud et vers l'Ouest (82).

Sayfa 127

Sir Arthur Evans, Suriye Yıldırım Tanrısı Reshep'in resimleri olan bu heykelciklerde Yunan Minoen ve Miken heykelciklerinde bulunan tutumlarla aynı tutumları göstermektedir. Sir Arthur Evans, bu heykelciklerin 1. Kuzey Tesalya'daki Nesero'dan (gümüş), 2. Sybrita yakınlarındaki Patro'daki Kranaios Hermes'inin mağarasından (bronz), (sayfa 128) **3. Vatro, Girit'te. 4. Tirynthe'de (Perrot ve Chipiez, Cilt VI, S. 757, Şekel. 353), 5. Mikenes (Sayfa 758, Şekil : 354), 6. Beyrut (Evans, S : 479, Şekil : 334) ve 7. Kuzey Suriye (şekil 338).**

Hâlâ daha az ilgi çekici olmayan başka paraleller bulunmaktadır. Kaskın üzerindeki iki boynuz, **Sardinya adasının bronz heykelciklerinde bulunmaktadır** ve Perrot, bu biçimdeki kaskların birçok halkta bulunduğunu ifade ederken, Müller, çok doğru bir şekilde, **Batıda boynuzlu kaskların Sardinya adasının dışında, sadece Güney İtalya'da ve Etrurie'de** görüldüğünü ifade etmektedir

Öyleyse, boynuzlu kask, Mısır anıtlarında görüldüğü şekliyle Sardinyalılar'ın karakteristik savunma silâhıdır. Birçok durumda, bunun dışında, bu anıtlarda, bu boynuzların arasına yerleştirilmiş bir küre de bulunmaktadır. Fakat bu süslemeye her zaman rastlanılmamaktadır.

5 ve 2 numaralı heykelciklerimizde olduğu gibi, üçgen prizma uçlu kasklar, **bir Marash heykelciliğinde bulunmaktadır,** sivri uçlu kask ise bir Tortose heykelciğinde görülmektedir.

Herodot, Bithynien ve Pisidien'lerden bahsederken bu konudan da söz etmektedir.

Bütün yukarıda söylediklerimiz, yukarıda tanımlanan heykelciklerin, daha sonraları güneye ve batıya doğru çok daha uzağa göçmüş olan deniz halklarına bağlı olan bazı Küçük Asya halklarının eseri olduklarını düşündürmektedir.

Sayfa :134

Remarquons en passant que l'objet de Teti (Sardaigne) (104), appelé « épée votive » par les explorateurs, est pour nous une épingle de type kobanien (105). Quant aux figures de cerfs qui sont sur la tête de cette épingle, il y a lieu de les comparer aux figures de cerfs qui se rencontrent sur certains objets du Koban (106). En faveur de notre identification comme épingle témoigne en outre l'absence de poignée ; sa longueur, plutôt faible, 30 cm., n'y contredit point.

Sayfa 134

Kaşifler tarafından "Adak kılıcı" olarak adlandırılan Teti nesnesi (Sardunya), bizim için **Kobanien tipinde bir süs iğnesidir.** Bu iğenin kafasının üstünde olan geyik şekillerine gelince, bunları Koban'ın bazı nesnelerinin üzerinde olan geyik şekilleriyle karşılaştırmak gerekmektedir. Süs iğnesi tanımlamamızın lehine olan bir husus da, sapının olmayışının dışında, 30 cm olan uzunluğunun da hiçbir tartışmaya gerek bırakmamasıdır.

Sayfa :136

Ainsi, il me semble possible de montrer quelques exemples d'après lesquels il existe un lien entre la Transcaucasie et l'Asie Mineure, même avec le monde égéen et la culture méditerranéenne à l'époque du bronze en général.

Sayfa 136

Aynı şekilde, bana, Transkafkasya ile Küçük Asya arasında, hatta Ege Dünyası ile Akdeniz kültürü arasında, genellikle Broz Çağı'nda bir ilişki olduğunu gösteren bazı örenkler göstermek mümkündür gibi gelmektedir.

Sayfa :137

M. L. Delaporte, assisté de M. Charles Recorbet, élève d'architecture à l'École des Beaux-Arts, et de M. Gustave Tellier, l'un des collaborateurs de M. H. de Genouillac à Tello, a quitté Paris le 25 mai pour se rendre en pays hittite. Lors de son passage à Ankara, le 7 juin,

Sayfa :137

la « Société d'Histoire » de la Turquie a eu la délicate attention de lui offrir, dans le palais où elle tient ses séances, un thé auquel étaient conviées les plus hautes personnalités du Gouvernement et de la ville, ainsi que S. Exc. M. l'Ambassadeur de France et M. le Conseiller Pozzi. S. Exc. M. le Président de la République turque a voulu donner un nouveau témoignage de Sa Haute Bienveillance envers notre Société en assistant à cette réunion et en s'entretenant très longuement avec M. Delaporte de questions relatives au plus lointain passé de l'Anatolie. Son Excellence a même daigné se laisser prendre en photographie dans un groupe, publié le lendemain dans le journal *Hakimiyeti Milliye*.

Le site choisi pour les fouilles de la Société des Études Hittites est un mamelon artificiel, à environ 35 kilomètres de Kirshéhir, sur un plateau, entre les vallées de l'Halys et du Cappadox. Il porte en turc le nom de Ilas höyük (en transcription française, Ilas euyuk), le « beau mamelon ». Signalé pour la première fois par M. von der Osten qui l'a découvert, en 1927, en se rendant de la ruine byzantine appelée Utch ayak aux chambres souterraines de Yarem kaleh, cet site a été abandonné bien avant l'ère chrétienne et l'on y trouve à fleur de sol des débris de la céramique peinte dite de la « période V » à Alishar.

Sayfa 137

[YILLIK]

Güzel Sanatlar Okulu mimarlık öğrencisi Charles Recorbet ve Tello'daki H. Geoullic'ın ortaklarından biri olan Gustave Tellier tarafından asistanlığı yapılan, L. Delaporte, Hitit ülkesine gitmek üzere 25 Mayıs'ta Paris'i terketti. 7 Haziran günü Ankara'dan geçişi esnasında, **"Türkiye Tarih Cemiyeti" nin çok büyük ilgisini gördü. Kendisine, toplantılarını yaptığı sarayda bir çay verildi ve bu çaya hükümetin ve şehrin en büyük şahsiyetleri ile, Ekselansları Fransa Büyükelçisi ve Müsteşarı Bay Pozzi de katıldı. Ekselansları Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı [Atatürk], yüksek ilgilerini bir kez daha esirgemeyerek bu toplantıya yardımcı oldular ve Anadolu'nun en eski geçmişiyle ilgili olarak, Bay Delaporte'la çok uzun süre ilgilendiler. Ekselansları Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı bir grup içerisinde fotoğraf çekilmesine müsaade buyurdular ve bu fotoğraf ertesi gün Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'nde yayınlandı.**

HİTİT ARAŞTIRMALARI CEMİYETİ tarafından kazılar için seçilen mahal, Kırşehir'e yaklaşık 35 kilometre mesafedeki bir plâto üzerinde, Halis ve Kapadokya vadileri arasındaki yapay bir tepecikti. Türkçe olarak Has Höyük (Fransızca yazılışı ile Has euyuk), ki bu "iyi tepecik" anlamına gelmektedir. Burasından, ilk olarak kendisini 1927 yılında keşfeden Bay Von der Osten tarafından söz edilmiştir. Von der Osten, bu tepeciğin üzerindeki Üç Ayak denilen ve Yarım Kale denilen yeraltı odalarına sahip Bizans harabesini incelerken bu höyüğü fark etmişti. Bu mahal, Hristiyan devrinden çok önce terkedilmişti ve yeniden, Alişar'da "V. Dönem"e ait olduğu ifade edilerek bulunan boyalı seramiklere benzer seramik atıkları sayesinde bulundu.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE
DEPUIS LE REGNE DE L'ANCIEN JUSTIN,
jusqu'à la fin de l'Empire,

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN, *Président en la Cour des Monnoyes.*

TOME I

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET,
Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville, au Palais en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.

M. DC. LXXI.

AVEC PRIVILEGE DV ROY.

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilmiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir. Devlet Müsteşarı.

1. CİLT. Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1762
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]
Cild	: Kahvrengi
Ebadı	:
En	: 18 cm.
Boy	: 26 cm.
Sayfa Adedi	: 14 + 910 + 32
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :45

I. ANASTASE étant mort, Iuftin lui fucceda à l'Empire, tous fes proches en aiant été exclus, bien qu'ils fuffent en grand nombre, & de grand merite.

9 juillet 518

* 9 Temmuz 518

Sayfa 45

Anastase öldüğünden, tahtı hak eden çok sayıda başka insanların olmasına rağmen, Justin imparatorluğu devraldı.

Sayfa :53

Gyrgene de fe conformer aux coûtumes des Perfes, & fur tout de ne plus enterrer les morts, mais de les expofer aux chiens, & aux oifeaux.

* Okunamadı

Sayfa 53

Farsların âdetlerine uyum sağlaması, özellikle de ölüleri gömmek yerine onları köpeklere ve kuşlara bırakması söylenmişti.

Sayfa :56

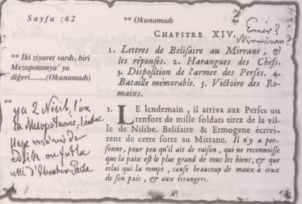
* 15 Ağustos 527

I. IVSTIN. mourut peu de temps aprés, & laiffa l'entiére poffeffion de l'Empire à fon neveu Iuftinien,

15 août 527

Sayfa 56

Az bir zaman sonra Justin ölür ve imparatorluğun tamamını yeğeni Justiniyen'e bırakır.

Sayfa :62

*** Okunamadı*

CHAPITRE XIV.

1. *Lettres de Belisaire au Mirrane, & les réponses.* 2. *Harangues des Chefs.* 3. *Disposition de l'armee des Perses.* 4. *Bataille mémorable.* 5. *Victoire des Romains.*

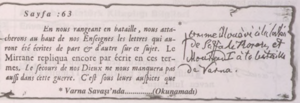
*** İki ziyaret vardı, biri Mezopotamya' ya diğeri........(Okunamadı)*

1. LE lendemain, il arriva aux Perses un renfort de mille soldats tirez de la ville de Nisibe. Belisaire & Ermogene écrivirent de cette sorte au Mirrane. *Il n'y a personne, pour peu qu'il ait de raison, qui ne reconnoisse que la paix est le plus grand de tous les biens, & que celui qui la rompt, cause beaucoup de maux à ceux de son pais, & aux étrangers.*

Sayfa 62

1. Meliser'in Miran'a mektupları ve cevapları. 2.Şeflerin söylevleri. 3.Fars ordusunun dizilişi. 4.Büyük savaşlar. 5. Romalıların zaferleri.

Ertesi gün Farslara Nisibe şehrinden bin askerlik bir yardım geldi. Beliser ve Ermojen Miran'a şu sekilde yazarlar : Hiç kimse sağduyulu değil, kimse barışın iyiliklerin en güzeli olduğunu ve bunu bozanın ülkesine ve yabancılara büyük zarar vereceğini anlamıyor.

Sayfa :63

En nous rangeant en bataille, nous attacherons au haut de nos Enseignes les lettres qui auront été écrites de part & d'autre sur ce sujet. Le Mirrane repliqua encore par écrit en ces termes, *Le secours de nos Dieux ne nous manquera pas aussi dans cette guerre. C'est sous leurs auspices que*

** Varna Savaşı'nda.............(Okunamadı)*

Sayfa 63

Bu konu hakkında sağdan soldan gelen mektupları savaş boyunca saklarız. Miran bu konu hakkında tekrar yazılı müdahalede bulundu. Tanrılarımızın yardımı eksik olamaz bu savaşta.

Sayfa :64

* *nous prétendons vous livrer demain la bataille, & nous rendre maîtres de la ville de Dara. Faites en ſorte que nous y trouvions le bain & le dîner prêts.* Aprés que Beliſaire eut lcû cette lettre, il ſe prépara au combat.

** I. Napolyon'da aynı şekilde davranmıştı.*

Sayfa 64

Yarın size savaş açıp **Dara şehrini almayı düşünüyoruz ,** banyonun ve yemeğin hazır olmasını sağlayın. Beliser bu mektubu okuduktan sonra savaşa hazırlanır.

Sayfa :67

La raiſon qui le fit differer ſi long-temps, fut que ces Barbares ne mangeant que le ſoir, au lieu que les Romains mangent dés le matin; ceux-ci eſperoient ne pas trouver une forte reſiſtance en des gens affoiblis par un long jeûne. *

** Aç kalmak en büyük sorundur*

Sayfa 67

O kadar uzun düşünmesinin sebebi , barbarların sadece akşamları **Romalılar'ın ise sabahları yemek yemeleriydi,** ve uzun bir gün beklemiş olmalarından karşılarında ciddî bir kuvvet bulmamayı umuyorlardı.

Sayfa :82

Edeſſe, & * le païs d'alentour, a été nommé Oſroëne, du nom d'Oſroez, qui y commandoit au temps que cette ville étoit dans l'alliance des Perſes.

** Cusfa*

Sayfa 82

Edes ve civardaki ülke Osroyen adını eskiden bu şehri Farslarla anlaşarak yöneten Osroyen'den alır.

Sayfa : 95

2. La Paleſtine eſt bornée du côté de l'Orient par la mer rouge, qui s'étend depuis les Indes juſqu'aux frontiéres de l'Empire Romain. *

* *Pasifik Körfezi*

Sayfa 95

Filistin, Doğuda, Hindistan'dan Roma İmparatorluğu'nun sınırlarına kadar yayılan **kızıl deniz** sahillerine sahiptir .

Sayfa : 96

3. Lorſque l'on a paſſé les frontiéres de la Paleſtine, l'on trouve la Nation des Sarraſins, qui habitent depuis long tems un païs planté de palmiers, & où il ne croît point d'autres arbres. Abocarabe qui en étoit le maître en a fait don à Iuſtinien, de qui en recompenſe il a receû le Gouvernement des Sarraſins de la Paleſtine : où il s'eſt rendu ſi formidable, qu'il a toûjours arrêté les courſes des troupes étrangeres. *

* *Yabancıların...... (Okunamadı)*

Sayfa 96

Filistin sınırını geçince, Palmiye ağacından başka hiçbir ağacın olmadığı Araplar'ın ülkesini buluyoruz. Oranın efendisi olan **Abokarab** onu Justin'e hediye etti , Justin de onu ödüllendirmek için ona Filistinli Araplar'ın yönetimini verdi; o da orada çok başaralı oldu ve hiçbir yabancı birliğe geçiş vermedi.

Sayfa : 315

Baſiliſque ſe ſauva à Conſtantinople dans l'Egliſe du divin Sauveur, laquelle on appele l'Egliſe de ſainte Sophie, & il y obtint ſa grace par les priéres de l'Imperatrice Verina.

Sayfa 315
Bazil İstanbul'a kaçar ve orada İmparatoriçe Verina'nın hoşgörüsünü kazanarak büyük kurtarıcının Ayasofya adındaki kilisesine sığınır.

Sayfa :316

* 11 juillet 472
23 octobre 472 -
** en janvier 474

ANTHEME Empereur d'Occident fut mis à mort par son gendre Recimére. Olybrius eût aussi une semblable destinée, peu de temps après qu'il fut parvenu à l'Empire. Leon mourut pareillement à Constantiople, & eût pour successeur un autre Leon, fils de sa fille Ariadne & de Zenon. Son pere lui fut associé dans l'Empire, acause de son bas âge ; mais il ne vécut que peu de temps.

** 11 Temmuz 472*
23 Ekim 472
*** 474 yılının Ocak ayında*

Sayfa 316
Batının İmparatoru olan Antem, damadı Resimer tarafından öldürülür. İmparatorluğa geldikten sonra Olibrus da aynı kaderi paylaşır. Leon , İstanbul'da aynı şekilde ölür ve Leon'un yerine Arian ve Zenon 'un oğlu olan başka bir Leon geçer. İmparatorlukta babası, yaşı yüzünden ona yardımcı olur , ama o da çok az yaşar.

Sayfa :322

* 11 Décembre 484
** 11 Aralık 484*

2. Aprés la mort d'Honoric , Gondamond fils de Genson parvint à la couronne des Vandales par la prérogative de l'âge, qui le rendoit Chef de la maison de Gizéric. Ce Gondamond donna plusieurs batailles aux Maures ; mais il fit encore plus de persécutions aux Chrétiens, & mourut au milieu de la douziéme année de son régne.

** 21 Septembre 496
** 21 Eylül 496*

Sayfa 322
Honori'nin ölümünde sonra, Genson'un oğlu olan Gondamon Vandallar'ın tahtına geçer ve yaşı sayesinde Gizerikler'in başı olur. Bu Gondam Morlara birçok savaş açar , daha çok Hıristiyanlara işkence yapar ve hükümdarlığının on ikinci yılında ölür.

Sayfa :602

2. L'Evesque Sylvére s'étant rendu suspect d'intelligence avec les Goths, fut envoyé en Gréce par Bélisaire, & Vigile fut établi en sa place. Quelques-uns des Sénateurs furent aussi chassez pour le même sujet,

** Okunamadı*

Sayfa 602

Piskopos Silver, Gotlarla işbirliği yaptığı için Beliser tarafından Yunanistan'a gönderildi. Bazı senatörler de bu yüzden görevlerinden alındılar.

Sayfa :804

Leur esprit n'a ni malice, ni fourberie, mais beaucoup de la simplicité des Huns, aussi bien que du reste de leurs mœurs. Autrefois les Antes & les Sclavons n'avoient qu'un même nom; car l'antiquité les appelloit Sporades, d'un mot Grec, qui signifie dispersez, parce que leurs cabanes occupent une grande étenduë de Païs, & ils couvrent en effet une grande partie d'un des bords du Danube.

** Wenden*

Sayfa 804

Akıllarında ne yalan ne de sinsilik vardır, bu da belki Hunlar'ın basitliklerine ve kendi örf ve adetlerine bağlıydı. Eskiden **Antlar'ın** ve Slavonlar'ın tek bir isimleri vardı, onlara eski çağda dağılmış anlamına gelen Sporad denilirdi, çünkü evleri ülkenin büyük bir bölümüne yayılırdı ve Tuna'nın taraflarından birinin büyük bir bölümüne yayılmışlardı.

Sayfa :804

Sur ces entrefaites Justinien leur envoia une Ambassade, pour les prier d'aller dans une ancienne ville, appelée la Tour, qui avoit autrefois été bâtie par Trajan sur le Danube, & qui depuis long-temps étoit destituée d'Habitans.

** Severisi Kalesi*

Sayfa 804

Tam bunun üzerine Justiniyen , daha önce Tuna nehri üzerinde kurulan ve uzun zaman insanların yaşamadığı **Tur** adındaki bu şehre gitmelerini sağlamak için onlara bir elçi gönderdi.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE
DEPUIS LE REGNE DE L'ANCIEN JUSTIN, jusqu'à la fin de l'Empire,

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN, *President en la Cour des Monnoyes.*

TOME II.

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET,

Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville, au Palais en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.

M. DC. LXXI.

AVEC PRIVILEGE DV ROY.

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilmiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir.
Devlet Müsteşarı.

2. CİLT.
Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 1762
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]
Cild	: Kahvrengi
Ebadı	: En : 18 cm. Boy : 26 cm
Sayfa Adedi	: 2 + 772 + 20
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa : 284

*600 Marc o 17,00 franc
1700
600
1,020,000

** 600 Mark & 17.00 Frank*

les artiſans, & les ouvriers étoient contraints d'acheter, & il en tira par an plus de trois cens livres d'or. Son avarice fut ſi exceſſive & ſi impie, que de leur vendre du pain fait de blé gâté, & qui ſentoit la poudre. Ceux qui avoient le ſoin des proviſions s'enrichiſſoient ſous pretexte de lever les droits de l'Empereur, & faiſoient languir les pauvres dans une crüelle faim.

Sayfa 284

Esnaf ve işçiler almak zorundaydı ve bundan üç yüz altından fazla kâr elde etti.Cimriliği o kadar dinsizce ve kâr amaçlı oldu ki bozuk ve toz kokan unla ekmek yapıyordu. Bu işi yapanlar İmparator'un vergisini alma bahanesiyle sürekli zenginleşiyorlardı ve fakirleri acımasızca ölüme terk ediyorlardı.

Sayfa : 360

* Kirkesichon
Bou Sair
si on cherchait on trouverait, mais à découvert rien

** .... Eğer aranırsa bulunur fakat hiçbir şey keşfetmedik.*

1. Circeſion bâti par Diocletien, & reparé par Juſtinien. 2. Reparations de divers forts proche de Theodoſiopole.

** Okunamadı*

Sayfa 360

1.Diyoletiyen tarafından yapılan, Justiniyen tarafından onarılan Cirsesiyon. 2.Teodoziopol'a yakın diğer kalelerin onarımı.

Sayfa : 366

*
à Halebi - Soleb
il n'y a trace ni de croix, ni inscription ni d'église ni de bain

** Halep' de ne bir hac, ne bir el yazması ne de bir kilise yoktur.*

Il s'éleve juſqu'au haut des murailles, ſepare les pierres, les ébranle, & en romt la ſtructure. Juſtinien fit conſtruire une chauſſée d'une longueur égale à celle de la muraille, & reduiſit ce fleuve à écumer inutilement, ſans pouvoir faire aucun dommage. Ayant reconnu qu'il y avoit du côté de ſeptentrion une partie de la

Sayfa :366

* au sommet de la colline Occident il y a un vieille très grosse et forte tour, les murailles sont en bon état

* *Tepede kocaman ve görkemli bir kale var ve gayet iyi durumda.*

** bien

** *iyi*

grande muraille qui menaçoit de ruine, il la fit abatre, de meſme que le petit mur, & enſuite rebâtir ſur un plus beau & plus vaſte deſſein que n'étoit le premier: car comme les maiſons étoient trop étroites, & qu'elles déplaiſoient pour ce ſujet aux habitans, il accrut la ville. De plus comme il y avoit du côté d'occident une colline dont les Barbares ſe pouvoient aiſément emparer, & enſuite tirer de deſſus juſqu'au milieu de la ville, Juſtinien l'enferma dedans, & fit eſcarper les côtez, & bâtir un mur au deſſus; de telle ſorte qu'il n'y avoit plus d'endroit par où les ennemis pûſſent venir, le terrain qui eſt au deſſous de la colline eſtant trop bas, & les montagnes qui ſont du côté d'occident étant trop éloignées. L'Empereur ne ſe contenta pas de pourvoir de la ſorte à la ſureté de cette ville, il contribua encore à ſon ornement en bâtiſſant de magnifiques Egliſes, des bains publics, des galeries, & des logemens pour les ſoldats. Il ſe ſervit pour ces ouvrages de deux Architectes, dont l'un qui étoit de Conſtantinople ſe nommoit Jean,

Sayfa 366

Surların en üstüne kadar çıkar , taşları ayırır , onları sallar, şekillerini değiştirir.Jüstinien surun uzunluğuna eşit bir yol yaptırır ve hiçbir zarar vermeden nehri kısaltır. Kuzey tarafta bulunan büyük surun bir bölümünün yıkılma tehditi altında olduğunu anlayarak, onu küçük duvarla birlikte yıktırdı ve daha gösterişli ve büyük yeni bir sur yaptırdı: Bunun nedeni evlerin küçük olması, surun halkın gözüne hoş gözükmemesiydi, böylece şehirde genişlemiş oldu.

Ayrıca batı tarfında barbarların kolaylıkla alabilecekleri bir tepe olduğundan ve üzerinden şehrin ortasına kadar ateş edebileceklerinden, Jüstiniyen orayı kapattırdı, oraya duvar yaptırdı, aşağıdaki toprakların çok alçak olmasından ve dağların uzakta kalmasından, düşmanların geçebilecekleri yer kalmamıştı.

İmparator şehrin güvenliğini sağlamakla yetinmedi , onun yenilenmesine muhteşem kiliseler, hamamlar, galeryalar ve kışlalar yaparak katkıda bulundu. Bu eserleri yapmak için iki tane mimar kullandı, biri Jean adında bir Bizanslı'ydı, diğeri ise İsidor adında bir milis eriydi.

Sayfa :367

1. IL y a sur le bord de l'Euphrate au delà de Zenobie une petite ville nommée Sura, dont les murailles étoient si foibles, que quand Cosroës y mit le siege elle ne pût resister une demi-heure à l'effort de ses armes. Justinien l'entoura d'une muraille tres-forte, & égale à celle de Callinique, & la mit en état de se bien défendre.

* Pour quelques débris de murailles

* Okunamadı

Sayfa 367

- Fırat'ın kenarında Sura adında küçük bir şehir var ve bu şehirin surları o kadar zayıftı ki Cofroyes onu almaya kalktığında onun silâhlarına yarım saat bile dayanamadı. Jüstiniyen onu çok güçlü bir surla çevreledi ve Kalinik'te olduğu gibi kendisini iyi savunacak duruma getirdi.

Sayfa :368

* Izabord — En voici les noms. Barbalison, Neocesarée, Gabule, Pentacome, & Europon. * Okunamadı

Sayfa 368

İşte isimleri: Barbason, Neosesare, **Gabul**, Pentakom, ve Etiropon.

Sayfa :368

* Djerabulons — Ce Prince ayant encore appris que Ierapole, qui * Böyle değil

Sayfa :369

qui est la capitale du païs étoit ouverte de tous côtez, & exposée aux courses, & aux violences des ennemis, il prit un soin particulier de pourvoir à sa sureté. ** Cest mon.

* Okunamadı

Sayfa 368-369
Ülkenin başkenti olan bu şehrin her taraftan düşmanın saldırılarına ve şiddete açık olduğunu öğrenen bu prens bu bölgenin güvenliğini sağlamak için elinden geleni yapmıştır.

Sayfa :369

Il y avoit dans l'Euphratefe d'autres villes comme Zeugma & Neocefarée, qui n'étoient fermées que de murailles de bouë, & où il n'y avoit pas mefme ou placer les foldats. Juftinien y en a fait faire d'autres plus hautes, & plus folides, qui les mettent en état de fe bien defendre.

* [illegible]

** Okunamadı*

Sayfa 369
Fırat cıvarlarında başka şehirler de vardı Zeugma Ce Neocesare gibi ve oradaki surlar topraktan yapılmıştı ve asker yerleştirecek yerleri bile yoktu.Jüstiniyen oraya daha büyük ve sağlam surlar yaptırdı ve böylece bölgenin güvenliğini sağlamış oldu.

Sayfa :374

* ? Horros Kalesi à 2 heures de Klios?

** Horros Kalesi Klios'a 2 saat uzaklıkta*

Il y avoit en Syrie une ville nommée Cyrus qui avoit autrefois été bâtie par les Juifs que les Medes avoient emmenez prifonniers en Affyrie, & que Cyrus avoit depuis renvoyez en leur païs. Ce fut en reconnoiffance de la grace de leur liberté qu'ils donnerent à leur ville le nom de leur liberateur.

Sayfa 374
Eskiden Suriye 'de Yahudiler tarafından yapılan Sirus adında bir şehir vardı ve Medler bunları esir alarak Afrika'ya götürmüşlerdi ve Sirus onları ülkelerine göndermişti. Kurtarıcılarının adını ona verdikleri önemi ve saygıyı göstermek amacıyla şehre vermişlerdi.

Sayfa :379

Mais comme elles ne feront plus expofées, à l'avenir, à la vûë des hommes, il eft à propos que j'en faffe ici la defcription. C'eft une vefte faite de la laine d'un poiffon de mer qu'on appele un pinne. ??

Sayfa 379

Gelecekte insanların göremeyeceğini düşünürek, **pin dediğimiz bir deniz zehrinden yapılmış olan ceketi size anlatıyorum.**

Sayfa :528

* Varne ?
Les Nibelungen parlent de Dieterich de Berne (Theoderich de Verone)

* *Okunamadı*

Vacare, Varne de nation, homme habile & experimenté dans l'art de la guerre, étant mort, Thibaut, fon fils, luy fucceda, & vint trouver Narfés pour paffer avec luy un traité d'alliance, ce qui fut executé par le moyen d'une fomme confiderable qui luy fut payée.

Sayfa 528

Oldukça yetenekli ve iyi bir asker olan Vakar öldüğünde yerine oğlu geldi ve o da Narse'yi anlaşma yapmak için buldu ve bu da ona pahalıya mal oldu.

Sayfa :550

5. Peut-on douter que la perte entiere d'une fi nombreufe armée n'ait été une peine dont la juftice Divine a voulu punir l'impieté de cette nation ? Cette multitude prodigieufe de François, d'Allemans, & d'autres peuples qui avoient inondé l'Italie fut taillée en pieces, & les Romains ne perdirent que quatre-vingt foldats qui avoient foûtenu le premier effort. Toutes les legions Romaines firent bien leur devoir dans cette journée. Entre les troupes auxiliaires Aligerne General des Goths, & Sindoüal, Chef des Eruliens, fe fignalerent par deffus les autres; mais tous relevoient avec des loüanges extraordinaires la fage conduite de Narfés, & luy attribuoient tout

Sayfa :550

* m dans les futures excepté Windisch faetzer Pellaties & le Pedantaire

* *Okunamadı*

l'avantage qu'ils avoient remporté : En effet cette victoire fut si considerable, que je ne sai si dans les siecles passez il y en a eu de plus illustre.
6. Que si quelques peuples ont autrefois souffert une défaite semblable, on trouvera que c'étoit un châtiment de leur injustice. Quand Datis, Satrape de Darius amena à Marathon cette formidable armée avec laquelle il pensoit assujetir à sa puissance, non seulement le païs Attique ; mais toute la Grece, ses armes n'avoient point de cause plus legitime, ni plus honnête que l'ambition, qui ne pouvant plus se contenir dans les bornes de l'Asie, se débordoit sur l'Europe.

Sayfa 550

Koskoca bir ordunun yok olmasının, bu ülkeye Tanrı adaletinin cezası olduğuna inanabilir miyiz? Fransız, Alman ve diğer ülkelerin askerleriyle dolu olan İtalia'daki askerler büyük bir hezimete uğramışlardı ve Romalılar bunlara destek olan sadece seksen asker kaybetmişlerdi.O gün tüm Romalı birlikler görevlerini çok iyi yapmışlardı. Tüm yardımcı , Got ve Sindual birlikleri diğerine üstünlük sağlanışlardı ama her şeyi Narses'in komutanlığına borçlulardı ve bu zaferi tamamen ona hediye etmişlerdi: Evet, bu zafer o kadar anlamlı oldu ki daha önceki yüzyıllarda hiç böylesi bir zafer oldu mu hiç bilmiyorum.

6. Bazı toplumlar böyle bir hezimete uğradıysa , bunun onların kendi suçları olduğu düşünülür. Datis, Dariuslu Satrap Maraton'a bu muhteşem orduyu getirdiğinde, gücüne yanlız Atik ülkesini değil Yunanistan'ı da bağlamak istiyordu, silâhlarının daha iyi ve daha anlamlı bir amacı yoktu, çünkü artık Asya'nın kenarında idare edemez olmuş, Avrupa'ya doğru kaymaya başlamıştı.

Sayfa :741

Il mouroit des personnes de toute sorte d'âges. Mais sur tout les jeunes gens, & plus de garçons que de filles.

* Dans les épidemie, le sort est très funeste

* *Salgınlarda ....*

Sayfa 741

Her yaştan insanlar ölüyordu. Ama özellikle genç insanlar ölüyordu, kadınlardan çok erkekler ölüyorlardı.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE
DEPUIS LE REGNE DE L'ANCIEN JUSTIN,
jusqu'à la fin de l'Empire.

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN,
President en la Cour des Monnoyes.

DEDIE'E A MONSEIGNEUR DE POMPONNE
Secretaire d'Etat.

TOME III.

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET,
Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville,
au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.
M. DC. LXXII.
AVEC PRIVILEGE DV ROY.

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilmiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir. Devlet Müsteşarı.

3. CİLT.
Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri		
Envanter No	: 1762	
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]	
Cild	: Kahvrengi	
Ebadı	:	
	En	: 18 cm.
	Boy	: 26 cm
Sayfa Adedi	: 14 + 802 + 42	
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.	

Sayfa :3

Senat, qui loüa à l'heure mefme la fageffe de fes confeils, il envoya aux Abares des chaines d'or, des lits précieux, des étoffes de foye, & d'autres préfens, pour adoucir la fierté de leur naturel. *

** XI.Charles' ın mektupları*

Sayfa 3

Düşüncesini Senatoya bildirdirmesinin ışığı sonucunda Abarlara gururlarını okşamak için altın zincirler, kıymetli yataklar, ipek kumaşlar ve başka çeşitli hediyeler gönderiyordu.

Sayfa :3

Ce qui fut caufe que Cotragége, qui étoit leur ami, leur donna un mauvais confeil, en difant au Cagan, qui a grand credit dans fa Nation, & qui la porte à declarer la guerre à qui il luy plaît : *Il faut nous défaire de luy, aprés quoy il nous fera aisé de ravager le païs.* *

** Okunamadı*

Sayfa 3

Arakadaşları olan Kotrajej'in kötü bir tavsiyesi üzerine , o da ülkede saygı duyulan biri olan ve istediğine savaş açabilecek durumda olan Kagan'a; Ondan kurtulmalıyız, böylece ülkeyi istediğimiz gibi yıkabiliriz.

Sayfa :6

* 2 Cheiuh

On envoya en mefme-temps un Ambaffadeur de Perfe nommé Ifdigune, élevé à la dignité de Sich, qui eft une des plus éminentes de cet Etat.

**** Cheiuh: (Sich' in okunuşu)***

Sayfa 6

Aynı zamanda İsdigün adında bir Fars Büyük Elçi gönderildi, bu **Sich** [Şiş] gururunda yetişitirilmiş ve ülkesinin en güvenilir elçilerinden biriydi

Sayfa :36

NB

1. DAns la quatriéme année du regne de Juſtin, il arriva à Conſtantinople une ambaſſade des Turcs.

Sayfa 36

Justin'in dördüncü hükümdarlık yılında Türkler'den bir elçi geldi.

Sayfa :513

l'Empereur s'en retourna à Conſtantinople, & donna aux factions du peuple les priſonniers, pour les tuer dans le jeux & dans les combats. Ces priſonniers aiant été menez hors des murailles, vis-à-vis de Cherſée, furent paſſez au fil de l'épée.

* *Okunamadı*

** *Okunamadı*

Sayfa 513

İmparator İstanbul'a geri döndü ve oyunlarda ve dövüşlerde kullanmaları için esirleri halkın eline verdi. Bu esirler surlardan dışarı çıkartıldılar ve kılıçtan geçirildiler.

Sayfa :518

.Le jour ſuivant il condamna Conſtantin & Stratigius freres, à avoir la tête trenchée dans le Cynegion, & il fit crever les yeux à quelques autres.

* 2 Haziran Serail

Sayfa 518

Bir gün önce Constantin ve **Stratigius'u** mahkûm eder ve kafaları kesilir, Sinegiyon başkalarının da gözlerini oydurur.

Sayfa :518

& à l'heure meſme il le relegua <u>à Hiero,</u> qui eſt <u>un Palais vis-à-vis de Conſtantinople,</u> ſur l'autre bord de la mer, & il choiſit en ſa place l'Eunuque Nicetas, Prêtre de l'Egliſe des Saints Apôtres.

* Zerebatan Serail

* *Haziran' da mezarı bulundu, Peneraleur' e taşındı..........*

Sayfa 518

Onu, deniz kenarında **İstanbul'a yakın olan bir saray olan Hiero'ya** gönderir ve bunun içinde Apotres Kilisesi'nin azizi olan Niceras'ı seçer.

Sayfa :577

1. LEon fils de Bafile regna vint-cinq ans & huit mois. Etienne fon frere qui étoit Syncelle fut élevé, & inftruit par Photius. Dés que Leon fut en poffeffion de l'Empire, il envoia André Maître de la milice à Chryfopole, avec plufieurs, tant du Clergé que du Senat, pour tirer le corps de Michel du Tombeau où * il étoit, & pour le mettre dans un cercueil de bois de Cyprés, & le porter à l'Eglife des Saints Apôtres avec une infinité de flambeaux, & avec une magnificence convenable aux funerailles d'un Empereur. Ce qui fut executé en prefence de fes freres.

2. Il envoia bien-tôt apres André Domefti-

au Senes Kérat, quand on betissait le nouveau bâti- ment 1873 aveil l'argent que Namouk Pacha en- voyait de Bagdad on y a trouvé le tombeau de Godofroi de Bouillon qu'on avait transporté de Jerusalem, il est disparu au moment [illegible]

* Okunamadı

Sayfa 577

Bazil'in oğlu olan Leon yirmi beş yıl sekiz ay hükümdarlık sürmüştü. Kardeşi Etiyen, Fotius tarafından büyütüldü ve yetiştirildi. Leon İmparatorluğa sahip olur olmaz , Krisopol'de milis şefi olan **Andre 'yi Senato'dan kiliseye** kadar birçok adamla Michel 'in cesedini mezarından çıkartıp bir Sipre kralı mezarına koymaları için gönderdi ve onu Aziz Apotre Kilisesi'ne bir imparatorun cenazesine yakışır bir güzellikte, birçok kabirle birlikte gönderir.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE
DEPUIS LE REGNE DE L'ANCIEN JUSTIN,
jusqu'à la fin de l'Empire.

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN, *President en la Cour des Monnoyes.*

DEDIE'E A MONSEIGNEUR DE POMPONNE
Secretaire d'Etat.

TOME IV.

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET,
Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville, au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.

M. DC. LXXII.
AVEC PRIVILEGE DV ROY.

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilimiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir. Devlet Müsteşarı.

4. CİLT.
Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 1762
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]
Cild	: Kahvrengi
Ebadı	:
	En : 18 cm.
	Boy : 26 cm
Sayfa Adedi	: 18 + 669 + 32
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :47

la majesté de l'Empire, & la dignité du Senat furent transferés à Constantinople, les Empereurs accorderent au Patriarche la preseance sur tous les autres Evêques, & depuis le Concile de Calcedoine lui a soûmis toutes les Eglises du monde.

3. Il semble que le Pape ait eu dessein par ce nouveau genre d'injure, non seulement de flétrir les Ambassadeurs, mais de deshonorer leur maître, & de l'abaisser au dessous de la condition des hommes, en s'élevant lui-mesme comme un demi-Dieu. Enfin, il est certain que cette cruauté sans exemple lui attira une guerre tres-facheuse, dans laquelle jugeant bien qu'il ne pouvoit resister à Henri & à Robert, s'ils joignoient une fois leurs forces, il se resolut de les desunir en s'alliant avec le dernier, quoi qu'avant ce temps-là, il n'eût jamais eu aucune inclination pour lui.

* Okunamadı

Sayfa 47

İmparatorluğun görkemi ve Senato'nun onuru İstanbul'a nakledildi, İmparator Patriklere Piskoposlar'ını seçme hakkı tanıyor ve o andan itibaren , **Makedonya Dinî Kurulu, dünya'daki tüm kiliseleri İmparator'un emrine verdi.**

Bu yeni aşağılama yollarının sonucu, Papa'nın yeni plânları olduğu görülüyordu. Amaç, sadece Büyükelçileri küçük duruma düşürmek değil, kendisini yarı-tanrısal bir mevkiye yücelterek onların efendilerinin şereflerine gölge düşürmek ve onu insanlık dışı şartlar içine sokmakdı.

Sonuç olarak eşi benzeri olmayan bu acımasızlık örneği onu çok sıcak bir savaşa sürükledi, bu savaşta güçlerini birleştirdikleri taktirde onlara karşı koyamayacağını iyi biliyordu , onun için daha önce Robert'e karşı herhangi bir yakınlığı olmasa da , Robert'le birleşerek bu ikiliyi ayırmayı düşünmüştü.

Sayfa :365

content de lui pardonner son crime, il lui fit des presens. Comme quelques-uns le supplioient de le chasser, au moins de Constantinople, il * leur répondit, *Si le Seigneur ne garde la ville, c'est en vain que veillent ceux qui la gardent. Il faut se fier à sa Providence, & le prier de nous conserver.*

9. Il y eut dés lors quelques personnes qui publierent que Diogene avoit suborné ce soldat pour commettre cét attentat ; mais l'Empereur bien loin d'ajoûter foi à leurs discours, leur défendit de les faire. Il auroit falu qu'on lui eût porté le poignard dans la gorge, avant qu'il eût cru qu'on auroit voulu le tuer. Aprés que le Grand Domestique eut fait ce recit à Diogene, il alla rapporter à Alexis qu'il l'avoit trouvé obstiné à nier son crime.

[illegible]

* Okunamadı

Sayfa 365

[IX. kitap ,İmparator Aleksis]

Cinayetini affetmesinden memnun olduğundan ona hediyeler veriyordu.Bazılarının ona onu kendisini yalvarmasından dolayı , [en azından İstanbul'dan kovması için] onlara : Efendimiz şehire sahip çıkmazsa , şehiri koruyanlar onu boşuna korumuş olur. Onun gücüne sığınmalıyız ve bizi saklaması için ona yalvarmalıyız.

9. O zamandan itibaren bazı insanlar Diyojen'in o askeri o cinayeti gerçekleştirmesi için kandırdığını yazdılar ; ama İmparator onların dediklerine inanmamakla birlikte bunları yazmayı onlara yasaklamıştı.Kendisinin öldürüleceğini anlaması için bıçağın boynuna saplanması gerekirdi. Büyük hizmetçinin Diyojen'e bu hikâyeyi anlatmasından sonra , onu,cinayetini inkâr ederek Aleksis'e getirdi.

Sayfa :370

A cette parole ils s'écrierent tous, qu'ils ne vouloient point d'autre Empereur que lui, bien que ce ne fût pas le sentiment du plus grand nombre. Alexis prit occasion de cette interruption pour dire, *qu'il pardon-*

Sayfa :370

noit à ceux qui avoient eu part à la conjuration, & qu'il ſe contentoit du châtiment que les auteurs avoient ſouffert. Alors il s'éleva le plus grand cri qui eût jamais été entendu, les uns loüant la clemence du Prince, les autres déteſtant la perfidie des conjurez, en quoi ils agiſſoient ſelon la coûtume ſi baſſe, & ſi lâche des gens du monde qui n'ont point de honte d'inſulter au mal-heur de ceux que la fortune perſecute, bien qu'ils leur aient applaudi lorſque cette meſme fortune leur paroiſſoit favorable. L'Empereur léur aiant impoſé ſilence, continua, & dit, *Je pardonne aux coupables, & je leur ferai à-l'avenir le meſme traitement que par le paſſé.*

6. Le meſme jour que l'Empereur leur faiſoit cette grace, & c'étoit le jour de la fête des deux Princes des Apôtres, quelques-uns ne pouvant ſouffrir une ſi extréme douceur, envoierent crever les yeux à Diogene, & à Catacalon. Voila, au-moins, comme l'on raconte que cela ſe paſſa.

* Okunamadı

Sayfa 370

Bunun çoğunluk tarafından paylaşılan bir fikir olamamasına rağmen, bu sözler üzerine hepsi kendi aralarında ondan başka imparator istemediklerine karar verdiler. Aleksis arayı fırsat bilerek sözü aldı ve kompleya katılan herkesi affettiğini ve yazarların çektikleri acılarla tatmin olduğunu söyledi. **O an daha önce hiç duyulmamış bir çığlık duyuldu. Dünya, insanlarının zenginlik tarafından ezilen insanlara küfretmekten sakınmadığı, aynı zenginliğin kendi tarafında olduğunda alkışlandığı sözde geleneğe göre hareket ediyordu. Sessiz kalmalarını emreden İmparator devam eder ve der ki;** Suçluları affediyorum ve onlara gelecekte geçmişte yapılan muamelenin aynısını göstereceğim.

6. İmparator'un bu iyilikleri yaptığı gün, aynı zamanda havarilerin iki prensinin bayramıydı. Bazıları Diyojen'in ve Katakalon'un gözlerinin kör olduğunu görmekten dolayı bu kadar büyük bir hafiflik çekemezlerdi. İşte, en azından olayların nasıl olduğunun anlatıldığı şekil. Bunun emrini Aleksis'e verip vermediğini Tanrı bilir veya bilgisinin olup olmadığının; ne kadar bilgi edinmek için çabalamış olsam da, hiçbir zaman kesin bir bilgiye ulaşamadım.

Sayfa :372

2. Alexis, aiant terminé par ce traité une guerre qui lui eût coûté des travaux, & des combats s'en retourna fort ſatisfait à Conſtantinople, où il prit un ſoin particulier de Diogene. On lui vit verſer des larmes, & jetter des ſoûpirs, à ſon ſujet. Il lui donna des preuves ſolides de ſon affection, en le rétabliſſant en poſſeſſion d'une partie de ſes biens.

* *Okunamadı*

Sayfa 372

- 2. Aleksis, kendisine pahalıya patlayan ve birçok savaşa sebep olan savaşı bu anlaşmayla bitirdi ve oldukça memnun bir şekilde, kendisinin **Diyojen'e özel bir ilgi gösterdiği İstanbul'a döndü. Onun hakkında gözyaşı dökerken ve iç çekerken görüldüğü söylenir. Malvarlığının bir bölümünü ona vererek ona karşı olan sevgisini ispatlar.**

Sayfa :376

3. Mais ce miſerable demeura obſtiné dans ſon erreur, & il proteſta qu'il étoit prêt de ſouffrir la priſon, & les plus rigoureux traitemens, plutôt que de ceſſer de croire, & de publier, que c'étoit par la nature que l'humanité a été déifiée. Il y avoit alors à Conſtantinople un grand nombre d'Armeniens que ce Nile engageoit dans ſes ſentimens, & Tigrane & Arſace qui en étoient prevenus, faiſoient de frequentes conferences pour les défendre. Alexis, qui voioit que l'impieté de cette doctrine infectoit déja quantité d'eſprits, & qu'elle s'enfloit par le mélange des erreurs des Armeniens, de ſorte que l'on publioit ouvertement, contre la tradition des Saints Peres, que c'étoit par la nature que l'humanité a été unie à la Divinité, & qu'ainſi, l'on aboliſſoit, en ce point la Foi de l'Egliſe Catholique, aſſembla un Concile, pour arrêter le cours d'un ſi dangereux deſordre.

4. Le Patriarche Nicolas, & les autres Evêques s'étant aſſemblez, Nile parut, debout

Sayfa :376

devant-eux, avec les Armeniens, ſoûtenant hautement ſes ſentimens, & s'efforçant de les appuier par diverſes preuves. Les Peres du Concile, pour preſerver les ames du poiſon contagieux

Sayfa :377

contagieux de cette doctrine corrompuë, frapperent d'Anatheme celui qui le leur preſentoit, & en frapperent aprés-lui, ou avec lui, Blaquernite, bien qu'il fût honoré de la dignité du Sacerdoce. Outre les erreurs qu'il avoit priſes de Nile, il en avoit contracté d'autres, par la frequentation de certaines perſonnes qui faiſoient profeſſion d'entretenir un infame commerce, & une noire intelligence avec les Démons, & il les avoit répanduës parmi le peuple. L'Empereur, aprés l'avoir ſouvent exhorté à les retracter, le denonça enfin à l'Egliſe.

Sayfa 376

3. O zamanlar İstanbul'da, Nile 'nin duygularını paylaştığı çok sayıda Ermeni vardı. Tigrana'nın ve Arsas'ın olup bitenlerden haberleri vardı ve onların haklarını korumak amacıyla sık sık konferanslar yapılıyordu. Bu öğretinin dinsizliğinin birçok insana yayıldığını gören Aleksis ve bununla birlikte Ermeniler'in yaptıkları hatalardan dolayı bunun daha da büyüyerek yayıldığını Aziz Peres'in geleneklerine aykırı propaganda yapacak şekilde doğal insanlıkla Tanrısallığı birleştirildi **ve bu noktada Katolik Kilisesi'nin inancının yıkıldığını gören** Aleksis , bu kadar çok tehlikeli bir düzensizliği durdurmak amacıyla Dini Bilginleri Kurulu'nu toplantıya çağırır.

4. Bir araya gelen Patrik, Nikolas ve diğer Piskoposlar'ın karşısında ayakta duran Nile , Ermenilerle birlikte düşüncelerini savunuyor ve bunları kanıtlamaya çalışıyordu. **[sayfa 377]** Kurulun Papazları , etkisini kaybetmiş bu öğretiye ait tehlikeli zehirin ruhunu saklamak amacıyla , böyle bir iddiada bulunanları aforoz etmişlerdi ve ondan sonra veya onunla birlikte kutsal göreve bağlı olmasına rağmen Lakernik'i de vurmuşlardı.

Nike 'den aldığı hatalar yanı sıra, bundan büyük bir ticaret gerçekleştiren ve şeytanlarla karanlık bir akıl yürüten ve bunları halka yayan insanlarla birlikte olmuştu. Onları birçok kez geri çekmesi için ricada bulunan İmparator , sonunda onu kiliseye şikâyet etti.

Sayfa :382

doit. Aiant donc écrit fur deux tablettes s'il faloit attaquer les Comanes, ou s'il ne les faloit pas attaquer; il donna les deux tablettes au Coriphée pour les mettre fur l'Autel. Aprés que toute la nuit eût été paffée en prieres, & à chanter des Pfeaumes, le Coriphée reprit les tablettes, les ouvrit, & les lut. L'Empereur reçut ce qui y étoit contenu, comme un Oracle prononcé par la bouche de Dieu mefme, & fe prepara à aettaqu.

* Okunamadı

8. Il écrivit de tous côtez pour mander fes troupes, & quand elles furent arrivées il marcha vers Anchiale. Il envoia Nicephore Meliffene Cefar, George Paleologue, & Jean Taronite fils de fa fœur, garder Beroé, & le païs d'alentour. Il choifit trois autres Capitaines, Dabatene, George Euphorbene, & Conftantin Umpertopule, pour prendre les paffages par où les Comanes devoient venir. Il vifita lui-mefme la montagne & les pas, pour voir fi ceux qui les gardoient faifoient leur devoir, & en fuite il s'alla placer fur le bord de la Palus facrée qui eft proche d'Anchiale. Un certain Pudile qui étoit un des plus confiderables d'entre les Valaques, étant venu la nuit l'avertir que les Comanes avoient paffé le Danube, il affembla fes proches, & les principaux Officiers de fon armée, pour deliberer fur ce qu'il y avoit à faire.

** Okunamadı

* *

Sayfa 382

Komanlar'a saldırılıp saldırılmayacağını iki tablet üzerine yazmıştı ve onları taş masanın üzerine koyması için Korife'ye vermişti. Bütün gece dualar ettikten ve ilâhîler söyledikten sonra, Korife tabletleri geri aldı, onları açtı ve okudu. İmparator bunların üzerinde yazılanları doğrudan Tanrı'nın ağzından çıkan bir vahiy olarak algıladı ve kendisini saldırıya hazırladı.

8. Komanlar'ın Tuna nehrini geçtiklerini haber vermeye gelen Valaklar'ın en iyilerinden biri olan Püdil adında biri gelmişti İmparator, şu andan itibaren yapılacaklar hakkında tartışmak amacıyla yakınlarını ve ordusundaki en iyi subayları bir araya getirdi.

Anşiyal'e gitme konusunda hemfikir olmuşlardı. Komanlar'ın Edirne'ye karşı en büyük güçlerini göstermeleri fikri üzerine, İmparator, Kantakuzen'i, Tatis'i, Sikaler'i, Elcan'ı ve birkaç yabancı ordunun kumandanlarını kaplıca adı verilen bir yere gönderdi.

Sayfa :383

Outre cela, il commanda à Conſtantin Catacalon de prendre avec lui Monaſtras homme à demi-Barbare de naiſſance, mais fort experimenté, & Michel Aneman,* & de ſuivre les Comanes pour les incommoder par des courſes ſubites & imprevuës.

* Aneman(Almanca)

Sayfa 383

Bunun dışında, Constantin Katalon'a yanına yarı barbar ama savaş konusunda oldukça deneyimli biri olan Monostras'ı ve Michel **Anema'nı olmasını** ve Komanları anî ve hiç beklenmedik bir şekilde şaşırtmak için takip etmelerini emreder.

Sayfa :399

3. Cette inondation fut precedée d'une armée de Sauterelles qui, par une rencontre fort ſurprenante, épargnerent le blé, & infecterent les vignes, ce que certaines perſonnes adonnées à de ſuperſtitieuſes obſervations, prirent pour un preſage que les armes des François devoient épargner les Chrétiens, & ſe tourner contre les Infideles adonnez au vin, & ſujets à l'yvrognerie.

4. Ils ſont en effet tout plongez dans la débauche, & aſſujetis aux plus infames paſſions. Et dans le meſme temps qu'ils retranchent une partie de la chair, par une ceremonie exterieure, ils en recherchent les voluptez les plus brutales, avec une avidité inſatiable. Ils ſont tellement eſclaves des plaiſirs, que par la plus abominable de toutes les impietez, ils preſentent des ſacrifices à Aſtarte, & à Aſtarot, & que pour les honorer, il leur ſuſpendent l'image d'un Aſtre, & une figure d'or de Cobar. Le blé au contraire ſemble être la figure des Chrétiens,

Sayfa 399

Suların taşmasından önce çekirge baskını olmuştu , ki bunlar büyük bir tesadüf eseri buğday tarlalarına hiç dokunmamışlardı ve sadece üzüm bağlarına zarar vermişlerdi. Boş inançlı bazı yorumlar, Fransızlar'ın silâhlarının Hristiyanları bağışlaması gerektiğini, **şaraba ve sarhoşluğa düşkün olanlara doğrulması gerektiğini düşünüyorlardı.**

4.

Herşeyi sefalete yüklüyerek , kendilerini en alçak tutkulara bağlıyorlardı. Aynı zamanda dış bir ayin ile doyumsuz bir şekilde , vücudun bir parçasını kesiyorlardı. Zevklerinin o kadar köleleri olmuşlar ki acımasızlıkların en kötüsünden, Aftara kurban bağışlamayı ve Aftarot'a ve bunları onurlandırmak için onlara bir yıldızın görünüşünü ve Kobar'ın cismini veriyorlardı. Tam tersine buğday da Hristiyan'ın simgesi durumundaydı.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE,
DEPUIS LE REGNE DE L'ANCIEN JUSTIN,
jusqu'à la fin de l'Empire,

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN, *President en la Cour des Monnoyes.*

DEDIE'E A MONSEIGNEUR DE POMPONNE
Secretaire d'Etat.

TOME V.

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET.

Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville, au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.

M. DC. LXXXIII

AVEC PRIVILEGE DU ROI

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilimiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir. Devlet Müsteşarı.

5. CİLT.
Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri	
Envanter No	: 1762
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]
Cild	: Kahvrengi
Ebadı	:
	En : 18 cm.
	Boy : 26 cm.
Sayfa Adedi	: 10 + 673 + 32
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :123

Geiza Prince des Hongrois eut deux freres, Etienne, & Bladiſtlave; & deux fils, Etienne, & Belas. * Ladislaus Bela

*Okunamadı

Sayfa 123

Macaristan prensi Geiza'nın Etiyen ve Bratislav adında iki kardeşi, ve de Etiyen ve Belas adında iki çocuğu vardı.

Sayfa :151

3. Sur le ſoir, on ſonna la retraite, & les vainqueurs remporterent l'étendard des vaincus. Comme il y avoit des vaiſſeaux au bord du Danube, on le fit traverſer à l'armée ſur un bruit qui s'étoit répandu dans le camp, & qui n'étoit pas ſans fondement, que les Barbares devoient recevoir le jour ſuivant un renfort de troupes étrangeres. *

* Konsantre olmak

Sayfa 151

Akşam üzeri geri çekilme emri verildi ve kazananlar kaybedenlerin sancağını aldı.Tuna nehrinin kenarındaki sandallar kullanarak, orduyu büyük bir gürültüyle karşıya geçirdiler, büyük bir ihtimalle barbarlar ertesi gün yardım alacaklardı.

Sayfa :201

1. L'Empereur fit bâtir deux tours ſur le bord de la mer, dont l'une s'appeloit autrefois Damalis, & maintenant on la nomme Arcule; & l'autre eſt proche du Monaſtere de Mangane; afin d'y tendre une chaîne en temps de guerre, & d'empécher les vaiſſeaux d'approcher de la citadelle, & du Palais de Blaquernes. *

* Okunamadı

Sayfa 201

İmparator deniz kenarına iki kule yaptırdı. Bunlardan birinin adı önceden **Damalis'ti.** Artık ona **Arkül** kulesi deniliyor, diğeri Mangan Manastırı'na yakındı, böylece savaş zamanı ona bir zincir bağlayıp düşman gemilerinin kaleye ve saraya yaklaşmaları engellenebilirdi.

Sayfa :202

il bâtit un Monaſtere en l'honneur de ſaint Michel, dans un lieu nommé Cataſcépe, à l'embouchure du pont, & il y mit des Moines d'une rare vertu, auſquels il donna le moïen d'y vivre dans la ſolitude, & dans le repos.

* *Şüphe Yok*

Sayfa 202

Daha henüz temelini atmış olarak şirketi bıraktı ve köprünün ağzında Katasep denilen bir yerde Aziz Michel onuruna bir manastır inşa etti ve yanlızlık ve refah içinde yaşama imkânı verdiği keşişleri oraya yerleştirdi.

Sayfa :320

CHAPITRE IV.

1. Andronique empéche le pillage des vaiſſeaux. 2. Il rétablit un Aqueduc. 3. Il envoïe des gens-de-bien dans les Provinces. 4. Il rent la juſtice à tout le monde. 5. Il écrit à Synéſius une lettre pleine de menaces, pour réprimer ſes violences. 6. Il déſent les diſputes en matiere de Religion.

1. Andronique aïant parlé de la ſorte, fit paroître ſur ſon viſage une réſolution fort ferme de ne rien relâcher, en ce point, de la rigueur des loix, & s'appliqua à l'heure-meſme à d'autres affaires. Ceux qui ſavoient par experience qu'il ne railloit point en des choſes ſérieuſes, manderent à ceux qui faiſoient leurs affaires dans les Provinces, de ne rien prendre des vaiſſeaux qui aborderoient aux côtes, & de retenir comme

Eole

Sayfa :321

Eole l'impétuoſité des vens, pour empécher les naufrages. Depuis ce temps-là, aucun vaiſſeau ne perdit ni mât, ni ancre, ni cordage. Ceux que la tempéte jetta au bord, ne perdirent rien ſur terre de ce qu'ils n'avoient pas perdu ſur mer, & ils furent ſecourus avec tant de ſoin, que l'orage ſe changea pour eux en calme.

2. Il fit une grande dépenſe pour rétablir l'ancien Aquéduc, qui porte dans la ville l'eau du fleuve Hydraule, à la ſource duquel il fit bâtir une tour, & un appartement qui devoit être fort agréable en été. Ceux qui logent au quartier de Blaquernes uſent de l'eau de ce fleuve, l'Aquéduc étant demeuré imparfait par la mort d'Andronique, ce qui eſt cauſe qu'il n'y a point de jet d'eau dans la grande place, comme il y en devoit avoir. Les Empereurs qui lui ont ſuccédé, ont été ſi éloignez de continuer un ouvrage qui auroit été ſi utile au public, qu'Alexis, qui le priva de l'Empire, démolit la tour, & les agréables logemens qu'il avoit commencez par une baſſe jalouſie de la gloire que cette belle entrepriſe lui avoit aquiſe.

3. Quand il envoïoit des Gouverneurs dans les provinces, il choiſiſſoit les plus gens-de-bien, & il les combloit de préſens, afin qu'ils ſoulageaſſent les pauvres. Ces Magiſtrats emportant quelquefois juſqu'à huit cens mines d'argent, s'abſtenoient du bien d'autrui comme d'une choſe ſacrée,

Sayfa 320

IV. BÖLÜM

1. Andronik gemilerin yağma edilmesini önler.
2. Bir su kemerini yeniden kurar. 3. Varlıklı insanları eyaletlere gönderir. 4. Herkese adaleti sağlar. Sinesius'a siddeti bırakması için tehdit dolu bir mektup yazar. 6. Din konu-

sundaki tartışmaları savunur.

Bu şekilde konuşan Andronik hiçbir şeyi oluruna bırakmayacağına dair bir devrim izi verir, getirdiği bu kurallar aynı anda başka işlere de uygulanıyordu. Bu ciddî konularda şaka yapmadığını bilenler Eyaletlerde iş yapanlara sahillere yaklaşan gemilerden hiçbir şey almamalarını için yalvarıyorlardı. Batışları engellemek için rüzgarın coşkunluğunu gemilerden esirgemesini istiyorlardı. [sayfa 321] **O zamandan itibaren hiçbir gemi ne direğini ne demirini ne de halatını kaybetti. Fırtınanın sahile attıkları denizde kaybetmediklerini karada da hiç kaybetmiyorlardı ve tam tersine o kadar iyi karşılanıyorlardı ki rüzgar bile onlar için sakine dönüyordu.**

2. İdrol nehrinden şehire su getiren eski su kemerini yenilemek için ve onun dibinde bir kule ve yazın oldukça rahat olması gereken bir ev yapmak için büyük harcamalarda bulunmuştu. Lakern Mahallesi'nde oturanlar bu nehrin suyunu kullanıyorlardı. Sukemeri Adronik'in ölümüyle tahrip oldu, büyük meydanda olması gereken çeşme yoktu. Ondan sonraki İmparatorlar halkın ihtiyacını karşılayacak işler yapmaktan o kadar uzak kaldılar ki imparatorlukta böyle durumlara karşı olan Aleksis büyük bir kıskançlıkla kuleleri ve evi yıktırdı .

3. Eyaletlere elçiler göndediğinde en zenginlerini seçiyordu ki bunlar da gittikleri yerlerde fakir insanlara karşı yardımda bulunsunlar.Bu kanun adamları bazen yanlarında sekiz yüz gümüş maden götürüyorlardı, başkasının malına kutsal bir şey gözüyle bakıyorlardı.

Sayfa :387

3. Mais parce que les affaires de ce païs-là devoient auſſi avoir un mauvais ſuccés , pluſieurs Capitaines qui y faiſoient la guerre à leurs dépens, & par le ſeul amour de Dieu, y moururent, * & Conrad y fut tué lui-meſme par un Caſien, n'aïant vécu qu'autant de temps qu'il en faloit pour aquerir de la gloire, & pour faire admirer ſa prudence & ſon courage à ſes propres ennemis.

*** Dağlardan geldi**

Sayfa 387

O ülkenin işleri çok kötü gittiğindendir herhâlde, o ülkede öncelikle tanrı aşkına savaş yapan birçok komutan orada öldüler. Canrad 'da orada cesaretini kendi düşmanlarına beğendirecek ve zafer elde edecek kadar uzun yaşayabilen yaşlı bir dağ eşkiyası tarafından öldürülmüştü.

Sayfa :413

pour la gloire du Sauveur, il a méprisé le Roiaume de ses ancêtres, & a renoncé à son Palais & à son repos, pour souffrir toute sorte d'incommoditez avec les pauvres de la Palestine, & pour délivrer ce saint Tombeau, qui est une source de vie. Il n'a point été étonné de la longueur, ni de la difficulté des chemins, ni des pieges que la malice de divers peuples lui a tendus. *

* *Okunamadı*

Sayfa 413

Kurtarıcının zaferi için herhangi bir Hristiyan prensinden çok yanıp tutuşarak, bir hayat kaynağı olan bu mezarı kurtarmak için Filistinli fakirlerle her türlü sıkıntıyı beraber çekti ve bunun için sarayından ve rahatından vazgeçti. Farklı halkların hazırladıkları tuzaklara ve yolun zorluğu ve uzunluğuna hiç şaşırmadı.

Sayfa :415

I. L'Empereur Isâc aïant trois enfans de son premier mariage, deux filles & un fils; il mit l'aînée Religieuse dans un Monastere que l'Imperatrice Xenéa avoit fondé depuis la mort de l'Empereur Manuël son mari, & qu'Isâc avoit bâti, avec une grande dépense, dans le Palais de Joannize. C'est-là qu'il la sacrifia à Dieu, comme une innocente victime. Il maria la seconde au fils *

* *Okunamadı*

Sayfa 415

İlk evliliğinde üç çocuğu olan İmparator İsak'ın, iki kız ve bir erkeği olmuştu. İlk kızını İmparatoriçe **Kisene'i** kocası İmparator Manuel'in ölümünden sonra İsak'ın büyük harcamalarla Joaniz Sarayı'nda yaptırdığı manastıra gönderdi. Daha doğrusu kızını suçsuz bir kurban gibi tanrıya bağışladı.

Sayfa :459

3. Alexis arriva quelques jours aprés à Conſtantinople, dont le chemin lui avoit été ouvert ſans effuſion de ſang, ni ſans publication de biens. Il ſe mit ſur un lit d'or, *

* *Okunamadı*

Sayfa 459

Aleksis birkaç gün sonra ne kan dökerek ne mal kaybederek İstanbul'a gelir ve onu selâmlamayı gelenleri ağırlamak için girişteki bir altın yatağa oturur.

Sayfa :494

* *Büyük Saray*
Afamie Sarayı
Thilopas Sarayı
Mangane Sarayı
Blaquenas Sarayı

** *Okunamadı*

une armée aſſez nombreuſe, il changea l'heure-même de reſolution, laiſſa les affaires d'Occident en l'état où il les avoit trouvées & revint, aprés une abſence de deux mois à Conſtantinople, où il demeura quelque temps au Palais d'Aphamie, puis il alla à celui de Philopas.

Sayfa 494

O kadar kalabalık bir orduyla karşılaştı ki devrimleri bile erteledi ve herşeyi oluruna bıraktı, iki ay Afami'nin kaldığı İstanbul'dan uzak kaldıktan sonra, Filopas'a gitti.

Sayfa :505

ſans rançon, en faiſant la paix avec l'Empereur. Que ſi l'Empereur refuſoit de la faire, il les laiſſeroit cinq ans entiers dans ſon Etat, ſans leur demander aucun impôt, & que dans les années ſuivantes ils n'en païeroient qu'un tres-leger, qui ne ſeroit jamais augmenté, comme le ſont ſouvent ceux qui ſont établis dans l'étenduë de l'Empire.

Sayfa 505

İmparator bu olayı gerçekleştirmekten vazgeçerse , onları beş yıl boyunca kendi hâllerinde hiçbir vergi istemeden bırakacak ve sonraki yıllarda İmparatorluğun genelinde olduğu gibi verdikleri vergi artırılmayacak, sadece çok hafif bir vergi vereceklerdi.

Sayfa :536

Durant la nuit, il mettoit hors des prifons les plus habiles voleurs, & les envoïoit voler dans les maifons, & partageoit avec eux ce qu'ils avoient pris. Il fut accufé de ces malverfations devant l'Empereur, qui, au-lieu de le punir, fe contenta de promettre de le faire, & differant de jour-en jour, lui donna la liberté de continuër fes crimes, avec la mefme hardieffe qu'auparavant.

* bon

* güzel

Sayfa 536

Geceleri en yetenekli hırsızları evleri soymaları için dışarı salıyordu ve onların çaldıklarını onlarla paylaşıyordu. Sürekli onu karşılarında görmekten bıkanlar ayaklandı. Onu taşlıyarak, kovaladılar, askerleri dağıttılar, hapishane kapılarını açtılar ve esirleri çıkarttılar. Bir kiliseyi soydular ve Müslümanlar'ın tapınağını yıktılar.

Sayfa :558

Ceux de la ville voyoient les Tentes des ennemis, & pouvoient parler à ceux qui étoient campez à Gyrolimne, n'étant feparez de ceux-ci que par la muraille.

* 2 jours

* İki gün

Sayfa 558

Şehirdekiler düşmanların yüzlerini görüyorlardı ve **Girolimne** de duranlarla konuşabiliyorlardı, çünkü aralarında sadece sur vardı.

HISTOIRE
DE
CONSTANTINOPLE,
DEPUIS LE REGNE
DE L'ANCIEN JUSTIN,
jusqu'à la fin de l'Empire,

Traduite sur les Originaux Grecs par Mr COUSIN,
President en la Cour des Monnoyes.

DEDIE'E A MONSEIGNEUR DE POMPONE
Secretaire d'Etat.

TOME VIII.

A PARIS, 1762

En la Boutique de PIERRE ROCOLET.

Chez DAMIEN FOUCAULT, Imp. & Lib. ord. du Roy, & de la Ville, au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, aux Armes du Roy & de la Ville.

M. DC. LXXIV.

AVEC PRIVILEGE DU ROY.

Eski Justin'in Hükümdarlığından İmparatorluğun Sonuna Kadar

İstanbul'un Tarihi.

S. Cousin tarafından Yunanca orijinal metinlerinden çevirilimiştir.

Monsenyör De Pomponne'a ithaf edilmiştir. Devlet Müsteşarı.

8. CİLT.
Paris.

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1762
Yazar	: [Çevirmen: S. Cousin]
Cild	: Kahvrengi
Ebadı	:
	En : 18 cm.
	Boy : 26 cm.
Sayfa Adedi	: 2 + 613 + 78
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Arzum ORHAN tarafından tercüme edilmiştir.

Sayfa :306

5. Les conſeillers qu'ils appelent Viſirs l'ayant mandé de la part d'Amurat, comme pour déliberer ſur quelque affaire importante ils luy racontèrent tout ce qui étoit arrivé, & à l'heure meſme ſans donner aucune marque de triſteſſe, ni de douleur il manda Jacup ſon frere, le ſaiſit, * luy creva les yeux, & ſe fit proclamer Sultan.

* *Okunamadı*

Sayfa 306

5. Vezir dedikleri danışmanlar onu çağırdılar, sanki önemli bir konu hakkında konuşacaklarmış gibi olup biten herşeyi ona anlattılar ve o da hiçbir acı ve üzüntü belirtisi göstermeden, kardeşi Yakub'u istedi, onu yakaladı, **gözlerini oydu** ve onu Padişah ilan etti.

Sayfa :307

2. Quand il ſe fut aſſuré de cette ſorte de l'alliance des Serviens, il amaſſa toute la cavalerie de Thrace, & de Theſſalie, marcha vers l'Orient, & ayant traverſé le détroit d'entre Calliopole, & Lampſaque, il alla avec des troupes auxiliaires de Turcs & de Romains contre la ville de Cotyace capitale de Phrygie, & la prit avec * Carmien Prince du meſme païs.

* *Okunamadı*

Sayfa 307

Serviyenlerle olan ittifaktan emin olduğunda, Trakya ve Batı Trakya'daki tüm ordularını topladı, Doğuya doğru yürüdü Çanakkale Boğazı'nı geçtikten sonra Türk ve Romalı yardımcılardan oluşan bir orduyla Firikya'nın başkenti olan Kotyas'a yürüdüler ve aynı ülkenin prensi olan Carmiyen ile birlikte burayı fethettiler.

Sayfa :309

Mais la mauvaiſe fortune des Romains excita contre luy la jalouſie des Grans, de ſorte qu'ayant eu deſſein de faire épouſer Helene ſa fille à l'Empereur, les principaux du Senat allerent repreſenter à l'Imperatrice, qui étoit * Allemande, qu'il étoit plus à propos que l'Empereur prît une femme en Allemagne, d'où il pourroit tirer du ſecours dans ſes beſoins, que de la prendre dans l'Empire.

* *Okunamadı*

Sayfa 309

Romalılar'ın başarısızlığı ona karşı büyüklerin kıskançlığını artırdı, İmparator'un kızı olan Helen'i evlendirme niyetinde olanlar,Senato'nun en önemli insanları İmparatoriçe'ye giderek, İmparator'un Almanya'dan bir kız almasının daha iyi olacağını ve böylece zor durumda olunduğunda Almanya'dan yardım istenilebileceğini ve de bunun onu İmparatorluğa dahil edilmesinden daha iyi olacağını belirttiler.

Sayfa :314

* Crale (Kirely)

** Crale (Kirely)*

Ce Crale nommé Etienne, étoit alors fort celebre; car comme jamais un baſſin d'une balance ne s'abaiſſe, que l'autre ne s'éleve en meſme temps, les Romains ne pouvoient étre accablez ſous le poids de tant de diſgraces, que les guerres continuelles leur produiſoient chaque jour, ſans que les barbares fuſſent élevez au comble de la felicité & de la gloire. Ce fut donc ce qui donna la hardieſſe à cet Etienne de prendre la qualité de Crale, qui dans leur nation eſt comme celle de Roi. Il fut fort aiſe que Cantacuzene eût imploré ſa protection, lui promit de l'aſſiſter, & s'aquita fidelement de ſa promeſſe. Les habitans de Conſtantinople furent ſaiſis de douleur quand ils apprirent la revolte de Cantacuzene, & qu'il avoit été proclamé Empereur, & ils apprehenderent les ſuites fâcheuſes d'un changement ſi terrible.

Sayfa 314

Etyen adında bu kral o zamanlar çok meşhurdu; çünkü terazinin bir tarafı aşağı inerken diğer tarafı yükselir bu sonu gelmez savaşlar sırasında Barbarlar büyük mutluluğa ve zarfere ulaştılar. Romalılar'da bu kadar büyük bir düşüş karşında daha fazla dayanamıyorlardı. Bu olay Etiyen'e kral olma cesaretini vermiştir, ki bu kral unvanı bizim ülkemizdeki kral unvanına denktir. Kantakuzen'in onun korumasını istemesi, ona yardımcı olacağım diye söz vermesi ve sözüne sağdık kalması onu oldukça rahatlatmıştı. İstanbul halkı, onun imparator ilân edildiğini duyunca büyük bir acı ve korkuya kapıldı ve bu acı değişimin sonuçlarından korktular.

Sayfa :316

* Dewotika

** Dewotika*

Il fit lui-meſme par terre des courſes juſqu'à Rodoſto, puis s'en retourna à Didymoteque. Mais enfin voyant que Cantacuzene tardoit trop longtemps, & ayant envie de s'en retourner, ſur l'avis qu'il avoit eu que les Chevaliers de Rodes étoient arrivez à Smyrne, & qu'ils y bâtiſſoient un fort

Sayfa 316

Kendisi Rodosto'dan **Didimotek'e** kadar yarışlar yapardı. Ama Kantakuzen'in çok geciktiğini görerek, geri dönme isteğiyle, Rodos Şövalyelerine danıştıktan sonra kaçkınları barındırmak amacıyla İzmir'de bir kale yaptırır.

Sayfa :319

4. Les Turcs renoncerent à la guerre pour s'adonner aux brigandages, & courant les bourgs & les villages y prirent des troupes de prisonniers, hommes, femmes, enfans, Prêtres, Moines qu'ils amenerent à Constantinople chargez de chaînes, & qu'ils exposerent en vente dans les rues, comme ils y auroient exposé des Scythes, * ou des Abasgiens. Ils foüettoient cruellement ceux que personne n'achetoit, afin de porter les Romains à avoir compassion de leur misere.

Alkhissis

* *Abasgiens*

Sayfa 319

Türkler eşkiyalık yapmak için savaştan vazgeçtiler, kasaba ve köylere girerek köleler, erkekleri kadınlar,çocuklar , papazlar ve rahipler onları zincirleyerk İstanbul'a götürdüler ve onları sokaklarda, Siyitler veya Abaslılara daha önce yaptıkları gibi, satışa sundular. Romalılar daha duyarlı davrandıkları için satılmayanları acımasızca kırbaçlıyorlardı.

Sayfa :323

Les habitans ne daignerent luy faire aucune réponse, & il y eut mesme des personnes de la lie du peuple qui luy dirent des injures du haut des murailles, & qui traiterent comme des débauchées & comme des infames sa femme, & sa fille, qu'ils devoient bien-tôt aprés reconnoître pour leur Souveraine.

eh

Sayfa 323

Halk ona hiçbir cevap vermedi ve hatta bazı insanlar surların üstünden **yakında efendileri olarak tanıyacakları karısına ve kızına çılgınca küfürler ettiler.**

Sayfa :325

5. Comme Solyman fils d'Orcane ravageoit la Chersonese, le Despote Mathieu Cantacuzene en vint aux mains avec luy, auprés de l'Hexamilion, le tua, & un grand nombre de ses troupes.

* oh lala il est mort à la chasse

* *Aman Tanrım, ovada yaşamını iyitirmiş*

Sayfa 325

5. Orhan'ın oğlu Süleyman Kırım'ı yakıp yıktığı için acımasız Matiyö Kankakuzen onu ve birçok askerî birliğini Hexamition yakınlarında öldürdü.

Sayfa :328

eh

4. L'Empereur Cantacuzene entra pronte-ment dans le Monaſtere de Periblepte, y fit couper ſes cheveux, y prit l'habit de Moine, & manda à l'Empereur ſon gendre, que le Palais étoit preparé pour le recevoir.

Sayfa 328

4. İmparator Kantakuzen Monastır'a girer, orada saçlarını kestirir, keşiş kıyafetini giyer ve İmaparator'dan damadını ister ve bütün sarayın onu karşılamaya hazır olduğunu söyler.

Sayfa :330

* Hawanserail

* *Okunamadı*

3. Il fit enfermer dans la tour d'Anema Andronique, ſon fils, & ſa femme, d'où ils ſe ſauverent deux ans aprés par le moyen des Latins de Galata.

Sayfa 330

Oğlu ve karısıyla , iki yıl sonra Galata Lâtinlerinin sayesinde kurtulacağı **Anema Andronik Kalesi'ne** kapatıldı.

Sayfa :341

Tous les Princes, & tous les Rois chez qui il paſſa lui rendirent des honneurs, & lui firent des preſens comme à un Dieu. Il retourn en ſuite à Veniſe, où l'on lui fit une reception des plus magnifiques, & de là à Modon ſur les galeres des Venitiens.

* à un mendiant

* *Bir dilenci*

Sayfa 341

Uğradığı bütün Prensler ve Krallar ona büyük bir hürmet gösteriyorlar **ve bir Tanrı'ya hediyeler sunar gibi ona hediyeler veriyorlardı.** Ondan sonra adına muhteşem bir karşılama töreni yapılan Venedik'e döner.

Sayfa :343

les Nations, l'Empire, la Servie, la Valachie, l'Albanie, la Hongrie, la Saxe, la Bulgarie, l'Italie lui presentoient à l'envi de jeunes hommes des mieux faits, & de jeunes filles dont le sein effaçoit l'éclat du soleil.

Sayfa 343

Devletler, İmparatorluk, Sırbistan, Arnavutluk, Macaristan, **Saksonya**, Bulgaristan ve İtalya ona en yakışıklı erkekleri ve güneşin parıltısını gölgeleyecek kadar güzel kızları sunuyorlardı.

Sayfa :343

4. *Le grand Tamerlan** *vous dit par la bouche de ses serviteurs, Il ne vous est pas permis de ravir le bien d'autrui, & de vous aggrandir par cette injustice. Contentez-vous de ce que Dieu vous a permis d'enlever aux in-*

Sayfa :344

fideles, & restituez incessamment ce que vous avez pris aux autres capitaines, afin d'attirer sur vous les graces de Dieu, & les louanges des hommes, sinon je vengerai leurs injures.

*** Uzun Timur**
Topal Timur

Sayfa 343-344

4. Büyük Timur, hizmetçilerinin ağzından der ki başkalarının varlıklarını hoşnut etmek ve bunun yanı sıra haksızlıklarla büyümeye hakkınız yoktur. Tanrı'nın size sadakatsizlerden almanıza izin verdiği şeylerle idare etmeyi bilin, tanrının hoşgörüsünü hak etmek için de diğer komutanlardan aldıklarınızı geri verin, yoksa onların öçlerini alırım.

Sayfa :344

6. Il ne negligea pas aprés cela ses affaires, mais il mena son armée dans la haute Armenie, & comme il avoit pris dés auparavant la ville de Sebaste* en Cappadoce, il prit cette fois dans la Turcoperse la ville d'Arsingue.

*** Sivas***

Sayfa 344

6. İşlerini ihma etmedi ama ordusun Yüksek Ermenistan'a götürdü, ve daha önce Kapadokya şehiri olan **Sivas'ı** aldığı için, bu sefer Türk ve Fars şehrini aldı.

Sayfa :346

Aprés avoir rafé cette ville de fond en comble , il alla en Phenicie jufqu'à Damas mettant tout à feu & à fang , enlevant des richeffes infinies, & emmenant un nombre innombrable de prifonniers. Quand il eut pillé Damas, & qu'il l'eut reduite à une trifte folitude, il alla faire le mefme traitement à Halep, & en tranfporta quantité d'excellens ouvriers. En fuite crainte des Arabes il revint à Sarmacan capitale de Perfe.

9. Lorfque Bajazet apprit les difgraces qui lui étoient arrivées à Arfingue, à Sebafte, à Damas, & à Halep il ne ceffa de faire des levées & d'amaffer des troupes de toutes parts.

* mais ne le p... pas

** Fakat olmadı*

** Damas & Halep ne lui appertenaient pas

*** Damus ve Halep ona ait değildi*

Sayfa 346

Bu şehiri baştan sona yok ettikten sonra , her şeyi ateşe vererek ve kana buluyarak Şam'a kadar gitti. Aradaki bütün zenginlikleri alarak ve yanında çok sayıda esir götürerek.Şam'ı yağma etti. Sonra acı bir yanlızlık hissiyle aynı muameleyi **Halep'e** göstermeye gitti, ve yanında çok sayıda iyi nitelikli işci götürdü. Araplardan kortuğu için kaçarak Perslerin başkenti olan Semerkant'a döndü.

9. Beyazıd, Sivas'ta, Şam'da ve Halep'te başına gelen bu talihsizlikleri öğrenince her yerden ordu toplamaya başladı.

Sayfa :349

Troupes invincibles , muraille plus dure que le diamant, vous favez les glorieux exploits par lefquels nos ancêtres fe font rendus celebres, non feulement en Orient qui eft le lieu de nôtre origine , mais en Europe , en Afrique, & pour mieux dire par toute la terre. Vous n'ignorez pas les expeditions fi celebres de Xerxes & d'Artaxerxes contre les Grecs , ces Heros & ces demi-Dieux aufquels les Turcs ne peuvent non plus être comparez , que les fauterelles aux lions. *

* ... Timur Leng en savait beaucoup

** Uzun Timur çok şey biliyormuş*

Sayfa 349

Yenilmez ordular, elmastan saha sert setler, Atalarımızın kendilerini meşhur eden muhteşem mucizeleri biliyorsunuz, bunlar yanlızca kökenimizin bağlı olduğu doğuda değil; aynı zamanda Avrupa'da ve Afrika 'da, daha iyi söylemek gerekirse bütün dünyadadır. Yunanlılara karşı verdiğimiz o çok meşhur savaşları göz ardı edemezsiniz, bu kahramanlar ve yarı tanrılarla Türkleri mukayese etmek bir çekirge ile bir aslanı mukayese etmeye benzer.

Sayfa :350

Un des principaux commandans qui avoit autrefois ſervi ſous Atin, ayant ſu qu'il étoit dans l'armée de Tamerlan, y courut à toute bride avec cinq cens cavaliers. Les gens de Sarcan, de Mantachie, & de Carmien ſuivirent le meſme exemple, à quoi ils furent excitez par la voix & par le geſte de leurs Princes; & Bajazet ſe trouva de la ſorte dépoüillé & abandonné, pendant que le cercle des ennemis s'arondiſſoit.

* Sancaktan

Sayfa 350

Timur'un ordusunda olduğunu anlayan en önemli kumandanlardan biri, yanında beş yüz atlı alarak oraya koştu.Diğer insanlar prenslerinin sesinden etkilenerek aynı örneği takip ettiler ve Beyazıd kendisini soyulmuş buldu ve etrafındaki düşman çemberi daha da büyüyordu.

Sayfa :353

crier plus haut, qu'ils luy amenoient Bajazet. Alors il perdit la partie, & donna à ſon fils le nom de Siacrüc, qui eſt le meſme qu'échecmat que les Italiens donnent au Roi de celui qui pert la partie. Apres cela il regarda Bajazet qui étoit debout au milieu de la troupe comme un criminel, & il leur demanda, eſt-ce là celuy qui nous commandoit de nous ſeparer de nos femmes, ſi nous ne luy faiſions la guerre?

* Okunamadı

Sayfa 353

Oyunu kaybetti ve oğluna İtalyanlar'ın oyunu kaybeden krallara verdikleri Siyakrük ismini verdi. Ondan sonra bir katil gibi ordunun ortasında bir cani gibi bulunan Beyazıd'a

döndü ve diğerlerine; bu mu bize savaşmazsak karılarımızdan ayrılmamızı söyleyen? " diye sordu.

Sayfa :354

Lors que Tamerlan eût enlevé autant de richesses, & pris autant de prisonniers qu'il eut voulu, il partit d'Ancyre & mettant à feu & à sang tout ce qu'il trouvoit sur son passage, il arriva à Cotyaion capitale de Phrygie. Il avoit toujours à sa suite Bajazet, gardé avec la digence que nous avons dit. Mais il arriva à Ancyre une chose qui merite d'être remarquée.

8. Durant la guerre Bajazet avoit auprés de luy quatre de ses fils, Musulman, Esses, Mahomet, & Moïse, & il en avoit laissé en la maison deux autres qui étoient encore enfans, Mustafa & Orcan.

* Kütahya

** Manisa

Sayfa 354

Timur istediği kadar zenginlik çaldıktan ve esir aldıktan sonra her yeri ateşe vererek Ankara'dan ayrılır ve Firikya'nın başkenti **Kütahya'ya** gelir. Peşinden büyük bir özenleBeyazıd'ı ayırmamıştı. Ama Ankara'da dikkat edilmesi gereken önemli bir olay oldu.

8. Savaş sırasında Beyazıd'ın yanında oğullarından dördü bulunuyordu, bunlar Müslümandı ve adları **İsa,** Muhammet ve **Musa** idi ve de daha henüz çocuk yaşta olan iki tanesini Mustafa ve Orhan'ı evde bırakmıştı.

Sayfa :355

Etant entrez dans la tente, ils trouverent Bajazet qui étoit debout au milieu avec Chotziapheruse, le premier de les Eunuques, qui avoit été pris avec luy.

* Koca Timur

Sayfa 355

Çadır'a girdikten sonra , karşılarında ortada duran Beyazıd'ı ve kendisiyle yakalanan en önemli haremağalarından biri olan Kaya Firus'u bulurlar.

Sayfa :364

4. Mahomet étant demeuré à Ancyre avec Musa le plus jeune de ses freres, sans aucune souveraineté, errant d'un côté & d'autre dans une condition privée, & Mustapha n'étant pas dans

* Mehmet Çelebi

Sayfa :364

une condition plus hureuſe, Mahomet envoia un grand nommé Temirte, qui avoit autrefois ſervi ſous ſon pere pour faire la guerre à Iſa.

Sayfa 364

Ankara'da , en genç kardeşiyle kalan Mehmet Çelebi , hiçbir gücü olmaksızın aynı zamanda özel bir durumda bulunarak, ki o zamanlar Mustafa daha iyi bir durumda değildi, daha önce babasına da hizmet eden Temirt adında bir büyüğünü İsa ile savaşması için gönderir.

Sayfa :365

Il * écrivit neanmoins en ces termes à ~~Mufulman~~ qui Suleiman étoit en Thrace.

* *Süleyman*

Sayfa 365

Trakya'da bulunan Süleyman'a yazmıştı.

Sayfa :374

Mon frere qui commandoit en Thrace & dans les autres Provinces, que mon pere avoit poſſedées n'ayant pas conſervé les ſentimens de reſpect & de piété qu'il devoit avoir pour ſa patrie, & étant devenu Cabour, Dieu s'eſt éloigné de luy, & m'a mis en main l'épée du Prophete pour fendre en deux l'infidele, & pour élever le fidele.

* Thetter

* *Thetter*

Sayfa 374

Trakya'da ve diğer vilâyetlerde komutan olan kardeşim, Vatanına karşı olması gereken saygı duygularını, **artık kâfir oldugu için** kaybetmişti, Tanrı ondan uzaklaşmıştı ve bana Peygamber'in kılıcını, vefasızı ikiye bölmem ve vefalıyı yetiştirmem için elime verdi.

Sayfa :392

Ils ne l'attaquerent neanmoins que de deſſus leurs vaiſſeaux, car l'armée de ~~Chamſas~~ * Hamsa frere de Bajazet grand Viſir, compoſée de plus de dix mille hommes les empêcha d'en deſcendre.

* *Hamşa*

Sayfa 392

12. Ona sadece vezirlerin üzerinden saldırmışlardı. Çünkü Büyük Vezir Beyazıd'ın kardeşi olan **Hamza'nın** on bin kişiden oluşan ordusu inmelerini engelliyordu.

Sayfa :394

* Le fils de ~~Suf~~ ~~man~~ Chitman de qui j'ai parlé ci-devant, & à qui Mahomet avoit donné le gouvernement de la Province ayant levé des troupes marcha contre ce faux moine; mais n'ayant pû paſſer le pas de la montagne Stylaire, les habitans de cette montagne s'amaſſerent juſqu'au nombre de ſix mille, & défirent le chef avec ſon armée.

* *Şitman*

Sayfa 394

Daha önce sözünü ettiğim ve Muhammed'in eyaletin hükümdarlığını verdiği Süleyman, ordularını toplayarak bu sahte keşişe karşı yürür, fakat Sitiler dağını geçemez, on bin kişiden oluşan dağın halkı geçmesine izin vermezler.

Sayfa :395

Aucun de ſes diſciples n'aiant voulu renoncer à ſes erreurs, ils furent tous tuez en ſa preſence; ſans qu'ils témoignaſſent aucun regret de mourir, ni qu'ils diſſent aucune choſe que *tete Sultan eris*, c'eſt à dire, Monſieur l'Abbé hâtez-vous de venir. Il courut un bruit parmi ſes diſciples qu'il n'étoit pas mort, *

Yede Sultan gelecek

* *Okunamadı*

Sayfa 395

Hiçbir öğrencisi hatalarını kabul etmedi ve hepsi hiçbir pişmanlık belirtisi göstermeden onun gözleri önünde ve de Sultan yetiş demeden öldürüldüler. Ondan sonra öğrencileri arasında ölmediklerine dair bir dedikodu dolaşmaya başladı.

Sayfa :455

Il ſut d'eux que Muſtafa fils d'Atin, étoit aux environs d'Epheſe, & de Tyrée, & marcha plus avant vers * Bryele, Erythrée, Clazomene, & d'autres places. Yavula

* Okunamadı

Sayfa 455

Onlardan Mustafa 'nın oğlu Atin'in Efes civarlarında olduğunu ve de başka yerlere de yönlendiğini Eritre, Cazomene, **Bryele'e** öğrendi. Yanında, Cineis'in eski dostları olan oldukça savaşçı ve yiğit Türkler vardı.

Sayfa :458

Les ennemis les pourſuivoient * catchyma en leur criant en leur langue, *Dur, dur catlan*; c'eſt à dire, arrêtez-vous, & ne vous enfuïez pas; car comme le pont étoit rompu, ils ne pouvoient les joindre.

* Okunamadı

Sayfa 458

Düşmanlar onları takip etmeye devam ediyorlardı ve kendi dillerinde onlara dur dur kaçma ve de kaçmayın diyorlardı, çünkü köprü yıkılmıştı ve onların peşinden gidemiyorlardı.

Sayfa :459

Amurat avoit avec lui plus de cinq cens hommes tant Sultans, qu'autres. Adorne avoit ſur le meſme vaiſſeau huit cens François excellens hommes de guerre. Il y avoit ſur chacun des autres vaiſſeaux autant de matelots Turcs, que de ſoldats François. Adorne agiſſoit de bonne foi. Au milieu du détroit il ſe mit à genoux devant Amurat, & le ſupplia de le décharger de la rente qu'il lui devoit pour l'alun, ce qu'Amurat lui ayant accordé tres-volontiers, on raya un billet par lequel il devoit environ vint-ſept mille écus du paſſé.

* bon

* Güzel

Sayfa 459

Murat'ın , sultanı da dahil beş yüz adamı vardı. Adorn'un tek bir gemi üzerinde oldukça iyi olan sekiz yüz Fransız askeri vardı. Her bir gemide Türk denizcileri kadar Fransız askerleri de vardı. Adorn iyi niyetli yaklaşıyordu. Boğazın ortasında Murat'a karşı diz çöktü ve ona borçlarını silmesi için yalvardı ve Murat bunu büyük **bir zevkle kabul etti** ve yirmi yedi bin altın borcu gösteren bir kağıt parayı çizdi.

Sayfa :461

6. Amurat dépêcha promtement apres Muſtafa de jeunes gens diſpos, vites, hardis & courageux, qui l'ayant atteint ſur le bord du Danube, comme il meditoit d'aller à Conſtantinople, & que le ſouvenir de ce qu'il avoit fait & les reproches de ſa conſcience le tenoient en quelque ſorte de ſuſpenſion, & s'étant ſaiſis de lui, le menerent à Amurat, qui le condamna à être pendu dans la place publique comme le dernier des ſcelerats, pour confirmer par l'ignominie de ce ſupplice, l'opinion commune du peuple qu'il n'étoit qu'un perſonnage ſuppoſé par l'artifice de l'Empereur Manuel, bien que dans la verité il fût fils de Bajazet.

** Ailenin onurunu bilenler Mustafa' nın sahtekar olmadığını bilirler.*

* celui qui connoit la fierté de la famille, peut convaincre de ce fait, que Mustafa n'etait qu'un imposteur

Sayfa 461

6. Murat , Mustafa'nın peşine genç, hızlı, akıllı ve cesur insanlar göndermişti. Onu İstanbul'a dönmeyi ve bunun tehlikeli olabileceğini düşünürken Tuna nehri kenarında yakaladılar ve Murat'a götürdüler. **Murat ise onun son ip kaçkını olmasından dolayı halkın gözleri önünde halk meydanında ipe asılmasına karar verdi. Bunun amacı ise tüm dedikodulara son vermek ve halka bunun sadece İmparator Manuel'in bir oyunu olduğunu göstermekti oysa asıl gerçek onun Beyazıd'ın oğlu olmasıydı.**

Sayfa :468

Cetyran avoit eu deux freres , l'un deſquels il avoit fait étrangler ſelon l'execrable coutume de leur nation. Éliez échanſon du pere , que les Turcs appelent Siaraptar , avoit ſauvé l'autre nommé Muſtafa,

* Charabtar

** Charabtar(Siaraptar' ın okunuşu)*

Sayfa 468

Bu zorbanın iki kardeşi olmuştu. Ülkelerinin iğrenç âdetlerine göre birini öldürmüştü. Türklerin Şaraptar dedikleri bir içki dağıtıcısı, Mustafa adındaki diğer kardeşini kurtarmıştı.

> *Sayfa :469*
>
> 8. Amurat envoya des Acincides en Valachie, & en Servie pour y porter la nouvele de ſon avenement à la couronne, & incontinent aprés il * Akindihi
>
> ** Akindihi(Acincides' in okunuşu)*

Sayfa 469

Murat Romanya'ya Akıncılar gönderdi ve de bunu tahta çıkışının haberini vermek amacıyla kullandı.

> *Sayfa :484*
>
> * Akchehr Beychehr
>
> * *Acfiari Pegfiari*
>
> Enſuite Amurat partit de Pruſe & alla à Cotyaion, & de là ſur les frontieres de Caraman où il prit deux petites villes, dont l'une s'appele Acſiari en la langue des Turcs, & l'autre Pegſiari,

Sayfa 484

Sonra Murat buradan Karaman sınırlarına kadar gitti ve orada da Türklerin kendi dillerinde **Akşehir ve Beyşehir** dedikleri iki şehir aldı.

> *Sayfa :486*
>
> * ** Okunamadı*
>
> Etant venus vers Zipene ville celebre, ils n'oſerent en approcher.

Sayfa 486

Çok meşhur bir şehir olan **Zipen'e** gelmişlerdi, ama yanına yaklaşmaya cesaret edememişlerdi.

> *Sayfa :495*
>
> Cependant * lors qu'ils ſe ſont repentis d'avoir ſigné, ils n'ont point reporté l'argent qu'ils avoient reçu, en quoi il eſt viſible que par leur propre reconnoiſſance ils avoient vendu leur foi, & ils étoient
>
> ** Okunamadı*

Sayfa 495

İmzayı atmış olmaktan pişman olduklarında, parayı geri getirmediler, burada kolaylıkla çok rahat anlaşılabilir ki kendi ruhlarını satmışlardı.

Sayfa :497

Les Hongrois s'avancerent jusques à un bourg que les Bulgares appelent Islate*, c'est à dire d'or, qui est dans une égale distance entre Sophie & Philippopole.

Islati

* *Okunamadı*

Sayfa 497

Macarlar Bulgarlar'ın **İslat** dedikleri, altın anlamına gelen bir meydana kadar ilerlediler ki burasıda Sofya ile Plevne'ye eşit uzaklıkta bir yerdi.

Sayfa :499

5. Aprés avoir pleinement satisfait à ce devoir de pieté, & avoir rendu à son fils aîné tous les honneurs funebres, il assembla les Grans & les Capitaines & declara Mahomet son fils, qui étoit encore fort jeune, Grand Seigneur, & se retira à Prusе* pour y mener une vie privée & tranquille.

Manissa

* *Manisa*

Sayfa 499

5. Kendini acındırdıktan sonra ve bütün güçlerini en büyük oğluna verdikten sonra, bütün büyükleri ve komutanları bir araya getirir ve daha henüz çok genç olan oğlu Muhamet'i Büyük Derebey yapar ve kendisi özel ve rahat bir yaşam sürmek için **Manisa'ya** çekilir.

Sayfa :501

Amurat repassa heureusement la riviere, & entra dans la ville de Manissa* à dessein d'y sejourner quelque temps.

Varna

* *Varna*

Jean aiant appris toutes ces choses passa le Danube en un autre endroit, & aprés avoir surmonté les difficultez des passages les plus étroits, arriva à Nisis** ville assise sur le Cosave.

Kossova

** *Kosova*

Sayfa 501

Murat, nehirden tekrar geçer ve birkaç gün geçirmek amacıyla Manisa'ya girer. Bütün bunları öğrenen Jean, Tuna nehrini başka bir yerden geçer ve çevredeki tüm doğal zorlukları aştıktan sonra **Kosova'da** bulunan Nisis şehrine varır.

Sayfa :519

Il donna au fort le nom de * Bafcfce, c'eft à dire coupe-tête.

Başkesen

* Başkesen

Sayfa 519

Kaleye Başkesen adını verirler, yani başların kesildiği yer.

Sayfa :527

Et on difoit ordinaire-* ment de luy Cabour Ortachi, c'eft à dire qu'il étoit le nourricier, & le defenfeur des infideles.

* Okunamadı

Sayfa 527

Ondan genellikle Kafir **Orhan** olarak bahsedilirdi, yani o sadık olmayanları temsil ediyordu ve onları besliyordu.

Sayfa :546

Ils venoient droit vers le fort de faint Demetrius, & tâchoient d'entrer dans le golphe de Ceras, mais les Turcs les en empéchoient.

* Sarayburnu

* Sarayburnu

Sayfa 546

Doğrudan Azizi Dimitri'nin [Sarayburnu] kalesine doğru geliyorlardı ve Ceras Körfezi'ne girmeye çalışıyorlardı, ama Türkler onları engelliyorlardı.

Sayfa :547

Il commanda de faire un chemin à travers des buiffons & des broffailles derriere Galata, depuis * l'endroit qui eft expofé à l'Orient, au bas du Diplacionion, jufques à l'autre côté du Golphe de Ceras, à l'oppofite de l'Eglife de S. Côme.

Dolmabağçe

* Dolmabahçe

Sayfa 547

Galata'nın arkasındaki çalıların arasından , doğuya yönelik olarak , Eziz Kom Kilisesi'nin karşısında, Ceras Körfezi'ne kadar yol yapılmasını emretmişti.

Sayfa :551

Jean ayant cette triste prophetie dans l'esprit, & souhaitant qu'elle fût accomplie, donna au Canonnier l'avis dont j'ai parlé. La tour proche de la porte de saint Romain, & les murs des deux côtez furent abatus, de telle sorte que les assiegeans & les assiegez se voyoient.

* Hugue Humyadi n'etait pas là

** Hugue Humyadi orada değildi.*

Sayfa 551

Kafasında böyle üzücü bir kehanet bulunan Jean, topçuya emir verir. **Aziz Roman Kulesi ve iki taraftaki surlar yıkılır, öyle ki kuşatanla kuşatılan birbirini görüyordu.**

Sayfa :551

Les Venitiens mélez avec les Romains combattoient aussi fort genereusement contre les Turcs depuis la porte de l'Empereur jusqu'au Cynegion. Le grand Duc suivi de cinq cens hommes faisoit chaque jour le tour de la ville pour voir si l'on faisoit bonne garde,& pour rélever le courage des gens

* ou était elle Haivenaiens!

** Humyadi neredeydi.*

Sayfa 551

İmparator'un kapısından Sinegon'a kadar Venedikliler ve Romalılar Türklere karşı çok iyi savaşıyorlardı. Büyük dük, her gün beş yüz adamıyla şehir turu atıyor, iyi savunma yapılıp yapılmadığına bakıyor ve halka cesaret vermeye çalışıyordu.

Sayfa :552

Le tiran ne pressoit pas alors la ville parce qu'il attendoit le temps qui luy avoit été marqué par ses devins.

* [illegible]

** Okunamadı*

Sayfa 552

Zorba, o zamanlar şehri zorlamıyordu. Çünkü kahinleri tarafından **belirtilen zamanı bekliyordu.**

Sayfa :557

** Okunamadı*

Les Romains considerant qu'ils ne pouvoient faire de ſortie par la breche qu'à découvert, quelques vieillars aver- * tirent l'Empereur qu'il y avoit dans le Palais une porte ſous terre, qui avoit été bouchée depuis long-temps. L'Empereur ayant commandé de la déboucher, les aſſiegez ſortirent par là, & combatirent contre les Turcs.

Sayfa 557

Bir gedikten çıkamayacaklarını düşünen Romalılar, birkaç ihtiyar İmparator'a yerin altında bir kapı olduğunu ve bu kapının uzun zaman önce kapatıldığını söylediler. **İmparator bu kapının açılmasını emretti ve kuşatma altında olanlar oradan çıktılar ve Türklerle savaştılar.**

Sayfa :558

** Ulanga (Ulanca' nın okunuşu)*

* Vlanga

Il mit ſes quatre-vint barques depuis la porte de bois juſques à la place; & les autres vaiſſeaux qui étoient au Diplacionion il les rangea en rond, depuis la belle porte qui eſt au de là de la fortereſſe de S. Demetrius, & de la petite porte proche du Monaſtere de Nôtre-Dame ſurnommée Hodegetrie, au de là du port juſques à Ulanca.

Sayfa 558

Tahta kapıdan meydana kadar seksen tane kayık bıraktı, diğer sandallar ise aziz Dimitru kalesi önündeki kapının önünden itibaren yuvarlak çizerek yerleştirdi. Sonradan Hodegetrie diye adlandırılan Notre Dame Manastırı'nın yakınından **Ulunca'ya** kadar.

Sayfa :559

Il reçut ſur le ſoir, au dehors de la main, un coup de bale qui * lui perça le gantelet, bien qu'il fût d'une auſſi bonne trempe que les armes d'Achille.

** Okunamadı*

Sayfa 559

Akşam üzere, zırh eldivenini bile delen bir mermi kendisine isabet etti.

Sayfa :563

Comme ils paſſoient tout couverts de ſang, par le quartier du taureau, & qu'ils alloient au de là de la colonne de la croix, des femmes leur demanderent ce qui étoit arrivé de nouveau. C'eſt qu'ils avoient autrefois oüi dire à certains impoſteurs que les Turcs devoient un jour entrer de force dans Conſtantinople, & tailler les Romains en pieces juſqu'à la colonne de Conſtantin;

* Okunamadı

** la même

** *Aynısı*

Sayfa 563

Boğalar Mahallesi'nden kanlar içinde geçtiklerinden ve **haç direğine** gidecek olmalarından , bazı kadınlar onlara yine neler olduğunu sordular.

Eskiden bazı sahtekârlar Türkler'in, İstanbul'u zorla ele geçireceklerini ve Romalıları **Constantin direğine** kadar asıp keseceklerini söylerlerdi.

Sayfa :614

Il fit mourir tous les grans d'Albanie, & en demolit tous les forts, à la reſerve de celui de Monembaſie qu'il laiſſa contre ſon intention. Il envoya ſur la mer Egée une flote de cent quatre-vint galeres, ſans en tirer aucun fruit. Il tranſporta deux mille familles de la Morée qu'il établit à Conſtantinople, & deux mille jeunes hommes qu'il fit enroller parmi ſes troupes. Il paſſa une partie de l'hiver ſuivant à Andrinople, & une autre partie à Conſtantinople, & pendant ce temps là fit travailler à la conſtruction d'un vaiſſeau d'une extraordinaire grandeur.

* *Okunamadı*

Sayfa 614

Bütün Arnavut büyüklerini öldürmüştü ve gözünden kaçan **Monenbasi** hariç bütün kaleleri yıktırmıştı. Ege denizine yüz seksen kadırga gönderir ama bunu faydasını görmez.

Mora Yarım adasından iki bin aileyi Istanbul'a taşıdı, bunun yanı sıra ordusuna iki bin adam kattı. Kışın, büyük bir bölümünü, Edirne ve Istanbul'da geçirdi ve bu süre zarfında inanılmaz büyüklükte bir gemi yaptırdı.

Sayfa :615

Le tyran le regardant avec des yeux de colere, luy répondit s'il y avoit un poil de ma barbe qui ſut mon ſecret, je l'arracherois, & le jetterois dans le feu; tant il étoit diſſimulé & furieux. Le bruit de cette expedition étonna non ſeulement les Valaches qui habitent le Lycoſtome, mais auſſi les habitans de Capha, de Trebiſonde, de Sinope, de Rodes, & des Iles voiſines.

*

* *Okunamadı*

Sayfa 615

Zorba, sinirli gözlerle bakarak ona, sakalımın bir tek kılı sır olsaydı onu alıp ateşe atardım dedi. O kadar sinirlenmişti. Bu olayın gürültüsü İkostom'da yaşayan Valaşları olduğu kadar, Capa'nın sakinlerini aynı zamanda Trabzon, Sinop, Rodos ve komşu adaların halklarını da şaşırtmıştı.

Colonel comte YORCK DE WARTENBURG

NAPOLÉON
CHEF D'ARMÉE

Traduit de l'allemand

PAR

le Commandant RICHERT

DE L'ÉCOLE SUPÉRIEURE DE GUERRE

Ire PARTIE

> Ayant étudié longtemps celui que l'on a nommé l'*Homme du Destin*, j'ai vu que ce qu'il appelait sa fortune était son génie, que son bonheur résultait de sa haute perspicacité, de ses calculs rapides comme l'éclair, de la simultanéité de son action avec sa pensée, et de la conviction qu'il avait que l'audace est souvent de la sagesse.
>
> (BOURRIENNE, *Mémoires*, t. III, p. 23.)

* اشبو امثالسز اثری حلبده ایلک دفعه اوقودم -

** İş bu emsalsiz eresi Halep'te ilk defa okudum.*

PARIS
LIBRAIRIE MILITAIRE DE L. BAUDOIN
IMPRIMEUR-ÉDITEUR
30, Rue et Passage Dauphine, 30

1899

1786

Albay Kont YORCK DE WARTENBURG

ORDU KOMUTANI NAPOLYON

Almanca'dan
Savaş Yüksek Okulundan
Komutan RICHERT
Tarafından çevrilmiştir

I.inci BÖLÜM

Uzun bir süre kader adamı olarak adlandırdığımız kişiyi inceledikten sonra, onun hazine değiş şeyin aklı olduğunu, mutluluğunun yüksek becerisinden, şimşek kadar süratli hesaplamalarından, eylemi ile düşüncesinin aynı anda oluşmasından ve cesaretin çoğu kez bilgelik olduğuna olan inancından kaynaklandığını gördüm.
(Bouurienne, Hatıralar, III.cilt, s.25)

PARIS
L.BAUDOIN ASKERİ KİTABEVİ
Basım-yayıncı
30, Rue et Passage Dauphine, 30
1899
Her hakkı mahfuzdur

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1786
Yazar	: Yorsk De Vartenburg
Cild	: Kahverengi
Ebadı	:
En	: 12 cm.
Boy	: 19 cm.
Sayfa Adedi	: XLVIII+403+2
Not	: Kitabın ilgili bölümleri Hülya LÜLE tarafından tercüme edilmiştir. Kitaptaki müdahalelerin çoğunluğu Atatürk'e ait değildir

Ön Söz [Özet]

Bu eseri takdire şayan kılan şey, savaş durumları, generalin önemli kararlarının oluşumu, seferler, ilkeli açık ve özlü bir şekilde burada anlatılmasıdır. Napolyon'un seferlerinin tam bir incelemesi için güvenilir bir kaynak olarak ondan yararlanmak, metnin içine belki birçok beyaz sayfa eklemek gerekirdi, bunlara bu kadar kapsamlı ve o denli ilginç bir konunun incelenmesinin doğuracağı yorumlar, kişisel düşünceler, krokiler, taktik gelişmeler eklenebilirdi.

Ancak ordu Bonaparate'a ağır bir ithamda bulunmuştur, o da Saint-Jean D'Acre'ı terk etmeden yaralıları deniz yoluyla kurtarmayı denememiş olmasıdır. Onları gemilerle aldırtmak mümkün olabilirdi ve Sidney Smith'in onları İskenderiye'ye götürmeyi teklif ettiği söylenir, hatta Türkler'in fanatizminden korumak için onları İngiliz bandıralı gemilerle götürmeyi teklif etmiştir.

O zaman (Mısır'da) yüzbaşı Foures'in eşi olan Bayan de Ranchoup, Carcassone doğumluydu. Eşiyle Mısır'a gelmiş ve kahire'de baş general tarafından keşfedilmiştir. Eşine, kolay bir bahaneyle, Fransa'ya dönme emri verilmiştir; daha sonra boşanmışlardır.

Wagram savaşında, imparatorun uyuduğu söylenir:

Bu sürede, 45 dakika veya bir saat zarfında, kendi gözlerimle beni büyük bir hayrete düşüren olayı gördüm. İmparator boylu boyunca, güneşin kavurduğu yanık toprağın üzerinde, iki elinin üstüne yaslanmış olarak, hepimizin ortasında, hareketsiz, uyuyormuş gibi yatıyordu, o anda çeşitli savaş alanlarından beklediği raporları derleyen genel kurmay ona düşmanın en kararlı bir şekilde koruduğu Neusiedel ve Wagram'ın ele geçirildiğini söyledi.

İki büyük imparatorluğun kaderinin kararlaştırıldığı bir sırada Napolyon uyuyor muydu? Öyle olduğunu sanıyorum. Söylediğim gibi, ben bu etkileyici sahneye tanık oldum ve orada hissettiklerim bunlardı. Zaten, çok kez imparatorun general Bertrand'a istediği zaman uyuduğunu, istediği zaman uyandığını söylediği duydum.

Sayfa :26

Ce serait l'affaire de l'état-major français, qui dispose au dépôt de la guerre des documents les plus importants sur ces campagnes, de nous donner une relation vraiment digne de foi de cette partie la plus glorieuse des annales militaires de la France. Souhaitons que l'état-major français comprenne enfin que cette publication est un devoir pour lui.

Sayfa 26

Fransa'nın askerî tarihinin bu en görkemli kısmını bize anlatmak, bu seferlerin en önemlileri hakkında belgelere sahip olan genelkurmayın işidir. Fransız genelkurmayının bu yayının kendisi için bir görev olduğun anlamasını ümit ediyoruz.

Sayfa :26

Enfant de la Révolution, il commença sa carrière en ne reconnaissant d'autre autorité que la force et le succès;

Sayfa 26

Napolyon, bir ihtilâl çocuğudur ve kariyerini **güç ve başarıdan** başka bir otorite tanımayarak başlamıştır.

Sayfa :26

Il était dans la nature de Napoléon de ne supporter aucune contrainte, ni dans les grandes ni dans les petites choses de la vie. Quand il s'habillait, il déchirait et jetait au loin tout ce qui lui causait la moindre gêne;

?

Sayfa 26

Napolyon, hayatında küçük veya büyük olaylarda hiçbir sıkıntıya gelemezdi. Giyindiği zaman, kendisine en ufak bir rahatsızlık veren unsuru yırtar ve fırlatırdı.

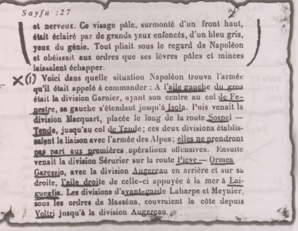
Sayfa :26

Ni les hommes, ni les choses, ni les circonstances, ni sa propre raison, ne devaient lui imposer de con-

Sayfa :27

trainte. Sa force d'impulsion formidable lui a permis de **soumettre hommes** et choses, de dominer les situations; **mais pour n'avoir jamais** commandé à lui-même, n'avoir **pas voulu restreindre** son ambition, il a vu tous ses succès **retourner dans le néant.**

Son extérieur n'avait alors rien d'imposant. Il était maigre, les **traits** de son visage étaient saillants jusqu'à **la laideur. Sa démarche** était peu assurée, sa tenue négligée; toute **sa personne** laissait une impression plutôt **défavorable**, en tout cas elle ne respirait nullement la **grandeur. Mais sous** une apparence frêle, il était résistant

Sayfa :27

et nerveux. Ce visage pâle, surmonté d'un front haut, était éclairé par de grands yeux enfoncés, d'un bleu gris, yeux du génie. Tout pliait sous le regard de Napoléon et obéissait aux ordres que ses lèvres pâles et minces laissaient échapper.

×(1) Voici dans quelle situation Napoléon trouva l'armée qu'il était appelé à commander : A l'aile gauche du gros était la division Garnier, ayant son centre au col de Fenestre, sa gauche s'étendant jusqu'à Isola. Puis venait la division Macquart, placée le long de la route Sospel — Tende, jusqu'au col de Tende; ces deux divisions établissaient la liaison avec l'armée des Alpes; elles ne prendront pas part aux premières opérations offensives. Ensuite venait la division Sérurier sur la route Pieve — Ormea Garessio, avec la division Augereau en arrière et sur sa droite, l'aile droite de celle-ci appuyée à la mer à Laigueglia. Les divisions d'avant-garde Laharpe et Meynier, sous les ordres de Masséna, couvraient la côte depuis Voltri jusqu'à la division Augereau.

Sayfa 26

Ne insanlar, ne nesneler, ne koşullar, ne kendi mantığı ona sıkıntı vermemeliydi. [sayfa 27] **Onun olağanüstü gücü insanları ve nesneleri etkisine almasını, olayların üstesinden gelmesini sağlardı; ancak kendisine hiçbir zaman hükmetmediği için ihtirasını dizginlemeyi istemediği için, bütün başarıları boşa çıktı.**

O zamanlar dış görünüşünün hiçbir etkileyici tarafı yoktu, zayıftı, yüz hatları çirkinlik derecesinde belirgindi. Yürüyüşü çok emin değildi, kıyafeti bakımsızdı, bütün kişiliği oldukça olumsuz bir izlenim bırakıyordu, her halukarda bir büyüklük havası yoktu. Ancak bu zayıf görünümün yanında dayanıklı ve sinirliydi. Geniş bir alnın çevrelediği bu soluk yüz, gri mavi, çukur büyük gözler, bir dahinin gözleriyle aydınlanıyordu. Napolyon'un bakışıyla her şey eğilmekte ve soluk, ince dudaklarının verdiği emirlere itaat etmekteydi.

Napolyon'un komutanlık edeceği ordunun durumu şöyleydi: **En önemli kısmın** başında **sol kanatta** Garnier'nın bölüğü vardı, merkezi **Fenestre** geçidindeydi, solu **Isola'ya** kadar uzanmaktaydı. Macquart'ın tümeni **Sospel-Tende** yolu boyunca **Tende** geçidine kadar yer almaktaydı. Bu iki bölük Alp ordularıyla bağlantıyı sağlamaktaydı. İlk saldırılarda **yer almayacaklardı. Pieve-Ormea-Garessi** yolu üzerinde Serurier'nin bölüğü vardı, arkasında **Augereau** bölüğü ve sağında, **Laiguеglia'da** denize doğru onun **sağ kanadı** vardı. **Öncü birlikler** Laharpe ve Meynier, Massena'nın liderliğinde **Voltri'den Augereau'nun** bölüğüne kadar kıyıyı doldurmaktaydı.

Sayfa :27

X (1) Signe adopté pour marquer les annotations de la 2e lecture : Alep 1899 – Madrid 1905.

Sayfa 27

X (1) İkinci okuyuştaki değişiklikleri işaretlemek için kullanılan işaret. Halep 1899 – Madrid 1905.

Sayfa :28

Mais il fallait auparavant régler certaines questions d'administration et d'organisation, afin que son offensive ne fût pas paralysée par les causes qui, en 1870, ralentirent tant la marche du maréchal de Mac-Mahon sur Mézières, opération dont la seule chance de succès résidait dans la rapidité de l'exécution. Dans le cas présent, c'était aussi la rapidité d'exécution qui devait justifier l'audace de la conception. Le général employa donc les premiers jours à assurer l'alimentation et à organiser les services de l'arrière. Il est absolument faux de croire que Napoléon poussait toujours de l'avant sans s'inquiéter de faire vivre ses troupes ; ce fut, au contraire, pour lui une préoccupation constante qui, il est vrai, ne nuisait jamais à la clarté de son coup d'œil, et n'influait ni sur la marche ni sur la direction des opérations. En ce qui concerne les grandes lignes de celles-ci, il fut toujours fidèle à cette règle : « Nous devons, dans la direction de nos armées, « être conduits par le principe que la guerre doit nourrir « la guerre (2) ».

Sayfa 28

Tek başarı şansı hızlı yapılmasına bağlı olan Mareşal Mac-Mahon'un 1870'deki Mezieres harekâtını yavaşlatan nedenlerle saldırı plânının felce uğramaması için Bonaparte'ın önce halletmesi gereken bazı idarî ve organizasyon konuları vardı. Bu durumda, **düşüncedeki cesareti haklı kılacak olan çabukluktu.** Bu yüzden general ilk günlerde savaş alanından uzakta olanların yiyeceklerini temin etmekle ve hizmetlerini organize etmekle geçirirdi. Napolyon'un birliklerinin nasıl yaşadığını düşünmeden hep onları öne sürdüğüne **kesinlikle inanmak gerekir. Aksine, bu onun için, bakışının ışıltısına zarar vermeyen ama hâre-**

katların yürütülmesine ve yönlendirilmesini etkileyen sürekli bir kaygıydı. Bu hârekatların genel hatlarına gelince, Bonaparte hep şu kurala sadık kalmıştır: "Ordularımız istikametinde savaş savaşı doğurur prensibiyle yönetilmeliyiz."

Sayfa :29 Le passage de l'ordre défensif à l'ordre offensif « est une des opérations les plus délicates (2) ». Son plan était, dans ses grandes lignes, celui qu'il avait développé dans son mémoire de 1795 : attaquer le centre des alliés qui, une fois séparés, devaient, en raison de la divergence de leurs intérêts, se retirer dans des directions divergentes, imposer ensuite rapidement la paix aux Piémontais, puis se retourner contre les Autrichiens isolés. Quant au point le plus favorable pour percer le centre ennemi, il avait reconnu que c'était la dépression qui sépare les Alpes des Apennins, où l'altitude est la moins élevée, et qui est marquée par la route de Savone—Cadibone—Altare—Carcare.

Sayfa 29

"Savunma düzeninden saldırı düzenine geçiş en hassas operasyonlardan biridir". Bonaparte'ın plânı, ana hatlarıyla, 1795'teki yazısında geliştirdiği plândı: Müttefiklere ortadan saldırmak, onlar bölününce çıkarlarının çakışması sebebiyle farklı yönlere çekileceklerdir. Ondan sonra hemen Piemont'lulara barış önermek, sonra da tek kalan Avusturyalılara dönmekti. Düşmana ortadan saldırmak için en uygun noktanın Savone-Cadibone-Altare-Carcare yolu ile belirlenen Alpler ve Apennin dağları arasındaki rakımın en düşük olduğu çukur olduğunu düşünmüştü.

Sayfa :31 Ces nouvelles révèlent à Napoléon que l'ennemi est en marche vers l'ouest. Quant à la répartition des forces de ce dernier, il ne la connaît naturellement pas ; mais il sait deux choses : la première, c'est que les colonnes dirigées sur Voltri et Savone, séparées l'une de l'autre par la montagne, ne sont pas en état de se soutenir immédiatement ; la seconde, c'est qu'il est au moins de taille à combattre l'une de ces colonnes, s'il réunit contre elle la majeure partie de ses troupes. En conséquence, il décide d'attaquer immédiatement vers Montenotte. La colonne d'Argenteau

Sayfa :31

une fois battue, il sera maître de la ligne intérieure entre Colli et Beaulieu, séparés par la région montagneuse et impraticable qui s'étend, sur un espace de 60 kilomètres, de Ceva à Voltri.

Sayfa 31

Bu haberler Napolyon'a düşmanın doğuya doğru ilerlediğini göstermiştir. Ancak düşman kuvvetin sayısı hakkında bilgisi yoktur, bildiği iki şey vardır; birincisi, dağların ayırdığı Voltrı ve Savone'a yöneltilen kollar hemen birbirini destekleyecek hâlde değildir, ikincisi birliklerin büyük kısmını toplayabilirse bu kollardan en az birini yenecek güçtedir. Sonuç olarak, derhal Montenotte'a saldırmaya karar verir. Argenteau kolunu yenince, Ceva'dan Voltri'ye kadar yayılan 60 km alan üzerinde, dağların ayırdığı iç hatta hâkim olacaktı.

Sayfa :32

De sa personne Napoléon quitta Albenga à 1 heure du matin et marcha avec la colonne de Masséna. Le succès répondit à sa conception. Argenteau, qui n'avait rassemblé que 3,000 hommes pour prononcer son offensive, fut attaqué de front par Laharpe, tourné par Masséna arrivant par Montenotte inférieur : ses troupes furent mises complètement en déroute et subirent les pertes les plus sérieuses. Augereau ne put pas intervenir, obligé qu'il était par les mouvements de Colli sur la vallée de la Bormida, d'observer les Piémontais et de faire face au danger qui menaçait de ce côté le flanc gauche de l'offensive française. Il se replia donc de Cairo sur Montefreddo.

Immédiatement après ce succès, Napoléon songe aux Piémontais, et, comme il les trouve à sa portée, il se décide à les attaquer. Augereau et la majeure partie de la division Masséna, en tout 10,000 hommes, vont se porter par Millesimo et Castelnuovo sur Montezzemolo, pendant que Sérurier entrera dans Ceva, en cherchant ainsi à envelopper avec son aile gauche la droite de l'ennemi ; en même temps, sa droite coopérera à l'attaque de Montezze-

Sayfa :32

molo. Masséna lui-même, avec le reste de sa division et Laharpe, poussèrent en avant contre les Autrichiens sur Dego et protégèrent de ce côté l'offensive contre les Piémontais.

Sayfa 32

Napolyon Albenga'yı sabah 1'de terk etmiş ve Massena koluyla ilerlemiştir. Başarı, düşüncesine karşılık vermiştir. Saldırıyı başlatmak için sadece 3.000 adam toplayan Argenteau önden Laharpe tarafından vurulmuş, aşağı Montenotte'tan gelen Massena tarafından sarılmıştır: Birlikleri tamamen bozguna uğramış ve çok ciddî kayıplar vermiştir. Augereau müdahale edememiştir zira Colli'nin Bormida vadisindeki hareketleri nedeniyle Piemont'luları gözlemek zorundaydı ve Fransız saldırısının sol kanadını bu taraftan tehdit eden bu tehlikeye karşı koymalıydı. Böylece, Kahire'den Montefreddo'ya çekilmiştir.

Bu başarıdan hemen sonra Napolyon Piemont'luları düşünür ve onları hemen yakınında bulduğundan onlara saldırmaya karar verir. Augereau ve Massena bölüğünün büyük kısmı, toplam 10.000 adam Millesimo ve Castelnuovo'dan Montezzemolo'ya ilerler, o sırada da Seruner Ceva'ya girer, böylece sol kanadıyla düşmanın sağını sarmaya çalışmaktadır. Aynı anda, sağı Montezzemolo saldırısına katılacaktır. Massema bölüğünün geri kalan kısmıyla ve Laharpe ile Dego'd' Avusturyalıların üzerine yürüyecek ve bu taraftan Piemont'luların üzerine yapılan saldırıyı koruyacaklardır.

Sayfa :33

Mais, le 15 au point du jour, une colonne autrichienne, forte de 3,000 hommes, se porte sur Dego et enlève, à 11 heures du matin, le village aux Français qui, d'ailleurs, avaient négligé de prendre les mesures de sûreté habituelles.

Sayfa 33

Ancak 15'inde sabaha karşı, 3000 askerden oluşan bir Avusturya kolu Dego'ya gelir ve sabah 11'de köyü Fransızlar'dan alır. **Zaten Fransızlar günlük güvenlik tedbirlerini almayı ihmal etmişlerdi.**

Sayfa :34

* *İtalya seferini bu kitapta olduğu kadar ilgiyle okuyup izlememiştim ve olaylar hiç bu denli askerî bir şekilde anlatılmamıştır. Bu Alman subay (yazar), tüm Fransız Napolyon hayranları ve yazarlarından daha muhteşem bir fikir veriyor onun hakkında.*

* * *Muhteşem Düşünülmüş.*

Le 15, plus encore que le 14 au soir, la perspective de contraindre les Piémontais à faire la paix sourit à Napoléon. La poursuite des Autrichiens ne pouvait le conduire à rien. Il n'était plus en contact avec eux; s'ils se dérobaient, c'était un coup d'épée dans l'eau. Pendant ce temps, Colli pouvait effectuer sa retraite sur Turin et couvrir ainsi la capitale, tout en mettant son armée en sûreté. Mais alors il n'était plus possible de dicter la paix au Piémont, de mettre hors de combat l'un des adversaires et d'acquérir ainsi la supériorité du nombre. Or le plan tout entier reposait sur ceci : après avoir séparé les forces alliées, contraindre immédiatement les Piémontais à la paix, de manière à s'assurer une bonne base pour les opérations futures, et n'avoir plus affaire qu'à un seul adver- * *

Sayfa 34
Ayın 15'inde, daha doğrusu 14'ü akşamı, Napolyon Piemont'luları barışa zorlamayı düşünmektedir. Avusturyalıları kovalamak ona bir yarar sağlamayacaktı. Onlarla artık temas hâlinde değildi, onlardan kaçıyordu, bu suya kılıç darbesi vurmak gibiydi. Bu süre zarfında, Colli Torino üzerine çekilebilirdi ve böylece başkenti ele geçirebilirdi, ordusu da emniyette olurdu. Ancak o zaman Piemont'lular barışa zorlanamazdı, düşmandan birisi etkisiz hâle getirilemezdi ve sayıca üstünlük sağlanamazdı. Oysa bütün plânı şuna dayanmaktaydı; müttefik kuvvetleri böldükten sonra, gelecek harekâtlar için sağlam bir zemin tesis etmek amacıyla Piemont'luları hemen barışa zorlamak ve böylece tek bir düşmanla uğraşmak zorunda kalmak.

Sayfa :35

(2) En faisant bien attention on voit que les prussiens en 1870 n'ont fait que suivre ponctuellement les méthodes de Napoléon tandis que les français s'en écartaient entièrement !

Sayfa 35
Dikkat edersek Prusyalılar'ın 1870'te Napolyon'un yöntemini harfiyen uyguladığını görüyoruz, oysa Fransızlar ondan uzaklaşmaktaydı.

Sayfa :36

Le 21, à 2 heures du matin, Masséna passe le Tanaro et marche sur Lesegno.

Sayfa 36
21'inde sabah saat 2'de, Massena Tanaro'yu geçer ve Lesegno'ya doğru ilerler.

Sayfa :36

La composition des troupes républicaines exigeait, sans doute, un certain temps d'arrêt absolument indispensable pour reformer les liens tactiques; d'ailleurs, Napoléon n'était pas bien sûr que Colli ne reprendrait pas l'offensive.

Sayfa 36

Cumhuriyet birliklerinin bileşimi **kuşkusuz, taktik bağlantıları yeniden kurmak için gerekli bir duraklama süresi icap ettiriyordu;** zaten Napolyon Colli'nin tekrar saldırıya geçmeyeceğinden emin değildi.

Sayfa :36

De Lesegno, Napoléon adressa à son armée un ordre dans le but de réprimer de nombreux écarts et surtout le pillage.

Sayfa 36

Birçok ayrılığı ve özellikle yağmayı önlemek amacıyla Napolyon Lesegno'dan ordusuna bir emir gönderir.

Sayfa :36

Comme tous les grands capitaines, Napoléon a toujours

Sayfa :37

exploité à l'extrême, pour son armée, les ressources du territoire ennemi, mais il a toujours estimé qu'il fallait prohiber le pillage, ce chancre rongeur de la discipline. Lui-même a dit, du reste : « J'ai beaucoup médité sur cet « objet; on m'a mis souvent dans l'occasion d'en gratifier « mes soldats; je l'eusse fait si j'y eusse trouvé des avan- « tages. Mais rien n'est plus propre à désorganiser et à « perdre tout à fait une armée (1) ».

Sayfa 36-37

Bütün büyük askerler gibi, Napolyon her zaman düşman topraklarının ganimetlerini ordusu için azamî ölçüde değerlendirmiş ancak daima, disiplini yok eden yağmayı önlemek gerektiğini düşünmüştür. Zaten kendisi şöyle demiştir: "Bu husus üzerine çok düşündüm, beni çok kez askerlerimi ödüllendirme fırsatı ile karşı karşıya bırakmışlardır, bunda bir yarar görseydim onu yapardım, ancak hiçbir şey düzenin bozulmasına ve bir orduyu tamamen kaybetmeye bundan daha çok hizmet edemezdi."

Sayfa :37

D'ailleurs, le pillage répugnait à sa nature. « Les grands « hommes ne sont jamais cruels sans nécessité (3) », a-t-il dit

Sayfa 37
Zaten yağmalamak onu doğasına aykırıydı. **"Büyük adamlar zorunlu olmadıkça kötü olmazlar" derdi.**

Sayfa :38

Le 23, pendant que ses colonnes passaient le Pesio, Napoléon reçut une lettre de Colli qui lui demandait un armistice.

Sayfa 38
Ayın **23**'ünde, birlikleri Pesio'yu geçerken, Napolyon Colli'den mütareke isteyen bir mektup aldı.

Sayfa :38

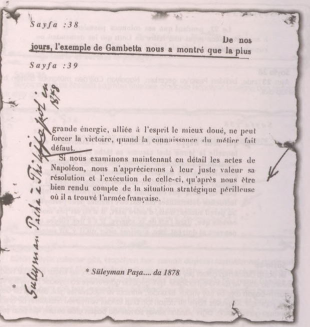
Ce qui nous frappe tout d'abord, c'est l'assurance avec laquelle le jeune chef assume sa tâche et joue son rôle. Point de demi-succès ou d'échec qui l'oblige à apprendre péniblement son métier ; il commence par un coup de maître, comme Alexandre, Annibal et Charles XII. Il est hors de doute que certaines qualités physiques et intellectuelles déterminées doivent être réunies pour permettre un pareil succès ; mais, d'autre part, il n'en est pas moins certain que, dans l'art de la guerre, il y a des choses qui peuvent et doivent être apprises pour qu'il y ait succès.

Sayfa 38
İlk başta dikkatimizi çeken şey bu genç liderin, Napolyon'un, ne kadar emin bir hâlde görevini ifa ettiği ve rolünü oynadığıdır. İşini güçlükle öğrenmeye zorlayacak bir yenilgi veya **yarım-başarı** diye bir şey yoktur. İskender, Annibal ve **XII.Charles** gibi, **usta işi** bir başlangıç yapmıştır. Kuşkusuz böyle bir başarı için bazı fiziksel ve manevî niteliklerin bir arada bulunması gerekir ama diğer yandan **savaş sanatında başarı elde etmek için bazı şeylerin öğrenilmiş olması gerekmektedir.**

Sayfa :38

« Achille était fils d'une déesse et d'un mortel : c'est l'image du génie de la guerre (1) », a dit Napoléon.

Sayfa 38
Napolyon "Akhilleus bir tanrıça ile bir insanın oğluydu: **savaş dehasının simgesidir"** demiştir.

Sayfa :38

De nos jours, l'exemple de Gambetta nous a montré que la plus

Sayfa :39

grande énergie, alliée à l'esprit le mieux doué, ne peut forcer la victoire, quand la connaissance du métier fait défaut.

Si nous examinons maintenant en détail les actes de Napoléon, nous n'apprécierons à leur juste valeur sa résolution et l'exécution de celle-ci, qu'après nous être bien rendu compte de la situation stratégique périlleuse où il a trouvé l'armée française.

* *Süleyman Paşa.... da 1878*

Sayfa 38
Günümüzde, Gambetta örneği bize, iş bilinmemesi durumunda, en büyük enerjinin en yetenekli zekâyla birleşmesinin mutlaka zafer elde edileceği anlamına gelmediğini göstermiştir.

[Sayfa 39] Şimdi Napolyon'un icraatlarını detayıyla inceleyecek olursak, onun kararlılığının ve uygulamasının gerçek değerini ancak Fransız ordusunu ne kadar tehlikeli bir stratejik konumda bulduğunu anlarsak görürüz.

Sayfa :39

De plus, cette unique ligne de communication n'était pas en arrière de l'armée, couverte par elle. Elle se trouvait, au contraire, dans le prolongement de són flanc gauche, situation défavorable s'il en fut, comme Napoléon le fit bien voir à l'armée prussienne en 1806. Or quel parti tire-t-il d'une situation aussi défectueuse? Trois semaines plus tard l'armée française est concentrée, l'un des adversaires est battu et rejeté sur ses communications, l'autre voit sa capitale menacée ; l'armée française a ses communications derrière elle et dispose de toute la zone comprise entre Saluce et la mer.

Dans le début même de cette campagne, nous trouvons la marque de la manière de Napoléon, c'est-à-dire la notion claire de l'emploi de la masse. Jomini (1) dont la grandiose théorie est déduite des actes du plus grand des praticiens, dit au chapitre du principe fondamental de la guerre que celui-ci consiste :

« 1° A porter par des combinaisons stratégiques, le gros

Sayfa :40

« des forces d'une armée successivement sur les points « décisifs d'un théâtre de guerre et, autant que possible, « sur les communications de l'ennemi, sans compromettre « les siennes ;

« 2° A manœuvrer, de manière à engager ce gros des « forces contre des fractions seulement de l'armée « ennemie. »

Cette notion, Napoléon l'avait bien nette *a priori*; déjà, en 1794, il s'exprimait ainsi : « Il en est des systèmes de « guerre comme des sièges des places ; réunir ses feux « contre un seul point ; la brèche faite, l'équilibre est « rompu ; tout le reste devient inutile et la place est prise. « Il ne faut donc point disséminer ses attaques, mais les « concentrer (1) ». Lorsque, en 1799, il vit Moreau pour la première fois, la conversation roula sur l'art de la guerre : « C'est toujours, dit Moreau, le grand nombre qui bat le « petit ». — « Vous avez raison, répliqua vivement Napoléon, c'est toujours le grand nombre qui bat le « petit », et il ajouta en guise de commentaire : « Lorsque, « avec de moindres forces, j'étais en présence d'une

Sayfa :40

« grande armée, groupant avec rapidité la mienne, je
« tombais comme la foudre sur l'une de ses ailes et je la
« culbutais. Je profitais ensuite du désordre que cette
« manœuvre ne manquait jamais de mettre dans l'armée
« ennemie, pour l'attaquer dans une autre partie, toujours
« avec toutes mes forces. Je la battais ainsi en détail ; et
« la victoire, qui en était le résultat, était toujours, comme
« vous le voyez, le triomphe du grand nombre sur le
« petit (2) ». *

* *Bu beni eskiden o kadar şaşırtmıştı ki, onu tercüme ettim ve kitabıma koydum*

Sayfa 39

Ayrıca, bu yegane ulaşım yolu ordunun gerisinde değildi, onun tarafında korunmaktaydı. Aksine, onun sol kanadının devamındaydı. Bu olumsuz bir durumdu ve Napolyon bunu 1806'da Prusya ordusuna gösterdi. Oysa, bu kadar kusurlu bir durumdan ne kazanıyordu? Üç hafta sonra Fransız ordusu toplânmış, düşmanlardan biri yenilmiş ve kendi saflarına geri püskürtülmüştür, diğerinin başkenti tehlikededir, Fransız ordusunun ulaşım yolları arkasındadır ve Saluce ile deniz arasındaki tüm bölgeyi kapsamaktadır.

- **Bu seferin başlangıcında, Napolyon'un tarzının işaretini görmekteyiz, yani açık olan bir kitle kullanma nosyonu. Jomini'nin en büyük uygulayıcıların hareketlerinden yola çıkarak oluşturduğu büyük manevra ilkeleriyle, savaş temel prensibi bölümünde bunun aşağıdaki unsurlardan meydana geldiğini söyler:**

1) Stratejik kombinasyonlarla bir ordunun büyük bölümünün sırayla bir savaş sahnesinin önemli noktalarına taşınmak ve mümkün olduğunca kendi ulaşım yollarını tehlikeye atmadan düşmanın ulaşım yollarına taşımak.

[sayfa 40]

2) Bu kuvvetlerin büyük bölümünü düşman ordusunun yalnızca bazı bölümlerine yöneltmek için manevra yapmak.

Napolyon'da bu kavram net olarak daha 1794'te vardı, şöyle ifade ederdi: "Yer kuşatma sayısı kadar savaş sistemi vardır; tek bir noktaya silâhlarınızı toplarsanız, kıvılcım ateşlendiğinde denge bozulur; gerideki her şey gereksiz olur ve yer işgal edilmiştir. Onun için saldırıların dağınık olmaması gerekir, onları bir noktaya toplamak gerekir."

1799'da Moreau'yu ilk defa gördüğünde, konuşmaları savaş sanatı üzerine olmuştur: Moreau "her zaman büyük sayı küçüğü yener" demiştir. Napolyon şöyle cevap vermiştir: "Haklısınız, daima büyük sayıda olan küçüğü yener. Daha az sayıda kuvvet ile benim ordumu hızla saran büyük bir ordu karşısında bulunduğum zaman, yıldırım gibi kanatlarından birine saldırır ve onu bozguna uğratırdım. Sonra bu manevranın düşman ordusunda mutlaka yarattığı kargaşadan yararlanarak, yine tüm kuvvetlerimle başka bir taraftan saldırırdım. Onu böyle detayla yenerdim ve bu zafer gördüğünüz gibi hep büyük sayının küçüğün üstündeki zaferidir."

Sayfa :41

Si, **après** les premiers combats, l'**armée principale, celle** des **Autrichiens,** reculait, Napo**léon pouvait espérer que** l'armée **secondaire,** celle des **Piémontais, ne songerait** qu'à **couvrir directement** son **territoire,** sans se rendre compte que le meilleur moyen de le protéger était de rallier Beaulieu et de livrer bataille avec toutes les forces réunies.

Sayfa 41

Eğer ilk çarpışmalardan sonra, asıl ordu, Avusturyalıların ordusu geri çekilseydi, Napolyon ikincil ordunun, Piemont'ların ordusunun sadece toprağını korumayı düşüneceğini ümit ediyordu. **Onları korumanın en iyi yolu Beaulieu ile ittifak kurmak ve birleştirilmiş tüm kuvvetlerle savaşmak olduğunun farkına varmamıştır.**

Sayfa :41

Les Prussiens ont **opéré autrement et justement,** en se portant, le 17 juin

Sayfa :42

1815, sur Wavre, abandonnant ainsi leur ligne de communication, et le 18 juin, sur Belle-Alliance. Leur conduite, si logique, est un témoignage éclatant de la sagacité de Gneisenau et de la décision de Blücher.

Beaulieu, une fois battu et en retraite, l'armée de Colli devient l'objectif principal : c'est contre elle que le général français va opérer avec des forces supérieures, ne prenant que des précautions contre les Autrichiens.

Sayfa 41-42

Prusyalılar başka türlü hareket etmişler ve haklı olarak ulaşım hatlarını terk ederek 17 Haziran 1815'te Wavre'e, 18 Haziran'da Belle-Alliance'a yönelmişlerdir. Onların çok mantıklı olan bu davranışı Gneisenau'nun öngörüsünün ve Blücher'in kararının açık bir kanıtıdır.

Beaulieu yenildikten ve çekildikten sonra Colli'nin ordusu **baş hedef** olmuştur: Fransız general büyük kuvvetlerle ona yönelecektir, Avusturyalılara karşı ise sadece tedbir alacaktır.

Sayfa :42

Aussi longtemps que des combats étaient imminents, son but a toujours été de concentrer ses forces autant que les circonstances le permettaient, car, disait-il: « il faut se séparer pour vivre et se réunir pour combattre (1) ».

Sayfa 42

Çarpışmalar olduğu sürece, amacı koşullar elverdiği ölçüde kuvvetlerini birleştirmek olmuştur. Zira **"yaşamak için ayrılmak gerekir ve mücadele etmek için birleşmek gerekir" derdi.**

Sayfa :42

En somme, Napoléon nous offre un modèle dont aucun général en chef, au début de sa carrière, n'a depuis égalé la perfection.

Sayfa 42

Sonuç olarak, Napolyon bize, hiçbir baş generalin kariyerinin başında **mükemmelliğine erişemediği** bir model sunmaktadır.

Sayfa :42

Il est curieux de constater que, au

Sayfa :43

moment même où il a acquis sur son adversaire la supériorité du nombre, il commence à demander au Directoire des renforts, ainsi que la coopération de l'armée des Alpes. C'est qu'il se rendait très bien compte de la consommation de forces qu'allait entraîner la grandiose offensive, qu'il méditait de pousser au loin. Son premier succès n'avait fait qu'augmenter chez lui le désir d'en obtenir de plus grands, et, pour cela, il lui fallait mettre en jeu des forces d'autant plus considérables. Cette poursuite infatigable des succès, cette tendance de placer son but de plus en plus loin, est encore un des signes caractéristiques du vrai chef d'armée.

Sayfa :43

Le 23 avril, après avoir reçu de Colli la demande d'un armistice, Napoléon avait continué sa marche sur Turin, pour bien pénétrer les Piémontais de la nécessité d'abandonner la partie. Ceux-ci continuent d'ailleurs à reculer sans résister, et, le 27, Napoléon passe la Stura.

Sayfa 42-43

İlginçtir ki rakibi üzerinde sayı üstünlüğü elde ettiği an Direktuvar'dan takviye kuvveti ve Alp ordusunun yardımını istemeye başlar. Çünkü başlatacağı büyük saldırının gerektireceği kuvvetin farkındaydı ve daha da ilerlemeyi tasarlamaktaydı. İlk başarısı yalnızca onda daha büyük başarılar elde etme arzusunu uyandırmıştı ve bunun için büyük güçler ortaya koymak gerekiyordu. Yorulmak bilmeden başarıyı kovalamak, hedefini gitgide daha ileriye götürmek gerçek bir ordu komutanın özelliklerinden biridir.

23 Nisan'da, Colli'nin ondan mütareke istemesinden sonra Napolyon, Piemont'lulara teslim olmaları gereğini iyice kabul ettirmek için Torino'ya doğru ilerlemesine devam etmiştir. Onlar da zaten mukavemet göstermeden geri çekilmeye devam ediyorlardı ve **27**'sinde Napolyon Stura'yı geçer.

Sayfa :43

A la même date, 28 avril, il donne/des ordres, d'abord pour constituer les garnisons des places prises ou remises, et garantir ainsi sa base d'opérations; en second lieu, pour mettre l'armée en mouvement vers l'est, dans la direction générale de Tortone.

Sayfa 43

Aynı tarihte, **28** Nisan'da, önce ele geçirilen veya teslim olan mevzilerdeki garnizonları oluşturmak ve böylece **operasyon üssünü garantilemek** için, ikinci olarak da orduyu doğuya doğru, Tortone yönünde harekete geçirmek için emir verir.

Sayfa :44

Il estime l'armée de Beaulieu à 26,000 hommes, ce qui est exact.

Sayfa 44

Napolyon Beaulieu'nün ordusunu 26.000 adam olarak tahmin eder, bu da **doğrudur.**

Sayfa :44

Dès que Napoléon vit que Beaulieu avait donné dans le piège et avait pris position derrière l'Agogna, sur la route de Pavie, il résolut immédiatement de profiter de cette faute pour effectuer son passage plus en aval, non seulement pour gagner de suite du terrain, mais encore pour apparaître sur le flanc et les derrières des Autrichiens et tourner, du même coup, leurs lignes de défense de l'Agogna, du Terdoppio, du Tessin et du Lambro. En outre, il pouvait effectuer ainsi son passage par surprise, et avait donc plus de chances de réussir.

Le 3 mai, Napoléon ordonne de son quartier général de Tortone de former 4 bataillons de grenadiers, 2 de carabiniers, qui devaient être prêts à marcher le 5.

Sayfa 44

Napolyon Beaulieu'nün tuzağa düştüğünü ve Agogna'nın gerisinde, Pavie yolu üstünde mevzilendiğini gördüğü anda, daha aşağıya doğru ilerlemek, Avusturyalıların yanında ve arkasında belirmek ve bu arada savunma hattını Agogna, Terdoppio, Tessin ve Lambro'dan çevirmek için bu hatadan hemen yararlanmaya karar verir. Ayrıca, böyle yaparak geçişini daha sessizce gerçekleştirecek ve başarı şansı daha fazla olacaktı.

3 Mayıs'ta, Napolyon Tortone karargâhından 5'inde hareket edecek şekilde 4 bombacı er taburu, 2 jandarma taburunun hazırlanmasını emreder.

Sayfa :45

Toutes ces mesures indiquent bien à quel point Napoléon se sent supérieur à son adversaire, en fait de sagacité et de volonté. Il lui dicte la conduite à tenir, sachant pertinemment que son ennemi se pliera à sa volonté et commettra les fautes prévues, que lui-même lui a inspirées. Cette conscience de sa supériorité intellectuelle l'une des plus sûres garanties de la victoire, Napoléon l'a toujours eue. Nous le verrons également à Austerlitz provoquer, par ses propres mesures, des fautes chez son adversaire, les prédire avec certitude et indiquer à l'avance le parti qu'il en tirera. Cependant, nous pouvons aussi nous demander si ce sentiment de supériorité, exalté par le succès dans une progression croissante, ne devait pas forcément aboutir au mépris complet de l'adversaire et occasionner, par suite, des fautes irréparables,

Sayfa 45

Bütün bu tedbirler Napolyon'un kendini rakibine göre, öngörü ve irade bakımından ne kadar üstün gördüğünü belirtmektedir. **Bunlar onun takınacağı tutumu belirlemektedir. çok iyi biliyordur ki düşmanı onun isteğine boyun eğecek ve kendi yönlendirmesiyle beklenen hataları yapacaktır. Napolyon her zaman zaferi garantilemiştir. Aynı şekilde Austerlitz'de rakibine hata yaptırır, onları doğru bir şekilde kestirir ve onlardan ne yarar sağlayacağını önceden belirler. Ancak, artan bir gelişmeyle coşan bu üstünlük hissi sonunda rakibini tamamen küçümsemesine ve sonra düzeltilmeyecek hatalara yol açmayacak mıydı?**

Sayfa :45

Napoléon a dit lui-même, **pendant la retraite de Russie :** « Que le trop d'habitude des grands succès pré« parait souvent de grands revers (1) ».

Sayfa 45

Napolyon Rusya'dan çekilirken şöyle demiştir: **"Büyük başarılar çoğu zaman büyük başarısızlıkları hazırlar."**

Sayfa :53

Napoléon déclare aussitôt au Directoire que, dans ces conditions, il est obligé de se démettre du commandement de l'armée. Tout ce qu'il dit à ce sujet est extrêmement juste. « J'ai fait la campagne sans consulter per« sonne ; je n'eusse rien fait de bon s'il eût fallu me « concilier avec la manière de voir d'un autre... Chacun a « sa manière de faire la guerre. Le général Kellermann a « plus d'expérience et la fera mieux que moi, mais tous les « deux ensemble nous la ferons fort mal (1). » — « D'ail« leurs, je crois qu'il faudrait plutôt un mauvais général « que deux bons.

1891
78
?

Sayfa 53

Napolyon hemen Direktuvar'a bu şartlarda ordu komutanlığından ayrılması gerektiğini açıklar. Bu konuda söylediği herşey çok doğrudur. "Seferi kimseye danışmadan gerçekleştirdim. **Bir başkasının görüşüyle uzlaşma sağlasaydım, iyi bir şey yapmamış olacaktım...Herkesin kendine özgü savaşma yöntemi vardır. General Kellerman'ın daha fazla tecrübesi vardır ve benden daha iyi bu görevi yapar, ama ikimiz birlikte yaparsak kötü yaparız.**

Sayfa :54

Dans une situation analogue, tout commandant en chef doit agir comme Napoléon le fait ici. Quiconque se sent capable de commander en chef doit aussi exiger qu'on lui accorde toute confiance.

* Bizde -1877-78-

Sayfa 54

Böyle bir durumda, her baş komutan Napolyon gibi davranmalıdır. **Kim baş komutanlık yapabileceğine inanıyorsa, kendisine** tam güven duyulmasını istemelidir. **"Kötü ve yıkıcı bulduğu bir plânı gerçekleştirmeye kalkan her baş general suçludur."**

** Bu yiğit ve zavallı Muhammed Aly 1877

Sayfa :58

Beaulieu avait résolu de défendre la ligne du Mincio. Mais, bien qu'il eût surabondamment éprouvé sur lui

Sayfa :59

même les effets de la stratégie de Napoléon, les leçons reçues n'avaient pas été suffisantes pour l'initier au mystère qui consistait à « se diviser pour vivre et se réunir pour combattre ».

** Abdülkerim ve bizim diğerlerinin stratejisi*

Sayfa 58-59
Beaulieu Mincio hattını korumaya karar vermiştir. Ancak, Napolyon'un stratejilerinin etkilerini üstünde çok hissetmiş olmasına rağmen, **aldığı dersler onu "yaşamak için bölünmek ve savaşmak için birleşmek" sırrına erişmesi için yeterli olmamaıştır.**

Sayfa :59

En raison de la concentration des Français et de la dispersion des Autrichiens, Napoléon devait naturellement percer la ligne de son adversaire, par une simple marche sur Valeggio. C'était une façon heureuse de faire ressortir ce principe : « L'art de la stratégie est celui d'amener « sur les points décisifs d'une ligne d'opération la plus « grande masse de forces possible (1) ».

Sayfa 59
Fransızların bir yerde toplânması ve Avusturyalıların dağılmış olması sebebiyle doğal olarak Napolyon sadece Valeggio'ya yüyüyerek düşman saflarını delmek zorundaydı. Bu "strateji sanatı, mümkün olan en fazla sayıda kuvveti bir hat üzerindeki önemli noktalara getirmektir" ilkesini ortaya koymaktır.

Sayfa :61

« Faire douze « lieues par jour, combattre, et cantonner ensuite en « repos (1) ». Il est clair qu'il faut savoir toujours choisir la direction la plus efficace pour faire ces douze lieues par jour, comme Napoléon l'a compris, car « le secret de la « guerre ne sera jamais dans les jambes, il est tout entier « dans la tête qui les fait mouvoir ; une armée peut faire « des marches forcées pendant toute la campagne, elle « n'en sera pas moins perdue si la direction de ces « marches est fautive (2) ».

Sayfa 61
Günde bu 12 mili kat etmek için Napolyon'un da anladığı gibi, en iyi yönü seçmeyi bilmek gerekir. Zira savaşın sırrı hiçbir zaman bacaklarda değil, onları hareket ettiren beyindedir. Bir ordu bütün sefer boyunca yürüyüşler yapabilir, ancak yön yanlışsa kaybolur.

Sayfa :67

Quoi qu'on fasse, la guerre, comme l'a dit Jomini, n'est pas une science, mais un drame passionné, et les brusques et formidables péripéties de ce drame ont leur répercussion sur tout l'être du chef, et non pas seulement sur son esprit.

Sayfa 67

Ne yaparsak yapalım, Jomini'nin dediği gibi, savaş bir bilim değil, ihtiraslı bir dramdır ve bu dramın sert ve müthiş düğümlerinin liderin sadece ruhu üzerinde değil tüm varlığı üzerinde yansımaları olur.

Sayfa :67

Aussi est-il juste que ces puissantes natures, qui dominent victorieusement la tempête dans leur crâne et ont ensuite manifestement raison de leur adversaire, aient la première place dans l'histoire.

Sayfa 67

O yüzden, beyinlerindeki fırtınaya egemen olan ve sonra besbelli düşmanlarını yenen bu güçlü varlıkların tarihte birinci sıraya oturmaları doğrudur. Yalnızca ağır kanlı olanlar, en ciddî oyunların oynandığı anda endişeye kapılmazlar fakat tarih bize böyle adamların hiç büyük şeyler yaptıklarını göstermemiştir.

Sayfa :68

Que Napoléon ait pu considérer un instant sa position comme fâcheuse et se soit montré hésitant dans ses résolutions, il finit cependant par juger sainement la situation et agir vigoureusement, et en cela il se montra grand général. Tandis qu'il avait dit d'abord que les colonnes ennemies avaient percé ses lignes, il reconnaît maintenant l'avantage qu'il peut tirer, par une action rapide, de sa position intérieure, en présence des colonnes autrichiennes qui s'avancent séparément et « sent qu'il fallait adopter un « plan vaste (2) ».

Sayfa 68

Bir an Napolyon durumunu üzücü olarak değerlendirip, kararlarında tereddütlü gözükse de sonunda sağlıklı bir değerlendirme yapıp, ateşli bir şekilde hareket geçer ve bununla **büyük general olduğunu göstermektedir. Önce düşman saflarının kendi saflarını del-**

diğini söylediyse de, şimdi, bölünerek ilerleyen Avusturyalı birlikler eşliğinde, hızlı bir hareketle, bu aşağıdaki pozisyonundan çıkaracağı faydayı biliyor ve geniş bir plân yapmak gerektiğini hissediyor.

Sayfa :69

Il ordonne donc à Sauret ainsi qu'à Despinoy, qui a été appelé ce jour, 30 juillet, à Desenzano, de marcher le 31 au matin sur Salo et d'y attaquer l'ennemi. *

** Burada Quosdanowich'e karşı saldırı başlar*

Sayfa 69

Sauret'ye ve o gün, **30 Temmuz'da,** Desenzano'ya çağrılan Despinoy'a, **31** sabahı Salo'ya ilerlemeyi ve orada düşmana saldırmayı emreder.

Sayfa :69

Sérurier, avec les troupes d'investissement de la rive droite du Mincio, rétrogradera sur l'Oglio et prendra position au pont de Marcaria, pour assurer la ligne de retraite éventuelle par la route de Crémone—Pizzighettone—Pavie. Masséna poussera de son côté sur Lonato. L'armée entière se trouve ainsi ramenée derrière le Mincio et soustraite aux premières attaques de Wurmser; elle va tomber, toutes forces réunies, sur Quosdanowich isolé.

Dans l'intervalle, ce général, après avoir occupé Brescia le 29, s'était avancé le 30 sur Montechiaro; le 31, il se heurte aux forces de Napoléon, accouru en toute hâte. L'activité infatigable du général français, dans ces journées décisives, est admirable; elle a essentiellement contribué à ce que sa résolution énergique fût aussi exécutée avec l'énergie nécessaire. Évidemment, il n'est possible qu'à des chefs jeunes et vigoureux d'être aussi infatigables et d'avoir, pour ainsi dire, le don d'ubiquité. Dans ces journées, le général en chef monta cinq chevaux et les laissa fourbus *

** Bugün, yolların çok iyi olmadığı ülkelerde bile, yazın, otomobillerle daha iyisini yapmak mümkün olur.*

Sayfa 69

Serurier, Mincio'nun sağ kıyısındaki kuşatma birlikleriyle Oglio'ya geriler ve Cremone-Pizzighettone-Pavie yolundan **olası bir geri çekilme hattını korumak** için Marcaria köprüsünde mevzi alır. Massena ise Lonato'ya ilerler. **Tüm ordu Mincio'nun gerisine çekilmiş olur ve Wurmser'in ilk saldırılarına hedef olmaz; yalnız kalmış olan Quosdanowich'e tüm kuvvetler birleştirilmiş olarak saldırılar.**

Bu arada, **29'unda** Brescia'yı işgal ettikten sonra bu general **30**'unda Montechiaro'ya ilerler, **31'inde** hızla gelen Napolyon'un kuvvetlerine rastlar. Bu dönüm noktası olan günlerde Fransız generalin tükenmeyen enerjisi **hayranlık uyandırmaktadır, onun yılmaz kararlılığının gereken enerjiyle yerine getirilmesini sağlamıştır. Tabi ki sadece genç ve kuvvetli olanlar bu kadar yorulmak bilmez olabilirler** ve bir anlamda heryerdelik yeteneğine sahiptirler. Bu günlerde, **baş general beş ata binmiş ve onları bitkin bırakmıştır.**

Sayfa :71

Le 3 août, le choc se produit. Napoléon lui-même s'avance avec Masséna par Lonato et rencontre une fraction de Quosdanovich également en marche vers ce point. Lorsque celle-ci s'étend davantage pour déborder les Français, Napoléon voit aussitôt dans ce mouvement « un sûr garant de la victoire ». Il perce le centre de la fraction autrichienne, la bat, la refoule sur Desenzano et, après lui avoir coupé la retraite, la fait presque tout entière prisonnière.

Sayfa 71

3 Ağustos'ta bir şok meydana gelir. Napolyon Massena ile birlikte Lonato'dan ilerlemeye başlar ve aynı noktaya ilerleyen Quosdanovich'in bir bölüğü ile karşılaşır. **Bunlar Fransızları geçmek için daha fazla yayılmaya başlayınca, Napolyon hemen bu harekette "kendi zaferinin bir kanıtını" görür.** Avusturya bölüğünün ortasını deler, onu yener, Desenzano'ya geri püskürtür ve onu geri çekilme yolunu kestikten sonra, neredeyse onu tamamen hapseder. Karşı cephede, yani Wurmser'in tarafında, Augereau sabahı saat 2'sinde Castiglione'ye doğru hareket etmişti.

Sayfa :71

Le 4 au matin, Despinoy et Guieu, conformément aux ordres reçus, repartent de Brescia et Salo pour recommencer leur offensive sur Gavardo, mais ils trouvent Quosdanovich déjà en pleine retraite

Sayfa 71
4'ü sabahı, Despinoy ve Guieu, aldıkları emirlere uygun olarak, Gavardo'ya yeniden saldırmak için Brescia ve Salo'dan hareket ederler fakat Quosdanowich tamamen geri çekilmektedir.

Sayfa :72
Napoléon conclut de tous ces événements qu'il n'a plus rien à craindre du côté de Quosdanovich, et décide de se jeter le lendemain sur Wurmser, avec toutes ses forces disponibles. X

Sayfa 72
Napolyon tüm bu olaylardan artık Quodanowich yönünden korkulacak bir şey kalmadığını anlar ve mevcut bütün kuvvetleriyle ertesi gün Wurmser'e saldırmaya karar verir.

Sayfa :72
Napoléon applique ainsi brillamment son principe : « Règle « générale : Quand vous voulez liver une bataille, rassem- X « blez toutes vos forces, n'en négligez aucune ; un batail- « lon quelquefois décide d'une journée (1) ». Il n'appelle pas seulement toutes ses troupes à lui, mais encore la direction qu'il donne aux renforts arrivants est telle, que l'adversaire doit être non seulement battu, mais anéanti. C'est le trait caractéristique des dispositions prises dans les batailles napoléoniennes ; la marche de Fiorella sur Guidizzolo nous montre « qu'on ne doit pas livrer une « bataille, simplement pour la gagner, mais bien pour « achever l'anéantissement des corps organisés de l'en- « nemi (2) »

Sayfa 72
Napolyon böylece parlak prensibini uygular: "Genel kural; bir savaşa başlayınca, bütün kuvvetlerinizi toplayın, hiç birim ihmal etmeyin, bir tabur bazen bir günün yazgısını tayin eder."Bütün birliklerini çağırmakla kalmayıp, gelen takviyelere verdiği yön öyle ki düşman sadece yenilmeyecek, yok edilecektir. Bu, Napolyon'un verdiği savaşlarda alınan tedbirlerin baş özelliğidir. Fiorella'nın Guidizzolo'ya yürümesi şunu gösterir: "Bir savaş sadece kazanmak için yapılmaz, düşmanın örgütlü tüm birimlerinin yok edilmesi için yapılır."

Sayfa :73

Napoléon voit avec joie ce mouvement, qui ne fait que favoriser la réussite de l'enveloppement de l'aile gauche autrichienne, opération qu'il avait mieux préparée. Il laisse faire Wurmser, appuie également à droite, et lorsqu'il constate l'arrivée de Fiorella, il fait une attaque générale. Il est clair que Wurmser ne peut résister à cette attaque enveloppante, faite avec ensemble par des forces supérieures

Sayfa 73

Napolyon bu anı mutlulukla karşılıyor, zira Avusturyalıların sol kanadını sarmayı daha kolaylaştırıyor ve bunu da iyi hazırlamıştı. **Onun öyle yapmasına izin veriyor, o da sağa yöneliyor** ve Fiorella'nın geldiğini görünce, genel bir saldırı başlatıyor. **Wurmser'in, üstün kuvvetlerin birarada yaptığı bu saldırıya karşı koyamayacağı açıktır.**

Sayfa :73

« Voilà donc en cinq jours une autre campagne finie (1) ».

Napoléon ordonne à Augereau de passer cette rivière à Valeggio, pendant que Masséna la franchit à Peschiera et tourne l'aile droite autrichienne. Ces mouvements commencent le 6 de grand matin.

Fiorella ramène ses troupes à Mantoue et reprend l'investissement de la place.

Sayfa 73

"İşte beş günde biten bir başka sefer."

Napolyon **Augereau'ya,** Massena onu Peschiara'da geçip **Avusturyalıların sağ kanadını kuşatırken,** nehri **Valeggio'da** geçmesini emrediyor. **Bu hareketler 6'sı sabahı başlıyor.**

Fiorella birliklerini Mantoue'ya getiriyor ve **orayı kuşatmaya başlıyor.**

Sayfa :74

Dans cette campagne de neuf jours, à partir du début des opérations de Wurmser jusqu'à sa retraite derrière le Mincio, l'offensive des Autrichiens est repoussée et ils perdent 16,000 hommes.

Sayfa 74
Bu altı günlük savaşta, Wurmser'in harekâtının başlangıcından Mincio'nun arkasına geri çekilmesine kadar Avusturyalıların saldırısı püskürtülür ve 16.000 adam kaybederler.

Sayfa :74

Jusque-là il avait poussé en avant sans discontinuer, tournant ou forçant l'une après l'autre les lignes de défense successives des Autrichiens, mais toujours fidèle à l'idée d'offensive, d'où partaient ses procédés.

Sayfa 74
O ana kadar, **birbiri ardına sıralanmış olan Avusturyalı kuşatma saflarını sararak veya ele geçirerek durmadan ilerlemişti ancak yöntemlerinin kaynağı olan saldırı fikrine daima sadık kalmıştır.**

Sayfa :74

Avant le commencement de cette guerre, Napoléon avait toujours insisté sur la nécessité d'atteindre l'Adige, qu'il considérait comme la meilleure ligne de défense contre les Autrichiens; aussi se tient-il sur la défensive à partir du 1er juin, bien que pour le moment il n'ait devant lui aucun adversaire tenant la campagne.

Or comment conçoit-il cette défensive? Il forme devant Mantoue une armée de siège et vers le Tyrol une armée d'observation. Dans cette répartition de ses forces gît déjà sa pensée fondamentale, à savoir qu'aussitôt que les Autrichiens déboucheront des montagnes avec des forces supérieures, il marchera à leur rencontre et fera dépendre

Sayfa :75

le sort de Mantoue d'une bataille en rase campagne. On lui a fait le reproche que cette solution ne le conduisait que par un détour et, par suite, avec une perte de temps à son but le plus immédiat, la prise de Mantoue. C'est exact, mais, étant donné le rapport entre les forces des deux adversaires, il n'y avait pas d'autre voie à suivre.)

Sayfa 74

Bu savaş başlamadan önce, Napolyon hep **Adige'ye** ulaşmak gerektiği konusunda ısrar etmiştir. Zira onu **Avusturyalılara karşı en iyi savunma hattı olarak görmekteydi;** bu yüzden, önünde savaşan herhangi bir düşman olmadığı hâlde, 1 Haziran'dan itibaren savunmaya geçmiştir.

Bu savunmayı nasıl tasarlamaktadır? Mantoue'nun önünde bir **kuşatma ordusu** kurar ve Tyrol'a doğru bir **gözetleme ordusu** kurar. Kuvvetlerinin bu dağılımında ana fikri yatmaktadır, Avusturyalılar üstün kuvvetlerle dağlardan ortaya çıktıkları anda **onları karşılar** ve Mantoue'nun kaderini yazı yabanda bir savaşa bağlar. **[sayfa 75]** O, bu çözümün dolambaçlı olarak ve zaman kaybıyla Mantoue'nun ele geçirilmesi olan en önemli hedefine götürdüğü için eleştirilmiştir. Bu doğrudur **ama, iki tarafın güç dağılımına bakılırsa, yapılacak başka bir şey yoktu.**

Sayfa :75

Il y aurait alors eu 42,000 Français contre 13,000 Autrichiens dans la place et 47,000 devant les lignes; les Français auraient en ce cas subi tous les inconvénients de leur infériorité numérique.

Admettons même que, grâce aux retranchements, on ait pu résister aux efforts réunis des deux armées autrichiennes, bien que Napoléon ait dit formellement : « C'est « un axiome dans l'art militaire, que celui qui reste derrière « ses retranchements est battu ; l'expérience et la théorie « sont d'accord sur ce point (1) » ; admettons encore qu'en ce cas la place ait succombé au bout de peu de temps, et après ? Napoléon d'assiégeant serait devenu tout

Sayfa :76

bonnement l'assiégé et se fût trouvé, avec 42,000 hommes et 13,000 prisonniers, enfermé dans une place qui ne pouvait même plus nourrir la garnison. Lui-même aurait eu alors besoin d'être secouru par une armée. Pouvait-il, par hasard, y laisser une garnison et tenter de percer avec environ 32,000 hommes ? Même s'il y réussissait, il se retrouvait dans la nécessité de combattre en rase campagne, mais alors avec 32,000 hommes contre les 47,000 Autrichiens réunis, tandis qu'au commencement des opérations il a pu, après l'abandon du siège, s'opposer avec 42,000 hommes aux Autrichiens encore séparés.

Sayfa 75

O zaman şehirde 13.000 Avusturyalı'ya karşı 42.000 Fransız ve safların önünde 47.000

Avusturyalı olacaktı; **bu durumda Fransızlar sayısal azlıklarının tüm sakıncaları yaşayacaklardı.**

Siperler sayesinde, çabalarını birleştiren iki Avusturyalı orduya karşı koyabildiğimizi kabul edelim, oysa Napolyon şöyle demiştir: **"Askerî sanatta, siperlerinin gerisinde kalanın yenildiği bir kuraldır"**; tecrübe ve teori bu konuda birleşir; diyelim ki şehir kısa sürede düştü, ya sonra? **Kuşatan Napolyon sadece kuşatılmış olurdu, [sayfa 76]** kendini 42.000 adam ve 13.000 esirle karargâhı **bile doyuramayan bir şehirde kapatılmış bulurdu. O zaman kendisi dahi bir ordunun yardımına gerek duyacaktı. Acaba orada bir garnizon bırakıp 32.000 adamla düşmanı yarmayı deneyebilir miydi? Bunu başarsa bile, yazı yabanda bir savaş vermek durumunda kalacaktı ama o zaman 47.000 Avusturyalıya karşı 32.000 adamı olacaktı, oysa harekâtın başlangıcında, kuşatmadan vazgeçince, 42.000 adamıyla o an birleşmemiş olan Avusturyalılara direnebildi.**

Sayfa :76

Depuis que, 216 ans avant notre ère, Marcellus sortit de Nola, l'histoire militaire ne nous a rapporté aucun autre exemple d'une armée investie dans une place, se délivrant par ses propres forces, mais bien de nombreux exemples d'armées obligées à se rendre avec la place où elles s'étaient réfugiées. Il est universellement admis que la situation est défavorable, quand il faut déboucher d'un défilé en présence de l'ennemi. Or quiconque veut sortir d'une place assiégée est toujours dans cette situation, quel que soit le point choisi Comme Napoléon n'était pas assez fort pour continuer à la fois le siège et marcher contre l'armée de secours, la levée du siège et l'emploi de toutes ses forces en rase campagne était non seulemen ce qu'il y avait de mieux à faire, mais encore la seule solution possible. Son but immédiat était bien la chute de Mantoue, mais sa tâche principale n'en restait pas moins de tenir victorieusement la ligne du Mincio et ainsi toute la Lombardie. S'il s'enfermait dans Mantoue, il perdait de vue sa mission principale. C'est donc principalement ici qu'on peut admirer l'art consommé, avec lequel Napoléon sut atteindre le but principal, en reléguant l'accessoire au second plan. Il pouvait de cette manière seulement mettre à profit la séparation de l'adversaire, remédier à l'infériorité du nombre par la rapidité des mouvements, et démon-

Sayfa :77

trer d'une façon éclatante « que la force d'une armée, « comme la quantité de mouvement en mécanique, s'éva- « lue par la masse multipliée par la vitesse (1) ».

Sayfa 76-77

Zamanımızda 216 yıl önce, Marcellus Nola'dan çıktığından beri, askerî tarih bize bir yerde kuşatılmış olan bir ordunun kendi çabalarıyla özgür kalışı ile ilgili hiçbir örnek sunmamıştır. Ama sığındığı şehirle birlikte teslim olmak zorunda kalan ordularla ilgili olarak birçok örnek sunmuştur. Bir düşmanın önünde bir dar geçitten çıkmak sakıncalı olduğu evrensel bir şekilde kabul edilmiştir. Oysa, neresi olursa olsun, kuşatılmış bir yerden çıkmak isteyen herkes bu durumdadır. Napolyon hem kuşatmaya devam edecek, hem yardıma gelen orduya doğru ilerleyecek kadar güçlü olmadığından, kuşatmayı kaldırmak ve açık arazide bütün kuvvetlerini kullanmak yapılacak en iyi şeydi ve tek çözümdü. İlk hedefi tabi ki Mantoue'yu düşürmekti. Ama asıl yapması gereken Mincio hattını ve tüm Lombardiya'yı muzaffer bir şekilde tutmaktı. Mantoue'ya kendisini kapatsaydı, asıl hedefini unutacaktı. İşte burada, Napolyon'un, tafsilâtı ikinci plâna atarak asıl hedefine ulaşma sanatına hayran kalabiliriz. Ancak bu şekilde düşmanın bölünmesinden yararlanabilir, hareketlerinin çabukluğu ile sayısal azlığı telafi edebilir ve "bir ordunun gücü, mekanikteki kuvvet gibi, kütlenin hızla çarpımından ibaret olduğunu" ıspatlayabilirdi.

Sayfa :77

Lorsqu'en 1757 Frédéric le Grand était devant Prague et que Daun arrivait au secours de la place, le premier ne put se décider à renoncer provisoirement au siège proprement dit, à laisser seulement un petit corps d'observation devant la place, et à tomber avec toutes ses forces sur Daun. Il « voyait trop de choses à la fois », n'amena pas sa masse sur le point décisif et fut battu, lorsqu'il attaqua 53,060 hommes avec 34,000. Aussi fut-il non seulement forcé de lever le siege, mais encore de s'avouer vaincu dans cette campagne.

En somme, la caractéristique de cette première attitude défensive de Napoléon est qu'il s'entend à éviter la faiblesse principale de la défensive, c'est-à-dire l'absence d'initiative. La nécessité de recevoir la loi de l'adversaire répugne au vrai général, et c'est moins la réflexion que le besoin instinctif de Napoléon de dicter la loi à l'adversaire, qui a motivé sa conduite et qui la justifie aussi plus que tout raisonnement. Celui qui lui ressemble le plus dans l'histoire militaire contemporaine, c'est Lee[2] qui, contraint à la défensive par le nombre et la situation politique en général, a toujours su garder l'initiative dans l'action.

Sayfa 77

1757'de Büyük Frederic Prag önlerine dayandığında ve Daun şehrin yardımına koştuğunda, **Frederic kuşatmadan geçici olarak vazgeçmeyi, şehrin önünde sadece bir gözlemci grubu bırakmayı ve tüm gücüyle Daum'un üzerine yürümeyi başaramamıştır. "Bir anda çok fazla şeyi görüyordu"**, kuvvetlerini asıl noktaya toplamamış ve 34.000

adamla 53.060 adama saldırınca yenilmiştir. Böylece, hem kuşatmaya son vermek, hem de savaşta yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmıştır.

Özetle, Napolyon'un bu savunmacı tutumunun özelliği savunmanın başlıca zayıflığından, yani inisiyatif eksikliğinden kaçınmasıdır. Gerçek bir general olan Napolyon düşmanın kanununa tabi olma zorunluluğundan hiç hoşlanmaz ve herhangi bir düşünceden ziyade düşmanını kendi kanununa tabi tutma içgüdüsel gereği Napolyon'un hareketlerini belirlemiştir.

> *Sayfa :77*
>
> (2) Lee : (A.S.) général américain, commandant en chef des armées du Sud pendant la guerre de Sécession (1807-1870)

Sayfa 77

(2) Lee: Amerikalı bir general, 1807-1870 savaşında güney orduları baş komutanı.

> *Sayfa :78*
>
> **Ce fait mérite d'être médité. C'était la valeur du nombre qui affirmait ici tous ses droits, et le général en chef les reconnaissait, point de vue nouveau en comparaison de la méthode de guerre du dix-huitième siècle.**

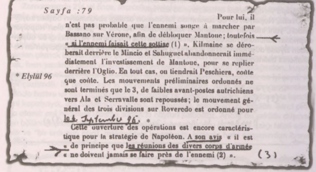
Sayfa 78

Bu olay üzerinde düşünmek gerekir. Sayı burada tüm haklarını belirlemekteydi ve baş general bunu kabul ediyordu, bu, on sekizinci asrın savaş yöntemine göre yeni bir görüş-

> *Sayfa :79*
>
> D. **Pendant que Wurmser avait ainsi commencé son mouvement sur Bassano, Napoléon donne de même des ordres pour se porter en avant.**

Sayfa 79

Wurmser Bassano'ya doğru ilerlerken, Napolyon da ilerlemek için emir vermektedir.

Sayfa :79

Pour lui, il n'est pas probable que l'ennemi songe à marcher par Bassano sur Vérone, afin de débloquer Mantoue; toutefois « si l'ennemi faisait cette sottise (1) », Kilmaine se déroberait derrière le Mincio et Sahuguet abandonnerait immédiatement l'investissement de Mantoue, pour se replier derrière l'Oglio. En tout cas, on tiendrait Peschiera, coûte que coûte. Les mouvements préliminaires ordonnés ne sont terminés que le 3, de faibles avant-postes autrichiens vers Ala et Serravalle sont repoussés; le mouvement général des trois divisions sur Roveredo est ordonné pour le 4 Septembre 96. *

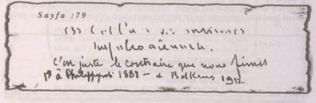
Cette ouverture des opérations est encore caractéristique pour la stratégie de Napoléon. A son avis « il est « de principe que les réunions des divers corps d'armée « ne doivent jamais se faire près de l'ennemi (2) ». (3)

** Elylül 96*

Sayfa 79

Napolyon'a göre, düşmanın Mantoue'yu kurtarmak için Bassano'dan Verona'ya ilerlemeyi düşünmesi olası değildir; bununla birlikte **"eğer düşman böyle bir aptallık yaparsa"**, Kilmaine Mincio'nun arkasından kaçar ve Sahuguet Mantoue'nun işgalinde hemen vazgeçerdi ve Oglio'nun gerisine çekilirdi. Her hâlde, ne pahasına olursa olsun, Peschiara tutulurdu. "Emredilen hazırlık hareketleri 3'ünde tamamlanır, Ala ve Serravalle'deki bazı zayıf Avusturya öncü birlikleri püskürtülür; üç bölüğün Roveredo'ya doğru ilerlemesi 4'ü için plânlanmıştır.

Napolyon'a göre ordunun çeşitli birimlerinin biraraya getirilmesi hiçbir zaman düşmanın yakınında yapılmamalıdır."

Sayfa 79

(3) Napolyon'un kurallarından biridir.

1) Biz Philippoli'de 1888'de – Balkanlarda 1912'de bunun tam tersini yaptık.

Sayfa :80

En d'autres termes, il rejette toute opération concentrique, cherchant à obtenir dans l'offensive la jonction de colonnes séparées, sur le champ de bataille, près de l'ennemi même.

X

Sayfa 80

Başka bir ifadeyle, **bir merkezden yönetilen her türlü hârekatı reddeder, savaş alanında, düşmanın yanında, saldırı anında ayrı olan kolların birleşmesini sağlamaya çalışır.**

Sayfa :80

A tel point il était pénétré du grand principe « du débouché en masse ».

Sayfa 80

"Toplu hâlde hareket etme" prensibinden çok etkilenmiştir.

Sayfa :80

Napoléon, du reste, s'explique catégoriquement sur ce point : « Je vois, écrit-il à Jérôme, « que vous êtes dans une fausse route militaire ; je vois « que vous pensez que deux colonnes qui en mettent « une et demie au milieu, ont l'avantage : mais cela ne « réussit pas à la guerre, parce que les deux colonnes « n'agissent pas ensemble et que l'ennemi les bat l'une « après l'autre. Il faut sans doute tourner l'ennemi, mais « d'abord se réunir (3) ». C'est précisément ce grand maître qui a souvent montré ce que pouvait un chef entre-

* Donc en faisant ma manœuvre concentrique sur Dinizli (quand j'y manœuvrai étant colonel) c'était une fière bêtise.

Sayfa :81

prenant contre des colonnes ennemies séparées, même si au total elles présentaient une supériorité numérique importante. Une armée ainsi fractionnée dépend non seulement des hasards qui peuvent empêcher ou retarder la marche d'une des colonnes, mais tandis que, ne formant

Sayfa :81

X plus qu'une masse, elle n'a besoin que d'un seul chef capable d'embrasser de grandes opérations, dès qu'elle est fractionnée en colonnes séparées il lui faut un véritable chef à la tête de chacune d'elles, par cela même qu'il suffit d'une divergence dans l'appréciation de la situation pour empêcher la concordance des efforts.

* *"demek ki Denizli üzerinde özekdeş manevramı yaparken (yüzbaşı iken yaptığım bu manevra), bu büyük bir hataydı.*

Sayfa 80

Napolyon bu konuda fikrini açıkça ifade etmektedir. Jerome'a şöyle yazar: "Sizin yanlış bir askerî yolda olduğunuzu görüyorum. Ortaya bir buçuk kol yerleştirmekle iki kolun avantaj sağladığını düşündüğünüzü görüyorum, ancak bu savaşta bir işe yaramaz çünkü iki kol birlikte hareket etmezler ve düşman bunları sırayla yener. Belki düşmanı çevrelemek gerekir, ama önce bir araya toplanmak gerekir."

[sayfa 81] İşte bu büyük usta, atılgan bir liderin, toplam olarak önemli bir sayısal üstünlük arz eden ayrı düşman kollarına karşı ne yapabileceğini göstermiştir. Bir yanda, böyle bölünmüş bir ordu kollardan birinin hareket etmesini engelleyecek veya gecikti-recek tesadüflere bağlıdır, diğer yandan tek bir kitle oluşturmalarına rağmen sadece büyük operasyonlar yönetebilecek tek bir lidere ihtiyaç varken, ayrı kollara bölündüğü zaman her birinin başına gerçek bir lider gerekir, zira durumun değerlendirmesinde farklı görüşlere sapmaları hâlinde çabaların birleşmesi olanaksız olur.

Sayfa :82

A Trente, Napoléon apprend que jusque-là il n'avait pas eu affaire aux forces principales de Wurmser et que ce dernier avait pris la vallée de la Brenta

Sayfa 82

Trente'de, Napolyon, o ana kadar Wurmser'in esas güçleriyle karşılaşmadığını ve onun Brenta vadisini ele geçirdiğini öğrenir.

Sayfa :82

Il se décide à le suivre pour lui couper la retraite et l'attaquer, mais auparavant il veut en finir avec l'adversaire qu'il venait d'avoir devant lui, afin de n'avoir rien à craindre pour ses propres derrières.

Sayfa 82
Onun geri çekilme hattını kesmek ve ona saldırmak için onu takip etmeye karar verir, **ama önce önündeki düşmanla işi bitirmek ister, böylece arkasında korkulacak bir şey kalmayacaktır.**

Sayfa :82

L'offensive résolue des Français sur ses derrières le déconcerte à tel point qu'il se résigne à accepter une bataille, qui ne rentre en aucune

Sayfa :83

façon dans le plan qu'il a adopté, et bien qu'il n'y ait certainement pas de plus mauvaise situation que de se battre, quand on n'a que la moitié de ses troupes sous la main. Une défaite complète fut la conséquence de cette résolution.

Sayfa 82-83
Gerisinde Fransızların kararlı saldırısı onu o kadar şaşırtıyor ki hiç plânlarında yer almadığı hâlde, birliklerinin sadece yarısı elinin altındayken **en kötü durum savaşmak olmasına rağmen, bir savaşı kabul etmeye razı oluyor. Bu kararın sonucu tam bir yenilgi olmuştur.**

Sayfa :84

Du côté opposé, Wurmser est à Mantoue avec 28,000 hommes, dont 5,000 malades, Davidovich avec 14,000 dans le Tyrol. En outre, 3,000 hommes sont détachés dans le Vorarlberg et 4,000 sur l'Isonzo et aux cols vers la Carinthie.

Ce qui caractérise surtout la méthode napoléonienne dans cette période, c'est la rapidité des mouvements, cette rapidité que Jomini compare plus d'une fois à l'éclair et qui a fait dire aux soldats français en 1805 : « L'Empereur a trouvé une nouvelle méthode de faire la guerre; il ne se sert que de nos jambes et pas de nos baïonnettes (1) ». Le 5 septembre, dans l'après-midi, Napoléon commence à pousser ses colonnes dans la vallée de la Brenta et le 8, à 7 heures du matin, il se heurte à la position autrichienne de Bassano; il a donc fait 80 à 85 kilomètres en 60 heures, sans compter les engagements de Levico et de Primolano. Après avoir battu Wurmser à Bassano, il envoie sans délai ses divisions à la poursuite : Masséna atteint le 9, dans l'après-midi, Vicence, il a donc

Sayfa :85

dans l'intervalle de 36 heures pris part à une bataille et fait une trentaine de kilomètres ; dans les 24 heures suivantes il en fait encore une trentaine et franchit ensuite l'Adige. Augereau, dirigé sur Padoue après la bataille de Bassano, puis appelé à Legnago, arrive le 11, au soir, devant cet endroit : il a donc à partir du 8 au matin, en 84 heures, pris part à une bataille et fait environ 95 kilomètres. En somme, du 5 au 11 septembre, soit en 6 jours, les troupes de Napoléon ont livré deux combats et une bataille et fait : Masséna, 160 kilomètres, y compris le passage d'une rivière sur un bac; Augereau, 180 kilomètres. Il n'y a que le génie qui puisse arracher de pareils efforts à des collectivités.

Pour les gens qui étudient les faits de guerre à leur aise, rien ne semble en général plus facile, après la victoire, que de poursuivre énergiquement l'adversaire en fuite, et cependant l'histoire militaire ne nous offre que de rares exemples de poursuites vraiment efficaces. Maint général a su déployer sur le champ de bataille une persévérance et des efforts inouïs pour remporter la victoire, mais une fois vainqueur il n'a pas su en tirer parti. Les grands résultats d'une vigoureuse poursuite ne sont pas de ces faciles succès qu'on cueille en passant. Il faut en chercher la raison dans la nature humaine. Après avoir vaincu l'adversaire, il faut encore triompher de l'épuisement du soldat aspirant à un repos selon lui bien gagné. Bien plus, le général en chef, malgré l'élévation de son esprit, devra également réprimer chez lui ce sentiment humain. La puissante tension des forces morales et physiques, nécessaire à la poursuite de la victoire, cesse dès que le but, objet des efforts, est atteint. Il ne répugne que trop facilement à l'esprit de se ressaisir immédiatement, pour tenter un nouvel effort et accumuler en quelque sorte devant lui de nouvelles difficultés; et, comme après la victoire il n'y a plus d'ennemi devant nous pour nous obliger à de tels efforts, tout autre qu'un esprit supérieur suc-

Sayfa :86

combe facilement à la situation, et se laisse aller à ce que Muffling appelle fort bien « la digestion nécessaire de la « joie causée par la victoire (1) ». Quiconque dans de telles circonstances sait non seulement triompher de la fatigue et de l'inertie des troupes et des subordonnés, mais se vaincre soi-même, au point de s'imposer immédiate-

Sayfa :86

ment de nouveaux travaux : poursuivre l'ennemi comme Gneisenau après Belle-Alliance et comme Napoléon l'a presque toujours fait, mérite par sa force d'âme de prendre place parmi les grands capitaines

Sayfa 84

Karşı tarafta, Wurmster 5.000'i hasta olan 28.000 adamıyla Mantoue'da, Davidovich 14.000 adamıyla Tyrol'dadır. Ayrıca, 3.000 adamlık müfreze Vorarlberg'dedir, 4.000'i Isonzo'da ve Carinthie'ye doğru olan geçitlerdedir.

Bu devrede Napolyon yönteminin belirgin özelliği, manevralardaki çabukluktur, Jomini'nin çok kez şimşeğe benzettiği ve Fransız askerlere 1805'te "İmparator savaşmak için yeni ir yöntem bulmuştur; sadece bacaklarımızdan yararlanmakta, süngülerimizden değil" dedirten o çabukluk. 5 Eylül'de, öğleden sonra, Napolyon birliklerini Brenta vadisine sürmektedir ve 8'inde, sabah 7'de Bassano'daki Avusturyalı mevzileriyle karşılaşır; Levico ve Primolano çarpışmalarını saymazsak, 60 saatte 80-85 kilometre yapmıştır. Bassano'da Wurmser'i yendikten sonra, hiç ara vermeden birliklerini tekrar gönderir: Massena 9'unda, öğleden sonra Vicence'ye ulaşır, yani 36 saatlik bir arada bir çarpışmaya katılmış ve otuz kilometre kat etmiştir; sonraki 24 saatte bir otuz kilometre daha yapmış ve Adige'yi geçmiştir.

[sayfa 85]

Bassano savaşından sonra Padoue'ya yönelen, daha sonra Legnago'ya çağrılan Augereau 11'i akşamı oraya varır, yani 8'i sabahından itibaren, 84 saatte bir çarpışmaya katılmış ve yaklaşık 95 kilometre yapmıştır. Özetle, 5 ile 11 Eylül arasında, yani 6 günde, Napolyon'un birlikleri iki çarpışmaya, bir muharebeye katılmış ve Massena bir nehrin salla geçilmesi dahil 160 kilometre; Augereau 180 kilometre yapmıştır. Yalnızca deha, topluluklardan böyle bir çaba elde etmeyi başarır.

Savaş olaylarını keyfince inceleyen insanlar için genelde hiçbir şey zaferden sonra kaçan düşmanı kovalamak kadar kolay değildir, ancak askerî tarih bize çok ender olarak gerçekten etkili kovalama örneği sunmaktadır. Birçok general savaş meydanında zafere ulaşmak için inanılmaz bir dayanıklılık sergilenmiş ve çaba harcamıştır, ama bir kere yendi mi bundan yararlanmayı bilememiştir. Sert bir kovalamacanın önemli sonuçları geçerken elde edilen o kolay başarılardan değildir. İnsanın doğasında bunun sebebini aramak gerekir. Düşmanı yendikten sonra, kendince hak ettiği istirahati arzulayan askerin yorgunluğu yenmek gerekir. Dahası, baş general, ruhunun yükselmesine rağmen, o da bu insanî duyguyu bastırmasını bilmelidir. Zafer için gerekli olan fizikî ve manevî güçlerin büyük gerilimi, çabaları konusu olan amaca ulaşıldığında yok olur. Yeni bir gayret sarf etmek ve yeni zorlukları bir yerde önünde biriktirmek için insan hemen toparlanmak istemez ve zaferden sonra bu çabaları zorunlu kılacak bir düşman kalmadığından, üstün bir ruh dışında herkes duruma yenik düşer ve Müffling'in "zafer sevincinin gerekli hazmı" olarak adlandırdığı şeye kendisini bırakır.

[sayfa 86]

Bu şartlarda her kim, hem yorgunluğu bertaraf etmeyi, hem birliklerin ve astların hareketsizliğini yenmeyi bilir, hem, derhal kendine yeni işler empoze edecek, Belle-Alliance'dan sonra Gneisenau'nun ve Napolyon'un her zaman yaptığı gibi düşmanı kovalayacak kadar kendine hükmetmeyi bilirse, bu ruh gücüyle büyük liderler arasında yerini alır.

Sayfa :89

Il comprend donc la nécessité de renoncer pour le moment à l'offensive et de s'opposer aux progrès de Davidovich qui menacent ses communications, en prenant position à Vérone, au débouché de l'Adige, dans la plaine. Aussi, dans la nuit même, il ordonne à Augereau et à Masséna de se retirer sur Vicence qu'ils atteignent le 7.*

* *İşte deha! Plânını değiştiriyor*

Sayfa 89

O anda saldırmaktan vazgeçmesi ve ulaşım hattını tehdit eden Davidovich'in ilerlemesine karşı gelmesi gerektiğini anlıyor ve yaylada Adige çıkakında, Verona'da mevzileniyor.

Sayfa :91

Quiconque s'efforce de saisir les si

Sayfa :92

tuations variées des campagnes des généraux du passé, et s'exerce souvent à examiner quelle décision a conduit dans tel cas particulier, à la victoire, dans tel autre à la défaite; quiconque analyse, critique les faits et cherche à établir ce qu'il aurait fallu faire dans telle ou telle circonstance, développera aussi chez lui la faculté de voir rapidement clair dans une nouvelle situation, créée par de nouveaux événements. D'ailleurs c'est Napoléon lui-même qui nous recommande l'étude des campagnes de tous les grands capitaines, en ajoutant : « C'est le seul moyen de devenir grand capitaine et de surprendre les secrets de l'art (1) ». Et Jomini dit après lui : « L'histoire, accompagnée d'une saine critique, est la véritable école de la guerre (2) ».

**

Sayfa 91-92

Kim geçmişteki generallerin seferlerinin değişik durumlarını anlamaya çalışırsa, bir özel durumda hangi koşulun zafer veya yenilgiye yol açtığını incelemeye çabalarsa, kim olayları inceler ve eleştirir ve şu veya bu koşulda ne yapılması gerekirdi onu bulmaya çalışırsa, kendinde yeni bir durumu hızla anlama yeteneğini geliştirir. Zaten Napolyon'un kendisi bize bütün büyük liderlerin seferlerini incelememizi tavsiye eder ve şöyle ekler: "Bu, büyük lider olmanın ve sanatın sırlarını keşfetmenin en iyi yoludur". Jomini, ondan sonra, şöyle der: "sağlıklı bir eleştiriyle bileştirilince, tarih gerçek savaş okuludur."

***Bizde işlenen hataları eleştirme cesaretini gösteren en ağır cezaya çarptırılır. Kaçırılan fırsatlar için beni rütbe-i-tenzil ile tehdit ettiler.*

Sayfa :99

Le 21, Alvintzy atteint la position de Caldiero, et en chasse les faibles détachements français qui y ont été laissés; ses premières troupes s'approchent de Verone. Le même jour au matin, devant l'approche de Vaubois et Masséna, Davidovich évacue la position de Rivoli, quand il reçoit la nouvelle du retour offensif d'Alvintzy; il veut alors réoccuper la position qu'il vient d'abandonner, et donne des ordres en conséquence, puis il change d'avis, et se décide à continuer sa retraite. Ces tergiversations furent naturellement une cause de désordres et d'erreurs *

Très bien décrit.

** Çok iyi tarif edilmiş*

Sayfa 99

21'inde, Alvintzy Caldiero'ya ulaşır ve oradan son zayıf Fransız müfrezelerini kovar, ilk birlikleri Verona'ya yaklaşmaktadır. **Aynı günün sabahı, Vaubois ve Massena yaklaşırken, Alvintzy'nin saldırı amaçlı geri dönüşünü öğrendiğinde, Davidovich Rivoli mevziini boşaltır, terk etmiş olduğu mevzii tekrar işgal etmek ister ve uygun emirleri verir, sonra fikir değiştirir ve geri çekilmeye devam etme kararı alır. Bu kararsızlıklar doğal olarak karışıklıklara ve hatalara sebebiyet vermiştir.**

Sayfa :102

Napoléon voyageait en voiture même au début de sa carrière. — C'est encore un trait de son esprit pratique. — Un chef d'armée n'a pas besoin de s'éreinter; il a même besoin d'être reposé.

Sayfa 102

Napolyon, kariyerinin başında bile arabayla seyahat ederdi. Bu yine pratik zekâsının bir özelliğidir. Bir ordu komutanı yorulmamalıdır, hatta dinlenmeye ihtiyacı vardı.

Sayfa :120

A partir de ce point, le gros de l'ennemi, 8,000 hommes, avait pris la vallée de l'Eisack, mais son aile droite, ne trouvant pas la route libre, était revenue sur Méran.

* la patrie de Mme Khülmann

** Bn. Khülman'ın vatanı*

Sayfa 120

Bu noktadan itibaren, düşman kuvvetlerinin büyük bir kısmı, 8000 adam, Eisack vadisini ele geçirmişti, ancak yolu boş bulamayan **sağ kanadı** Meran'a geri dönmüştü.

Sayfa :123

Ainsi, vingt-huit jours après la reprise des hostilités contre l'archiduc, et jour pour jour une année après le commencement des opérations parties de la rivière de Gênes contre Beaulieu, l'armée française a sa tête à Leoben, à 150 kilomètres seulement de Vienne.

D.

Sayfa 123

Böylece, arşidüke karşı düşmanlığın yeniden başlamasından yirmi sekiz gün sonra ve tam tamına Genes nehrinden Beaulieu'ye yapılan harekâtın başlamasından bir yıl sonra, Fransız ordusu Viyana'ya sadece 150 km olan Leoben'dedir.

D. *Sayfa :123* *

Nous avons déjà fait ressortir que le grand principe de Napoléon était de former une seule masse avant de combattre l'adversaire. Mais cette dernière campagne ne montre-t-elle pas une violation de ce principe, et cette violation permet-elle seulement de poser en principe fixe la nécessité de former la masse avant la bataille?

Oui. aujourd'hui surtout les choses ne se passeraient pas de la même manière.

Sayfa :123

** Les russes, sur leur marche

Sayfa 123

Napolyon'un büyük prensibinin düşmana saldırmadan önce tek bir kitle oluşturmak olduğunu daha önce söylemiştik. **Ancak bu son sefer bu prensibin ihlâl edildiğini göstermiyor mu ve bu ihlâl savaştan önce bir tek kitle oluşturma gereğini sabit bir prensip olarak ortaya koymuyor mu?**

** Evet, özellikle bugünlerde işler aynı şekilde yürümemektedir.*

*** Ruslar güneye doğru ilerlerken*

Sayfa :136

Le 5, les divisions de l'armée se mettent en marche; toutefois, comme Kléber et Menou ont été blessés à l'assaut d'Alexandrie, le premier est nommé gouverneur de cette ville, et le second est désigné pour remplir les mêmes fonctions à Rosette.

Sayfa 136

5'inde, ordunun bölükleri harekete geçiyor; ancak Kleber ve Menou İskenderiye baskınında yaralanmış olduklarından, birincisi bu şehrin valisi ve ikincisi Rosette valisi tayin edilmiştir.

Sayfa :136

Son imagination, surexcitée par la perspective grandiose qui s'ouvrait devant elle dans ce pays, caressait les plans les plus vastes.

« En Égypte, dit-il, je me trouvais débarrassé du frein « d'une civilisation gênante; je rêvais toutes choses et je « voyais les moyens d'exécuter tout ce que j'avais rêvé. « Je créais une religion, je me voyais sur le chemin de « l'Asie, parti sur un éléphant, le turban sur ma tête, et « dans ma main un nouvel Alcoran que j'aurais composé

Sayfa :137

« à mon gré. J'aurais réuni dans mes entreprises les expé- « riences des deux mondes, fouillant à mon profit le do- « maine de toutes les histoires, attaquant la puissance « anglaise dans les Indes, et renouant par cette conquête « mes relations avec la vieille Europe. Ce temps, que j'ai « passé en Égypte, a été le plus beau de ma vie, car il en « a été le plus idéal (1). »

Sayfa 136

Napolyon'un, bu ülkede önünde açılan büyük perspektif karşısında aşırı coşan hayal gücü en geniş plânları okşamaktaydı. Mısır'da diyordu, rahatsız edici bir medeniyetin freninden kurtuldum; çok şey hayal ediyordum ve bunları gerçekleştirebileceğim vasıtaları görüyordum. Bir din yaratıyordum, kendimi Asya yollarında bir filin sırtında, başımda bir türban ve elimde kendi isteğime uygun olarak yazdığım yeni bir Alcoran'la görüyordum. [sayfa 137] **Girişimlerimde, bütün tarihleri araştırarak, Hindistan'da İngilizlere saldırarak ve bu fetihle eski Avrupa ile ilişkilerimi yeniden kurarak, iki dünyanın tecrübelerini birleştiriyordum. Mısır'da geçirdiğim zaman hayatımın en güzel kısmıydı, çünkü en ideal olanıydı.**

Sayfa :141

A peine Napoléon vient-il de quitter Salahieh, qu'il est joint par un aide de camp de Kléber, porteur d'une dépêche dans laquelle ce général lui annonçait la destruction de la flotte française par Nelson, à Aboukir. Il fut impossible à l'entourage de Napoléon de surprendre le moindre reflet des sentiments, qui agitaient son âme au reçu de cette nouvelle. Il se rendait bien compte de l'impression épouvantable que cet événement devait faire sur son armée déjà découragée, mais il comprenait encore mieux la nécessité d'opposer l'exemple de son courage inébranlable à la fatalité du destin et à la démoralisation des siens. C'est à son cœur d'airain que s'applique bien cette citation antique : *Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinæ*. Aussi, plus que jamais, chefs et soldats finirent-ils par sentir que le salut futur de l'armée reposait uniquement sur cet homme de génie, dont l'audace osait braver le destin.

Au point de vue des enseignements militaires à tirer immédiatement des faits, cette campagne d'Égypte en fournit moins que toute autre, car le climat et l'adversaire y sont trop différents de ceux que l'on rencontre en Europe. Ce n'est pas que l'on ne s'y soit conformé aux grands principes de la guerre, qui sont vrais partout, et qu'on ne puisse aussi trouver dans cette campagne des exemples de leur application. C'est ainsi que nous voyons Napoléon réunir contre Ibrahim toutes ses forces disponibles, une fois qu'il a formé le projet de le battre ; il aurait cependant pu s'assurer la supériorité numérique avec un moindre déploiement de forces, mais il ne voulait pas se départir de cette règle qu'on doit concentrer toutes ses troupes, quand il faut livrer combat

Sayfa 141

Napolyon daha yeni, Salahieh'i terk etmişti ki Aboukir'de Fransız filosunun yok edildiği haberini taşıyan Kleber'in bir yaveri ona ulaşır. **Napolyon'un etrafındakiler bu haberi aldığında ruhunu sarsan duguların en ufak bir yansımasını görememişlerdir.** Bu haberin, zaten yılgın olan ordusunun üzerinde yapacağı korkunç etkinin farkındaydı, **ancak, kaçınılmaz kader ve askerlerinin moral bozukluğuna karşı sarsılmaz cesaretinin örneğini sergileme gereğini daha iyi anlamaktaydı.** Şu eski deyiş onun bu çelik gibi yüreğine çok iyi uymaktadır: Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinoe. Bu yüzden her zamandakinden çok komutanlar ve askerle ordunun gelecekte kurtulması sadece **cesareti kadere meydan okuyabilen bu dahi adama bağlı olduğunu** hissetmişlerdir.

Bu olaylardan hemen çıkarılabilecek askerî derslere gelince, bu Mısır seferi diğerlerinden daha az öğreti sunmaktadır, zira iklim ve düşman Avrupa'da karşılaştıklarımızdan çok farklıdır. **Her yerde doğru olan** büyük savaş prensiplerine uyulmadığı ve bu seferde uygulamalarını görmediğimiz söylenemez. İşte böyle Napolyon'u, onu yenme projesini oluşturduktan sonra, İbrahim'e karşı tüm kuvvetlerini topladığını görüyoruz; ancak daha az kuvvetle sayısal üstünlük sağlayabilmesine rağmen **savaşa girileceği zaman bütün birlikleri bir araya toplamak gerektiği prensibine aykırı davranmak istemiyordu.**

Sayfa :151

Depuis Aboukir et le blocus d'Alexandrie qui s'ensuivit, les Anglais empêchaient Napoléon de recevoir régulièrement des nouvelles; il apprit cependant, par diverses voies, les projets que, d'une manière générale, ses adversaires formaient contre lui. L'Angleterre et la Turquie devaient, à l'avenir, agir de concert; leur offensive devait être double.

Sayfa 151

Abukir ve İskenderiye ablukasından beri İngilizler Napolyon'un düzenli olarak haber almasını engelliyorlardı; ancak o çeşitli yollardan düşmanlarının ona karşı hazırladığı projeleri genel olarak öğrenmişti. İngiltere ve Türkiye gelecekte birlikte hareket edeceklerdi; çift saldırı gerçekleştireceklerdi. **Bir Türk ordusu Suriye'de, kötülüğü nedeniyle daha çok Cezzar (kasap) olarak anılan Ahmet Paşa yönetiminde toplanmaktadır. Bir başka Türk ordusu, daha sonra aşağı Mısır'a çıkartma yapmak için Rodos'ta toplanmaktadır. Bir İngiliz filosu Türkler'in operasyonlarına yardım edecektir.**

Sayfa :151

Comme il l'avait souvent fait en Italie, Napoléon prend la résolution de ne pas laisser à ses adversaires le temps de mettre leurs combinaisons à exécution; il veut donc se jeter rapidement sur l'un d'eux. Ce n'était naturellement possible que contre Djezzar.

Sayfa 151
İtalya'da sıkça yaptığı gibi, Napolyon düşmanlarının kendisine yönelik hazırladıkları projeleri gerçekleştirme zamanı bulmalarını engelleme kararı alır; yani birine hemen saldırmak istemektedir. Tabi ki bunu sadece **Cezzar'a** yapabilirdi.

Sayfa :151

Le 2 décembre, Bon est envoyé à Suez avec un petit détachement pour y créer un gîte d'étape.

Sayfa 151
2 Aralık'ta, Bon, bir mola barınağı yapmak için bir müfreze ile Süveyş'e gönderilir.

Sayfa :153

L'armée passe encore deux jours à Gaza. Le château de cette ville aussi bien que le fort d'El Arich sont mis suffisamment en état de défense, précaution que Napoléon ne négligeait jamais, afin d'assurer sa ligne d'étapes. Ce général audacieux et victorieux, plus prudent à la guerre que dans la politique, a toujours fait entrer la possibilité de revers dans la combinaison de ses plans d'opérations :

Sayfa 153
Ordu Gaza'da iki gün daha kalır. Bu şehirdeki şato ve El Arich Kalesi, Napolyon'un hiçbir zaman ihmal etmediği bir tedbir olarak, **kendi menzil hattını korumak amacıyla** savunma durumuna getirilmiştir. **Savaşta politikada olduğundan daha fazla temkinli olan bu cesur ve muzaffer general, operasyon plânlarına daima bir terslik ihtimalini dahil etmiştir.**

Sayfa :154

La mise à mort des défenseurs de Jaffa n'est pas seule ment due à la fureur des soldats exaltés par le combat, mais encore au froid examen de la situation par le général en chef.

Sayfa 154
Jaffa'yı savunanların öldürülmesi sadece savaştan coşan askerlerin kızgınlığından değil baş generalin durumu soğuk bir şekilde değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

Sayfa :154

Pendant deux jours Napoléon médita cette situation, puis il donna l'ordre suivant : « Vous ordonnerez à l'ad-« judant général de service de conduire tous les canon-« niers et autres Turcs, pris les armes à la main à Jaffa, « au bord de la mer, et de les faire fusiller, en prenant ses « dispositions de manière qu'il n'en échappe aucun (2) ».

Sayfa 154
İki gün boyunca Napolyon bu durumu düşünmüş ve sonra genel himet subayına bu emri vermiştir: "Jaffa'da elinde silâhla yakalanan, tüm topçuları ve Türkleri deniz kenarına götürmesini ve orada, hiçbirinin kaçmasına olanak tanımadan, onları kurşuna dizdirmesini emredin."

Sayfa :155

Certain pédagogue, qui a écrit sur cette guerre, » exprimé toute l'horreur et l'indignation que cet acte lui a inspirées; l'histoire militaire ne doit pas lui emboîter le pas. Le salut de l'armée, la nécessité de faire tout pour rester vainqueur, priment toute autre considération. Si cet acte était nécessaire au salut de l'armée, il était pleinement justifié à cette époque, et si le même cas se reproduisait, il le serait encore dans une guerre future; en pareille occurrence il n'y a pas de convention qui tienne.

Sayfa :156

voyait alors dans les hommes que des chiffres servant à ses calculs. C'est ainsi que doit agir tout général en chef.

Sayfa 155
Bu savaş hakkında yazı yazan bir pedagog bu eylemin kendisinde uyandırdığı tüm korku ve öfkeyi dile getirmiştir; askerî tarih buna ayak uydurmamalıdır. Ordunun kurtuluşu, galip gelmek için her şeyi yapma gereği hepsinden önemlidir. Ordunun kurtuluşu için bu eylem gerekliyse, o devirde tamamen haklı görünmekteydi ve tekrar meydana gelirse, gelecek bir savaşta da öyle olacaktı, böyle bir durum karşısında uzlaşma söz konusu değildir. [sayfa 156] Napolyon o zaman insanları sadece hesabına yarayacak rakamlar gibi görmekteydi. Her baş general böyle davranmalıydı.

Sayfa :157

Pour protéger les opérations du siège contre toute tentative de secours du côté de la terre, il est nécessaire de surveiller la ligne du Jourdain. En conséquence, Napoléon fait placer quatre détachements à Haifa, Nazareth, Safed et vers Tyr, pour assurer le service d'observation. Cela fait, il rappelle aux commandants de ces détachements que, sous leur responsabilité, personne ne doit franchir cette ligne à leur insu :

Sayfa 157
Merkezin operasyonlarını kara yönünden gelebilecek herhangi bir yardımdan korumak için Jourdain hattını gözetlemek gerekiyordu. Sonuç olarak, Napolyon, gözetleme görevini yapmak üzere Haifa, Nazareth, Safed ve Tyr'e dört müfreze yerleştiriyor. Bunların komutanlarına kimsenin onların haberi olmadan bu hattı geçmemesi gerektiğini hatırlatıyor.

Sayfa :157

La flotte anglaise s'empara en outre des navires qui apportaient à Napoléon de grosses pièces de siège.

Sayfa 157
İngiliz filosu, Napolyon'a büyük kuşatma malzemeleri getiren gemilere de el koyuyor.

Sayfa :159

Napoléon se propose aussitôt d'appliquer le principe qu'il a déjà suivi devant Mantoue, c'est-à-dire d'en finir tout d'abord définitivement avec l'armée de secours, et d'employer, à cet effet, toutes les forces qu'il peut prélever sur l'armée d'investissement.

Sayfa 159
Napolyon hemen Mantoue önünde uyguladığı prensibi uygulamaya karar veriyor, yani önce takviye ordusunun işini bitirmek ve bunun için kuşatma ordusundan alabileceği tüm kuvvetlerini kullanmak.

Sayfa :161

Bravo les nôtres ! *

Le 10, de grand matin, l'armée française est formée pour l'assaut; Kléber aussi est appelé à y concourir. La brèche de la courtine paraît praticable; la principale colonne d'attaque, sous les ordres de Lannes, l'atteint effectivement. Mais les défenseurs réussissent à reprendre leurs places d'armes, et, pénétrant ensuite dans le fossé, ils attaquent à revers la colonne d'assaut; en même temps la brèche est enfilée d'une manière si efficace par les feux partant de certaines traverses du rempart et d'une tour en maçonnerie, que les assaillants ne peuvent plus s'y maintenir. Tout le monde bat en retraite; l'assaut est complètement repoussé.

C'est le premier échec indiscutable, subi par Napoléon. Par suite de l'insuccès de cet assaut, la campagne de Syrie est manquée;

* *Bizimkilere Bravo*

Sayfa 161

Ayın 10'unda, sabah erkenden, Fransız ordusu saldırı için hazırdır; Kleber de yardım için çağrılmıştır. Perde hattındaki top kullanılabilir gibi görünmektedir; Lannes'in yönetiminde baş saldırı kolu gerçekten ona ulaşır. Ancak savunmacılar tekrar silâh yerlerini almayı başarırlar ve çukura girerek saldırı koluna tersten saldırırlar, aynı anda top, siperden ve kuleden yan ateşine öyle alınır ki saldıranlar artık orada duramazlar. Herkes kaçar; saldırı tamamen püskürtülmüştür.

Bu Napolyon'un tartışmasız ilk yenilgisidir. Bu saldırının başarısızlığından sonra, Suriye Seferi başarısız olmuştur.

Sayfa :161

Que ne ferait-on pas de nos soldats si l'on savait les organiser et les doter de chefs capables ?

Sayfa 161

Askerlerimizi örgütlemeyi ve onlara yetenekli komutanlar verdikten sonra askerlerimizle neler yapamayız ki?

Sayfa :162

Il avait voulu appeler aux armes les peuples de l'Orient, s'emparer de Constantinople, renverser l'empire turc, édifier sur ses ruines un nouvel empire, et c'est par Vienne qu'il avait songé à rentrer à Paris en triomphateur.

Sayfa 162
Doğu halklarını silâh altına almayı, İstanbul'u ele geçirmeyi, Türk imparatorluğunu yıkmayı, onun yıkıntılarının üzerinde yeni bir imparatorluk kurmayı istemişti ve Viyana üzerinden Paris'e muzaffer olarak girmeyi düşünmüştü.

Sayfa :163

Cependant, pour produire un résultat maximum, il faut se spécialiser infiniment, et c'est pourquoi l'idéal du général est incompatible avec celui du souverain, car la politique impose des bornes à un général qui est en même temps souverain, et il ne pourra être grand souverain qu'à condition de savoir se borner. Mais précisément parce qu'il se bornera de plein gré, et ne s'efforcera pas d'obtenir un maximum de succès militaires, il ne pourra prétendre passer pour le modèle le plus parfait du général en chef.

Sayfa 163
Oysa, azamî bir netice elde etmek için sonsuza dek uzmanlaşmak gerekir, işte bu yüzden generalin ideali hükümdarınkiyle bağdaşmamaktadır, zira politika aynı zamanda hükümdar olan bir generale sınırlar koymaktadır ve ancak kendini sınırlamayı bilirse büyük hükümdar olacaktır. Ancak kendi isteğiyle sınırlanacağı ve birçok askerî zafer elde etmeye çabalamayacağı için en mükemmel baş general olamayacaktır.

Sayfa :163

Pour lui, la lutte n'était que le moyen d'atteindre son but

Sayfa 163
Onun için, savaşmak amacına ulaşmak için sadece bir araçtı.

Sayfa :163

Si Napoléon avait agi ainsi, il serait mort sur le trône après avoir été un des plus fameux fondateurs d'États et de dynasties ; mais il n'aurait jamais fait d'entrée triomphale à Vienne, à Berlin, à Madrid et à Moscou, et l'histoire militaire aurait été privée de son type le plus illustre.

Sayfa 163

Napolyon eğer böyle davransaydı, en ünlü devlet ve hanedan kurucusu olduktan sonra tahtta ölürdü, ama Viyana'ya, Berlin'e, Madrid'e ve Moskova'ya muzaffer bir giriş yapamazdı ve askerî tarih onun gibi ünlü bir tipten mahrum kalacaktı.

Sayfa :164

La distance parcourue par l'armée pendant ce temps est de 575 kilomètres, sans compter les détours.

Sayfa 164

Ordunun bu sürede kat ettiği mesafe, dolambaçları saymazsak, 575 kilometredir.

Sayfa :164

Mais dans de telles circonstances, après un siège des plus durs, sous un tel climat, sans bonnes routes dans ce désert, au milieu de la disette d'eau et de vivres, avec le cortège des maladies, cette retraite nous semble tout bonnement étonnante.

Sayfa 164

Ancak bu şartlarda, en zor kuşatmalardan birinin ardından, böyle bir iklimde, iyi yollar bulunmayan bu çölde, su ve yiyecek kıtlığının ortasında, hastalıklarla birlikte bu geri çekilme bize sadece şaşırtıcı gelmektedir.

Sayfa :166

Ce nouvel élément de la conduite de la guerre, et son importance décisive, étaient d'abord à peine reconnus et nullement mis en application;

Sayfa 166
Savaş idaresi konusundaki bu yeni unsur ve onun kesin önemi önceleri zor kabul edilmekte ve uygulamaya konulmaktaydı.

Sayfa :168

1° Ne pas marcher à l'ennemi en colonnes séparées, mais former d'abord la masse ;

Sayfa 168
1- Düşmana ayrı kollarla yürümemek, önce kitle oluşturmak.

Sayfa :169

Mais non la conviction qu'il fallait masser ses forces avant d'atteindre l'ennemi était trop fortement enracinée chez Napoléon. Il décide de faire d'abord sa jonction avec une de ses ailes, étant donné qu'il ne peut les rallier toutes deux, et c'est alors seulement qu'il veut marcher au combat. Quant à l'autre aile, il ne la dirige pas non plus tout droit sur Aboukir, car si les Turcs se portaient par hasard en avant, cette aile gauche eût été exposée à rencontrer isolée des forces supérieures en nombre ; il la ramène donc sur sa propre ligne d'opération pour en faire sa réserve.

Sayfa 169
Ancak, Napolyon'da, düşmana saldırmadan önce tüm kuvvetlerini bir araya getirmek gerektiği inancı fazlasıyla derindi. **Önce, ikisini de bağlamayacağına göre, kanatlarından birini birleştirmeye karar verir, ancak ondan sonra düşmana doğru ilerleyebilir. Diğer kanat ise, onu doğrudan Abukir'e yöneltmiyor, zira Türkler tesadüfen önde doğru ilerlemeye karar verirlerse, bu sol kanat yalnız başına sayısal açıdan üstün kuvvetlerle karşı karşıya gelebilirdi; bu yüzden onu kendi hârekat hattına getiriyor ve onu takviye birliği yapıyor.**

Sayfa :170

Menou sortira de Rosette avec quelques centaines d'hommes pour inquiéter l'ennemi de ce côté-là et détourner son attention.

Sayfa 170
Menou, Rosette'ten birkaç yüz adamla çıkıp düşmanı bu taraftan tedirgin edecek ve onun **dikkatini dağıtacaktır.**

Sayfa :171

C'est dans cet ordre que l'armée se porte de grand matin sur Aboukir. L'armée turque s'est établie en avant de la place, sur deux lignes incomplètement fortifiées, les ailes appuyées à la mer. L'infanterie de l'avant-garde de Napoléon commence l'attaque contre l'aile droite de la première ligne ennemie, pendant que Lannes attaque l'aile gauche. Murat, avec toute sa cavalerie, forme le centre. Lanusse est en deuxième ligne derrière l'aile gauche. L'aile droite ennemie abandonne immédiatement sa position et se replie sur sa deuxième ligne; l'aile gauche, dès lors isolée, est complètement enveloppée par l'attaque de Lannes et exterminée; tout ce qui échappe au massacre est jeté à la mer. Les troupes de la deuxième ligne, qui s'avancent au secours de cette aile, sont refoulées ou jetées également à la mer. L'armée française se remet ensuite en ordre avant de marcher à l'attaque de la deuxième ligne.

Sayfa 171
Bu düzende ordu sabah erkenden Abukir'e hareket eder. Türk ordusu, tam tahkim edilmemiş iki hat üzerinde, kanatlar denize doğru, şehrin önüne yerleşir. Napolyon'un öncü birliğinin piyadeleri düşmanın birinci hattının sağ kanadına saldırır, o sırada Lannes sol kanata saldırır. Murat, bütün süvarileriyle, merkezi oluşturur. Lanusse sol kanadın arkasında ikinci hattadır. Düşmanın sağ kanadı hemen pozisyonunu terk eder ve ikinci hatta çekilir; o anda yalnız kalan sol kanat Lannes'nin saldırısıyla tamamen sarılır ve yok edilir; katliamdan kurtulan her şey denize dökülür. Bu kanadın yardımına gelen ikinci hattın birlikleri püskürtülür veya denize dökülür. Fransız ordusu, ikinci hatta saldırıya geçmeden önce tekrar düzene girer.

Sayfa :171

Lanusse, qui est alors entré en ligne à gauche, reçoit l'ordre d'envelopper complètement l'aile droite ennemie, en occupant l'ennemi de front avec la 32e demi-brigade et en se glissant, avec la 18e demi-brigade, entre lui et la mer.

Sayfa 171

Solda hatta giren Lanusse, 32. Yarım tugayla düşmanı önden oyalayarak ve **18 yarım tugayla kendisi ve deniz arasına girerek,** düşman sağ kanadını tamamen sarma emrini alır.

Sayfa :171

Non seulement on ne réussit pas à chasser les Turcs de leurs retranchements, mais on ne parvient pas non plus à envelopper leur flanc droit; Lanusse est obligé de battre en retraite.

Sayfa 171

Ne Türkleri müfrezelerinden kovmayı, ne de onların sağ yanını sarmayı başarırlar; Lanusse geri çekilmek zorunda kalır.

Sayfa :172

* L'assaut de la redoute réussit; Lannes y pénètre par la gorge et par son flanc droit et, comme un escadron de Murat, ayant percé la ligne ennemie, arrive jusque derrière l'ouvrage, ses défenseurs ont leur retraite coupée et sont ou massacrés, ou faits prisonniers. Partant ensuite de la redoute, les Français culbutent successivement toute l'aile droite et la jettent dans la mer. L'armée turque est donc complètement détruite. Quelques faibles débris seulement se sauvent dans la place.

C'était une vraie bataille napoléonienne, une de ces batailles dans lesquelles l'adversaire est anéanti. Napoléon exultant écrit à Dugua : « L'état-major vous aura instruit « du résultat de la bataille d'Aboukir : c'est une des plus « belles que j'aie vues. De l'armée ennemie débarquée, « pas un homme ne s'est échappé (1) ».

Le lendemain, Napoléon fait sommer la place d'Aboukir de se rendre, mais sa sommation est repoussée. Au bombardement qui commence alors, la garnison résiste autant que les circonstances peu favorables le permettent; elle est cependant forcée de se rendre le 2 août

Napoléon, après avoir attendu la chute d'Aboukir, quitte Alexandrie le 5 et rentre au Caire le 10

** Biçare bizimkiler heralde fevkalâde şayan takdir ederler*

Sayfa 172
Tabya saldırısı başarılı olur; Lannes oraya boğazdan ve sağ yandan girer ve düşman hattını delmiş olan Murat'ın bir süvari bölüğü tam istihkamın arkasından gelince, savunucuların geri çekilme hattı kapanmış olur ve onlar ya katledilirler veya esir alınırlar. Sonra tabyadan hareket ederek, Fransızlar tüm sağ kanadı bozguna uğratır ve onu denize döker. Türk ordusu tamamen yok edilmiştir. Kalan birkaç asker şehre sığınır.

Düşmanın yok edildiği savaşlardan biri, gerçek bir Napolyon tarzında bir savaş olmuştur. Napolyon sevinçle Dugua'ya şunları yazar: "Genelkurmay sizi Abukir Savaşı'nın neticesi konusunda bilgilendirmiştir; gördüğüm en güzel savaşlardan biriydi. Çıkarma yapan düşman ordusundan bir adam kurtulmamıştır.

Ertesi gün, Napolyon Abukir şehirinin teslim olmasını istemiş, fakat bu istek reddedilmiştir. O zamana başlayan bombalamaya garnizon çok elverişli olmayan koşulların izin verdiği ölçüde direnmiş; ancak 2 Ağustos'ta teslim olmak zorunda kalmıştır.

Napolyon, Abukir'in düşmesini bekledikten sonra, ayın 5'inde İskenderiye'yi terk eder ve 10'unda Kahire'ye döner.

Sayfa :173

« Que peuvent les
« gens incapables placés à la tête des affaires? Tout est
« ignorance, sottise ou corruption chez eux. C'est moi,
« moi seul, qui ai supporté le fardeau, et, par des succès
« continuels, donné de la consistance à ce gouvernement
« qui, sans moi, n'aurait jamais pu s'élever et se main-
« tenir (1). »

Sayfa 173
"Bir işin başına getirilen beceriksiz insanlar ne yapabilirler? Her şey cehalet, aptallık veya yozlaşmadır onlarda. Ben, sadece ben, yükü taşıdım ve sürekli başarılarla bensiz yücelemeyecek ve muhafaza edilemeyecek bir hükûmete dayanıklılık sağladım.

Sayfa :173

Assurément le grand principe d'agir en masse est le plus puissant facteur de la conduite de la guerre, mais il faut un travail intellectuel pour animer les masses et les engager au point décisif,

Sayfa 173
Kuşkusuz kitle hâlinde hareket etme prensibi savaş yönetiminin en güçlü faktörüdür, ama kitleleri harekete geçirmek ve onları kesin noktaya yönlendirmek için zihinsel bir çalışma gereklidir.

Sayfa :174

Le 9 octobre au matin, il débarque à Fréjus, au milieu des acclamations de la population

Sayfa 174
9 Ekim sabahı, halkın alkışları arasında, Napolyon Frejus'e çıkar.

Sayfa :175

Avoir le courage d'oser et l'espoir de réussir, montrer de la décision dans l'exécution : voilà ce qui plaça la réussite de l'entreprise au-dessus des mauvaises chances du hasard. Même ceux qui professaient pour l'étoile de Napoléon une admiration presque superstitieuse ne pouvaient s'empêcher de dire : « Sans doute, il savait oser, « et cette faculté est la première de toutes pour faire de « grandes choses. Il osa beaucoup, il osa à propos, et « si les circonstances ne lui manquèrent pas, jamais il ne « manqua aux circonstances (2) »

Sayfa 175
Cesaret göstermek, başarma ümidine sahip olmak, icraatta kararlılık göstermek, işte bunlar bir girişimin başarısını kaderin kötü oyunlarının üstünde tutar.

Napolyon'a tereddütlü bir hayranlık duyanlar bile şöyle demekten kendilerini alamıyorlardı: "Kuşkusuz, cesaret etmeyi biliyordu ve bu yetenek büyük işler gerçekleştirmek için birinci şarttır. Çok cesaret gösterdi, gerektiğinde cesaret gösterdi ve şartlar eksik olmadığında, o da şartlar için gereğini yapmıştır.

Sayfa :177

Aussi Napoléon fut acclamé de toute la nation française, quand il s'empara du pouvoir d'après ce principe : « On doit, quand on se « sent la force et la capacité de régner, s'emparer du « pouvoir lorsqu'il est entre les mains de gens incapables (1) »

Sayfa 177
Bu yüzden, iktidan şu prensiple ele geçirdiğinde Napolyon'u bütün Fransız ulusu alkışlamıştır: "Hükümdarlık etme gücü ve kapasitesine sahipseniz, iktidar beceriksiz kişilerin elinde olduğunda onu ele geçirmelisiniz."

Sayfa :177
Comme général en chef, nous l'avons placé au dessus des grands capitaines des temps modernes, et Frédéric lui-même doit lui céder le pas

Sayfa 177
Bir baş general olarak, Napolyon'u modern zamanların en büyük liderlerinin üstünde saydık ve Frederic bile onun öne geçmesine izin vermelidir.

Sayfa :177
Les conquêtes de Frédéric ont été des assimilations qui ont augmenté la puissance et la force d'expansion de son peuple. Celles de Napoléon, au contraire, n'ont (2)

* (2) C'est un allemand qui l'écrit --

** Bunu yazan bir Alman*

Sayfa :177
été que des annexions exemptes de fusion; loin d'être une source de forces nouvelles, elles exigeaient sans cesse de nouveaux sacrifices pour leur conservation. Le moule du despotisme de Frédéric ne tarda pas à se briser, mais l'éducation qu'il donna à son peuple continua à produire des effets, qui se font encore sentir aujourd'hui. La France actuelle continue à vivre sous le régime du despotisme napoléonien, mais c'est à un autre despote, plus grand homme d'État que Napoléon, au cardinal de Richelieu, qu'elle doit son véritable patrimoine d'idées politiques durables et de force réelle. Quiconque veut comparer la politique de Napoléon à celle des Richelieu, des Bismarck, des Frédéric, verra dans cette dernière un but positif, défini, fixe, tangible, et, dans celle de Napoléon, la poursuite de l'infini.

Sayfa 177

(2) Frederic'in fetihleri halkının gücünü ve yayılma gücünü arttıran benzetmelerdir. Napolyon'un fetihleri, aksine, birleşme olmadan yapılan ilhaklardır; yeni kuvvet kaynağı olmaktan öte, onları muhafaza etmek için sürekli yeni fedakarlıklar gerekiyordu.

Frederic'in zorbalık kabuğu kısa sürede kırılır ama halkına verdiği eğitim, bugün hâlâ hissedilen etkilerini göstermeye devam eder. Bugünkü Fransa, Napolyon despotluğu rejimiyle yönetilmekte, ancak dayanaklı politik fikrileri ve gerçek güç zenginliğini Napolyon'dan daha büyük bir devlet adamı olan Kardinal Richelieu'ye borçludur. Kim Napolyon'un politikasını Richelieu, Bismarck, Frederic'inkiyle karşılaştırmak isterse onlarınkinde müspet, belirli, sabit, elle tutulur bir hedef görür, Napolyon'un politikasında ise, sonsuzluğun arayışını görür.

Sayfa :178

En Italie, Masséna tenait avec 30,000 hommes la ligne Gênes—Savone—col de Tende.

Contre l'Allemagne, Moreau avait concentré 120,000 hommes en Alsace et en Suisse.

Sayfa 178

İtalya'da, Massena 30.000 adamla Cenova-Savona- Tende geçidi hattını tutuyordu. **Almanya'ya karşı,** Moreau Alsace ve İsviçre'de 120.000 adam toplamıştı.

Sayfa :179

Pour la première fois, nous verrons Napoléon exercer une action décisive sur la préparation de l'ensemble d'une guerre. Le résultat de la campagne dépendait de la solution de cette question : où faut-il engager l'armée de réserve, en Italie ou en Allemagne, contre Mélas ou contre Kray?

Sayfa 179

İlk defa, Napolyon'u bir savaşın hazırlanması konusunda kesin bir eylem yaptığını görüyoruz. Seferin neticesi bu sorunun çözümüne bağlıydı: takviye ordusunu nereye yönlendirmeliydi, İtalya mı yoksa Almanya mı, Melas'a karşı mı yoksa Kray'e karşı mı?

Sayfa :180

« En effet, si l'armée de la République eût « été battue sur le Rhin et victorieuse en Italie, l'armée « autrichienne eût pu entrer en Alsace, en Franche « Comté ou en Belgique, et poursuivre ses succès sans « que l'armée française, victorieuse en Italie, pût opérer « aucune diversion capable de l'arrêter. Si l'armée française était victorieuse sur la frontière prédominante, « tandis que celle sur la frontière secondaire d'Italie serait « battue, tout ce qu'on pouvait craindre était la prise de « Gênes, une invasion en Provence ou peut-être le siège « de Toulon; mais un détachement de l'armée d'Allemagne, qui descendrait de Suisse dans la vallée du Pô, « arrêterait court l'armée ennemie victorieuse en Italie et « en Provence (2). »

* admirable !

* Çok güzel

Aussi, est-ce en Allemagne que Napoléon a d'abord l'intention de chercher une action décisive; son projet est de réunir l'armée de réserve à celle de Moreau pour opérer contre Kray avec une supériorité écrasante. Son but était donc de concentrer toute son armée derrière le Rhin, qui devait lui servir de rideau, dans la région comprise entre Schaffouse et Stein, de passer ensuite le fleuve à Schaffouse, et de paraître subitement, dès le début de la campagne, avec des forces supérieures sur l'aile gauche et les derrières de Kray, afin de couper les communications de son adversaire et de l'acculer au Rhin. Il anéantissait ainsi l'armée ennemie, et s'ouvrait toute grande la route de Vienne.

Ce sont ces préludes de campagne qui mettent le mieux en relief la stratégie napoléonienne dans toute sa simplicité géniale, dans ses visées de destruction complète de l'adversaire. L'offensive qu'il avait conçue contre l'aile gauche de Kray, il l'exécute dans la même campagne

Sayfa :181

contre la droite de Mélas, et il la réédite encore en 1805 contre la droite autrichienne, en 1806 contre l'aile gauche prussienne.

Sayfa 180

Gerçekten, Cumhuriyet ordusu Rhin üzerinde yenilmiş olsaydı ve İtalya'da galip olsaydı, Avusturya ordusu Alsace'a, Franche-Comte veya Belçika'ya girebilirdi ve İtalya'da zafer elde eden Fransız ordusu onu durduracak bir oyalama hareketi yapamadan başarılarını sürdürebilirdi. Büyük sınırda Fransız ordusu galip gelseydi ve ikincil İtalya sınırındaki ordu yenilseydi, korkulacak tek şey Cenova'nın ele geçirilmesi, Provence'ın istilâ edilmesi veya Toulon'un kuşatılması; ancak Po vadisine İsviçre'ye inen Almanya ordusunun bir müfrezesi İtalya ve Provence'da galip gelen düşman ordusunu durdurabilirdi.

Bu yüzden, Napolyon kesin bir eylemi önce Almanya'da gerçekleştirmek niyetindedir; ezici bir üstünlükle Kray'e saldırmak için takviye ordusunu Moreau'nun ordusuyla birleştirmeyi tasarlamaktadır. Amacı bütün ordusunu, ona perde görevi yapacak olan Rhin nehrinin arka tarafına, Schaffouse ile Stein arasında bir bölgede toplamaktır, ondan sonra Schaffouse'da nehri geçmek ve düşmanın ulaşım hattını kesmek ve onu Rhin'de sıkıştırmak için seferin başında, üstün kuvvetlerle aniden Kray'in sol kanadı ve arkasında belirmek.

İşte bu sefer başlangıçları, Napolyon'un stratejisini bütün dahiyane sadeliğiyle, düşmanı tamamen yok etme hedefleriyle, en iyi şekilde ortaya koymaktadır. Kray'in sol kanadına tasarladığı saldırıyı aynı seferde Melas'ın sağ kanadına uygular ve onu tekrar 1805'te Avusturya sağ ordusuna, 1806'da Prusya ordusunun sol kanadına uygular.

Sayfa :181

Il pose et applique ainsi quelques grands principes seulement. Les voici :

1° N'avoir qu'une seule ligne d'opération. Napoléon a toujours fait suivre à la masse de ses forces réunies une seule direction ; il a reproché à Frédéric d'avoir envahi, en 1757, la Bohême sur quatre lignes d'opération trop éloignées les unes des autres, donnant ainsi à l'ennemi l'occasion d'écraser, avec la totalité de ses forces, chacune des colonnes séparées ;

2° Prendre comme objectif la masse principale de l'armée ennemie ;

3° Choisir sa ligne d'opération de telle façon qu'elle conduise sur un flanc ou, si possible, sur les derrières de l'ennemi, pour atteindre ainsi ses communications ;

4° Comme corollaire de ce qui précède, envelopper toujours l'aile stratégique, suivant l'expression de Willisen, c'est-à-dire celle dont l'enveloppement permet le plus facilement de couper l'ennemi de ses communications. Si, dans le cas qui nous occupe, Napoléon avait voulu, par exemple, envelopper l'aile droite de Kray, il l'aurait, en cas de succès, rejeté dans le Tyrol, et son adversaire eût ainsi conservé, malgré tout, une partie de ses communications en arrière ;

Sayfa :181

5° Conserver soi-même ses communications.

Mais, pour des raisons personnelles, Napoléon dut s'écarter de son plan grandiose. Il avait naturellement voulu prendre lui-même le commandement de l'armée de réserve et de celle de Moreau réunies; mais Moreau refusait à servir sous ses ordres,

Sayfa 181

Napolyon sadece bazı büyük prensipler ortaya koyar ve uygular. İşte bunlardır:

1- Bir tek harekât hattına sahip olmak. Napolyon daima birleştirdiği kuvvetler topluluğuna tek bir yön takip ettirmiştir; Frederic'i 1757'de Bohemya'yı birbirinden çok uzak dört harekât hattıyla istilâ edip, böylece düşmana bütün gücüyle ayrı olan kolları ezme fırsatını verdiği için kınamıştır.

2- Düşman ordusunun başlıca kitlesini hedef almak.

3- Harekât hattını, düşmanın bağlantılarına ulaşmak için yanına veya mümkünse arkasına yönelecek şekilde seçmelidir.

4- Bir öncekilere gerekçe olarak, Willisen'in deyimiyle, daima stratejik kanadı sarmak, yani düşmanın bağlantılarını en kolay kesecek olan kuşatmayı sağlayacak kanadı seçmek. Eğer bizi ilgilendiren olayda Napolyon, örneğin, Kray'in sağ kanadını sarmak isteseydi, başarılı olsaydı onu Tyrol'e püskürtürdü ve düşmanın geride bir kısım bağlantıları her şeye rağmen muhafaza edilmiş olacaktı.

5- Kendi bağlantılarını korumak.

Ancak bazı özel nedenlerle Napolyon bu büyük plândan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Doğal olarak takviye ordusuyla birleştirilen Moreau'nun ordusunun komutanlığını kendi almak istemiştir, fakat Moreau onun emrinde olmayı reddediyordu.

Sayfa :182

1818 ?

** Büyüklük*

Un coup d'œil sur la carte montre qu'il se heurtait ainsi de front contre Kray et sacrifiait tout ce qu'il y avait de génial dans les propositions de Napoléon, en renonçant à mettre dès le début des opérations l'ennemi dans la situation la plus défavorable, à l'entamer à l'endroit le plus vulnérable.

Sayfa 182

Haritaya bir bakış Moreau'nun önden Kray'le karşı karşıya geleceğini ve harekâtın başlangıcında düşmanı en kötü duruma düşürmekten ve onu en hassa yerinden vurmaktan vazgeçip, **Napolyon'un önerilerinde dahice ne varsa** boşa çıkarıyordu.

Sayfa :182

Le 22 mars, l'armée du Rhin recevait pour mission de passer le fleuve entre le 10 et le 20 avril, de marcher sur Stockach et de rejeter l'ennemi au delà du Lech.

Sayfa 182

22 Mart'ta, Rhin ordusu 10 ila 20 Nisan arasında nehri geçme, Stockach'a yürüme ve düşmanı Lech'in ötesine püskürtme emrini alıyordu.

Sayfa :183

C'est donc en Italie que sera porté dès lors le coup décisif, pendant que Moreau aura pour mission de protéger la marche des corps descendant en Italie, en couvrant leur gauche et leurs derrières, par une offensive progressant au sud du Danube.

Pour lui, il était certain que les Autrichiens, suivant leurs habitudes, feraient faire des marches concentriques à leurs colonnes séparées: « L'ennemi, à la manière autrichienne, « fera trois attaques par le Levant, par Novi et par Mon- « tenotte; refusez-lui deux de ces attaques et trouvez- « vous avec toutes vos forces sur la troisième (1) ». C'était l'application de cet éternel principe : « La dissémination « des forces, contre plusieurs objectifs à la fois, fait « qu'on ne peut en aborder aucun avec la vigueur néces- « saire. On s'affaiblit ainsi, on fournit à l'ennemi l'occa- « sion d'user l'adversaire en détail. On ne peut espérer « réussir que là où l'on amène plus de forces effectives « que l'ennemi ne peut en opposer. Ce sont les masses « qui décident. L'union fait la force, la division la fai- « blesse (2) ». Bülow, Jomini, Willisen le prêchent à

* Okunamadı

Sayfa 183

Nihaî darbe İtalya'da gerçekleşecekti, Moreau, Tuna'nın güneyine doğru bir saldırıyla, İtalya'ya doğru inen birimlerin sol taraflarını ve arkalarını kapatarak koruyacaktı.

Napolyon'a göre, Avusturyalılar, alışkanlıklarına uygun olarak, ayrı kollarına özekdeş yürüyüşler yaptıracaklardı: "Düşman, Avusturya usulünde, doğu'dan, Novi'den ve Montenotte'tan olmak üzere üç saldırı yapacaktı; bu saldırılardan ikisini püskürtün ve bütün kuvvetlerinizle üçüncünün karşısında durun. Bu ezelî prensibin uygulanmasıydı: "Birkaç hedefe birden kuvvetlerin dağılmasıyla hiçbirine gerekli güçle karşı koyamayacağınız anlamına gelmektedir. Bu şekilde zayıf düşülmekte, düşmana karşı tarafı detayda yıpratma fırsatı verilmektedir. Ancak düşmanınkinden daha fazla sayıda kuvvet getirdiğiniz yerde başarılı olmayı ümit edebilirsiniz. Karar veren kitlelerdir. Birlikten kuvvet doğar, bölünmeden güsüzlük doğar.

Sayfa :184

tour de rôle, les actes de Napoléon le démontrent, ses propres paroles le confirment.

Sayfa 184

Bülow, Jomini, Willisen bunu sırayla savunmuşlardır, Napolyon'un hareketleri bunu kanıtlamıştır, kendi sözleri bunu teyit etmiştir.

Sayfa :184

Marmont remarque fort justement à ce sujet que, pour Napoléon, c'était conserver Berthier comme chef d'état-major sous une autre dénomination. Napoléon était habitué à Berthier et à sa manière de servir ; on sait qu'il n'aimait pas, en général, changer de personnel, et qu'il « cédait à l'empire de l'habitude, ne craignant rien « plus que le changement, et, comme il le disait lui-« même, *les nouvelles figures* (1) ».

Sayfa 184

Marmont, haklı olarak, bunun Napolyon için, Berthier'nin **başka bir unvanla** genelkurmay başkanı olarak muhafaza edilmesi anlamına geldiğini fark etmiştir. Napolyon Berthier'ye ve onun hizmet etme şekline alışmıştı; onun genel olarak personel değiştirmeyi sevmediğini ve değişiklikten başka bir şeyden, kendi tabiriyle **"yeni yüzlerden"** başka bir şeyden korkmayarak imparatorluğa alışkanlığından feragat ettiğini biliyoruz.

Sayfa :184

La désignation officielle de Dijon comme point de rassemblement devait seulement contribuer à tromper l'adversaire, en effet, les renseignements que reçurent les Autrichiens sur le peu d'importance du rassemblement sur ce point les empêchèrent bientôt d'ajouter foi à l'existence d'une armée de réserve

* exemple à Suivre.

1800 — Le 18/mars, Napoléon, informe que l armée de réserve a atteint Zürich, lui trace son itinéraire par le Splugen sur Bergame.

** Takip edilmesi gereken örnek*

Sayfa 184

Dijon'un toplânma noktası olarak seçilmesi sadece karşı tarafı şaşırtmak içindi; gerçekten, bu noktadan toplânmanın düşük önemi konusunda Avusturyalılar'ın aldığı bilgiler bir takviye ordusunun varlığından şüphe duymalarına yol açmıştır.

18 Mart'ta, Napolyon, takviye ordusunun Zurich'e ulaştığını öğrenince, onun Splüngen'den Bergama'ya kadar yolunu belirler.

Sayfa :184

Le 9 avril, il écrit à Masséna pour lui communiquer le plan adopté de concert avec l'armée du Rhin;

Sayfa 184

9 Nisan'da, Massena'ya Rhin ordusuyla beraber karar verilen plânı bildirir.

Sayfa :185

Mais, dans l'intervalle Mélas, avec 60,000 hommes, avait pris l'offensive le 6 avril, contre Masséna, en employant exactement les procédés prévus par la sagacité de Napoléon; en effet, Mélas avait fait une marche concentrique en suivant trois directions

* Ces autrichiens sont incorrigibles comme nous!

** Bu Avusturyalılar yola getirilemezler, bizim gibi!*

Sayfa 185
Bu arada, Melas, 60.000 adamıyla, **6'sında,** Napolyon'un öngördüğü yöntemleri kullanarak Massena'ya karşı saldırıya geçer; gerçekten **Melas üç yönü takip ederek özekdeş bir hareket yapmıştır.**

Sayfa :185

Utilisant toutes les propriétés défensives de cette région montagneuse, toujours prêt à reprendre partiellement l'offensive, il donne, dans cette circonstance, le plus bel exemple d'une défense pied à pied, fournissant ainsi le plus beau commentaire à ces paroles de Napoléon : « Agir autrement, ce ne serait plus faire la guerre « dont l'art ne consiste qu'à gagner du temps, lorsqu'on « a des forces inférieures (1) ». Le 19 avril, Masséna se trouve acculé à Gênes, et investi dans cette place par Mélas

Sayfa 185
Bu dağlık bölgenin **bütün koruyucu niteliklerini** kullanarak, daima kısmen saldırıya geçmeye hazır bulunarak, bu durumda, adım adım bir savunmanın en güzel örneğini sergilemiş, Napolyon'un şu sözlerine en iyi yorumu sunmuştur: "Başka türlü harekete etmek, düşük sayıda kuvvetle, sanatı sadece zaman kazanmak olan savaş yapmak değildir." 19 Nisan'da, **Massena Cenova'da sıkıştırılıyor ve bu şehirde Melas tarafından kuşatılıyor.**

Sayfa :185

Napoléon, à la date du 24 avril, ne sait qu'une chose : « l'armée d'Italie est aux mains avec l'armée autrichienne », et il ajoute : « Soit qu'elle vainque, soit qu'elle soit vaincue, il est indispensable que l'armée de réserve ne perde « pas une heure (2) ».

Sayfa 185
Napolyon'un, 24 Nisan'da, bildiği tek bir şey vardır: "İtalyan ordusu Avusturya ordusuyla kapışmıştır" ve şöyle ekler: "Yensin veya yenilsin, takviye ordusu bir saat bile kaybetmemelidir."

Sayfa :186

Le principe napoléonien, en vertu duquel on concentrera la masse des forces sur une seule ligne d'opération, n'en devient que plus important; car si l'on s'est trompé, comme il arrive souvent, sur la position ou les mouvements de l'ennemi, on

Sayfa :187

est toujours en état de faire face à l'imprévu avec tous ses moyens réunis;

Sayfa 186-187

Napolyon'un kuvvetler kitlesini tek bir harekat hattına toplama prensibi daha da önem kazanmaktadır; **zira, çoğu kez olduğu gibi, eğer düşmanın pozisyonu veya hareketleri konusunda yanıldıysanız, birleştirilmiş tüm kuvvetlerle beklenmedik duruma karşı koyma durumunda kalıyorsunuz;**

Sayfa :188

42.000

Napoléon se rend le 12 à Lausanne, après avoir déployé

Sayfa :189

une ardeur infatigable pour achever de compléter l'armement, l'équipement et les effectifs de son armée.

Sayfa 188

Napolyon, ordusunun silâh, malzeme ve personelini tamamlamak için büyük bir çaba sarf ettikten sonra, **12'sinde** Napolyon Lausanne'a gidiyor.

Sayfa :189

A la date du 21 avril avait commencé l'investissement proprement dit de Masséna dans Gênes (Ce général français a 12,000 combattants et 16,000 malades ou blessés. Mélas a chargé Ott d'assiéger Masséna avec 24,000 hommes, et se porte lui-même avec 28,000 hommes dans la rivière de Gênes contre Suchet, qui jusque-là avait formé dans les Alpes, avec 10,000 hommes, l'aile gauche de Masséna.

Sayfa 189

21 Nisan'da, Massena'nın Cenova'da kuşatılması başlamıştır. Bu Fransız generalin 12.000 savaşçısı ve **16.000 hasta** veya yaralısı vardır. Melas Ott'u **24.000** adamla kuşatmayla görevlendirmiştir ve kendisi de 28.000 adamla Cenova nehrinden, o ana kadar 10.000 adamla Alp dağlarında Massena'nın sol kanadını oluşturmuş olan Suchet'ye doğru ilerlemektedir.

Sayfa :189

Le **reste de l'armée autrichienne est disséminé sur plusieurs**

Sayfa :190

points :

Sayfa 189-190

Avusturya ordusunun geri kalanı birkaç noktaya **yayılmıştır.**

Sayfa :190

Le 14/mai, Napoléon pousse Lannes sur Saint-Pierre.

Le 16/ Lannes occupe lui-même cette ville.

Napoléon, restant en arrière suivant son habitude, est encore à Lausanne, afin de ne pas donner à l'ennemi la certitude d'un mouvement offensif de toute l'armée.

Sayfa 190

14 Mayıs'ta, Napolyon Lannes'i Saint-Pierre üzerine sürer.

16'sında Lannes Etroubles şehrini ele geçirir.

Napolyon, **düşmana bütün ordunun bir saldırısının olacağı izlenimini vermemek için, alışkanlığı olduğu gibi geride Lausanne'da kalmıştır.**

Sayfa :191

Il écrit alors à **Berthier : « Tenez-vous éveillé. Lannes aura 7.000 à 8.000 « hommes sur le corps avant trois ou quatre jours (2) »**

Sayfa 191
Napolyon Berthier'ye o zaman şöyle yazar: **"Uyanık olun. Üç-dört güne kadar, Lannes'ın birliğinde 7.000-8.000 adam olacaktır.**

Sayfa :191

Il songe à recourir à d'autres moyens et se dit : « Si le Saint-Bernard « ne nous a pas arrêtés une montagne de second ordre ne « mettra pas un obstacle insurmontable à notre marche (3) ». Il donne aussitôt l'ordre d'améliorer le chemin de l'Albaredo, en disant : « Il faudrait qu'il fût bien mauvais « s'il l'était plus que le Saint-Bernard, où nous avons « passé une partie de notre artillerie ; avec de la peine et « du temps on surmonte bien des obstacles (4) ». Les nouvelles qu'il a reçues de Suchet lui ont appris que Mélas était encore sur le Var, le 13 mai. Il en déduit que le géné-

Sayfa :192

ral autrichien ne pourra pas attaquer sérieusement son armée avant le 26 ou le 27, ce qui lui fait envisager avec calme sa situation.

Sayfa 191-192
Napolyon başka yöntemlere başvurmayı düşünüyor ve kendine şöyle diyor: "Eğer Saint-Bernard bizi durduramadıysa, başka bir dağ yürüyüşümüzü engelleyemez." Derhal Albaredo yolunun iyileştirilmesini emreder ve şöyle der: "Topçularımızın bir kısmını geçirdiğimiz Saint-Bernard'dan daha kötüyse, gerçekten çok kötü olmalı; biraz zahmet ve zamanla nice engeller aşılır." Suchet'den aldığı haberlerle, 13 Mayıs'ta Melas'ın hâlâ Var bölgesinde olduğunu öğrenir. Bundan Avusturyalı generalin kendisine ciddî bir şekilde 26 veya 27'sinden önce saldırmayacağı sonucunu çıkarır, bu da durumu sükûnetle değerlendirmesini sağlar.

Sayfa :192

Lannes, après avoir tourné le fort de Bard et rejeté, le 21, sur Ivrée les troupes autrichiennes chargées de défendre la vallée, attaque cette ville le 22, mais sans pouvoir s'en rendre maître.

Sayfa 192
Bard Kalesi'ni sardıktan ve **21'inde** vadiyi korumakla görevli Avusturyalı birlikleri İvree'ye püskürttükten sonra, Lannes 22'sinde İvree'ye saldırır, fakat onu ele geçiremez.

Sayfa :192

A cet effet, il fit couvrir de fumier les rues du village et entourer de foin les roues et les autres parties mobiles des canons.

Sayfa 192

Bu amaçla, Marmont Köyü'nün sokaklarını gübreyle kaplatır ve topların tekerlekleri ile diğer oynar kısımlarını çamurla kapattırır.

Sayfa :192

En ce qui concerne ce passage des Alpes, on a reproché à Napoléon de ne pas l'avoir préparé avec assez de soin, d'avoir tenté cette entreprise à la légère ; on a dit qu'il s'en est fallu de peu que toute l'opération échouât devant le fort de Bard, et que le succès n'était dû qu'à un coup de fortune. Pourtant, il n'en

Sayfa :193

est pas ainsi. Nous avons vu, en effet, que devant cette résistance inattendue, la confiance de Napoléon dans la réussite de son plan n'avait pas été un seul instant ébranlée. Du reste, les faits sont là pour prouver que le fort ne tomba pas, et que, malgré cela, le passage des Alpes réussit à merveille. A l'occasion de la chute finale de Bard, la relation autrichienne fait la remarque suivante : « On ne pouvait, en outre, nullement supposer « que l'ennemi traverserait le Grand Saint-Bernard avec « du canon et l'emploierait contre un château qui, à vrai « dire, ne pouvait résister qu'à la mousqueterie (1) ». Nous y voilà bien ; pour Napoléon, par contre, il n'y avait pas de quantité négligeable, notamment quand il s'agissait d'un facteur favorable.

Sayfa 192

Bu amaçla, Marmont köyünün sokaklarını gübreyle kaplatır ve topların tekerlekleri ile diğer oynar kısımlarını çamurla kapattırır. Alp dağlarının geçişiyle ilgili olarak Napolyon onu

yeterince titizlikle hazırlamadığı, bu girişimi hafife aldığı için eleştirilmiştir. [sayfa 193] **Bütün harekâtın Bard Kalesi önünde yenilgiye uğramasına ramak kaldığı ve zaferin sadece şans eseri elde edildiği söylenmiştir. Oysa, öyle değildir. Gerçekten gördük ki bu beklenmedik direniş karşısında, Napolyon'un plânın başarısına olan inancı bir an bile sarsılmamıştır. Zaten, kalenin düşmediğini ve buna rağmen Alplerin geçilmesinin harika bir şekilde başarılı olduğunu kanıtlayan olaylar vardır. Bard'ın sonunda düşmesi konusunda, Avusturyalılar şu açıklamayı yapar: "Düşmanın toplarla Büyük Saint-bernard'ı geçeceği ve onu, aslında sadece yaylım ateşine direnebilecek bir şato gibi kullanacağı tahmin edilemezdi." Napolyon için, aksine, kayda değer olmayan miktar yoktu, özellikle olumlu bir faktör söz konusu ise.**

Sayfa :193

Cette absence de souci des détails dans la conception est bien une qualité inhérente aux grands génies

Sayfa 193
Düşüncede bu detaylarla kaygılanmamak büyük dahilere özgü bir niteliktir.

Sayfa :193

Voici ce qu'on dit de Lee · « Comme général en « chef, Lee n'entrait jamais dans des « détails étrangers à ses attributions spéciales, mais con- « centrait toute son énergie virile sur le rôle qui lui incom- « bait (2) ». — Gneisenau, a dit Müffling, passait facilement « sur les détails, confiant dans sa présence d'esprit et son « génie; il trouvait fastidieux de peser à l'avance toutes les « éventualités; car, remarquait-il, il n'y en aura jamais

Sayfa :194

« qu'une seule qui se réalisera et jamais sous la forme « exacte qu'on se l'était imaginée. Il avait conscience de « pouvoir se tirer d'affaire au moment opportun, supposant « que tout le monde était comme lui, et la vivacité de son « esprit l'empêchait d'autant plus de s'arrêter aux facteurs, temps et espace, qu'il avait une prédilection marquée pour ce qui, tout en étant chanceux, était néanmoins « basé sur le courage (1). »

Sayfa 193

Lee için söylenenler şunlardır: "Bir baş general olarak, özel görevlerine girmeyen yabancı detaylara girmezdi, büyün enerjisini ona atfedilen role harcardı. Müffling'e göre Gneisenau, hazırcevaplılığına ve dehasına güvenerek, kolayca detayların üzerinden geçerdi; bütün olasılıkları önceden tartmak ona yorucu geliyordu çünkü sadece bir tanesi gerçekleşecekti ve hiçbir zaman hayal ettiğimiz şekilde gerçekleşmeyecekti. [sayfa 194] **Herkesin kendisi gibi olduğunu tahmin ederek, uygun zamanda işin içinde sıyrılabileceğini biliyordu ve zekâsının kıvraklığı onun zaman, mekân gibi faktörler üzerinde durmasını engelliyordu, şanslı olmakla birlikte, cesarete dayalı olan her şeye belirgin bir meyli vardı.**

Sayfa :194

Pour lui, Wartenbourg a été également une sorte de fort de Bard, et à Bard comme à Wartenbourg, on réussit à réaliser la grande idée stratégique, malgré les difficultés qu'on rencontra.

Sayfa 194

Onun için, Wartenbourg Bard gibi bir kale olmuştur ve Bard'da olduğu gibi Wartenbourg'da karşılaşılan zorluklara rağmen büyük stratejik fikir gerçekleştirilebilmişti.

Sayfa :194

Le 24 mai, Boudet est devant Ivrée, dont Lannes vient de s'emparer.

Sayfa 194

24 Mayıs'ta, Boudet Lannes'in ele geçirdiği Ivree önlerindedir.

Sayfa :194

Voici la situation de son armée au 18 mai : 12,000 hommes à Nice, 6,000 hommes sur Savone et dans la rivière de Gênes, 25,000 hommes devant Gênes, 8,000 hommes à Suze, Pignerol, etc., 3,000 hommes dans la vallée d'Aoste, 8,000 hommes vis-à-vis du Simplon et du Saint-Gothard (3) »

9

Sayfa 194

Napolyon'un 18 Mayıs'ta ordusunun durumu şöyledir: Nice'te 12.000 adam, Savona'da ve Cenova nehrinde 6.000 adam, Cenova önlerinde 25.000 adam, Suze, Pignerol vs.de **8.000 adam, Aoste vadisinde 3.000 adam, Simplon ve Saint-Gothard'a nazır 8.000 adam.**

Sayfa :195 Il indique ensuite ce qui s'est passé ou a dû se passer dans l'intervalle. « L'ennemi, dit-il, est « resté dans cette position jusqu'au moment où nous « sommes arrivés à Ivrée. Les 3,000 hommes qui étaient « dans la vallée ont été battus et éparpillés. Tout le corps « qui était du côté de Suze et de Pignerol s'est porté « entre Turin et Ivréc. Nice doit probablement être éva- « cuée à l'heure qu'il est. On m'écrit même d'Ivrée que « Mélas doit être arrivé à Turin, mais cela n'est pas « sûr (1). » En somme, le passage des Alpes a parfaitement réussi; l'ennemi a été surpris, et n'a rien sous la main pour s'opposer aux colonnes françaises débouchant des montagnes.

Sayfa 195

Napolyon daha sonra, o arada neler olduğunu veya olmuş olabileceğini anlatıyor: "Biz İvree'ye gelene kadar düşman o pozisyonda kalmıştır. Vadide bulunan 3.000 adam yenildi ve dağıldı. Suze ve Pignerol tarafında bulunan birlik Torino ve İvree arasına taşındı. Şu saatte Nice muhtemelen boşaltılmıştır. Bana İvree'den Melas'ın Torino'ya varmış olabileceği yazıldı ama bu kesin değil." Özetle, Alp Dağları'ndan geçiş başarıyla gerçekleşti; düşman şaşırtıldı ve dağlardan gelen Fransız kuvvetlerine karşı koymak için elinde hiçbir şey yoktur.

Sayfa :196 Si l'on compare ce procédé à celui de Napoléon en 1796, devant Mantoue, et les résultats différents de ces deux campagnes, on sera absolument convaincu qu'en pareil cas la seule solution juste est celle de Napoléon. * indubitablement

* *Kuşkusuz*

Sayfa 196

Bu yöntemi Napolyon'un 1796'da Mantoue önlerinde uyguladığı yöntemle ve bu iki seferin değişik sonuçlarını karşılaştırırsak, böyle bir durumda tek çözümün Napolyon'unki olduğuna tamamen kani oluruz.

Sayfa :196

C'est dans de pareils moments que les procédés d'un bon général en chef s'écartent de ceux d'un grand capitaine, dont l'histoire a consacré le génie. Le premier, en cette

Sayfa :196

occurrence, aurait marché d'Ivrée sur Turin, battu Mélas, débloqué Gênes, puis serait parti à la conquête de la Lombardie, pour retrouver encore son adversaire derrière le Pô ou le Tessin. Le second coupa toutes les communica

Sayfa :197

tions de l'ennemi et lui offre une bataille ; si son adversaire la perd, c'en est fait de lui. Mélas fut en effet battu, et cette seule bataille fit tomber toute la haute Italie au pouvoir de Napoléon.

Sayfa 196

Böyle anlarda tarihin dehasını kabul ettiği iyi bir baş generalin yöntemleri büyük bir liderinkinden ayrılmaktadır. Birincisi, bu durumda, İvree'den Torino üzerine yürürdü, Melas'ı yenerdi, Cenova'yı kurtarırdı ve düşmanını Po veya Tessin arkalarında bulmak için Lombardiya'yı fethetmeye giderdi. [sayfa 197] **İkincisi düşmanın bütün ulaşım yollarını kesti ve ona savaş açtı; karşı taraf bu savaşı kaybederse, işi bitmiş olur. Melas gerçekten yenilmiştir ve bu tek savaş bütün Kuzey İtalya'yı Napolyon'un egemenliği altına sokmuştur.**

Sayfa :197

D. (Le 28, Lannes et Boudet attaquent, à Romano, les Autrichiens, qui cherchent encore à les arrêter ; ils les rejettent au delà de l'Orco et atteignent Chivasso le 27.

Sayfa 197

26'sında, Lannes ve Boudet Romano'da onları hâlâ durdurmaya çalışan Avusturyalılara saldırırlar; onları Orco'nun ötesine püskürtürler ve 27'sinde Chivasso'ya ulaşırlar.

Sayfa :197

Napoléon, conformément à son projet de marcher sur

Sayfa :198

Milan, laisse dès lors Lannes à Chivasso pour couvrir, du côté de Turin, sa marche de flanc vers sa gauche. Son armée passe derrière ce rideau et se dirige vers le Tessin.

Sayfa 197-198

Milan'a yürüme projesine uygun olarak Napolyon, Torino tarafından yandan sola doğru ilerlemesini korumak amacıyla **Lannes'i Chivasso'da** bırakır. **Ordusu bu perdenin arkasında geçiyor ve Tessin'e ilerliyor.**

Sayfa :198

Murat, Boudet et Monnier mettent à profit la journée du 1er juin pour rétablir les moyens de passage à Buffalora et Turbigo et achever de franchir le Tessin. Dans l'après-midi du 2, l'avant-garde atteint déjà Milan, pendant que les Autrichiens se retirent sur Lodi.

Sayfa 198

Murat, Boudet ve Monnier **1 Haziran'da,** Buffalora, Turbigo ve Tessin'i geçerler. **2'si** öğleden sonra, öncü-birlik Milan'a ulaşmıştır bile, o sırada Avusturyalılar Lodi'ye geri çekilir.

Sayfa :198

Lannes a également quitté, le 1er juin, sa position de Chivasso; il arrive, le même jour, à Verceil, et y reçoit l'ordre de se porter sur Pavie, où il entre le 3, pendant que les autres divisions se rassemblent à Milan et que Chabran quitte Bard, pour suivre le mouvement. Loison est immédiatement chargé de poursuivre les Autrichiens en retraite sur Lodi. Il y arrive le 4, trouve la ville évacuée; l'ennemi s'est retiré dans la nuit sur

Sayfa 198

1 Haziran'da Lannes de Chivasso'daki mevzisini terk etmiştir; aynı gün Verceil'e varır ve Pavie'ye yönelme emri alır; **3'ünde** Pavie'ye girer, o sırada diğer bölükler Milano'da toplanırlar ve Chabran, harekete uymak için, Bard'ı terk eder. Loison derhal Lodi'ye çekilen Avusturyalıları takip etmekle görevlendirilir. Oraya **4'ünde** varır, şehri boşaltılmış bulur; düşman gece Crema'ya kaçmıştır.

Sayfa :199

La capitale de la Lombardie une fois prise, la première opération de Napoléon consistait à passer le Pô, afin de couper complètement l'adversaire de ses communications avec l'arrière.

Sayfa 199
Lombardiya'nın başkenti ele geçirildikten sonra, Napolyon'un ilk operasyonu, düşmanın ulaşım yollarını arkadan tamamen kesmek için Po'yu geçmek olmuştur.

Sayfa :199

Le 4 juin, Napoléon était renseigné par un espion sur la situation des Autrichiens. Il a appris que, dans les derniers jours de mai, le gros de leurs forces était encore sur les côtes génoises. « Je ne crois pas, dit-il à ce sujet, que « l'ennemi puisse avoir dans ce moment-ci plus de « 10,000 hommes d'infanterie sur le Tanaro et puisse en « amener 20,000 avant le 9 ou le 10 (1).

Sayfa 199
4 Haziran'da, Napolyon bir casustan Avusturyalıla'rın, durumu hakkında bilgi edinmiştir. Mayıs'ın son günlerinde, kuvvetlerinin en büyük kısmının Cenova kıyısında bulunduğunu öğrenmiştir. Bu konuda şöyle der: **"Şu sıralarda düşmanın Tanaro üzerinde 10.000'den fazla piyade olduğunu ve 9 veya 10'undan önce 20.000 daha getirebileceğini zannetmiyorum."**

Sayfa :200

C'est alors seulement qu'il comprend la gravité de sa situation et la nécessité d'évacuer Gênes et la Rivière.

Sayfa 200
Melas ancak o zaman durumun ciddiyetini anlıyor ve Cenova ve Riviere'i boşaltma gereğini anlıyor.

Sayfa :200

Celui-ci lui inflige encore de telles pertes, que le 7, en arrivant à Ceva et à Montenotte, elle est réduite à 8,000 hommes.

Sayfa 200
Suchet ona o kadar büyük kayıplar verdirir ki 7'sinde Ceva ve Montenotte'a geldiğinde **8.000 adamı kalmıştır.**

Sayfa :200

Sa défense de Gênes est un des brillants exemples du genre. Les troupes d'Ott partent enfin pour Alexandrie le 5 et le 6 juin.

La situation des deux partis, à la date du 5, est donc la suivante : Napoléon est de sa personne à Milan ; il ignore la reddition de Gênes

Sayfa 200

Massena'nın Cenova'daki savunması türün en iyi örneklerindendir. Ott'un birlikleri 5 ve 6 Haziran'da İskenderiye'ye hareket ederler.

İki tarafın durumu, **5'i** itibariyle şöyledir: Napolyon Milano'dadır; Cenova'nın teslim olduğundan haberi yoktur.

Sayfa :201

Le 6, nous voyons Loison pousser d'une part sur Brescia, d'autre part sur Pizzighettone; sur ces deux points, l'ennemi se replie devant lui.

Sayfa 201

6'sında, Loison bir yandan Brescia'ya, diğer yandan Pizzighettone'ye yönelir; bu iki noktada, düşman geri çekilmektedir.

Sayfa :202

Mais, en même temps, il recommande à Berthier, qui est arrivé la veille à Pavie, de ne pas trop lâcher la bride à Lannes, car il doit s'attendre à être attaqué, à Stradella, le 9 au plus tard, par 20,000 Autrichiens

Sayfa 202

Ancak, aynı zamanda, Napolyon bir gün önce Pavie'ye gelen Berthier'ye Lannes'ın dizginlerini fazla bırakmamasını öğütler, zira Stradella'da, en geç **9'unda,** Avusturyalılar tarafından saldırıya uğrayacaktır.

Sayfa :202

Murat avait pris un courrier que Mélas avait expédié, le 5, de Turin à Vienne, et Napoléon reçoit, le 8, à 4 heures du matin, la traduction des dépêches interceptées.

Sayfa 202

Murat, Melas'ın 5'inde Torino'dan Viyana'ya yolladığı bir mektubu almıştı ve Napolyon 8'inde, sabah saat 4'te ele geçirilen mesajların tercümelerini alır.

Sayfa :202

Aussi, les instructions, recommandant encore la veille à Berthier une défensive prudente, font maintenant place à d'autres, lui prescrivant nettement l'offensive : « Faites « pousser vivement des partis et écraser toutes les troupes « que vous rencontrerez. L'avant-garde peut pousser « jusqu'à Voghera. S'il se présente demain un corps en-« nemi contre Stradella, comme cela est possible, qu'on « l'attaque en grand, afin d'en avoir 2,000 ou 3,000 pri-« sonniers. Il est certain que ce corps ne peut être que « faible (1) ». En un mot, il décide de battre la première colonne ennemie qui arrivera, avant que Mélas ait le temps de concentrer toutes ses forces.

Sayfa 202

Onun için, bir gün önce Berthier'ye temkinli bir savunma tavsiye eden talimatlar yerini açıkça saldırıyı telkin eden talimatlara bırakır: **"Hızla müfrezeleri öne sürün ve karşılaştığınız tüm birlikleri ezin. Öncü birlik Voghera'ya kadar ilerleyebilir. Yarın Stradella'ya karşı bir düşman birlik çıkarsa, ona saldırın, 2000-3000 esir alın. Bu birliğin zayıf olacağı kesin. Tek kelimeyle, Melas bütün kuvvetlerini toplamaya zaman bulamadan gelen ilk düşman kolu yenmeye karar vermiştir.**

Sayfa :203

Lannes se déploie immédiatement pour l'attaquer, conformément à l'ordre réitéré de Napoléon : « S'il se présente des troupes entre Voghera et Stradella, « qu'on les attaque sans ménagement; elles sont, à coup « sûr, inférieures à 10,000 hommes (1) ». Après avoir d'abord fait des progrès, Lannes ne tarde cependant pas à être attaqué sur son flanc gauche, par des renforts autrichiens qui arrivent, et à être rejeté. Mais Chambarlhac accourt alors à son secours; il prend en flanc la droite autrichienne, et concourt avec Lannes, qui reprend l'attaque de front, à faire plier l'ennemi, qui se retire jusqu'à la Scrivia.

Sayfa 203

Lannes, Napolyon'un sürekli tekrarladığı emre uygun olarak, Ott'a saldırmak için derhal harekete geçer: "Voghera ve Stradella arasında birliklerle karşılaşılırsa, onlara derhal saldırılacaktır; onlar mutlaka 10.000'den az sayıdadır. Önce ilerleme kaydettikten sonra, Lannes, gelen Avusturya takviye birlikleri tarafından bir süre sonra sol yanından saldırıya uğrar ve püskürtülür. Ancak Chambarlhac onun yardımına gelir; Avusturyalıların sağ kanadını yanına alır ve önden saldırıya başlayan Lannes'la birlikte düşmanı yenmeye çalışır, o da Scrivia'ya geri çekilir.

Sayfa :203

En principe, il agissait toujours ainsi; pour commencer, il restait en arrière de l'armée, en un point central, d'où il pouvait diriger tranquillement les diverses colonnes. Il y préparait tout et empêchait ainsi l'ennemi de déduire le point d'attaque de sa seule

Sayfa :204

présence en tel ou tel endroit. Mais dès que le contact était sérieusement pris avec l'adversaire, il traversait le plus rapidement possible par l'arrière tout le terrain occupé par son armée, jusqu'à l'avant-garde, où il étudiait ensuite lui-même la situation.

Sayfa 203-204

Genelde, Napolyon şöyle hareket ederdi; önce ordunun arkasında, çeşitli kolları rahatça idare edebileceği merkezî bir noktada dururdu. Orada her şeyi hazırlardı ve böylece düşmanın şu veya bu noktadaki tek mevcudiyetinin saldırı noktasını keşfetmesini engelliyordu. Ancak düşmanla ciddî bir temas oluştuğu anda, ordusunun işgal ettiği tüm alanı arkadan en hızlı şekilde geçerek öncü-birliğe kadar ilerliyordu, orada durumu inceliyordu.

Sayfa :204

A un moment où tout semble devoir aboutir à bref délai à une bataille décisive, non seulement il ne fait pas son possible pour concentrer toutes ses forces en prévision de cette éventualité, mais encore il en emploie des fractions importantes à des opérations accessoires. Si on fait le compte, on voit qu'il a avec lui Lannes, Victor,

> *Sayfa :204*
>
> Monnier, Boudet, Murat et Loison : au total 34,000 hommes ; par contre, ne sont pas disponibles, n'étant pas sur les lieux, ni Moncey, ni Turreau, ni Chabran, soit 23,000 hommes. En présence de ces chiffres, on ne peut faire autrement que de se rallier à l'opinion de Jomini, quand il dit : « Toutefois, par une bizarrerie assez extra« ordinaire, la campagne de Marengo, qui eut de « brillants résultats, fut celle où il s'écarta le plus de« principes de la guerre, du moins dans les mesures « d'exécution (1) ».

Sayfa 204
Her şeyin kısa sürede kesin bir savaşa dönüşeceği anda, hem bu olasılık karşısında tüm kuvvetlerini toplamak için bir şey yapmıyor, hem kuvvetlerinin önemli bölümünü tali operasyonlar için kullanıyor. Sonunda, görüyoruz ki yanında Lannes, Victor, Monnier, Boudet, Murat ve Loison var. Toplam 34.000 adam; buna karşın, orada olmadıkları için Moncey, Turreau, Chabran yoktur, yani 23.000 adam. Bu rakamlar karşısında, Jomini'ye şöyle dediğinde katılmamak mümkün değil: "Ancak, oldukça olağanüstü bir tuhaflıkla, çok başarılı sonuçları olan Marengo Seferi savaş prensiplerinden en çok uzaklaştığı seferdir, en azından icraat ölçüsünde."

> *Sayfa :204*
>
> Mais par suite de quelle aberration Napoléon
>
> *Sayfa :205*
>
> n'est-il pas resté fidèle à lui-même et à son grand principe de conduire toutes ses forces réunies à la bataille ? C'est probablement pour la même raison qui a fait commettre à Frédéric une faute analogue à Kolin : sa confiance en lui-même était devenue de la présomption, par suite de ses succès répétés, et il en était arrivé à mépriser l'adversaire. Le général, vainqueur quand même, a su reconnaître sa faute militaire et n'y est plus retombé, tout comme Frédéric, qui avait payé d'une défaite sa trop grande témérité. La différence radicale de l'issue des deux batailles semble néanmoins avoir exercé une influence sérieuse sur la destinée de Napoléon. Qui peut, en effet, affirmer que Frédéric n'eût pas été entraîné dans la même

Sayfa :205

voie des entreprises colossales, si la tentative hasardeuse de Kolin avait réussi? D'autre part, si Napoléon avait été défait à Marengo, n'aurait-il pas été conduit à plus de modération dans la poursuite du succès? A partir de la défaite à Kolin, Frédéric pratiqua la continence en matière d'ambition et sut borner ses visées. Si le poids de sa défaite de Kolin a peut-être empêché sa gloire de s'élever trop haut, la durée, la prospérité de son royaume sont, à mon avis, plutôt dues à cette défaite qu'aux plus brillantes victoires de Frédéric. Napoléon est arrivé au faîte de la gloire militaire, mais c'est déjà dans la victoire de Marengo qu'il faudra peut-être chercher la source des défaites, qui ont fait perdre à Napoléon l'empire du monde.

Le 10, Ott se retire derrière la Scrivia

Sayfa 204-205

Ancak hangi yanılgı sonucu Napolyon kendine ve tüm güçlerini birleştirip savaşa gitme prensibine sadık kalmamıştır? Muhtemelen, Kolin'de Frederic'e benzer bir hata yaptıran aynı nedendir. Yine de galip gelen general askerî hatasını kabul etmesini bilmiş ve büyük ihtiyatsızlığının bedelini bir yenilgiyle ödeyen Frederic'in de yaptığı gibi bir daha aynı hataya düşmemiştir. İki savaşın sonuçları arasındaki köklü fark Napolyon'un kaderi üzerinde etkili olmuştur. Kolin'deki girişimi başarılı olsaydı, Frederic'in de aynı dev girişimler yolunda ilerlemeyeceğini kim söyleyebilirdi? Diğer yandan, Napolyon Marengo'da yenilseydi, başarı arayışında daha ölçülü olmaz mıydı? Kolin'deki yenilgiden sonra, Frederic ihtirasları konusunda kendini tutmuştur ve hedeflerini kısıtlamayı bilmiştir. Kolin yenilgisi belki ününün çok yükseklere çıkmasını engellemişti, ama hükümdarlığının süresi, bereketi, bana göre, Frederic'in en büyük zaferleri değil bu yenilgiden kaynaklanmıştır. Napolyon askerî şanın en üst noktasına erişmişti, ancak ona dünya imparatorluğunu kaybettiren yenilgilerin kaynağını belki de Marengo zaferinde aramak gerekir.

10'unda Ott Scrivia'nın gerisine çekilir.

Sayfa :205

Le 11 au matin, Desaix, revenu d'Égypte, sur l'ordre de Napoléon, arrive au quartier général à Stradella; Napoléon lui donne aussitôt le

Sayfa :206

commandement des divisions Boudet et Monnier.

Sayfa 205-206

11'i sabahı, Napolyon'un emriyle Mısır'dan geri dönen Desaix Stradella'daki genel karargâha gelir. Napolyon derhal Desaix'e Boudet ve Monnier bölüklerinin **komutanlığını verir.**

Sayfa :206

Il détache donc immédiatement Desaix avec la division Boudet sur la grande route de Novi, pour barrer aux Autrichiens la route de Gênes, tandis que, sur la rive gauche du Pô, Lapoype et Chabran, qui se trouvaient entre Chivasso et Verceil, devaient, le cas échéant, arrêter Mélas. En détachant Desaix, Napoléon accentua encore la division téméraire de ses forces. L'armée elle-même en était étonnée à ce point qu'on disait que Napoléon, contrairement à ses habitudes, « s'occupait de prendre l'ennemi en s'emparant de toutes ses « communications, avant de l'avoir battu. Il eût été plus « prudent de s'assurer d'abord les moyens de le vaincre « avant de le faire prisonnier (1) ».

Sayfa 206

Avusturyalılara Cenova yolunu kapatmak için hemen Desaix'i Boudet bölüğüyle Novi yolu üzerinde görevlendirir, Po'nun sol kıyısında ise, Chivasso ile Verceil arasında bulunan Lapoyepe ve Chabran, gerekirse Melas'ı durduracaktı. Desaix'i ayırarak, Napolyon kuvvetlerinin tehlikeli bölünmesini daha da arttırmıştır. Ordu bile buna şaşırmıştır, o kadar ki Napolyon hakkında, alışkanlığının aksine **"düşmanı yenmeden tüm bağlantılarını ele geçiriyordu. Onu esir almadan önce onu yenme yollarını aramak daha temkinli bir hareket olurdu" deniyordu.**

Sayfa :207

Il fait donc stationner pour la nuit ses troupes aux points qu'elles viennent d'atteindre, sans chercher à les concentrer en avant.

Sayfa 207

Napolyon, onları önde toplamak yerine birliklerine gece ulaştıkları noktalarda mola verdirtiyor.

Sayfa :207

Mélas, sur ces entrefaites, s'est cependant décidé à attaquer l'armée française, afin de rouvrir par une bataille sa ligne de communications. Le 14 juin, au point du jour, les Autrichiens commencent donc le passage de la Bormida. Leur avant-garde attaque le corps de Victor, déloge Gardanne de Pietrabuona et le refoule sur Marengo. Napoléon, qui, comme nous l'avons vu, ne s'attend pas à cette attaque, envoie alors en toute hâte, à Desaix, l'ordre de rallier l'armée à San-Giuliano. Couverts par leur avant-garde victorieuse, les Autrichiens se déploient en avant de la Bormida. Du côté des Français, Victor reçoit l'ordre de tenir coûte que coûte Marengo, car l'armée n'étant pas suffisamment concentrée pour une bataille, l'essentiel était de gagner du temps. Lannes doit se déployer à droite de Victor, et Murat place une brigade de cavalerie derrière chacune des ailes de la ligne de bataille; *

D'un mot il répare et tout assure une victoire éclatante.

0* *Bir kelimeyle her şeyi düzeltiyor ve parlak bir zafer elde edilmesini sağlıyor.*

Sayfa 207

Bu olaylar üzerine, **ulaşım yolunu tekrar açmak** için Melas Fransız ordusuna saldırmaya karar vermiştir.

14 Haziran'da, sabah ağardığında, Avusturyalılar Bormida'yı geçmeye başlar. Öncü birliği Victor'un birliğine saldırır, Gardanne'ı Pietrabuona'dan çıkarır ve onu Marengo'ya püskürtür. Napolyon, gördüğümüz gibi, bu saldırıyı **beklememektedir,** aceleyle Desaix'e orduyu San Giuliano'da birleştirmeyi emreder. Muzaffer önü birlikleri tarafından korunan Avusturyalılar Bormida önlerinde ortaya çıkıyorlar. Fransızların tarafında, **Victor ne pahasına olursa olsun Marengo'yu tutma emrini alıyor,** zira ordu çarpışmak için yeterince hazır olmadığından, önemli olan zaman kazanmaktı. Lannes Victor'un sağında bulunmalıdır ve Murat, **savaş hattının kanatlarından her birinin arkasına bir süvari birliği yerleştirir.**

Sayfa :208

A ce moment, vers 10 heures, Napoléon n'a plus à sa disposition que la division Monnier, à Torre di Garofoli; mais Desaix lui annonce qu'il arrivera sur le champ de bataille vers 4 heures du soir avec la division Boudet. Napoléon va donc s'efforcer de nourrir la bataille jusqu'à ce moment.

Sayfa 208

O anda, saat 10 civarında, Napolyon'un emrinde, Torre di Garofoli'de sadece Monnier'nin bölüğü vardı fakat Desaix ona savaş alanına Boudet'nin bölüğüyle akşama doğru saat 4'te geleceğini haber verir. Napolyon o zamana kadar **savaşı beslemeye** çalışacaktır.

Sayfa :208

Mais ces derniers, occupés de front par l'infanterie ennemie, sont attaqués de flanc et à revers par la cavalerie autrichienne et complètement dispersés. Il est une heure ; rien n'arrête plus la retraite des Français ; à l'aile gauche, du côté de Victor, elle dégénère même bientôt en déroute complète. Encore un effort et l'armée autrichienne est irrévocablement victorieuse. Mais Mélas n'est pas l'homme de la situation ; il a soixante-dix ans et les efforts de la matinée l'ont épuisé.

Sayfa 208

Fakat Ott'un üzerine yollanan Napolyon'un adamlarının önünde düşman piyade birliği vardır, **yandan ve arkadan , Avusturyalı süvarilerin saldırısına uğrarlar ve tamamen dağılırlar. Saat 1'dir;** Fransızların geri çekilmesini hiçbir şey durdurmamaktadır; hatta sol kanatta, Victor'un tarafında, **tamamen bir bozguna dönüşmektedir.** Bir gayret daha ve Avusturya ordusu gerçekten galiptir. Ancak, Melas bu durumun adamı değildir; **yetmiş yaşındadır** ve sabahki çabalar onu yormuştur.

Sayfa :208

La tête de la colonne autri

Sayfa :209

chienne arrive, vers 5 heures, devant San-Giuliano, pendant que les Français, débordant cette localité, continuent à fuir vers Torre di Garofoli.

C'est alors qu'apparaît Desaix avec la division Boudet.

Sayfa 208-209

Avusturya kolunun başı **saat 5'e doğru,** San-Giuliano'ya varır, Fransızlar burayı geçerek Torre di Garofoli'ye kaçmaktadırlar.

O zaman Boudet'nin bölüğüyle Desaix ortaya çıkar.

Sayfa :209

Desaix lance avec impétuosité toute sa division sur la tête de la grosse colonne autrichienne. Pendant que cette colonne hésite et s'arrête, Kellermann fond avec sa première ligne sur son flanc gauche et se précipite avec sa deuxième ligne sur la cavalerie autrichienne qui, chargée de la protection de ce flanc, marchait en dehors de la route. Cette cavalerie se dérobe et Kellermann jette aussitôt sa deuxième ligne sur la colonne d'infanterie. Cette attaque combinée de Desaix et de Kellermann est décisive. La première moitié de la colonne ennemie est totalement rompue, massacrée ou faite prisonnière. Le reste de cette colonne, mis en désordre par les fuyards, finit aussi par succomber sous les efforts des Français, dont le retour offensif s'est généralisé.

Sayfa 209

Desaix aceleyle tüm bölüğünü Avusturya birliğinin üstüne gönderir. Avusturyalı kol tereddüt edip durduğunda, Kellermann birinci sıradaki adamlarıyla sol yanına saldırır ve ikinci safla bu yan birliği korumakla görevli olan ve yolun dışında ilerleyen Avusturyalı süvari birliğine saldırır. Bu süvari birliği kaçar ve **Kellermann derhal ikinci saftaki adamlarını piyade kolunun üstüne gönderir. Desaix ve Kellermann'ın bu kombine saldırısı kesin sonuç verir. Düşman kolunun ilk yarısı tamamen koparılmış, katledilmiş veya esir edilmiştir. Bu birliğin geri kalan kısmı, kaçanlarla dağılmıştır ve top yekûn saldırı amaçlı geri dönen Fransızlara teslim olurlar.**

Sayfa :209

Le lendemain matin, Mélas envoie un parlementaire à Napoléon, et l'on signe le même jour une convention

Sayfa :210

aux termes de laquelle l'armée autrichienne évacuera la haute Italie avec toutes ses places jusqu'au Mincio. Le 15 mai, Napoléon a commencé à passer le Grand Saint-Bernard ; le 15 juin, le sort de la campagne est décidé. La conception stratégique, sur laquelle son plan reposait,

Sayfa :210

avait été complètement réalisée.

Cette campagne nous permet de vérifier le bien-fondé des paroles adressées par Napoléon à Jomini au début de la campagne de 1806 : « Le secret de la guerre est dans « le secret des communications (1) ». Autrement dit : connaître le secret des succès à la guerre, c'est savoir s'emparer, avec la masse de ses forces, des chemins qui conduisent le plus rapidement sur les communications de l'ennemi, sans perdre pour cela les siennes.

Sayfa 209

Ertesi gün , Melas Napolyon'a bir parlamenter gönderir ve aynı gün Avusturyalıların Mincio'ya kadar bütün kuzey İtalya'yı boşaltacağına dair bir antlaşma imzalanır [Sayfa 210] 15 Mayıs'ta, Napolyon Büyük Saint-Bernard'ı geçmeye başlamıştır; 15 Haziran'da seferin kaderi tayin edilmişti. Plânını dayandırdığı stratejik düşünce tamemen gerçekleşmişti.

Bu sefer, 1806 seferinin başında Napolyon'un Jomini'ye sarf ettiği şu sözlerin doğruluğunu kanıtlamıştır: "Savaşın sırrı iletişim sırlarındadır." Başka bir deyişle: Savaşta başarıların sırrını öğrenmek, kuvvetlerin tamamıyla, kendi ulaşım olanaklarını kaybetmeden, düşmanınkilere götüren yolları en hızlı bir şekilde ele geçirmeyi öğrenmektir.

Sayfa :210

* C'est-à-dire la théorie

* *Yani teori*

Il y a toujours un saut à faire « de la science à l'art, qui en est l'application, mais ce (3) « saut part de la science et non de l'ignorance (2) ». Jomini a commenté la même pensée : « Les belles combi- « naisons qui menaçaient l'existence des armées de « Wurmser, Mélas, Mack et Brunswick, étaient en elles- « mêmes des manœuvres savantes ; elles auraient seules « produit la défaite de l'ennemi ; mais elles n'auraient fait « que *menacer* le sort de ces armées, elles ne les auraient « pas *détruites*, sans cette brillante exécution, cette vi-

** (3) à mon avis les écoles servent à apprendre juste ce qu'il faut pour pouvoir aborder les sciences et les études utiles, ce sont des voies, des ponts qui conduisent vers la science et vers l'art ; mais sans la pratique et des études ultérieures et constantes cela ne sert à rien.

(3) Kanımca okullar sadece yararlı araştırmalar ve bilimleri tanımaya yarıyorlar. Onlar bilime ve sanata götüren yollar, köprülerdir; ancak uygulama ve daha ileri ve sürekli araştırmalar yapmadan bu bir işe yaramaz.

Sayfa :211

« gueur, cette rapidité qui ont étonné le monde (1) ». Le même écrivain insiste encore ailleurs sur ce fait que le meilleur plan ne tire sa valeur que de son exécution, et il dit : « L'art de la guerre ne consiste pas à faire des « courses sur les communications de ses ennemis en « tremblant de faire un pas ; il consiste essentiellement à « s'emparer de ces communications et à marcher alors au « combat (2) ».

C'est ce qui est arrivé à Marengo, et c'est pourquoi le grand critique de l'époque s'exprime ainsi (3) : « Ces évé- « nements furent préparés de plus loin par l'habile direc- « tion du plan de campagne, car ils ne firent que com- « pléter l'exécution d'une savante et hardie combinaison : « celle de se jeter sur les communications de son adver- « saire sans compromettre les siennes. Si Bonaparte avait « été battu à Marengo, nous ne pensons pas, comme beau- « coup l'ont prétendu, qu'enfermé dans un champ clos, « *il eût fallu qu'il y périt* (4) ». C'est incontestablement vrai, car la ligne de retraite par la route de Stradella, puis au delà du Pô, était complètement à sa disposition. De plus ce qui avait été la cause de la faiblesse de Napoléon sur le champ de bataille de Marengo (les nombreux détachements qu'il avait faits) lui permettait, dans la suite, de reprendre la lutte avec des troupes fraîches. Du reste, voici ce qu'il dit lui-même à ce sujet : « J'étais dans une « situation extraordinaire, et je risquais peu pour gagner « beaucoup. Battu, je me retirais dans mon camp retran- « ché à Stradella, je passais le Pô sur mes cinq ponts, « protégés par mes batteries, sans que l'armée ennemie « fût en état de s'y opposer ; je réunissais ma première « division aux corps de Moncey, Lecchi et Turreau ; je

Sayfa :212

« laissais franchir le Pô à un des corps de Mélas (et c'est « tout ce qu'il demandait); alors, supérieur en nombre, « je pouvais l'attaquer avec toutes mes forces. Vainqueur, « j'obtenais les mêmes résultats. Son armée, bloquée entre « nous et la rivière, était forcée de mettre bas les armes « et de rendre tous ses forts. Si j'eusse été battu, ce que, « je crois, eût été impossible, j'engageais une guerre régu- « lière, et j'appelais la Suisse à mon secours (1) ».

Nous avons déjà dit plus haut que la bataille de Marengo a fait époque dans la carrière de Napoléon, et avons également comparé sa méthode de guerre, à partir de ce moment, à celle de Frédéric après Kolin. Cependant, nous sommes obligés de revenir encore sur cette comparaison, en nous plaçant à un autre point de vue : le but militaire final de toute guerre est la destruction de l'ennemi, et c'est par l'offensive seule qu'on peut y parvenir.

Examinée de près, la méthode de guerre de Frédéric, malgré le caractère offensif de ses applications partielles, est basée sur la défensive, parce qu'elle s'inspire surtout de l'instinct de conservation; celle de Napoléon, au contraire, devient de plus en plus offensive, parce qu'elle vise à l'empire du monde. C'est ainsi que, même en 1813, il ne fait pas la guerre pour se maintenir, mais pour anéantir l'adversaire. S'il avait alors raisonné en souverain, il aurait compris que cet anéantissement de l'ennemi n'était plus possible; mais comme l'homme politique en lui ne voulait pas pratiquer la politique de renoncement (on serait presque tenté de dire qu'il ne le pouvait

Il faut voir que c'est un officier Prussien qui fait notamment (!) cet aveu.

* *Bu asilce itirafı yapan bir Prusyalı subaydır*

Sayfa :213

plus, étant esclave de son glorieux passé), le grand capitaine était en droit de ne pas modifier le caractère de sa méthode de guerre, de l'appliquer comme par le passé. Quant à nous, nous ne pouvons que l'admirer d'avoir agi de la sorte, bien que nous soyions obligés de reconnaître que cette méthode de guerre devait le conduire fatalement à sa ruine.

* Parce qu'on a dit la vérité sur nos fautes et fait un livre de critique ;

Parce qu'Ahmed Essad et le Colonel Izzet ont critiqué, nous avons — les uns à Alep puis à Madrid, les autres en Syrie — été exilés comme des criminels ! —

Oui. Mais il y a un point sur lequel je ne suis pas d'accord : et si Desaix n'était pas arrivé à temps, que serait devenu le plan général de Napoléon ? Tout s'est décidé dans une heure de temps.

Sayfa 210

Sadece incelemek büyük liderlere yetmez, zira o bize, savaşta ne yapılması gerektiği hakkında açık bir nosyon verse de, bu nosyon henüz teoriyi pratiğe dönüştürecek bir yetenek değildir, sadece bu yeteneğin birinci şartıdır. Willinsen şöyle dediğinde çok haklıdır: "Her zaman bilimden onun uygulaması olana sanata gerçekleştirilecek bir atlama vardır, ancak bu bilimden gelir, cahillikten değil." Jomini aynı düşünceyi şöyle yorumlamıştır: "Wurmser, Melas, Mack ve Brunswick'in ordularının varlığını tehdit eden güzel kombinasyonlar aslında akıllıca manevralardı; tek başlarına düşmanın yenilmesini sağlamış olurlardı; ancak sadece orduların kaderini tehdit etmiş olurlardı, herkesi şaşırtan bu parlak icraat, bu canlılık, bu hız olmasaydı onları yok etmiş olmazlardı.

Sayfa 211

Aynı yazar en iyi plânın değeri ancak uygulamasında belli olduğunu vurgulamaktadır ve şöyle der: "Savaş sanatı bir adım atmaktan korkarak düşmanın ulaştırma hatlarına saldırmak değildir; onları ele geçirmek ve savaşmaktır.

Marengo'nun başına gelen budur ve o yüzden devrin büyük eleştirmeni şöyle ifade etmiştir: "Bu olaylar uzaktan taşra plânı usta yönetimi tarafından hazırlanmıştır, zira akıllıca ve cesur bir kombinasyonun uygulamasını tamamlamışlardır: kendi ulaştırma yollarını tehlikeye atmadan düşmanınkilere saldırmak. Eğer Napolyon Marengo'da yenilmiş olsaydı, birçoğunun

savunduğu gibi, kapalı bir alanda "ölmüş olması gerekecekti". Bu kesinlikle doğru çünkü Stradella yolundan ve Po'nun ilerisine götüren geri çekilme hattı tamamen onun uhdesindeydi. Üstelik, Marengo savaş meydanında Napolyon'un güçsüzlüğünün sebebi olan şey (ayırdığı birçok müfreze) onun daha sonra taze birliklerle savaşa devam etmesini sağlıyordu. Zaten, bu konuda kendisinin söyledikleri şunlardır: "Olağanüstü bir durumdaydım ve çok şey kazanmak için az riske giriyordum. Yenilirsem, düşman ordusu karşı koyamadan, bataryalarımın koruması altında beş köprümle Po'yu geçip, Stradella'daki ordugâhıma çekilecektim; birinci bölüğümü Moncey, Lechhi ve Turreau'nunkilerle birleştirecektim.

Sayfa 212

Melas'ın birliklerinden birinin Po'yu geçmesine izin verecektim (onun bütün istediği buydu); sayısal olarak ondan üstüm olduğum için ona bütün kuvvetlerimle saldırabilecektim. Galip gelseydim aynı sonuçları elde edecektim. Bizimle nehir arasında sıkışmış olan ordusu silâhlarını bırakmak ve tüm kalelerini teslim etmek zorunda kalmıştır. Eğer yenilmiş olsaydım, ki bu sanıyorum olanaksızdı, düzenli bir savaşa giriyordum ve İsviçre'den yardım istiyordum.

Bütün savaşların askerî hedefi düşmanı yok etmektir ve bunu sadece saldırıyla gerçekleştirebiliriz.

Dikkatli bir şekilde incelenirse, kısmî uygulamalarının saldırı niteliğine rağmen, Frederic'in savaş yönteminin savunmaya dayalı olduğunu görüyoruz. Çünkü özellikle varlığını koruma içgüdüsünden esinlenmektedir; Napolyon'unki ise, aksine, giderek saldı-

rıya dayanmaktadır, çünkü o dünya imparatorluğunu hedeflemektedir.

Sayfa 213

İşte bu yüzden, 1813'te bile, kendi varlığını korumak için değil, düşmanı yok etmek için savaşmaktadır. O zaman bir hükümdar gibi düşünseydi, düşmanı yok etmenin artık olanksız olduğunu anlardı; ancak içindeki siyaset adamı vazgeçme politikasını uygulamak istemiyordu (neredeyse görkemli geçmişinin esiri olduğu için bunu artık yapamıyordu demek geliyor içimizden), büyük lider savaş yönetimin özelliğini değiştirmeme hakkına sahipti, geçmişte yaptığı gibi onu uygulayabilirdi. Bize gelince, bu savaş yönteminin kaçınılmaz bir şekilde onun sonunu getireceğini kabul etmek zorunda kalsak da, böyle davrandığı için ona ancak hayranlık duyabiliriz.

** Çünkü hatalarımız konusunda gerçeği söyleme cesaretini gösterdiği ve bir eleştiri kitabı yazdığı için:*

Çünkü Ahmet Esat ve albay İzzet eleştirdiği için bizler – bazılarımız Halep'te, sonra Madrid'de, bazılarımız Suriye'de- suçlular gibi sürgün edildik!

Evet ama katılmadığım bir husus var: ya Desaix zamanında gelmeseydi, Napolyon'un dahice plânı ne olurdu? Her şey bir saatte kararlaştırıldı.

Sayfa :215

C'est avec raison que Napoléon put dire plus tard : « Je n'ai pas usurpé de couronne, je l'ai relevée « dans le ruisseau ; le peuple l'a mise sur ma tête (1) ».

Sayfa 215

Haklı olarak Napolyon daha sonra şöyle demiştir: "ben tacı zorla elde etmedim, onu derede buldum; halk onu başıma taktı."

Sayfa :215

L'idée qui lui inspira ce projet de débarquement était absolument juste ; c'était « l'application de la règle fondamentale de l'art de la « guerre consistant à opposer son côté fort au côté faible « de l'ennemi, en bien utilisant les facteurs temps et

Sayfa :216

« espace (1) ». La force de Napoléon résidait dans l'armée et dans la guerre continentale, celle de l'Angleterre dans sa flotte et dans la guerre navale; c'était donc certainement de la bonne stratégie que d'attaquer l'Angleterre avec une armée, de la contraindre à lutter sur terre.

On a essayé de condamner le plan de l'Empereur, en prétendant qu'il était impossible de l'exécuter. Mais l'histoire est là pour nous prouver qu'il a suffi de la volonté et de la puissance d'hommes de génie pour mettre à exécution de vastes projets que les contemporains de ces grands hommes considéraient comme irréalisables. Peut-on affirmer devant de tels faits que le débarquement d'une armée en Angleterre eût été chose impossible à Napoléon? Le plan grandiose d'Annibal pour franchir les Alpes, pour attaquer et vaincre Rome en Italie même, passerait peut-être encore pour inexécutable, s'il était resté à l'état de projet.

Sayfa 215

Bu çıkartma tasarısının Napolyon'da yarattığı fikir tamamen doğruydu; o zaman ve mekân faktörlerini iyi kullanarak kuvvetli tarafını düşmanın zayıf tarafına vermeye dayalı savaş sanatının temel kuralının bir uygulamasıydı. [sayfa 216] **Napolyon'un gücü kıta savaşı ve ordusuna dayanmaktaydı, İngiltere'ninki ise filosu ve deniz savaşında yatmaktaydı; tabi ki İngiltere'ye bir orduyla saldırmak, onu karada savaşmaya zorlamak iyi bir stratejiydi.**

İmparatorun plânını, gerçekleştirilmesinin olanaksız olduğu gerekçesiyle çürütmeye çalışmışlardır. Ancak tarih bize, bu büyük adamların zamanında yaşayanların gerçekleştirilemez olarak gördükleri büyük projeleri gerçekleştirmek için dahilerin iradesi ve gücünün yettiğini kanıtlamaktadır.

Sayfa :216

Les États continentaux ont eu alors trop cruellement et trop directement à souffrir du despotisme de Napoléon, pour qu'on n'eût pas perdu de vue, à cette époque, que la politique anglaise était pour le moins aussi exclusive et égoïste que celle de la France, avec cette différence qu'elle visait des résultats plus pratiques et plus durables, et qu'elle consacrait tous ses moyens à poursuivre ses intérêts particuliers et non les intérêts généraux de l'Europe.

Sayfa 216

Kıta devletleri o zaman Napolyon'un zulmünden çok çekmişlerdir, bu yüzden İngiliz politikasının Fransa'nınki kadar bencil ve tekelci olduğun özden kaçırmamak gerekir, yalnız bir fark vardır, İngiltere daha pratik ve sürekli sonuçları hedeflemektedir ve bütün olanaklarını, Avrupa'nın genel çıkarlarından ziyade özel çıkarlarını kollamak için kullanmaktadır.

Sayfa :217

La flottille, dont ses calculs fixent l'effectif au chiffre total de 2,000 bâtiments, doit être capable de transporter au delà de la Manche 150,000 hommes, avec le matériel nécessaire à une armée de cette importance.

Sayfa 217

Flotilla, Napolyon'un hesaplarıyla, 2.000 gemiden oluşmaktadır ve Manş denizinden 150.000 ve bu büyüklükte bir ordu için gerekli malzemeyi taşıyabilmelidir.

Sayfa :217

Cinq de ces camps seront établis le long des côtes de la mer du Nord et de la Manche, en Hollande, à Gand, à Saint-Omer, Compiègne et Saint-Malo.

Sayfa 217

Ordugâhlardan beşi Kuzey Denizi ve Manş Denizi kıyıları, Hollanda, Gand, Saint-Omer, Compiegne ve Saint-Malo'da olacaktır.

Sayfa :218

Enfin, au camp de Brest se trouve le corps d'Augereau, destiné à opérer une descente en Irlande.

Sayfa 218

Brest ordugâhında, İrlanda'ya çıkarma yapacak olan Augereau'nun birliği bulunmaktadır.

Sayfa :218

Mais les grands préparatifs de Napoléon contre l'Angleterre ont éveillé sur le continent autant de craintes que d'espérances.

Sayfa 218
Ancak Napolyon'un İngiltere'ye karşı yaptığı büyük hazırlıklar kıtada ümit vaat ettiği kadar korku uyandırmaktaydı.

Sayfa :219 Le 16, on conclut une convention aux termes de laquelle la Russie mettra sur pied deux armées. La première, de 55,000 hommes, partira le 20 août de Brody, en 6 échelons, dont le dernier arrive, le 20 octobre, sur l'Inn, à Braunau. La deuxième, de 40,000 hommes, partira de Brest-Litowsk et ira en Bohême. Si le commandement en chef de l'armée autrichienne est exercé par l'empereur ou par un archiduc, les forces russes seront placées sous ses ordres. En outre, deux corps de débarquement de 25,000 hommes chacun devront être transportés, l'un à Naples, l'autre en Poméranie ; ce dernier se réunira aux Suédois pour aller occuper le Hanovre.

Le plan de campagne autrichien, élaboré par l'archiduc Charles, partait de l'idée de prendre vigoureusement l'offensive dans la haute Italie pour y porter un coup décisif, et de rester en Allemagne sur la défensive, jusqu'au lendemain d'une victoire décisive en Italie, ou jusqu'à l'arrivée de l'armée russe. On devra en conséquence réunir 95,000 hommes en Italie, 33,000 en Tyrol, mais subordonnés à l'armée d'Italie, enfin, 59,000 en Allemagne.

Sayfa 219
16'sında, Rusya'nın iki ordu kurmasıyla ilgili bir anlaşma yapılır. 55.000 adamdan oluşacak birinci ordu, 6 birlik hâlinde Brody'den 20 Ağustos'ta hareket edecektir, son birlik Inn, Braunau'a 20 Ekim'de varacaktır. 40.000 adamdan oluşacak ikinci ordu Brest-Litowsk'tan hareket edecektir ve Bohemya'ya gidecektir. Avusturya ordusunun baş komutanlığını bir imparator veya bir arşidük yaparsa, Rus kuvvetleri onun emrinde olacaktır. Ayrıca, her biri 25.000 adamdan oluşan iki çıkarma birliğinden biri Napoli'ye, diğeri Pomeranya'ya taşınacaktır; bu sonucusu Hannover'i işgal etmek için İsveçlilerle birleşecektir.

Arşidük Charles tarafından oluşturulan Avusturyalılar'ın sefer plânı yukarı İtalya'da sert bir şekilde taarruza geçip son darbeyi indirmek ve zafere kadar veya Rus ordusu gelene kadar Almanya'da savunmada kalmak şeklindeydi. Sonuç olarak, İtalya'da 95.000 adam, İtalya'daki orduya bağımlı olarak Tyrol'da 33.000 adam ve Almanya'da 59.000 adam.

Sayfa :220

Il ne faut pas plus de deux jours à l'Empereur pour prendre une résolution définitive. Il dit : « Mon parti est pris. Mon mouvement est commencé ; « je serai, le 17 septembre, avec 200,000 hommes en Al- « lemagne (1) ». Le même jour encore il envoie Murat et Bertrand en Allemagne pour explorer tout son futur théâtre d'opérations. Ils devront reconnaître eux-mêmes *de visu* les places, les routes, les affluents du Danube, ainsi que les rives mêmes de ce fleuve, et recueillir, en outre, des renseignements sur tous les passages conduisant en Tyrol et en Bohême, ainsi que sur les défilés de la Forêt Noire.

Le 28 août, Savary est également envoyé en Allemagne. Comme le plan de l'Empereur a pris corps dans l'intervalle, la mission assignée à cet officier contient déjà des détails plus précis. Il doit reconnaître les routes qui, partant de Philippsbourg, Bruchsal, Durlach, franchissent le Neckar à Heilbronn, Cannstadt, Esslingen, et conduisent ensuite sur le Danube, à Dillingen, Gun-

Sayfa :221

delfingen et Ulm, ainsi que toutes leurs communications transversales. Tout le plan de campagne de l'Empereur **se trouve** déjà esquissé dans ces instructions, et nous **aurons** à l'étudier avec d'autant plus d'attention que Napoléon, exerçant dès lors un pouvoir absolu comme chef de l'**État**, n'ayant plus personne à ménager, pouvait donner libre cours à son génie et appliquer ses principes sans restriction.

Sayfa 220

Kesin bır karara varmak için İmparatora iki gün yetmiştir. Şöyle der: "Kararımı verdim. Hareket başlamıştı; 17'sinde 200.000 adamla Almanya'da olacağım. **Aynı gün, gelecekteki tüm operasyon alanını incelemek için Murat ve Bertrand'ı Almanya'ya gönderir.** Görerek, **şehirleri**, yolları, **Tuna'nın kollarını ve bu nehrin kıyılarını** tanıyacak ve ayrıca Tyrol ve **Bohemya'ya giden tüm geçitler ve Kara Orman'ın geçitleri hakkında bilgi toplayacaklardır.**

28 Ağustos'ta Savary de Almanya'ya gönderilir. **Philippsbourg, Brachsal, Durlach'tan** giden yolları, **Heilbronn, Cannstadt, Esslingen'de Neckar'ı** aşan ve **Dillingen, Gundelfingen ve Ulm'da Tuna'ya** götüren yolları ve **bunları enine kesen tüm yolları keşfetmelidir.** Isayfa 221 **İmparatorun bütün sefer plânı bu talimatlarda ortaya çıkmıştır ve Napolyon artık devlet Başkanı olarak daha mutlak bir yetki kullandığından, dehasını serbest bırakabildiği ve herhangi bir kısıtlama olmadan prensiplerini uygulayabildiği için bunları daha detaylı incelememiz gerekecektir.**

Sayfa :221

Aussi l'Empereur y engage la grande majorité de ses forces, 200,000 hommes, tandis qu'en Italie il oppose 50,000 hommes seulement à la masse principale des Autrichiens. L'application du principe d'arriver avec des forces supérieures en nombre sur le point décisif, en négligeant l'accessoire, ne ressort nulle part d'une façon plus saillante et plus grandiose. D'après le plan d'opérations projeté en 1800, c'était l'aile gauche de Kray qui devait être attaquée par des forces supérieures en nombre; par analogie, en 1805, cette supériorité numérique devait produire ses effets contre l'aile droite de l'armée autrichienne d'Allemagne, ainsi que le démontre l'énumération des routes dont la reconnaissance est con(1) fiée à Savary

Sayfa 221

İmparator Almanya'ya kuvvetlerinin büyük bir kısmını, **200.000 adam,** yollar, İtalya'da ise Avusturyalılar'ın büyük ordusuna karşı sadece 50.000 adam çıkarır. **Tali olanları dikkate almayarak, hayatî noktaya sayısal olarak üstün kuvvetlerle gelmek prensibinin uygulanması hiçbir yerde bu kadar belirgin bir şekilde ortaya çıkmamaktadır.** 1800'de tasarlanan sefer plânına göre, Kray'in sol kanadı sayıca üstün kuvvetler tarafından saldırıya uğrayacaktı; benzer şekilde 1805'te bu sayısal üstünlük, **Savary'ye yaptırılan yol keşfine** (1) göre, Almanya'daki Avusturya ordusunun sağ kanadına saldıracaktı.

Sayfa :221

C'est ici l'occasion de faire remarquer la différence qu'il y a entre les procédés napoléoniens et ceux des guerres contemporaines. Dans son premier plan d'opé-

Sayfa :221

rations de 1800, mais surtout dans le plan de 1805, Na-

* (1) voir la carte ajoutée au volume (I) sur laquelle j'ai indiqué la reconnaissance confiée à Savary.

* *(1) I.cilte eklenen haritaya bakınız, onun üzerinde Savary'ye verilen keşif yollarını işaretledim.*

Sayfa :222

poléon effectue le déploiement stratégique de son armée sur un des flancs de l'ennemi, de sorte que, par la simple marche en avant pour livrer bataille, il s'empare de la ligne de communications de l'adversaire et que le premier choc amène déjà un Ulm ou un Iéna. Il ne saurait plus en être ainsi aujourd'hui. Comme nous devons nous efforcer d'utiliser *tous* nos chemins de fer pour faire notre déploiement stratégique, et que, d'autre part, l'adversaire utilisera également toutes les voies ferrées conduisant à la frontière, les deux adversaires se trouveront, lors du déploiement stratégique, sensiblement front contre front. Ce n'est donc plus au moyen du facteur *espace* qu'il sera encore possible de s'assurer la supériorité dès le déploiement stratégique, suivant l'exemple donné par Napoléon, quand il effectuait le sien sur un des flancs de l'adversaire; seule l'utilisation du facteur *temps* pourra encore nous procurer des avantages en cours d'opérations.

Dans la période napoléonienne, l'entrée en ligne s'effectuant par étapes, on avait tout le temps voulu pour reconnaître la répartition des forces adverses et leurs emplacements; un général en chef, voyant clair dans la situation stratégique, pouvait donc concentrer ses forces sur un des flancs de l'ennemi. La rapidité actuelle de la mobilisation, et l'emploi des chemins de fer pour le déploiement stratégique, exigent que cette opération soit préparée dans tous ses détails dès le temps de paix; en cours d'exécution

Sayfa :222

il ne sera douc pas possible de modifier ce déploiement, en raison de la position de l'un ou l'autre flanc de l'adversaire. Ce n'est donc qu'après l'achèvement du déploiement stratégique, à l'ouverture des opérations proprement dites, qu'on pourra chercher à réaliser des combinaisons stratégiques supérieures à celles de l'ennemi afin de gagner un de ses flancs ou ses derrières; par suite, la manœuvre par laquelle Napoléon inaugurait ses campagnes ne pourra nécessairement être renouvelée de nos jours qu'après les premières rencontres. Nous ne pourrons plus

Sayfa :223

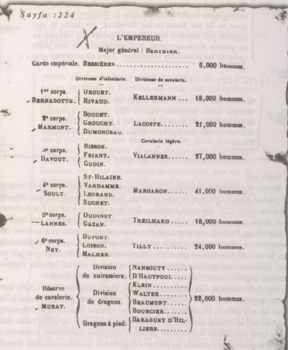
débuter par un Iéna, mais après un Wœrth et un Spicheren, nous pourrons choisir des lignes d'opération telles, qu'elles obligent l'adversaire à livrer bataille dans des conditions analogues à celles de Gravelotte—Saint-Privat

Sayfa 221

Burada Napolyon'un yöntemeleri ile çağdaş savaş yöntemleri arasındaki farka dikkat çekmek gerekir.1800'deki ilk sefer plânında, özellikle 1805'deki plânında Napolyon ordusunu [sayfa 222] düşmanın kanadına öyle bir saldırtır ki basit bir öne ilerlemeyle onun ulaşım hattını ele geçirir ve birinci şokla Ulm veya Iena fethedilmiş olur. Bugün artık öyle olmaz. Stratejik yerleştirme için tüm demiryollarımızı kullanmak zorunda olduğumuzdan ve diğer yandan düşman sınıra götüren tüm demiryollarını kullanacağından, iki taraf da karşı karşıya gelecektir. Napolyon'un örneği gibi , düşmanın yan tarafına yerleştirmesini gerçekleştirirken, mekân faktörüyle sayısal üstünlük sağlamak mümkün değildir; yalnızca zaman faktörü avantaj sağlayabilmektedir.

Napolyon devrinde, saflara geçmek aşamalı olarak gerçekleşiğinden, karşı tarafın kuvvet dağılımını ve yerlerini keşfetmek için çok zaman vardı; stratejik durumu iyi kavrayan bir baş general kuvvetlerini düşmanın yan tarafına toplayabilirdi. Seferberliğin bugünkü hızı ve stratejik yerleşim için demiryollarının kullanımı harekâtın bütün detaylarıyla barış zamanında hazırlanması gerektirir; düşmanın kanatlarının pozisyonu nedeniyle uygulama aşamasında bu yerleşimi değiştirmek iolanaksız olacaktır. Demek ki sadece stratejik yerleşim tamamlandıktan sonra, harekâtın başında, düşmanın kanadı

veya artçı birliklerini ele geçirmek için daha üstün stratejik kombinasyonlar yapmaya çalışabiliriz; Napolyon'un seferlerini başlattığı manevra günümüzde sadece ilk karşılaşmalardan sonra yapılabilir. [sayfa 223] Lena'yı ele geçirmekle değil, bir Woerth ve Spicheren'le başlayabiliriz, öyle harekât hattı seçeriz ki Gravelotte-Saint-Privat'taki şartlara benzer koşullarda düşmanı savaşmaya zorlarız.

Sayfa :224

L'EMPEREUR.

Major général : BERTHIER.

Garde impériale.	BESSIÈRES	....	6,000 hommes.
	Divisions d'infanterie.	Divisions de cavalerie.	
1er corps. BERNADOTTE.	DROUET. RIVAUD.	KELLERMANN ...	18,000 hommes.
2e corps. MARMONT.	BOUDET. GROUCHY. DUMONCEAU.	LACOSTE........	21,000 hommes.
		Cavalerie légère.	
3e corps. DAVOUT.	BISSON. FRIANT. GUDIN.	VIALANNES......	27,000 hommes.
4e corps. SOULT.	ST-HILAIRE. VANDAMME. LEGRAND. SUCHET.	MARGARON......	41,000 hommes.
5e corps. LANNES.	OUDINOT. GAZAN.	TREILHARD	18,000 hommes.
6e corps. NEY.	DUPONT. LOISON. MALHER.	TILLY	24,000 hommes.
Réserve de cavalerie. MURAT.	Division de cuirassiers.	NANSOUTY ...... D'HAUTPOUL.....	22,000 hommes.
	Division de dragons.	KLEIN .... WALTER........ BEAUMONT...... BOURCIER.......	
	Dragons à pied.	BARAGUEY D'HILLIERS........	

Sayfa :224

En réserve et en voie d'organisation, il reste encore en arrière :

Divisions d'infanterie

Le 7e corps : AUGEREAU.... {DESJARDINS..... / M. MATHIEU.....} 14,000 hommes.

Sayfa :225

et en Allemagne :

Le corps bavarois............	DEROY	20,000 hommes.
Auxiliaires wurtembergeois.....	SEEGER.........	5,000 —
— badois............	HARRAUT.........	3,000 —

ce qui donne pour l'armée d'opérations un total de 219,000 hommes.

L'Empereur disait alors, avec un légitime orgueil : « Certes, il n'y a pas en Europe une plus belle armée que » celle que j'ai aujourd'hui (1) » ;

Sayfa 224
İmparator
Tuğgeneral: Berthier
İmparatorluk muhafızı. Bessiere..........................6.000 adam

		Piyade tümeni	Süvari tümeni
1.Birlik BERNADOTTE	DROUET RIVAUD	KELLERMANN	18.000 adam
2.Birlik MARMONT	BOUDET GROUCHY DUMONCEAU	LACOSTE	21.000 adam
		Hafif süvari birliği	
3.Birlik DAVOUT	BISSON FRIANT GUDIN	VALANNES.......	27.000 adam
4.Birlik SOULT	ST-HILAIRE VANDAMME LEGRAND SUCHET	MARGARON........	41.000 adam

5.Birlik	**OUDINOT**		
LANNES	**GAZAN**	**TREILHARD**	**18.000 adam**
6.Birlik	**DUPONT**		
	LOISON	**TILLY**	**21.000 adam**
	MALHER		
	Zırhlı süvari tümeni	**NANSOUTY**	
		D'HAUTPOL	
Yedek süvari Birliği	**Dragon süvarisi**	**KLEIN**	
MURAT	**tümeni**	**WALTER**	**22.000 adam**
		BEAUMONT	
		BOURCIER	
	Dragon piyadesi	**BARAGUEY D'HILLIERS**	

Yedek ve hazırlık aşamasında, arkada:

	Piyade tümenleri		
7.Birlik	**DESJARDINS**		**14.000 adam**
AUGEREAU	**M.MATHIEU**		

[Sayfa 225]

Ve Almanya'da:

Bavarya birliği	**DEROY**	**20.000 adam**
Wurtemberg'ten yardım	**SEEGER**	**5.000 adam**
Bade'den yardım	**HARRAUT**	**3.000 adam**

Bunların toplamı hârekat ordusuna 219.000 adam sağlamaktadır.

İmparator, haklı bir gururla o zaman şöyle diyordu: **"Kuşkusuz, Avrupa'da bugün sahip olduğum ordu gibi ordu hâlâ yoktur."**

Sayfa :225

Voici ce qu'en dit un de ses chefs : « Les troupes « arrivèrent très promptement à un degré d'instruction « dont il est impossible de se faire une idée.

Sayfa 225

Ordusunu yönetenlerden biri şöyle diyordu: "Birlikler, çok çabuk bir şekilde, aklın hayalin almayacağı bir eğitim seviyesine ulaşmıştır.

Sayfa :225

Des troupes bien exercées, bien organisées, dont l'élan n'est pas encore refroidi par l'expérience des souffrances, des dangers, des fatigues de la guerre, constituent le meilleur instrument.

Sayfa 225
Coşkusu henüz savaşın acıları, tehlikeleri, yorgunlukları tarafından söndürülmemiş, iyi talim yapmış, iyi organize edilmiş birlikler en iyi araçtır.

Sayfa :225

Sur les sept commandants de corps d'armée devant faire campagne en Allemagne, deux seulement, Augereau et Bernadotte, avaient dépassé la quarantaine ; trois d'entre eux : Soult, Lannes et Ney, avaient 36 ans, comme l'Em-

Sayfa :226

pereur ; Davout était plus jeune d'une année ; Marmont n'avait encore que 31 ans. La moitié des généraux de division n'était âgée que de 30 à 40 ans ; un seul, d'Hautpoul, avait atteint la cinquantaine. Tous ceux, par conséquent, qui exerçaient un commandement important étaient dans la force de l'âge, tous avaient encore quelque chose à espérer ; ils étaient donc avides d'exploits, pleins d'initiative et d'ardeur. Avec cela, ils savaient tous faire la guerre ; la plupart d'entre eux étaient familiarisés avec les procédés de Napoléon ; de plus, chacun était habitué à l'obéissance la plus absolue.

Sayfa 225
Almanya'da sefere katılacak olan 7 birlik komutanları arasından sadece iki tanesi, **Augereau ve Bernadotte, kırk yaşını geçmişti.** [Sayfa 226] **Üçü, Soult, Lannes ve Ney, imparator gibi 36 yaşındaydı; Davout onlardan bir yaş gençti. Tümen generallerin yarısı 30-40 yaş arasındaydı; bir tanesi, D'Hautpoul elli yaşındaydı. Önemli bir komutanlık görevinde bulunanlar olgunluk çağındaydı, hepsinin hâlâ ümit edecek bir şeyi vardı; başarıya susamışlardı, inisiyatif dolu ve coşkuluydular. Bununla birlikte, hepsi savaşmayı biliyordu; çoğu Napolyon'un yöntemlerine aşinaydı; üstelik, her biri en mutlak itaate alışkındı.**

Sayfa :226

En 1800, Napoléon avait connu Mack à Paris, où il séjournait comme prisonnier de guerre, et l'avait apprécié ainsi : « Mack est « un des hommes les plus médiocres que j'aie vus de ma

Sayfa :226

« vie. Plein de suffisance, d'amour-propre, il se croit bon
« à tout. Il n'est plus rien, mais il serait à désirer qu'un
« jour à venir il fût opposé à un de nos bons généraux, il
« en verrait de belles; il a de la jactance et voilà tout;
« c'est un des hommes les plus ineptes qu'il y ait; ajoutez
« à cela qu'il est malheureux (1) ».

Sayfa 226

1800'de Napolyon Mack'i Paris'te savaş esiri olduğu sırada tanımıştı ve onu şöyle değerlendirmişti: " Mack, hayatımda gördüğüm en vasat insanlardan biridir. Kendini beğenmiş, özgüvenli, herşeyi yapabileceğini zannetmektedir. O artık bir şey değildir, ama bir gün iyi generallerimizden biriyle karşı karşıya gelmesi ümit edilmelidir, o zaman gününü görür; sadece böbürlenmeyi bilir. Olabilecek en budala adamdır; bir de zavallıdır."

Sayfa :227

Pendant ce temps, Napoléon, après avoir mis son armée en marche vers le Rhin, est revenu de sa personne à Saint-Cloud pour dissimuler, le plus longtemps possible, le grand mouvement offensif qu'il vient d'amorcer. Pour que rien ne s'ébruite, il écrit à Fouché : « Faites défense « aux gazettes des bords du Rhin de parler de l'armée, « pas plus que si elle n'existait pas (2) ». Bien qu'à cette époque la presse fût bien loin d'être aussi puissante qu'aujourd'hui et que les journaux fussent alors moins répan-

Sayfa :228

dus, il faut reconnaître que l'ordre donné à Fouché était des plus justes; il suffit du reste de se rappeler tout le mal que les journaux français et belges ont fait à l'armée de Mac-Mahon en août 1870. Pendant que l'Empereur fait ainsi le nécessaire pour dérober ses mouvements à l'ennemi, il reçoit lui-même, le 10 septembre, de Strasbourg, le compte rendu provisoire des reconnaissances faites par Murat.

Sayfa 227

Bu süre zarfında, Napolyon, ordusunu Rhin nehrine doğru yönlendirdikten sonra, **başlattığı büyük saldırı hareketini en uzun süre saklamak amacıyla kendisi Saint-Cloud'ya geri dönmüştür. Hiçbir şeyin duyulmaması için, Fouche'ye şöyle yazmıştır: "Rhin kıyısındaki gazetelerin ordudan bahsetmesini yasaklayın." O zaman basın bugünkü gibi güçlü olmamasına rağmen ve gazetelerin daha az yaygın olmasına rağmen, Fouche'ye verilem emrin çok doğru olduğunu kabul etmek gerekir; en azından Fransız ve Belçikalı gazetelerin Ağustos 1870'te Mac Mahon'un ordusuna yaptığı kötülüğü hatırlamak yeterlidir.** [sayfa 228] **İmparator, düşmandan hareketlerini saklamak için gerekeni yaparken, 10 Eylül'de Strasbourg'dan Murat'ın yaptığı keşiflerin geçici bir raporunu alır.**

Sayfa :228

Dès le 7 septembre, l'Empereur avait rendu une décision aux termes de laquelle on devait créer des camps de réserve : un de ces camps, celui de Strasbourg, devait être commandé par Kellermann, celui de Mayence par Lefebvre. En outre, il ordonne de mettre en état de défense Mayence, Strasbourg, Neuf-Brisach et Huningue. Les procédés consistant à assurer, au moyen d'une réserve stratégique, l'entretien des effectifs de son armée et à consolider sa base d'opérations, en armant les places fortes de cette base, sont autant de mesures de précaution dont ce chef audacieux et victorieux ne se départissait jamais.

Sayfa 228

7 Eylül'den itibaren, imparator yedek ordugâhların kurulması yönünde bir karar alır: bunlardan biri, Strasbourg ordugâhı, Kellermann tarafından yönetilecekti, Mayence ordugâhını Lefebvre'in komutasında olacaktı. Ayrıca, Mayence, Strasbourg, Neuf-Brisach ve Huningue'in savunma durumuna getirilmesini emreder. Bir stratejik ihtiyat birliği sayesinde ordusunun mevcutlarını muhafaza etmek ve güçlü yerlerini silâhlandırarak harekât üssünü sağlamlaştırmak için kullandığı yöntemler hep bu başarılı ve cesur liderin vazgeçmediği tedbirlerden bazılarıdır.

Sayfa :228

Cet ordre est un des documents qui mettent le mieux en lumière le coup d'œil stratégique de Napoléon.

Sayfa 228
Bu emir Napolyon'un stratejik bakışını en iyi ortaya çıkaran unsurlardan biridir.

Sayfa :229

« L'Empereur « était lui-même le vrai chef de son état-major : muni « d'un compas, ouvert à une échelle de sept à huit lieues « en ligne directe (ce qui suppose toujours neuf à dix « lieues au moins par les sinuosités des routes), appuyé « et quelquefois couché sur sa carte, où les positions de « ses corps d'armée et celles présumées de l'ennemi « étaient marquées par des épingles de différentes cou- « leurs, il ordonnait ses mouvements avec une assurance « dont on aurait peine à se faire une juste idée. Promenant « son compas avec vivacité sur cette carte, il jugeait en un « clin d'œil le nombre de marches nécessaires à chacun « de ses corps pour arriver au point où il voulait l'avoir à « jour nommé ; puis, plaçant ses épingles dans ces nou- « veaux sites et combinant la vitesse de la marche qu'il « faudrait assigner à chacune des colonnes avec l'époque « possible de leur départ, il dictait ces instructions qui, à « elles seules, seraient un titre de gloire (1) ».

Sayfa 229
"İmparator, genelkurmayın gerçek başkanıydı: Elinde, düz çizgide yedi-sekiz mil ölçeğinde (yolların kıvrımlarıyla hep dokuz-on mil demek) açık bir pergel ile, değişik renkte iğnelerle kendi ordu birliklerinin ve düşmanın pozisyonlarının işaretlendiği haritasına dayanarak, bazen onun üzerine yatarak, büyük bir güvenle harekâtlarını düzenliyordu. Pergelini heyecanla bu haritanın üzerinde gezdirirken bir bakışta birliklerinin istediği noktaya gitmesi için kaç adımın gerekli olduğunu anlardı; sonra, iğneleri bu yeni yerlere koyarak ve muhtemel hareket tarihleriyle birlikte her kol için kararlaştırılan yürüyüşün hızını da hesaba katarak, talimatlarını verirdi, bu talimatlar başlı başına birer medarı-iftar teşkil ederlerdi."

Sayfa :230

Il entrait toujours dans son plan de surprendre l'ennemi dans l'espace et le temps

Sayfa 230
Plânında daima düşmanı zaman ve mekânda şaşırtmak vardı.

Sayfa :230

C'est l'étude minutieuse des propres ordres de l'Empereur qui est de la plus haute importance pour tout officier; ce sont ces ordres qui donnent le secret de ce qu'on appelait autrefois « Logistique », et que l'école nouvelle appelle aujourd'hui « Attributions de l'État-major général ».

Sayfa 230
İmparatorun emirlerinin yakından incelenmesi her subay için en önemli şeydir; eskiden **"lojistik"** denilen ve şimdi **"genelkurmayın görevleri"** olarak adlandırılan şeyin sırrı bu emirlerdeydi.

Sayfa :230

Exemples : « Ne dormez pas que « vous ne m'ayez envoyé tous ces détails (1). » — « Je vous « félicite des succès que vous avez obtenus. Mais point « de repos; poursuivez l'ennemi l'épée dans les reins et « coupez-lui toutes les communications (2). » — « Si l'en« nemi n'est pas à Memmingen, descendez comme l'éclair « jusqu'à notre hauteur (3). » — « Je vous recommande « de faire crever les chevaux à vos aides de camp et à vos « adjoints. Placez-les en relais sur la route de Weissen-

Sayfa :231

« born, pour que j'aie de vos nouvelles rapidement (1). » En fait de dispositions de détail, l'Empereur n'en donne que si elles ont une importance particulière pour l'exécution du plan général, mais dans ce cas il n'y manque jamais.

Sayfa 230
Örnekler: "Bütün bu detayları bana bildirmeden uyumayın." "Elde ettiğiniz başarılar için sizi tebrik ederim. Ama dinlenmek yok; düşmanı sıkıştırın ve bütün ulaşım yollarını kesin." "Düşman Memmingen'de değilse, bizim hizamıza kadar şimşek gibi

inin." "Atlarınızı yaverlerinize veya yardımcılarınızla yormanızı tavsiye ederim." [sayfa 231] **Sizden çabuk haber alabilmem için atlarınızı Weissenhorn yolu üstünde konaklara yerleştirin. Napolyon sadece genel plânın uygulanmasında özel bir önem arz ediyorlarsa ayrıntı düzenlemesi yapardı ama böyle bir durumda mutlaka gereğini yapardı.**

Sayfa :231

L'ordre précité, relatif au passage du Rhin, dit en substance : Les divisions de la réserve de cavalerie franchiront tout d'abord le fleuve. Le 25 septembre, Nansouty sera à Heidelberg, Klein à Bruchsal ; ce dernier poussera jusqu'à Bretten, dès que la première division de Soult sera arrivée à Bruchsal.

Bourcier franchira le Rhin, le 25, au pont de Kehl et se dirigera ensuite vers le nord, pour protéger le passage du corps de Ney ; le 26, il devra être à Durlach. Beaumont et d'Hautpoul passeront également à Kehl le 25 de grand matin ; le premier marchera ensuite sur Offenbourg, le second sur Oberkirch. Baraguey d'Hilliers, ayant sous ses ordres Walther, effectuera son passage à Neu-Brisach, le 25, et se rendra à Fribourg. Le général Walther poussera des reconnaissances sur Donaueschingen. Le gros de l'armée suivra la masse de la cavalerie.

La première division de Davout passera, le 26, au pont de Mannheim, où Davout installera le même jour son quartier général, les autres divisions serreront sur la première à Mannheim ; la cavalerie sera poussée jusqu'à Sinsheim.

La première division du corps de Soult franchira, le 25, le pont de Germersheim ; de là elle se portera sur Bruchsal, où le quartier général du maréchal Soult sera établi le même jour.

Sayfa 231

Daha önce bahsedilen Rhin nehrinin geçilmesi ile ilgili emir özünde şunu içermekteydi: Süvari yedek tümenleri önce nehri geçeceklerdir. 25 Eylül'de Nansouty Heidelberg'de, Klein Bruchsal'da olacaktır; Soult'un ilk tümeni Bruchsal'a varınca, Klein Bretten'e kadar ilerleyecektir. Bourcier, 25'inde, Kehl köprüsünden Rhin nehrini geçecek ve Ney birliğini korumak için kuzeye ilerleyecektir; 26'sında Durlach'ta olacaktır. Beaumont ve D'Hautpoul de 25'inde sabah erkenden Kehl'e geçeceklerdir; Beaumont son-

ra Offenbourg'a yürüyecektir, D'Hautpoul Oberkirch'e ilerleyecektir. Emrinde Walther bulunan Baraguey d'Hilliers 25'inde Neu-Brisach'ta nehri geçecek ve Fribourg'a ilerleyecektir. General Walther Donaueschingen'e keşif birliği gönderecektir. Ordunun büyük bölümü süvari kitlesini takip edecektir.

Davout'un birinci tümeni 26'sında Mannheim köprüsünden geçecektir, aynı gün Davout oraya genel karargâhını kuracaktır, diğer tümenler Mannheim'de birinci tümene yaklaşacaklardır; süvari birliği Sinsheim'e kadar ilerleyecektir.

Soult'un birinci tümeni 25'inde Germersheim köprüsünü geçecektir; oradan aynı gün Mareşal Soúlt'un genel karargâhının kurulacağı Bruchsal'a gidecektir.

Sayfa :232

La première division de Ney passera, le 25, à Selz et se rendra à Rastadt; le quartier général de Ney sera le 26 dans cette ville.

Enfin, la première division de Lannes franchira le Rhin au pont de Kehl, le(25.)

Une fois le passage du fleuve effectué, la Grande Armée exécutera le mouvement suivant:

Lannes, suivant la route du Kniebis par Sand, Oberkirch, Freudenstadt, Rottenbourg, Reutlingen, Urach, se portera sur Ulm, où il devra arriver le(9)octobre. Il commencera sa marche le(29)septembre.

Ney marchera également sur Ulm par Durlach, Pforzheim, Stuttgard, Esslingen, Gœppingen, Geisslingen. Il commencera sa marche le(27)septembre; il arrivera à Ulm le(7)octobre.

A Soult sera affectée la route d'Aalen par Bruchsal, Bretten, Vaihingen, Ludwigsbourg, Schorndorf, Gmünd. Arrivée à Aalen le(9)octobre.

Davout partira le(29) septembre; il suivra la route de Mannheim, Heidelberg, Sinsheim, Heilbronn, Oehringen, Hall, Ellwangen et arrivera à Nordlingen le 10 octobre.

Bernadotte et Marmont quitteront Würzbourg le 30 septembre ou le 1er octobre, pour arriver le(9 octobre à Weissenbourg (d'accord avec Bonnal).

*

* Bonnal'la anlaşarak

Sayfa 232

Ney'in birinci tümeni 25'inde Selz'de nehri geçecek ve Rastadt'a yönelecektir; Ney'in genel karargâhı 26'sında bu şehirde olacaktır.

Lannes'in birinci tümeni (252inde) Kehl köprüsünden Rhin nehrini geçecektir.

Nehir geçildikten sonra, Büyük Ordu şu hareketi gerçekleştircektir:

Lannes, Kniebis yolunda Sand, Oberkirch, Freudenstadt, Rottenbourg, reutlingen, Urach'i geçerek Ulm'a gidecek, oraya (9) Ekim'de varmalıdır. (29) Eylül'de ilerlemeye devam edecektir.

Ney de, Durlach, Pforzheim, Stuttgart, Esslingen, Goepingen, Gesslingen'den geçerek Ulm'e doğru ilerleyecektir. (27) Eylül'de hareket edecektir; Ulm'e (7) Ekim'de varacaktır.

Soult'a Bruchsal, Bretten, Vaihingen, Ludwigsbourg, Schnordorf, Gmünd üzerinden Aalen yolu tahsis edilecektir. Aalen'e (9) Ekim'de varacaktır.

Davout (29) Eylül'de hareket edecektir; Mannheim, Heidelberg, Sinsheim, Heilbronn, Oehringen, Hall, Ellwangen yolundan (10) Ekim'de Nordlingen'e varacaktır.

Bernadotte ve marmont (30) Eylül'de veya 1 Ekim'de Würzbourg'tan ayrılacak ve (9 Ekim'de) Weissenbourg'a varacaktır.

Sayfa :232

En résumé, d'après cet ordre, le gros de l'armée devait franchir le Rhin le 26 septembre entre Mannheim et Kehl, sur un front de 110 kilomètres, précédé, le 25, sur les mêmes routes, par les divisions de la réserve de cavalerie. Ces divisions apparaîtront à l'entrée des défilés de la Forêt Noire, y pénétreront en partie non seulement pour couvrir l'armée française pendant qu'elle passera le Rhin, mais encore pour induire l'ennemi en erreur au sujet des lignes de marche de l'Empereur; car, ainsi que nous l'avons vu, le gros de l'armée ne devait pas aborder de

Sayfa :233

front la Forêt Noire, mais appuyer à gauche pour en tourner les défilés, et atteindre, le 9 octobre, la ligne Weissenbourg—Nœrdlingen—Aalen—Ulm.

On peut citer comme un modèle cet emploi de la cavalerie. L'étude des campagnes des plus grands capitaines fait ressortir qu'ils ont tous compris, au même degré, qu'il faut employer la cavalerie en grand, lui faire rendre ce qu'elle peut donner. Comme cette arme n'est dans son élément que si elle dispose de l'espace et de la vitesse, elle veut aussi être commandée par des chefs ayant une lar-

Sayfa :233

geur de vue peu commune, sachant prendre rapidement une décision, n'envisageant que l'essentiel, se préoccupant peu de l'accessoire et notamment des grosses pertes auxquelles ils pourraient s'exposer.

Sayfa 232

Özetle, bu sıralamaya göre, ordunun büyük bölümü 26 Eylül'de, 110 kilometrelik bir cephe üzerinde, Mannheim ve Kehl arasında Rhin nehrini geçecekti, ondan önce 25'inde, aynı yollardan yedek süvari birliğinin tümenleri geçecekti. Bu tümenler Kara Orman'ın geçitlerinin girişinde ortaya çıkacak, hem Rhin nehrini geçerken Fransız ordusunu korumak, hem imparatorun ilerleme hattı konusunda düşmanı yanıltmak için biraz içlerine girecektir, zira görüldüğü gibi, ordunun büyük bölümü [sayfa 233] Kara Orman'a önden ulaşmayacaklardı, geçitlerini sarmak ve 9 Ekim'de Weissenbourg-Noerdlingen-Aalen-Ulm hattına ulaşmak için sola yönelecekti.

Bu süvari kullanımını bir örnek olarak sayabiliriz. En büyük komutanların seferlerinin incelenmesi hepsinin, aynı derecede, büyük çapta süvari kullanılması gerektiği, ona verebileceğini verdirmek gerektiğini anlamışlardır. Bu silâh ancak zaman ve mekana sahip olduğunda etkili olduğundan, ender rastlanan bir bakış açısı olan, hızla karar verebilen, sadece bir şeyin temelini öngören liderler tarafından yönetilmelidir.

Sayfa :255

Le 7, Koutousov atteint **Saint-Pœlten**, où il décide d'accorder un jour de repos à **son armée**, très fatiguée par la retraite. **Mais en abandonnant la ligne de l'Enns, une bonne partie des Autrichiens, 12,000 hommes, se sont séparés de Koutousov; ils remontent par Steyer le cours de la rivière, afin de menacer le flanc droit des Français, dans leur marche en avant.** ? ?

* *Nefis* * Dilirüm

Sayfa 255

(7'sinde Koutousov Saint-Poelten'e ulaşır ve orada geri çekilmeyle çok yorulan ordusunu dinlendirir. Ancak Enns'in safını terk ederken Avusturyalılar'ın büyük bir kısmı, 12.000 adam, Koutousov'dan ayrılmıştır; Fransızların sağ kanadını tehdit etmek için Steyer'den ırmağın yukarısına devam ederler.

Sayfa :256

Tout d'abord il ordonne, le 4, la création d'une flottille sur le Danube, « pour qu'il n'y ait point de « Danube, dit-il, et que je puisse le passer promptement (2) »

Sayfa 256
İmparator, 4'ünde, **"Tuna olmasın ve onu kolayca geçebileyim"** diyerek, önce Tuna üzerinde bir flotilla oluşturulmasını emreder.

Sayfa :256

Il a l'ordre de rester toujours en retrait par rapport à la gauche de Lannes, sur la rive droite.

Sayfa 256
- **Mortier'nin birliği, sağ kıyıda, Lannes'ın soluna göre daima biraz geride kalma emrini alır.**

Sayfa :256

Davout doit, dès lors, se porter par Gaming sur Lilienfeld, d'abord pour tourner le flanc gauche de l'ennemi si, par hasard, il est en position à Saint-Pœlten; ensuite, pour dégager aussi la grande route de Saint-Pœlten, suivie par tout le reste de l'armée.

* parfait
** Mükemmel*

Sayfa 256
Davout, düşman tesadüfen Saint-Poelten'de mevzilendiyse önce düşmanı sol kanadından sarmak, **ondan sonra arkasında tüm ordusunu alarak Saint-Poelten büyük yolunu açmak için,** Gaming üzerinden Lilienfeld'e ilerlelemelidir.

Sayfa :258

Dans le courant de la journée, l'Empereur se fait cependant une plus juste idée de la situation. Il reconnalt que Koutousov peut non seulement battre Mortier, qui est pour le moment isolé, mais encore descendre le Danube et s'emparer du pont de Vienne,

Sayfa 258
Gün içinde imparator durumu daha iyi kavrar. Koutousov'un hem izole durumda olan **Mortier'yi yenebileceğini, hem de Tuna'dan aşağıya inip Viyana'yı ele geçirebileceğini kabul eder.**

Sayfa :258

Murat, à qui il adresse des reproches immérités pour sa marche trop rapide sur Vienne, reçoit l'ordre de ne pas dépasser Purkersdorf, d'occuper Tulln et d'éclairer dans la direction de Korneubourg

Sayfa 258
Viyana'ya çok hızlı ilerlediği için **haksız** eleştiriler yöneltdiği Murat, Purkersdof'u geçmeme, Tulln'ü işgal etmek ve Korneubourg yönünde kılavuzluk etme emri alır.

Sayfa :259

L'approche de Mortier donnant des inquiétudes à Koutousov pour la sûreté de sa retraite, le général russe résolut de s'en débarrasser en l'attaquant.

Sayfa 259
Geri çekilmesinin emniyeti açısından Mortier'nin yaklaşmasından tedirgin olan Rus general Koutousov, ona saldırarak ondan kurtulmaya karar verir.

Sayfa :259

La colonne chargée du mouvement tournant part seulement, vers midi, d'Egelsee et ne prend pas Mortier en queue, comme elle en avait reçu l'ordre.

Sayfa 259
Sarma hareketinden sorumlu olan kol Egelsee'den ancak öğlen ayrılır ve emir aldığı gibi Mortier'yi arkasına almaz.

Sayfa :259

la division Gazan était en réalité anéantie.

Sayfa 259
Gazan tümeni aslında yok edilmişti.

Sayfa :259

C'était la première fois que le coup d'œil stratégique de l'Empereur était mis en défaut. Pour la première fois il n'avait pas su, avec sa clairvoyance et sa promptitude habituelles, embrasser les diverses éventualités inhérentes à sa situation; un de ses corps dut payer cette faute au prix d'une défaite sérieuse. On ne peut s'empêcher ici de

Sayfa :259

songer à un autre corps de Napoléon, celui de Vandamme à Kulm, qui, placé dans une situation analogue, exposé à être enveloppé par un ennemi supérieur en nombre, fut, lui aussi, anéanti ; il était séparé de l'armée par l'Erzgebirge, comme Mortier l'était ici par le Danube.

Sayfa 259

İlk defa Napolyon'un stratejik gözü yanılmıştı. İlk defa, her zamanki öngörüsü ve çabuk kavrayışıyla, durumu ile ilgili olarak çeşitli olasılıkları görememiştir; birliklerinden biri bu hatanın bedelini ciddî bir yenilgiyle ödemiştir. Burada, Napolyon'un bir diğer birliğini düşünmeden edemiyoruz, Kulm'daki Vandamme'ın birliği; o da aynı durumdaydı, sayıca üstün bir düşman tarafından sarılmaya tehlikesiyle karşı karşıyaydı ve o da yok edildi. Mortier'yi Tuna ayırdığı gibi, onu da ordusundan Erzgebirge ayırmaktaydı.

Sayfa :260

Dans ces deux circonstances, le grand joueur avait pendant un instant perdu de vue l'échiquier, et il en fut chaque fois puni par la perte d'une pièce importante.

Sayfa 260

Bu iki olayda da, büyük oyuncu bir an **satranç tahtasını gözden kaçırmıştı** ve her seferinde önemli bir parçasını kaybederek bunun cezasını gördü.

Sayfa :260

Il y a, en effet, des erreurs stratégiques qui peuvent être réparées avec de la décision et de l'énergie, tandis que l'absence de ces dernières qualités ne peut être compensée par le coup d'œil supérieur du général en chef.

Sayfa 260

Gerçekte, bazı stratejik hatalar vardır ki kararlılık ve cesaretle düzeltilebilir, oysa bu niteliklerin eksikliği baş generalin üstün gözüyle telafi edilemez.

Sayfa :261

« à la « guerre, les hommes ne sont rien, c'est un homme qui « est tout (1) ». Mais un tel homme est rare; s'il existe, il s'use avec l'âge, et la mort finit par l'enlever. De sages institutions militaires, bien vivaces, sont, par suite, la meilleure garantie d'un succès durable. Là où elles existent, il y aura toujours à la tête des troupes, sinon des esprits supérieurs, du moins des hommes capables, résolus, ardents, et les exemples cités plus haut prouvent qu'avec de telles institutions on peut s'assurer, sinon tous les facteurs de la victoire, tout au moins sa condition primordiale.

Un an seulement après les faits que nous relatons ici, les événements devaient montrer, d'une façon terrifiante, le sort d'une armée, à laquelle manquait non seulement un chef ayant du génie, mais dont les institutions ellesmêmes étaient surannées.

Sayfa 261

"Savaşta, insanlar hiçbir şey değillerdir, bir adam her şeydir. Ancak böyle bir adam çok nadir bulunur, eğer böyle biri varsa zamanla yaşlanır ve sonunda ölür. Sağduyulu, canlı askerî kurumlar daha sonra sürekli bir başarının temelini sağlarlar. Onların var olduğu yerde, her zaman birliklerin başında üstün zekâlar olmasa da, becerikli, kararlı, güçlü insanlar olacaktır ve yukarıda sıralanan örnekler, böyle kurumlarla zaferin tüm unsurları garantilenmese bile en azından başlıca koşulu yerine getirilmiş olmaktadır.

Burada anlattığımız olaylardan sadece bir yıl sonra, olaylar, **korkutucu bir şekilde**, hem dahi bir lideri olmayan, hem kurumları eskimiş olan bir ordunun başına neler gelebileceğini göstermektedir.

Sayfa :261

Oudinot, Macdonald, Ney sont battus; Davout ne fait pas grand'chose. Par contre, Blücher et Gneisenau font une brillante campagne, et l'énergie de Bülow contrebalance l'inaction de Bernadotte.

De solides institutions militaires bien comprises favoriseront l'éclosion de talents analogues à ceux que nous venons de citer. Ces institutions dureront autant que la nation

Sayfa :262

* *Büyük bir mutluluk gibi* * Comme un grand bonheur.

restera saine et que le service militaire sera considéré non pas comme une corvée, mais comme un honneur. Le (3) peuple chez lequel il en sera autrement sera rayé du livre des nations, pour céder la place à meilleur que lui, c'est-à-dire à un plus fort, car, dans les relations internationales, c'est la puissance qui est le droit suprême, et les « écrivains militaires enseignent l'emploi de la force pour « le maintien du droit (1) ».

** (3) Comme en toute chose, dans le militarisme on doit aimer son métier, s'y attacher avec amour ou bien quitter le service, car on peut aboutir à des désastres

* *(3) Her şeyde olduğu gibi, militarizmde insan mesleğini sevmelidir, ona sevgiyle sarılmalı veya bu meslekten ayrılmalıdır, zira bu felâketlere yol açabilir.*

Sayfa 261

Oudinot, Macdonald, Ney yenilmiştir; Davout pek bir şey yapmamaktadır. Buna karşılık, Blücher ve Gneisenau başarılı bir sefer gerçekleştirirler ve Bülow'un enerjisi Bernadotte'un hareketsizliğini dengeler.

İyi tasarlanmış askerî kurumlar bahsettiğimiz yeteneklerin gelişmesine yardımcı olacaklardır. [sayfa 262] Ulus sağlıklı olduğu ve askerlik hizmeti bir külfet olarak değil de bir şeref olarak değerlendirildiği sürece bu kurumlar var olacaktır. Böyle olmayan halklar uluslar kitabından silinecek, yerini kendinden iyi, yani daha güçlü birine bırakacaktır, zira uluslararası ilişkilerde, güç yüce hukuktur ve askerî yazarlar hukukun korunması için güç kullanılmasını öğretirler.

Sayfa :262

Par suite, il est dès lors pour lui de la plus haute importance de s'emparer promptement du grand pont du Danube à Vienne, avant qu'il ait pu être détruit. « Cette considération seule peut forcer l'Empereur à entrer dans « Vienne (2). »

Sayfa 262

Daha sonra, yıkılmadan önce derhal Tuna'nın üzerindeki büyük köprüyü ele geçirmek onun için çok büyük bir önem taşımaktadır. **"Sadece bu düşünce imparatoru Viyana'ya girmeye zorlayabilir."**

Sayfa :263

Quant au troisième parti que les Russes pouvaient prendre : rester à Krems, il lui « paraît si absurde qu'on « n'a voulu en parler uniquement que pour présenter « tout ce qui est possible (1) ».

Sayfa 263

Rusların izleyebileceği üçüncü yola gelince: **Krems'te kalabilirlerdi; oysa bu ona o kadar aptalca geliyordu ki sadece ihtimalleri sıralamak açısından ondan bahsedilmiştir.**

Sayfa :263

Le 13 de grand matin, conformément à l'ordre reçu, Murat entre dans Vienne à la tête de sa cavalerie, suivie immédiatement de la division Oudinot. Murat, Lannes et Bertrand se rendent ensuite personnellement au grand pont du Danube, déjà prêt à sauter, et, par leur attitude résolue, en affirmant qu'un armistice avait dû être conclu, ils réussissent à en imposer au prince d'Auers-

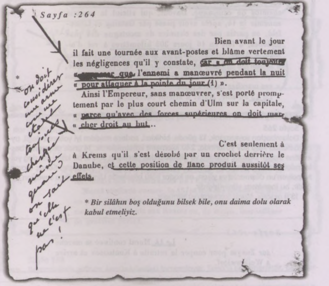
Sayfa :264

perg chargé de détruire le pont, si bien qu'il laisse les troupes françaises s'approcher tranquillement. Elles s'emparent du pont, suppriment les dispositifs de mine, et Auersperg se retire. C'est en se jouant qu'on se rend maître de l'important passage du Danube.

* C'est ce que l'on peut appeler une vraie ruse de guerre!

** işte bu gerek savaş hilesidir.*

Sayfa 263
13'ünde, sabah erkenden, alınan emre uygun olarak, Murat, süvari birliğinin başında Viyana'ya girer, peşinden de Oudinot'nun birliği gelmektedir. Murat, Lannes ve Bertrand Tuna'nın üstündeki büyük köprüye giderler ve kararlı tutumlarıyla, **bir mütarekenin imzalanmış olması gerektiğini söyleyerek, köprüyü yok etmekle görevlendirilmiş olan Auersberg prensini etkilerler, Fransızların sakin bir şekilde yaklaşmalarına izin verir.** [sayfa 264] **Gün ağarmadan çok önce, imparator öncü birlikleri ziyaret eder ve gördüğü ihmalleri açıkça yerer, zira der, daima düşmanın gece manevra yaptığını ve sabah olmadan saldıracağını varsaymalıyız.**

Sayfa :264

Bien avant le jour il fait une tournée aux avant-postes et blâme vertement les négligences qu'il y constate, car « on doit toujours « supposer que l'ennemi a manœuvré pendant la nuit « pour attaquer à la pointe du jour (1) ».

Ainsi l'Empereur, sans manœuvrer, s'est porté promptement par le plus court chemin d'Ulm sur la capitale, « parce qu'avec des forces supérieures on doit mar« cher droit au but..

C'est seulement à Krems qu'il s'est dérobé par un crochet derrière le Danube, et cette position de flanc produit aussitôt ses effets.

on doit considérer une arme comme étant toujours chargée même quand on sait qu'elle ne l'est pas!

* *Bir silâhın boş olduğunu bilsek bile, onu daima dolu olarak kabul etmeliyiz.*

Sayfa 264
Böylece, imparator, manevra yapmadan Ulm'den en kısa yoldan başkente gider çünkü **üstün kuvvetlerle doğrudan hedefe ilerlemek gerekmektedir.**

Yalnızca Krems'te, Tuna'nın gerisinde yolunu değiştirerek kaçmıştır ve **bu yandan hareket hemen etkisini gösterir.**

Sayfa :265

En 13 jours, sans compter les détours, ces corps avaient parcouru 240 kilomètres, non pas sur de bonnes routes modernes, mais sur de mauvais chemins de campagne. Davout, qui atteint la capitale ennemie le 14, après avoir passé par Gaming et Lilienfeld, en partie par des chemins de montagne des plus difficiles, a fait en 16 jours 300 kilomètres à vol d'oiseau. « Ainsi, en définitive, ce ne sont pas les batailles « d'Ulm ou d'Iéna, si déplorable qu'ait été leur issue, « qui ont ruiné les adversaires de Napoléon, mais ce sont « ces marches inouïes (2). »

Le 13 au soir, Murat a atteint Stockerau;

Sayfa 265

Dolambaçları saymazsak, 13 günde, birlikleri, sadece modern iyi yollarda değil, aynı zamanda kötü köy yollarında, 240 kilometre katetmişlerdir. 14'ünde düşmanın başkentine ulaşan Davout, Gaming ve Lilienfeld'den geçtikten sonra, bir kısmı zor dağ yollarından olmak üzere, kestirmeden 16 günde 300 kilometre yapmıştır. Sonuç olarak, Napolyon'un düşmanlarını yıkan, ne kadar kötü bitselerde Ulm veya Iena savaşları değildir, bu inanılmaz yürüyüşlerdir.

13'ü akşamı, Murat Stockerau'ya varmıştır.

Sayfa :265

Le 14 Murat continue sa marche sur Znaym pour couper la retraite à Koutousov et arrive à Weikersdorf.

Sayfa 265

14'ünde, Murat, Koutousov'un önünü kesmek için Znaym'a doğru ilerler ve Weikersdorf'a varır.

Sayfa :266

Mais maintenant qu'il franchit le Danube, il a l'archiduc Charles sur ses derrières et son flanc droit est désormais tourné vers la Hongrie.

Sayfa 266
Şimdi imparator Tuna'yı geçmekte, **artçı birliği** olarak arşidük Charles'ın birliği vardır ve sağ kanadı artık Macaristan'a dönüktür.

Sayfa :266

Une fois de plus on peut constater combien tout nouveau prolongement de la ligne d'opération diminue les forces de l'armée.

Sayfa 266
Bir kez daha harekât hattının herhangi bir yeni uzantısının ordunun gücünü ne kadar azalttığını görüyoruz.

Sayfa :266

Quant à Bernadotte, il n'a pas encore réussi à achever son pont et à franchir le Danube, ce qui lui attire le lendemain des remontrances de l'Empereur.

Murat continue encore, le 15/ sa marche rapide, de plus en plus vivement poussé par Napoléon, qui espère fermement barrer la route aux Russes ou, du moins, leur infliger de grandes pertes.

Sayfa 266
Bernadotte'a gelince, henüz köprüyü tamamlayıp, Tuna'yı geçememiştir, bu da ertesi gün imparatordan uyarı almasına sebep olur.

15'inde, Rusların yolunu kapatmayı veya en azından onlara ağır kayıplar verdirmeyi isteyen Napolyon tarafından gittikçe daha çok teşvik edilen Murat hızlı ilerlemesini sürdürür.

Sayfa :267

* *Bunlar Austerlitz'in önsezileridir, buna stratejik önsezi diyelim.*

Toutes mes forces, dit-il, sont dirigées contre « les Russes. Je n'en ai pas beaucoup, puisque je suis « obligé de garder Vienne, et que, voulant les déborder « pour les entamer sérieusement, il m'en faut davantage « que si je ne voulais que les combattre (1) ». C'était sa préoccupation constante d'avoir tout son monde sous la main pour la bataille, et il disait à chaque occasion qu'on ne pouvait pas se dispenser d'observer cette règle. « On « m'accorde un peu plus de talent qu'à un autre, et, pour « livrer bataille à un ennemi que je suis accoutumé à « battre, je ne crois jamais avoir assez de troupes ; j'appelle à moi tout ce que je puis réunir (2). »

* Ce sont les sensations préliminaires de Austerlitz. Appelons cela le "pressentiment stratégique"

Sayfa 267

Napolyon şöyle der: "Var olan tüm kuvvetlerim Ruslara karşı yönelmiştir. **Çok fazla değiller zira Viyana'yı tutmak zorundayım ve onları ciddî bir şekilde yok etmek için aşmak isterken,** sadece onlaralа savaşmak için isteyebileceğimden daha çok kuvvete ihtiyacım var." **"Bana bir başkasına göre biraz daha fazla yetenek atfediyorlar ve savaşmaya alışkın olduğum bir düşmana savaş açmak için, hep yeterince birliğim olmadığını düşünüyorum; toplayabildiğim bütün kuvvetleri yanıma çağırıyorum."**

Sayfa :267

Pour couvrir sa retraite ultérieure, * Koutousov avait envoyé Bagration avec 6,000 hommes à Hollabrunn, où il doit prendre position, y barrer la route et lui donner ainsi le temps d'atteindre, avant Murat, la grande route de Znaym, à Jetzelsdorf.

* Détachement de flanc.

* *Kanattan arılma*

Sayfa 267

Daha sonraki geri çekilmesini emniyete almak için, Koutousov Bagration'u 6.000 adamla Hollabrun'a yollamıştır, bunlar orada mevzilenip, yolu kesecek ve Murat'tan önce Jetzelsdorf'ta büyük Znaym yoluna ulaşmasına zaman sağlamış olacaklardır.

Sayfa :268

Mais cette fois le Gascon, prompt à s'emballer, trouva son maître dans le rusé Moscovite. Dans la situation où il se trouvait, Koutousov ne pouvait demander mieux que d'arrêter, n'importe comment, les progrès de Murat. Non seulement il entre immédiatement en pourparlers avec lui, mais il feint de savoir que des négociations sont réellement engagées entre les belligérants; il va même jusqu'à laisser entendre qu'il a, lui, des pleins pouvoirs pour les mener à bonne fin. Il envoie donc à Murat un aide de camp de l'empereur de Russie (il y en a toujours dans

très chic ?

* Çok ustaca.?

Sayfa 268

Ancak bu kez, çabuk hareket eden Gaskonyalı kurnaz Moskovalıda efendisini bulmuştur. İçinde bulunduğu durumda, Koutousov, ne şekilde olursa olsun, Murat'ın ilerlemesini durdurmaktan başka bir şey isteyemezdi. Hem onunla müzakereye girer, hem savaşçılar arasında gerçekten görüşmeler başladığını bilmezlikten gelir; hatta müzakereleri sonuçlandırmak amacıyla tam yetkiye sahip olduğunu bile ima eder.

Sayfa :268

Le porteur de la convention rédigée n arrive à Schœnbrunn que le 16, à huit heures du matin. En recevant cette nouvelle, l'Empereur entre dans une grande colère; il comprend immédiatement que Koutousov est déjà en retraite et que Murat n'a devant lui qu'une arrière-garde. Après s'être servi des termes les plus violents pour exprimer à Murat son juste mécontentement, il lui intime l'ordre d'attaquer immédiatement

Sayfa 268

Yazılan anlaşmanın iletici Schoenbrunn'e ancak **16'sında, sabah sekizde varır. İmparator bu haberi alınca çok öfkelenir; Koutousov'un çekilmeye başladığını ve Murat'ın önünde sadece bir öncü birlik olduğunu derhal anlar. Murat'a haklı hoşnutsuzluğunu ifade etmek için en sert sözleri kullandıktan sonra, ona derhal saldırı emrini verir.**

Sayfa :269

Cette répartition de la cavalerie, ainsi que son emploi jusqu'à ce jour, montre bien qu'en constituant une grosse réserve de cavalerie, l'Empereur n'a jamais songé à la traîner en bloc à sa suite pour s'en servir, par hasard, le jour de la bataille. Il lui avait, au contraire, assigné le rôle actif qui lui convient, celui de l'exploration poussé aussi loin que possible,

Sayfa 269

Süvari birliğinin bu dağılımı ve o güne kadar kullanımı gösteriyor ki büyük bir süvari birliği oluşturmakla, imparator onu tesadüfen savaş gününde kullanmak için blok hâlinde peşinden sürüklemeyi düşünmemiştir. Aksine, ona uyan, keşfi mümkün olduğu kadar uzağa taşımak gibi bir aktif rol vermiştir.

Sayfa :270

Le plan de l'Empereur consistant à couper la retraite à Koutousov avait échoué, et ce reproche adressé à Murat : « Vous me faites perdre « le fruit d'une campagne (1) », était l'expression même de la vérité.

Sayfa 270

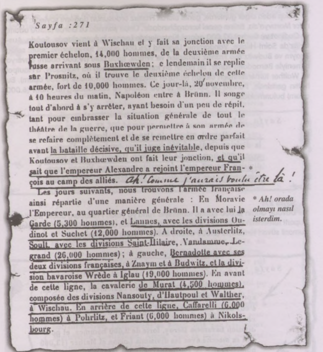
İmparator'un Koutousov'un geri çekilme yolunu kesme plânı başarısızlığa uğramıştı ve Napolyon Murat'a şu sitemi yöneltmişti: **"Bana seferin meyvesini kaybettiriyorsunuz." bu gerçeğin tam ifadesiydi.**

Sayfa :270

« Les Russes se sont retirés sur « Brünn et notre avant-garde les a poursuivis à mi-che- « min. Mais l'Empereur, instruit que l'empereur d'Au- « triche y était, a voulu donner une preuve d'égards pour « le prince et s'est arrêté la journée du 18 (3) ».

Sayfa 270

Ruslar Brünn'e geri çekilmiştir ve öncü birliğimiz onları yarı yola kadar takip etmiştir. Ancak imparator Avusturya İmparatoru'nun orada olduğunu öğrenince prense bir ilgi ispatında bulunmak istemişti ve 18'inde ilerlemekten vazgeçer.

Sayfa : 271

Koutousov vient à Wischau et y fait sa jonction avec le premier échelon, 14,000 hommes, de la deuxième armée russe arrivant sous Buxhœwden; le lendemain il se replie sur Prosnitz, où il trouve le deuxième échelon de cette armée, fort de 10,000 hommes. Ce jour-là, 20 novembre, à 10 heures du matin, Napoléon entre à Brünn. Il songe tout d'abord à s'y arrêter, ayant besoin d'un peu de répit, tant pour embrasser la situation générale de tout le théâtre de la guerre, que pour permettre à son armée de se refaire complètement et de se remettre en ordre parfait avant la bataille décisive, qu'il juge inévitable, depuis que Koutousov et Buxhœwden ont fait leur jonction, et qu'il sait que l'empereur Alexandre a rejoint l'empereur François au camp des alliés. *Ah! Comme j'aurais voulu être là!* *

Les jours suivants, nous trouvons l'armée française ainsi répartie d'une manière générale : En Moravie l'Empereur, au quartier général de Brünn. Il a avec lui la Garde (5,300 hommes), et Lannes, avec les divisions Oudinot et Suchet (12,000 hommes). A droite, à Austerlitz, Soult, avec les divisions Saint-Hilaire, Vandamme, Legrand (26,000 hommes); à gauche, Bernadotte avec ses deux divisions françaises, à Znaym et à Budwitz, et la division bavaroise Wrède à Iglau (19,000 hommes). En avant de cette ligne, la cavalerie de Murat (4,500 hommes), composée des divisions Nansouty, d'Hautpoul et Walther, à Wischau. En arrière de cette ligne, Caffarelli (6,000 hommes) à Pohrlitz, et Friant (6,000 hommes) à Nikolsbourg.

** Ah! orada olmayı nasıl isterdim.*

Sayfa 271

Koutousov Wischau'ya gelir ve **Buxhoewden'e** gelen ikinci Rus ordusunun 14.000 adamlık ilk birliğine katılır. Ertesi gün, Prosnitz'e geri çekilir, orada bu ordunun 10.000 adamlık ikinci birliğini bulur. O gün, 20 Kasım'da, sabah saat 10'da, Napolyon Brünn'e girer. Biraz dinlenmeye ihtiyacı olduğundan, önce orada kalmayı düşünür, hem savaş sahnesinin genel durumunu kavramak için, hem de Koutousov ve Buxhoewden birleştiğinden ve **İmparator İskender'in müttefikler kampında İmparator François'ya katıldığını bildiğinden beri, kaçınılmaz olarak gördüğü kesin savaştan önce tam bir düzenini sağla-**

mak için.

Takip eden diğer günlerde, genel olarak Fransız ordusunun dağılımı şöyledir: İmparator Moravya'da, Brünn genel karargâhındadır. Onun yanında La Garde (5.300 adam) ve Oudinot ve Suchet (12.000 adam) tümenleriyle Lannes bulunmaktadır. Sağda, Austerlitz'de Saint-Hilaire, Vandamme, Legrand (26.000 adam) tümenleriyle Soult; solda Znaym ve Budwitz'teki Fransız tümenleri ve Wrede, Iglau'daki (19.000 adam) Bavarya tümeniyle Bernadotte vardır. Bu hattın ön tarafında, Wischau'da Nansouty, d'Hautpol ve Walther tümenlerinden oluşan Murat'ın süvarileri bulunmaktadır (4.500 adam). Bu hattın gerisinde, Pohrlitz'de Caffarelli (6.000 adam) ve Nikolsbourg'da Friant (6.000 adam) bulunmaktadır.

Sayfa :271

Davout est sur le Danube, à Presbourg, avec la division Gudin (8,000 hommes), tandis que Mortier, avec 6,000 hommes de la division Dupont et de la faible division Gazan à peine reconstituée, occupe Vienne, conjointement avec la division de cavalerie Beaumont (2,000

Sayfa 271

Davout, Gudin (8.000 adam) tümeniyle Tuna'ya yakın Presbourg'dadır, Mortier ise Dupont tümeninin 6.000 adamı ve henüz oluşturulmuş olan zayıf Gazan tümeniyle, Beaumont süvari tümeniyle (2.000 adam) birlikte Viyana'yı tutmaktadır.

Sayfa :272

L'archiduc Jean y était également arrivé le 26, après avoir évacué le Tyrol devant Ney. Ils forment alors à eux deux une masse de 80,000 hommes. Ney, après avoir chassé l'ennemi du Tyrol, y laisse comme garnison la division bavaroise Deroy, forte de 9,000 hommes, et poursuit sa marche avec les divisions Loison et Malher (13,000 hommes) par le Pusterthal, sur les traces de l'archiduc Jean.

Sayfa 272

Arşidük Jean'da, Ney'e Tyrol'u bırakhktan sonra 26'sında Marbourg'a gelmiştir. İkisi birlikte 80.000 adamlık bir topluluk oluşturmaktadırlar. Ney Tyrol'dan düşmanı kovduktan sonra oraya 9.000 adamdan oluşan Deroy Bavarya tümenini garnizon olarak

bırakır ve Loison ve Malher (13.000 adam) tümenleriyle Pusterthal üzerinden, arşidük Jean'un izinden ilerlemeye devam eder.

Sayfa :272

— L'examen de cette répartition démontre que l'Empereur pouvait rassembler à Brünn ou Austerlitz, en 24 heures, 53,800 hommes ; en 3 jours, 74,800 ; en 4 jours il pouvait encore rallier Wrède, venant d'Iglau, et la cavalerie de Baraguey d'Hilliers, ce qui lui permettait de concentrer en tout 85,300 hommes. Son adversaire, à Olschanu, était à 70 kilomètres de lui et, par suite, ne pouvait l'attaquer que dans la matinée du 4e jour avec 89,000 hommes. Dans tous les cas, Napoléon pouvait alors se retirer en toute sécurité avec ses 74,800 hommes. D'autre part, si nous admettons, ce qu'il y avait lieu de faire, qu'à la nouvelle de la marche en avant de l'ennemi il ait appelé

Sayfa :273

Davout, Mortier et Klein, il pouvait, 48 heures après cette retraite, disposer de 102,400 hommes, se remettre face en tête et remporter une victoire assurée. Les alliés, au contraire, ne pouvaient en aucune façon opérer leur jonction en temps opportun. En admettant que Koutousov eût voulu attendre l'arrivée de l'archiduc Charles, celui-ci, ayant à compter avec Masséna, Ney et Marmont, n'eût pu faire sa jonction avec certitude qu'en passant par la Hongrie. Ce mouvement n'aurait assurément pas échappé à la vigilance de Davout à Presbourg et, avant que la jonction fût opérée, l'Empereur se serait jeté sur Koutousov. Montenotte, Castiglione, Arcole sont là pour le prouver. Si Koutousov et l'archiduc exécutaient simultanément une marche concentrique sur Vienne, Napoléon, disposant par rapport à eux de la ligne intérieure, aurait certainement réuni à Vienne les 172,000 hommes qui formaient la totalité de ses forces, avant que les 169,000 hommes de ses adversaires, séparés en deux masses, eussent pu y arriver. Ici nous faisons abstraction de cette éventualité que, pendant la marche des deux masses ennemies isolées, l'Em-

Sayfa :273

pereur eût pu opposer à l'une d'elles de faibles forces ayant une mission défensive, et assaillir l'autre avec sa masse principale, rééditant ainsi les leçons qu'il avait déjà données, en 1796, à Wurmser et à Quasdanovich.

On voit par là que l'Empereur, tout en occupant avec ses forces disséminées un front de 375 kilomètres, est néanmoins mieux concentré que son adversaire, formant deux masses compactes, attendu que ces deux masses séparées opèrent sur des lignes extérieures.

* Suivre avec la carte.

** Bir haritayla takip edin*

Sayfa 272

Bu dağılımın incelenmesinden imparatorun Brünn veya Austerlitz'de, 24 saatte 53.800 adam; 3 günde 74.800 adam; 4 günde Iglau'dan gelen Wrede'yi ve Baraguey d'Hiliers'nin süvari birliğini kendine bağlayabildiğini kanıtlıyor, böylece toplam 85.300 adam toplayabiliyor. Olschann'da, onun karşısındaki kuvvet sadece 70 km uzaklıktaydı ve ona ancak 4.günün sabahında 89.000 adamla saldırabilecekti. Her hâlde, Napolyon güvenlik içinde, 74.800 adamla geri çekilebilirdi. Diğer yandan, düşmanın hareket etmesinden önceki gün Davout, Mortier ve Klein'ı çağırdığını varsayalım, ki yapılması gereken de buydu, bu geri çekilmeden sonra 48 saat içinde, 102.400 adam toplayabilir ve kesin bir zafer elde edebilirdi.

[sayfa 273] Müttefikler, aksine, yeterli zamanda toplânmayı başaramazlardı. Koutousov'un arşidük Charles'ın gelmesini beklemek istediğini varsayarak, onun Massena, Ney ve Marmont'un hesaba katarak ancak Macaristan'dan geçerek birleşmeyi gerçekleştirebilirdi. Elbette bu hareket Presbourg'da bulunan Davout'un gözünden kaçmayacaktı ve birleşme gerçekleşmeden imparator Koutousov'a saldıracaktı. Montenotte, Castiglione, Arcole bunu kanıtlayacaklardır. Eğer Koutousov ve arşidük aynı anda Viyana'ya özekdeş bir hareket gerçekleştirseydi, düşmanının iki kola ayrılmış olan 169.000 adamının Viyana'ya varmasından önce Napolyon onlara göre daha içerde bulunduğundan tüm gücünü oluşturan 172.000 adamını Viyana'da toplardı. Burada, düşmanın ikiye bölünmüş kuvvetleri ilerlerken, imparatorun bunlardan birine saldırı amaçlı zayıf bir kuvvet gönderip, asıl kuvvetleriyle diğerine saldırabilme olasılığını bertaraf ediyoruz,

böylece daha önce 1796'da Wurmser ve Quasdanovich'te verdiği dersleri tekrarlayabilirdi.

İmparator 375 kilometrelik bir cephede dağılmış güçleriyle, düşmanına göre daha iyi yığın yapmış durumdadır, zira bu iki ayrı kitle dış saflarda bulunduğundan iki yoğun kitle oluşturmaktadırlar.

Sayfa :274

* mais, à notre avis, il faut y réfléchir à deux fois avant d'ériger en principe le procédé des Prussiens dans cette dernière guerre : leur offensive, en deux masses séparées, vers un objectif central. En principe, Napoléon a évité d'employer ce dispositif.

L'attitude purement défensive que l'Empereur gardait momentanément à Brünn devait, en outre, contribuer à faire naître chez l'ennemi des velléités offensives.

* *Okunamadı*

Sayfa 274

Ancak bizim kanaatimize göre, bu son savaşta Prusyalıların yöntemi olan merkezî bir hedefe iki ayrı koldan saldırmayı prensip hâline getirmeden önce iki kere düşünmek gerekir. Genel olarak, Napolyon bu düzeni kullanmaktan kaçınmıştır.

İmparatorun Brünn'de uyguladığı savunma **düşmanda saldırı kararsızlığı doğurmuştur.**

Sayfa :274

Mais comme, d'autre part, sa ligne d'opération était déjà fort étendue, l'Empereur devait aimer infiniment mieux voir venir les alliés que d'être obligé d'aller les chercher à Ollschann.

Sayfa 274

Ancak, diğer yandan, harekât hattı çok yayılmış olduğundan, imparator müttefikleri Ollschann'a gidip bulmak zorunda kalmak yerine, onların gelmelerini tercih ediyordu.

Sayfa :274

Le 24 novembre, ils décident donc de tourner l'aile droite de l'ennemi, de menacer ainsi ses communications et de l'amener à battre en retraite vers le Danube. Dans le cas où il ne voudrait pas se prêter à cette combinaison, on attaquera son aile droite. C'est ce que désirait ardemment N. *

En conséquence, l'armée alliée s'ébranle le 27, à 8 heures du matin, et arrive du côté de Prosnitz; le 28, son mouvement en avant continue.

** N'nin hararetle istediği buydu.*

Sayfa 274

24 Kasım'da, düşmanın sağ kanadını sarmaya, onun bağlantılarını tehdit etmeye ve Tuna'ya doğru geri çekilmeye zorlamaya karar veriyorlar. Buna olanak vermediği durumda sağ kanadına saldırılacaktır.

Sonuç olarak, müttefik ordusu **27'sinde,** sabah 8'de sarsılır ve Prosnitz tarafından gelmektedir; **28'inde,** öne doğru ilerlemeye devam eder.

Sayfa :275

Toutefois, le soir même, sur le tard, son aide de camp Savary, qu'il avait envoyé à l'empereur Alexandre avec une lettre insignifiante, avec mission surtout de recueillir des renseignements sur la situation dans le camp ennemi, à Olmütz, revient auprès de lui. Il lui confirme que l'armée adverse tout entière se porte contre lui.

D'après ces renseignements, l'Empereur, abandonnant Austerlitz, ramène le 29, à la pointe du jour, Soult sur la ligne Sokolnitz—Schlappanitz. * Merveille

** Harika*

Sayfa 275

Bununla birlikte, aynı akşam, geç saatte, İmparator İskender'e anlamsız bir mektupla ama daha çok düşman saflarında, Olmütz'teki durum hakkında bilgi edinmesi için gönderdiği yaveri Savary imparatorun yanına geri gelir. Tüm düşman ordusunun ona saldıracağını teyit eder.

Bu bilgiye göre, imparator Austerlitz'ı terk ederek, 29'unda gün ağarırken, Soult'u Sokolnitz-Schlappanitz hattına çeker.

Sayfa :275

Ordre est envoyé à Dumonceau d'occuper Vienne,

Sayfa 275
Dumonceau'ya Viyana'yı işgal etme emri verilir.

Sayfa :276

A midi, Savary est de retour et lui rend compte qu'un aide de camp de l'empereur Alexandre l'attend aux avant-postes, car, plus prévoyant que les Russes, Napoléon ne permet à aucun parlementaire de traverser d'emblée son armée pour arriver jusqu'à lui.

Sayfa 276
Öğlen, Savary geri döner ve İmparator İskender'in bir yaverinin onu öncü birliklerde beklediğini bildirir, zira Ruslar'dan daha ihtiyatlı olan Napolyon hiçbir parlâmenterine ordusundan geçerek kendisine ulaşmasına izin vermezdi.

Sayfa :276

Le 30, Koutousov pousse ses avant-postes sur la ligne Schumitz—Walspitz—étang de Satschan,

Sayfa 276
30'unda, Koutousov öncü-birliklerini Schumitz-Walspitz-Satschan gölü hattına sürer.

Sayfa :276

Mais il voit, dès lors, que la bataille ne sera probablement pas donnée avant le 2 décembre. Il parcourt donc à cheval, ce jour-là, 30 novembre, tout le terrain sur la rive droite de la Littawa, en raisonnant ainsi : Si je m'établis sur le plateau de Pratzen, l'aile droite à la Littawa, je traverse les desseins de l'ennemi qui a l'intention de tourner cette aile.

Sayfa :276

Mais en m'avançant ainsi, la rencontre peut fort bien se produire le 1er, tandis qu'en gagnant encore un jour je serai bien plus sûr de voir arriver mes renforts. Il est vrai que, dans la bonne et solide position de Pratzen, je puis repousser l'ennemi, « mais je n'aurais qu'une bataille « ordinaire (1) »; si, par contre, je n'occupe pas cette

Sayfa :277

position, j'amènerai vraisemblablement l'ennemi à vouloir tourner mon aile droite, moins bien appuyée, et, pendant qu'il exécutera ce mouvement d'une trop grande envergure, je prendrai l'offensive en masse et l'anéantirai. ?

Au point de vue tactique, nous faisons ici la même constatation que nous avons faite déjà au point de vue stratégique à l'occasion de la marche de Napoléon sur Milan en 1800, c'est-à-dire nous établissons la différence entre les voies et moyens qu'adopterait un général de talent et ceux que choisirait un homme de génie dans les mêmes circonstances. Le premier n'aurait certainement pas hésité à s'établir sur la bonne et solide position du plateau de Pratzen, afin de contraindre l'adversaire à l'attaquer de front, et aurait ainsi, suivant l'expression de l'Empereur, gagné « une bataille ordinaire ». Le second prit position, comme je ne conseillerais à personne de le faire en pareil cas, dans un exercice sur la carte : on serait sûrement critiqué. La solution de Napoléon est certainement en contradiction formelle avec les principes de la tactique du simple bon sens, et il faut avoir bien conscience de sa supériorité pour oser faire comme lui.

Sayfa 276

O an, imparator savaşın 2 Aralık'tan önce başlamayacağını anlar. 30 Kasım günü, at üzerinde Littawa'nın sağ kıyısını şöyle düşünerek geçers **Sağ kanadım Littawa'ya doğru, Pratzen yaylasına yerleşirsem, bu kanadı sarma niyetinde olan düşmanın emellerini engellemiş olacağım.** Ancak böyle ilerleyerek, karşılaşma pekalâ 1'inde gerçekleşebilir, oysa bir gün daha kazanarak, takviye kuvvetlerimin yetişeceğinden daha emin olurum. İyi ve sağlam bir mevzi olan Pratzen'de düşmanı püskürtebileceğimi doğrudur. Ancak **"bu çok olağan bir savaş olur"; eğer, tersine, bu mevziyi tutmazsam, büyük olasılıkla düş-**

manı çok sağlam olmayan sağ kanadımı sarmaya zorlayacağım ve o bu çok büyük hareketi gerçekleştirirken, ben bütün gücümle saldırıya geçer ve onu yok ederim.

Sayfa 277

Taktik açısından, burada, Napoleon'un 1800'de Milan'a yürüyüşüyle ilgili olarak yaptığımız stratejik değerlendirmenin aynısını yapıyoruz, yani yetenekli bir general ile bir dahinin aynı koşullarda kullanacağı yöntem ve araçlar arasındaki farkı tespit ediyoruz. İlki Pratzen yaylasındaki iyi ve sağlam mevzisine konuşlanıp düşmanı ona önden saldırmaya zorlamakta tereddüt etmezdi ve böylece, imparatorun deyimiyle "olağan bir savaşı" kazanmış olurdu. İkincisi, bir harita üzerinde deneme yaparken hiç kimseye aynı durumda tavsiye edemeyeceğim gibi pozisyon almıştır; mutlaka eleştirirdi. Napolyon'un çözümü kesinlikle sağduyulu taktik ilkeleriyle çelişmektedir ve onun gibi davranmaya cesaret etmek için üstünlüğünden gerçekten emin olmak gerekir.

Sayfa :277

Il voulait, non pas une « bataille ordinaire », mais une victoire décisive, une catastrophe pour l'ennemi.

En conséquence il établit, le 1er décembre, son armée de la façon suivante : Suchet, du Santon à Girschkowitz, un régiment formant un point d'appui solide de l'aile gauche se retranche sur le Santon ; Caffarelli derrière Suchet, Bernadotte, qui arrive dans l'après-midi, prend position derrière Caffarelli, en se plaçant à cheval sur la route de Brunn.

Sayfa 277

O olağan bir savaş değil, kesin bir zafer, düşman için kesin bir felâket istiyordu.

Sonuç olarak, 1 Aralık'ta ordusunu şöyle oluşturmuştur: **Suchet, Santon yakınlarında Girschkowitz'de,** sol kanadın sağlam bir desteğini oluşturan **bir alay Santon'da** siperlenir; **Caffarelli Suchet'nin arkasındadır;** öğleden sonra gelen **Bernadotte** Brünn yolu üzerinde bir parçası bir tarafından diğer parçası yolun öbür tarafında olmak üzere **Caffarelli'nin arkasında** mevzilenir.

Sayfa :278

Oudinot est à droite de la route de Brünn devant le bivouac de l'Empereur, la Garde derrière lui. Murat est avec sa cavalerie derrière la ligne formée par Caffarelli et Oudi-

Sayfa :278

not. Les divisions Vandamme et Saint-Hilaire, de Soult, sont à l'ouest du ruisseau de Bosenitz, en face de Puntowitz; la division Legrand est derrière Kobelnitz, tenant Sokolnitz et Tellnitz. Dans la nuit, Davout arrive encore à Raigern avec Friant et Bourcier.

Ce jour-là, l'ennemi oblique encore à gauche; son armée est toujours fractionnée en cinq colonnes, comme elle l'était au départ d'Olmütz; leurs emplacements sont alors les suivants : la 1re, Dochturov (8,500 hommes), sur la ligne Klein-Hostjeradek—Augezd; la 2e, Langeron (11,600 hommes), à sa droite, sur les hauteurs de Pratzen; la 3e, Prschibitschewski (13,800 hommes), entre Krzenowitz et Pratzen; la 4e, Kollawrat (25,400 hommes), derrière elle, devant Krzenowitz; la 5e, la cavalerie, sous Lichtenstein (4,600 hommes), entre la 2e et la 3e colonne, au pied du plateau de Pratzen. La garde, sous le grand-duc Constantin (8,500 hommes), est en réserve à Krzenowitz, où se trouve aussi le grand quartier général.

Sayfa 278

Oudinot Brünn yolunun sağında imparatorun açık ordugâhının önündedir, La Garde onun arkasındadır. Murat süvari birliğiyle, Caffarelli ve Oudinot'nun oluşturduğu hattın gerisindedir. Vandamme, Saint-Hilaire ve Soult'un tümenleri Bosenitz çayının batısındadır. Legrand tümeni Kobelnitz'in arkasındadır ve Sokolnitz ile Tellnitz'i tutar. Gece, Davout, Friant ve Bourcier ile Ragern'e gelir.

O gün, düşman yine sola sapar, Olmütz'den hareket ettiğinde olduğu gibi ordu beş kola bölünmüş durumdadır; yerleri şöyledir: **Birincisi, Dochturov (8.500 adam) Klein-Hostjeradek-Augezd hattı üzerindedir; ikincisi Langeron (11.600 adam) onun sağında, Pratzen tepelerindedir; üçüncüsü, Prschibitschewski (13.800 adam) krzenowitz ve Pratzen arasındadır; dördüncüsü, Kollawrat (25.400 adam) onun arkasında, Krzenowitz'in önündedir; beşincisi, süvari birliği, Lichtenstein'in emrinde (4.600 adam), ikinci ile üçüncü kolun arasında, Pratzen platosunun eteğindedir. La Garde, büyük dük Konstantin'in emrinde (8.500 adam) aynı zamanda genel karargâhın da bulunduğu Krzenowitz'de-**

Sayfa :278

L'Empereur s'est contenté de faire prendre à ses troupes les emplacements prescrits, d'observer, au reste, attentivement les mouvements de l'ennemi; c'est « avec une X /

Sayfa :278

« indicible joie » qu'il le voit tomber dans le piège et entamer son mouvement tournant. A une heure déjà avancée de l'après-midi, il réunit à sa table les commandants de corps d'armée, examine avec eux la situation à

Sayfa :279

fond, leur explique ses intentions pour la bataille du lendemain et assigne à chacun son rôle. A 7 sept heures du matin, Vandamme et Saint-Hilaire, du corps de Soult, devront se tenir prêts, au delà du ruisseau de Bosenitz, à commencer la manœuvre de la journée, « qui doit être « une marche en avant par échelons, la droite en avant ». Pendant ce temps, Legrand tiendra solidement les passages de Sokolnitz et de Tellnitz.

Sayfa 278

İmparator birliklerine tahsis edilen yerleri almalarını, dikkatli bir şekilde düşmanın hareketlerini izlemelerini sağlamıştır; **"anlatılmaz bir sevinçle"** onun tuzağa düştüğünü ve sarma hareketini tamamladığını görür. Öğleden sonra, **masasının etrafında birlik komutanlarını toplar, onlarla durumu derinlemesine inceler, onlara ertesi günkü savaş için düşüncelerini anlatır ve her birinin rolünü belirler.** [sayfa 279] Sabahın yedisinde, Soult'un birliğinden Vandamme ve Saint-Hilaire, Bosenitz çayının ötesinde, **aşama hâlinde, sağ kanat önde yürümek olan** günün manevrasını gerçekleştirmek üzere hazır durumda bekleyecektir. Bu arada Legrand sıkı bir şekilde Sokolnitz ve Tellnitz geçişlerini koruyacaktır.

Sayfa :279

ces deux divisions, sous le commandement de Lannes, resteront à l'abri des vues derrière les hauteurs. *

Davout rompra de Raigern dès 5 heures du matin et se portera à l'aile droite de Soult, de manière à tomber directement sur le flanc de toutes les troupes ennemies qui auraient forcé les passages de Sokolnitz et de Tellnitz.

** Bütün başarı bundan kaynaklanmıştır*

Sayfa 279

Murat ve Caffarelli'nin tümenleri Lannes'in emrinde, yüksek tepelerin arkasında gizlenecektir.

Davout Raigern'den sabahın beşinde ayrılmıştır ve Sokolnitz ile Tellnitz geçişlerini aşan tüm düşman kuvvetlerine kanattan saldırmak için Soult'un sağ kanadına doğru ilerler.

Sayfa :279

Dès maintenant, sûr de vaincre, il leur dévoile la manœuvre de l'adversaire : « Pendant qu'ils marcheront pour tourner ma droite, ils « me présenteront le flanc (1) ». Sur ces entrefaites, une fusillade éclate sur la droite, du côté de Sokolnitz. L'Empereur s'en inquiète un peu, car si l'adversaire poussait résolument en avant et venait à s'emparer, le soir même, des passages de Sokolnitz et de Tellnitz, l'aile droite française se trouverait réellement menacée, et la position de

Sayfa :280

l'Empereur serait bien moins assurée. Voilà précisément le danger qu'avec un plan génial on courra toujours d'une manière ou d'une autre. Savoir courir des risques, savoir apprécier jusqu à quel point l'ennemi est capable de reconnaître les avantages de sa situation et d'en tirer résolument parti : voilà précisément ce que Napoléon appelle le côté divin de l'art de la guerre. Pendant que l'Empereur va se reposer, son aide de camp Savary se porte sur le point menacé pour voir ce qui s'y passe. Ce dernier lui ayant rendu compte que les Russes se rassemblent de ce côté, sans paraître toutefois disposés à faire une attaque de nuit, l'Empereur monte à cheval, à 1 heure du matin, avec Soult, pour aller examiner, autant que l'obscurité le lui permet, les dispositions de l'ennemi. Puis il prend encore un peu de repos jusqu'à la pointe du jour.

Sayfa :280

A 5 heures du matin, Napoléon commence à faire occuper les emplacements indiqués à ses troupes;

Le Soleil d'Austerlitz *

*Austerlitz güneşi

Sayfa 279

O andan itibaren, kazanacağından emin olarak, imparator birliklerine düşmanın manevrasını anlatır: "Onlar benim sağ tarafımı sarmak için ilerlediklerinde, bana yan taraflarını dönceceklerdir". Bu sırada, sağında, Sokolnitz yönünde, bir yaylım ateşi açılır. İmparator bundan biraz endişe duyar zira düşman kararlı bir şekilde ilerler ve o akşam Sokolnitz ve Tellnitz geçişlerini ele geçirecek olsa, Fransızlar'ın sağ kanadı gerçekten tehdit altına girer ve imparatorun pozisyonu daha az güvenli olur. [sayfa 280] İşte dahice bir plânla şu veya bu şekilde her zaman karşı karşıya kalabileceğimiz tehlike budur. Risk almayı bilmek, düşmanın kendi konumun avantajlarından ne kadar yararlanacağını kestirmek ve bundan yararlanmak; işte Napolyon'un savaş sanatının kutsal yönü dediği budur. İmparator dinlenmeye çekilirken yaveri Savary tehdit edilen noktaya bakmaya gider. Savary Napolyon'a gece saldıracak gibi olmasalar da Rusların o tarafta toplândığını söyleyince, imparator, sabah saat birde, Soult ile birlikte, karanlığın elverdiği ölçüde, düşmanın mevzilerini incelemeye gider. Daha sonra sabaha kadar biraz daha dinlenir.

Sabahın 5'inde, Napolyon birliklerine yerlerini aldırır.

Sayfa :282

Dès lors, toute la ligne des alliés est rompue; toutes leurs troupes qui combattent sur le Goldbach sont coupées de leur ligne de retraite et enfermées dans l'angle que forment la Littawa et le Goldbach, à l'étang de Satchan.

Sayfa 282

O andan itibaren müttefik hattı tümüyle bozulur: Goldbach'ta savaşan bütün birliklerinin geri çekilme hattı kapatılmıştır ve onlar Satchan gölü yakınında, Littawa ve Goldbach arasında köşeye sıkışırlar.

Sayfa :283

la division de cuirassiers d'Hautpoul, arrivant par la droite, s'engage également, et l'aile droite alliée est repoussée à son tour.

Sayfa 283

Hautpol zırhlı süvari alayı da **savaşa katılır ve müttefiklerin sağ kanadı da püskürtülür.**

Sayfa :283

L'Empereur ayant assisté, à Blasowitz, à l'échec de la garde russe et s'étant rendu compte que son attaque décisive contre le centre ennemi n'avait plus rien à redouter du côté de la gauche, se rend auprès de Soult qui se trouve alors à la chapelle Saint-Antoine. *

Selon l'idée de manœuvre prescrite

* *Emredilen manevra fikrine uygun olarak*

il achève ainsi l'isolement de l'aile gauche ennemie.

Sayfa 283

İmparator Blosowitz'de Rus muhafızlarının yenilgisine gördüğü ve düşmanın hattının ortasına yaptığı saldırının soldan herhangi bir tehlikeye maruz kalmadığını fark ettiği için Saint-Antoine Kilisesi'nde bulunan Soult'un yanına gider.

Böylece, düşmanın sol kanadını izole eder.

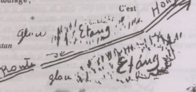
Sayfa :283

A 2 heures de l'après-midi, la victoire est décidée; les colonnes Dochturov, Langeron et Prschibitschewski sont complètement cernées; quelques débris seulement parviennent à s'échapper, partie sur la glace de l'étang de Satchan, partie sur la digue qui le sépare de celui de Menitz.

Sayfa :283

L'Empereur qui, de la chapelle Saint-Antoine, avait assisté à la destruction de toute l'aile gauche ennemie, voulut encore, à la tombée de la nuit, parcourir tout le champ de bataille, comme il avait l'habitude de le faire après un grand combat, pour passer en revue la masse de tués et blessés, avec une sorte de curiosité qui paraissait singulière à son entourage;

C'est

* *Buz, küçük göl, Macaristan yolu, buz küçük göl*

Sayfa 283

Öğleden sonra saat 2'de, zafer kesinleşmiştir; Dochturov, Langeron ve Prschibiltschewski'nin birlikleri **tamamen kuşatılmıştır;** sadece birkaçı kaçmayı başarmıştır, **bir kısmı Satchan gölünün buzları üzerine,** bir kısmı onu Menitz'ten ayıran bendin üzerine gitmiştir.

Saint-Antoine Kilisesi'nde düşmanın tüm sol kanadının yok edildiğine şahit olan imparator, gece olduğunda, büyük bir savaştan sonra ölen ve yaralananları etrafındakilere tuhaf gelen bir merakla gözden geçirdiği gibi tüm savaş alanını gezmek istemişti.

Sayfa :284

Ilaison de plus pour lui de mettre à profit la journée du 3 décembre, afin de tirer de sa victoire tout le parti possible, et d'accroître tellement la confusion et la désorganisation de l'armée ennemie, qu'elle sera à l'avenir dans l'impossibilité de lui résister de nouveau. Il refuse donc l'armistice, mais consent à une entrevue avec l'empereur François pour le 4.

Sayfa 284

Bu, Napolyon'un 3 Aralık gününü değerlendirmesi, **zaferinden mümkün olduğu kadar yararlanması ve düşmanın ordusunun gelecekte ona karşı koymasını engelleyecek şekilde dağınıklığa ve karışıklığa meydan vermek için bir sebep daha teşkil etmektedir. Mütareke talebini reddeder fakat imparatorla 4'ünde görüşmeyi kabul eder.**

Sayfa :284

« L'Empereur « s'attachera en personne aux talons de l'ennemi. Son « avis est que, dans la guerre, il n'y a rien de fait tant « qu'il reste encore quelque chose à faire; une victoire « n'est pas complète chaque fois qu'on peut encore faire « davantage..... Dans la situation où nous nous trouvons, « il n'y a qu'une seule mesure à prendre, et qu'un ordre « général à donner: faire le plus de mal possible à l'ennemi « et rendre la victoire profitable (1). » Voilà en peu de mots, et sortant de la bouche la plus autorisée, toute la doctrine de la poursuite.

Le contact est presque perdu *

* *Temas neredeyse kaybedilmiştir.*

Sayfa 284

"İmparator düşmanın peşine takılacaktır. Ona göre, savaşta, hâlâ yapılacak bir şey kaldığı sürece hiçbir şey yapılmamış demektir, hâlâ daha fazlasını yapabilecek durumdayken bir zafer tamamlanmış sayılmaz... Bulunduğumuz durumda, yapılacak tek bir şey, verilecek tek bir genel emir vardır; düşmana mümkün olduğu kadar kötülük yapmak ve zaferi yararlı kılmak. İşte en yetkili ağızdan ve az sayıda kelimeyle bütün takibin öğretisi.

Sayfa :285

Dans l'après-midi, l'empereur François se rend au moulin de Saroschitz, où Napoléon avait fait dresser ses tentes, et leur entrevue se termine par un accord qui met fin aux hostilités.

Sayfa :285

Pauvre Gudin ce qu'il a du rager! *

chercher à reprendre le contact. **

* *Zavallı Gudin, ne kadar kızmıştır.*

** *Tekrar temas kurmaya çalışmak*

Sayfa 285

Öğleden sonra, imparator François, Saroschitz değirmenine gider, Napolyon orada çadırlar kurdurmuştur ve görüşmeleri düşmanlıklara son veren bir anlaşmayla sonuçlanır.

Sayfa :285

Les grandes batailles de nos jours datent « de 1805 (1) ». Dans cette première bataille napoléonienne, on distingue immédiatement les signes caractéristiques par lesquels les batailles modernes diffèrent de celles de l'époque frédéricienne. Dans celles-ci, l'armée tout entière marchait comme un seul homme; elle pouvait et devait rester en état de manœuvrer, pendant toute la durée de la bataille, dans la main de son chef. Si son ordonnance et sa cohésion étaient rompues en un seul point, elle était battue. Dans la bataille moderne, le centre peut être rompu, pendant que les ailes enveloppantes remportent la victoire; une aile peut être anéantie, pendant

Sayfa :286

que l'autre accable l'ennemi. Qui plus est, dans une bataille bien conduite, on abandonnera toujours à l'ennemi quelque avantage sur une partie du champ de bataille, afin de pouvoir engager, au point décisif, des forces supérieures en nombre. C'est ainsi que Napoléon a laissé, à Austerlitz, sa droite, Legrand et Davout, à la merci des forces supérieures de l'ennemi, afin de pouvoir apparaître en force à Pratzen, bien qu'au total ses effectifs fussent un peu plus faibles que ceux de son adversaire. C'était ce qu'il avait déjà fait, à Rivoli, en livrant ses ailes aux attaques de l'ennemi, pour chercher la décision au centre.

Sayfa 285

Günümüzün büyük savaşları 1805'e aittir. Napolyon'un bu ilk savaşında, Frederic devrindeki savaşlarla modern savaşların özellikleri arasındaki farkı hemen görüyoruz. Frederic devrinde, bütün ordu tek bir adam gibi ilerlerdi, tüm savaş boyunca liderinin elinin altında, manevra yapabilecek durumdaydı ve öyle olmalıydı. Düzeni ve bütünlüğü tek bir noktada dahi bozulursa, yenilirdi. Modern savaşlarda, orta saf bozulabilir, ancak kanatlar zafer elde edilmesini sağlayabilir; bir kanat yok edilmiş olabilir, ama diğer düşmanı ezer. [Sayfa 286] **Dahası, iyi yönetilmiş olan bir savaşta, savaş alanının herhangi bir yerinde düşmana bir avantaj verilir, böylece nihaî anda sayıca fazla olan kuvvetlerle saldırılır. Napolyon işte böyle kuvvetleri sayısal olarak düşmanınkine göre biraz daha zayıf olsa da güçlü bir şekilde Pratzen'de karşısına çıkmak için Legrand ve Davout'un emrinde bulunan sağ kanadının yenilgiye uğramasına göz yummuştur. Rivoli'de de aynı şeyi yapmıştır, ortadan saldırmak için düşmanın kendi kanatlarına saldırmasına izin vermiştir.**

Sayfa :286

Dans les batailles contemporaines, le commandant en chef ne peut régler personnellement que deux conditions : la direction dans laquelle il engage une troupe fraîche et le moment de l'engagement.

Sayfa 286

Modern savaşlarda, baş komutan şahsen sadece iki kararı bağlayabilir; taze bir birliği gönderdiği yön ve saldırı anı.

Sayfa :286

Les batailles contemporaines n'ayant fait que confirmer davantage cette donnée tirée de l'expérience du passé, le commandant en chef, sur le champ de bataille, devra d'autant plus s'efforcer de rester maître de régler ces deux conditions, les seules qui lui permettent encore d'exercer une direction sur l'ensemble de la bataille. Il doit, en un mot, garder ses réserves dans la main et les engager en temps et lieu, suivant le plan adopté. S'il ne dispose pas en temps et lieu de troupes fraîches pour l'acte décisif, il ne peut plus orienter la bataille vers la victoire.

* On se demande comment après de si bonnes leçons données par le plus grand Capitaine du Monde, les Russes ne sont

Seconde lecture - Madrid -

* *[sayfa 462'deki metnin baş tarafıdır.]*

Sayfa 286
Modern savaşlar geçmişte yaşanan bu tecrübelerden elde edilen bu veriyi daha da kesinleştirmiştir, baş komutan savaş meydanında bu iki şartı sağlamaya çalışmalıdır, bu iki şart ona savaş meydanında bir yön sağlamaya yaramaktadır. Tek kelimeyle ifade etmek gerekirse, yedek kuvvetlerini elinin altında bulundurmalı ve uygun yer ve zamanda, benimsenen plâna uygun olarak ortaya koymalıdır. Nihaî hareket için gereken yer ve zamanda taze birlikleri olmazsa, savaşı zafere götüremez.

Sayfa :287

Ce sera l'habileté des sous-ordres, ou bien une situation générale meilleure que celle de l'ennemi, par suite d'une bonne stratégie antérieure, qui décidera alors du succès.

Sayfa 287
O zaman başarıyı sağlayacak olan alt takımın becerisi veya önceden tasarlanmış iyi bir strateji nedeniyle düşmana göre çok daha iyi bir durum olacaktır.

Sayfa :287

il faut éviter de dépenser ses forces prématurément.

Sayfa 287
Erkenden gücünü harcamamak gerekir.

Sayfa :287

C'est seulement en voyant arriver « le moment de crise qui décide « du gain ou de la perte des batailles (3) » qu'il employait sa réserve, économisée jusque-là avec un soin jaloux. Austerlitz nous montre précisément comment il s'entendait à économiser sa réserve, première des conditions à remplir par un chef voulant conserver la direction de l'action. Le soir de la bataille, Oudinot et la Garde étaient encore intacts. Ils n'avaient pas tiré un coup de fusil; Soult, Bernadotte et Lannes avaient suffi. Ainsi, cette bataille napoléonienne, la première à proprement parler, est en même temps un modèle au point de vue du rôle de direction dans la bataille, elle justifie le mot de Napoléon :

دقت

Sayfa :287

« La tâche qu'a à remplir le commandant d'une armée « est plus difficile, dans les armées modernes, qu'elle ne « l'était dans les armées anciennes. Il est vrai aussi que « son influence est plus efficace sur le résultat des « batailles (4) ».

* pas devenus plus forts ? D'Austerlitz à Moukden les mêmes fautes se renouvellent Il ne faut s'étonner de rien : l'autre soir un Diplomate russe demandait si vraiment Napolion était si fort que ça en art militaire

** Dünyanın en büyük lideri tarafından verilen bu kadar iyi derslerden sonra, Rusların nasıl daha güçlenmediğine şaşıyoruz? Austerlitz'den Moukden'e aynı hatalar tekrarlanmaktadır! Hiçbir şeye şaşırmamak gerekir: geçen akşam bir Rus diplomat bana Napolyon'un gerçekten askerlik sanatında bu kadar üstün olup olmadığını soruyordu?*

İkinci okuma Madrid

Sayfa 287

O ana kadar büyük bir ihtimamla yedekte tuttuğu kuvveti ancak savaşların kazanılmasına veya kaybedilmesine yol açan kriz anının yaklaştığını görünce kullanırdı. Austerlitz olayı bize onun, hareket yönünü muhafaza etmek isteyen bir lider için birinci şart olan yedek kuvvetlerini saklamakta nasıl usta olduğunu gösteriyor. Savaşın olduğu akşam, Oudinot ve La Garde birlikleri hâlâ sağlamdı. Bir tüfek ateş edilmemişti; Soult, Bernadotte ve lannes yetmişti. Böylece, Napolyon'un bu savaşı, ilk savaşı, aynı zamanda savaştaki yön açısından bir örnek teşkil etmektedir.; Napolyon'un şu sözlerini haklı kılmaktadır: "Bir ordunun kumandanının görevi, modern ordularda eski tip ordulara göre daha zordur. Onun etkisinin de savaşların sonucu üzerinde daha etkili olduğu doğrudur.

Sayfa :288

Au point de vue stratégique, Austerlitz soulève encore une question : qu'aurait fait l'Empereur s'il avait été battu? Déjà sa ligne d'opération, même si l'on prend pour base le Lech, avait une longueur inquiétante, et l'entrée

Sayfa :288

en Moravie lui avait fait faire un crochet dangereux. N'était-il pas perdu, en cas de revers, dans une pareille situation? On a dit, il est vrai : « Alexandre, Annibal et « César s'occupaient-ils de leurs lignes de retraite lorsque « le moment arrivait de combattre pour l'empire du « monde (1) » ? Tout cela est très juste, en ce sens qu'au moment de la bataille décisive, le souci des communications en arrière ne doit, en aucune façon, amener des entreprises secondaires destinées à les assurer, car la victoire remettra tout au point. Mais il est certain que l'ensemble de la situation stratégique qui résulterait d'un échec tactique a dû se présenter, à un moment donné, à l'esprit du général en chef. C'est précisément de Napoléon qu'on nous dit : « Avant de livrer une bataille, Bonaparte s'oc« cupait peu de ce qu'il ferait en cas de succès, mais « beaucoup de ce qu'il y aurait à faire en cas de revers (2) ». Pour le cas où il aurait été battu, il méditait, non point de faire ce que pensait l'ennemi, qui supposait qu'il voudrait se replier sur Vienne, mais de déplacer sa ligne d'opération, en la faisant passer à travers la Bohême puis par Passau ou Ratisbonne. C'est ce qu'avait aussi deviné le fin coup d'œil militaire de Bülow. « Je veux ici, disait-il dès 1806, « émettre un avis. Je crois que l'Empereur se serait retiré « sur Znaym, ou peut-être même se serait-il jeté sur la « Bohême et aurait-il écrasé l'archiduc Ferdinand. Cela « fait, il se trouvait à proximité de Würzbourg (3). » Dans ses entreprises grandioses et risquées, Napoléon

* 3e et 4e lectures 1926 et 1927 à Matchka-Tak

* *3. ve 4. okuma 1926 ve 1927 Matchka-Tak*

Sayfa :289

avait toujours en réserve, au fond de sa pensée, l'idée de semblables changements brusques, prémédités par son génie. Lui-même ne dit-il pas : « Il en change (de ligne « d'opération), ce qui est considéré comme la manœuvre « la plus habile qu'enseigne l'art de la guerre (1) ».

* Voir à la fin du volume la carte sur laquelle j'ai marqué la ligne d'opération – le déploiement stratégique – le front d'opération et le déploiement tactique.

Voir également le croquis que j'ai dressé pour l'intelligence de la bataille d'Austerlitz que je viens d'étudier avec une nouvelle joie et une admiration toujours de plus en plus profonde. C'est le chef d'œuvre de l'art!

Je dois avouer également que jamais dans aucun auteur je n'ai trouvé la netteté et l'intérêt que cet ouvrage m'a fourni.

Seconde lecture Madrid nov 905.

Sayfa 288

Stratejik açıdan, Austerlitz bir soruyu daha gündeme getiriyor; yenilseydi imparator ne yapardı? Harekât hattı, merkez olarak Lech'i alsak bile, kaygı verici bir uzunluktaydı ve Moravya'ya girmek için tehlikeli bir şekilde yolunu değiştirmişti. Böyle bir durumda, herhangi bir terslikte kaybolmaz mıydı? Doğru, şöyle denmiştir: "İskender, Annibal ve Sezar dünya imparatoruyla çarpışacakları zaman geri çekilme yollarını düşünüyorlar mıydı? Bütün bunlar çok doğru, şu anlamda ki nihaî çarpışma anında, artçı bağlantılarla ilgili kaygılanma hiçbir şekilde ikincil birimlerin onları sağlamasına gerektirmemelidir zira zafer her şeyi yeniden düzenler. Ancak, taktik bir yenilgiden doğacak stratejik durum bir an baş generalin aklından geçmiş olduğu kesindir. Napolyon'la ilgili olarak şu söylenmiştir: "Bir savaş vermeden önce, Bonaparte zafer hâlinde ne yapacağını pek düşünmezdi, ancak bir terslik hâlinde ne yapılması gerekeceğini daha çok düşünürdü.

[sayfa 289] Bu büyük ve riskli girişimlerde, Napolyon'un daima düşüncesinin derinliklerinde, dehasının öngördüğü böyle benzer anî değişiklikler olabileceği fikri vardı. Kendisi zaten şöyle dememiş midir: " Harekât hattını değiştirir, bu da savaş sanatının öğrettiği en usta manevradır."

** Kitabın sonunda hârekat hattı – stratejik savaş düzeni – harekat cephesini işaretlediğim haritaya bakınız.*

Ayrıca, Austerlitz savaşındaki akıllılık konusunda çizdiğim ve yeni bir sevinç ve daha da derin bir hayranlıkla incelediğim krokiye bakın. Bu bir sanat eseridir! Şunu da itiraf etmeliyim ki hiçbir yazarda bu kitabın netliğini ve bende uyandırdığı ilgiyi bulamadım.

İkinci okuma Madrid

Kasım 905

Sayfa :291

Sa puissance était déjà grande en Europe avant 1805; Austerlitz lui donna une suprématie incontestée.

Sayfa 291

İmparatroun Avrupa'da 1805'ten önce gücü zaten büyüktü; Austerlitz ona **itiraz edilemeyen bir üstünlük** sağlamıştır.

Sayfa :291

C'était, du reste, ce que le maître voulait;

Sayfa 291

Zaten efendilerinin istediği buydu.

Sayfa :291

Abdul - Hamid.

De jour en jour il augmentait davantage la distance qui séparait Sa Majesté impériale du commun des mortels ;

* Deuxième lecture et seconde étude comparaison avec (La veillée d'Iéna) du général Lewal (Journal des S. m.)

Sayfa 291

Günden güne Majestelerini insanlardan ayıran mesafeyi artırmaktaydı.

* *İkinci okuma ve general Lewal'ın (Iena gecesi) ile karşılaştırmalı inceleme.*

Sayfa :292

Simple dans ses goûts personnels, il aimait à s'entourer de pompe et de magnificence, en signe de sa propre puissance et de la dépendance d'autrui.

Sayfa 292

Kişisel zevklerinde sade olan Napolyon etrafında şatafat ve görkemde hoşlanıyordu, **bu onun gücünün ve başkasına bağımlılığın işaretiydi.**

Sayfa :292

Comme on le raconte d'Attila, personne n'osait plus lui adresser la parole, pas même Murat, son beau-frère, bientôt roi lui-même. Nul ne sut mieux que lui manier « les deux leviers « pour remuer les hommes : la crainte et l'intérêt (2) ».

Sayfa 292

Attila'nın anlattığı gibi, kimse, yakında kral olacak kayınbiraderi Murat **dahi,** ona hitap etmeye cesaret edemiyordu. Ondan başka hiç kimse insanları harekete geçirmek için gereken iki araç olan **korku ve merakı** kullanmayı o kadar iyi bilmiyordu.

Sayfa :292

Il était déjà loin de cette époque où il avait dit : Ce n'est « qu'avec de la prudence, de la sagesse, beaucoup de « dextérité, que l'on parvient à de grands buts et que « l'on surmonte tous les obstacles; autrement, on ne « réussira en rien. Du triomphe à la chute, il n'y a « qu'un pas..... Le caractère distinctif de notre nation est « d'être beaucoup trop vive dans la prospérité. Si l'on « prend pour base de toutes les opérations la vraie poli- « tique, qui n'est autre chose que le calcul des combinai- « sons et des chances, nous serons pour longtemps la « grande nation et l'arbitre de l'Europe. Je dis plus : « nous tenons la balance de l'Europe; nous la ferons « pencher comme nous voudrons, et même, si tel est « l'ordre du destin, je ne vois point d'impossibilité à ce « qu'on arrive, en peu d'années, à ces grands résultats, « que l'imagination échauffée et enthousiaste entrevoit, et « que l'homme extrêmement froid, constant et raisonné, « atteindra seul (3) ».

Sayfa 292

Şöyle söylediği zamanlardan çok uzaktı: "Ancak ihtiyat, sağduyu, büyük bir beceriyle büyük amaçlara ulaşabilir ve bütün engelleri aşarız; aksi takdirde hiçbir şey başaramayız. Başarıdan düşüşe sadece bir adım vardır... Ulusumuzun ayırt edici özelliği refahta çok fazla canlı olmaktır. Bütün hareketlerin temeli olarak gerçek politikayı alırsak, ki bu sadece kombinasyonlar ve şansların bir hesabıdır, o zaman uzun bir süre Avrupa'nın büyük ulusu ve hakemi oluruz. Daha fazlasını söylüyorum: "Avrupa'nın terazisine sahibiz; onu istediğimiz gibi yönlendiririz ve hatta, kader böyle istiyorsa, kısa bir sürede, heyecanlı ve ateşli hayal gücünün gördüğü ve son derece soğuk, sabit ve akıllı bir adamın ulaşacağı o büyük sonuçlara ulaşacaktır.

Sayfa :293

Un jour que Fesch attaquait la politique de l'Empereur et ne voulait pas se ranger à son avis, Napoléon le mena sur son balcon : « Regardez là-haut, lui dit-il, « voyez-vous quelque chose? » — Non, répondit Fesch. « Eh bien, sachez donc vous taire, reprit l'Empereur; « moi, je vois mon étoile : c'est elle qui me guide. Ne

Sayfa :293

« comparez plus vos facultés débiles et incomplètes à « mon organisation supérieure (1) » ; et, s'engageant de plus en plus dans cette voie, il alla jusqu'à dire un jour : « C'est bien une preuve de la faiblesse de l'esprit humain « que de croire pouvoir lutter contre moi (2) ».

C'est ainsi qu'il arrive à se convaincre de plus en plus qu'un insuccès est matériellement impossible pour lui. Jusque-là, il avait toujours vu les choses comme elles étaient, malgré ses efforts de les faire voir aux autres sous le jour qui lui plaisait. Mais cet effort continu, pour tromper ses contemporains et la postérité sur lui-même et sur son œuvre, avait aussi fini par tracer son sillon dans l'esprit même de l'Empereur. Il arriva peu à peu que, lui qui n'avait jamais eu d'yeux que pour les réalités positives, lui dont les succès militaires étaient dus au calcul exac basé sur des facteurs vrais, il s'égara à ce point que « le « pouvoir d'imposer aux autres dont il savait faire un si « puissant usage, on crut qu'il le tournait alors contre lui- « même (3) ». Marmont dit de Napoléon, après Tilsitt, qu'il ne croyait plus à la vérité que si elle s'accordait avec ses passions, ses intérêts ou ses caprices.

à méditer

Comme il était de jour en jour plus imbu de l'infailli bilité de son opinion et que ses succès, toujours grandissants, semblaient lui donner complètement raison, il

Sayfa :294

*

Il y en a qui sont ainsi sans être les valets de Napoléon

n'accepta bientôt plus d'avis différent du sien, et personne ne le contredit plus. Par contre, son âme, altérée de gloire, devint sensible à l'admiration de ses contemporains. * *Bazıları, Napolyon'un uşağı olmadan böyledir.*

Sayfa 293

Bir gün Fesch imparatorun politikasını eleştirip onun düşüncesine katılmadığında Napolyon onu balkonuna götürüp şöyle demiştir: **"Yukarıya bakın, bir şey görüyormusunuz? – Hayır diye cevap verdi Fesch. " O hâlde susmayı bilin, der imparator. "Ben yıldızımı**

görüyorum, beni yönlendiriyor. Eksik ve zayıf yeteneklerinizi benim üstün organizasyonumla mukayese etmeyin." Hatta bir gün şöyle söyleyecek kadar ileri gider "benimle savaşabileceğine inanmak gerçekten insan aklının bir zayıflığıdır."

Böylece, bir başarısızlığın fizikî açıdan kendisi için olanaksız olduğuna daha çok inanmaya başlamıştır. O ana kadar, olayları başkalarına kendi görmek istediği gibi sunmaya çalıştığı hâlde, onları hep olduğu gibi görmüştü. Ancak, diğerlerini kendisi ve eseriyle ilgili olarak yanıltmak için yaptığı bu sürekli çaba imparatorun zihninde bile yolunu çizmeye başlamıştı. Öyle olmuştur ki imparatorun müspet gerçeklerden başka bir şey görmediği hâlde, o ki askerî başarıları kesin bir hesaba dayalıydı, öyle kaybolmuştur ki "çok iyi başardığı başkalarına empoze etme gücü sanki kendisine karşı çeviriyordu. Marmont Napolyon hakkında onun gerçeğe ancak kendi ihtiraslarına, menfaatlerine veya kaprislerine uyduğu takdirde inanıyordu derdi.

Günden güne daha çok gitgide büyüyen kendi fikri ve başarıları içine işlemiş olduğundan, bunlar onu tamamen haklı kılıyordu, bir süre sonra kendi fikrinden başka fikir kabul etmez hâle gelmişti ve hiç kimse ona karşı çıkmıyordu. [sayfa 294] Ancak ruhu, zaferle dolu olduğundan, ona hayranlık duyanlara karşı hassaslaşmıştı.

Sayfa :294

Il en ressort de plus en plus combien le plan d'ensemble, l'emploi judicieux des masses assurent la victoire, de sorte que des fautes dans les détails d'exécution n'influent pas sur le résultat final. Il est évident que plus les armées s'accroîtront, moins le chef pourra embrasser les détails et s'y attacher; mais, d'un autre côté, on aura plus fréquemment que par le passé l'occasion de constater des fautes dans l'exécution.

Sayfa 294

Gitgide daha çok genel plânın, kitlelerin akıllıca kullanımının nasıl zaferi garantilediğini ortaya koymakta, icraatın detaylarındaki hatalar sonuca etki etmemektedir. Ne kadar ordular çoğalırsa, lider o kadar az detaylara hükmedebilecektir; ancak diğer yandan, geçmişte olduğundan daha çok icraattaki hataları fark etme olanağına sahip olacağız.

Sayfa :294

« Que m'importe un million d'hommes! » disait-il à Metternich en 1813, et de Pradt remarque qu'un des traits les plus frappants de son caractère était de pouvoir concentrer instantanément toutes ses facultés sur le sujet qui l'occupait précisément « sur une personnalité comme « sur une armée ennemie ».

Mais plus son regard embrasse dès lors l'ensemble, plus les détails restent en souffrance.

Sayfa 294

"Bir milyon adamın benim için ne önemi var, diyordu Metternich'te 1813'te,ve De Pradt karakterinin en büyük özelliklerinden birinin bütün yeteneklerini onu meşgul eden şeye yoğunlaştırması **"bir düşman ordusuna olduğu gibi bir kişilik üzerine yoğunlaştırması"dır. Ama bakışı ne kadar bir geneli kavrıyorsa, detaylar o denli sıkıntı kalıyordu.**

Sayfa :295

que l'exécution suivait infailli- « blement sa parole (1) ». A vrai dire, plus d'une ma- « nœuvre ne fut plus combinée, dès lors, que dans ses « grandes lignes ; se souciant peu des difficultés impré- « vues. l'Empereur ordonnait certaines opérations qui « furent certainement exécutées point par point par ses « généraux, mais entraînèrent de grands sacrifices en « hommes (2) ». Cela ne veut pas dire que le soin de traiter l'accessoire, les détails, incombe au général en chef, qui doit bien plutôt, comme le faisait l'Empereur, avoir toujours l'esprit tourné vers les grandes lignes, l'essentiel; mais, en revanche, l'éducation des sous-ordres doit garantir la bonne exécution des détails, et c'est cette éducation qui faisait défaut dans l'armée de Napoléon.

L'Empereur, aimant à avoir pour subordonnés immédiats, comme nous l'avons dit, surtout des médiocrités actives, zélées et aveuglément dévouées, avait bien à la tête de ses corps d'armée de braves et bons tacticiens, mais très peu d'hommes de tête, capables de conduire des opérations plus ou moins indépendantes au point de vue stratégique. Nous en trouverons déjà un exemple en 1806, où Bernadotte, à Naumbourg, est incapable de comprendre la situation stratégique et, s'en tenant aveuglément au texte d'un ordre reçu, se porte sur Dornbourg, laissant ainsi Davout tout seul exposé aux coups de la principale armée prussienne et ne prenant aucune part, avec son corps d'armée, aux batailles du 14 octobre. L'Empereur

Sayfa :296

continuant à exiger de plus en plus la soumission la plus absolue et ne tolérant pas d'observations, il fut bientôt impossible de faire des objections à des ordres inexécutables ou plus que dangereux, d'après les circonstances.

Sayfa 295
İcraat kaçınılmaz olarak sözününün arkasından geliyordu". Gerçekte, büyük manevralar ancak büyük hatlarıyla tasarlanıyordu, beklenmedik zorluklar çok önem taşımıyordu, imparator generalleri tarafından harfiyen uygulanan bazı harekât emirleri veriyordu, ancak bunlar insanlar için çok büyük fedakârlıklara yol açmaktaydı. Bu demek değildir ki detayla ilgilenme titizliği baş generale aittir, imparatorun dediği gibi onun aklı daima büyük hatlarla, önem taşıyan hususlarla ilgilenmelidir; ancak buna karşılık alt-emirlerin yerine getirilmesi detaylar iyi bir şekilde yerine getirilmelidir. İşte Napoyon'un ordusunda eksik olan eğitim buydu.

İmparator, yakınında ast olarak, daha önce söylediğimiz gibi, vasat, faal, çalışkan ve körü körüne fedakâr insanlar istiyordu, onun ordularının başında yürekli ve iyi taktikçileri vardı ancak çok az kafalı insan, stratejik açıdan bağımsız hârekâtlar yürütebilecek insanları azdı. Bun bir örneğine 1806'da rastalayabiliriz, Bernadotte Naumbourg'da stratejik durumu anlayamamaktadır ve aldığı bir emre körü körüne itaat ettiğinden, Dornbourg'a doğru ilerler ve böylece Davout'u baş Prusya ordusunun darbelerine karşı yalnız bırakır ve 14 ekim savaşlarına hiçbir şekilde katılmaz. [sayfa 296] İmparator gittikçe mutlak teslimiyet istediğinden ve yorum istemediğinden, duruma göre yerine getirilemeyecek veya çok tehlikeli emirlere karşı gelmek olanaksızlaşmaktaydı.

Sayfa :296

cette confiance illimitée dans le succès, qui « avait d'abord été une des causes de nos avantages, ont « fini par nous devenir fatales (2). »

Sayfa 296
İlk başta bize avantaj sağlayan başarıya olan bu sonsuz güven, sonunda zararlı olmaya başlamıştı.

Sayfa :296

— Les « âpretés de la vie des camps effarouchaient son ima- « gination (3). » Il commençait alors à prendre de la corpulence, « occupé de ses aises jusqu'à en faire une « affaire capitale, insouciant et craignant la fatigue, « blasé sur tout, indifférent à tout (4) ». Bien entendu, tous ces changements ne s'étaient pas encore opérés chez lui en 1806 ; ce n'est que plus tard, en 1812 et 1813, qu'on put les constater pleinement ; mais, en 1806, on en voyait déjà les premiers symptômes.

Sayfa 296

Kamp hayatının çetin koşulları onun hayal gücünü ürkütüyordu. O zaman şişmanlamaya eğilim gösteriyordu, bütün düşüncesi rahatına bakmaktı, yorulmamaya dikkate diyordu, ilgisiz ve bıkkın , hiçbir şeye aldırış etmiyordu.

Tabi bütün bu değişiklikler 1806'da henüz ondan ortaya çıkmamıştı, daha sonra 1812, 1813'te fark edilmiştir, ama **ilk belirtileri** 1806'da gözükmeye başlamıştır.

Sayfa :297

« Les états de situation des armées, disait-il, sont pour « moi les livres de littérature les plus agréables de ma « bibliothèque, et ceux que je lis avec le plus de plaisir « dans mes moments de délassement (2). »

Je n'ai pas de plus grande joie que celle que j'éprouve à lire des choses milit *

** En büyük sevinci askerî konularda bir şeyler okuduğum zaman duyuyorum.*

Sayfa 297

İmparator şöyle diyordu: "Orduların durumuyla ilgili kitaplar kütüphanemin en güzel kitaplarıdır ve yorgunluğumu giderdiğim zamanlarda okuduğum en zevk veren kitaplardır.

Sayfa :297

le gouvernement prussien d'alors ne montrait qu'irrésolution et faiblesse à l'extérieur,

Sayfa 297
O zamanki Prusya hükûmeti dışarıda ancak kararsızlık ve zayıflık göstermekteydi.

Sayfa :298

Dès les premiers jours de septembre, l'Empereur commence à envisager sérieusement la guerre. Comme en 1805, sa première mesure consiste à envoyer des officiers reconnaître soigneusement l'état des routes de Bamberg à Berlin,

Sayfa 298
Eylül'ün ilk günlerinden itibaren İmparator ciddî olarak savaşı düşünmeye başlar. 1805'te olduğu gibi, **ilk hareketi subayları Bamberg'den Berlin'e kadar olan yolların durumunu keşfetmeye göndermek olmuştur.**

Sayfa :298

l'our la suite de son mouvement en avant, il cherche avec soin vers le Main supérieur un point d'appui bien placé. Il envoie même déjà des officiers à la découverte d'autres points forts sur l'itinéraire Bamberg—Berlin, afin de pouvoir les utiliser ultérieurement, au fur et à mesure des progrès des opérations, pour l'établissement d'une base éventuelle, comme il avait fait, en 1805, d'Augsbourg et de Braunau. Il insiste particulièrement sur ces deux exemples.

Il donne ensuite ses ordres pour la réunion des corps d'armée : du 2 au 3 octobre, Augereau devra arriver à Francfort, Lefebvre à Kœnigshofen, Davout et Bernadotte à Bamberg, Ney à Anspach ; Soult, qui avait d'abord dû rester sur l'Inn, face à l'Autriche, ira à Amberg ; la Garde est mise en marche de Paris sur Mayence, où se forme un corps de réserve sous Kellermann. Le 28 septembre, Berthier transporte son quartier général à Würzbourg, et l'Empereur arrive, le même jour au matin, à Mayence.

Sayfa 298
İlerleme hareketinin devamı için, yukarı Main'de **konumu iyi bir destek noktası** aramaktadır. Hatta Bamberg-Berlin hattı üzerinde başka güçlü noktalar aramaya göndermiştir, bunları ileride harekâtın seyrine göre **üs tesis etmek** amacıyla kullanmayı düşünmekte-

dir, **bunu 1805'te Augsbourg ve Braunau'dan yapmıştı.**

Daha sonra birliklerin toplânması için emir vermiştir: **2 Ekim'den 3 Ekim'e kadar, Augereau Frankfurt'a, Lefebvre Keonigshofen'e, Davout ve Bernadotte Bamberg'e, Ney Anspach'a varmalıdır.** Önce Avusturya'ya karşı Inn yakınlarında kalmak zorunda olan **Soult Amberg'e** gidecektir; **La Garde Paris'ten Mayence'a** yürüyecektir, orada **Kellermann'ın** emrinde bir ihtiyat birliği oluşturulmaktadır. **28 Eylül'de** Berthier genel karargâhını Würzbourg'a taşır ve aynı gün imparator, Mayence'a gelir.

Sayfa :299

Outre Würzbourg, l'Empereur fait fortifier encore Forchheim comme point d'appui de ses opérations, et, le 30 septembre, son plan est mûr : « Mon intention est de con« centrer toutes mes forces sur l'extrémité de ma droite, « en laissant tout l'espace entre le Rhin et Bamberg entiè« rement dégarni, de manière à avoir près de 200,000 « hommes réunis sur un même champ de bataille. Si « l'ennemi pousse des partis entre Mayence et Bamberg, « je m'en inquiéterai peu, parce que ma ligne de commu« nication sera établie sur Forchheim, qui est une petite « place forte, et de là sur Würzbourg (2) ».

Sayfa 299

Würzbourg haricinde, imparator harekât destek noktası olarak Forchheim'ı da kuvvetlendirmiştir ve 30 Eylül'de plânı olgunlaşmıştır: **"Amacım ,200.000 adamı aynı savaş alanına toplayacak şekilde, Rhin ve Bamberg arasındaki yeri boş bırakarak, bütün kuvvetlerimi sağıma toplamaktır. Düşman Mayence ve Bamberg arasında müfrezelerini ileri sürerse, bundan çok fazla endişe duymam, çünkü bağlantı hattım güçlü küçük bir nokta olan Forcheim üzerinden Würzbourg'a doğru olacaktır.**

Sayfa :299

Mais pour arriver en masse sur la ligne de communications des Prussiens, il lui faut faire un sacrifice ailleurs ; ici, il sacrifie ses communications par Mayence, le meilleur élément de sa base. Il y est obligé, car, du moment qu'il se concentre sur sa droite, Mayence n'est plus situé que sur le prolongement de son flanc gauche, et sa ligne de communications par ce point serait désormais en l'air.

Sayfa 299
Ancak kütle hâlinde Prusyalılar'ın bağlantı hattına gelmek için, başka bir yerde fedakârlık yapmak gerekmektedir; bu durumda Mayence üzerinden bağlantısını feda eder. Buna mecburdur, zira sağına yoğunlaştığı sürece Mayence sol yanının devamında kalmaktadır ve bu noktadan bağlantı hattı havada kalır.

Sayfa :300

aussi il écrit à son frère Louis, qui doit rassembler à Wesel l'armée hollandaise : « La nature « des événements qui peuvent avoir lieu est incalculable, « parce que l'ennemi, qui me suppose la gauche au « Rhin et la droite en Bohème, et qui croit ma ligne « d'opération parallèle à mon front de bataille, peut « avoir un grand intérêt à déborder ma gauche, et, qu'en « ce cas, je puis le jeter sur le Rhin. Occupez-vous de « mettre Wesel dans le meilleur état possible, afin que « vous puissiez, si les circonstances le demandent, faire « repasser toute votre armée sur le pont de Wesel et « longer le Rhin, afin de contenir les partis et qu'ils ne « puissent aller au delà de cette barrière. Le 10 ou le « 12 octobre, il y aura à Mayence le 8e corps de la Grande « Armée, fort de 18,000 à 20,000 hommes. Son instruction « sera de ne pas se laisser couper du Rhin, de faire des « incursions jusqu'à la hauteur de Francfort; mais, en « cas de nécessité, de se retirer derrière le Rhin et d'appuyer sa gauche à vos troupes (1) ».

L'Empereur s'assure donc de la ligne du Rhin, mais, s'il venait à perdre une bataille, ce n'est pas sur ce fleuve qu'il se retirerait, il donnerait, en ce cas, le Danube pour base au gros de ses forces

Sayfa 300
Wesel'de Hollanda ordusunu toplamakla görevli kardeşi Louis'ye imparator şöyle yazar: "Meydana gelebilecek olaylar tahmin edilemez, çünkü beni, sol kanadım Rhin nehrine doğru, sağ kanadım Bohemya tarafında ve harekât hattımı savaş cepheme paralel zanneden düşman solumdan saldırmayı düşünebilir ve bu durumda, onu nehre dökebilirim. Wesel'in en iyi durumda olmasını sağlayın ki şartlar gerektirdiğinde bütün orduyu Wesel köprüsünden geçirip, Rhin kıyısından ilerletip, böylece müfrezeler durdurulabilir ve bu engeli aşamazlar. 10 veya 12 Ekim'de 18.000-20.000 adamı olan

Büyük Ordu Mayence'da olacaktır. Ona verilen talimata göre Rhin ile bağlantısının kesilmesine izin vermemelidir. Frankfurt'un tepelerine kadar baskınlar düzenlemek ama gerektiğinde Rhin nehrinin gerisine çekilmek ve sağ kanadını birliklerinize dayandırmak."

İmparator böylece Rhin hattını garantiye alır, ama bir savaşı kaybedecek olsa, bu nehrin kıyılarına çekilmeyecek, bu durumda **kuvvetlerinin büyük kısmını Tuna kıyılarına top-**

> *Sayfa :300*
>
> D'après cela, Louis est avisé de ne voir dans son corpş qu'un moyen de détourner l'attention de l'ennemi « jusqu'au 12 octobre, qui « est l'époque où mes opérations seront démasquées (1) ».

Sayfa 300

Buna göre, Louis'nin birliğini, harekâtlarının açığa çıkacağı 12 Ekim'e kadar düşmanın dikkatini dağıtacak bir araç olarak görmesi gerektiği konusunda uyarılır.

> *Sayfa :301*
>
> Depuis dix ans qu'il faisait la guerre dans trois parties du monde,
>
> *Sayfa :302*
>
> un seul homme jusque-là avait su tirer de l'étude de ses actions la connaissance des principes qui le guidaient et était arrivé à prévoir comment il se comporterait dans un cas donné. Nous voulons parler de Jomini.

Sayfa 301-302

Napolyon'un dünyanın dört bir köşesinde savaştığı on yıldan beri, bir tek adam hareketlerinin incelemesinden ona yol gösteren ilkeleri çıkarmış ve belirli bir durumda nasıl davranacağını öngörmeyi başarmıştı. Bu adam Jomini idi.

> *Sayfa :303*
>
> comme il est résolu à prendre la direction conduisant à l'endroit le plus vulnérable de l'ennemi, c'est-à-dire sur ses communications, celui-ci n'a que deux partis à prendre : ou bien se

Sayfa :303

retirer promptement ou bien prendre position pour accepter la bataille. Or, comme l'Empereur va s'avancer avec toutes ses forces, « en un bataillon carré de 200,000 hommes », il sera toujours de taille à lutter contre l'adversaire. « Mes « premières marches, disait-il, menacent le cœur de la « monarchie prussienne, et le déploiement de mes forces « sera si imposant et si rapide, qu'il est probable que « toute l'armée prussienne de Westphalie se ploiera sur « Magdebourg, et que tout se mettra en marche à grandes « journées pour défendre la capitale (1). »

Le 1er octobre, à 9 heures du soir, l'Empereur quitte Mayence et arrive, le lendemain soir, à Würzbourg.

Sayfa 303

Düşmanın en hassas noktasına götüren yöne gitmeye kararlı olduğundan, **yani onun** balantı yoluna, düşmanın yapabileceği iki şey vardır; ya hızlı bir şekilde geri çekilecek veya savaşı kabul etmek için mevzilenecektir. Oysa, imparator bütün kuvvetleriyle **"200.000 adamlık kare düzeninde bir birlikle"** ilerleyeceğinden, her zaman düşmana karşı savaşa durumda olacaktır. **İlk adımlarım, diyordu, daima Prusya monarşisinin kalbini tehdit eder ve kuvvetlerimin yerleştirilmesi o kadar etkileyici ve hızlı olur ki bütün Westfalya ordusu Magdebourg'a doğru yüyüyüş düzenine geçmesi ve başkenti korumak için hepsinin yola koyulması muhtemeldir.**

1 Ekim'de, saat akşam 9'da imparator Mayence'dan ayrılır ve ertesi akşam Würzbourg'a varır.

Sayfa :303

Les corps d'armée reçoivent l'ordre de stationner aux points suivants : Bernadotte à Lichtenfels, ses avant-postes à Cronach et Cobourg ; Davout à Bamberg ; Ney à Nuremberg ; Lefebvre en avant de Schweinfurt, son avant-garde à Kœnigshofen ; Augereau et la garde à Würzbourg ; la cavalerie de Murat entre Würzbourg et Cronach ; Soult à Amberg. Le 3 et le 4 octobre, l'Empereur s'occupe encore à fond de la question des subsistances, et laisse aux différents corps le temps de se concentrer chacun au point désigné.

Sayfa 303

Ordu birimleri şu noktalarda toplanma emri alır: **Bernadotte Lichtenfels'te, onun öncü birlikleri Cronach ve Cobourg'da; Davout Bamberg'de, Ney Nuremberg'de, Lefebvre Schweinfurt önlerinde, onun öncü birliği Koenighofen'de, Augereau ve La Garde Würzbourg'da, Murat'ın süvari birliği Würzbourg ile Cronach arasında,, Soult Amberg'de. 3 ve 4 Ekim'de imparator yiyecek konusuyla ilgilenir ve birliklerin belirlenen noktalara ulaşmalarına zaman tanır.**

Sayfa :304

L'EMPEREUR.

Major général : BERTHIER.

La Garde.....	Infanterie : LEFEBVRE.........		4,000 hommes.
	Cavalerie : BESSIÈRES.........		5,000 —

	Divisions d'infanterie.	Cavalerie légère	
1er corps. BERNADOTTE.	RIVAUD. DROUET. DUPONT (1).	TILLY..........	25,000 hommes.
3e corps. DAVOUT.	MORAND. FRIANT. GUDIN.	VIALANNES....	33,000 hommes.
4e corps. SOULT.	ST-HILAIRE. LEVAL. LEGRAND.	MARGARON.....	35,000 hommes.
5e corps. LANNES (2).	GAZAN. SUCHET.	TREILHARD	23,000 hommes.
6e corps. NEY.	MARCHAND. MALHER.	COLBERT.......	21,000 hommes.
7e corps. AUGEREAU.	DESJARDINS. HEUDELET.	DUROSNEL	16,000 hommes..

Réserve de cavalerie : MURAT.

Divisions de grosse cavalerie.	Divisions de dragons.	Brigades de cavalerie légère.	
NANSOUTY. D'HAUTPOUL.	KLEIN. BEAUMONT. GROUCHY. SAHUC.	LASALLE. MILHAUD.	20,000 hommes.

Armes spéciales............................	8,000 hommes.
Corps auxiliaire bavarois, sous WRÈDE...........	8,000 —
TOTAL.......	198,000 hommes.
A ajouter le 8e corps à Mayence, sous MORTIER....	15,000 hommes.

Sayfa 304

İMPARATOR

Tuğgeneral: Berthier			
La Garde	Piyade birliği: Lefebvre		4.000 adam
	Süvari birliği: Bessieres		5.000
	Piyade birlikleri	Hafif süvari birliği	
1.Birlik Bernadotte	Rivaut Drouet Dupont	Tilly	25.000 adam
3.Birlik Davout	Morand Friant Gudin	Vialannes	33.000 adam
4.Birlik Soult	St-Hilaire Leval Legrand	Margaron	35.000 adam
5.Birlik Lannes	Gazan Suchet	Treilhard	23.000 adam
6.Birlik Ney	Marchand Malher	Colbert	21.000 adam
7.Birlik Augereau	Desjardins Heudelet	Durosnel	16.000 adam
		Süvari birliği yedeği: Murat	
Büyük süvari Tümenleri	Dragon süvari tümenleri	Hafif süvari tugayı	
Nansouty D'Hautpol	Klein Beaumont Grouchy Sahuc	Lasalle Milhaud	20.000 adam
Özel silâhlar			8.000 adam
Bavaryalı yardımcı birlikler, Wrede'nin komutasında			8.000 adam
		Toplam	198.000 adam
Bunlara ilâveten Mayence'taki, Mortier'nin komutasında, 8.inci birlik vardır			15.000 adam

Sayfa :305

Le quartier général sera, le 8, à Lichtenfels. Dans la suite, l'aile droite passera par Hof, le centre par Lobenstein et Schleiz, l'aile gauche par Græfenthal et Saalfeld.

Si certaines tendances dangereuses commencent à se manifester déjà chez l'Empereur, ce déploiement stratégique permet cependant de constater une chose, c'est que, dans l'établissement du plan d'ensemble des opérations, les grands principes de sa stratégie sont appliqués d'une façon de plus en plus conséquente et parfaite, et que de plus en plus les masses « étaient dans la main de l'Em- « pereur, comme un bataillon dans la main d'un bon ma- « jor, prêtes à tout (1) ». C'est ainsi qu'il s'avance ici sur un front qui, de Münchberg à Cobourg, ne mesure pas plus de 60 kilomètres à vol d'oiseau, pendant que la profondeur de toute son armée ne dépasse pas deux journées de marche, état de concentration tel, qu'il lui permet de réunir toutes ses troupes en quarante-huit heures sur n'importe quel point de son dispositif. Il était donc en droit de dire : « Avec cette immense supériorité de forces réunies « sur un espace si étroit, vous sentez que je suis dans la

Sayfa :306

« volonté de ne rien hasarder et d'attaquer l'ennemi par « tout où il voudra tenir, avec des forces doubles (1) ».

Sayfa 305-306

Genel karargâh 8'inde Lichtenfels'te olacaktır. Daha sonra, sağ kanat Hof'tan geçecek, ortadaki birlik Lobenstein ve Schleiz'ten, sol kanat ise Graefenthal ve Saafeld'den ilerleyecektir.

Eğer bazı tehlikeli eğilimler imparatorda ortaya çıkmaya başlamışsa, bu stratejik yerleşim bir şeyin fark edilmesini sağlamıştır, o da, harekât plânlarının yapılmasında stratejisinin büyük prensiplerinin oldukça tutarlı ve mükemmel bir şekilde uygulanması ve gitgide, kitlelerin, imparatorun elinde, iyi bir binbaşının elindeki her şeye hazır bir tabur gibi olmasıdır. İşte o yüzden, Münchberg'den Cobourg'a kadar kestirmeden 60 km'yi bulmayan bir cephede ilerlemektedir, kırk sekiz saatte istediği noktada bütün birliklerini toplayabilmektedir. Şöyle söylemekte haklıydı: "Bu kadar dar bir alana toplanmış bu kadar kuvvetle, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmadığımı ve düşmana nerede olursa iki misli kuvvetle saldıracağımı hissedersiniz"

Sayfa :306

Tout le quartier général personnel (maison militaire) de l'Empereur était sous la direction du grand-maréchal Duroc. Celui-ci, ainsi que le grand-écuyer Caulaincourt, l'accompagnait dans toutes ses courses, à cheval ou en voiture, et se tenait à portée de lui. Caulaincourt portait toujours sur lui la carte du pays et la tenait pliée de telle façon que Napoléon pût s'en servir immédiatement. La voiture impériale était aménagée de telle sorte que Napoléon, qui passait souvent ses nuits en route, pût aussi y dormir.

Sayfa 306

İmparatora ait tüm genel karargâh (askerî ev) büyük mareşal Duroc'un yönetimindeydi. O ve at eğitimcisi Caulaincourt ata veya arabaya bindiğinde ona eşlik ederdi ve onun yakınında olurdu. Caulaincourt daima üstünde ülke haritasını taşırdı ve Napolyon'un hemen kullanabilmesi amacıyla onu katlanmış hâlde saklardı. İmparator arabası geceleri yolculuk yapan Napolyon'un orada uyuyabileceği şekilde döşenmişti.

Sayfa :306

(en 1807, il avait 7 aides (2) de camp et 14 officiers d'ordonnance) puis de 4 pages pour les petits services accessoires, et du mamelouck Roustan, sorte de valet de chambre de l'Empereur. Deux chasseurs à cheval portaient dans des sacoches de cuir les cartes et papiers les plus nécessaires.

Rustem

* (2) abdul-Hamid en possède plus de 400 . . . . ?

* *(2) Abdülhamit'in 400 taneden fazla vardı)*

Sayfa 306

1807'de, 7 tane yaveri, 14 emir subayı ve küçük yarımcı hizmetler için bir delikanlıyla bir tür oda hizmetçisi olan Memlûk Rüstem vardı.

İki atlı avcı **deri çantalarda en çok gerekli olan harita ve evrakları taşırlardı.**

Sayfa :311

Avant l'arrivée des nouvelles qu'il attendait « de ses généraux, quand un combat semblait peut-être « imminent, il était tourmenté d'inquiétude (2). »

*On doit reconnaître que tous les hommes de tête sont tourmentés.

* Bütün düşünce adamlarının endişeli olduğunu kabul etmek gerekir.

Sayfa 311
İmparator, bazen bir savaş kaçınılmaz olduğunda, generallerinden beklediği haberleri almadıkça **çok endişeleniyordu.**

Sayfa :314

à méditer*

* Düşünmek gerekir.

Toutes les colonnes de l'armée vont donc converger sur Gera; « à Gera, les affaires s'éclairciront (2) ».

Sayfa 314
Ordunun bütün kolları Gera'ya doğru yönelmektedir; orada işler açıklığa kavuşacaktır.

Sayfa :314

Le 10, Rüchel a appuyé

Sayfa :315 *trop tard!

davantage vers Erfurt. * Çok geç

Sayfa 314-315
10'unda, Rüchel Erfurt'a iyice dayanmıştır.

Sayfa :317

Dans toute marche en avant en vue de livrer bataille, Napoléon choisit pour ses colonnes un point de concentration situé en deçà du champ de bataille présumé, et jamais sur le champ de (2) bataille même;

* (2) Toute concentration d'armée doit être faite loin de l'ennemi.

* *Kuvvetler daima düşmandan uzak bir yerde toplânmalıdır.*

Sayfa 317
Savaşmak amacıyla her ileriye doğru yürüdüğünde, kuvvetlerinin toplânması için Napolyon daima öngörülen savaş alanının dışında bir yer seçerdi, hiçbir zaman savaş alanının içinde bir toplânma noktası seçmezdi.

Sayfa :318*

* D'après le général Lewal, le Prussien n'a jamais pensé à se retirer par Dornburg.

318

La possibilité d'embrasser et d'apprécier d'un seul coup d'œil toute la situation était une de ces facultés innées chez l'Empereur, une de ces facultés qui n'appartiennent qu'aux grands capitaines.(2)

** (2) Comment oser dire que j'ai cette faculté? mais hélas, chez nous toutes les facultés meurent sans pouvoir se réaliser! Notre système est un éteignoir.

Sayfa 318

Bir bakışta durumu kavramak ve değerlendirmek imparatorun doğuştan kabiliyetlerinden biriydi, bu yetenek sadece büyük kumandanlara aitti.

** General Lewal'a göre, Prusyalılar ancak Dorneburg üzerinden geri çekilebilmişlerdir.*

*** Bu yeteneğe sahip olduğumu söylemeye nasıl cesaret edebilirim. Ama ne yazık ki bizde bütün yetenekler açığa çıkmadan yok olmaktadırlar. Bizim sistemimiz mum söndürmek için kullanılan bir teneke külah gibidir.*

Sayfa :320

Il est certain que si dès le commencement le contact avait été bien pris. Les hésitations n'en seraient pas nées.
Les reconnaissances étaient mal faites.

Sayfa 320

Başlangıçta temas iyi sağlansaydı, tereddütler olmazdı. Keşifler iyi yapılmamıştı.

Sayfa :322

* Croquis

** Okunamadı*

La ligne prussienne, déjà ébranlée, parce qu'elle est restée pendant deux heures sous le feu des tirailleurs français, ne peut résister au choc

Sayfa :323

simultané de ces masses ; elle est culbutée, et sa retraite se change bientôt en déroute complète devant la vigoureuse poursuite des Français. Il est deux heures. (1)

Sayfa 322-323

İki saat Fransızların ateşine maruz kalarak zaten sarsılmış olan Prusyalılar iki kitleyle aynı anda çarpışmaya dayanamamış ve Fransızların şiddetli kovalamasıyla geri çekilmeleri tam bir bozguna dönüşmüştür. **Saat ikidir.**

Sayfa :323

(1) ((ɪɪ) un grand honneur pour un officier qui appartient à cette armée battue alors et victorieuse plus tard de dire ainsi la vérité.

Sayfa 323

O zaman yenilen, daha sonra kazanan bu orduya ait olan bu subayın böyle gerçeği söylemesi büyük bir şereftir.

Sayfa :334

Tempelhof est le champ de manœuvre où Guillaume II jouait avec ses poupées militaires et où il m'envoya assister à une manœuvre intéressante d'ailleurs

Sayfa 334

Tempelhof, II.inci Guillaume'un askerî oyuncaklarıyla oynadığı ve beni ilginç bir manevra seyretmek için yolladığı savaş meydanıdır.

Sayfa :337

Visant à l'empire du monde, ce qui était une erreur politique, le général ne pouvait atteindre son but colossal qu'au prix d'efforts énormes. Il ne pouvait les exiger qu'en excitant toutes les passions de ses soldats et en leur permettant ensuite de les assouvir; il ne pouvait conquérir le monde qu'en les conviant à la curée. (1) C'est chimérique et nullement jugé ?

*

**** Bu şık ve asil bir değerlendirme değil midir?***

Sayfa :337

** (1) Les français sont plus durs pour les allemands
(2)

* Au début de la campagne d'Italie n'avait-il pas promis des richesses sans limites ?

Sayfa 337

Politik bir hata olan dünya imparatorluğunu hedefleyen general bu dev amacına ancak çok büyük gayretler sonucu ulaşabilirdi. Bunları ancak askerlerinin tüm ihtiraslarını uyandırarak ve sonra onlara bunları gerçekleştirme fırsatı vererek isteyebilirdi, dünyayı ancak onları ganimetlere özendirerek fethedebilirdi.

** Fransızlar Almanlar için daha acımasızdırlar.*

*** İtalya Seferi'nin başlangıcında sınırsız zenginlikler vaat etmemiş miydi?*

Sayfa :338

Revenons donc encore une fois sur ce que nous avons déjà dit : au point de vue du but qu'il poursuivait, il était conséquent avec lui-même et avait raison, car, comme dit le poète, tout caractère original conséquent avec lui-même a raison ; ceux-là seuls ont tort qui sont en contradiction avec eux-mêmes.

* (*) Tout général : non. un Bonaparte oui. Un général n'a pas besoin et n'a pas le droit de vouloir : l'extraordinaire Le maximum d'effort. oui.

Sayfa 338

Bir kez daha, önce söylediğimiz tekrarlayalım; ulaşmaya çalıştığı hedef açısından, kendiyle barışıktı ve haklıydı çünkü şairin dediği gibi, kendiyle barışık olan her özgün kişi haklıdır; sadece kendileriyle çelişenler hatalıdırlar. Büyük şeyler yapmak isteyen her general, prensip olarak, her aracı kullanır.

** Her general değil, bir Bonaparte evet. Bir general olağanüstülüğü istememeli ve istemeye hakkı yoktur, azamî çabayı isteyebilir.*

Sayfa :343

Aux jeunes généraux français violents, sans ménagements, les commandants prussiens très âgés, affaiblis physiquement, irrésolus, se montrèrent absolument incapables d'opposer la moindre résistance.

* L'inverse de 1870 ?

** 1870'tekinin tersi*

Sayfa 343
Çok yaşlı, fizik olarak zayıf düşmüş olan Prusyalı komutanlar şiddet dolu, ölçülü davranmayan genç Fransız generallere karşı en ufak bir direnç gösterememişlerdir.

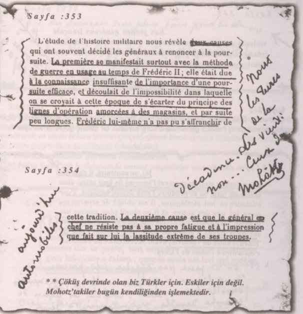
Sayfa :351

Ici, au contraire, il cherche à envelopper stratégiquement l'ennemi de tous côtés, sans savoir au juste où se produira l'acte décisif tactique. Pour atteindre ce but stratégique, il est obligé de séparer ses corps les uns des autres, et il ne réunit plus, comme par le passé, les ailes de son armée (qui manœuvrent d'ailleurs (2) sur deux lignes d'opération distinctes, partant l'une de Thorn, l'autre de Varsovie) avant la rencontre de l'ennemi, c'est-à-dire à l'ouest de l'Ukra.

* (2) On ne peut pas appeler cela précisément deux lignes d'opérations : elles sont orientées dans le même sens, comme les lignes de marche dans la manœuvre d'Jéna. alors en 70 aussi ? Le Prince Royal de Prusse ?

Sayfa 351
Burada aksine, nihaî hareketin tam nerede gerçekleşeceğini bilmeden, stratejik olarak düşmanı her yönden sarmaya çalışıyor. Bu stratejik amaca ulaşmak için, kuvvetlerini birbirinden ayırmak zorundadır ve **biri Thorn'dan, diğeri Varşova'dan hareket eden iki farklı harekât hattında manevra yapan kanatları eskiden olduğu gibi düşmanla karşılaşmadan önce, yani Ukra'nın batısında birleştirmemektedir.**

** (2)Buna tam olarak iki farklı hârekat hattı diyemeyiz: Iena manevrasındaki yürüyüş safları gibi ikisi de aynı yöne çevrilmiştir. O hâlde 70'te de mi aynı şey olmuştur? Prusya prensi?*

Sayfa :353

L'étude de l'histoire militaire nous révèle deux causes qui ont souvent décidé les généraux à renoncer à la poursuite. La première se manifestait surtout avec la méthode de guerre en usage au temps de Frédéric II ; elle était due à la connaissance insuffisante de l'importance d'une poursuite efficace, et découlait de l'impossibilité dans laquelle on se croyait à cette époque de s'écarter du principe des lignes d'opération amorcées à des magasins, et par suite peu longues. Frédéric lui-même n'a pas pu s'affranchir de

Sayfa :354

cette tradition. La deuxième cause est que le général en chef ne résiste pas à sa propre fatigue et à l'impression que fait sur lui la lassitude extrême de ses troupes.

** * Çöküş devrinde olan biz Türkler için. Eskiler için değil. Mohotz'takiler bugün kendiliğinden işlemektedir.*

Sayfa 353-354

Askerî tarihin incelenmesi generallerin kovalamaktan vazgeçmelerine iki sebep göstermektedir: Birincisi özellikle II.Frederic zamanında kullanılan savaş yöntemiyle ortaya çıkmaktaydı; o da etkili bir kovalamanın önemi hakkında yeterli bilgi olmayışından ve o devirde depolara bağlantılı ve dolayısıyla pek uzun olmayan harekât hatları prensibinden uzaklaşamama inancından kaynaklanmaktaydı. II. Frederic bile bu gelenekten kopamamıştı. İkinci sebep ise, baş general kendi yorgunluğuna ve birliklerin aşırı yorgunluğunun üzerindeki etkiye dayanmaz.

Sayfa :356

L'Empereur, qui tenait beaucoup à être mis immédiatement au courant, de la façon dont il l'entendait, du moindre mouvement de l'ennemi, détache un de ses adjudants généraux avec deux officiers d'ordonnance et deux

Sayfa :357

aides de camp d'une manière permanente à la cavalerie chargée du service de sûreté de première ligne.

Sayfa 356-357
Düşmanın en ufak bir hareketinden haberdar olmak isteyen imparator iki yaver ve iki emir subayıyla bir yardımcısını birinci hattın emniyetinden sorumlu süvari birliğinin başına daimi olarak görevlendirir.

Sayfa :357

Cette position des Prussiens qui découvrait Kœnigsberg, suggéra à Ney l'idée de tenter un coup de main contre cette ville et de faire peut-être ainsi naître l'occasion de se signaler particulièrement. Au commencement de janvier, il part donc de Neidenbourg et s'avance par Wartenbourg, Gutstadt et Bartenstein; mais sur l'Alle il rencontre Lestocq avec 13,000 hommes. Du 11 au 16 se produisent des escarmouches, et Ney finit par comprendre qu'il lui faut renoncer à son entreprise.

* Olağanüstü

Sayfa 357
Koenigsburg'u keşfeden Prusyalıların bu pozisyonu Ney'e bu şehir üzerinde bir teşebbüste bulunma fikrini aşılar ve böylece dikkat çekmeyi ümit etmektedir. Ocak ayının başın-

da Neidenbourg'dan hareket eder ve Wartenbourg, Gutstadt ve Bartenstein'a doğru ilerler; fakat Alle'de Lestocq ve 30.000 adamıyla karşılaşır. 11'inden 16'sına kadar çarpışmalar olur ve Ney bu girişiminden vazgeçmesi gerektiğini anlar.

Sayfa :359

(1) Par suite il songe à l'avance à la ligne plus courte et plus sûre par Thorn, et, afin d'être toujours en mesure de pouvoir l'adopter, il tient à conserver à tout prix cette place.

* (2) C'est à méditer pour une guerre future entre l'Allemagne et la Russie.

Sayfa 359

İmparator sonra **daha kısa ve emin olan Thorn hattını düşünmüş ve onu her an kullanabilmek amacıyla, bu yeri ne pahasına olursa olsun tutmak istemiştir.**

** (2) İlerde Almanya ile Rusya arasında bir savaş konusunda bunu düşünmek gerekir.*

Sayfa :368

* Le 7 au matin, Murat se heurte à l'arrière-garde russe, qui, laissée à Landsberg, se replie lentement en combattant

Le contact total et effectif des grandes unités

** Büyük birliklerin adam sayısı ve temas.*

Sayfa 368
7'si sabahı Murat, Landsberg'de bırakılmış olan ve savaşarak yavaş bir şekilde geri çekilen Rusların artçı birliğiyle karşılaşır.

Sayfa :369

Une violente tempête de neige leur fait perdre la direction. Saint-Hilaire et Augereau s'écartent de plus en plus l'un de l'autre; le premier se porte sur Serpallen; la cavalerie russe profite de son isolement pour l'assaillir et le repousser.

Sayfa 369
Şiddetli bir kar fırtınası yönlerini kaybetmelerine sebep olur. Saint-Hilaire ve Augereau birbirinden gittikçe uzaklaşmaktadır, ilki Serpallen'e doğru ilerlemektedir; **Rus süvari birliği onun yalnız kalmasında yararlanarak saldırır ve geri püskürtür.**

Sayfa :369

L'inquiétude s'empare de l'entourage de l'Empereur, Berthier fait amener les chevaux; Bessières, encore plus agité, porte en avant les chasseurs de la Garde de l'escorte en criant : « Sauvez l'Empereur! » Mais celui-ci ne bouge pas, et, d'un air agacé, fait signe qu'on le laisse tranquille, car, avec son coup d'œil habitué à la bataille, il s'aperçoit très bien qu'il ne restera pas assez de souffle et de cohésion à la cavalerie ennemie pour aborder encore la hauteur de l'église.

Sayfa 369
İmparatorun etrafındakiler endişelenmeye başlar, Berthier atları getirtir, daha da heyecanlı olan Bessieres muhafızın ayakkabılarını getirerek bağırır: "imparatoru kurtarın." **Ancak o kımıldamaz ve sinirli bir hâlde kendisin rahat bırakılmasını istediğini işaret eder, zira savaşa aşina olan bakışıyla düşmanın süvari birliğinin kilise hizasına gelecek kadar nefesi ve birliği kalmadığını fark eder.**

Sayfa :387

Dans cette situation, il est donc décidé à rester sur la défensive, mais non pas sur une défensive passive : « Une « rivière ou n'importe quelle autre ligne ne peuvent être « défendues qu'en tenant des points offensifs, car si l'on « n'a fait rien de plus que se défendre, on a couru des « dangers, sans rien obtenir; mais, si l'on peut combiner « la défensive avec un mouvement offensif, on fait courir « à l'ennemi plus de dangers que lui au corps attaqué (2) ». * Plevne ?

* Plevne?

Sayfa 387

İmparator savunmada kalmaya kararlıdır, ama bu pasif bir savunma değildir. Bir ırmak veya herhangi bir hat ancak saldırı noktaları tutarak ile savunulabilir, çünkü kendini savunmaktan başka bir şey yapılmamışsa, tehlikeye atılmış olursunuz ve hiçbir şey elde etmemiş olursunuz fakat savunmayı bir saldırı hareketiyle birleştirebilirseniz, düşmana daha fazla tehlike yaratmış olursunuz.

Sayfa :387

« Rien n'est plus dangereux que d'essayer de défendre « sérieusement une rivière en bordant la rive opposée; car,

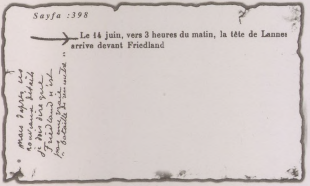
Zištowa

« une fois que l'ennemi a surpris le passage, et il le sur- « prend toujours, il trouve l'armée sur un ordre défensif « très étendu et l'empêche de se rallier (1). »

Zistowa 1877

* Zistow 1877

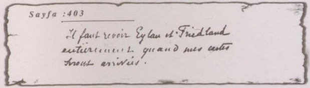
Sayfa 387
Karşı kıyıyı tutarak bir ırmağı savunmaya çalışmak kadar tehlikeli bir şey yoktur, çünkü bir kez düşman geçişi keşfederse, ki genelde öyle olur, orduyu çok yayılmış bir savunma düzeninde bulur ve onun toparlanmasını engeller.

Sayfa :398

Le 14 juin, vers 3 heures du matin, la tête de Lannes arrive devant Friedland

* mais d'après les nouveaux détails je dois dire que Friedland n'est pas une vraie " bataille de rencontre "

Sayfa 398
14'ü sabahı Lannes Friedland'a varır.
**** Ancak yeni detaylara göre, Friedland'ın gerçek bir "karşılaşma savaşı" olmadığını söylemeliyim.***

Sayfa :403

Il faut revoir Eylau et Friedland entièrement quand mes cartes seront arrivées.

Sayfa 403
Haritalarım geldiğinde Eylau ve Friedland'a bir daha bakmak lâzım.